Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

BILAG

TIL

BERETNINGER

TIL

FOLKETINGET

AFGIVET AF

DE AF TINGET UNDER 8. JANUAR 1948 og 25. OKTOBER 1950 NEDSATTE KOMMISSIONER I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

III

SUPPLEMENT TIL DE VED DE UNDER HENHOLDSVIS 15. JUNI 1945 og 19. DECEMBER S. Å. NEDSATTE PARLAMENTARISKE KOMMISSIONER TILVEJEBRAGTE OPLYSNINGER VEDRØRENDE FORHOLDENE VED DANMARKS BESÆTTELSE DEN 9. APRIL 1940

STENOGRAFISKE REFERATER

J. H. SCHULTZ A/S
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1951

BILAG

TIL

BERETNINGER

TIL

FOLKETINGET

AFGIVET AF

DE AF TINGET UNDER 8. JANUAR 1948 og 25. OKTOBER 1950 NEDSATTE KOMMISSIONER I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

III

SUPPLEMENT TIL DE VED DE UNDER HENHOLDSVIS 15. JUNI 1945 og 19. DECEMBER S. Å. NEDSATTE PARLAMENTARISKE KOMMISSIONER TILVEJEBRAGTE OPLYSNINGER VEDRØRENDE FORHOLDENE VED DANMARKS BESÆTTELSE DEN 9. APRIL 1940

STENOGRAFISKE REFERATER

J. H. SCHULTZ A/S
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1951

STENOGRAFISKE REFERATER

(Kommissionens afhøringer)

Stenografiske Referater.

For Kommissionen mødte i den nedenfor angivne Rækkefølge:

Mødet Torsdag den 12. Juni 1947 Kl. 13 45. Spalte

Fhv. Direktør i Krigsministeriet, Generalmajor Johan Daniel von Stemann .. 5

Mødet Onsdag den 25. Juni 1947 Kl. 10.

Fhv. Chef for Generalkommandoen, Generalløjtnant Erik With 11

Mødet Torsdag den 28. August 1947 Kl. 10.

Civilingeniør Knud Nielsen Højgaard 29

Mødet onsdag den 7. februar 1951 kl. 10.

Fhv. folketingsmand, pastor Johs. Carl Schmidt 33

Mødet fredag den 2. marts 1951 kl. 14.

Fhv. folketingsmand, pastor Johs. Carl Schmidt 59

Torsdag den 12. Juni 1947, Kl. 13[45].

For Kommissionen mødte paany Generalmajor, fhv. Direktør for Krigsministeriet Johan Daniel Stemann.

Formanden (Holm): Hr. Generalmajor Stemann. Det, det drejer sig om i Dag, er et enkelt Spørgsmaal, vi gerne vil stille Generalen. Jeg behøver næppe at komme med den sædvanlige Indledning, det er vist tilstrækkeligt, at jeg minder om, at Kommissionens Møder stadig foregaar for lukkede Døre.

Vi har en Rapport[1]), som er optaget af Politiet her i København over den daværende tyske Luftattaché, Oberst *Jens Peter Petersen*. Det er en Rapport af 31. Maj 1947, hvori der staar (A. 194):

> »Han [Petersen] forklarer herefter, at han i sin Egenskab af Luftattaché her i Landet sidst i Marts eller i Begyndelsen af April 1940 fra General *Stemann* modtog en officiel Indberetning om, at man paatænkte at indkalde vistnok 2 Divisioner, der skulde stationeres i Nærheden af den tyske Grænse.
>
> General *Stemann* redegjorde ikke i sin Meddelelse for, hvad Grunden til dette Skridt var, men derimod gjorde han opmærksom paa, at Grunden til, at man underrettede Kmpt., var den, at man ikke vilde have, at man fra tysk Side skulde opfatte dette Skridt som en fjendtlig Handling.«

Generalens Navn er jo bragt ind i Debatten ved denne Forklaring, og jeg vil derfor gerne spørge Generalen, hvordan det forholder sig med dette Forhold, der er omtalt her. Det tilføjes:

> »Saa vidt Kmpt. husker, var det fra dansk Side Meningen, at Placeringen af de nævnte Divisioner skulde finde Sted engang i April Maaned 1940.«

Jeg ved ikke, om Generalen erindrer noget om, hvad der kan danne Grundlaget for denne Meddelelse?

Stemann: Det er naturligvis ganske forkert, hvad Obersten siger, men jeg kan godt erindre, hvad det er, han sigter til. For at fordele Indkvarteringsbyrden paa ligeligst mulig Maade skiftede Beredskabsstyrkerne Kantonnement — for Omraader, der havde været benyttet siden Oktober 1939, i Begyndelsen af Februar 1940. Til 15. April var der forudset en ny Omkvartering, efter hvilken de jyske Beredskabsafdelinger paatænktes underbragt i Hovedsagen i den vestlige Del af Sønderjylland. Det var paa det Tidspunkt, da Rekrutterne var uddannet, og Generalkommandoen havde altsaa foreslaaet, at de skulde lægges over i Vestjylland. Det var ikke store Styrker, det drejede sig om, alt i alt et Regiment — Styrker, formeret som et Regiment i hvert Fald. Saa kommer Oberst *Petersen* op i Krigsministeriet i Begyndelsen af April, vil jeg tro, i hvert Fald paa et Tidspunkt, da man kunde vente, at de Befalingsmænd, der tilrettelagde Indkvarteringen, var gaaet ud hos Beboerne for at give Meddelelse om, hvad hver enkelt skulde have indkvarteret. Vi var ikke helt sikre paa, hvor vi havde Oberst *Petersen;* vi var klar over, at han blev set baade her og der i Sønderjylland; hans Mor boede i Bredebro, hvor han selv var født, og han havde en Broder, om jeg ikke husker forkert, der var Cyklemekaniker dèr eller i Nærheden, og som, saa vidt man forstod, var aggressiv over for de Danske. Nu kom Oberst *Petersen* altsaa i en eller anden Anledning op til mig — han kom en enkelt

[1]) A. nr. 87.

Gang op i Krigsministeriet, jeg husker ikke, hvad det drejede sig om; der var f. Eks. de tyske Flyvere, der var interneret i Hald, og der var undertiden noget med Afmærkning af Grænsen af Hensyn til Flyvere, hvor langt den danske Grænse strakte sig — saadan et eller andet Spørgsmaal har han vel været oppe for at drøfte, og inden han gaar, siger jeg til ham i rent privat Tonefald: Der vil nu i en nærmere Fremtid eller i disse Dage blive Indkvartering hos Deres Moder i Brede, men det er ikke andet end en Omflytning. Jeg vidste altsaa, at Manden færdedes dernede og var af dem, der havde en meget livlig Fantasi, og naar han nu maaske allerede vidste eller i hvert Fald meget hurtigt vilde faa at vide, at der skulde indkvarteres Tropper hos hans Moder, medens der hidtil overhovedet ikke havde ligget nogen i den Egn af Vestjylland, ønskede jeg, han skulde være klar paa, at det betød ikke, at vi foretog et eller andet mærkværdigt dernede, men blot en almindelig Omflytning af Tropper. Jeg husker, han sagde: Jeg haaber ikke, at De af Hensyn til min Moder ændrer Deres Planer. Saa opgav jeg det videre, for saa forstod jeg, at der ikke var mere at drøfte.

Arnth Jensen: Det vil altsaa sige, at det er en fuldstændig forkert Opfattelse, Oberst *Petersen* gør gældende her?

Stemann: Ja.

Arnth Jensen: Og der har ikke været Tale om nogen Indkaldelse eller noget som helst i Marts eller først i April?

Stemann: Nej.

Jensen-Broby: Han har jo ikke alene sagt, at det var en Indberetning, men han sagde, at han modtog en *officiel* Indberetning. Det er altsaa direkte forkert?

Stemann: Ganske forkert.

Karl Olsen: Hvor mange Mand var der Tale om at flytte til den vestlige Del af Sønderjylland?

Stemann: Ja, jeg har først faaet dette her for en Time siden . . .

Karl Olsen: Ja, men cirka?

Stemann: Jeg husker, at den Styrke, der var Tale om, skulde, samtidig med at den samledes fra de forskellige Garnisoner, hvor Folkene var uddannet som Rekrutter, formeres noget mere solidt kommandomæssigt, end den havde været tidligere, bl. a. af uddannelsesmæssige Grunde, og derfor var det Hensigten at

samle den til et Regiment. Jeg vil altsaa tro, at det kan have drejet sig om ja, hvad skal vi sige — et Tusind Mand eller saadan noget. Lad mig sige: 2 Divisioner vilde være nogleogtyvetusind Mand, og dette her drejede sig om ca. 1000 Mand — jeg husker ikke, om det har været 1000 eller 2000 Mand.

Karl Olsen: Maa jeg videre stille et Spørgsmaal. Hvad havde det betydet militært i Sønderjylland i de Dage at lægge denne Styrke ved Siden af den, der var der i Forvejen? Havde det betydet noget militært, naar man tænker paa Situationen den 9. April om Morgenen?

Stemann: Nej.

Karl Olsen: Med de Styrker, der kunde stilles?

Stemann: Men jeg er ikke klar paa nu, om det var ved Siden af det andet; det vil Generalkommandoen bedre kunne oplyse. Jeg har det overhovedet ikke paa rede Haand, og selve de detaillerede Planer blev udarbejdet af Generalkommandoen; jeg er ikke ganske klar over, om der maaske blev færre paa Østkysten.

Karl Olsen: Grunden til, at jeg spørger, er, at hvis det, at der kom et Tusind Mand mere og Vestsønderjylland dermed var blevet dækket militært, havde betydet noget afgørende, er det jo temmelig uheldigt, at denne Bemærkning er faldet fra Generalen til den tyske Luftattaché. Jeg forstaar meget godt den Betragtning, der ligger bagved, at De er kommet med den, men forekommer det ikke Generalen betænkeligt at komme med en saadan Bemærkning til Luftattacheen? Jeg ved ikke, hvilken Dato Bemærkningen er faldet, men det er i hvert Fald i en Periode, hvor man i Generalkommandoen maa være klar over, at Forholdene er af en saadan Art, at det ikke ligefrem er det rette Øjeblik at informere om Troppebevægelser i Danmark. Selv om det fra Generalens Side blev betragtet som en teknisk Omplacering, er det ikke det rette Øjeblik at informere en Luftattaché fra en fremmed Magt om, hvor man placerede Tropper ved Grænsen.

Stemann: De vil bebrejde mig, at jeg har ladet den Udtalelse falde over for Luftattacheen, og jeg vil mene, at det netop var rigtigt, hvad jeg gjorde. Jeg har ikke givet nogen som helst officiel Meddelelse, men jeg har sagt: De ved, at der bliver Indkvartering hos Deres Mo-

der nu? Han kunde ikke undgaa at vide det, der var ikke et Menneske i Sønderjylland, der ikke vilde vide det, naar det kom eller blev forberedt, saa det var ikke nogen som helst Meddelelse til Manden af nogen Art.

Karl Olsen: De misforstaar mig. Jeg stiller det som et Spørgsmaal, om De vil mene, at disse Tropper havde betydet noget væsentligt dernede, eller om det kun fra Deres Side betragtes som en Omplacering, der overhovedet ingen Betydning har?

Stemann: Nej, jeg mener ikke, det havde betydet noget.

Arnth Jensen: Havde De Indtryk af, at denne Meddelelse om Indkvarteringen i Sønderjylland gjorde et større Indtryk paa Luftattacheen?

Stemann: Overhovedet ikke, men jeg maa jo sige, at det nu er 7 Aar siden, og jeg har ikke tænkt paa det senere. Det har ikke været noget, der har fæstnet sig dybt i min Erindring, men jeg husker det altsaa. Jeg fortalte straks mine Medarbejdere i Krigsministeriet og hvem jeg kom i Forbindelse med, at jeg havde fortalt dette her, og jeg kan huske, at jeg smilede navnlig over dette, at han sagde, at han haabede ikke, vi lavede det om af Hensyn til hans Moder. Grunden til, at jeg nævnte det, var, at hans Moder eller hans Moders Naboer maatte faa Indkvartering, at han selv var set saa meget dernede, og at det overhovedet ikke kunde være skjult for nogen.

Arnth Jensen: Tillagde De den Samtale saa megen Betydning, at De senere refererede den for Ministeren?

Stemann: Jeg ved, at jeg har refereret den for mine Medarbejdere i Krigsministeriet, og jeg har ganske utvivlsomt nævnt det for *Alsing Andersen* og Dr. *Munch* ved en af de Samtaler, vi har haft, absolut ikke som noget officielt Referat eller lignende, men rent konversationsmæssigt, en henkastet Bemærkning, der ser gevaldig ud paa Papiret, men som i Virkeligheden er af den Slags Ytringer, man kommer med for ganske tonløst at udtrykke en Ting.

Formanden: Maa jeg lige spørge Generalen, om det er muligt at angive, hvornaar denne Meddelelse blev afgivet, eller hvornaar denne Omplacering skete?

Stemann: Omplaceringen skete aldrig. Den skulde ske den 15. April.

Formanden: Det er altsaa omkring ved den Tid, lidt før den Tid?

Stemann: Ja, det er før den Tid, og det maa altsaa have været i Begyndelsen af April Maaned, gaar jeg ud fra. Han siger vist ogsaa selv April eller Marts.

Busch-Jensen: Jeg opfatter Generalens Udtalelser saadan, at denne Bestemmelse om at placere Tropperne om, og den tilfældige Tildragelse, at den tyske Luftattaché kommer op i Krigsministeriet, sker paa et Tidspunkt, da, om jeg saa maa sige, den 9. April endnu ikke spøgede i Luften, altsaa paa et ganske neutralt Tidspunkt, og da finder Generalen det rigtigt for at undgaa Misforstaaelse at benytte Lejligheden til at sige til Militærattacheen: Nu flytter vi om paa nogle Soldater af den og den Grund, og det betyder ikke noget. Og det kom heller ikke til at betyde noget, fordi den Dato, der var fastsat for Omflytningen, netop var den 15. April, saadan at det aldrig blev effektueret. Har jeg opfattet det rigtigt?

Stemann: Fuldstændig rigtigt.

Busch-Jensen: Tak.

Formanden: Er der andre Spørgsmaal? Hvis det ikke er Tilfældet, vil jeg takke Dem, Hr. Generalmajor, fordi De kom til Stede med saa kort Varsel og var saa elskværdig at besvare Kommissionens Spørgsmaal. Tak.

Afhøringen sluttede Kl. 14.12.

Onsdag den 25. Juni 1947 Kl. 10.

For Kommissionen mødte Generalløjtnant Erik With.

. . . . . .

Arnth Jensen: De har jo sikkert, General With, studeret den første Beretning, der kom fra denne Kommission. Jeg ved ikke, om De, nu da De er kommet her til Stede ved Kommissionens Møde, skulde have et eller andet, som De godt kunde tænke Dem burde komme til Kommissionens Kendskab. Vi har jo den Opgave at se at faa alle de Oplysninger frem, som det er muligt at faa frem, og jeg ved ikke, om Generalen, nu De har faaet Foretræde for Kommissionen, havde et eller andet, som De gerne vilde have Kommissionen skulde vide.

With: Ja, jeg vil gerne spørge den højtærede Formand, om jeg har Frihed efter denne Forespørgsel til at udtale mig, for hidtil har jeg forstaaet, at min Samtale i Dag med Kommissionen vedrører et specielt Punkt. I det Øjeblik vi træder uden for dette Punkt, har jeg noget paa Hjerte, som jeg godt vilde gøre opmærksom paa ganske kort, men jeg vil ikke gøre det uden Formandens Tilladelse.

Formanden (Holm): Jeg vil gerne spørge, om nogen af Kommissionens Medlemmer har noget imod det? — Hvis det ikke er Tilfældet, siger vi Tak.

With: Det eneste, jeg har at bemærke, har jeg sagt offentligt. Da jeg meget nøje læste Kommissionsbetænkningen igennem, stødte jeg selvfølgelig paa det, som interesserede mig mest, nemlig vor tidligere Forsvarsministers Udtalelser. Dem kunde jeg ikke godkende, og jeg skrev saa en Artikel i »Berlingske Tidende« for 27. Oktober 1945 med Overskrift: *En Indsigelse fra General With mod Alsing Andersens Forklaring*[1]). Som Gensvar paa denne Artikel skrev fhv. Minister *Alsing Andersen* en Artikel, der hed: *Et Svar til General With*[2]).

Formanden: Undskyld, maatte vi faa at vide, om Svaret ogsaa stod i »Berlingske Aften«, og hvilken Dato.

With: Det har jeg ikke noteret. Jeg tror, det er »Social-Demokraten«; jeg har det her.

Fr. Dalgaard: Ja, det er »Social-Demokraten« for 28. Oktober 1945.

With: Det gav jeg saa et Gensvar paa i en ny Artikel den 9. November 1945 i »Berlingske Tidende«: *Lad Kendsgerningerne tale om 9. Aprils Tragedie*[3]). Jeg havde nu Lejlighed til at lægge mine Tanker paa Bordet, ogsaa visse Dokumentationer, som kunde henføres til tjenstlige Skrivelser; og det drejede sig i det væsentlige om, at jeg ikke fik den Sikringsstyrke indkaldt, som jeg krævede, da Krigen brød ud i September 1939. Det staar altsammen i disse Artikler.

Jeg skal ikke trætte med at rulle dette op, men Pointet i det hele var, at vi havde jo i forrige Verdenskrig med stort Held faaet indkaldt en Sikringsstyrke paa over 60.000 Mand, og nu kan man jo have forskellige Meninger om Nytteværdien, om hvad der nu var mest til Nytte for os, om det var den tyske Flaades Styrke eller den danske Sikringsstyrke eller den Udenrigspolitik, der blev ført, som var Aarsagen til at vi ikke kom ind i Krigen, men i hvert Tilfælde, min personlige Opfattelse var, at det, at vi stod saa godt forberedt, dog utvivlsomt har lagt et alvorligt Lod i Vægtskaalen til, at man ikke foretog sig noget over for os, og det var, fordi de 60.000 Mand dengang dækkede det Tomrum, som med den danske Hær paa Fredsstyrke vilde have været til Fare for enhver Magt. Magterne var altsaa tilfredse, siden de lod os ligge. Det var det samme, jeg vilde ind paa nu. Da Krigen trak op, var jeg klar over, at nu maatte vi have en Sikringsstyrke saa stærk, at man i hvert Tilfælde ikke kunde beskylde os for, at Danmark laa som et Tomrum.

[1]) A. nr. 106. [2]) A. nr. 107. [3]) A. nr. 108.

Saa kan man diskutere om vor Evne til at modstaa den vældige Krigsmagt; en lille Magt vil jo altid faa Prygl, til at begynde med i hvert Fald, i Kampen med en Stormagt, men jeg syntes, man skulde dække Tomrummet, som jo var blevet uhyrligt efter de Forsvarslove, vi havde, fordi vi kun havde Mandskab de 5 Maaneder af Aaret, og de 7 Maaneder laa vore Kaserner tomme, bortset fra Befalingsmandsskolerne.

Jeg gik med dette for Øje til Ministeren og bad om at faa 5 Aargange indkaldt. Jeg vilde gerne have haft 10, men vor Kadrering, vore Liniekadrer var saa stærkt skaaret ned, at jeg var bange for det. Sporene fra forrige Verdenskrig skræmte, og nu var vi endnu daarligere stillet; jeg var bange for, at vi med de svage Kadrer ikke kunde holde Kommando og Disciplin, naar vi straks indkaldte en saa stor Styrke som 10 Aargange. Derfor vilde jeg foretrække, at vi kun fik 5 Aargange indkaldt og saa, medens vi havde dem inde, uddannede saa mange Befalingsmænd, at vi stod rede til at tage 10 Aargange ind, naar der var gaaet en passende Tid, saa vi kunde, om jeg saa maa sige, holde Disciplin; for det var jo Soldaterafdelinger, vi skulde have, og ikke disciplinløse Bander. Jeg blev derfor noget forbavset, da jeg kom til Ministeren og han ærligt talt sagde til mig: Ja, det Spørgsmaal er allerede afgjort i Ministerraadet, vi har besluttet os til, at der kun skal 2 Aargange ind — hvilket jo var ganske utilstrækkeligt, for de sikrede nemlig ikke en Smule, tværtimod.

Over for denne kategoriske Meddelelse maatte jeg trække mig tilbage, men senere hen, da Finland kom i Krig, rejste jeg Spørgsmaalet paa ny, og denne Gang skete det ved, at jeg henvendte mig til *Kongen*. Jeg sagde til Hans Majestæt: Dette her er jeg ængstelig for, og jeg vil bede Deres Majestæt om at faa et Samraad hos Kongen med Statsminister, Udenrigsminister, Forsvarsminister og begge Værns Chefer. Dette fandt ogsaa Sted, og jeg kunde forstaa, at *Kong Christian*, som han altid gjorde, paa Forhaand havde orienteret Statsminister *Stauning* om, hvad der laa bagved, for da vi kom op til *Kongen* til dette Møde, gav *Kongen* mig straks Ordet; ellers vilde han jo have givet Statsministeren

Ordet, men han gav mig straks Ordet som Sagvolder, kan vi sige, for at jeg kunde udtale min Betænkelighed. Ved den Lejlighed gentog jeg mine Betænkeligheder i forstærket Grad og nedlagde Paastand paa Indkaldelse af 10 Aargange med det samme. Men det lykkedes altsaa ikke; Admiral *Rechnitzer* havde intet at bemærke for Flaaden, han lukkede ikke Munden op. Det blev betydet os, at vi skulde trække os tilbage i Adjudant-Forværelset, og derefter konfererede Ministrene hos Majestæten, og vi fik saa Besked om, at nu kunde vi gaa, og der kom altsaa ikke noget ud af det. Der skete altsaa ingen Ændring.

Naar jeg skrev disse Artikler, var det, fordi jeg med nogen Ret paapegede, at Minister *Alsing Andersen*, syntes jeg, var gaaet lidt uden om den kommanderende General. Man kan jo ikke klare sig med en Direktør i Krigsministeriet, for hvad er en Direktør? Han kan være en meget dygtig Officer, men han er først og fremmest udtaget med det for Øje, at han skal administrere; han har ikke faaet den Uddannelse, som giver ham Forudsætning for i alvorlige Tider at være den eneste Raadgiver, Ministeren skal have. Det maa den kommanderende General, som gennem hele sit Liv har arbejdet sig frem til en saadan Stilling, være den rette Mand til. Det var det, jeg gjorde opmærksom paa: jeg syntes, Ministeren skulde have talt med mig, inden han stillede mig over for dette fait accompli: 2 Aargange. Det staar i disse Artikler.

Og saa skal jeg slutte med den Bemærkning, at da nu den anden Kommissionsbetænkning kom, slog jeg efter, om Kommissionen ikke skulde have fundet Anledning til — jeg har ikke været indkaldt for Kommissionen, der er ingen, der har spurgt mig om noget som helst; jeg var dog kommanderende General paa et ret vigtigt Tidspunkt, da Krigen brød ud, men man har ikke villet eller ikke fundet det nødvendigt at høre min Mening om Sagerne, og derfor slog jeg op i den anden Betænkning, om disse Artikler i »Berlingske Tidende«, mine to og Svaret fra fhv. Minister *Alsing Andersen*, ikke var indgaaet som Bilag til Belysning af Sagen, men man har maaske ment, at Offentligheden var tilstrækkelig orienteret uden det. Jeg kunde jo have

valgt en anden Fremgangsmaade, som maaske havde gjort det lettere for mig at faa dette Ønske opfyldt. I Stedet for at skrive i »Berlingske Tidende« kunde jeg have tilskrevet Kommissionen det, som jeg skrev i »Berlingske Tidende«; saa vilde jeg maaske tro, at Kommissionen havde fundet sig foranlediget til at optage disse Dokumenter. Jeg synes, de alligevel er ret vejledende, og det er dog ogsaa et Led i den historiske Fremstilling af Tiden; og det er skrevet ganske objektivt — ja, det er jo Polemik, saa lidt skarpe Bemærkninger er der naturligvis; dem kan man jo saa skære væk. Der var selvfølgelig nogle skarpe Bemærkninger. Det kan ingen undres over, naar en Mand har stridt hele sit Liv for Danmarks Forsvar og faaet saa uendelig lidt ud af det, som det lykkedes mig at faa, til Trods for at jeg egentlig mødte megen Forstaaelse for mine Tanker hos en Mand, som jeg sætter overordentlig Pris paa i hans Grav, nemlig *Stauning*. Vi stod personlig i et venskabeligt Forhold, og vi talte ligeud om Sagerne med hinanden, men jeg kunde ikke faa ham med, fordi han af politiske, opportune Grunde fandt, at Tiden ikke var moden endnu. Han udtrykte det engang meget klogt, som Staunings Bemærkninger jo i Reglen var; han sagde til mig engang, da jeg var gaaet lidt haardt paa ham: Kære General, De er jo Soldat, og De maa kunne forstaa, at naar jeg marcherer i Spidsen paa en Kolonne paa 800.000 Mand, kan jeg ikke kommandere omkring, saa kommer der Uorden i Geledderne, jeg maa vende paa en Bue. Det var den Udtalelse, der faldt, og det maatte jeg indrømme var ganske klogt; han var jo Politiker, og man er nu engang nødt til at tage politiske Hensyn. Han har ikke kunnet, men der var ingen Tvivl om, at *Stauning* gerne saa hen til, at vi fik vort Forsvar i Orden, saaledes som i øvrigt Socialdemokratiet havde givet Udtryk for det i Resolutionen i 1934 i Aalborg, tror jeg. Det var jeg ikke i Tvivl om. Jeg traf saa *Stauning*, efter at jeg var blevet afskediget, i et Middagsselskab, og dèr sagde jeg til ham: Ja, kære Statsminister, Krigen ramte Dem lige midt i Buen. Var Krigen kommet et Par Aar senere, tror jeg, at *Stauning* havde givet os det Forsvar, vi skulde have, men Tiden var ikke inde til det. — Ja, det er

alt, hvad jeg egentlig talt ønsker at fremsætte.

Steen: De har nu, General With, faaet Lejlighed til at gøre Kommissionen bekendt med Deres Tanker og Synspunkter angaaende dels, hvilket Omfang dansk Militærvæsen efter Deres Mening burde have, dels, hvordan man burde have opereret med det i en bestemt Situation, og det er mig ikke i Forvejen ubekendt. Men der var i den Fremstilling, De nu gav, noget, som jeg ikke rigtig kan forstaa og gerne vil bede Dem forklare. De gør opmærksom paa, at De har tilraadet Forsvarsministeren en Sikringsstyrke paa 5 Aargange, og motiveret, hvorfor De netop standsede ved 5, Grundene til, at de ikke foreslog de 10.

With: Nej, det gjorde jeg ikke.

Steen: Jo, De gav de Grunde her.

With: Men jeg gav dem ikke til Ministeren.

Steen: Men De har altsaa tilraadet Ministeren 5 Aargange, og her har De givet os Grundene for, at De gav det Raad, og ikke et Raad af større Omfang.

With: Ja.

Steen: Dernæst forklarede De, at en Tid senere afholdes denne Sammenkomst, denne Raadslagning hos Kongen, og dèr tilraader Generalen 10 Aargange. Det er altsaa en Fordobling i Forhold til det Raad, De havde givet Ministeren.

With: Men Situationen er ogsaa en ny.

Steen: For mig er det svært at se, at den kan være ny paa det Punkt, som Generalen nu bruger som Motivering for kun at foreslaa 5 Aargange i første Omgang. Jeg kan ikke umiddelbart indse, at der har været tilstrækkelig Tid og Lejlighed til at ændre de Ting, som Generalen selv anførte. Lad det nu være, men Generalen indleder denne Redegørelse med at sige, at De vil benytte Lejligheden, naar den nu gives, til at fremkomme med nogle Synspunkter, fordi De ikke kan godkende den Forklaring, tidligere Minister *Alsing Andersen* har givet. Jeg hørte ikke i hele denne Fremstilling noget Punkt, hvor den Forklaring, Minister *Alsing Andersen* har givet her, af Generalen blev bestridt som urigtig. Det er jo een Ting, at Generalen har een Opfattelse og Ministeriet træffer en anden Afgørelse, men hvad er det, Generalen tænker paa i det, *Alsing Andersen*

har sagt, som Generalen ikke kan godkende?

With: Det staar i den første Artikel.

Steen: Ja, jeg har ikke de Artikler præsent, men maa jeg ikke faa at vide: hvad er det i *Alsing Andersens* Fremstilling, som ikke skulde være i Overensstemmelse med de faktiske Forhold?

With: Den høje Formand vil maaske tillade, at jeg oplæser Indledningen til denne Artikel:

»I Betænkningen til Folketinget, afgivet af den af Tinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45, findes paa Side 90 angaaende Indkaldelserne følgende anført:

»Ved Krigens Udbrud den 1. September 1939 blev Aargangene 1936 og 1937 (samt Mandskab til Flaaden) indkaldt. Endvidere skulde Aargangene 1934, 1935 og 1938 møde til et Par Ugers Mønstring. Paa Forespørgsel om, hvorvidt det er rigtigt, at der er truffet Bestemmelse om kun at indkalde 2 Aargange i et Ministermøde, uden at der først er indhentet Erklæring fra Generalkommandoen, udtaler Alsing Andersen, at »det kan afgjort ikke være rigtigt«; han maa have haft Forhandling med Generalkommandoen om Tingene, da han ikke som Civilist vilde have fundet paa Arrangementet med Hjemsendelse af indkaldt Mandskab med Uniform.«

Denne Udtalelse er ganske i Strid med Virkeligheden og bør ikke staa uimodsagt, thi det er en Kendsgerning, hvis Rigtighed jeg personlig staar inde for, at Beslutningen om kun at indkalde 2 Aargange ved Krigens Udbrud er en egenraadig Bestemmelse, taget i et Ministerraad, uden at Forsvarsministeren havde gjort sig den Ulejlighed at raadføre sig med Hærens ansvarlige Chef i denne vigtige Sag.«

Jeg vil hertil bemærke med Hensyn til de 3 Aargange, der blev mønstret, at det var et Kompromis. Jeg stødte paa et Fjeld, da jeg forlangte 5 Aargange: Ministerraadet havde bestemt 2, og det *var* 2. Saa foreslog jeg Ministeren — og det foreligger kun i mundtlig Form, i Samtale mellem ham og mig —, om vi da ikke kunde indkalde de 5 Aargange straks; man kunde da lade de 2 blive liggende inde, men mønstre de 3 i 10 Dage

og saaledes faa visse Ting bragt paa Plads baade med Hensyn til Kadrering, Udrustning o. s. v.; og saa foreslog jeg, at de blev hjemsendt med Uniform, for hvis vi hjemsender dem med Uniform, kan vi ogsaa mobilisere dem en Del hurtigere; vi vinder 6—7 Timer ved den Historie. Og saa var det Meningen med dette Forslag, at hver Gang en Aargang blev hjemsendt — stadig under Forudsætning af, at der kun var 2 inde —, hjemsendte vi den med Uniform. Hvis da Krigen havde trukket ud og Danmark ikke var blevet besat saa hurtigt, som det skete, vilde vi maaske til Slut have haft en 5—6 Aargange med Uniform, hvilket vilde have lettet Mobiliseringen og have bødet paa Sikringsstyrkens Ringhed, idet man hurtigt kunde sætte dem ind. Det var Meningen med det Forslag, jeg gav. Folketingsmand Steen bemærkede nu, at han forundrer sig over, at jeg først foreslaar 5 og senere foreslaar 10 Aargange. Ja, det er en ganske logisk Følge af Forholdene, som de var. Da jeg foreslog 5 Aargange, vilde jeg have haft 10, men jeg har begrundet det med, at jeg ikke mente, vi havde Evner, Kadrer nok til at tumle 10 Aargange paa en Gang; i Løbet af et Par Maaneder vilde vi, i hvert Tilfælde for Underbefalingsmændenes Vedkommende, ikke for de højere Officerer, men for Underbefalingsmændenes Vedkommende have staaet stærkere. Men saa sker der det, at Finland træder ind i Krigen, og man vil dog ikke benægte, at den Omstændighed, at Finland træder ind i Krigen, gør, at Norden kommer ind i Farezonen, og over for denne farlige Situation vilde jeg ikke tage Ansvaret for at undlade at stille Krav om 10 Aargange, stærkere eller svagere kadreret, saa det var vel motiveret fra min Side.

Steen: Maa jeg spørge, General With — jeg har det ikke præsent: Hvor lang Tid er der mellem, at Generalen tilraader Ministeren 5 Aargange, og det Tidspunkt, da der ved Sammenkomsten hos Kongen gives Raad om de 10 Aargange?

With: De 5 Aargange var ved Krigens Udbrud i Begyndelsen af September. Sammenkomsten hos Kongen er, da Finland træder ind i Krigen, og det skulde, saa vidt jeg kan huske, være omkring 1. November.

»I Oktober 1939, da en russisk-

finsk Krig tegner sit Mene-Tekel paa Væggen, stiller Chefen for Generalkommandoen Forslag om Indkaldelse af *10 Aargange*, for at Hæren, *rede i rette Tid*, fuldt ud kan udnytte de Forsvarskræfter, som det ringe Hærbudget her giver Mulighed for at opstille.

Regeringen afviser og staar fast paa de 2 Aargange.«

Jeg har med Vilje ikke over for Offentligheden villet omtale dette Intermezzo med Mødet hos Kongen. Jeg har bare noteret det, som det staar her.

Steen: Jeg er desværre ikke klar over, hvor lang Tid der er imellem.

With: 2 Maaneder.

Steen: Saa spørger jeg, Hr. General: Er der i de 2 Maaneder sket noget i Retning af at tilvejebringe det nødvendige Antal Underofficerer o. s. v., saa at det hele kunde tænkes at klappe paa den Maade, De her har forklaret De ikke mente det kunde 2 Maaneder tidligere? Det er det, jeg staar uforstaaende overfor.

With: Det er meget let at forstaa.

Steen: Ikke for mig.

With: Naar man indkalder Soldater, navnlig i en Situation som den, der her forelaa, forøger man sine Befalingsmandsskoler, og det gaar i et forrygende Tempo med Udannelsen af Korporaler og Sergenter. 2 Maaneder er selvfølgelig ikke nogen lang Tid, men det giver 2 Maaneders Uddannelse, og hvis man afæsker Generalkommandoen Forklaringer i den Henseende, vil man faa fuldgyldige Oplysninger om, i hvilket Tempo Befalingsmandsuddannelsen foregik, ogsaa Uddannelsen paa Løjtnantskolen. Det kan jeg, der ikke havde Kommandoen, ikke sige aldeles koncist, men det kan General *Gørtz* svare paa.

Steen: Men det er General Withs Opfattelse, at der var foregaaet en Uddannelse af Underofficerer i noget, der nærmer sig et forrygende Tempo i de 2 Maaneder, som skulde være Forklaringen paa det, Generalen tilraader?

With: Ja, men ikke alene dette. Lad os lade være med at undertrykke Hovedmomentet. Hovedmomentet er sandelig den fuldstændige Ændring i den udenrigspolitiske Situation. Den 1. September bryder Krigen ud, og hele Norden er uberørt af det. Saa kommer vi hen til November Maaned, da den russisk-finske Krig bryder ud; saa er Norden i Farezonen, saa foreligger der en ny og meget skærpet Situation, som kræver særlige Foranstaltninger, og hvad enten Tempoet med Hensyn til Uddannelsen af Befalingsmænd har været mere eller mindre forrygende, havde jeg gjort det alligevel, allerede paa Grundlag af den ændrede politiske Situation. Soldater maatte vi have.

Steen: Det er det, der stadig forundrer mig noget, og min Forundring støtter jeg paa en Bemærkning, Generalen fremsatte, og som forbavsede mig meget. I den første Motivering for kun at tage de 5 Aargange siger Generalen, at det kunde ikke nytte, for det drejede sig om — nu kommer det, der forbavsede mig meget:

»en udisciplineret Bande.«

With: Det bliver de let.

Steen: Jeg vil nødig afbrydes —

»en udisciplineret Bande.«

Det kan ikke for Alvor være General Withs Mening at ville betegne det Mandskab, der var Tale om at genindkalde, paa den Maade. Skal vi ikke se at rette det?

With: Jeg skal gøre opmærksom paa, at jeg har nogen Erfaring fra den første Verdenskrig, da vi laa inde med den store Sikringsstyrke. Vi havde mange Vanskeligheder med Mandskabet, hvilket var forstaaeligt. De laa inde som Sikringsstyrke. Da havde vi mange flere Kadrer, end vi har nu. Hvis man ikke har tilstrækkelig mange Kadrer, kan man ikke beskæftige dem tilstrækkeligt. Og vi havde i den første Verdenskrig ikke faa Eksempler paa, at Sikringsstyrken i mange Retninger virkede lidt demoraliseret. Det er det, der begrunder mit Udtryk. Jeg vilde have forslaaet en anden Turnus. Man skal ikke holde Mandskabet liggende inde i 14 Maaneder under de Forhold. Man skulde ligesom i Sverige være gaaet til en hurtigere Turnus, saaledes at man havde den i 4 eller 6 Maaneder og saa hjem med dem og ind med et nyt Hold. Det staar man sig meget bedre ved. Det gjorde vi imidlertid ikke, vi holdt dem sammen, men Disciplinen ligesom led noget derunder. Naar jeg bruger dette Udtryk »en udisciplineret Bande«, er det ikke noget Stempel, jeg vil sætte paa den Hær, hvis Disciplin jeg er den første til at anerkende, men

selv de bedste Soldater bliver »en udisciplineret Bande«, naar de ikke er tilstrækkeligt under Kommandoforhold, hvis man ikke sørger for, at de bliver kommanderet paa rette Maade. Saaledes skal det forstaas.

Steen: Jeg maa opfatte Generalens sidste Forklaring i Virkeligheden som en Argumentation imod at tage 10 Aargange, fordi man hverken teknisk eller praktisk paa forsvarlig Maade kunde klare det. — Det kommer vi næppe nærmere.

Saa vil jeg gerne vende tilbage til et andet Punkt, hvor Generalen hævder, at han ikke kan godkende den Forklaring, den tidligere Minister *Alsing Andersen* har givet her. Det, vi faar ud af det første Svar, er, at da Generalen giver sit Raad om de 5 Aargange, meddeles det, at der i Ministeriet er taget Beslutning om at indkalde de 2 Aargange. Heroverfor har fhv. Minister *Alsing Andersen* — jeg taler efter Hukommelsen, men jeg tror, det er rigtigt — hævdet, at naturligvis har han Tid efter anden, naar Lejlighed bød sig, drøftet disse Ting med Generalen saa meget, at han var vidende om de Synspunkter, Generalen i det hele og store havde. Det forekommer mig særdeles sandsynligt. Derfor vil jeg gerne have forklaret: Vil De, Hr. General With, sige, at De ansaa det for udelukket, at Minister *Alsing Andersen* lejlighedsvis paa den ene eller den anden Foranledning eller tilfældigt har talt om disse Ting, saaledes at Ministeren maa siges at være nogenlunde vel orienteret med Hensyn til de Synspunkter, Generalen havde?

With: Ja, det kan jeg godt . . .

Steen: Undskyld, De siger: »Ja, det kan jeg godt« — hvad er det, De kan godt? — at De har talt sammen eller overhovedet ikke drøftet det? Hvad gaar det paa?

With: Vi har overhovedet ikke drøftet det. Krigen kom med eet Slag den 1. September, og jeg var ikke længe om at gaa til Ministeren. Der havde mellem Ministeren og mig ikke fundet nogen som helst Drøftelse Sted om Indkaldelse af Sikringsstyrken, før jeg kom til Ministeren.

Steen: Naa, saadan.

Formanden: Er der andre Spørgsmaal?

With: Jeg ved ikke, om jeg efter

denne Polemik med Folketingsmand Steen maa faa Lov til at læse op mit Svar til fhv. Minister *Alsing Andersen?*

Steen: Saa vil jeg dog foretrække for det stenografiske Referats Skyld, at vi ind imellem faar Minister *Alsing Andersens* Svar, for det bliver vanskeligt at forstaa, hvad det drejer sig om, naar kun den ene Diskussionsdeltager faar Ordet. Jeg vil derfor bede om, at Minister *Alsing Andersens* Svar bliver læst op.

With: Det staar ogsaa i min Artikel. Jeg har selvfølgelig ikke villet skrive i »Berlingske Tidende« og imødegaa Minister *Alsing Andersen* uden at give Ministeren fair play. Jeg har ordlydende citeret hele Ministerens Svar. Jeg maa maaske begynde med at læse dette Svar op og derefter mine Bemærkninger dertil, saa er Sagerne vist sat paa Plads.

Folketingsmanden skriver:

»Efter hvad der foreligger, fremkom der den 22. *August* 1939 Indstilling fra Generalkommandoen om Etablering af en Sikringsstyrke. *Den 28. August fremkom en anden Indstilling om Indkaldelse af 5 Aargange.*

Paa *disse* Foranledninger og paa Grund af hele den urolige Situation drøftedes Spørgsmaalet om forskellige militære Foranstaltninger i Ministermøder den 24., 26., 29., 30. og 31. August. I sidstnævnte Møde fik jeg Bemyndigelse til at deponere Indkaldelsesordrer for Aargangene 1936 og 1937 samt til at *klargøre* Indkaldelse af Skibsbesætninger.

Dette har jeg altsaa meddelt General With som Resultatet af Ministeriets Drøftelser. Det imødekom ikke General Withs Indstillinger, men det er noget andet, end at man handlede egenraadigt uden om Hærens Chef. Hvad man havde besluttet var desuden kun at *klargøre* Indkaldelsesordrerne. Selve Beslutningen om, hvilke Indkaldelser der skulde finde Sted, blev først truffet den følgende Dag, den 1. September, i et Møde hos Kongen . . .«

Dertil svarer jeg:

»Idet jeg foretrækker at lade Kendsgerningerne tale, understreger jeg, at Folketingsmandens Fremstilling ikke er holdbar.

Den 22. August 1939 sender Chefen for Generalkommandoen til For-

svarsministeren en Indstilling, hvor der peges paa, at den tyske Hærs Fredsstyrker er stærkt forøget, at der er koncentreret saa mange Tropper ved den polske Grænse, at Tyskland kan gaa til Angreb uden at gennemføre fuld Mobilisering.«

Jeg slutter min Skrivelse med følgende Ord:

»»Uanset at der ikke fra nogen Side kan spores Tegn paa en Trusel rettet særlig mod Danmark, maa jeg under disse Forhold, hvor man ikke kan vente yderligere Varsel, hvis Krisen skulde udvikle sig til Krig, *anse det for uforsvarligt for vort Vedkommende ikke at træffe ekstraordinære militære Sikkerhedsforanstaltninger.* Jeg skal derfor indstille, at der snarest sker en Forøgelse af Fredsstyrken ved samtlige Afdelinger, saaledes at disse i Hovedsagen bringes paa fuld Styrke.«

I Generalkommandoen regner man med, at Indkaldelse af 5 Aargange vil bringe Afdelingerne op paa to Trediedele Krigsstyrke, og da jeg ikke hører noget om en *Afgørelse* med Hensyn til min Indstilling, søger jeg Ministeren og faar her at vide, *at Ministerraadet alt har truffet Bestemmelse om kun at indkalde 2 Aargange. Ministeren fastslaar med al Tydelighed, at denne Ministerraadets Beslutning staar fast og ikke vil blive ændret.* Jeg havde ved Fremmødet personlig fremsat Forslag om Indkaldelse af 5 Aargange og maatte over for Ministerraadets kategoriske Bestemmelse paa Stedet anmode Ministeren om i hvert Fald at gaa med til at indkalde 5 Aargange saaledes, at de 2 blev liggende inde under Fanerne, medens de 3 kun mønstrede i 10 Dage og derefter hjemsendtes med Uniform.

Jeg stilledes over for et fait accompli, det er dette, jeg kalder for Egenraadighed, og jeg fastslaar atter, at Hærens Chef indtil dette Tidspunkt var holdt uden for Afgørelsen af denne vigtige Sag.

Der foreligger ingen skriftlig Indstilling om de nævnte 5 Aargange fra Generalkommandoen, ej heller nogen skriftlig Bekræftelse paa Indkaldelsen af de 3 Mønstringsaargange, som Ministeren lovede at gaa ind for. Den i Folketingsmandens Svar i »Social-Demokraten« omtalte Indstilling af 28. August 1939 er kun et dateret Exposé udarbejdet i Generalstaben til Brug for Krigsministeret. Det er ikke en tjenstlig Skrivelse stilet til Forsvarsministeren eller Krigsministeriet.

Nævnte Exposé giver i øvrigt Ministeren al Viden om, *hvilke Ulemper Indkaldelsen af kun 2 Aargange vil medføre.* Jeg har bl. a. noteret mig følgende:

»— Det er med 2 Aargange ikke muligt at faa Kompagnierne paa mere end 70—80 Mand, Batterierne paa mere end 2—3 Kanoner, medmindre man formindsker Antallet af Kompagnier og Batterier m. m. Men dette vil medføre Omflytning paa et stort Antal Folk og derved paa ny Uorden i hele den planlagte Organisation.

For Generalkommandoen maa det ledende Synspunkt derfor være først og fremmest at skabe Fasthed inden for Afdelingerne ved at give dem

1) fuldstændige Befalingsmandsrammer,
2) en saa stor Mandskabsstyrke, at hele Kerneorganisationen kan opstilles og kun Supplementsmandskabet inden for Enhederne mangler.

Hertil vil behøves mindst 5 Aargange Mandskab foruden Rekrutterne, hvilket giver ca. to Trediedele af den fulde Styrke.«

Jeg spørger: *I Fald Regeringen vilde fravige Hærens Krav om 5 Aargange og beslutte sig for 2 Aargange, havde der da ikke været al Anledning til, at Forsvarsministeren havde kaldt Hærens Chef og meddelt ham dette, inden Ministerraadets Afgørelse faldt?*

Da Ministrene og Værnscheferne den 1. September kaldtes til H. M. Kongen, var det ikke for at diskutere Sager, der var afgjort, men det var, for at Statsministeren kunde lade Planerne for Indkaldelserne blive redegjort for Kongen og for at orientere Hs. Majestæt om den endelige Beslutning, der bl. a. var taget for Hærens Vedkommende, og anmode om kongelig Sanktion af Indkaldelsesordrernes Iværksættelse baade med Hensyn til Aargange og Befalingsmandsgrupper.«

Det sidste tror jeg ikke, jeg skal læse op, det har mere polemisk end politisk Form. Her i Kommissionen vil jeg udelade det polemiske.

Steen: Af den Fremstilling, der nu er givet af Generalens egen Artikel, er jeg naaet til det, jeg i og for sig brød mig om at vide, nemlig det ubestridelige, at da Ministeriet traf sin Afgørelse, var man i Ministeriet — det var man allerede den 22. August og Dagen derefter — fuldt bekendt med de Synspunkter, Hærledelsen havde; at man traf en Afgørelse, der ikke faldt sammen med de Synspunkter, er et Spørgsmaal for sig.

Arnth Jensen: Jeg skal ikke diskutere, men jeg vil dog gøre opmærksom paa, at mellem den 22. August, og til Ministeriet træffer sin Afgørelse, er der udbrudt Krig i Europa.

Busch-Jensen: Var Krigen udbrudt, dengang Beslutningen om de 2 Aargange blev truffet? Saaledes har jeg ikke opfattet det.

Arnth Jensen: Saaledes har jeg i alt Fald forstaaet det.

With: Krigen brød ud den 1. September. Den 1. September er Mødet hos Kongen, og al Diskussion om de 2 og 5 Aargange er foregaaet inden den 1. September.

Steen: Saa var der altsaa ikke udbrudt Krig?

Arnth Jensen: Jeg maa beklage, at jeg har set fejl dèr, men jeg vil dog gøre opmærksom paa, at den Beslutning, som Generalen har indstillet, er til en Fredsstyrke, men Generalen faar Besked af Forsvarsministeren, efter at Krigen er udbrudt, hvor Generalen ønskede de 5 Aargange ind.

With: Det hele er udspillet, før Krigen brød ud den 1. September, det er Dagene fra den 22. August, i disse bevægede Dage, hvor jeg, som jeg har gjort Rede for, paapeger over for Ministeren, at Tyskerne bliver ved at forøge deres Styrker. Man behøvede ikke at mobilisere for at forøge den Hær. Vi saa det under den første Verdenskrig. Jeg var dengang Chef for Efterretningsvæsenet og holdt Hæren underrettet om alt, hvad der foregik i Tyskland, og det viste sig, at Tyskerne i de sidste Maaneder forinden Krigen havde 3 Stadier: Lav Etat, Neben Etat og Høj Etat for de tre Kategorier af Alarmering. Gennem vore Agenter

fik jeg øjeblikkelig Melding, da man gik fra Lav Etat til Neben Etat, og jeg fik paa ny Melding, inden Krigen brød ud den 1. August, at de var gaaet op til Høj Etat. Hvad vil saa Høj Etat sige? Det vil sige, at alle Hærens Regimenter, Linietropper er indkaldt, og det, der mangler i Mobilisering, er blot at indkalde Reserveafdelingerne. Linieafdelingerne er fuldt mobiliseret paa Høj Etat. De Erfaringer, jeg havde fra forrige Verdenskrig, gaar igen. Da Krigen trækker op, maa man, skønt der ikke foreligger nogen direkte Trusel i Øjeblikket, have for Øje, at der kan foregaa akkurat det samme, at man skruer sine Troppeafdelinger op til en saadan Krigsstyrke, at de alene med Høj Etat, med Linieafdelinger uden Reserveafdelinger, kan udføre meget storstilede Operationer, og det maa selvsagt være en Advarsel til Danmark ikke at lægge sig som et Tomrum. Det var Grunden til, at jeg allerede den 22. August begyndte at røre Trommen og sige: dette her gaar ikke. Men jeg fandt ikke Lydhørhed. Den kommanderende General er Hjælper og Raadgiver for Regeringen, men for Regeringens Foranstaltninger har han intet Ansvar, for Regeringen maa han bøje sig, men han har Pligt til at sige sin Mening, hvad skal man ellers have en kommanderende General til, hvis han ikke fagligt og sagligt skal være Raadgiver i Hærspørgsmaal?

Arnth Jensen: Generalen nævnte Mødet hos Kongen den 1. September. Fik Generalen af Forsvarsministeren Besked før eller efter Mødet hos Kongen?

With: Der var truffet en positiv Aftale mellem Minister *Alsing Andersen* og mig, og den overholdt han loyalt. Der er ikke noget at sige til det. Da jeg saa, jeg stod over for den Umulighed at flytte en Regeringsbeslutning, stillede jeg et Kompromisforslag: 5 Aargange, hvoraf 3 mønstres, men hjemsendes efter 10 Dages Forløb. Det gik Ministeren med til, og det holdt han, men jeg fik altsaa ikke, hvad jeg ansaa for nødvendigt, en Indkaldelse af 5 Aargange, der blev inde, dels som forøget Sikringsstyrke, dels for at muliggøre at sætte ordentlig Kraft i Befalingsmandsuddannelsen. Jo flere Soldater man har, jo flere Befalingsmænd kan man fabrikere.

Rasmus Hansen: Der foreligger en

Redegørelse, dateret den 22. August 1939, fra Generalkommandoen. I denne Redegørelse findes, har jeg forstaaet, Generalkommandoens Skøn over, hvad der bør foretages. Maa jeg spørge Dem, General With: Affattes denne Redegørelse til Krigsministeriet under Hensyn til den Mulighed, at den eksisterende Spænding i Europa fører til en ny Krig?

With: Ja, Europa var i Krig.

Rasmus Hansen: Nej.

With: Europa kom i Krig.

Rasmus Hansen: Europa var ikke i Krig den 22. August.

With: Men Forholdene i Udlandet var saadanne, som jeg har læst op for lidt siden.

Rasmus Hansen: Men jeg vil gerne fastholde det dèr. Der er altsaa Uro, meget kraftig Uro i Europa, en saadan Uro, at der var Grund til at frygte, at en ny Krig vilde bryde ud. Derfor spørger jeg: Da De affattede Redegørelsen den 22. August, fremsatte De da i den Synspunkter med Hensyn til, hvad der bør foretages, hvis der udbryder Krig i Europa?

With: Det gør jeg for saa vidt, som jeg læste op:

»Uanset at der ikke fra nogen Side kan spores Tegn paa en Trusel rettet særlig mod Danmark, maa jeg under disse Forhold, hvor man ikke kan vente yderligere Varsel, hvis Krisen skulde udvikle sig til Krig, *anse det for uforsvarligt for vort Vedkommende ikke at træffe ekstraordinære militære Sikkerhedsforanstaltninger.* Jeg skal derfor indstille, at der snarest sker en Forøgelse af Fredsstyrken ved samtlige Afdelinger, saaledes at disse i Hovedsagen bringes paa fuld Styrke.«

Og dertil skulde der mindst 5 Aargange.

Rasmus Hansen: Tak.

Formanden: Er der andre Spørgsmaal? (Ophold). Da dette ikke er Tilfældet, vil jeg gerne paa Kommissionens Vegne takke Generalen, fordi De har givet Møde, og for Generalens Forklaring i Dag.

With: Jeg takker.

Afhøringen sluttet Kl. 11.25.

Torsdag den 28. August 1947, Kl. 10.

For Kommissionen mødte Civilingeniør Knud Nielsen Højgaard.

Af Afhøringen hidsættes følgende, som vedrører Omstændigheder i Forbindelse med Danmarks Besættelse den 9. April 1940.

. . . . . .

Højgaard: . . . . . .

Med Hensyn til, hvad der foregik umiddelbart før den 9. April, vil jeg dog gerne have Lov til at forelægge et Notat, som jeg har gjort den 1. Juli 1940. Jeg sendte dengang en Kopi af det til *Christmas Møller;* om det har haft nogen Følge, ved jeg ikke, jeg har ikke hørt om det senere. Notatet lyder som følger:

»Lørdag den 29. Juni berettede Formand *Ahrens,* som er ansat i Entreprenørfirmaet *L. Larsens Eftf.,* ved en Samtale med Ingeniør *Højgaard* paa »Orupgaard« følgende:

Ahrens' Firma, som igennem mange Aar for D.S.B. har udført alt forefaldende Vedligeholdelsesarbejde ved Færgelejerne i Gedser, var i Begyndelsen af April Maaned beskæftiget med en Ombygning af Adgangsvejene til Færgelejerne. I Arbejdet indgik Udførelsen af nogle Kloakledninger paa langs og tværs af de nævnte Veje. Vejene var i betydelig Udstrækning gennemskaaret af Udgravninger til Ledningerne og saaledes ufarbare for Automobilkørsel.

Arbejdet gik endnu Fredag den 5. April sin normale Gang. Om Aftenen ved 9-Tiden den 5. April gav den Banemester, under hvem dette Arbejde sorterer, telefonisk Entreprenørfirmaet Ordre til omgaaende at indstille Anlægsarbejdet, tilfylde alle Udgravninger og bringe Vejene i farbar Stand. Denne Ordre udførtes saaledes, at alt var i Orden til Vejtrafik Mandag den 8. April.

Formand *Ahrens* meddelte endvidere, at der i den sidste Uge før den 9. April havde været en meget intensiv Godstrafik sydfra til Gedser Station. Et stort Antal lukkede tyske Jernbanevogne var ankommet og hensat paa Sporene i Gedser. Der blev ikke givet nogen Oplysning om Vognenes Indhold eller Bestemmelsessted. Umiddelbart efter Besættelsen blev disse Vogne af Tyskerne transporteret nordpaa. Det kan anses for givet, at de indeholdt Krigsmateriel og Forsyninger til Besættelsestropperne.

Samtalen paahørtes af Skovrider *Bang,* »Orupgaard«, Civilingeniør *Sørensen,* Nykøbing F., og Godsfuldmægtig *Højgaard,* »Orupgaard«.«

Hvis dette er andet end løs Snak, tyder det jo paa, at Værnemagerarbejderne kom i Gang før 9. April, men jeg har ikke forsøgt at finde ud af, om det er løs Snak, eller om det er i Overensstemmelse med Kendsgerningerne.

. . . . . .

Jørgen Gram: Jeg kommer tilbage til det dernede ved Gedser, for der synes her at foreligge et konkret Tilfælde, der beviser, at der er nogle, der har vidst den 5. April, at Besættelsen vilde komme senere, og at man bevidst har været med til at jævne Vejen for Besættelsestropperne mest muligt, og jeg synes, at det er afgjort af Interesse for Kommissionen at faa at vide, hvem der kan have været med til at jævne denne Vej, hvem der er Redskabet. Kan Ingeniøren ikke navngive, hvem der for det første har givet denne Ordre til Entreprenøren, eller

hvem vi kan formodes at skulle henvende os til for at faa de Oplysninger?

Højgaard: Nej, jeg kan overhovedet intet oplyse ud over, hvad der staar i dette Notat. Denne Mand, som, saa vidt jeg forstaar, var en opvakt og dygtig Formand for Arbejdet, har fortalt mig det ordret, som jeg har refereret det.

Jørgen Gram: Eksisterer han endnu?

Højgaard: Det ved jeg ikke, jeg har ikke set ham siden. Jeg har aldrig foretaget mig noget for at finde ud af de nærmere Forhold. Jeg vil gentage, hvad jeg sagde før, at dette lyder overordentlig graverende, medmindre det er et Udslag af en Lyst til at gøre sig interessant. Det kan jeg jo nemlig ikke benægte Muligheden af.

Jørgen Gram: Var det Entreprenøren eller Arbejdsformanden eller . . .?

Højgaard: Det var Entreprenørens ledende Formand.

Jørgen Gram: Saa maa det kunne oplyses, hvem det er.

Højgaard: Ja, det maa det vel. Jeg ved ikke mere. Det kan være et Forsøg paa at gøre sig interessant.

Formanden: Det maa kunne oplyses ved Henvendelse til Statsbanerne.

Jørgen Gram: Ja, til Entreprenøren.

Steen: De kan huske, Ingeniør Højgaard, hvilket Entreprenørfirma det var?

Højgaard: Ja, det staar i Notatet.

Steen: Naa, udmærket.

Busch-Jensen: Ja, der staar ogsaa Navnet paa Formanden.

Steen: Naa, ja saa finder vi ham nok.

. . . . . .

Onsdag den 7. februar 1951, kl. 10.[1])

For kommissionen mødte fhv. folketingsmand, pastor Johannes Carl Schmidt.

Formanden (Holger Eriksen): Hr. pastor Schmidt, De var i tidsrummet fra 21. september 1920 til 2. april 1939 medlem af den danske rigsdag.

Schmidt: Ja.

Formanden: De repræsenterede det tyske mindretal i Nordslesvig. Efter hvad der foreligger oplyst, er De født den 9. juni 1869. Det er rigtigt?

Schmidt: Ja.

Formanden: Jeg går ud fra, at De stadig har dansk statsborgerret?

Schmidt: Ja.

Formanden: Jeg går også ud fra, at De er bekendt med den opgave, der er stillet denne kommission, bl. a. at undersøge samtlige politiske og militære forhold, som kan tjene til bedømmelse af, hvorvidt der er grundlag for at gøre ansvar gældende overfor ministre eller andre særlig ansvarlige i forbindelse med Danmarks besættelse af tyske tropper den 9. april 1940. Det, man fra kommissionens side ønsker at spørge Dem om, er foranlediget ved nogle af Dem fremsatte udtalelser, gengivet i en fornylig udkommen pjece: „Fra utrykte Kilder", udgivet af hr. A. Olesen, Aabenraa. Inden afhøringen begynder, gør jeg opmærksom på, at der påhviler kommissionens medlemmer diskretionspligt, og jeg tør gå ud fra, at De for Deres vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme diskretionspligt, også vedrørende Deres egne udtalelser? — Har De forstået mig?

Schmidt: Ja ja, jeg har forstået. Må jeg dertil føje et par ord. Jeg ønsker jo nok at få et udførligt stenografisk referat, for at jeg muligvis kan rette, hvad jeg synes der skulle rettes.

Formanden: Der kommer et stenografisk referat.

Schmidt: Men at det også tilstilles mig, ikke sandt? således som jeg var vant til det, når jeg talte i folketinget. Dèr fik jeg også et sådant referat og havde lov til at rette, hvad jeg syntes der skulle rettes.

Formanden: De får et referat, og De har naturligvis lov til at rette sproglige fejltagelser på samme måde som i rigsdagen, men naturligvis ikke realiteter. Det har De jo heller ikke haft lov til i rigsdagen.

Schmidt: Og jeg må måske tage det forbehold, at selvfølgelig føler jeg mig forpligtet til at overholde denne tavshedspligt, men skulle det fra andre sider ikke overholdes og man retter angreb mod mig, så må jeg jo have lov til at værge mig, ikke sandt?

Formanden: De har naturligvis lov til at sige til offentligheden, hvad De siger i forsvar, hvis De bliver angrebet; det kan der jo ikke være tvivl om. — Men så går vi tilbage til den pjece, der her er tale om. Dèr søges nærmere dokumenteret de allerede tidligere offentligt fremsatte påstande om, at der den 17. marts 1940 eller i hvert fald i dagene deromkring skulle være afholdt et møde i Doberan ved Rostock mellem danske og tyske forhandlere, og her skulle der være truffet forhåndsaftale om en såkaldt gnidningsløs tysk besættelse af Danmark, d. v. s. uden at der fra dansk side blev gjort modstand. Det er blevet hævdet, at den daværende udenrigsminister P. Munch skulle have deltaget i mødet som leder af den danske forhandlingsdelegation. Idet jeg straks bemærker, at dr. Munch overfor kommissionen i sin tid på forespørgsel har erklæret aldrig at have deltaget i et sådant møde og intet iøvrigt at kende til et sådant mødes afholdelse, vil jeg nu spørge Dem, om De fastholder det af Dem i nævnte pjece side 35 i et brev af 15. november f. å. meddelte. Brevet er sendt til hr. Olesen, udgiveren af pjecen. Jeg går ud fra, at det er Dem bekendt, men jeg læser det op af hensyn til det stenografiske referat. Der står i brevet:

> „De har henvendt Dem til mig ang. Doberan-Rostockmødet. Det er rigtigt, at jeg ved et Tilfælde blev Vidne til, at Dr. Munch og Dr. Jacobsen samme Dag, 17. Marts 1940 var tilstede i Rostock.

[1]) Denne afhøring er tidligere offentliggjort i bind III A.

Jeg var dengang i Mecklenburg i et fuldkommen privat Ærende og var ikke saa lidt overrasket over at møde Dr. Munch i Rostock. Vi havde en kort Samtale. Dr. Munch mente at skulle forklare sin Tilstedeværelse som et Weekendbesøg. Min Overraskelse forøgedes, da jeg kort efter mødte Dr. Jacobsen og erfarede, at han var tilstede for muligvis at assistere ved Forhandlinger mellem Munch og Himler. Da jeg snart mærkede, at mit tilfældige Ophold i Rostock paa begge Sider virkede generende, prøvede jeg ikke paa at faa nærmere Besked, men reiste videre.

Det var for mig dog klart, at det ikke var Smaating man vilde tale om, vel nærmest om Krigens videre Forløb, og at det muligvis kunde betyde, at Danmark blev inddraget i Krigen, men det Positive jeg har at sige om Doberan-Rostockmødet indskrænker sig til, at de to Herrer Munch og Jacobsen var i Rostock samme Dag."

Det er det brev, De har sendt, og De mener stadigvæk at kunne fastholde rigtigheden af den påstand, der dèr er fremsat? Inden jeg spørger derom, gør jeg dog opmærksom på, at der er en regel her i Danmark, som går ud på, at ingen minister kan forlade landets område uden i forvejen at have indhentet kongens tilladelse. Vi har undersøgt, om der foreligger noget sådant for dr. Munchs vedkommende på det pågældende tidspunkt, og jeg skal, inden De svarer, oplæse for Dem følgende skrivelse[1]), som vi har modtaget fra kongens kabinetssekretær:

„I anledning af kommissionens forespørgsel i skrivelse af 27. f. m. angående kommissionens undersøgelser vedrørende de fremkomne påstande om, at daværende udenrigsminister Munch den 17. marts 1940 skal have deltaget i et møde i Rostock, skal kabinetssekretariatet herved efter en gennemgang af kabinetssekretariatets journaler og arkiv meddele, at der ikke ses at være meddelt den daværende udenrigsminister tilladelse til at udrejse af landet i marts måned 1940."

underskrevet: G. Bardenfleth.

Altså, fastholder De stadigvæk påstanden?

Schmidt: Jeg må måske gøre de herrer opmærksom på, at det selvfølgelig ikke er så let at fastholde i sin hukommelse alle de detailler, der ligger så langt tilbage, men De ser af denne fremstilling her, at jeg var meget overrasket. Jeg tænkte aldrig på, at man kunne træffe Munch dèr, eller Jacobsen, så på een gang at træffe den ene og så at træffe den anden, det hæfter sig jo fast i hukommelsen, og jeg kan ikke sige andet i dag, end at jeg har set de to herrer dèr. Nu er der en ting mere. Der står omtalt den 17. marts. Det hører med til de detailler, som — jeg havde dengang ingen sekretær og ingen skriverhjælp; jeg førte ikke dagbog og havde heller ikke tid til det. Det hviler på mit bekendtskab med dr. Jacobsen, og jeg har ingen grund til at betvivle det, når han siger, at det var den 17. marts. Det er ikke min hukommelse, men det hviler på mit bekendtskab med dr. Jacobsen. Men det andet, at jeg har set de to herrer, talt med de to herrer, det kan jeg med min bedste vilje ikke tage tilbage, for det står så fast i min hukommelse, at det er for mig helt umuligt at nægte, hvad mine øjne har set, hvad mine øren har hørt.

Formanden: Jeg forstår altså nu, at De fastholder på et eller andet tidspunkt at have mødt dr. Munch og dr. Jacobsen i Rostock ...

Schmidt: Ja.

Formanden: ... men at De ikke har nogen erindring om datoen. Har De nogen erindring om, hvilken måned det var? De siger, at datoen har De fra dr. Jacobsen. Spørgsmålet er så, om det med datoen dækker en bestemt dag i måneden, eller det er muligt, at der kan være tale om andre måneder.

Schmidt: I den samme pjece står der omtalt Sepp Tiefenbacher; han taler om februar—marts. Han er altså heller ikke så helt klar over det. Det kan jeg ikke sige noget om, men det var dèr i foråret.

Formanden: Men De er sikker på, at det var i 1940? Det kan ikke have været 1939 f. eks.?

Schmidt: Nej.

Formanden: Det må have været 1940?

Schmidt: Ja.

Formanden: Men De har altså ikke erindring om, hvorvidt det var januar, februar eller marts?

Schmidt: Nej, det kan jeg ikke sige bestemt. Som sagt, jeg har ingen grund til at betvivle, at dr. Jacobsen husker ret, men det ved jeg ikke noget om. Jeg kan i det mindste sige, at jeg har været i Tyskland på den tid. Jeg har her to breve[2]), som jeg har skrevet til min kone, et kort fra Flensburg af 15. marts og så et brev fra Celle

[1]) A. nr. 211. [2]) A. nr. 214 og 215 (med oversættelser).

den 21. marts. Hvis De ønsker det, vil jeg gerne oplæse dem; jeg kan også give Dem dem, men de er skrevet med gotiske bogstaver, så de er måske lidt vanskelige at læse for Dem.

Formanden: For mig er de det måske, men det er ikke nogen vanskelighed for os at få dem læst.

Schmidt: Jeg havde lyst til at læse i hvert fald noget af det op.

Formanden: Det vil kommissionen gerne høre.

Schmidt: Jeg læser det først, således som jeg har skrevet det på tysk, og hvis herrerne ønsker det, oversætter jeg det.

Formanden: Ja mange tak; jeg tror, kommissionen gerne vil høre det.

Schmidt: Og hvis De ønsker det, vil jeg mod kvittering gerne aflevere disse breve. — Jeg skriver i dette brev:

> „Es freut mich, dass ich die Zeitungen erhielt, die viel erschütterndes aber auch ermunterndes berichten über Finnland und Skandinavien. Man wird sich doch wohl ermannen zu einem Skandinav-Bund, wenn auch Dänemark nicht mitgeht, vielleicht auch Norwegen nicht. Norwegen wird doch wohl auch so weit kommen."

Jeg oplæser dette, for at De kan se, hvad der beskæftigede mine tanker, hvad mine tanker gik ud på: at det var meget heldigt, hvis Skandinavien holdt sammen og holdt sig udenfor. Det fremgår helt klart af dette her. Jeg siger det, fordi jeg har læst i aviserne, at man taler om „usle motiver", som jeg har haft, og slige ting. Dette er et temmelig klart bevis for, at mine tanker gik i en helt anden retning: at bevare Danmark for krigens ødelæggelse, og hvis de herrer gerne vil vide det, har jeg ingen grund til at skjule, at jeg jo på ingen måde anklager dr. Munch, og at jeg nærmest ser således på det, at Munch har beskyttet Danmark for krigens ødelæggende virkninger. Således ser jeg på det; jeg ved, man kan se anderledes på det, men det er mit syn.

Formanden: Ja, det er Deres opfattelse, hvis Munch overhovedet har ført sådanne forhandlinger; andre kan have en anden opfattelse. Men det, der har interesse i denne forbindelse, når De kommer ind på Deres brev, er, at til trods for at De den 21. marts skriver hjem til Deres kone og beskæftiger Dem med Skandinaviens forhold og med

fremtiden, siger De ikke et ord i Deres brev om, at De har truffet dr. Munch.

Schmidt: Nej, men det har sine gode grunde. Jeg har selv netop nu set et sådant brev fra den tid. Det var krigstid, og der var meget streng censur, og jeg kunne vise andre breve, som min kone har fået, hvor der var ulæseliggjort, hvad jeg havde skrevet. Og så meget vidste jeg også, at hvis jeg skrev om disse ting, kom det ikke gennem censuren, når det kom til grænsen. Jeg husker ikke så nøje, om jeg har anstillet sådanne overvejelser, men det lå meget nær, for det var passeret før, at man havde gjort ulæseligt, hvad jeg havde skrevet til min kone. Og jeg kommer jo tilbage fra rejsen; så har jeg tid nok til at fortælle, hvad der er sket. Nej, her står ikke noget om det.

Formanden: Nu er det blevet påstået af hr. Guldberg, at han er i besiddelse af et brev, som De har skrevet til Deres kone under den rejse, og hvori De har omtalt det. Nu forstår jeg af det, De siger her, at det er ganske udelukket; De kunne ikke skrive noget sådant til Deres kone, fordi de kunne risikere, at censuren . . . .

Schmidt: Ja undskyld, ganske udelukket, det kan jeg ikke sige, for det afhænger af de overvejelser, jeg gør i det øjeblik. Men jeg er i det mindste overbevist om, at sådan noget gik ikke igennem.

Formanden: Og derfor er det sandsynligt, at De ikke har skrevet det. Men hvordan er det med det brev, De skal have skrevet til Deres kone?

Schmidt: Jeg blev meget overrasket, da jeg læste i pressen, at han skulle være i besiddelse af et brev. Jeg har henvendt mig til ham og sagt: Hvordan kan det være? og så har han skrevet til mig, at det var noget, som jeg tror „Nationaltidende" havde påstået, men det havde han ikke, men han havde hørt, at jeg havde talt om det til andre. Det har Guldberg skrevet til mig.

Formanden: Dette brev er altså ude af sagaen. Det eksisterer ikke. De har ikke skrevet andre breve?

Schmidt: Jeg går ikke så vidt, at jeg siger, at det eksisterer ikke. Det er ikke umuligt, at jeg har skrevet et brev, men det er næsten umuligt, at sådanne meddelelser kunne komme igennem. De ville have gjort dem ulæselige. Men jeg har ikke set dette brev. Vi har set efter, men vi finder ikke et sådant brev.

Formanden: Hvordan skulle hr. Guldberg være kommet i besiddelse af et personligt brev, som De har skrevet til Deres kone?

Schmidt: Ja, det kunne jeg heller ikke forstå. Det kan jeg heller ikke forstå.

Formanden: Men altså, det brev, der ligger her, og som vi må låne, er dateret 21. marts 1940?

Schmidt: Ja.

Formanden: Og det er fra Celle?

Schmidt: Ja, dèr har jeg en plejedatter, der er gift, i Celle i Hannover.

Formanden: De var rejst ned for at besøge hende?

Schmidt: Ja.

Formanden: Men De tog gennem Rostock. Er det den naturlige vej?

Schmidt: Nej, det er ting, som jeg ikke er klar over. Jeg har ikke så sjældent været i Mecklenburg ved forskellige lejligheder. For det første har jeg en datter, der dengang var gift i Østpreussen, og hende har jeg jo besøgt. På hjemvejen tog jeg mest til søs til Warnemünde og så videre over Rostock. I det hele taget har jeg altid gerne besøgt Rostock; det er en smuk by med gamle arkitektoniske minder. Men jeg har også været i Mecklenburg engang for at holde et foredrag; det har jeg endda været to gange, og jeg har været der engang for at studere de kolonisationsforetagender, man havde dèr. Mecklenburg er meget tyndt befolket, og så fandt de på at ville udstykke en del, og dèr drog de folk til fra Eiffelområdet. Det er mennesker, som lever på meget mager jord og er gode til at arbejde sig frem, men det er katolikker. Der blev talt en del om det i aviserne, og jeg har altid interesseret mig meget for dette, og så har jeg også været der engang for at se på disse forhold. Det er sådanne forskellige lejligheder, hvor jeg har været der, og som sagt, da jeg ingen sekretær har, der kan udrede: Hvornår var det, og hvornår var det? kan jeg ikke fastlægge, om det var i den forbindelse eller i en anden forbindelse.

Formanden: De kan altså i og for sig ikke give os nogen forklaring på, hvorfor De, når De skal besøge Deres datter i Celle, rejser over Rostock?

Schmidt: Nej.

Formanden: Da De kommer hjem, fortæller De så Deres kone om mødet med dr. Munch?

Schmidt: Det har jeg sandsynligvis nok gjort, for jeg fortæller min kone alt.

Formanden: Talte De om det til andre mennesker?

Schmidt: Jeg har spurgt min kone: Husker du det? og hun har sagt nej, det kan jeg ikke sige. Nu skal man jo altid huske på, at siden den tid er der blevet sagt så meget, pressen har været inde på det, og så er det meget vanskeligt at skelne mellem: Hvad har jeg vidst dengang, hvad hørte jeg dengang, og hvad har jeg hørt senere? Altså, min kone er inde i disse ting, selvfølgelig, jeg har ikke tiet overfor hende om dette her, men De kan ikke benytte hende som vidne.

Formanden: Lagde De nogen særlig vægt på betydningen af det møde i Rostock, dengang De traf dr. Munch? Havde De da følelsen af, at det var et vigtigt møde?

Schmidt: Når jeg træffer udenrigsminister Munch dèr i Rostock og jeg træffer en herre, der skal være med til forhandlinger, så tænker jeg jo, at det må være betydelige ting, ellers kommer Munch jo ikke med. Det har beskæftiget mig i mine tanker. Der er skrevet, at det er mærkeligt, at jeg har holdt min viden tilbage så længe, og nu overfalder jeg dr. Munch, som ikke lever mere, det er ikke pænt o. s. v. Sagen ligger helt anderledes. Dette, at jeg ved en tilfældighed kom til at se dr. Munch og tale med dr. Munch, måtte jo vække mange tanker i mit hoved, og disse tanker gik i den retning, at jeg var bekymret over, hvad der kunne komme ud af dette her. Der var krig allerede dengang, og der var jo mulighed for, at Danmark på den ene eller anden måde blev draget ind i den. Sådanne tanker var der, men jeg vidste jo ikke, hvad de herrer har sagt til hinanden, eller hvad der blev aftalt. Det vidste jeg intet som helst om og har heller ikke prøvet at få noget at vide.

Formanden: Var det om formiddagen, De traf dr. Munch?

Schmidt: Det var vistnok om formiddagen. Jeg tror nok, det var tidligt om morgenen. Vi har vistnok boet i samme hotel og er mødtes til kaffen. Det kan jeg ikke sige bestemt, men jeg tror nok, det var således.

Formanden: Kan De tilfældigvis huske, hvilket hotel De boede på dengang?

Schmidt: Hvis vi kunne spadsere til Rostock, kunne jeg vise hotellet, men jeg ved ikke, hvad navn det havde.

Formanden: Men De mener, De boede på hotel sammen med Munch, og det var ved morgenkaffen?

Schmidt: Det mener jeg, men vi har ikke drukket kaffe sammen.

Formanden: Hvor lang tid går der så, inden De træffer hr. Jacobsen?

Schmidt: Med Jacobsen var det en meget kort samtale. Han var måske lidt nervøs, han havde ikke lyst til at udtale sig, udover at han var tilstede for at tage del i forhandlinger. Men hvad forhandlingerne drejede sig om o. s. v., fik jeg ikke at vide, og jeg ville heller ikke trænge ind på ham, for jeg kunne jo nok mærke, at han . . . .

Formanden: Der står dog noget om, at han har fortalt Dem, at han var tilstede, fordi han muligvis skulle assistere ved forhandlinger mellem Munch og Himmler. Det står i Deres brev. Det har dr. Jacobsen fortalt Dem, ikke sandt?

Schmidt: Den forklaring har jeg afgivet, ja.

Formanden: Altså, hr. Jacobsen har sagt til Dem, da de traf ham i Rostock, at han var tilstede, fordi han muligvis skulle assistere ved forhandling mellem Munch og Himmler?

Schmidt: Ja ja, jeg kan selvfølgelig ikke sige helt bestemt, hvad han ordret sagde, det kan jeg ikke, men det var meningen, det var indholdet.

Formanden: Syntes De ikke, at det var mærkeligt, at hr. Jacobsen, der skulle deltage i sådanne yderst hemmelige forhandlinger, straks fortalte Dem, at det var dem, han skulle deltage i? Var det ikke mærkeligt?

Schmidt: Det ved jeg nu ikke. Et vist tillidsforhold eksisterer jo mellem folkefæller, ikke sandt? Nu vil jeg slet ikke røre ved, at han er en fjern slægtning — det er temmelig fjernt —, men han var jo et tysk menneske, og han havde jo ingen grund til netop at holde tilbage, at der var forhandling.

Formanden: Jeg må måske gøre Dem opmærksom på, at vi har gennemgået en række tyske dokumenter vedrørende besættelsen og den tid, der gik forud. Af alle disse dokumenter fremgår det, at tyskerne lagde den stærkeste vægt på, at kun et meget lille mindretal fik kendskab til, hvad der skulle foregå. Vi kan se af disse tyske dokumenter, at man lige indtil den 8. april gør alt, hvad man formår, for at hindre Danmark og øvrige lande i at få kendskab til, hvad det er

man tilsigter, ligesom man er meget interesseret i at få at vide, hvorledes Danmarks reaktion i virkeligheden vil være. Er det ikke mærkeligt, når man holder alting så stærkt hemmeligt, som man gør, at man så for det første blander hr. Jacobsen ind i det, og for det andet at hr. Jacobsen ræsonnerer, som De siger: mellem folkefæller kan man jo dog sige, hvad man vil — hvoraf man altså skulle udlede, at oplysning om disse forhandlinger kunne komme til en hvilken som helst tysker praktisk talt? Synes De ikke, det er mærkeligt?

Schmidt: Nå, det ved jeg ikke. Den rolle, som Jacobsen måske skulle spille dèr, kunne jo ikke være andet end at — han var jo en repræsentant for den nationalsocialistiske verdensanskuelse, og han interesserede sig for danske forhold og kendte måske lidt til dem, og de tyske deltagere i forhandlingerne har muligvis villet spørge: Hvorledes bedømmer du det, og hvorledes bedømmer du det? Men det var jo en helt underordnet rolle, han spillede dèr.

Formanden: Det var det utvivlsomt, for det viser sig, at det er militæret, der i forbindelse med Hitler har lagt planerne, og partiet som sådant er holdt uvidende om disse forhandlinger, hvad der er ganske naturligt; det var en militær opgave; selv fremtrædende militærpersoner, der skulle have med det at gøre bagefter, selv en mand som von Kaupisch var holdt uvidende om, hvad der skulle ske. Men hr. Jacobsen?

Schmidt: Han har ikke meddelt mig noget som helst om, hvad der skulle forhandles om, men der skulle forhandles.

Formanden: I et møde med dr. Munch?

Schmidt: Ja.

Formanden: Nu var De før selv inde på . . .

Schmidt: Nej, altså Munch? jeg ved ikke, om han har sagt, at der skulle forhandles med Munch, men i den fremstilling, som nu er kommet, siger han jo: det blev mig meddelt, at Munch var tilstede. Om jeg har meddelt ham det — det ved jeg ikke, det tror jeg ikke. Jeg har lige før truffet Munch, men hvad? han kendte jo heller ikke Munch. Men altså, der var forhandlinger i gang mellem tyske og danske, og dèr skulle han muligvis assistere. Jeg kan ikke fastlægge mig nøjagtigt på, hvad han har sagt; det kan jeg ikke i min hukommelse.

Formanden: Han har muligvis ikke nævnt Munchs navn.

Schmidt: Nej, det kan godt være. Jeg får mere det indtryk af det, jeg nu ved, at det er blevet sagt med en vis overraskelse, at Munch selv var tilstede. Om han ikke har vidst det i forvejen, det ved jeg ikke.

Formanden: Nu var De selv før inde på det mærkelige i, at De stort set har holdt Deres viden for Dem selv indtil for forholdsvis kort tid siden. Hvad er det, der bevirker, at De pludselig, om jeg så må sige, genopfrisker Deres viden om dette møde, som De i og for sig ikke har talt om under hele krigsperioden og heller ikke har talt om, før historien om Doberanmødet kommer til at gå? Sker der henvendelse til Dem fra dr. Jacobsen, fra Guldberg eller fra andre, som spørger Dem, om De ikke på en eller anden måde skulle have en erindring om noget vedrørende denne sag?

Schmidt: For det første er det ikke helt rigtigt, at jeg har holdt min viden fuldkommen tilbage. Nogle venner har jeg fortroligt gjort opmærksom på det, men netop sådan: der er passeret mig noget mærkeligt, noget, der har overrasket mig, jeg har set disse herrer, der må være foregået forhandlinger. Men dengang anede jeg ikke, hvad det kunne være. Ja, jeg anede, at det måtte hænge sammen med krigen, som jeg siger her, og hvem ved, hvad der kan komme ud af det. Men jeg har jo på ingen måde villet bringe Danmark i forlegenhed, og derfor holdt jeg det for rigtigt at holde min viden tilbage. Når jeg nu kommer med den, hænger det selvfølgelig sammen med, at nu er det rygtedes, dette om Doberan og Rostock, og når det er et faktum, at man har truffet en aftale — hvad så aftalen går ud på, er en sag for sig —, men når man har truffet en aftale mellem Danmark og Tyskland, er det efter min mening temmelig umuligt, at man kan gøre andre ansvarlige for, at de stod til tjeneste for ordrer, der kom fra regeringen om, at man skulle stå til tjeneste og opfylde de krav, som besættelsesmagten stillede — eller når folk søgte forbindelse eller havde forbindelse med besættelsesmagten, muligvis netop for selv at hjælpe med til, at de forhold dannede sig så gnidningsløst som muligt. Når nu de skal dømmes for dette, hvad jo mange har været udsat for, og hvad jeg personlig jo også har mærket en del til, så kan de herrer nok forstå, at så er det betids, at jeg kommer med min viden, som heller ikke i dag skal bringe Danmark i forlegenhed, for jeg må endnu en gang sige: jeg bedømmer det jo således, at Munch har gjort landet en stor tjeneste.

Formanden: De nævnte — det er bare for en ordens skyld, jeg gør opmærksom på det —, at det var et faktum, at der var truffet en aftale. Det er et faktum, at en række straffede personer her i Danmark har udbredt et rygte om en sådan aftale. Det er endvidere et faktum, at De har nævnt, at en række navngivne danskere skulle have deltaget i disse forhandlinger. For alle disse danskeres vedkommende foreligger der positive beviser for, at de ikke har deltaget. Dr. Munch er død, dèr ligger sagen altså noget anderledes, men for alle de øvriges vedkommende har vi beviser for, at det er pure opspind, hvad der er sagt. Og nu spørger jeg Dem igen: De siger, at det er situationen, der har fået Dem til at komme frem med Deres viden, men der har også været en ydre foranledning. Hvem er det, der har henvendt sig til Dem for at bede Dem afgive en sådan erklæring? De er jo ikke kommet med den selv; det fremgår, at Olesen har anmodet Dem om det. Er det Guldberg, er det Jacobsen, der har bedt Dem komme med en sådan oplysning?

Schmidt: Det er fuldkommen tilstrækkeligt, at Olesen har henvendt sig til mig, og dèr fremkommer jeg med min viden. Jeg har ingen grund til ikke at gøre det; jeg ser jo således på det; de herrer ser anderledes på det. Jeg har jo ikke indsigt i, hvad De nu siger mig, at De har beviser. Disse beviser kender jeg ikke; jeg kan kun holde mig til det, jeg kender, og jeg kender, jeg ved, at jeg har set dr. Munch dèr og talt med dr. Munch, og jeg ved, at jeg har talt med ham på samme dag. Det er alt, hvad jeg ved.

Formanden: Blot ikke, hvornår det er. Det er dr. Jacobsen, der repræsenterer Deres hukommelse med hensyn til tidspunktet. Men har De talt med denne dr. Jacobsen senere?

Schmidt: Senere?

Formanden: Om denne sag?

Schmidt: Jeg har været sammen med ham i Tyskland under krigstiden, men bagefter har han været heroppe et par gange.

Formanden: Han har besøgt Dem i Deres hjem efter befrielsen?

Schmidt: Efter at denne drøftelse er kommet frem, mener De?

Formanden: Ja.

Schmidt: Ja, da har jeg skrevet til ham og også truffet ham engang.

Formanden: Og dèr har De diskuteret dette møde i Rostock dengang?

Schmidt: Ja, det har vi vel også.

Formanden: De har været så venlig at ville overlade os brevet til Deres kone. De er vel ikke i besiddelse af den brevveksling, De har haft med dr. Jacobsen om denne sag?

Schmidt: Det er jo mere mundtligt. Hvad jeg har skrevet, er måske, om vi kunne træffes, eller sådan noget; det ved jeg ikke.

Rasmus Hansen: Se, pastor Schmidt, De har nu forklaret for kommissionen, at ifølge Deres hukommelse står det absolut fast, at De har mødt dr. Munch i Rostock. Som repræsentant for en tidligere parlamentarisk kommission har jeg haft til opgave at tale med dr. Munch om, hvorvidt det virkelig kunne være rigtigt, at han med et eller andet formål omkring den opgivne dato havde været i Rostock. Dr. Munch svarede bestemt nej. Nu ligger han i sin grav og kan ikke imødegå Deres forklaring; den fremkommer ikke på et tidspunkt, hvor han har mulighed derfor. Jeg finder, det er min pligt at nævne det for Dem, inden De bliver færdig med Deres forklaring. Når jeg nu har nævnt dette for Dem, giver det Dem så ikke anledning til at overveje, hvorvidt De ikke gør Dem skyldig i en fejltagelse?

Schmidt: Ja, jeg har gjort de herrer opmærksom på det psykologiske i det hele. Det må jo være klart for Dem. Jeg er overrasket, da jeg træffer ham dèr; jeg er overrasket, da jeg træffer den anden herre, og netop denne overraskelse volder jo, at det sætter sig fast i min hukommelse. I andre ting kan der være erindringsforskydning, men i dette er det umuligt for mig at sige: jeg har ikke set ham, jeg har ikke truffet ham. Nej, det husker jeg, det husker jeg, og når dr. Munch har nægtet det — jeg ved ikke, om de herrer sagde, at han har nægtet det —, så må de herrer vide, at jeg er så vidt inde i historien, også i den europæiske historie, ikke blot i den danske, at jeg ved, at der altid har været tilfælde, hvor man følte sig forpligtet til at fortie eller nægte, hvad der bagefter viste sig at være virkelighed. Der var, som der er gjort opmærksom på, J. C. Christensen i sin tid med Lütken-forhandlingerne, og Brandes med de vestindiske øer, men det indskrænker sig ikke til Danmark; jeg kender andre tilfælde i Europas historie, hvor statsmænd har følt sig forpligtet til at sige nej, og jeg dømmer ikke — det afholder jeg mig fuldkommen fra —, om noget sådant er berettiget i et højere øjemed i det mindste. Jeg har altid tænkt højt om dr. Munch og gør det endnu, og når han har benægtet det, har han vel ment, at han ikke var berettiget til at sige det. Det skal man måske se udfra et højere synspunkt; der kan være vanskelige stillinger, hvor man føler sig nødt til at gøre noget, som man ellers ikke gør. Det er ikke det samme som at betvivle hans sandfærdighed.

Busch-Jensen: Hr. pastor Schmidt, jeg vil gerne have lov at stille Dem et par spørgsmål for at kunne klare for mig selv, om jeg har opfattet rigtigt, hvad de forklarede ved begyndelsen af denne sammenkomst. Jeg forstod, at De har eller havde to døtre bosat i Tyskland.

Schmidt: To døtre bosat i Tyskland; ja den ene er en plejedatter.

Busch-Jensen: Men altså, Deres personlige interesse kunne føre Dem til den ene og til den anden. Den ene, vi har hørt om, boede i Celle, den anden boede i Østpreussen?

Schmidt: Ja.

Busch-Jensen: Hvor?

Schmidt: Goldap. Hun har først boet et andet sted, men nu i Goldap.

Busch-Jensen: Går rejsen fra Flensburg til Goldap over Rostock?

Schmidt: Ja, det gør den, især på hjemvejen ved jeg, at jeg valgte søvejen, altså over Königsberg og hvad hedder det? de har en havneby dèr, Zoppot, og derfra til Warnemünde og så videre med banen.

Busch-Jensen: Det er meget rigtigt, men det skib går ikke til Rostock; det stopper i Warnemünde.

Schmidt: Men når jeg er så tæt ved Rostock, besøger jeg gerne Rostock, fordi Rostock er så gammel og smuk en by.

Busch-Jensen: Javel, men jeg forstod det sådan, at rejsen til Deres plejedatter i Goldap går i og for sig ikke over Rostock.

Schmidt: Jo, når man vælger landvejen hele turen, så mener jeg nok den går over Rostock.

Busch-Jensen: Det er muligt, men jeg går ud fra, at dr. Schmidt rejste med toget, med jernbanen.

Schmidt: Ja, med jernbanen — når man rejser med jernbanen.

Busch-Jensen: Det skal vi ikke gå længere ind på. Da talen var, dr. Schmidt, om anledninger, der kunne føre Dem til Rostock, nævnte De nogle interesser, som De havde i et arbejde, et koloniseringsarbejde, der

foregik deromkring, og nogle interesser i den gamle smukke by.

Schmidt: Ja.

Busch-Jensen: Jeg forstod det således, at De har ikke nogen erindring, nogen personlig erindring om, at Deres rejse i marts 1940 netop førte Dem til Rostock.

Schmidt: Nej, ikke så bestemt. Jeg siger, jeg har ved flere lejligheder....

Busch-Jensen: Ja, det forstår jeg.

Schmidt: Jeg kan ikke sige det så bestemt.

Busch-Jensen: Men jeg forstod Dem sådan, at De har ikke nogen bestemt erindring om, at den rejse, som jeg skal komme til om lidt, i marts 1940, netop førte Dem til Rostock.

Schmidt: Nej, ikke at det var netop dengang.

Busch-Jensen: Så foreligger der, som De nævnte for os, to breve, eller et brev og et brevkort, fra Dem fra en rejse i marts 1940, en rejse, som fører Dem over Flensburg. Der er brevkortet dateret den 15., og derefter er der et brev dateret den 21. i Celle. Forstår jeg det sådan, at andre breve til Deres hjem eller til Deres hustru fra den rejse foreligger der ikke?

Schmidt: Nej — ikke det jeg ved.

Busch-Jensen: Og rejsen til Celle og tilbage igen fører Dem i hvert fald heller ikke over Mecklenburg?

Schmidt: Nej, nej, men der er jo tid nok til at gøre en....

Busch-Jensen: Ja, det er et ræsonnement, men det, jeg spurgte Dem om, er: Har De nogen som helst personlig erindring om, at De på den rejse....

Schmidt: Nej, det kan jeg ikke påstå.

Busch-Jensen: Tak. Så har jeg forstået det rigtigt. Altså, jeg må gå ud fra, at det står fast i Deres erindring, støttet på Deres breve, at De i de dage, det drejer sig om, har været i Hannover, i Celle?

Schmidt: Ja, det er ikke i erindringen, men det ligger der bevis for.

Busch-Jensen: Ja, dèr støtter erindringen sig på håndgribelige kendsgerninger. Men må jeg så spørge Dem, dr. Schmidt.... (Afbrydelse). Man påtaler, at jeg siger dr. Schmidt, men pastor Schmidt er jo æresdoktor i Kiel.

Schmidt: Ja, jeg er æresdoktor i det teologiske fakultet, men det gælder jo ikke her.

Busch-Jensen: Har pastor Schmidt det trykte, hvor Deres brev er gengivet? Jeg beder Dem sammen med mig læse lidt i det brev.

Schmidt: Skal jeg læse det?

Busch-Jensen: Nej, vi kan læse det sammen.

Schmidt: Ja, det kan vi gerne, men hvorledes skal vi gøre det?

Busch-Jensen: Jo, hvis pastor Schmidt vil tage brillerne på og følge med, så tror jeg, vi kommer over det. Der står i brevet: „Petersholm, 15.11.1950. Herr Olesen. De har henvendt Dem til mig ang. Doberan-Rostockmødet. Det er rigtigt, at jeg ved et Tilfælde blev Vidne til, at Dr. Munch og Dr. Jacobsen samme Dag, 17. Marts 1940 var tilstede i Rostock". Ikke? det står der? Må jeg forstå det, vi har talt om indtil nu, således, at De har ingen personlig erindring om og intet personligt dokument at støtte Dem på med den udtalelse dèr?

Schmidt: Min erindring går ikke så vidt, at jeg kan sige, det var den dag. Dèr har jeg støttet mig til dr. Jacobsen.

Busch-Jensen: Det forstår jeg, men om jeg må bruge det udtryk, som personligt vidne om, hvad der er foregået den 17. marts, som personligt vidne vil De ikke melde Dem?

Schmidt: Personlig ved jeg helt nøjagtigt, at jeg har set og talt med Munch. Det er det eneste, som står fast for mig, og derfor sammenfatter jeg det til slut i, at det eneste positive, jeg ved, er dette.

Busch-Jensen: Men pastor Schmidt, jeg holder så meget af at blive ved een ting ad gangen. Det, jeg spørger Dem om, er: Når De skriver: „samme dag, 17. marts", så har jeg fået ud af det, som De indtil nu har sagt, at datoen 17. marts har De ikke noget personligt holdepunkt for, når De skal udtale Dem som vidne?

Schmidt: Nej, ikke mere end det, at disse breve beviser, at der er en mulighed for, at det har været dèr.

Busch-Jensen: Eller de viser, at der ingen mulighed er for det?

Schmidt: Jo, der er mulighed for det.

Busch-Jensen: Ja, der går jo tog hver dag, men brevene viser, at De har været i Vesttyskland.

Schmidt: Men derfor kan det godt være ...

Busch-Jensen: Undskyld, at jeg afbryder. Jeg bryder mig ikke om ræsonnementer.

Schmidt: Jeg siger, at det kan jeg ikke sige noget bestemt om.

Formanden: Må jeg lige gøre opmærksom på, at De forklarede før, at De på den rejse, der er tale om, tog med damperen på hjemrejsen.

Busch-Jensen: Nej undskyld, det har pastor Schmidt slet ikke sagt. Pastor Schmidt har sagt, at pastor Schmidt, når han var i Østpreussen, undertiden tog hjem med damperen fra Zoppot til Warnemünde og så videre fra Warnemünde, men det har pastor Schmidt ikke sat i nogen som helst forbindelse med denne rejse til Celle.

Schmidt: Jeg har ikke påstået det. Det kunne have været dèr, det kunne have været en anden gang.

Busch-Jensen: Men så skriver De her, at det var den 17. marts. Nu holder jeg mig til det, for jeg vil gerne have, at vi er enige om, at dette den 17. marts støtter De hverken på Deres hukommelse eller på de breve, De har, men på ræsonnement. Det er vi enige om?

Schmidt: Nej, det støtter sig alene på Jacobsens udtalelse.

Busch-Jensen: Nu skriver De her i brevet: Jeg var dengang i Mecklenburg. Det skal vi altså nu tage med det forbehold, som følger af, hvad vi her har drøftet. Så står der: i et fuldkommen privat ærinde. Er det indiskret af mig at spørge Dem, hvad det har været for et privat ærinde, idet jeg nævner igen, at Deres rejse gjaldt Deres datter i Celle? Den anden rejse kunne gælde en plejedatter i Goldap, men De skriver her i brevet: jeg var i Mecklenburg i et fuldkommen privat ærinde. Så er det jeg siger: Er det indiskret at spørge Dem, hvad det var?

Schmidt: Alle de ærinder, jeg har haft i Mecklenburg i tidens løb, har været private. Ved privat forstår jeg, at de ikke har drejet sig om tysk-danske forhold.

Busch-Jensen: Det forstår jeg, men har jeg så ret, når jeg også forstår det sådan, at når De skriver, at De den dag eller på den tid var i Mecklenburg i et privat ærinde, støtter De det ikke på noget håndgribeligt?

Schmidt: Ja, det ville have været rigtigere, om jeg havde skrevet, at jeg altid var i Mecklenburg kun i fuldkommen private ærinder. De kan muligvis sige, at det ord ikke helt passer med det andet.

Busch-Jensen: Ja, så er jeg tilfreds.

Schmidt: Jeg skrev „dengang", og „dengang" er jo også den 17. marts. Og den 17. marts har jeg ikke fra erindringen, men det ved jeg fra dr. Jacobsen.

Busch-Jensen: Men må jeg så spørge Dem om en ting til. Hvis De vil være så venlig at læse brevet igennem, skriver De temmelig detailleret om, hvad der umiddelbart ser ud som Deres erindring om mødet, ikke?

Schmidt: Detailleret?

Busch-Jensen: Ja.

Schmidt: Hvorom?

Busch-Jensen: Om Deres erindring om mødet dernede.

Schmidt: Ja, ja.

Busch-Jensen: Nu forstår jeg jo, at om De overhovedet har været i Mecklenburg dengang, det tør De ikke sige med bestemthed. Det forstår jeg godt, men så vil jeg gerne have uddybet lidt nærmere — formanden var inde på det —, hvordan denne skrivelse fremkommer den 15. november 1950. Jeg kan selv se efter indledningen, at De har skrevet til hr. Olesen på hans foranledning; De skriver til hr. Olesen: De har henvendt Dem til mig angående Doberan-Rostockmødet. Men må jeg spørge Dem, hvordan kommer brevet efter det, vi nu har hørt, til at få det konkrete indhold, det har? For jeg går ud fra, at vi er enige om, at det, der står i brevet, bygger ikke væsentligt eller slet ikke på Deres erindring.

Schmidt: Det vigtige, der står i brevet, og som jeg også udtrykkeligt fremhæver tilsidst som det positive, er det, at jeg har set og talt med dr. Munch og set og talt med dr. Jacobsen. Alt det andet er detailler, som er, hvad jeg har tænkt og hvad jeg ikke har tænkt.

Busch-Jensen: Det er ikke det, jeg spørger om nu. De misforstår mig ikke, når jeg siger, at det indtryk, jeg fik ved at læse brevet, i nogen grad er modificeret — jeg siger: i nogen grad modificeret ved vor samtale her. Men så vil jeg gerne have lov at spørge Dem: Hvordan får brevet dette præcise indhold? Jeg kan også sige det sådan: Har De talt med nogen om, drøftet med nogen, hvad der skulle stå i Deres brev? Jeg forstår, at brevet er, om jeg så må sige, kommet frem ved en anmodning fra hr. Olesen. Kan De huske, hvad hr. Olesen har sagt til Dem dengang, hvad hr. Olesen har bedt Dem om?

Schmidt: Olesen har, såvidt jeg ved, skrevet til mig, at han ønskede at få en oplysning, og den var jeg selvfølgelig villig

til at give ham, for man har jo henvendt sig fra avisernes side til mig, og aviserne har ligefrem overfaldet mig: Hvad har der været dèr, og hvorledes var det? Jeg kunne næsten ikke bjærge mig. Det er ikke mig, der har været påtrængende, men man har trængt ind på mig fra forskellige sider, og Olesen ville altså også vide det. Og jeg ved ikke, detailler? ja, detaillerne består jo kun i dette, hvad jeg måtte tænke mig ved det, ikke sandt? Jeg gjorde mig tanker om, hvad det kunne føre til. Jeg har fremhævet, at det kom mig fuldkommen overraskende.

Busch-Jensen: Ja, det forstår jeg, men sagde hr. Olesen, hvad interesse han havde i at få et sådant brev fra Dem?

Schmidt: Hvad interesse han havde? Han ville have hele forholdet med Rostockmødet oplyst. Det er jo en naturlig interesse.

Formanden: Jeg var inde på det før under det, De sagde før, at De har forhandlet med hr. Jacobsen. Efter at De har fået dette brev fra hr. Olesen med anmodning om at skrive en erklæring, optager De altså forhandling med hr. Jacobsen for at få konstateret, på hvad tidspunkt han mener mødet har været?

Schmidt: Ja, jeg forhandler med ham.

Formanden: Ja, De forhandler med Jacobsen, forinden De afgiver dette brev?

Bøgholm: Der foreligger for kommissionen et brev fra Dem, dateret 15. november 1950, det brev, der lige er drøftet. Det er et brev om begivenheder, der ligger tilbage i det tidlige forår 1940. Nu vil det være af ganske afgørende betydning for enhver historisk betragtning at nå frem til nogenlunde samtidige udsagn. Jeg forstod, at De følte Dem overrasket ved at træffe udenrigsminister Munch i Rostock?

Schmidt: Ja.

Bøgholm: Og jeg vil derfor gerne spørge Dem: Er det ikke muligt at nå frem — eller tilbage, om De vil — til udsagn, der er nogenlunde samtidige, der ligger tilbage i tiden omkring 9. april, lidt før eller lidt senere?

Schmidt: Om det skulle være muligt?

Bøgholm: At nå tilbage til udsagn fra Dem om dette møde, som De har fremsat i året 1940?

Schmidt: Om det skulle være fremsat fra min side?

Bøgholm: Omkring året 1940 har De sikkert drøftet mødet i Rostock med både den ene og den anden?

Schmidt: Nej, jeg har talt med min kone, og det kan være med en ven, jeg har. Jeg har nok sagt det engang her, men jeg har aldrig sagt det således, at jeg prøvede at komme ind på at få at vide, hvad det i grunden var, for jeg havde en følelse af, at det var en vanskelig situation for Danmark, og jeg ønskede ikke at blande mig i det.

Bøgholm: Ja, det forstår jeg, men når forholdet er dette, at De føler Dem stærkt overrasket, har De så ikke overfor andre givet udtryk for denne overraskelse?

Schmidt: Det har jeg vel nok, overfor enkelte personlige venner, men ikke mennesker, der havde indflydelse på disse ting, og jeg ønskede heller ikke, at de skulle blande sig ind i det.

Bøgholm: Men er det muligt for Dem i dag at sige, til hvilke venner De har talt om det?

Schmidt: Nej, det er det ikke. Jeg kunne måske udtale formodninger, men....

Bøgholm: Men ingen sikre holdepunkter?

Schmidt: Men det har ingen værdi, når jeg ikke ved noget bestemt.

Bøgholm: Må jeg så blot stille et spørgsmål til. Der står i dette brev, at hr. Jacobsen muligvis skulle assistere ved forhandlinger. Vil det sige, pastor Schmidt, at De har ingen viden om, hvorvidt hr. Jacobsen *har* assisteret ved disse forhandlinger?

Schmidt: Jeg har jo hørt, at han ikke har assisteret, men det vidste jeg ikke dengang.

Bøgholm: Det vil altså sige, at han var kaldt op med den mulighed for øje at komme til at assistere?

Schmidt: At holde sig rede.

Bøgholm: Men der blev ikke brug for hans medvirken?

Schmidt: Jeg tænker jo nærmest, at det ikke har været således, at han har været tænkt at skulle tage del i forhandlingerne, men nærmere, at Himmler, når han har været tilstede, kunne tale med ham om, hvorledes han bedømte disse ting, fordi han gjaldt for en, der kendte danske forhold.

Bøgholm: Men der blev ikke brug for denne assistance?

Schmidt: Nej, efter hvad jeg har hørt. De har hørt lige så meget som jeg.

Jørgen Gram: Mine spørgsmål er på linie med det, hr. Bøgholm var inde på. Formanden spurgte ved begyndelsen af dette møde hr. Schmidt, hvorfor han ikke også havde

skrevet hjem om mødet med dr. Munch, og pastor Schmidt svarede: jeg kommer jo tilbage fra rejsen, så har jeg tid til at fortælle om det. Pastor Schmidt udtalte også, at han ville ikke skrive derom, fordi der var censur. Men det er jo dog gerne sådan, når man kommer tilbage fra en rejse og i dette tilfælde har mødt sit lands udenrigsminister — det er jo da ikke en helt almindelig begivenhed, det er noget, man bemærker sig —, at man så taler derom med sine egne, først og fremmest med sin kone, sine børn, og fortæller om det også til andre, også til sine venner. Den 17. marts, i det hele taget i marts måned, var vi jo ikke i krig, ikke besat af Tyskland. Er det da ikke muligt, at også børnene kan have hørt af deres fader om, at han på en rejse i udlandet har truffet landets udenrigsminister? Pastor Schmidt siger selv: jeg kommer jo tilbage fra rejsen, og så er der tid til at fortælle om det. Deraf får man dog det indtryk, at det ikke var noget, der skulle hemmeligholdes, og hvorfor skulle det også det? Vi var jo ikke i krig med nogen.

Schmidt: Nej nej, men jeg havde nok på fornemmelsen, at det var en meget vanskelig situation for Danmark, og jeg havde ikke ønske om at blande mig i noget eller at gøre noget forkert. Altså tier man.

Jørgen Gram: De har altså ikke talt med venner eller med børnene om, at De har mødt dr. Munch?

Schmidt: Ikke med det ønske, at de nu skal se at få det frem. Der er altid talt i fortrolighed.

Jørgen Gram: Ja, men er der talt i fortrolighed med andre end med fruen?

Schmidt: Ja, der er vel nok nogle, jeg har talt til derom, men jeg kan kun fremsætte formodninger derom; jeg kan ikke sige noget bestemt om, hvem det var.

Jørgen Gram: Det var inden 9. april. Så kommer 9. april, og landet bliver besat. Pastor Schmidt har altid været politisk interesseret, det måtte han jo være som tidligere politiker, og der foregik da talrige drøftelser i offentligheden, både nede hos os og heroppe, om Danmark nu havde vidst, hvad der forestod, og om man havde været forberedt på, at der kunne komme sådan noget o. s. v., o. s. v. Så lå det da nær at antage, at pastor Schmidt, når han talte f. eks. med politiske meningsfæller, ville fremdrage dette, som man nu efter den 9. april kunne se måske nok havde nogen betydning, at dr. Munch havde været nede i Tyskland. Pastor Schmidt siger jo selv, at han havde indtryk af, at det var noget betydningsfuldt, men noget, som andre ikke måtte vide. Efter den 9. april var der jo ikke noget i vejen for, at pastor Schmidt til en slags retfærdiggørelse af den tyske handling, altså besættelsen, havde talt med sine meningsfæller og sagt: ja, det skulle være mærkeligt, om der ikke har været en overenskomst, den danske udenrigsminister har da været dernede, jeg har mødt ham, jeg tror nu, de har været enige om, at landet skulle besættes, og at Danmark ikke skulle gå videre op imod det o. s. v., o. s. v. Er det ikke muligt, at pastor Schmidt kan have talt med nogle af sine meningsfæller og andre om dette efter den 9. april, og da hvem?

Schmidt: Det mener jeg ikke jeg har gjort, for jeg har følt det som en personlig pligt, eller rettere, jeg har pålagt mig selv ikke at gøre min efterfølger situationen vanskelig. Jeg ville ikke blande mig ind i noget; jeg holdt mig fuldkommen tilbage i politisk henseende; jeg har ikke udfoldet politisk virksomhed efter den tid, udover at jeg — det kunne jeg måske nok fortælle — har gjort en hel del, hvor jeg havde lejlighed til det, for at besættelsen muligvis kunne lettes eller endda måske helt ophøre. Men ellers har jeg holdt mig tilbage, fuldkommen tilbage.

Jørgen Gram: Det forstår jeg godt, men efter Deres synspunkt var det jo netop at lette forklaringen af det hele, hvis det kunne konstateres: ja, men man var jo enig om, at det skulle gå sådan, den danske udenrigsminister sammen med ledende tyske personligheder havde truffet sammen. Det var jo dog at lette forståelsen og ligesom undskylde, at man fra tysk side havde gjort, hvad man havde gjort. Jeg tænker i denne forbindelse ikke på, at De skulle have drøftet det med Deres efterfølger, dyrlæge Jens Møller, men der kunne godt være andre politiske meningsfæller eller venner, som De stod i et nært forhold til, med hvem De ved disse lejligheder kunne have drøftet dette.

Schmidt: Sagen ligger nu ikke så nemt. Hvis jeg var kommet frem med dette, hvad havde englænderne så sagt? Det var under krigen endnu.

Jørgen Gram: Men så efter 1945?

Schmidt: Ja, efter 1945, da sagen kom frem, da var jeg jo også rede med min forklaring.

Jørgen Gram: Dette her er først kommet i 1950.

Schmidt: Nå, ja, det havde jo nu på en måde fået historisk interesse. Nu er det rigtignok af meget stærk interesse, for hele denne udrensning ses nu helt anderledes, end man har set på den, og det er det, der har fået mig til at sige, hvad jeg vidste.

Jørgen Gram: Men efter 1945 var der jo fri meningsudveksling, og da kom dette stærkt frem i offentligheden.

Schmidt: Ja, fri meningsudveksling? Dengang jeg blev løsladt — jeg var jo først arresteret og sad i Sønderborg fængsel, og så blev jeg interneret i Petersholm, og da det blev ophævet samtidig med ophævelsen af brevcensuren, da følte politimester Bjerre sig foranlediget til at gøre mig opmærksom på, at jeg ikke måtte ytre mig i pressen, og så fremdeles.

Busch-Jensen: Hvornår var det?

Schmidt: Det må have været i 1946 vistnok, jeg kan ikke sige det helt bestemt.

Jørgen Gram: Det, jeg efterlyste, var, om De har drøftet det med nogen som helst personlige venner eller politiske meningsfæller?

Schmidt: Det kan godt være; jeg siger jo også, at jeg har formodninger, men ikke for at lave en politisk aktion.

Formanden: Ja, vi kommer det vist ikke nærmere.

Viggo Starcke: Jeg vil gerne lige spørge Dem, pastor Schmidt: Hvor boede De i 1940? Boede De stadig i Vodder?

Schmidt: I 1940 boede jeg i Petersholm ved Tørsbøl.

Viggo Starcke: Altså nord for grænsen?

Schmidt: Ja.

Viggo Starcke: Var det sådan, at De skulle have pas, når De skulle rejse til Hannover og til Mecklenburg?

Schmidt: Ja, ligesom alle andre.

Viggo Starcke: Eksisterer Deres gamle pas endnu? For så foreligger der mulighed for, at man gennem stemplerne i passet kan verificere, på hvilket tidspunkt De har været der. Har De Deres gamle pas?

Schmidt: Jeg har ikke passet, jeg ved det i det mindste ikke.

Viggo Starcke: Jeg vil henstille til formanden, at man undersøger, om der findes bevaret noget sådant materiale, for det kunne jo bruges til at fæstne hukommelsen, ikke sandt? — Og De har ingen erindring om, pastor Schmidt, hvor det hotel lå i Rostock, hvor De traf dr. Munch? Ville De på et kort over Rostock være i stand til at orientere Dem i så henseende, eller ville De i en fortegnelse over hoteller i Rostock være i stand til at genkende navnet?

Schmidt: Ja, det ville jeg vistnok.

Viggo Starcke: Det ville have en vis betydning også for tidsfæstnelsen, hvis man kunne finde noget materiale i hotellets fortegnelse over gæster og derved få verificeret, på hvad tidspunkt det har været.

Schmidt: Jeg sagde allerede overfor formanden, at jeg mente nok, jeg vidste, hvilket hotel det var, men man skal være meget forsigtig med at sige noget, som muligvis har forskudt sig i ens erindring. Erindringsforskydning er altid mulig, og derfor kan jeg ikke med absolut sikkerhed sige, at det var det og det hotel, jeg dengang benyttede. Men jeg tror nok, jeg ved omtrent, hvor det var.

Viggo Starcke: Og De kan ikke selv, uden støtte fra anden side, fæstne datoen? Men er De sikker på, at det var før den 9. april 1940, at det var i foråret 1940?

Schmidt: Ja, ja.

Viggo Starcke: Og De er sikker på, at det var i Rostock?

Schmidt: Ja, ja.

Viggo Starcke: Og ikke andetsteds?

Schmidt: Nej, nej.

Viggo Starcke: Så eller hørte De i Rostock noget om andre deltagere eller personer foruden dr. Munch?

Schmidt: Nej, jeg kender heller ingen andre.

Oluf Pedersen: Jeg forstår Dem sådan, pastor Schmidt, at dette med den 17. marts er kommet fra anden side, sådan at det nu blot er blevet til, at det var i foråret 1940. Blot et enkelt spørgsmål: Er enhver mulighed udelukket for, at hvis nu rygtet havde sagt, at det var foregået i 1939, kunne det også have passet til det? Hvad er det, der gør, at det skulle have været i 1940 og ikke kunne være i 1939?

Schmidt: Der er forskel på, om man nøjagtigt kan sige, at det var den og den dato, eller om det var det og det år. Man kan lettere sige, at det var det og det år, det kan hukommelsen lettere holde fast end netop den enkelte dag.

Harald Nielsen: Det var egentlig det samme, jeg ville spørge om. I Deres hukommelse, pastor Schmidt, står det altså sådan, at det var i foråret 1940?

Schmidt: Ja.

Harald Nielsen: Hvorpå støtter De denne opfattelse?

Schmidt: På min hukommelse.

Harald Nielsen: Så vil jeg gerne spørge Dem: Var De i Rostock i 1939, i foråret 1939?

Schmidt: Om jeg var der i 1939... ja, det ved jeg ikke.

Harald Nielsen: Men det er muligt, at De har været der også i 1939?

Schmidt: Jeg ved det ikke, men jeg har været der flere gange.

Harald Nielsen: Så vil jeg også gerne spørge for at få det ganske klart: De kan ikke nævne nogle personer, som De lige efter den 9. april har talt med om dr. Munchs tilstedeværelse i Rostock?

Schmidt: Nej, det bliver altfor usikkert; jeg har mine formodninger, men det er ikke absolut sikkert. Og jeg holder det for vigtigt at sige, at jeg har aldrig talt med andre i den hensigt, at der skulle komme en politisk aktion.

Harald Nielsen: Men De vil ikke overfor kommissionen nævne nogen, De kunne have talt med derom?

Schmidt: Nej.

Rager: Jeg har forstået, pastor Schmidt, at Deres normale rejserute, når De var hos Deres familie i Østpreussen, gik med skib fra Zoppot til Warnemünde, og så tog De til Rostock af interesse.

Schmidt: Ja, ja.

Rager: Har De nogen erindring om sejlturen ved den lejlighed, i foråret 1940? Har De nogen som helst erindringer derfra?

Schmidt: De mener, om jeg har købt nogle erindringer?

Rager: Nej nej, jeg mener: Kan De huske noget fra selve sejlturen?

Schmidt: Ja, jeg kan huske, at jeg så på den smukke port, hvorigennem man kommer ind til Rostock, og de andre seværdigheder.

Rager: Jeg tænker på sejlturen fra Zoppot til Warnemünde. Den har De ingen erindringer fra?

Schmidt: Jo, om denne sejltur har jeg nok erindringer, men jeg kan ikke sige bestemt, hvornår det var.

Rager: Nej, men det, der interesserer mig i denne forbindelse, er, at det var en usædvanlig hård vinter, hvor vistnok det meste af Østersøen var tillagt, og derfor mener jeg, om De måske havde nogen erindring om vanskeligheder med hensyn til sejladsen og sådan?

Schmidt: Nej, men det kan godt være — jeg siger jo ikke, at det hænger sammen med dette besøg her.

Formanden: Kun lige et eneste afsluttende spørgsmål. Jeg vender tilbage til mødet den dag. De forklarede, at det var ikke givet, at det var helt ordret, hvad der stod i brevet om, at dr. Jacobsen havde sagt, at han muligvis skulle assistere ved forhandlinger mellem dr. Munch og Himmler. Såvidt jeg forstod — og det er det, jeg gerne vil have bekræftet: Hr. Jacobsen nævnte ikke dr. Munchs navn; han sagde, at han skulle eventuelt assistere ved forhandlinger mellem nogle danskere og Himmler, ikke sandt?

Schmidt: Nej, jeg kan ikke påstå, han har nævnt dr. Munchs navn. Jeg holder det næsten for sandsynligt, at han ikke har gjort det.

Formanden: Det vil sige, det åbner mulighed for, at hr. Jacobsen har været tilstede for at deltage i forhandlinger mellem andre danskere og tyske?

Schmidt: Ja.

Formanden: Tak, så tror jeg ikke, vi vil gøre Dem ulejlighed mere, hr. pastor Schmidt, og så takker vi Dem for Deres nærværelse her i dag.

Afhøringen sluttet kl. 11,30.

Fredag den 2. marts 1951, kl. 14.

For kommissionen mødte pány fhv. folketingsmand, pastor Johannes Carl Schmidt.

Formanden: Kommisionen beklager, at det igen har været nødvendigt at ulejlige Dem, hr. pastor Schmidt, men vi har skønnet det hensigtsmæssigt, at der blev gjort et nyt forsøg på at skabe lidt mere samklang mellem Deres forklaring sidste gang og de erklæringer, vi har modtaget fra anden side, og som går ud på, at dr. Munch umuligt kan have været i Rostock på det pågældende tidspunkt. Jeg vil nu gerne som indledning rekapitulere hovedindholdet af Deres sidste forklaring, som jeg har opdelt i en række punkter.

Jeg mener, at Deres forklaring gik ud på følgende: punkt 1: at De har talt med dr. Munch i Rostock. Det kan der altså ikke være nogen tvivl om?

Schmidt: Nej.

Formanden: Punkt 2: at De ikke har nogen positiv erindring om datoen, men at andre har meddelt Dem, at det var den 17. marts 1940. Det er også rigtigt, ikke sandt?

Schmidt: Jo.

Formanden: Så har vi punkt 3: at De kan bevise, at De var i Tyskland den nævnte dag, idet De har vist os et brevkort, De har afsendt fra Flensborg den 15. marts, og et brev som De har afsendt fra Celle den 21. marts. Dernæst som punkt 4: at De ikke har nogen klar erindring om stedet, hvor De traf dr. Munch.....

Schmidt: Undskyld, jeg afbryder. Det gælder jo ikke, at det var Rostock, men hotellet.

Formanden: Ja, det er netop også det, jeg tænker på. I det stenografiske referat siger De, st. 40, at De tror, det var tidligt om morgenen, og at De vistnok havde boet på samme hotel, men at De ikke kan sige det bestemt — sådan er Deres udtryk. Og i A. nr. 202 i bilag til den parlamentariske kommissions beretning har De til kriminalassistent Hornslet udtalt, at De ikke husker, hvor i byen mødet fandt sted, men at det muligt har været på et hotel, men at De ikke har nogen erindring derom. Altså, deraf følger, at mødet i og for sig godt kan have fundet sted på gaden, på en jernbanestation eller et hvilket som helst andet sted. Det eneste, De er helt sikker på, er, at De traf dr. Munch i Rostock, og at De talte med ham, ikke sandt?

Schmidt: Ja, ja.

Formanden: Og så har jeg som punkt 5: at De uden at erindre datoen og måneden dog må fastholde, at det var i foråret 1940. Dog har De intet anført som forklaring, hvorpå de støtter denne antagelse. Er De i stand til her på en eller anden måde at anføre visse ting, som taler for, at det netop var i foråret 1940?

Schmidt: Jeg kan sige, at det ikke var så meget længe før Danmarks besættelse. Det er noget, man nok husker.

Formanden: Det er det, De husker det på. — Punkt 6 skulle så være, at De ikke har nogen erindring om, af hvilken grund De på vej til Celle tog den store omvej over Rostock, tilmed i krigens tid, hvor man må forudsætte, at rejsebesværlighederne var store. Og De er altså stadigvæk ikke kommet i tanke om noget, der kunne forklare, hvorfor De rejste over Rostock til Celle?

Schmidt: Ja, der er en hel del lejligheder, hvor jeg har været i Mecklenburg....

Formanden: Ja tidligere.

Schmidt: ... uden at kunne sige, om det var ved den eller den lejlighed. Jeg glemte en lejlighed, der vistnok har været den, som nu her er tilstede. Min svigersøn var ved vestfronten dengang og kom på orlov hjem; vi prøvede at aftale, om vi kunne mødes, og det mener jeg var i Rostock. Det lykkedes imidlertid ikke. Jeg rejste derhen .... ja, det kan godt have været ved den tid.

Formanden: Hvilken svigersøn var det? De har jo to. De har en datter i Celle og en datter i Goldap.

Schmidt: Det var ham i Østpreussen.

Formanden: De mener, det eventuelt har været det?

Schmidt: Ja, det kan jeg godt tænke mig; det tror jeg næsten, men helt bestemt kan jeg ikke sige det.

Formanden: Men det er noget, De tror?

Schmidt: Det var omtrent ved den tid, han prøvede at træffe mig, og det lykkedes altså ikke.

Formanden: Må jeg i denne forbindelse sige, pastor Schmidt, at det er mærkeligt, hvis De har haft det formål med at tage til Rostock at ville hilse på Deres svigersøn, noget, som Deres kone naturligvis var stærkt interesseret i, at De så hverken har skrevet, at De traf ham, og hvordan han havde det, eller skrevet, at det ikke lykkedes Dem at træffe ham. Det ville have været såre naturligt, hvis det var formålet med at foretage en sådan omvej til Celle, at De da havde meddelt Deres kone noget om det, men der fremgår intet af brevet i så henseende.

Schmidt: Nå ja, dette her personlige, mener De?

Formanden: Ja.

Schmidt: At jeg havde meddelt hende det? Ja, det kan man sige, men De ved, hvorledes det var med brevcensuren dengang, og jeg vidste jo også, at jeg snart kom hjem igen, og så kunne jeg fortælle det hele.

Formanden: Det er rigtigt, men ville det ikke have været naturligt, hvis De havde skrevet: desværre traf jeg ikke vor svigersøn — eller: jeg traf vor svigersøn, og han havde det godt. Det ville censuren næppe have grebet ind overfor. Det var formentlig det, Deres kone var allermest interesseret i at få at vide, hvordan det gik denne svigersøn, mere end hvordan de boede i Celle. Jeg siger dette, fordi Deres formodning om, at det var årsagen til, at De rejste til Rostock, ikke synes at være særlig stærkt begrundet deri.

Schmidt: Jeg påstår ikke, at det har været det, men jeg kunne godt tænke mig det.

Formanden: Udmærket. — Så har jeg endelig som punkt 7 det sidste: det er tvivlsomt, om dr. Munchs navn er blevet nævnt under samtalen med dr. Jacobsen. De siger nederst st. 42 i referatet: „Om jeg har meddelt ham det" — og ordet „det" går på, at dr. Munch var i byen — „det ved jeg ikke, det tror jeg ikke". Og på min bemærkning om, at Jacobsen muligvis ikke har nævnt Munchs navn, svarer De øverst st. 43: „Nej, det kan godt være".

Altså, De er i hvert fald meget usikker med hensyn til, om dr. Munchs navn overhovedet er blevet nævnt i samtalen mellem Dem og Jacobsen, ikke sandt?

Schmidt: Ja, ja.

Formanden: Ja tak. Jeg kommer så til det brev til Deres kone, som De sendte fra Celle. Under afhøringen forleden oplæste De et afsnit af det, men af brevets øvrige indhold fremgår det, at De var blevet færdig med et bestemt arbejde, som De skulle udføre. Hvad mon det var for et arbejde? Var det et litterært arbejde?

Schmidt: Det var et litterært arbejde, ja.

Formanden: Kan De huske nærmere om, hvad det var for et arbejde?

Schmidt: Jeg mener — ja, det må have været en tysk historie, jeg skrev på.

Formanden: Skulle De så drive arkivstudier dernede eller sådan noget?

Schmidt: Nej, det var ikke arkivstudier; det var nærmest, fordi jeg syntes, at de historiebøger, der blev brugt i skolerne, ikke var helt rigtige.

Formanden: Hvorfor skulle De rejse til Celle for at skrive det?

Schmidt: Dèr havde jeg ro.

Formanden: Javel, det havde De ikke hjemme, hvor Deres vælgere o. s. v., o. s. v. kom og forstyrrede Dem.

Schmidt: Ja, og så kunne jeg besøge min datter samtidig.

Formanden: De siger nu selv, at De var taget derned for at have ro, et sådant arbejde forudsætter dog, at man har længere tid, men De skriver her i brevet, at nu var De færdig med det.

Schmidt: Ja ja, jeg blev heller ikke færdig dernede.

Formanden: Men der står i brevet, at De er færdig?

Schmidt: Ja, med et af afsnittene.

Formanden: Jeg synes egentlig, det er meget usandsynligt, hvis De i er i Rostock den 17. og først kan komme til Celle den 18., at De så allerede den 21. kan skrive, at De er færdig med det arbejde. Det tyder også på, at De er rejst lige direkte fra Flensborg til Celle, og at De altså ved en anden lejlighed har været i Rostock, men ikke netop ved denne lejlighed her, hvor De tog til Celle.

Schmidt: Jeg forstår, at formanden mener det, men et par dage kan gøre meget ved et sådant arbejde, netop hvor det kommer an på at se det rigtige, ikke sandt?

Formanden: Det er naturligvis helt klart, men når det er et arbejde, man tager til Celle for, fordi man vil have ro, så er det jo ikke et øjebliksarbejde, men et arbejde, man må bruge nogen tid til, ikke sandt? Og det er jo en lang rejse.

Schmidt: Jeg må gentage, det er jo ikke datoer, jeg sætter det hele på.

Formanden: Nej, det er rigtigt, det vil jeg også gerne have fastslået.

Schmidt: Men jeg kan ellers godt tænke mig det — jeg tror i grunden, det har været den 17.

Formanden: Nu er det sådan, at De har relativt ofte rejst i Tyskland; det er jo så ligetil, og som De forklarede sidste gang, har De også flere gange været i Rostock, både på gennemrejse til Deres datter i Goldap og for at foretage forskellige ting i selve byen og i dens omegn. Har De tidligere ved sådanne lejligheder truffet dr. Munch dernede i Tyskland?

Schmidt: Nej.

Formanden: Aldrig?

Schmidt: Nej, nej.

Formanden: Det er De helt sikker på?

Schmidt: Ja, det er jeg helt sikker på.

Formanden: Jeg vil også mene, man kan ikke træffe sit lands udenrigsminister dernede, uden at man på en eller anden måde kan erindre det.

Schmidt: Jeg kan godt sige, det er det mærkeligste, jeg har været ude for i mit liv, det mest overraskende, dette at træffe den danske udenrigsminister i Mecklenburg på det tidspunkt, og det er derfor, som jeg stadig gentager, det sidder så fast i min hukommelse.

Formanden: Det forstår jeg, og De er altså helt sikker på, at De ikke har truffet ham på andre tidspunkter, for så ville det stå lige så fast i Deres hukommelse.

Schmidt: Ja.

Formanden: Men nu tror jeg, jeg må give Dem oplysning om et brev, som kommissionen har modtaget fra tidligere direktør i udenrigsministeriet, nuværende gesandt i Madrid, Mohr. Han har skrevet til os således:

„Det i kommissionens beretning III A indeholdte har i min erindring genkaldt en episode, der måske kan være af interesse i forbindelse med rygterne om et møde i Rostock den 17. marts 1940.

I slutningen af september *1938* rejste dr. Munch og jeg sammen tilbage til København fra folkeforbundsmøde i Genève. Da toget holdt ved en station på strækningen Berlin-Warnemünde, stod vi på gangen i sovevognen ved et åbent vindue. En ældre herre kom forbi ude på perronen, hilste på dr. Munch og vekslede et par korte bemærkninger med ham. Da jeg gik ud fra, at det var en af dr. Munchs private bekendte, trak jeg mig tilbage fra vinduet.

Bagefter spurgte dr. Munch, hvorfor jeg ikke havde villet hilse på pastor Schmidt. Jeg svarede, at jeg ikke havde genkendt ham, og tilføjede, at det var en mærkelig omvej at rejse fra Sønderjylland til København via Tyskland. (Mit indtryk var, med rette eller med urette, at pastor Schmidt havde til hensigt at stige på toget for at rejse videre til København).

Dr. Munch sagde dertil, at forklaringen på den mærkelige rejserute, såvidt han havde forstået, var den, at pastor Schmidt benyttede lejligheden til undervejs at besøge familie i Nordtyskland.

Om *stedet* for denne episode på strækningen Berlin-Warnemünde netop har været Rostock, skal jeg ikke kunne sige, men det er ret sandsynligt. *Tidspunktet* kan jeg fastslå temmelig nøjagtigt. Det var søndag aften den 25. september 1938. Den pågældende dag er den eneste, jeg nogensinde har tilbragt i Tyskland sammen med dr. Munch. Iøvrigt er det, såvidt vides, også sidste gang dr. Munch overhovedet har været i Tyskland."

Det møde mellem Dem og dr. Munch, der her fortælles om, kan De erindre noget om det?

Schmidt: Om jeg kan huske det? Det var i .... Hvor kan det have været? I Warnemünde?

Kristen Amby: På strækningen Berlin—Warnemünde.

Formanden: De må gerne få brevet. Jeg har ikke læst det op altsammen, men De må gerne få det at læse igennem. (Overrækker brevet til Schmidt).

Schmidt: Det kan godt være muligt, dette her, for den vej rejste jeg flere gange, såvidt jeg husker, i det mindste har jeg rejst den fra København til Berlin — jeg havde jo undertiden noget at gøre i Berlin —, og dèr kan jeg have truffet ham undervejs, som der også står i brevet, i vognen.

Formanden: Nej, der står, at De gik på perronen, og Munch stod i vinduet.

Schmidt: På perronen? nå, ja, det kan også være, men det er ingen forveksling med det andet. Den vej har jeg flere gange benyttet til Berlin, fra København over Warnemünde.

Formanden: Ja, det forstår jeg nok, og det tvivler jeg heller ikke om, men for et øjeblik siden erklærede De, at De var bombesikker på, at De kun havde truffet dr. Munch een gang i Tyskland.

Schmidt: Ja, i Rostock.

Formanden: Ja, i Tyskland, og De sagde, det var noget, De ville kunne huske, når det var landets udenrigsminister. Nu får De at vide, at De har truffet ham en anden gang!

Schmidt: Men hvor det var, står der ikke. Det var på strækningen fra København til Berlin, ikke sandt?

Formanden: Nej, det er i Nordtyskland, ved en af byerne på strækningen fra Berlin til Warnemünde.

Schmidt: Jeg ved ikke, hvor det har været, på hvilken perron, og det ved han heller ikke.

Formanden: De mener altså, at Deres hukommelse er ikke så stærk, at De er i stand til at erindre det?

Schmidt: Nej, men det kan være muligt. Men det har ikke noget med dette her at gøre.

Formanden: Pastor Schmidt, tænk nu lige over det, De lige sagde til os før, at det med den 17., det flyder for Dem; i det hele taget, tidspunktet flyder for Dem; det eneste, De erindrer, er, at De med Deres egne øjne har set dr. Munch dernede, at De har talt med ham; det har De understreget, alt andet flyder. Nu får De at vide, at De har talt med ham ved en anden lejlighed, og en ting til: på det tidspunkt er, således som det fremgår af brevet her, den udenrigspolitiske situation yderst kritisk, således at det er såre naturligt, at De får den samme reaktion, som De mener at have fået ved det andet møde, nemlig: hvorfor i alverden er den danske udenrigsminister i Tyskland på et tidspunkt, hvor vi er inde i en så uhyre anspændt udenrigspolitisk situation? Tror De så alligevel ikke, der foreligger en erindringsforskydning, således at De forveksler de to møder?

Schmidt: Nej, det kan der ikke, for formanden glemmer, at jeg den dag så både dr. Munch og dr. Jacobsen. Det ved jeg bestemt, og det er der jo ikke tale om her.

Formanden: De siger ganske vist, at De har truffet dr. Jacobsen, men også det med Jacobsen husker De jo meget utydeligt. De kan ikke erindre samtalen, og hvad Jacobsen angår, har De altså truffet ham senere og givet Dem til at diskutere det med ham på et tidspunkt, da det ligger uhyre langt tilbage. De har ved flere lejligheder henvist til, at det er noget, Jacobsen har fortalt Dem, og at det er dette, De støtter Dem på. Er det ikke mere dr. Jacobsens beretning til Dem, De støtter Deres påstand på, end Deres rent personlige erindring om dette her?

Schmidt: Jeg husker helt bestemt, at jeg har talt med dr. Jacobsen og med dr. Munch den dag kort efter hinanden i Rostock. Jeg har sagt, at jeg ikke husker nøjagtigt, hvad vi talte om; jeg talte meget kort med dr. Jacobsen; jeg sagde, at jeg havde indtryk af, at jeg var ubekvem både for den ene side og for den anden side; de ville have det i ro og i hemmelighed, og de var overraskede, ligeså overraskede, som jeg var. Jeg husker nøjagtigt, at der skulle forhandles. Hvad der skulle forhandles om, vidste jeg ikke.

Formanden: Men De bider Dem fast i, at De husker at De mødte dr. Munch, fordi det er noget ekstraordinært at møde den danske udenrigsminister dernede. Mødet med dr. Jacobsen, som er tysker, i Tyskland, er der jo ikke noget ekstraordinært i, så De har ikke så megen grund til at erindre hans tilstedeværelse og mødet med ham, som De har til at erindre mødet med dr. Munch.

Schmidt: De mener, det er ikke så overraskende, at dr. Jacobsen er der?

Formanden: Ja.

Schmidt: Nej, det kan godt være. Men det var forbindelsen mellem de to herrer. Jeg husker også, at de havde noget med hinanden at gøre; såvidt jeg husker, oplyste dr. Jacobsen, at der skulle finde forhandlinger sted, og derfor var han der.

Karl Olsen: De er fuldt og fast overbevist om, pastor Schmidt, at De mødte dr. Munch? Det står klart og tydeligt for Dem? Det er altså fuldstændig udenfor diskussion. Men omstændighederne, hvorunder De mødte ham, står ikke klart? — hvor De mødte ham?

Schmidt: Jeg mener helt bestemt, at jeg mødte ham i Rostock.

Karl Olsen: Det er et stort begreb, Rostock. Hvor i Rostock? Det er så vagt, hvad De siger om dette.

Schmidt: Jeg sagde allerede ved den første

afhøring, at jeg mener, det var dèr i hotellet, i et bestemt hotel. Det kan jeg tage fejl i, men det tror jeg nu ikke jeg gør.

Karl Olsen: Men der er en vanskelighed, pastor Schmidt, når man skal trænge ind i dette her. Når De siger meget bestemt, at De har en fuldkommen klar opfattelse af, at De mødte dr. Munch, så må dog de omgivelser, hvorunder De mødte ham, også have fæstnet sig i Deres erindring: om det var på gaden, på banegården eller på hotellet. Det må dog alligevel have nedfældet sig. For det ved vi allesammen, at når vi har en opfattelse af en situation, når vi har mødt et menneske, så er det ikke bare ansigtet, der står for os, men også omgivelserne.

Schmidt: Derfor siger jeg også, at efter min erindring må det have været i hotellet, men jeg vil ikke sådan sværge på, at det har været dèr. Men det mener jeg. Således står det for min erindring.

Karl Olsen: At det var på hotellet om morgenen?

Schmidt: Såvidt jeg husker. Der står noget i referatet om, at vi havde drukket kaffe sammen. Nej, det havde vi ikke; vi stod lige overfor hinanden. Han har måske drukket kaffe, det ved jeg ikke, men det var på stående fod, vi talte med hinanden. Det husker jeg.

Karl Olsen: Det andet møde, som formanden nævnte, det, som står omtalt i dette brev fra gesandt Mohr, dette møde på en banegård, det har overhovedet ikke efterladt sig nogen erindring hos Dem?

Schmidt: Nej. Når jeg nu hører det, holder jeg det for muligt, men det har ikke fæstnet sig i min erindring. Det kan godt være tænkeligt, for jeg har oftere taget den rute.

Kristen Amby: Det er jo ikke mange øjeblikke siden, pastor Schmidt, at De på formandens gentagne og klare spørgsmål svarede lige så klart, at De kun *een* gang havde truffet dr. Munch. Der blev udtrykkelig spurgt, om De flere gange havde truffet dr. Munch. Nej, sagde De, kun denne ene gang. Nu foreligger der et uafhængigt vidnesbyrd fra en dansk embedsmand, der i og for sig støtter Deres påstand om, at De har mødt dr. Munch og også mødt ham i nærheden af det sted, hvor De tidligere har påstået De har mødt ham, nemlig omkring Rostock, i hvert fald på vejen fra Berlin til Warnemünde. Det er et ganske uafhængigt vidnesbyrd, der er kommet os i hænde, hvorefter De ikke alene

bare har mødt dr. Munch, men har vekslet bemærkninger med ham på en rejse, De har foretaget til Østpreussen for at besøge Deres familie. Når De nu så bestemt har fastholdt, at De kun har mødt dr. Munch denne ene gang, og også har påstået, at det må være omkring Rostock.....

Schmidt: Nej, *i* Rostock.

Kristen Amby: Ja ja, i Rostock, uden at De bestemt har kunnet påstå, at det var den 17. marts — det er noget, De ræsonnerer Dem til, men De har ikke kunnet påstå det; det står i forbindelse med noget, der gør sig gældende i Deres egen bevidsthed, nemlig Deres forbavselse over, at den danske udenrigsminister kunne være i udlandet på et sådant tidspunkt. Så er det vel klart, at denne Deres forbavselse også ville have meldt sig i Deres bevidsthed, hvis det havde været den 25. september 1938, hvor vi stod ved „München", på randen af en mulig krig.....

Schmidt: Nej, da var vi ikke i krig.

Kristen Amby: Jeg sagde: på randen af en mulig krig, for da var det første forligsforsøg jo bristet.

Schmidt: Ja, men i 1940 var vi i krig, da var Tyskland i krig allerede.

Kristen Amby: Jeg synes ikke, det er relevant, om vi var i krig eller ikke. Det relevante er den udenrigspolitiske situation.

Schmidt: Det forbavser mig jo meget mere i 1940 end i 1938.

Kristen Amby: Gør det da intet indtryk på Dem, pastor Schmidt, at De for et øjeblik siden her overfor kommissionen har erklæret, at De kun har truffet dr. Munch denne ene gang?

Schmidt: Det er jo noget helt forbigående. Vi har måske vekslet et par ord dèr på perronen. Når man møder et menneske på en perron .... De husker da ikke overalt, hvor De har mødt mennesker på en perron. Det er noget, der let kan glemmes; når man så bliver erindret om det, holder jeg det for muligt, men mere kan jeg ikke sige. Det er ikke noget, der har gjort noget indtryk på mig. Det er også mærkeligt, at den mand, der skriver dette brev, den danske embedsmand, som dr. Munch spørger, hvorfor han ikke hilste på pastor Schmidt, siger, at han ikke kendte ham; hvis vi rejste til København, kunne han jo have hilst på mig. Nej, det er ikke noget, jeg erindrer.

Busch-Jensen: Jeg vil gerne blive et

øjeblik ved det, som jeg forstod også var en væsentlig ting i pastor Schmidts erindring, at mødet fandt sted på et udenrigspolitisk set meget prekært tidspunkt. Sådan forstår jeg pastor Schmidts forklaring sidst: det tidspunkt, hvor pastor Schmidt traf dr. Munch, var udenrigspolitisk så spændt, så alvorligt, at netop dette er et væsentligt moment for, at mødet gør så stærkt et indtryk på pastor Schmidt, ikke sandt?

Schmidt: Ja, ja.

Busch-Jensen: Nu har vi datoen for det møde, som hr. Mohr omtaler. Det var den 25. september 1938. Hvordan var den udenrigspolitiske situation dengang? Der var jo et eller andet; der var Czekoslovakiet.

Schmidt: Det kan godt være, at den var kritisk, men det var alligevel ikke så klart for enhver. I 1940 var der krigstilstand; Tyskland var i krig.

Busch-Jensen: Nu bliver vi et øjeblik, ikke ved, hvad det var i 1940, men hvad det var i 1938. Den dato var lige midt i det alleralvorligste problem omkring Czekoslovakiet, og det var et spørgsmål om krig eller fred i verden, så for mig er det psykologisk vel forklarligt, at et møde, således som gesandt Mohr skildrer det, gør og må gøre et meget dybt indtryk på pastor Schmidt.

Schmidt: Det kan jo ikke forundre mig så meget, når dr. Munch måske rejser til Berlin eller kommer fra Berlin. Det forundrer mig ikke så meget. Men når jeg træffer ham i Rostock og træffer ham sammen med dr. Jacobsen, eller træffer den ene først og den anden bagefter og ved, at der skal forhandles, så er der en helt anden grund for mig til at huske det.

Busch-Jensen: Ja det er rigtigt, men jeg tror, der er noget, vi skal klare dèr alligevel. Vi ved jo ikke, hvor tit og ofte Jacobsen rejste rundt i Tyskland eller kom til Rostock. Jeg skal gerne lade det stå hen, sådan som det er sagt, at pastor Schmidt på den samme dag har truffet både den ene og den anden. Det er der jo ikke noget mærkeligt i. Det, som for mig er det mærkelige, er det samme som hr. Amby sagde, at før, da formanden spurgte om det, fik vi et svar, som i hvert fald på mig efterlod det indtryk, at pastor Schmidt var ganske sikker på kun den ene gang at have haft den mærkelige oplevelse at træffe dr. Munch i Tyskland, i Rostock, altså endda i en spændt udenrigspolitisk situation. Kan vi ikke blive enige om, at sandsynligheden dog er for, at det er det møde i 1938? Der er jo gået 12 år siden.

Schmidt: Det kalder jeg ikke et møde, når vi træffer hinanden et sted på banen eller på perronen og lige hilser på hinanden. Det er dog noget helt andet, når jeg træffer ham i Rostock, vistnok i hotellet, taler med ham og derefter taler med den anden. Det forundrede mig. Det andet forundrer mig ikke. At dr. Munch er på rejse til Berlin eller tilbage, kan ikke overraske mig.

Busch-Jensen: Nej, men så må jeg spørge en gang endnu — for alt, hvad kommissionen overhovedet har kunnet få oplyst lægger det jo temmelig fast, for ikke at sige lægger det fuldstændig fast, at dr. Munch har ikke været i Tyskland i foråret 1940; dr. Munch *har* ikke været i Tyskland, og alle de personer, som er nævnt som deltagere fra dansk side i mødet, om alle de personer gælder det, at de har ikke været i Rostock på den tid, de har ikke været i Tyskland på den tid; en hel del af dem kan endda positivt dokumentere, hvor de var den dag. Så spørger jeg, om ikke det alligevel giver pastor Schmidt anledning til at tænke over det igen. Jeg skal senere komme til en anden ting, nemlig hvordan pastor Schmidts brev bliver til, for pastor Schmidt har vel fået kommissionsberetningen?

Formanden: Ja, pastor Schmidt sidder med den.

Busch-Jensen: Den giver nemlig en meget god og meget klar redegørelse for, hvorledes denne historie om Rostockmødet bliver til. Den bliver til ved nogle skriverier fra hr. fhv. løjtnant Guldberg. Den begynder ganske vagt med påberåbelse af nogle vidner, som jeg tror Guldberg har truffet i en interneringslejr. Senere retter Guldberg sin første forklaring og er nu blevet sikker på, at det slet ikke er dr. Munch, der har været dernede. Så kommer der i tidens løb op til det sidste, indtil det ender med A. Olesens bog, en fastere og fastere påstand om, at dr. Munch og forskellige andre har været i Rostock den 17. marts. Men går vi denne, jeg siger, legendes levnedsløb igennem, så kan vi se ganske klart, hvordan den er blevet til af en misforståelse. Det, der så sker tilsidst, er, at i hr. Olesens bog får legenden gennem dette brev af 15. november 1950 fra pastor Schmidt den underbygning, den manglede, nemlig pastor Schmidts her ganske kategoriske erklæring om, at pastor Schmidt har truffet dr. Munch i

Rostock den 17. marts. Det er et kredsløb, der her er sluttet. Jeg forstår det sådan, at vi er enige om, at ved den sidste afhøring fik vi slået fast, at pastor Schmidt har intet holdepunkt for, at mødet fandt sted den 17. marts, pastor Schmidt kan kun henvise til, at datoen stammer fra hr. Jacobsen. Jeg skal senere komme tilbage til, hvordan brevet er kommet tilveje; det skal jeg ikke stoppe ved i dette øjeblik, men jeg spørger pastor Schmidt: De sagde før, at De har kun truffet dr. Munch den ene gang, og det gjorde så stærkt et indtryk, og nu er kommissionen i stand til at oplyse Dem om et møde med dr. Munch, der fandt sted — det er jo højst sandsynligt, at det er på banegården ved Rostock, det ved vi, dèr holder jo togene fra Berlin til Warnemünde, dèr stopper de op, jeg har selv været der, toget holder endda så længe, at jeg har været ude at spadsere på perronen, så det er der ikke noget mystisk i. Dèr har vi et holdepunkt for, at pastor Schmidts erindring er rigtig, forsåvidt som pastor Schmidt virkelig har talt med dr. Munch, men så spørger jeg Dem: Når De nu mindes det, jeg siger, at vi kan trævle hele Rostockmødelegenden op, og at Deres betydning som vidne for, at det var den 17. marts, har De selv fuldstændig afsvækket, giver det Dem så ikke anledning til nu at tænke over, til at overveje, om vi skal blive stående ved den usikkerhed, vi forlod emnet med sidst? Er De ikke mere tilbøjelig til at mene, at — hvad skal jeg sige? — at Deres erindring har spillet Dem et puds, at det *er* den episode, som hr. Mohr skriver om fra september 1938, der efter de 12 års forløb — De kommer jo først tilbage til det i 1950 —, som efter de 12 års forløb og takket være samtalen med dr. Jacobsen nedfælder sig i den bevægede tid i krigens første tid? Rent menneskeligt set er det da det naturligste.

Schmidt: Det bliver absolut fast stående min erindring, at jeg har set og talt med Jacobsen samme dag i Rostock, ikke altfor længe før Danmarks besættelse. Det kan altså ikke have noget med dette her at gøre. Det kalder jeg heller ikke et møde, når jeg træffer dr. Munch et sted undervejs fra København til Berlin. Det er ikke en modsigelse.

Thisted Knudsen: Det var ikke på rejse. De var jo ikke på rejse.

Schmidt: Det var på rejsen her, det der fortælles.

Formanden: Der står, at dr. Munch var på rejse, men der står i og for sig ikke, at De var det. Dr. Munch læner sig ud af vinduet....

Schmidt: Men jeg antager, at jeg også har været på den rejse, for det har jeg flere gange været.

Formanden: Men må jeg lige gøre opmærksom på, pastor Schmidt, De søger at gøre en væsensforskel på de to møder. De siger, at det, at De træffer dr. Munch på en banegård, kalder De ikke et møde, men det andet kalder De et møde, for dèr snakker De med Munch. Det faktiske er, at De til kriminalassistent Hornslet har oplyst, at De traf dr. Munch og hilste på ham, idet De ganske kort talte sammen. Det er akkurat det samme, som fremgår af hr. Mohrs skrivelse, hvor dr. Munch kan fortælle, at De har meddelt ham, at det var i forbindelse med et familiebesøg, De befandt Dem dèr. Altså, det har været samtaler af nøjagtig samme karakter i begge de to møder.

Schmidt: Nej, det står der nu ikke. Sådan har jeg ikke læst brevet. Dr. Munch udtalte den formodning, at jeg måske havde været på familiebesøg.

Formanden: Der står, at Munch siger, at såvidt han havde forstået Dem. Det vil altså sige, at De har haft tid til at snakke om, hvor De skulle hen, og hvad anledningen var til, at De var dèr, akkurat på samme måde som i den fuldkommen korte samtale, De påstår at have haft i 1940.

Schmidt: Nej nej, de har ikke noget med hinanden at gøre. Der er ingen forskydning dèr.

Oluf Pedersen: Jeg blev under sidste afhøring stærkt i tvivl om, at den forklaring, som pastor Schmidt gav, var rigtig, også efter det, der iøvrigt var oplyst om sagen. Det blev jeg i tvivl om. Nu viste det sig også under forklaringen sidst, at dette, at det var den 17. marts, var pastor Schmidt ikke klar over, men det lå altså fast, at pastor Schmidt havde truffet dr. Munch i Rostock, og at det var i en meget bevæget tid. Så kommer dette brev, hvoraf det fremgår, at pastor Schmidt netop har truffet dr. Munch i Rostock, og at det var i en bevæget tid, og så er det, jeg siger, at så har vi forklaringen på det hele, så har det, pastor Schmidt fortæller, været sandt,

så falder udtalelserne sammen; det er fuldt på linie: pastor Schmidt har truffet dr. Munch, det var i en bevæget tid, og De har talt sammen.

Karl Olsen: Jeg sidder her med avisårbogen, og jeg vil gerne pege på netop det, som hr. Oluf Pedersen var inde på, nemlig at det var i en bevæget tid; altså, der er virkelig mulighed for en erindringsforskydning. Nu fremhæver pastor Schmidt, at der var krig. Det kan være en erindringsforskydning, at der var krig. Der var nemlig ved at udbryde krig. Den 24. september står der: „Telegraf- og Telefonforbindelsen med Czekoslovakiet afbrydes for al privat Trafik". I Deres erindring kan det være blevet til, at det var sket. Og med hensyn til, hvor De selv har opholdt Dem, står der i avisårbogen under 25. september, at De om søndagen har talt i Sønderjylland. Der står: „I Aabenraa, Sønderborg, Tønder og Haderslev afholder det tyske nationalsocialistiske Arbejderparti i Nordslesvig Møder som Sympatitilkendegivelse for Sudetertyskerne. Folketingsmand Pastor Johs. Schmidt, Wilh. Deichgräber, R. Stehr og Partifører, Dyrlæge Møller m. fl. taler." Det vil altså sige, De har opholdt Dem i Nordslesvig og er rejst syd på efter mødet og har mødt dr. Munch, således som det fremgår af Mohrs skrivelse. Men når De vil værge Dem mod, at det skal være en erindringsforskydning, tror jeg ikke det kan holde, for den situation, som altså blot disse få oplysninger fra avisårbogen giver os, er jo, at Europa netop på det tidspunkt stod overfor muligheden af krig. Derfor tror jeg, at det indtryk, mån får af disse samtaler, vi har haft med Dem, er, at der foreligger en erindringsforskydning for Deres vedkommende. Vi savner fra Deres side noget, der kan dokumentere for os, at det var en krigssituation, at krigen var udbrudt. Der er ikke spor i Deres erindring udover, at De altså har en fornemmelse; De kan ikke fremlægge noget, der dokumenterer, at det var i 1940.

Schmidt: Jeg har jo sagt, at det ikke var altfor længe før Danmarks besættelse. Sådan noget husker man jo nok, og det kan man ikke rokke ved. Det står jeg fast ved. Jeg har set, og jeg gentager altid igen: jeg har set, ikke dr. Munch alene, men jeg har set også Jacobsen. Jeg har talt med den ene, jeg har talt med den anden, og dette i

sammenhæng er det vigtige, det afgørende for, at jeg husker det så nøje.

Viggo Starcke: Pastor Schmidt, De siger, at De kan erindre, at det var ikke altfor længe før Danmark blev besat og kom ind i krigen, men jeg vil gerne henlede opmærksomheden på, at hvis årstallet har været 1940, så er det 11 år siden, og hvis det har været i 1938, er det 12½ år siden, og den afstandsforskel er ikke så stor, at man med sikkerhed kan fastholde forskellene i sin erindring. Men på den anden side står det sådan, at i 1940 var Danmark endnu ikke i krig, men var i en truende situation, som kunne give en vis ængstelse og erregthed; i 1938 var Tyskland endnu ikke i krig, men var i en situation, som var truende for, at det kunne komme i krig, og kunne give en ængstelse og en vis erregthed, og disse to psykologiske situationer kan forveksles.

Schmidt: Det er ikke afstanden fra i dag, det kommer an på, men det er afstanden fra besættelsen. Den 17. marts er ikke langt fra, den ligger tæt ved besættelsen den 9. april. Derimod ligger 1938 meget længere tilbage. Det er det, det kommer an på, og derfor mener jeg, at det er helt udelukket, at jeg kan forveksle disse to ting.

Rager: Pastor Schmidt, da De taler om det møde, der eventuelt har været på perronen i Rostock....

Schmidt: Ja, i Rostock, påstås der.

Rager: Jeg siger: *eventuelt* i Rostock; mødet har fundet sted et sted på linien Berlin—Warnemünde; tidsangivelsen, som Mohr giver, lader tyde på, at det var i Rostock, for toget var der ved den tid om aftenen. Dèr siger De, at dette møde var kun nogle tilfældige ord, men med hensyn til mødet den anden gang, det møde, De mener at erindre, står det ligesom for Dem, at det, De talte med dr. Munch om dengang, havde et mere positivt indhold, og De siger videre, at De havde det indtryk af dr. Munch, at det var ham ubelejligt at træffe Dem. Hvad grunder De det på? Kan De overhovedet ikke huske, hvad der blev sagt, hvad dr. Munch og De talte om? Jeg forstod på Dem ved sidste afhøring, at det kunne De ikke. Det må altså give det indtryk, at det kun har været nogle ganske ligegyldige bemærkninger, som når to mænd, der møder hinanden, siger goddag til hinanden, selvom den ene bliver chokeret over at se den anden. Men når De i dag vil sige: det, vi talte om på jernbanen, var slet ikke noget, så må

der jo have været noget, De talte om det andet sted. Kan de overhovedet ikke erindre, hvad De udvekslede tanker om i Rostock?

Schmidt: Jeg har allerede før sagt, at jeg udtalte min forundring over, at dr. Munch var tilstede dèr. Og så — ja, weekend, noget i den retning, og dermed var underholdningen i det væsentlige afbrudt; så kunne jeg ikke spørge videre. Kort tid efter træffer jeg så dr. Jacobsen, og så stod det tydeligt for mig: nu kan jeg forstå, hvorfor den danske udenrigsminister er der: der skal forhandles, og når udenrigsministeren forhandler, må det jo dreje sig om vigtige udenrigspolitiske ting. Det kan De også mærke af mit brev, som jeg har skrevet til min kone for at fortælle, at disse ting beskæftigede mig, fordi jeg jo altid har ment, at det ville være det rigtige, at Danmark stod i forbund med de skandinaviske lande og holdt sig udenfor. Det var jo mit ønske, som jeg også udtalte i dette brev.

Rager: Jeg forstår altså, pastor Schmidt, at der i virkeligheden ikke ved det møde, De erindrer i Rostock, og som De har henlagt til foråret 1940, var nogen dybtgående samtale. Der var kun dette, at De undrede Dem over, at dr. Munch var der, og han sagde weekend, og dermed var det forbi.

Schmidt: Nej, dybtgående samtale var det ikke, men der var alligevel dette: Nå, er De tilstede ved denne tid her? — Nå ja, weekend. Så traf jeg netop Jacobsen, og så blev det klart for mig, at det var vigtige ting.

Busch-Jensen: I den tidligere forklaring kommer pastor Schmidt ind på, at situationen var sådan, at den gav en naturlig anledning til at tænke på det underlige i, at udenrigsministeren ikke var hjemme, ikke sandt? Det har vi tilstrækkelig forklaring på. Ved mødet den 25. september var det — det får vi at vide — den czekoslovakiske krise. Men så understreger pastor Schmidt, at mødet gjorde særligt indtryk, fordi det var så kort før Danmarks besættelse. Ikke? Forstod jeg det ikke rigtigt? Når det prentede sig så stærkt i pastor Schmidt, er det netop på grund af tidspunktet, i 1940, kort tid før Danmark bliver besat, ikke?

Schmidt: Jeg forstår ikke rigtig; må jeg ikke komme lidt nærmere.

Busch-Jensen: De siger, at et moment, som gjorde, at mødet fæstnede sig særlig dybt i Deres hukommelse, er netop tidspunktet den 17. marts, kort før Danmark blev draget ind.

Schmidt: Ja, men særlig også dette, at jeg ikke blot traf dr. Munch, men også traf tyske forhandlere.

Busch-Jensen: Det skal vi komme til senere, men jeg holder mig til det, pastor Schmidt før lagde vægt på, at det netop var så kort tid før Danmarks besættelse. Nu spørger jeg Dem: Tager De ikke fejl dèr? For jeg går ud fra, at den 17. marts, mere end 3 uger før besættelsen, havde De vel ikke en forudfølelse af, at Danmark skulle blive besat den 9. april?

Schmidt: Nej, forudfølelse? Besat? Nej, men at det var vigtige forhandlinger, det angik.

Busch-Jensen: Altså, jeg siger, dette moment, at det var 3 uger før Danmarks besættelse, det går jeg ud fra kan ikke have gjort indtryk på pastor Schmidt, for De kan ikke 3 uger før have haft en forudanelse om, at Danmark skulle blive besat den 9. april.

Schmidt: Jeg kan kun gentage: den omstændighed, at jeg ikke alene traf dr. Munch, men også den anden herre, måtte gøre mig opmærksom; og at der var krig, gør det meget tydeligt, at tiden er alvorlig, at det kan være skæbnesvangre ting, også for Danmark, det drejede sig om. Alt dette har beskæftiget mine tanker.

Busch-Jensen: Jeg tror, pastor Schmidt, at vi må ende med at blive enige om, at De dog vist tager fejl. Den 25. september 1938 var hele verdenssituationen uhyre broget. Da kommer dr. Munch hjem, er på hjemrejse fra et folkeforbundsmøde i Genève. Jeg kan forstå, at den situation kan præge sig i ens erindring, men jeg kan ikke forstå, at et møde, hvis det finder sted den 17. marts, kan præge sig på samme måde, for krigen havde varet fra september 1939, og såvidt jeg husker, var krigen egentlig så temmelig gået i stå. Det var en underlig spøgelsesagtig krig, hvor ingenting blev til noget, og efter min erindring var der temmelig roligt, hvad krigen angår, midt i marts. Jeg har ikke nogen erindring om, at Danmark dengang særlig skulle føle sig i farezonen, så jeg kan ikke begribe sammenhængen, medmindre der netop foreligger den forskydning nu 11—12 år efter, at en begivenhed, som er sket i september 1938, placeres i marts 1940. Jeg skal komme længere ind på det senere, når vi er færdige

med dette emne, for jeg vil gerne høre lidt om brevets forhistorie.

Thisted Knudsen: Den 25. september 1938 er De klar over, at verden står på gloende pæle. Præsident Masaryk har meddelt den tyske regerings svar på memorandummet, og det er uantageligt; de franske ministre deltager i det engelske kabinets møder; de franske militærchefer er rejst til London. Alt det sker om søndagen. Denne søndag aften træffer De Danmarks udenrigsminister på banegården på en station mellem Berlin og Warnemünde.

Busch-Jensen: Undskyld, der er ikke noget om, om det er aften eller morgen.

Thisted Knudsen: Jo, der står aften. Må jeg spørge Dem, pastor Schmidt: Kan De huske, om det er rigtigt, at De har truffet dr. Munch denne søndag aften på denne jernbanestation?

Schmidt: Nej, det kan jeg ikke huske, men når jeg bliver mindet om det, har jeg allerede sagt, at jeg holder det for muligt. Men vi har ikke talt om sådanne alvorlige ting, for så havde det indprentet sig i min hukommelse.

Thisted Knudsen: De vil altså ikke bestride, at De denne aften træffer dr. Munch på denne jernbanestation?

Schmidt: Det holder jeg for muligt.

Thisted Knudsen: Men i Deres erindring findes intet om dette møde?

Schmidt: Nej.

Thisted Knudsen: Ikke spor?

Schmidt: Nej.

Thisted Knudsen: For det er dog det, der er mærkeligt, at når verden står på gloende pæle og De i denne situation træffer landets udenrigsminister, dr. Munch, så kan De intet som helst huske om det?

Schmidt: Nej, det kan jeg ikke.

Thisted Knudsen: Ikke spor?

Schmidt: Nej, den mulighed dukker op for mig.

Thisted Knudsen: Det er det længste, De kan strække Dem? — Så kommer mødet nr. 2. De kan ikke sige præcist, om det finder sted i januar, februar eller marts. De muligheder er der, og det er rigtigt, som der er sagt, i den periode er der forholdsvis ro, Danmark følte sig i hvert fald ikke truet. Men ved denne lejlighed husker De ganske præcist, at De træffer dr. Munch.

Schmidt: Men på grund af alle de andre omstændigheder.

Thisted Knudsen: På grund af alle de andre omstændigheder. Men kan De ikke se, at for almindelige mennesker bliver der en skævhed i dette, at den dag, verden er ved at stå i brand, træffer De Danmarks udenrigsminister og kan intet huske derom, den dag, da der er forholdsvis ro og ingen her i landet føler sig truet, husker De ganske bestemt, fordi De træffer Jacobsen senere.

Schmidt: Fordi verden står i brand, vil det jo ikke sige, at Danmark netop står i fare for branden, og det var det ikke dengang. Men her, hvor Tyskland nu vil forhandle med Danmark, mærker jeg, at nu sker der noget, der angår Danmark.

Thisted Knudsen: Men der foreligger jo overhovedet intet positivt, selvom vi redeligt har undersøgt alle muligheder, til støtte for, at dette møde har fundet sted i Rostock. Der foreligger intet andet end det, De har sagt.

Schmidt: Ja ja, men jeg husker det.

Thisted Knudsen: Men vi er jo alle mennesker, og vi er alle udsatte for erindringsforskydninger, pastor Schmidt, og det er ikke for at forklejne Dem, men De er en ældre mand, og denne begivenhed har fundet sted for 10—12 år siden, og Deres kone husker den ikke engang. Så spørger jeg: Vil De fragå denne mulighed, at der kan have fundet en erindringsforskydning sted?

Schmidt: Ja.

Thisted Knudsen: Vil De virkelig fragå det?

Schmidt: Det er ingen erindringsforskydning. Disse to ting kan jeg ikke forveksle med hinanden.

Thisted Knudsen: Men tidspunktet for mødet? Er De ganske sikker på det?

Schmidt: Ja ja, om jeg end ikke kan sige datoen helt nøje, så ved jeg tiden omtrent. Det kan jeg ikke gå fra.

Formanden: Jeg har et andet spørgsmål til Dem, pastor Schmidt. De kender denne bog, hvor Deres brev er offentliggjort, A. Olesens bog „Fra utrykte Kilder". Der står der i forordet: „Også de mange, der efter opfordringen i „Revision" har ydet økonomisk støtte, bringer jeg en tak. Uden de mange store og små bidrag fra alle egne af landet ville opgaven have været uløselig for mig". Jeg vil gerne spørge, om De på en eller anden måde økonomisk har støttet udgivelsen af denne bog?

Schmidt: Det er jeg slet ikke i stand til.

Formanden: Har De i det hele taget haft noget økonomisk mellemværende med hr. A. Olesen?

Schmidt: Nej.

Formanden: Det har De ikke? Ikke af nogen art?

Schmidt: Nej.

Formanden: Hverken modtaget penge eller sendt penge til ham eller noget sådant?

Rager: Jeg kunne meget dårligt høre hr. pastor Schmidts svar her.

Formanden: Så må vi bede om at få det igen. Jeg spurgte, om De nogensinde har haft noget økonomisk mellemværende med hr. A. Olesen, og svaret blev ikke hørt. Derfor beder vi om at få det gentaget.

Schmidt: Økonomisk mellemværende? De mener, om jeg har støttet dette økonomisk? Jeg har holdt hans „Revision", og jeg har betalt for den, anskaffet et par af disse her. Det er selvfølgelig også en økonomisk støtte, men den er kun lille.

Formanden: Men ellers har De ikke haft noget økonomisk mellemværende med A. Olesen?

Schmidt: Nej.

Busch-Jensen: Pastor Schmidt, jeg vender tilbage til Deres brev af 15. november. Jeg var lidt inde på det sidst, og jeg vil gerne have uddybet lidt nærmere, hvordan det brev kommer til eksistens. Vi talte sidst om, hvorvidt pastor Schmidt i årene efter 1940 havde talt med noget menneske om dette formodede møde med dr. Munch i Rostock, og vi får at vide, at det er noget, som pastor Schmidt har holdt for sig selv; og det bestyrkes jo også ved, at i alt det røre, som er blevet hvirvlet op omkring affæren Rostockmødet, siden den blev sat i gang af fhv. løjtnant Guldberg, i hele den udviklings gang, som historien har haft, bringes det moment ikke ind, at der findes et vidne, endda en tidligere dansk folketingsmand som vidne på dr. Munchs tilstedeværelse i Rostock. Så ligger det nær at spørge: Hvordan kommer pastor Schmidt i forbindelse med Rostockkrøniken, kalder jeg den, på dette sene tidspunkt? Pastor Schmidt har forklaret, at han ønskede ikke at blive rodet ind i det ene og det andet, han har i den henseende passet sig selv. Hvordan kommer og fra hvem kommer første gang den henvendelse, hvordan den nu har været, det første initiativ, som sætter Dem i gang med at give den erklæring? Jeg forstår, den kommer ikke spontant; det fremgår også af selve erklæringen. Den kommer til eksistens efter nogen forhandling med hr. Olesen, efter nogen forhandling med hr. Jacobsen. Men må jeg spørge: Hvorledes bliver det overhovedet nogen bekendt, at der pludselig kan skaffes et vidne, som hedder pastor Schmidt? Jeg går ud fra, at det er ikke pastor Schmidt, der selv har meldt sig, men at nogen må have henvendt sig til Dem, og det må i hvert fald have gjort et sådant indtryk på Dem, at De kan huske det og fortælle os lidt om det.

Schmidt: De mener, hvorledes jeg er kommet i forbindelse med Olesen?

Busch-Jensen: Ikke i al almindelighed. De har været abonnent på „Revision", hørte vi før. Jeg spørger ikke, hvordan De..

Schmidt: Det står selvfølgelig i forbindelse med den udrensning, som han har bekæmpet. Derfor har jeg interesseret mig for det.

Busch-Jensen: Det er ikke svar på det, jeg spørger Dem om. Jeg siger: Hvorledes kommer den oplysning, at pastor Schmidt skulle have truffet dr. Munch i Rostock, ind i hele det væv af legender, som er spundet op om Rostockmødet?

Schmidt: Da den pjece af Guldberg kom, gav den anledning til dette her, og ved sådan en lejlighed har jeg vel sagt: der er noget mærkeligt, der er passeret mig, jeg har truffet — lad mig nu se, dette her med Guldberg, det må jo have sammenhæng med hinanden. Sådan noget i den retning har måske givet anledning til det. Olesen er måske en af dem, som jeg har fortalt om dette møde med Munch, og så ønsker han det bekræftet ved brev.

Formanden: Hvornår tror De så De har fortalt Olesen det?

Schmidt: Det må have været omkring ved udgivelsen af denne pjece af Leif Guldberg. Det kan jeg ikke sige; det kan De jo få nærmere at vide fra Olesen selv.

Busch-Jensen: Vi taler nu om begivenheder, som ligger i efteråret 1950, altså meget nær, og jeg spørger Dem: På hvilken måde kommer det frem? På hvilken måde får De en henvendelse eller hører De første gang, at det har interesse at få et udsagn fra Dem til hr. Olesens bog? Kan De ikke huske det?

Schmidt: Ja, sådan et spørgsmål må jeg have helt koncist; det har jeg ikke hørt nøjagtigt nok. De må undskylde, hr. Busch-Jensen, men det glipper imellem for mig med at høre nøjagtigt.

Busch-Jensen: Jeg skal gerne komme nærmere. — Så skal jeg gentage lidt af, hvad jeg sagde før. De fortalte os sidst, pastor Schmidt — og det stemmer jo med, hvad der ellers foreligger —, at De har aldrig talt til nogen gennem de mange år om, hvor De har truffet dr. Munch. Hr. Guldberg laver sine pjecer — jeg tror vi har to af dem —, og hans hjemmelsmænd for Rostockmødet er tyskere, som han har truffet i en engelsk interneringslejr. Desværre er der jo også det uheld her, at det efterhånden eneste vidne, der betyder noget, er død; det er en skæbne, som har ramt så mange af dem, der skulle have forklaret noget her. Men da hr. Guldberg rejser sagen, er det ikke med i billedet, at pastor Schmidt har en særlig viden.

Schmidt: Guldberg kender jeg ikke.

Busch-Jensen: Men jeg spørger: Hvad er forhistorien til, at De skrev det brev? Vil De ikke forklare det med Deres egne ord?

Schmidt: Hvorledes jeg kommer til at skrive dette brev?

Busch-Jensen: Ja, hvad er forhistorien?

Schmidt: Hvad der er foregået?

Busch-Jensen: Hvad er gangen i tidens løb, forhistorien? Forstår De mig?

Schmidt: Forhistorien? Forhistorien kender jeg kun så vidt, at han har bedt mig om...

Busch-Jensen: Hvem?

Schmidt: Olesen.

Busch-Jensen: Om hvad?

Schmidt: Om et brev, om en forklaring.

Busch-Jensen: Det forstår jeg ikke.

Schmidt: Hvad jeg har oplevet i Rostock.

Busch-Jensen: Nej, det er ikke rigtigt, pastor Schmidt. Olesen kan ikke vide noget ud af sin egen indre bevidsthed; det er jo ikke en åbenbaring, Olesen får i efteråret 1950. Det er noget, som intet menneske har vidst, Olesen heller ikke, at pastor Schmidt har truffet dr. Munch i 1940.

Schmidt: Olesen har vidst det. Olesen har vidst det. Ham har jeg fortalt det engang.

Busch-Jensen: Hvornår?

Schmidt: Ja, det ved jeg ikke. Det må De spørge ham om. Men det ligger lidt længere tilbage.

Busch-Jensen: Jeg spørger Dem.

Schmidt: Ja, det kan jeg ikke sige bestemt, men jeg ved, at jeg har talt med ham om det.

Busch-Jensen: De sagde sidst, at De havde ingen erindring om, at De havde talt til nogen om dette møde undtagen Deres hustru, men hun kunne ikke bruges som vidne.

Schmidt: Nej, det har jeg ikke sagt. Jeg har sagt: ja, jeg har nok talt med nogle venner vistnok, men jeg husker ikke så bestemt med hvem, og derfor vil jeg heller ikke nævne navne. Sådan har jeg sagt.

Busch-Jensen: Men De sagde ikke, at De havde talt med Olesen.

Schmidt: Nej, det sagde jeg ikke, men det har Olesen nu sagt til mig, at han har været forundret, da jeg fortalte ham det.

Busch-Jensen: Nu siger De „nu": det har Olesen nu sagt til Dem. Hvornår?

Schmidt: Ja det må De spørge ham om, det ved jeg ikke, men det ligger lidt længere tilbage.

Busch-Jensen: Vel. Men altså, Deres erindring nu er den, at en skønne dag kommer Olesen og spørger Dem, om De kan fortælle noget — om hvad? Om Rostockmødet? Eller hvordan kommer Olesen til Dem?

Schmidt: Hvorfor skal Olesen ikke komme til mig, og hvorfor skal han ikke skrive et brev til mig? Om han nu har sagt det personlig eller han har skrevet et brev til mig med det ønske, det kan jeg ikke sige. Han kommer imellem til mig, det gør han, og jeg kommer også imellem til ham.

Busch-Jensen: Men det vil sige, at i dag kan De ikke forklare mig, hvordan det begyndte, at Deres navn kommer ind i dokumentationen?

Schmidt: Det kommer af, at jeg engang har fortalt ham det, og nu siger han: sig mig, hvorledes var det?

Busch-Jensen: Men så har De altså fået en henvendelse fra hr. Olesen. Hvordan kommer De så i den anledning i forbindelse med hr. Jacobsen?

Schmidt: Med hr. Jacobsen?

Busch-Jensen: De påberåber Dem hr. Jacobsen i brevet.

Schmidt: Det er da helt forståeligt, når jeg har truffet ham. Jacobsen kender jeg, Jacobsen har også været i Nordslesvig, Jacobsen har også været i København. Ham har jeg truffet flere gange.

Busch-Jensen: Ja, det forstår jeg godt, men jeg går ud fra, at vi er enige om, at på forhånd har De ingen erindring om tidspunktet for det møde med dr. Munch, og det har De også selv forklaret.

Schmidt: At jeg har ingen erindring om det møde med dr. Munch?

Busch-Jensen: Det er ikke det. Jeg siger, De har ingen erindring om tidspunktet for det møde, De erindrer at have haft?

Schmidt: Det nøjagtige tidspunkt? Hvis jeg havde været journalist og havde været ude efter sensationer, så havde jeg selvfølgelig straks noteret mig det, men det var noget helt andet, der beskæftigede mig. Jeg kunne forstå: det er en vanskelig situation, Danmark er i nu, og når de begynder at forhandle, ja, så foreligger der noget. Det var det, der beskæftigede mig, ikke enkelte datoer, så jeg kunne sige: netop dengang traf jeg dr. Munch.

Busch-Jensen: Det er rigtigt, men nu taler De om tiden før besættelsen. Jeg taler om tiden i eftersommeren 1950.

Schmidt: Eftersommeren?

Busch-Jensen: Ja, forhistorien til det brev. Det brev er nemlig blevet til efter forhandling mellem Dem og dr. Jacobsen. Det har De forklaret sidst. De har også forklaret, at datoen har De fra dr. Jacobsen.

Schmidt: Ja, han har jo sagt det.

Busch-Jensen: Vel. Men derfor beder jeg Dem fortælle mig: Hvad sagde De til dr. Jacobsen, da De trådte i forhandling med ham om det?

Schmidt: Jeg har jo kun spurgt: Hvornår var det? Hvornår har det været?

Busch-Jensen: Hvilket?

Schmidt: Dengang vi mødte hinanden i Rostock.

Busch-Jensen: Må jeg spørge: Talte De med dr. Jacobsen?

Schmidt: Om jeg talte, om jeg har skrevet, det ved jeg ikke — om det er sket mundtligt eller skriftligt, dette her. Men han har jo også skriftligt ytret sig. Han har jo sagt, at han var der den 17. Det behøvede jo forresten slet ingen samtale med ham og heller ingen brevveksling. Det står jo i dette brev....

Formanden: Jeg tror ikke vi kan komme det nærmere. Det må vi vist hellere lade falde.

Bøgholm: Pastor Schmidt, sidste gang De var her, stillede jeg Dem det spørgsmål, om De ikke kunne meddele kommissionen, til hvilke venner De havde omtalt mødet i Rostock, og De gav det svar, at det kunne De ikke; De kunne måske udtale formodninger, men havde ikke sikre holdepunkter. Jeg vil gerne spørge Dem, hvorledes vi skal forstå det. I dag siger De til os, at De har talt med hr. Olesen om det. Hvorfor fik vi ikke det at vide den 7. februar?

Schmidt: Det har han forklaret mig. Netop siden afhøringen har jeg igen spurgt, hvorledes det var, og da har han fortalt mig: jo, det har De jo fortalt mig dengang. De må jo forstå, jeg siger: Jeg kan kun udtale formodninger, og det vil jeg ikke, for det er en vanskelig sag her at sige noget, der er en formodning, og som jeg ikke sikkert kan sige, også for de andre, som måske bliver nævnt. Men Olesen vil stå ved det, og ham kan jeg nu nævne som en af dem, som jeg har sagt det til, fordi han selv har fortalt mig det — fordi han selv har fortalt mig det —, og det har han netop også gjort for et par dage siden.

Bøgholm: Men pastor Schmidt, da Olesen kommer til Dem og anmoder om en udtalelse til sin bog, må altså Olesen have vidst, at De har givet ham den meddelelse. Da De får brevet eller henvendelsen fra Olesen, var De da ikke vidende om, at De havde givet Olesen den meddelelse?

Schmidt: Nej, dengang vel ikke, dengang vel ikke, men bagefter har han fortalt mig det.

Bøgholm: Og De drøftede slet ikke med Olesen, da han kommer, at det havde De jo fortalt ham tidligere?

Schmidt: Må jeg....

Bøgholm: Må jeg først spørge: Da Olesen kommer til Dem, var det da første gang personlig, i samtale, eller var det første gang i brev?

Schmidt: Om det var første gang, jeg talte med ham?

Bøgholm: Ja, hvor Olesen anmoder om en udtalelse til sin bog.

Schmidt: Nej, det var ikke første gang, jeg talte med ham.

Bøgholm: Men da Olesen anmoder om en udtalelse til sin bog, sker det da i form af en personlig henvendelse eller i form af et brev?

Schmidt: Det var vistnok i form af et brev. Det mener jeg det var.

Bøgholm: Men hvis det er i form af et brev, pastor Schmidt, må dette brev jo henvise til, at De har givet Olesen meddelelse om Rostockmødet på et tidligere tidspunkt.

Schmidt: Det kan jo være, at han gør det; det kan også være, at han forudsætter det.

Bøgholm: Men hvis der står i brevet fra Olesen, at De tidligere har omtalt Rostockmødet, må det på det tidspunkt give Dem

erindring om, at De har talt med Olesen om det, og så må De på det tidspunkt vide, at De har omtalt det.

Schmidt: Men der var allerede dengang i pressen talt om, at jeg havde mødt ham, og det var vistnok på grund af Guldbergs pjece. Jeg husker ikke nøje, hvorledes det var, men dengang der var valg, blev jeg bestormet af den danske presse; jeg skulle udtale mig om Rostockmødet. Det er lige så forbavsende.

Bøgholm: Men pastor Schmidt, den 7. februar, da De møder i kommissionen her, har De en ganske bestemt viden om, at De på et tidligere tidspunkt har talt med Olesen, for det har Olesen jo skrevet til Dem, ikke sandt? Og alligevel meddeles det ikke i kommissionen. Er det ikke forholdet?

Formanden: De har ikke mere at bemærke, heller ikke til det spørgsmål? De har ikke noget at svare?

Schmidt: Jeg forstår ikke, at De forundrer Dem over, at Olesen spørger mig: Hvad skete der dengang i Rostock? For dengang han spurgte mig, var det allerede en offentlig ting, at jeg havde set dr. Munch.

Bøgholm: Men pastor Schmidt, De sagde for et øjeblik siden, at De på et tidligere tidspunkt havde talt med Olesen om det. Hvornår?

Schmidt: Ja, det ved jeg ikke bestemt.

Bøgholm: Men den 7. februar må De jo have vidst, at De har talt med Olesen om det, ikke sandt?

Schmidt: Nej, det ved jeg ikke bestemt; jeg ved ikke bestemt, hvornår det var.

Bøgholm: Men den 7. februar ved De, at De på et eller andet tidspunkt, som De ikke nøjere kender, har talt med Olesen om Rostockmødet, ikke?

Schmidt: Ja, det må vel være...

Bøgholm: Ja, det er da givet.

Schmidt: Den 7. februar?

Bøgholm: Ja, da De møder her i kommissionen.

Schmidt: Nå, det var her den 7. februar. Ja, den 7. februar, da vidste jeg, at...

Bøgholm: At de havde talt med Olesen om Rostockmødet.

Schmidt: Ja, at han i det mindste havde anmodet mig om at udtale mig om Rostockmødet.

Bøgholm: Og De sagde lige før, at det havde han anmodet om, fordi De havde talt med ham om det.

Schmidt: Ja, det har han netop for et par dage siden sagt til mig: De har dengang fortalt mig om det.

Bøgholm: Men pastor Schmidt, det er ikke det, der interesserer mig. Det, der interesserer mig, er en ganske konkret ting. På et eller andet tidspunkt får De en henvendelse, vistnok i form af et brev fra redaktør Olesen, og denne henvendelse går tilbage til en samtale, De har haft med Olesen om Rostockmødet. Og denne viden havde De her den 7. februar.

Schmidt: Det kan jeg ikke udtale mig bestemt om nu her.

Busch-Jensen: Jeg forstod det sidste, pastor Schmidt sagde lige før, således, at De på et spørgsmål før svarede, at det var først efter mødet her den 7. februar, at Olesen havde erindret Dem om, at det var Dem, der i sin tid havde fortalt ham om Rostockmødet, og det var dèr, han vidste det fra. Dette, at hans kilde var en samtale for nogen tid siden med Dem, det erindrede De ikke, da De var her den 7. februar, men det mindede Olesen Dem om efter den 7. februar. Var det ikke forklaringen? Så må jeg spørge Dem: Er der alligevel ikke noget, der undrede Dem? For hvis De først efter mødet af Olesen blev erindret om, at det netop er fra Dem, han har sin viden, var det Dem så ikke mærkeligt, hvordan det kunne gå til, at Olesen henvendte sig til Dem og bad Dem om at give en erklæring om Rostockmødet? For jeg må forstå det sådan, at på det tidspunkt erindrede De ikke, at De var hans kilde. Det forekommer mig at være mærkeligt.

Schmidt: Der er ikke noget mærkeligt i det. Jeg har jo flere gange talt med Olesen om mange ting og vel også om disse ting, og det kan vel godt være muligt, at jeg har talt med ham før. Det kunne ikke forundre mig, at han spørger efter det. Men at sige her bestemt: jeg har talt med Olesen om det, ham har jeg fortalt det, det har jeg ikke set mig i stand til, og jeg ville være på den sikre side og ikke udtale mig om formodninger. Men nu har jeg fået det bekræftet af ham: jo, du har fortalt mig det.

Busch-Jensen: Men så forstod jeg noget andet, De sagde, sådan, at inden der bliver afkrævet Dem en erklæring, var Rostock-

mødet og Deres tilstedeværelse i Rostock kendt på anden måde, kendt fra en af Guldbergs pjecer. Det synes jeg pastor Schmidt sagde.

Schmidt: Hvornår var valget? Dengang var det i det mindste kendt. Da blev jeg jo spurgt om det.

Busch-Jensen: Jeg tror ikke vi kommer videre.

Formanden: Er der andre spørgsmål til pastor Schmidt? — Det synes ikke at være tilfældet.

Afhøringen sluttet kl. 15,40.

STENOGRAFISKE REFERATER

(Kommissionsdomstolen)

STENOGRAFISKE REFERATER

Sp.

Mødet, torsdag den 12. april 1951, kl. 9.30.
Bjørn Elith Binnerup 1

Mødet, torsdag den 12. april 1951, kl. 13.30.
Ove Leif Guldberg 23

Mødet, fredag den 13. april 1951, kl. 10.
Axel Hartel 75

Mødet, fredag den 13. april 1951, kl. 13.
Civilingeniør Holger Winding Christensen 107

Mødet, lørdag den 14. april 1951, kl. 9.30.
Lensgreve H. C. Schimmelmann 129

Mødet, tirsdag den 17. april 1951, kl. 9.
Fhv. stadsarkivar Flemming Dahl 133
Fhv. folketingsmand, pastor Johs. C. Schmidt 155

Mødet, tirsdag den 17. april 1951, kl. 14.
Redaktør A. Olesen, Aabenraa 193
Fhv. folketingsmand, pastor Johs. C. Schmidt 242

Mødet, torsdag den 19. april 1951, kl. 11.
Oberstløjtnant H. M. Lunding 245

Mødet, tirsdag den 24. april 1951, kl. 9.30.
Godsejer Axel Juul 263

Mødet, fredag den 27. april 1951, kl. 9.
Fhv. forsvarsminister, folketingsmand Rasmus Hansen 271
Generalløjtnant Erik With 277
Viceadmiral Rechnitzer 279
Højesteretssagfører Henning Hasle 283

Mødet, mandag den 30. april 1951, kl. 9.30.
Landsretssagfører Carlsen 286
Forfatter, fhv. landsretssagfører Knud Nordentoft 301
Politiadvokat Henning Christensen 309

Mødet, fredag den 4. maj 1951, kl. 9.30.
Fhv. minister K. M. Bording 313
Fhv. minister, folketingsmand Bertel Dahlgaard 315
Fhv. minister Ludvig Christensen 319
Fhv. minister, folketingsmand J. Kjærbøl 321
Fhv. kirkeminister Johannes Hansen 323
Fhv. statsminister Vilh. Buhl 325
Fhv. forsvarsminister Alsing Andersen 327

Mødet, lørdag den 5. maj 1951, kl. 9.15.
Borgmester, fhv. minister C. Unmack Larsen 331
Fhv. sekretær E. Berg 333

Mødet, mandag den 7. maj 1951, kl. 9.30.
Fhv. kirkeminister V. Fibiger ... 367
Chef for rigsdagens bureau Eigil Olsen ... 369
Mødet, tirsdag den 8. maj 1951, kl. 9.30.
Næstformand Einar Nielsen ... 373
Mødet, fredag den 11. maj 1951, kl. 14.30.
Fhv. minister, folketingsmand Jørgen Jørgensen ... 383
Stamhusbesidder Jørgen Sehested ... 387
Mødet, mandag den 18. juli 1951, kl. 10.
Ove Leif Guldberg ... 421
Mødet, tirsdag den 19. juli 1951, kl. 9.30.
Civilingeniør Holger Winding Christensen ... 459
Mødet, fredag den 22. juli 1951, kl. 9.30.
Fhv. folketingsmand A. Hartel ... 473
Mødet, lørdag den 30. juli 1951, kl. 9.30.
Rejseleder Leo Bjørn Agard ... 513
Oberstløjtnant H. M. Lunding ... 519
Mødet, onsdag den 15. august 1951, kl. 10.
Dr. Rudolf Jacobsen ... 521
Mødet, onsdag den 22. august 1951, kl. 9.30.
Ove Leif Guldberg ... 547
Dommer Aage G. Holm ... 557
Mødet, torsdag den 23. august 1951, kl. 9.30.
Fhv. folketingsmand A. Hartel ... 561
Elo B. Simonsen ... 575
Mødet, fredag den 31. august 1951, kl. 10.
Redaktør A. Olesen, Aabenraa ... 581
Fhv. folketingsmand, pastor Johs. C. Schmidt ... 625
Mødet, fredag den 7. september 1951, kl. 14.
Fhv. folketingsmand, pastor Johs. C. Schmidt ... 633
Redaktør A. Olesen, Aabenraa ... 637
Mødet, mandag den 10. september 1951, kl. 14.
Statsadvokat E. C. Bech ... 645

Torsdag den 12. april 1951, kl. 9^{30}.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne Bjørn Elith Binnerup.

Dommeren (Olrik): Hr. Binnerup, De skulle i dag møde som vidne for denne kommissionsdomstol, der har fået til opgave at undersøge, hvorvidt der måtte være noget reelt bag rygterne om, at der skulle have været holdt et møde i Rostock den 17. marts 1940 mellem danske og tyske repræsentanter, og når De er indkaldt her som vidne, er det, fordi De i 1948 har skrevet et brev til den daværende justitsminister Busch-Jensen.

Når De møder som vidne, er De jo pligtig at tale sandhed. Det ved De?

Binnerup: Javel, det er jeg klar over.

Dommeren: Og mødet holdes ifølge en kendelse, der er afsagt i går, for lukkede døre, således at offentlig meddelelse fra mødet ikke må finde sted.

Må jeg lige begynde med at bede Dem gennemse dette her, om De kan genkende det — det er et optryk af det brev, De i sin tid skrev til justitsministeren. (Overrækkes). Vil De være rar at læse det igennem. Det er det brev, De i sin tid har sendt?*)

Binnerup (efter endt gennemlæsning): Det skal det sikkert nok være.

Dommeren: Det fremgår deraf, at De er tidligere kaptajn i Waffen-SS, og så forstår jeg, at De efter kapitulationen er blevet straffet i den anledning.

Binnerup: Ja, ja.

Dommeren: Nu skulle vi jo så stille Dem nogle spørgsmål om, hvad De måtte vide om...

Binnerup: Må jeg først stille et spørgsmål?

Dommeren: Ja, det må De gerne.

Binnerup: Jeg vil gerne have at vide, hvem jeg sidder overfor. Er det folketingsmedlemmer?

Dommeren: Jeg er civildommer i søndre birk, og kontorchef Hækkerup er tilstede her som repræsentant for anklagemyndigheden.

Binnerup: Og dommerens navn?

Dommeren: Olrik.

Binnerup: Der er altså ingen medlemmer af folketinget?

Hækkerup: Jo, jeg.

Dommeren: Ja, anklagemyndighedens repræsentant er folketingsmedlem.

Hækkerup: Jeg vil gerne spørge Dem, hr. Binnerup, om De vil fastholde den fremstilling, De har givet i dette brevs 4. stykke — det er jo det afgørende —, det, der begynder med ordene „samtlige papirer". Om De vil fastholde, at denne fremstilling dækker virkeligheden?

Binnerup: Nu må De forstå, det er en mærkelig oplevelse for mig at komme til at sidde her, efter at jeg har været genstand for udrensning. Jeg sad efter krigen, hvor jeg var officer i Tyskland, i russisk fangenskab og flygtede derfra og kom hjem med en vægt af 110 pund, efter at jeg havde haft tyfus. Jeg kom herop og gik og tulrede rundt i 14 dage, det var først i marts 1946, og derefter blev jeg så straffet, efter omtrent 2 års forløb; jeg fik 5 år, nemlig 4 år i byretten og 5 år i landsretten, og denne straf nedsatte ankenævnet senere til 4½.

Hækkerup: Hvornår blev De løsladt?

Binnerup: For 2 år siden. Da blev jeg altså straffet og mistede almen tillid for 5 år, men blev som sagt for 2 år siden løsladt på betingelse af, at jeg førte en hæderlig og straffri vandel, hvilket jeg har gjort, og at jeg ikke blandede mig i politiske anliggender. Nu melder det sig, om dette her kan falde ind under at blande sig i politiske anliggender.

Dommeren: Nej, det kan det ikke.

Binnerup: For jeg vil nødig have, at hvad jeg sidder her og fortæller de herrer og eventuelt stiller til rådighed for den parlamentariske kommission, som jeg i parentes bemærket ikke kan være indforstået med, da jeg finder, det skulle være en uparlamentarisk kommission ... jeg bryder mig ikke om at komme ind og sidde 1½ år, fordi

*) Jfr. A. nr. 57.

jeg her rager mig ind i noget, som jeg helst skulle holde fingrene fra. Dernæst må jeg måske tilføje, at jeg absolut ikke er til sinds nogensinde at blande mig i politik eller blande mig med mine tidligere krigskammerater og partifæller eller medfanger, idet jeg i den tid, jeg sad inde, har lært dem at kende til bunds. Det siger jeg, for at de herrer kan forstå min argumentation.

Dommeren: Det, der interesserer os, er kun rent faktiske oplysninger.

Binnerup: Ja, men så melder sig et spørgsmål til, hr. dommer, dette nemlig at mine ord står jo ikke til troende. Jeg er en vanæret mand, jeg er straffet, jeg er ikke i besiddelse af min ære, jeg er udstødt af det danske folkefællesskab — hvad kommer så hele sagen mig ved?

Dommeren: De har jo selv tilbudt at stille Deres viden til rådighed.

Binnerup: Ja, det har jeg på et tidspunkt, hvor jeg ikke var så klog, som jeg er i dag. På det tidspunkt, da jeg skrev dette brev til forhenværende justitsminister Busch-Jensen, var jeg så naiv at tro, at jeg kunne gøre den danske regering en tjeneste, men senere hen er jeg blevet klar over, at det kunne jeg ikke, enten det nu er, fordi man ikke har villet have noget med dette brev at gøre på det tidspunkt, eller man ikke har villet høre mig. Nu er der gået 2½ år, siden jeg skrev dette brev; dengang var det i mine øjne tvingende nødvendigt, at den danske regering fik dette at vide, hvis man altså ikke skulle — sådan ser jeg på det — rode landet ind i unødvendige konflikter. Bagefter kan jeg godt se, det er noget ganske betydningsløst, hvilket jo også fremgår af den omstændighed, at jeg først bliver kaldt herind 2½ år efter.

Hækkerup: De siger „ganske betydningsløst". Tænker De hermed på det, De antyder i Deres brev, at man den 11. december 1948 ville overgive disse dokumenter til russerne? Er det sket?

Binnerup: Det kan jeg ikke udtale mig om. Men det eneste, jeg faktisk bad justitsminister Busch-Jensen om, var, hvis det var i regeringens interesse, at få lov til at skrive et brev til Berlin. Jeg anede ikke det mindste om, hvor disse papirer var havnet. Det eneste er, hvad der er lovet eller sagt under en samtale i en landevejsgrøft under sammenbrudet.

Hækkerup: Hvad der er sagt og lovet under en samtale i en landevejsgrøft?

Kender De da ikke disse personer, De dengang talte med?

Binnerup: Jo.

Hækkerup: Og De påstår, at de var i besiddelse af disse papirer?

Binnerup: Ja, og disse papirer har jeg set, men ikke haft lejlighed til at læse dem.

Hækkerup: Hvad var det for personer?

Binnerup: Det var SS-officerer.

Hækkerup: Hvor fandt det sted?

Binnerup: I Østpreussen, nærmere betegnet omkring Stargard; da tyskerne okkuperede denne del af Polen, fik den navnet Preussisk Stargard.

Hækkerup: Og hvornår var det? De siger, det var under sammenbrudet?

Binnerup: Ja, det var på det tidspunkt, i marts 1945, i begyndelsen af marts 1945.

Hækkerup: Kan De nærmere sige mig, hvor Stargard ligger for jeg ved det ikke.

Binnerup: Ja, jeg var dèr, da jeg blev taget til fange af russerne. Hvis De mindes kortet i hovedet, altså før krigen, ved De, at Polen var en stor klump med en korridor op til Danzig, og lige før korridoren begynder, hvor Storpolen indsnævrer sig, ligger Preussisk Stargard, den ligger lige sydvest for Weichselknæet, hvor broen fører over Weichsel til Marienburg, hvor den store ordensridderborg har ligget i mange århundreder, mellem Bromberg og Danzig.

Hækkerup: Og kan De sige mig nærmere hvornår i marts?

Binnerup: Det var en af de første dage — jeg blev taget til fange natten mellem den 7. og 8. marts; det var altså i ugen umiddelbart forud.

Hækkerup: Det ligger altså ca. 2 måneder før det endelige sammenbrud i Berlin?

Binnerup: Ja, men det var vort sammenbrud derovre, fordi vi var indkredset i Østpreussen.

Hækkerup: Det forstår jeg udmærket. Men det, der undrer mig, er, at disse yderst hemmelige dokumenter, herunder overenskomster vedrørende Danmarks besættelse, to måneder før det endelige sammenbrud skulle befinde sig på dette i denne forbindelse ejendommelige sted, hos nogle SS-officerer.

Binnerup: Det er ikke så ejendommeligt, fordi — nu taler jeg kun, efter, hvad jeg har hørt dernede, ikke efter, hvad jeg har hørt herhjemme, alt det fængselssludder og vrøvl, som jeg ikke har udtalt mig om; det fremgår jo også af mit brev, at jeg ikke

engang ville gøre inspektøren i Faarhuslejren delagtig deri ...

Hækkerup: Ja, men ham var De jo vred på, det bærer Deres brev i høj grad præg af.

Binnerup: Ja, det er en sag, som ikke kommer den parlamentariske kommission ved. Nu bagefter kan man le ad meget, som var kedeligt dengang. Jeg ser jo på alting med helt andre øjne i dag end dengang. Men jeg gik altså og plejede denne her lille spire inderst inde, at jeg kunne hjælpe Danmark, og kunne jeg ikke det, havde jeg i hvert fald, synes jeg, bevist, at jeg var villig til det, og det har jeg også gjort ved flere lejligheder, bl. a. den 9. april 1940. Det holdt mig på en vis måde oppe i hele den skændselstid, hvor jeg afsonede min straf som landssviger.

Dommeren: Men vi vender tilbage til dette her, hvorfor disse SS-folk fik disse papirer.

Binnerup: Jeg taler udfra, hvad jeg har hørt dernede.

Hækkerup: Af disse SS-officerer?

Binnerup: Ja, og også af andre. Forholdet skulle være — jeg kan ikke indestå for det, jeg vil ikke hverken afkræfte eller bekræfte, hvad der har fundet sted —, men i hvert fald skulle der angivelig være stålbåndsoptagelser og billeder af alt, og alt, hvad der blev skrevet frem og tilbage, blev der altid taget genparter af i 3 forskellige eksemplarer, hvoraf det ene eksemplar befandt sig i det germanske korps, SS Panserkorps V. Der var en division, „Viking", hvori der var såkaldte nordgermanske frivillige, nordmænd, danskere, hollændere o.s.v. Senere blev „Viking" udvidet til et korps på 3 divisioner, der bestod af „Viking", „Nordland" og „Nederland", og af hvert korps' arkiv skulle det ene sæt befinde sig i zinkruller, det andet skulle befinde sig i udenrigsministeriet i Berlin, og det tredie sæt skulle befinde sig — det er jeg nu ikke rigtig klar over —, men om det ikke skulle befinde sig ved partistaben i Frankfurt am Main, altså partistaben indenfor NSDAP.

Hækkerup: Det ved De fra disse SS-officerer?

Binnerup: Det har man fortalt mig.

Hækkerup: Og så træffer De en aftale, fremgår det af Deres brev ...

Binnerup: Ja, på det tidspunkt er jeg officer endnu, men vi var jo næsten mere end slået på det tidspunkt. Men jeg var

altså ikke taget til fange endnu. Jeg førte en bataillon, og vi kæmpede bravt ved Marienburg. Jeg var klar over, hvor det bar hen, men jeg kunne naturligvis ikke på det tidspunkt se, at jeg ville komme til at sidde 3½ år i fængsel bagefter; det drømte jeg ikke om. For det første fordi jeg slet ikke anede, hvad der var foregået i de sidste 2½ år under besættelsen; jeg havde ikke været hjemme siden den 2. januar 1944; da blev jeg udvist af mit eget fædreland af dr. Best formedelst dårlig opførsel, og senere har jeg ikke været hjemme, så begreber som HIPO, Schalburgfolk, Sommerfolk og SD-vagtmænd har jeg aldrig hørt noget om, før jeg kom hjem i marts 1946.

Hækkerup: Må jeg lige indskyde. De siger nemlig: „hvorledes papirerne er kommet i mine hænder i de dage" o.s.v.

Binnerup: Ja, de har vist mig denne her zinkrulle, og dèr er det, jeg siger ...

Hækkerup: De har vist Dem denne zinkrulle?

Binnerup: Ja, også nogle papirer.

Hækkerup: Blev indholdet af denne zinkrulle så betroet i Deres hænder?

Binnerup: Nej, nej, det kom senere til til Berlin. Da jeg blev taget til fange, kæmpede den øvrige del af bataillonen sig igennem og kom til Berlin, og dèr må det være bragt hen. Vi havde en fælles bekendt i Berlin, som jeg formodede man kunne skrive til, og jeg har også skrevet flere gange, da jeg kom ud, men jeg har ikke fået svar fra disse fyre. Jeg ville jo gerne vide, hvad der var blevet af dem.

Hækkerup: Så De disse papirer?

Binnerup: Ja, dem så jeg.

Hækkerup: De læste ikke indholdet?

Binnerup: Nej, det havde jeg ikke tid til — det skete i 20 graders kulde.

Hækkerup: De forstår, vi er meget interesseret i detailler. Man har altså vist Dem denne zinkrulle og vist Dem disse papirer og sagt, det var ...

Binnerup: Ja, vedrørende besættelsen af Danmark.

Hækkerup: Har man derude sagt, at det var en overenskomst eller en korrespondance, som kronedes ved en aftale i Doberan ved Rostock i marts 1940?

Binnerup: Ja.

Hækkerup: Det har disse SS-officerer sagt til Dem?

Binnerup: Ja, men jeg har ikke selv set

noget bevis for det. Jeg har ikke set billeder af de pågældende, påstået tilstedeværende danske.

Hækkerup: Men altså de tyske SS-officerer har sagt det til Dem?

Binnerup: Ja.

Hækkerup: Kan De navngive disse officerer? Lever de endnu?

Binnerup: Det aner jeg ikke.

Hækkerup: De har ikke haft forbindelse med dem siden?

Binnerup: Nej, jeg har skrevet til en dame som i sin tid var ansat i Berlin i SS Hauptamt, men jeg har ikke fået svar.

Hækkerup: Så skriver De: „hvorfor og hvorledes den bestående aftale er blevet truffet, og hvilket mål vi ved denne aftale ville forfølge" o.s.v.

Binnerup: Det kan jeg hurtigt sige. Disse tyske officerer har vel sagtens fået fat i disse zinkruller, da man ikke kunne få arkivet og trosset med under flugten bagud, og så har de sagt: disse forbandede danske skal vi senere snakke et ord med, og disse papirer skal russerne have — altså en hævntanke. Og der er det, jeg i min naivitet tænker, at det kunne ikke gå an. Ganske vist har jeg kæmpet på tysk side, men jeg er ikke interesseret i, at Danmark skal lide noget fra russernes side. Jeg er kun en lille mand, jeg er ikke inde i det storpolitiske spil, kendte det ikke dengang, hvad der spilledes mellem russere og amerikanere, og ved det dårligt nok i dag, og derfor siger jeg, det må ikke ske.

Hækkerup: Sagde De det til tyskerne?

Binnerup: Ja, og de lovede mig så med håndslag, at de skulle opbevare disse papirer i Berlin og sørge for, at de ikke kom i russernes eller andres hænder.

Hækkerup: De ville opbevare dem i en vis periode?

Binnerup: Ja, i en vis tid, og hvis man så skabte sig altfor tosset heroppe, skulle de ikke opbevare dem længere.

Hækkerup: Hvad ligger der i dette. at „man skabte sig altfor tosset"?

Binnerup: Ja, set fra vor side altså med hensyn til udrensningen.

Hækkerup: Regnede man med noget sådant da?

Binnerup: Ja, åbenbart, men ikke så indgribende, som det virkelig blev tilfældet; man havde f. eks. ikke regnet med, at de krigsfrivillige ville blive straffet.

Hækkerup: Det drøftede De altså med disse tyskere, at hvis de krigsfrivillige blev straffet, ...

Binnerup: Ja, og det sagde jeg: det sker ikke, det kan ikke ske, for, sagde jeg dengang i min naivitet, vi var blevet opfordret til at melde os af den lovlige regering. Og den frase har man jo også hørt mange gange siden.

Hækkerup: Men aftalen var altså, at hvis de danske krigsfrivillige ...

Binnerup: Ja, hvis udrensningen gik for vidt med henrettelser o.s.v.

Hækkerup: Det er det, jeg ikke rigtigt kan få til at harmonere med det, De sagde før, at De havde slet ikke regnet med noget sådant.

Binnerup: Nej, men det var de andre; tyskerne har åbenbart en anden mentalitet i den henseende, end vi har.

Hækkerup: Men da De så siger: det regner jeg ikke med — så bliver de enige om, at ..

Binnerup: Så lover de mig, at disse papirer ikke skal komme noget sted, hverken her eller dèr, i en vis tid — jeg kan ikke huske hvorlænge, om det var halvandet eller to år, men det har jeg vist skrevet.

Hækkerup: Nej, det står der ikke. Der står, at De har fået det udskudt to gange. Hvordan bar De Dem ad med det?

Binnerup: Det er sådan lidt prekært. Jeg ved ikke, om jeg er nødt til at svare på det.

Hækkerup: Jo, det synes jeg. Vi vil jo gerne til bunds i det.

Binnerup: Ja, der er jo visse ventiler fra et fængsel, både her og i andre lande. Jeg har nu aldrig fået vished for, at min anmodning til disse kammerater er nået frem de to gange, hvor jeg skrev og bad dem derom.

Dommeren: De skriver, at tidspunktet allerede er blevet udskudt to gange „på min foranledning". Deraf må man vel forstå, at De har haft forbindelse med disse folk?

Binnerup: Ja, jeg har haft forbindelse til dem, men ikke fået svar tilbage.

Dommeren: Nå, De har ikke fået svar tilbage?

Binnerup: Nej, det har jeg ikke, idet jeg nemlig har været afskåret fra at følge med i noget som helst. Men jeg regnede dengang med, at det ville skade Danmark, at disse papirer faldt i russernes hænder. Om det ville skade Danmark, og om de er

kommet i russernes hænder, kender jeg ikke noget til. Jeg har, dengang jeg sad som straffefange i Faarhuslejren, handlet, som jeg udfra mit synspunkt som dansk mand mente, jeg burde handle, men har overladt resten til regeringen.

Dommeren: Nu er det sådan sat lidt for meget i forbindelse med Deres egen løsladelse.

Binnerup: Det må dommeren ikke tro, for jeg havde stadig dengang regnet med, at jeg ville komme ud på et eller andet tidspunkt. Der kom jo alle disse halvtidsbenådninger i lange baner. De, der var dømt både til 14 og til 20 år, blev løsladt med betinget benådning. Jeg opnåede altså ingen betinget benådning, og så havde det slet ikke været nødvendigt, for så var jeg kommet ud og havde opdaget, hvordan landet lå. Og i dag ser jo også tyskerne anderledes på det.

Hækkerup: De siger: „at kun en snæver, formående og pålidelig kreds herhjemme er indviet i denne sag". Hvem tænker De her på?

Binnerup: Det må jeg gå ud fra er folk, som er afhørt af kommissionsdomstolen.

Hækkerup: Vi har ingen afhørt endnu. Er det Guldberg, De tænker på?

Binnerup: Nej, det er det ikke, for jeg tilføjer jo, at de har været uberørt af udrensningen.

Hækkerup: Ja, det står der et sted. Men hvad er det så for folk?

Binnerup: Ja, det er folk, der lever her i Danmark den dag i dag som højt ansete og agtede borgere.

Hækkerup: Det vil interessere kommissionen meget at vide, hvad det er for folk, for at man kunne komme til at tale med dem. Men det er altså mennesker, som på enkelte undtagelser nær alle har været uberørt af udrensningen?

Binnerup: Selvfølgelig har jeg talt med Guldberg, vi sad jo et par måneder sammen. Men jeg har ikke fortalt ham noget, jeg har bare hørt ...

Hækkerup: Hvornår og hvor talte De sammen med Guldberg?

Binnerup: Jeg var sammen med ham i Faarhuslejren i foråret 1948.

Hækkerup: De forstår, at når De er sammen med Guldberg i Faarehuslejren i foråret 1948, og De så den 11. november 1948 skriver dette brev, er det nærliggende for os at antage, at det er Guldberg, der har fortalt Dem noget, idet vi er klar over, i hvert fald mener at være klar over, at flere andre henvendelser, der er fremkommet, er inspireret af den viden, Guldberg har.

Binnerup: Nu er der det ved det, at alt, hvad jeg siger her, bliver skrevet ned, og det foregår for lukkede døre. Jeg kommer ind i fuld tillid til de herrer, som sidder overfor mig, men jeg må også tænke på, om jeg ikke på et eller andet tidspunkt får noget revet i næsen af det, jeg siger — for ellers kunne jeg fortælle mange småting. Men skønner jeg ikke rigtigt, når jeg som privatmand, som dansker mener — gudbevares, jeg er vanæret, men jeg er dog dansker, og det kunne også være, jeg en dag fik æresoprejsning —, men kommer jeg ikke til kærnen, når jeg siger, at det, som det for den danske regering drejer sig om, er at få afkræftet disse rygter om mødet i Doberan?

Dommeren: For kommissionen gælder det om at få oplyst, hvad der foreligger.

Binnerup: Ja, det er klart, for at man kan skønne om, hvorvidt man kan afkræfte eller bekræfte.

Dommeren: Derfor må vi se på dette her, om det er kendsgerninger, om man kan sige, at det har været sådan, eller at det har ikke været sådan.

Binnerup: Jeg kan altså hverken be- eller afkræfte, at det møde har fundet sted, for jeg har intet kendskab dertil. At jeg har hørt en masse derom, er en anden side af sagen.

Hækkerup: Ja, De har hørt en masse, medens De sad med Guldberg dernede.

Binnerup: Ja, også senere hen.

Hækkerup: Ja, det har vi alle.

Dommeren: Ja, men nu i forbindelse med dette brev, nu gælder det om at få opklaret, om det er Guldberg, der har fortalt Dem det.

Binnerup: Hr. dommer, jeg er en lille mand.

Dommeren: Det er vi allesammen.

Binnerup: Men jeg er mindre end de herrer, der sidder inde på Christiansborg, og jeg vil ikke genere nogen, hverken her i Danmark eller andre steder, mere, det har jeg gjort tilstrækkeligt, set med de danske myndigheders øjne, og jeg har taget min straf for det. Jeg vil ikke rode mig ind i noget igen, og fra min side skal De ikke vente noget som helst hokuspokus, heller ikke vedrørende Guldberg eller nogen af de andre, for jeg vil blæse alle de herrer et

stykke. Jeg har taget min straf for noget, som jeg personlig ikke mener at det danske folk har hverken juridisk eller moralsk ret til at straffe mig for, idet jeg ikke kunne straffes på det tidspunkt, da jeg på det tidspunkt, da det kom, i 1943, sad i tysk koncentrationslejr.

Hækkerup: Det forstår jeg ikke.

Binnerup: Jo, det gjorde jeg, i 10 måneder.

Hækkerup: Men De deltog senere i kampen?

Binnerup: Ja, det blev jeg tvunget til, i de sidste 6 uger, idet jeg blev chef for en straffebataillon. Jeg var ikke selv blevet straffet ...

Dommeren: Vil det sige, at det var en straffebataillon, der havde disse papirer?

Binnerup: Nej, nej, men vi arbejdede jo indenfor rammerne af et regiment.

Hækkerup: Så forstod jeg også før, at Deres bataillon blev taget til fange af russerne.

Binnerup: Ja, vi var en straffebataillon, og derfor blev vi sat sidst. Jeg havde min tjenestegrad, fordi jeg ikke var straffet, men alle de øvrige havde ingen tjenestegrad.

Hækkerup: Men alle disse velagtede danske borgere, som ikke er berørt af udrensningen, og som kender dette her, dem vil De ikke opgive os navnene på?

Binnerup: Ikke hvis jeg kan blive fri.

Dommeren: Hør nu engang, hvis det er velagtede folk, så har de jo ikke noget at risikere.

Binnerup: Hr. dommer, jeg ved ikke et kuk mere end tusinder af andre mennesker ved, og ikke engang så meget.

Dommeren: Ja, men når De har skrevet dette brev her?

Binnerup: Ja, men det har jeg skrevet for 2½ år siden, medens jeg sad i fængsel og ikke kunne overse situationen.

Hækkerup: Må jeg opfatte dette brev her, med hele den form, det har, med det krav, det stiller ultimativt til ministeren ...

Binnerup: Det er ikke noget ultimatum.

Hækkerup: Jo det er.

Binnerup: Nej, hr. folketingsmand, ikke fra min side.

Hækkerup: Jo, De siger nemlig, at brevet „vil efter aftale blive overgivet til den russiske zones øverstbefalende i Berlin den 11. december i år, medmindre der forinden af den danske regering er blevet givet amnesti" o.s.v.

Binnerup: Men det er ikke noget, jeg

siger til justitsministeren — det er noget, jeg citerer af en aftale mellem os dernede på det tidspunkt. Det var ikke et ultimatum, jeg stillede justitsministeren.

Hækkerup: Jeg tror ikke, justitsministeren kunne læse det på nogen anden måde.

Binnerup: Ja, det kan jeg ikke gøre for.

Hækkerup: „Medmindre der forinden af den danske regering" o.s.v.

Binnerup: Ja, det står der tydeligt nok, men det er ifølge en aftale, der på det tidspunkt ligger flere år tilbage. Det er jo ikke et ultimatum fra min person til den daværende justitsminister.

Hækkerup: Jo, for De tilføjer: „Tidspunktet for overgivelsen er i de sidste 2 år allerede blevet udskudt 2 gange på min foranledning".

Binnerup: Ja, for 2 gange har jeg skrevet derned: vent og se tiden lidt an endnu.

Hækkerup: Så spørger jeg Dem: Dette brev, som er præget af en følelse af, at der er gjort Dem uret, og tildels også præget af, synes jeg jeg har lov til at sige, af det dårlige forhold, De har til fængselsinspektøren, må jeg opfatte det på den måde, når De nu siger, at De ved ikke mere end tusinder andre, at dette brev er præget af hele situationen, og at De ikke i dag vil fastholde, at De kan dokumentere rigtigheden af det?

Binnerup: Det må De gøre, og jeg vil yderligere tilføje, at De må gøre med det brev, lige hvad De vil — De skal aldrig høre et ord fra mig i den anledning.

Hækkerup: Må jeg opfatte det, som at De tilbagekalder dette brev?

Binnerup: Det må De også. Jeg er blevet straffet, men jeg er ikke interesseret i, at andre og flere bliver straffet. Jeg er rystende ligeglad med, om forhenværende minister Buhl, forhenværende minister Alsing Andersen, og hvem der nu ellers bliver nævnt i den forbindelse, bliver straffet eller ej. Jeg ønsker ikke, de bliver straffet. Jeg har taget min straf, og det er mig nok.

Dommeren: Men er det således, at vi kan sige, at da De skrev brevet, vidste De i grunden ingenting?

Binnerup: Ikke udover hvad jeg skrev.

Dommeren: Men De havde hørt, at der havde været et møde i Doberan, og så prøvede De på, om De kunne få en benådning ved at skrive, som De gjorde? Er det ikke sådan?

Binnerup: Det er en forfærdelig klemme,

De sætter mig i, hr. dommer. De må gøre ligesom De vil, alt hvad De vil.

Dommeren: Det er jo forståeligt, når De sidder i Faarhuslejren; det indrømmer jeg også.

Binnerup: Faktisk mellem os og som privatmennesker: jeg vil ikke have noget med det skidt at gøre.

Dommeren: Men De anede ingenting om sagen.

Binnerup: Det må De gerne skrive.

Dommeren: De vil da ikke fortælle mig, at nogle tyske officerer sidder dèr og er interesseret i, hvorvidt der er givet amnesti til nogle danske landssvigere. Det er de da revnende ligeglade med, de har nok med at klare sig selv.

Binnerup: Det er ikke sikkert — det kommer an på, hvem det er.

Dommeren: Tyske officerer skulle være interesseret i, om der blev udrensning heroppe?

Binnerup: Jeg siger ja til det hele. Jeg vil blot tjene den danske regering, selvfølgelig, det gør jeg gerne.

Dommeren: Den danske regering?

Binnerup: Jeg tjener gerne det danske folks sag.

Hækkerup: De må i hvert fald sige os sandheden.

Dommeren: Og hvis De nu her kan sige, at ...

Binnerup: Jeg har ikke fortalt Dem nogen løgn, og det tænker jeg heller ikke på at gøre.

Dommeren: Men er det så sådan, at vi må sige, at det brev her har ikke nogen virkelig betydning?

Binnerup: Det vil jeg gerne sige.

Dommeren: Kun hvis det er sandt.

Hækkerup: Ja, kun hvis det er sandt.

Dommeren: Det er jo så forståeligt, når man sidder i Faarhus og er ked af det, at man forsøger at komme ud. Nu ja, så hører man dette her om Doberan ...

Binnerup: Hr. dommer, jeg er en meget forstående mand, og jeg vil gerne gå langt, men jeg kan ikke lade være med nu at sidde og tænke på, at det er så rystende ligegyldigt for denne sags oplysning, hvad jeg siger eller ikke siger. For hvis der har været dette møde i Doberan, så vil det komme frem, også selvom resultatet af den parlamentariske kommissions undersøgelser siger, at der ikke har fundet noget møde sted. For hvis det er rigtigt, at dette møde har fundet sted, så ved jo både englænderne og amerikanerne det, jeg mener politikerne, både de engelske og amerikanske, de franske og de russiske politikere, de ved det allesammen, og så ved de ansvarlige danske politikere det også. Og hvis man så giver det udseende af — nu taler jeg som privatmand —, at dette møde ikke har fundet sted, så siger jeg: i Guds navn, kan det lykkes, er det kun godt — forudsat at mødet har fundet sted.

Dommeren: Jeg vil gerne have at vide nu: det brev, De har skrevet, er det skrevet på grundlag af virkelige oplevelser, eller er det noget, De har hørt ovre i Faarhuslejren?

Binnerup: Ja, det er ikke opspinderi, det jeg skriver her. Jeg vil give Dem ret i, at det selvfølgelig har fået sving og luft over sig, som er præget af, at jeg er straffefange på det tidspunkt, for jeg mener, jeg kunne have skrevet det ganske sagligt og ikke nævnt noget om ...

Dommeren: Dette med zinkrørene og papirerne, er det ikke noget, De har tænkt Dem til ovre i Faarhuslejren?

Binnerup: De har selv lagt mig ordene i munden, hr. dommer. De har sagt, jeg skal sige sandheden. Jeg vil ikke sige nogen løgn, så har jeg kun den udvej tilbage, at jeg beder mig fritaget for at svare. Det standpunkt kunne jeg have taget straks, da jeg kom, at jeg slet ikke ville udtale mig.

Hækkerup: Nej, det standpunkt kunne De nu ikke indtage.

Binnerup: Jo, det kan jeg, for mit ord står ikke til troende.

Hækkerup: Det afgør De jo ikke.

Binnerup: Jo, efter lands lov og ret er jeg en mand uden ære.

Dommeren: Man har berøvet Dem visse borgerlige rettigheder.

Binnerup: Jeg har ikke almindelig tillid, det er da mere end borgerlige rettigheder; hele det danske folk har ikke tillid til mig, ligegyldig hvad jeg siger.

Dommeren: Dommen indeholder en bestemmelse om, hvilke rettigheder der er taget fra Dem. Derfor kan De godt, når De sidder her, sige sandheden og blive troet, når De siger den.

Binnerup: Det sidste tvivler jeg om. Nu er dommeren en ganske hyggelig og charmerende mand — jeg har siddet overfor dommere, som var det helt modsatte —, og jeg er heldigvis i besiddelse af mit gode humør.

Dommeren: Men kan vi se helt bort fra, at det er noget, der er hidført af en fængselspsykose, at De har hørt noget derovre i Faarhus, og så har De tænkt som så: lad mig prøve på, om det går på den måde, og hvis det går, så går det.

Binnerup: De er sådan en venlig mand, hr. dommer, men jeg er nødt til at sige: jeg vil ikke svare.

Dommeren: Lad os nu bare få det frem, så er vi færdige.

Binnerup: Dermed stiller jeg mig jo selv an som en halv idiot.

Dommeren: Nej, De forstår, det er jo skrevet i fængslet.

Hækkerup: Vi forstår meget vel situationen. Dommeren brugte lige udtrykket fængselspsykose.

Binnerup: Ja, hr. folketingsmand, men nu må De tænke på en anden ting: der er ikke en af fængselsfunktionærerne, helt op til fængselsdirektør Tetens, der vil undlade at trække på smilebåndet, hvis de ser, at jeg har indrømmet, at jeg har handlet under fængselspsykose, for de ved allesammen, at jeg havde aldrig fængselspsykose; jeg var sådan set en hård negl, så den tror de ikke på.

Dommeren: Men for at gøre en lang historie kort: Er det digt dette her, eller er det sandhed?

Binnerup: Ja, digt er det under alle omstændigheder ikke.

Hækkerup: Hvad er ikke digt, Doberanmødet eller papirerne?

Binnerup: Jeg har ikke været med til Doberanmødet. Men disse samtaler med de af mig nævnte krigskammerater dernede om disse papirer, det er selvfølgelig ikke digt.

Dommeren: Hvorfor selvfølgelig?

Binnerup: Jeg ville da ikke ulejlige hele dette maskineri og Busch-Jensen også, bare for at få tiden til at gå.

Hækkerup: For at komme ud?

Binnerup: Det havde ikke noget med det at gøre, for jeg havde allerede på det tidspunkt sagt: mig skal I ikke benåde, jeg vil ikke være tak skyldig, jeg sidder min tid ud.

Dommeren: Der er dog skrevet.

Binnerup: Ja, der var søgt af min moder på det tidspunkt, da man hørte, der blev givet benådninger.

Hækkerup: De må indrømme, det lyder meget fantastisk, at man skulle opbevare disse dokumenter i 3 eksemplarer.

Binnerup: Ja, hvis ikke der sad to herrer dèr og nedskrev hvert eneste ord, så kunne det godt være, jeg kunne forklare, at der var noget fantasi i det.

Dommeren: De må hellere prøve på det, hvis der er noget.

Binnerup: Når hele verden står i brand, så er ikke noget umuligt.

Hækkerup: Det, jeg tænker på, er, at man skulle opbevare i 3 eksemplarer fortrolige dokumenter, overenskomster og korrespondancer, og det ene eksemplar skulle anbringes i udenrigsministeriet, det tyske udenrigsministerium — som iøvrigt ikke har haft noget med Doberanforhandlingerne at gøre, det er det interessante ved det —, det andet skulle anbringes i partistaben.

Binnerup: Det var SS. Det var Grothmann og Kaltenbrunner.

Hækkerup: Kaltenbrunner?

Binnerup: Ja, såvidt jeg har hørt.

Hækkerup: Det er i hvert fald helt galt, og Grothmann var heller ikke med, han var på vestfronten. Og det tredie eksemplar skulle man have anbragt ved SS Panserkorps V.

Binnerup: Ja, fordi det var det nordgermanske korps.

Hækkerup: Det må man have haft en bestemt hensigt med, nemlig at det skulle bruges til et eller andet, og det skulle altså være til at hindre udrensningen.

Binnerup: Det kan jeg ikke tro.

Hækkerup: Hvad så?

Binnerup: Jeg kan tænke mig, at det har været i korpsarkivet for at have det et sted, hvis det skulle blive tilintetgjort andre steder.

Hækkerup: Det var da højst besynderligt at anbringe det i et korpsarkiv, i et korps, som var i kamp.

Binnerup: Det lå mange kilometer bag fronten.

Hækkerup: Ja, da De lå i landevejsgrøften, var det ikke så langt bagved. De må indrømme mig, at det lyder helt fantastisk. Jeg kan godt se, at De kan udmærket have haft en episode med nogle SS-officerer, som har sagt et eller andet, og jeg kan også forstå, som situationen har været for Dem, at De kan rode disse ting sammen, som stillingen er for Dem på det tidspunkt, men De kan ikke forlange af os, at vi for alvor skal tro på denne fantastiske fremstilling. Og *hvis* den er rigtig, stiller jeg det spørgs-

mål: Hvorfor forfulgte De ikke sagen, da De blev løsladt?

Binnerup: Jeg sagde før, at jeg havde søgt at sætte mig i forbindelse med disse folk og har ikke fået svar.

Hækkerup: Hvis De havde fået svar, ville De så have forfulgt sagen?

Binnerup: Nej, det sidste, jeg har gjort efter at have afsendt det brev, er at fralægge mig ansvaret ved at lægge det over til Busch-Jensen. At han ikke har gjort noget, er en sag for sig. Han meddelte mig i et brev, at det brev var blevet overgivet til den parlamentariske kommission.

Hækkerup: Ja, han har sendt en skrivelse til Dem den 20. november 1948. Men jeg har ikke indtryk af, at vi kan komme videre med det. For os ser det hele for fantasifuldt ud.

Binnerup: Det er der ikke spor at sige til.

Dommeren: Og vi kan ikke få at vide disse folk, der ved besked om det?

Hækkerup: Altså dels de danske, De taler om, de, som kun i et mindre omfang er berørt af udrensningen, dels de tyske SS-officerer, som havde disse dokumenter i hænde i grøften dernede.

Binnerup: Der er en dansk minister, der hedder Mohr; han har ikke noget med det at gøre, det er bare et tilfælde. Han sidder nu i Madrid. Det er blevet påstået fra mange sider, at han på et tidspunkt i 1943 var nede at tale til frikorpsfolkene, der på det tidspunkt havde gjort oprør mod, at de skulle indlemmes i et tysk regiment, Regiment Danmark, således at frikorpset blev opløst. Der er tusinder af danske, der har set og hilst på Mohr ved den lejlighed; der findes tusinder af fotografier, hvor han står og hilser på general Steiner; der er tusinder af danskere, som har hørt, hvad han sagde til dem. Og alligevel har minister Mohr benægtet, at han har været dernede.

Dommeren: Har det noget med dette at gøre?

Binnerup: Det er bare et tilfælde, jeg nævner. Det er jeg vidende om, for jeg har været dernede, jeg har set billeder; jeg har ganske vist ikke selv været med ved den lejlighed. Men han benægter det. Ja, så er det, fordi det skal benægtes, og så må de, der kan sige noget derimod, holde deres mund. Det, det drejer sig om, er ikke, om titusind tidligere nationalsocialister herhjemme lider mere eller mindre uret; det, det drejer sig om, er Danmarks og det danske folks fortsatte bestående.

Dommeren: Men vi spørger: Hvem er den „snævre, formående og pålidelige kreds herhjemme"? Kan vi få noget at vide om det? Det var jo muligt, at man ad den vej kunne få oplysninger.

Binnerup: Var det så ikke på sin plads at tale med de danske, som påstås at have været med i dette møde?

Hækkerup: Det har vi gjort. De benægter det alle, og de kan dokumentere, at de ikke var dernede. Det nytter ikke noget. Det gælder Lunding og Stemann og Kjølsen. To er døde; de kan ikke dokumentere noget som helst.

Binnerup: Det er Stauning og Munch. Hvis de andre har været dernede, må de to herrer have vidst det.

Dommeren: Men hvis De kunne oplyse, hvem det er, der vidste besked dengang og er inde i sagen, så kunne vi snakke med dem.

Binnerup: Jeg kan jo ikke se rettere end, at — ja, hele ministeriet Stauning-Munch.

Hækkerup: Når De bruger udtrykket „en snæver, formående og pålidelig kreds herhjemme", tænker De så på den daværende regering i 1940?

Binnerup: Også.

Hækkerup: Og de embedsmænd, som man formoder har deltaget?

Binnerup: Ja, det er naturligt, men når disse benægter det, så...

Dommeren: Jeg troede, det var folk, som De kendte og havde talt med og betroet det, for det er Deres private oplevelser her, der omtales forud. Jeg troede, det var sådanne folk.

Hækkerup: Ja, man kan læse det på den måde, at De mener den daværende regerings medlemmer og højere embedsmænd, at de har kendt disse forhold. Jeg troede, det var folk, som De kendte.

Binnerup: Som jeg kendte som alle andre.

Dommeren: I dette: „er indviet i denne sag", læser jeg, at det er betroet de folk, at de har fået en særlig meddelelse om det.

Binnerup: Af mig?

Dommeren: Ja, af Dem.

Hækkerup: Sådan har vi læst brevet begge to.

Binnerup: Nej, det er ikke tilfældet.

Hækkerup: Det forstår vi nu. Så bliver der tilbage de tyske SS-officerer.

Binnerup: Ja, hvor de er henne — de kan være i Vestzonen, de kan være i østpolitiet, de kan være i Sydamerika; jeg ved det ikke.

Hækkerup: Men kender De navnene på dem?

Binnerup: Jeg kan ikke huske navnene, man har mistet hukommelsen, medens man sidder inde, men den ene var — hvad hedder det nu? Det var chefen for forsyningsstaben ved et korps, I. B hed det; I. A. er operationsgrenen og det andet er forsyningsgrenen, og han har rang af major; jeg kan ikke huske, hvad han hed. Der er det ved det, at jeg har ikke mine dagbøger eller noget som helst; de blev hos russerne; jeg kom derfra med kun bukser og trøje på.

Hækkerup: Var det denne tyske major, der havde papirerne?

Binnerup: Han må i lang tid have været vidende om, at de lå i korpsstabens arkiv, og han må have haft en mening med det. Nu er der det ved det, at de fleste højere officerer ved dette korps på et eller andet tidspunkt havde haft berøring med Norden, enten været tjenstgørende heroppe eller i Germanische Leitstelle i Berlin, så det var nogle, der kendte forholdene.

Hækkerup: Ja, og de kan have hørt et eller andet heroppe, og det kan spille ind under den forhandling i grøften. Men jeg hæfter mig ved, at De meget klart siger om disse papirer, „som i dag opbevares i Berlin", at „nogle af mine tidligere krigskammerater" vil efter aftale ...

Binnerup: Ja, det var aftalen, at de skulle opbevares.

Hækkerup: Det må give indtryk af, at De ved, hvor de er, og kan komme i forbindelse med disse folk.

Binnerup: På det tidspunkt var de ikke i Berlin, men i Østpreussen i en vogn.

Hækkerup: Men den 11. november 1948 skriver De: „som i dag opbevares i Berlin".

Binnerup: Ja, det må jeg gå ud fra efter aftalen. Jeg har ikke garanti for det, jeg har ikke set, at de ligger i Berlin, men det må jeg gå ud fra. Og så troede jeg på det tidspunkt også, at hvis russerne havde fået de papirer, var der forlængst sket noget forfærdeligt med Danmark, hvis der var bund i det; og der var ikke sket noget forfærdeligt for Danmark.

Dommeren: De skriver: „i dag opbevares", og at det er „udskudt 2 gange på min foranledning".

Binnerup: Forholdet er ganske kort det, at da vi går dernede, beder og trygler jeg dem om at lade være at gøre nogen dumheder med disse papirer, hvis det kan skade Danmark, og de lover, at i en vis tid vil de ikke gøre det. Da vi nærmer os den tid, har jeg ikke fået dom endnu og får smuglet et brev ud, hvor jeg beder dem ...

Hækkerup: Hvem skrev De til?

Binnerup: Til denne forbindelse, den dame, der var ansat i SS-afdelingen.

Hækkerup: Hvad hed hun?

Binnerup: Hun hed fru Helene Meyer.

Hækkerup: Hvor boede hun?

Binnerup: Det var poste restante Potsdam. Derpå har jeg ikke fået svar, men jeg kunne heller ikke få noget svar. De kunne jo ikke skrive til mig i Vestre Fængsel, og så regnede jeg med, går jeg ud fra, at sagen var i orden.

Hækkerup: Så er det ikke nøjagtigt, at De skriver „to gange"?

Binnerup: Nej, for så har jeg bedt dem vente et års tid, og da det tidspunkt nærmer sig, skriver jeg igen, at de må vise lidt tålmodighed endnu. For da havde man hørt, at der skulle gives generel amnesti. Det hørte man mange gange, mens man sad. Da gik parolen: ja, nu kommer det på kongens fødselsdag. Det troede man på, eller troede ikke på det, men muligheden var der. Så skrev jeg: nu kan det godt være det kommer til at vente et halvt år endnu, og på det tidspunkt havde jeg bedt dem vente til henimod jul. Når datoen den 11. december er sat på, er det, fordi jeg havde skrevet: til jul 1948, men jeg regnede med, at der skulle en dato til. Derfor har jeg skrevet den 11. december; det var fandens fødselsdag, og da kunne jeg komme til at skrive, for da sad jeg i Faarhuslejren. Derfor måtte jeg have dette her sendt ind til Busch-Jensen, for hvis han mente, det var noget, der var kød på, havde han nok tilladt mig at skrive et brev til Berlin.

Dommeren: Jeg forstår det således, at De har ikke set indholdet af disse papirer. Men sagde disse officerer noget om Doberanmødet?

Binnerup: Nej, de talte ikke om Doberan, men om Rostock. Doberan er et navn, som senere er kommet ind. Der var kun nævnt Rostockmødet. Jeg ved ikke, hvornår det er begyndt at blive omtalt, også i

aviserne, som Doberanmødet. Men sagen er, at jeg kan ikke bevise noget som helst om, om det møde har fundet sted, og jeg kan heller ikke henvise til nogen, der kan bevise det; jeg kunne eventuelt henvise til nogle, der påstår at vide det. Jeg kan bare have min tro, men det er uden betydning, hvad jeg tænker og tror om den sag, og som sagt, kan jeg gøre nogen en glæde og en tjeneste, så må De gerne skrive, at det er spinderi det hele. Jeg har brede skuldre.

Dommeren: Vi har ikke den mindste interesse i, at der bliver skrevet noget, hvis det ikke er sandt. Nu har vi jo fået en forklaring af Dem, og hvis vi senere

når frem til ting, som vi har brug for at spørge Dem om, vil vi bede Dem komme igen.

Binnerup: Det bliver forhåbentlig først, efter at jeg har fået æresoprejsning.

Dommeren: Der er jo en lov på rigsdagens bord.

Hækkerup: Den kan nu ikke blive gennemført i denne samling, men den lille amnestilov er gennemført.

Binnerup: Men jeg har tænkt på at søge kongen for mig alene.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet sluttede kl. 10,30.

Torsdag den 12. april 1951, kl. 13^{30}.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne Ove Leif Guldberg.

Dommeren: Jeg må begynde med at tilkendegive hr. Guldberg, at De møder som vidne, og deraf følger pligt til at tale sandhed.

Guldberg: Ja.

Dommeren: Det foregår for lukkede døre, således at det ikke må offentliggøres i pressen, hvad der foregår herinde.

Hr. Guldberg, jeg forstår, at De har været løjtnant, antagelig i reserven.

Guldberg: Ja.

Dommeren: De har ikke været fast?

Guldberg: Nej.

Dommeren: Inden krigen var De ansat eller arbejdede i efterretningstjenesten, generalstabens efterretningssektion.

Guldberg: Ja, fra maj måned 1936.

Dommeren: Og indtil?

Guldberg: Ja, i og for sig blev jeg ved at arbejde for dem, men efter kapitulationen meddelte de, at de kendte intet til mig.

Dommeren: Og så holdt det op?

Guldberg: Ja, under krigen kunne jeg jo ikke have kontakt med dem. Jeg fortsatte, men fra den 9. april havde jeg altså ikke mere kontakt med generalstabens efterretningssektion.

Dommeren: Men på egen boldgade?

Guldberg: Ja.

Dommeren: Der er i denne beretning her til folketinget optaget en række breve, som hr. Guldberg har skrevet. Det begynder her. Her har De A. 86 det første, og da det er rimeligt, at De får lejlighed til at se det igennem, inden vi begynder at drøfte det nærmere, vil jeg bede Dem først læse det dèr og så fortsætte dèr senere hen. Det kan De bagefter se.

(Vidnet læser).

Dommeren: Så A. 90, hvis De vil læse.

Hækkerup: Er det nødvendigt, at hr. Guldberg læser det hele igennem? Jeg vil dog hele tiden henvise til det sted, hvor det står. Ellers kan hr. Guldberg ikke have det præsent.

Dommeren: Så kan vi nøjes med at henvise til det.

Guldberg: Hvis jeg må beholde det eksemplar.

Hækkerup: Må jeg begynde? Hr. Guldberg, De blev ved byrettens dom af 4. februar 1947 idømt 3 års fængsel?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: De var sat under tiltale for en række forhold, herunder at De fra den 10. april 1940 indtil december 1940 skulle have været stemningsberetter ved det tyske gesandtskab i København for en betaling af 400 kr. månedlig. Var det det, De tænkte på, da De sagde i besvarelse af dommerens spørgsmål, at De havde fortsat?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Javel. Så blev De frifundet for en tiltale, der lød på, at De i maj 1940 skulle have virket som rådgivende med hensyn til dansk tilgang til SS. De blev domfældt for at have været Untersturmführer i SS. De blev udnævnt hertil i juni 1940 og til Obersturmführer i december 1940, men De blev afskediget fra SS den 8. april 1941.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Så er De domfældt for at have været ansat i Reichssicherheitshauptamt i Berlin fra slutningen af 1940.

Guldberg: Reichssicherheitshauptamt har jeg aldrig haft noget med at gøre.

Hækkerup: Det står i anklageskriftet. Det har De ikke haft noget med at gøre?

Guldberg: Aldrig. Ikke andet end at jeg kendte til von Loew.

Hækkerup: Ja, det kommer vi til. von Loew var jo knyttet dertil.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Endvidere er der noget mystisk noget om et tilbud om spionage i Sverige.

Guldberg: Nej, det har jeg ikke.

Hækkerup: Det står i anklageskriftet,

men det er ikke klart, om De er domfældt for det eller ej. Derimod er De frifundet for en sigtelse for at være stemningsberetter blandt udenlandske journalister i Berlin.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Endelig er De dømt for siden marts 1941 at have tilrettelagt tysk propaganda overfor Danmark, herunder udarbejdelse af et betydeligt antal radioforedrag, hvoraf De har holdt nogle selv.

Guldberg: Ja, det er rigtigt.

Hækkerup: Det var blot det, jeg ville klare.

Der foreligger, som dommeren nævnte, denne redegørelse af 15. december 1946, (A. nr. 50) som er fremsendt til den parlamentariske kommission gennem Deres forsvarer, landsretssagfører Kørner.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Endvidere en henvendelse til kongen af 25. juni 1947. (A. nr. 51).

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Den er sendt under Deres ophold i Horserødlejren. For det tredie har vi et vandrebrev, „Nu falder Maskerne", dateret fastelavn 1948. (A. nr. 52).

Guldberg: Det har jeg ikke noget med at gøre. Det er det samme, der var skrevet i Horserød.

Hækkerup: Ja, det er det samme. Endelig er der her gengivet nogle politiafhøringer af Dem, for det første en afhøring af 21. december 1948, foretaget af kriminalassistent Hornslet, (A. nr. 60), endvidere en politiafhøring af 8. december 1949. (A.nr. 65).

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Så kom der fra Dem i august 1950 en henvendelse til det danske folk. (A. nr. 200).

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Så blev De afhørt påny af politiet, en politiafhøring den 28. november 1950. (A. nr. 202).

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Og endelig har vi Deres brev af 13. januar 1951 til den parlamentariske kommission. (A. nr. 203).

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Det er, hvad der foreligger direkte fra Deres hånd. Vandrebrevet, forstår jeg, havde De intet med at gøre.

Guldberg: Da sad jeg i Faarhus. Det havde jeg intet som helst med at gøre. Det var en mand, der skrev mit brev til kongen af oppe i Horserød, og så har han benyttet det.

Hækkerup: Javel. Så vil jeg gerne begynde med at stille Dem nogle personlige spørgsmål. I den pjece, der er udkommet nu i 1951, skrevet af A. Olesen under titlen „Fra utrykte Kilder", omtales De på side 12, og jeg forstår på A. Olesen, at han betragter Dem som sit hovedvidne i hele problemet om Rostockmødet. Jeg går ud fra, at De kender Olesen.

Guldberg: Jeg har aldrig talt med ham, aldrig haft noget med ham at gøre, aldrig set ham.

Hækkerup: All right. Det spørgsmål vil jeg forbeholde mig at vende tilbage til. Han giver en række personlige oplysninger om Dem her på side 12 i sit værk. Derunder skriver han, at De under den anden verdenskrig opholdt Dem i Tyskland, hvor De arbejdede i tilslutning til den tyske modstandsbevægelse og iøvrigt også havde kontakt med den danske og norske modstandsbevægelse.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Er det rigtigt?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Er De i stand til at nævne mig, hvem i den danske modstandsbevægelse De havde kontakt med?

Guldberg: Ja, med Hans Herloff. Jeg har en erklæring her fra modstandsbevægelsen.

Hækkerup: Den vil det være rigtigt at fremlægge.

Dommeren: Ja.

Guldberg: Jeg har ikke mere end den samme.

(Erklæringen fremlagt).

Hækkerup: Har De under den retssag, der var mod Dem, påberåbt Dem dette?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Er der taget hensyn til det?

Guldberg: Ikke spor.

Hækkerup: Nå, all right. Må jeg spørge Dem om, hvilke forbindelser De havde i Tyskland før krigen. Jeg gør det på baggrund af, hvad De har anført som begrundelse for Deres virksomhed for efterretningssektionen. De havde forbindelser i Tyskland?

Guldberg: Ja, jeg var dengang ejer af „Danmarks Handels- og Søfartstidende" og kom i kraft af at være interesseret i handelen mellem Danmark og Tyskland i forbindelse med dr. Dickmann, der var

leder af noget, der hed — hvad hed det? Ikke Reichshandelskammer, men sådan noget i den retning, en eller anden officiel handelsinstitution. Gennem ham blev jeg så ført sammen med forskellige folk, bl. a. Züchtner fra propagandaministeriet, hvilket skete under olympiaden i 1936 i Berlin. Züchtner var leder af den skandinaviske afdeling i propagandaministeriet.

Hækkerup: Javel. Har De andre forbindelser?

Guldberg: Så traf jeg ligeledes gennem dr. Dickmann von Loew. Nej, det var et par år senere. Det var ikke i 1936, det må have været et par år senere. Men jeg lærte dèr at kende dr. Draeger fra Nordische Verbindungsstelle som jeg senere havde forskellige ting sammen med.

Hækkerup: De nævnte, at De var ejer af dette tidsskrift. Var der tysk kapital i det?

Guldberg: Nej, det var der ikke.

Hækkerup: Var der påfaldende mange tyske annoncer i det?

Guldberg: Ikke een.

Hækkerup: Jeg kommer så til begivenhederne ved krigens slutning. De blev interneret af englænderne i maj 1945?

Guldberg: Nej, det var i begyndelsen af juni.

Hækkerup: I begyndelsen af juni, vel. Det er blevet antydet, at englænderne mistænkte Dem for at være russisk spion. Kender De noget til det?

Guldberg: Ja, sagen var, hvis jeg må forklare den lidt detailleret, at da russerne besatte Berlin, blev jeg af Det internationale Røde Kors opfordret til at lave en slags forbindingshistorie, sådan en slags lazaret dernede. Det hele var een forvirring: den russiske besættelse, bombardementerne, og det gjorde jeg.

Hækkerup: Hvor var det?

Guldberg: Det var i noget, der hedder Wannsee, i Bismarckstrasse 30. Det var en stor villa, der var blevet forladt.

Hækkerup: Javel.

Guldberg: Det hus, jeg boede i i Berlin-Zillendorf, var blevet taget af russerne. I sådanne tilfælde blev der kun givet besked, så fik man lov til at tage sin kuffert, eller hvad man ville have, men jeg kunne ikke nå at få noget, for huset var blevet taget, medens jeg havde været ude i byen. Så kom jeg ud til Det internationale Røde Kors i Wannsee for at høre, om de kunne gøre noget dèr. De opfordrede mig til at

lave dette lazaret, idet jeg havde en dame med, en tidligere sygeplejerske, en jødinde. Jeg oprettede denneher historie og havde forbindingsplads for udenlandske arbejdere og folk, der kom fra koncentrationslejre, samt 4 engelske krigsfanger, hvoraf de to var meget syge og blev passet af de to andre.

En skønne dag kom der en svensk Røde Kors omnibus op til døren, og en tysk jøde, der hed Lentzel Schütz, kom ud og spurgte efter mig. Han havde kørt transporter for Bernadotte og havde nu fået lov til, efter opfordring af visse tyske jøder, som jeg havde hjulpet ud fra Berlin i 1942 og 1943, at hente mig. De sagde til ham, at han skulle, når han kunne få de russiske papirer, tage ned og hente mig. Samtidig ville han søge efter sin egen kone, som tilfældet ville var hos mig. Det er den slags ting, der sjældent sker, men hun var blandt mine patienter på dette lazaret, idet hun var blevet voldtaget på det skrækkeligste af russerne. Jeg henvendte mig så til den russiske general Berzarin, og ved en personlig samtale med ham fik jeg tilladelse til at forlade Berlin i denne omnibus og medtage disse 14 mennesker, jeg havde af udlændinge. Det var altså disse 3 englændere, som han ikke fik nationalitet på.

Hækkerup: Fire.

Guldberg: Ja, fire englændere, som han ikke fik nationalitet på, fordi det ville jeg ikke opgive ham, han søgte efter engelske soldater, nogle hollændere og et par franskmænd. Da sagen er klar og general Berzarin har skrevet en seddel på russisk, spørger jeg, om det også gjaldt for N K V D, hvorpå han kaldte på en herre, som kom ind og gav mig en seddel til. Med disse sedler kørte vi afsted hen til en tysker, som kunne russisk. Jeg bad vedkommende oversætte det, og han siger, at de papirer er udmærkede, de tilsiger kun hjælp fra alle sider.

Så kørte vi. Jeg tror, det var den 8. juni, deromkring. Vi kørte fra Berlin til Ludwigslust ved den engelske demarkationslinie, hvor vi blev modtaget af de engelske soldater, der fortalte, hvorledes de havde siddet fangne siden Dunkerque. Den engelske kommandant i Ludwigslust spurgte mig, hvordan det var lykkedes mig at komme ud, for jeg var i virkeligheden den første, der kom ud fra Berlin. Jeg forklarede ham det så og viste ham

papirerne, som han overgav til deres russiskkyndige ekspert, og et par dage efter fik alle de andre lov til at køre videre, medens jeg blev spurgt, om jeg ville have noget imod at tage ned til Lüneburg, da det engelske efterretningsvæsen gerne ville tale med mig om mine iagttagelser. Jeg havde sagt, at jeg havde været tilknyttet den danske generalstabs efterretningsvæsen, jeg var tidligere militær. Dèr sad jeg så i ca. 3 uger og ventede. Jeg blev lige afhørt en dag af en amerikaner og af en englænder, og så ventede jeg ellers på besked. De sagde, der var flere eksperter, der ville tale med mig. Men så pludselig en dag blev jeg afhentet og sat ind i en lejr, først en lejr oppe ved Bremen, det var kun 14 dage, så blev vi transporteret ned til en lejr, der hørte direkte under Montgomerys hovedkvarter. Det var en lille lejr, men en ganske storartet behandling, altså den sidste, den første var ikke så god.

Hækkerup: Så blev de altså efterhånden klar over, at De ikke var russisk spion, og så blev De ført til Danmark?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Hvornår skete denne overførsel?

Guldberg: Den skete den 22. december 1945.

Hækkerup: Når jeg spørger, er det, fordi det ene sted siges der „december", et andet sted „januar". Men det var altså den 22. december?

Guldberg: Det var lige før juleaften.

Hækkerup: Lige før juleaften, javel. Hvor blev De så overført til?

Guldberg: Jeg blev overført til Alsgades skole.

Hækkerup: Hvor længe sad De dèr?

Guldberg: Til den lukkede. Jeg tror, den lukkede den 13. marts 1946. Jeg var den sidste, der forlod den.

Hækkerup: De har altså siddet der godt 2½ måned?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Hvor kom De så hen?

Guldberg: Så kom jeg på Vestre Fængsel.

Hækkerup: På Vestre Fængsel, vel. Kan De huske, hvor længe De sad dèr?

Guldberg: Nej, 8 måneder vil jeg regne med, sådan noget lignende.

Hækkerup: Ja, dommen faldt jo den 4. februar 1947.

Guldberg: Jeg kom derfra på Sundholm. Jeg kan ikke huske tidspunktet nøjagtigt.

Hækkerup: Nej, men vi kan vel nogenlunde tidsfæste det, fordi brevet fra Sundholm var skrevet december 1946.

Guldberg: Ja, det skal nok passe.

Hækkerup: Kan De erindre, om det var længe før den dato, De kom?

Guldberg: Nej, det har været ganske kort tid før.

Hækkerup: Javel. Så har De altså siddet et halvt års tid i Vestre?

Guldberg: Javel.

Hækkerup: Så sidder De på Sundholm, går jeg ud fra, til dommen faldt?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Hvor afsonede De så?

Guldberg: Faarhus.

Hækkerup: I Faarhus. De har ikke været i Horserød?

Guldberg: Jo, dèr blev jeg sendt op til, men jeg indgav ankeansøgning.

Hækkerup: Kom De til Horserød, før De kom til Faarhus.

Guldberg: Ja, dagen efter at jeg var blevet dømt, blev jeg sendt til Horserød.

Hækkerup: Hvor længe sad De dèr?

Guldberg: Der sad jeg til oktober.

Hækkerup: Det har været oktober 1947?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Javel. Derefter kom De til Faarhus.

Guldberg: Derefter kom jeg ca. en måned efter på Faarhus. Jeg kom ind på Vestre og derfra til Faarhus.

Hækkerup: Javel. Og hvornår er De løsladt?

Guldberg: Det var den 22. juni 1948.

Hækkerup: Den 22. juni 1948, javel. Så vil jeg gerne spørge: Hvor har De boet siden?

Guldberg: Jeg har boet ude på Kirkevej 15 hos en grosserer Halsson.

Hækkerup: Bor De stadig dèr? Hos grosserer Halsson, Kirkevej 15, Gentofte?

Guldberg: Ja, det er Charlottenlund.

Hækkerup: Nå, det er Charlottenlund.

Guldberg: Postadressen er Charlottenlund.

Hækkerup: Javel. Så vil jeg gerne spørge, hvad De har været beskæftiget med siden.

Guldberg: Jeg har haft beskæftigelse i Kødbyen hele tiden.

Hækkerup: Er det hele tiden?

Guldberg: Det tog nogle måneder, inden jeg fik det arbejde.

Hækkerup: Ja. Endelig vil jeg gerne spørge om Deres økonomiske forhold. De anfører på et vist tidspunkt, at De før alt dette her, før krigen, var ret velhavende og derfor ikke ville have betaling af efterretningssektionen. Hvordan har Deres økonomiske forhold været nu bagefter?

Guldberg: Ja, de har altså efter krigen været meget dårlige. Jeg har ikke haft lejlighed til at tjene penge af betydning.

Hækkerup: De forstår, jeg spørger Dem i anledning af finansieringen af det, De har udsendt. Jeg forstår at vandrebrevet er ikke Deres. Det har De ikke noget med at gøre?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Men det åbne brev af august 1950, hvem har finansieret udsendelsen af det?

Guldberg: Det har jeg selv. Det kostede ikke så forfærdelig meget.

Dommeren: Er det den pjece?

Hækkerup: Ja, det er vandrebrevet.

Guldberg: Vandrebrevet har jeg ikke haft noget med at gøre.

Dommeren: Jeg har fået en sådan piece engang. Det er måske den.

Hækkerup: De siger, det kostede ikke meget?

Guldberg: Nej, det kostede ca. 300 kr. at trykke.

Hækkerup: I hvor mange eksemplarer?

Guldberg: Hvor mange var det? Jeg tror nok, jeg har kvitteringen hjemme.

Hækkerup: Det er ikke så forfærdelig væsentligt.

Guldberg: Jeg kan såmænd ikke huske det nøjagtigt.

Hækkerup: Det afgørende er, at De selv har finansieret udsendelsen i august 1950.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Kan De sige noget om, hvem De sendte den til?

Guldberg: Jeg sendte den dels efter den blå bog og dels til militærpersoner, dem jeg mente muligvis ville være interesseret.

Hækkerup: Javel.

Så vil jeg gerne gå over til de forskellige publikationer. Jeg tager først Deres første henvendelse, som vi har A. 86. Det er en redegørelse, De har udarbejdet på Sundholm, dateret den 15. december 1946, fremsendt til kommissionen gennem Deres forsvarer. I denne pjece taler De om — De kan se det A. 87 omtrent midt på siden, hvor der står:

„En masse forskellige enkeltheder overbeviste mig om min opfattelses rigtighed. — Jeg gjorde under hele krigen modstandsarbejde, hvis enkeltheder ikke hører hjemme i denne redegørelse, men dette arbejde førte mig i forbindelse med højtstående tyskere, som ikke lagde skjul på, at den danske besættelse var foregået efter forudgående aftale."

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Jeg må forstå efter det dèr, at det er højtstående tyskere, der har været modstandsfolk.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Hvad er det for folk?

Guldberg: Der er f. eks. dr. Draeger fra Nordische Verbindungsstelle og hans næstkommanderende, dr. Klein.

Hækkerup: Og disse folk har sagt til Dem, at besættelsen af Danmark skete efter aftale?

Guldberg: Måske ikke direkte sagt det, men det var i indforståelse, Einverständnis. Det var det udtryk, der blev brugt. Jeg bebrejdede dem flere gange besættelsen af Danmark og sagde, at dèr havde man haft indtryk af, at der var en ikke-angrebspagt, og hvad man kunne sige — det var ikke sådan, at jeg optog nogen diskussion med dem om det spørgsmål. Jeg kom også i forbindelse med tyskere, der langtfra var modstandsfolk, gennem mit arbejde.

Hækkerup: Ja, men det, jeg gerne vil spørge om, er, om dr. Draeger og dr. Klein har sagt noget til Dem, som kun kunne opfattes på den måde, at besættelsen i april 1940 skete efter aftale. Det kan ikke være således, at det kommer frem i en anden forbindelse, sådan at det har drejet sig om en diskussion om kampen den 9. april?

Guldberg: Nej, det vil jeg ikke tro.

Hækkerup: Hele problemet om disse kampes nødvendighed eller ikke-nødvendighed — det blev jo trukket ud nogle timer på grund af de dårlige forbindelser fra København, så man ikke kunne få dem standset øjeblikkelig. Det kan også være det spørgsmål, at man siger: javel, men på det tidspunkt havde vi overenskomst, der kæmpes ikke.

Guldberg: Nu har jeg talt med dr. Draeger mange gange, jeg vil sige i hvert fald mindst en halv snes gange, under mit ophold i Berlin.

Hækkerup: Javel.

Guldberg: Det var selvfølgelig ikke hver

gang, vi diskuterede det, men vi talte tit om Danmark og danske forhold, for han var meget stærkt interesseret. Det var også ham, der tog op og advarede, jeg ved ikke, om det var regeringen, udenrigsministeriet, eller hvem det var, om, at Frits Clausen ville overtage magten, som han kaldte det, den 1. marts 1941. Det gjorde han på basis af nogle oplysninger, som jeg havde samlet ind, og det er derfra, min udnævnelse til Untersturmführer i SS stammer. Det var for at komme ned og se hele denne historie, hvorfor disse mennesker skulle hverves som frivillige, når der ikke var udsigt til krig med Rusland.

Hækkerup: Javel, men jeg vender tilbage til dette, dr. Draeger og dr. Klein har sagt til Dem. Har de derunder nævnt Rostockmødet?

Guldberg: Nej, det har de ikke. De har ikke nævnt noget som helst konkret. Jeg nævnte overfor dem engang, at der havde været ført visse forhandlinger allerede flere år før besættelsen angående Danmarks stilling under en eventuel stormagtskonflikt.

Hækkerup: Ja, det spørgsmål vil jeg gerne vende tilbage til lidt senere.

Guldberg: Under henvisning til disse sager der har vi snakket om, at selvfølgelig har der været møder og har der været ført forhandlinger om Danmarks stilling som sådan, fordi nordflanken aldrig måtte være fuldstændig blottet, en gammel militær teori, tanker, der var fremsat vist af en, der hed Schlieffen, i sin tid.

Hækkerup: Ja, det forstår jeg meget vel, og det kan have relation til forhandlinger om ikke-angrebspagt og meget andet. Det, jeg gerne vil have klaret, er, om dr. Draeger og dr. Klein i disse — og det drejer sig om flere — samtaler har fremført noget konkret, noget konkret, som tydede på en positiv aftale om besættelsen på det tidspunkt, den fandt sted, eller de blot har ræsonneret sig til det af det, de fik at vide omkring selve besættelsen.

Guldberg: Nej, jeg husker en samtale engang med dr. Draeger på hans kontor. Der var en eller anden ting, der var sket, jeg kan ikke huske hvad, heroppe i Danmark, og da siger han til mig: men det skete jo i indforståelse — es geschah im Einverständnis.

Hækkerup: Altså besættelsen? Så gik De ikke nærmere ind på det?

Guldberg: Nej, jeg vil ikke tro, at han ville have fortalt mig mere.

Hækkerup: Ja, men selve dette, at han siger, at det er sket i forståelse mellem de to lande...

Guldberg: Det var det indtryk, jeg havde.

Hækkerup: Ja, behøver det at have været andet og mere fra Draeger end et indtryk, han havde?

Guldberg: Det ved jeg ikke.

Hækkerup: De gik ham ikke på klingen?

Guldberg: Nej, det gjorde jeg ikke, for det ville han sikkert ikke have svaret på.

Hækkerup: De kommer ind på det lidt senere, jeg synes lidt af det samme, i det sidste afsnit af denne erklæring, hvor De taler om lejren, De var interneret i fra juni til december. Dèr siger De:

> „Jeg havde i den tid lejlighed til at tale med en række højtstående tyske efterretningsfolk samt fra udenrigsministeriet og SS-hovedledelse."

Dr. Draeger og dr. Klein var ikke interneret der?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Det er altså andre?

Guldberg: Ja, det er andre.

Hækkerup: Det er folk, De taler med efter sammenbrudet.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Har De erindring om nogle af deres navne?

Guldberg: Ja, der var en dr. Bensmann.

Hækkerup: Nu ser jeg bort fra Grothmann og Brandt, men dr. Bensmann, hvad var han egentlig?

Guldberg: Af profession var han egentlig olieekspert, han havde med raffinering af olie at gøre, men han var i det tyske Abwehr, havde været i mange år som civil efterretningsmand.

Hækkerup: Jeg synes, jeg kan erindre det. Nej, det er ikke heri, han nævnes. Det må så være et andet sted, jeg har set. Han havde forbindelse med efterretningstjenesten.

Guldberg: Han var ansat som leder af efterretningstjeneste vest, som de kaldte det.

Hækkerup: Vel.

Guldberg: Så talte jeg med en, jeg boede på stue sammen med, en Kapitän zur See, der hed Stobbe. Han havde siddet og ledet efterretningstjenesten i Danzig, altså beskæftiget sig hovedsagelig med Skandinavien, i væsentlig grad Sverige,

men han havde selvfølgelig også forbindelser til Danmark.

Hækkerup: Det er disse to personer. Der er måske flere?

Guldberg: Det er vanskeligt efter de mange år at huske alle de navne. Der var tre herrer fra Himmlers hovedkvarter, foruden de andre.

Hækkerup: Foruden Brandt og Grothmann?

Guldberg: Foruden Brandt og Grothmann.

Hækkerup: Men sagde disse folk noget konkret?

Guldberg: Ja, de hævdede allesammen, at det var „eine abgemachte Sache", det var aftalt i forvejen det hele. Vi havde lejlighed dèr til at diskutere.

Hækkerup: Javel, men nævnte disse folk, dr. Bensmann og Kaptajn Stobbe, Rostockmødet?

Guldberg: Kaptajn Stobbe sagde, der havde været et møde i Mecklenburg. Han sagde ikke Rostock, han sagde Mecklenburg.

Hækkerup: Var det en viden, han havde fået fra Grothmann?

Guldberg: Det tror jeg ikke. Man gik og snakkede dèr. Jeg var der jo et halvt år, og Brandt og Grothmann var der i ca. 2½ måned.

Hækkerup: Ja, de folk fra udenrigsministeriet?

Guldberg: Der var en, der hed Ziiler eller Ziele. Dr. Ziiler eller Ziele eller Zehle.

Hækkerup: Han var fra det tyske udenrigsministerium?

Guldberg: Han var fra det tyske udenrigsministerium. Han havde altså den samme opfattelse.

Hækkerup: Han havde den samme opfattelse. Har han nævnt noget konkret?

Guldberg: Han har ikke nævnt noget konkret. Men iøvrigt gik vi ikke sådan ind på det. Man snakkede om det, og det næste øjeblik snakkede vi måske om kartoffeldyrkning. Det var kun, fordi jeg var den eneste dansker i lejren, at vi overhovedet kom til at omtale det dèr.

Hækkerup: Når jeg overhovedet går så meget ind på det, er det ikke, fordi jeg lægger så uhyre megen vægt på, hvad Bensmann og Stobbe og Ziiler kan have sagt, for jeg går ud fra, at de kan have hørt det af Grothmann og Brandt, samme kilde, som De har det fra, men jeg lægger nogen vægt på det, fordi De i Deres seneste henvendelse til den parlamentariske kommission udtrykkelig fremhæver det hensyn, De mener at måtte tage til Deres udenlandske forbindelser, og dèr vil jeg gerne høre, om disse udenlandske forbindelser direkte har stillet krav, som De stiller i skrivelsen til den parlamentariske kommission?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Hvem er det?

Guldberg: Det er vel dr. Jacobsen.

Hækkerup: Nå, dr. Jacobsen. Nå, javel, ja. Ja, det må jeg sige, det kommer ikke bag på mig. Det kommer jeg altså tilbage til. Det var blot det, jeg gerne ville have klaret mig.

Så vil jeg gerne have klaret: Hvornår hørte De første gang om Rostockmødet?

De har udtalt Dem om det til politirapport af 8. december 1949, hvor De siger, at indtil september—oktober 1945, da De traf dr. Brandt og dr. Grothmann, var De uvidende om, at et sådant møde havde fundet sted.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Og det er rigtigt?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Det vil altså sige, at disse forskellige personer, De har kendt under besættelsen, de har ikke nævnt Rostockmødet?

Guldberg: De har ikke nævnt det.

Hækkerup: Det er ikke nævnt for Dem før efter kapitulationen. Men vi kan ikke komme det problem nærmere, hvorpå de folk bygger denne opfattelse. Når De ikke har spurgt dem ud og de pågældende ikke har givet konkret begrundelse for, at de havde denne opfattelse, så kan vi vel ikke komme det dèr nærmere.

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Vel. — I politirapporten side 46 nævner De major Klamroth og dr. Bensmann, der var oliespecialist og ledede „Texaco" og var knyttet til Abwehr.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Så vil jeg lige spørge Dem for en ordens skyld: Har De talt med Brandt og Grothmann, efter at De personlig er løsladt fra den engelske lejr?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Har De brevvekslet med dem?

Guldberg: Nej, heller ikke.

Hækkerup: I den samme første henvendelse — det findes A. 87 —, hvor De altså skildrer selve Rostockmødet, skriver

De, at Rostockmødet den 17. marts 1940 var blevet til på tysk initiativ.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Der er det ejendommelige, at i pjecen, Olesen har udsendt, er versionen af dette her en ganske anden, og han støtter sig jo til Dem, det kan ikke nægtes. De siger altså, at De ikke kender ham?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: De har ikke talt med ham?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: De er ikke medforfatter af værket, for at udtrykke det på den måde. For han giver nemlig en ganske anden fremstilling, idet han siger, at den danske regering havde forespurgt i Tyskland, om de forlydender, der løb om her i landet, der var kommet her til landet, havde noget på sig, og at man så fra tysk side sagde, at man gerne ville forhandle. Det kunne tyde på, at Olesen har den opfattelse, at et eventuelt initiativ er udgået fra dansk side. Men det har De altså intet som helst med at gøre.

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Så vender jeg mig til spørgsmålet om, hvorvidt der var et eller flere møder, Rostockmøder. Af Deres første henvendelse af 15. december 1946 synes det at fremgå, at der kun var eet møde, den 17. marts 1940, men da De så bliver afhørt til politirapporten den 21. december 1948, siger De dèr — det finder De A. 117 —, at mødet var en fortsættelse af en række tidligere møder, og De går videre ved den næste politiafhøring nogen tid senere — det findes A. 126 —, hvor De siger:

> „der skulle således have været et foregående møde i januar 1940 og et i november 1939, og det var en fortsættelse af disse konferencer, der fandt sted den 17. marts 1940",

og så siger De:

> „at man på mødet kun aftalte nærmere, hvad man allerede tidligere havde drøftet".

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Så taler De endelig i henvendelsen til det danske folk af august 1950 om møder i dagene fra fredag den 15. til søndag den 17. marts. Nu ligger det sådan, at Olesen i sin fremstilling taler om møder lørdag den 16. og søndag den 17. marts. Hvad er efter Deres opfattelse rigtigt af alt dette?

Guldberg: Jeg vil mene, at de tyske forhandlere har været der omkring den 15. og 16., og at de danske skulle være indtruffet den 16. om aftenen og været der til den 17.

Hækkerup: At de danske skulle være indtruffet den 16. om aftenen?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Lørdag?

Guldberg: Den dag var en lørdag.

Dommeren: Er det Brandt og Grothmann, der siger det?

Guldberg: Ja, Brandt sagde, at det skete en weekend. Sådan i samtalens løb havde han omtalt, at det skete på en weekend.

Hækkerup: Ja, men jeg vil gerne lige høre: De foregående møder i november 1939 og januar 1940, foreligger der noget om dem?

Guldberg: Det er ting, som jeg har hørt heroppe i Danmark, som man altså har talt om.

Hækkerup: Ja, forstår De, jeg hæfter mig ved det, fordi i de to politiafhøringer af december 1948 og december 1949 taler De om disse forudgående møder, og ved den sidste afhøring siger De det meget stærkt, fordi De ligefrem nævner, at det var november 1939 og januar 1940, men i Deres sidste samlede fremstilling er det forsvundet. De kan lige så godt som jeg finde ud af, at hvis der er ført en række forhandlinger om besættelsen af Danmark med det formål at gøre det gnidningsløst, for at tyskerne kunne komme til Norge, er det helt håbløst.

Guldberg: Det har sikkert heller ikke været før disse.

Hækkerup: Det kan vi godt være enige om, at der i virkeligheden, hvis der har været noget, kun har været eet møde. Spørgsmålet er, hvor langvarigt det har været.

Guldberg: Til tidligere møder vil jeg også henregne de møder, der har været mellem Renthe-Fink og daværende statsminister Stauning i sin tid hos Orla Thornam.

Hækkerup: Nå det dèr; det, som senere fører til denne historie med kaptajnløjtnant Niels Garde og Winding Christensen med henvendelsen. Ja ja, det vil vi snakke med Winding Christensen om. Men altså, De vil ikke fremsætte den påstand, at Renthe-Fink og Stauning på møderne hos den finske konsul har drøftet en besættelse af Danmark?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: All right. Så stryger vi det.

Dommeren: Det er altså noget, De har hørt bagefter.

Guldberg: Ja, altså møderne i 1937 og 1938, dem kendte jeg jo.

Dommeren: Men jeg tænker på 1939 og 1940.

Guldberg: Det er jo, fordi der var masser af mennesker, da jeg kom ud, der henvendte sig til mig med alle mulige oplysninger om, hvad de vidste o.s.v. o.s.v. Dèr stødte jeg flere gange netop på det med, at der skulle have været møder i november og januar.

Hækkerup: Det er altså ikke noget, De kender. De gør mig den indrømmelse, at det lyder aldeles usandsynligt?

Guldberg: Ja, det gør jeg.

Hækkerup: Så holder vi os til dette, at De siger, at der har været eet Rostockmøde, og dèr er det Deres opfattelse, at tyskerne har indfundet sig om fredagen, og at de danske deltagere er kommet i løbet af lørdagen?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Jeg vil senere komme tilbage til hele det problem, men som allerede nævnt, såvidt jeg kan se, er det ganske udelukket, at dr. Munch kan være kommet om lørdagen. Jeg nævner det blot her. Men altså, Olesens fremstilling af det, den vil De ikke have ansvaret for?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Så siger De under afhøringen — det findes A. 117 —, hvor der er tale om Rostockmødet: „På mødet henholdt tyskerne sig til en aftale fra 1938 og sagde". Jeg går ud fra, at det dèr med aftalen fra 1938 refererer sig til Winding Christensens beretning om de With'ske forhandlinger. Dem kendte De fra Winding Christensen, ikke andetsteds fra?

Guldberg: Ja, jeg havde en berøring med dem i sin tid under mit arbejde i efterretningssektionen.

Hækkerup: Ja, Winding Christensen og Garde var jo efter det foreliggende knyttet til efterretningssektionen. Lærte De det at kende dengang?

Guldberg: Ja, ikke så meget i detailler, som jeg senere har fået det af Winding Christensen, men jeg vidste, at der havde været visse følere angående vort militære beredskab og vor bevæbning, oprustning, om man vil.

Hækkerup: Ja, De kender jo hele Winding Christensens fremstilling af det: det

var general With, der søgte forsåvidt fra tysk side støtte til en aktion overfor den danske regering til fordel for en anden militærpolitik. Det var det, De tænkte på med aftalen fra 1938?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Ja, så synes jeg ikke, at udtrykket „aftalen fra 1938" er så heldigt valgt, for den aftale kunne ikke være bindende for den regering, der i 1940 skulle forhandle i Rostock.

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Nå, men det er vi enige om. Så vil jeg gerne vende tilbage til spørgsmålet, om mødet havde varet i flere dage. Dèr vil jeg gerne spørge Dem, idet vi nu går ud fra den forudsætning: Hvor var så delegationerne indlogeret?

Guldberg: Ja, de skal have boet på forskellige hoteller, så de var altså indlogeret separat. De boede ikke sammen. Det er, hvad jeg har fået at vide. Og de førte deres forhandlinger med mellemmænd i det store og hele, men kom så sammen tilsidst til det afsluttende møde. Det er de oplysninger, jeg har fået.

Hækkerup: Javel. Se, Olesen giver jo den forklaring, som De nu også giver, at delegationerne var indlogeret forskellige steder, de fleste af tyskerne, siger han, i et pensionat i Doberan, men Winding Christensen, som jeg formoder alene har sine oplysninger fra Dem, udtaler sig meget mere bramfrit, end De gør, for han nævner alle navnene og siger, at de navne har De fået fra Brandt og Grothmann, både på danske og tyske deltagere, og han siger, at mødet fandt sted i SS-Gruppenführer Wulfs villa i Doberan. Har De nogensinde hørt det?

Guldberg: Jeg har hørt om SS-Gruppenführer Wulf, det er rigtigt nok, jeg har vist engang omtalt det for Winding Christensen under en samtale, at der var en SS-Gruppenführer Wulf, der har haft en villa i Doberan, men om det var ført dèr, ved jeg ikke.

Hækkerup: Han forveksler vel ikke SS-Gruppenführer Wulf med SS-overgruppeforer Wolff, som dengang var Himmlers stabschef?

Guldberg: Det kan godt være.

Hækkerup: Det ville være frygtelig uheldigt, for Wolff siger, det er løgn det hele.

Guldberg: Ja, det ved jeg ikke.

Hækkerup: Jo, det gør han.

Dommeren: Han siger, at det er løgn fra ende til anden.

Hækkerup: Det vil jeg også gerne have lov at komme tilbage til. Det var altså det. Jeg vil gerne vende tilbage til spørgsmålet, om forhandlingerne føres med mellemmænd. Det har jeg noteret mig lidt senere, men jeg forstår, det er dr. Jacobsen, der skal have været denne mellemmand. Så vil jeg gerne tage lidt grundigere på spørgsmålet om, hvilke danskere der deltog. Først spørgsmålet om dr. Munch. De har oprindelig sagt i Deres redegørelse af 15. december 1946, at det var dr. Munch — det står A. 87 —, og det står også i Deres henvendelse til kongen. Det gør det vel. Nu siger jeg vel ikke noget forkert.

Dommeren: A. 90.

Hækkerup: Javel. I vandrebrevet går det naturligvis igen, men det er ikke Deres ansvar. Men så er der politiafhøringen den 21. december 1948, dèr siger De — det står omtrent midt på A. 117 —:

> „Mødet blev derefter afholdt som anført søndag den 17. marts 1940, og kmp. tilføjer, at han senere er kommet i tanker om, at *det ikke*, som af ham tidligere anført, var daværende udenrigsminister P. Munch, der deltog i mødet, men derimod formentlig udenrigsministeriets daværende direktør Mohr."

Og så står der videre, at De har dette med først Munch og nu med Mohr derfra, at Grothmann og Brandt har sagt, at det var „Leiter des auswärtigen Amtes". Så har De spurgt, om det var Munch, hvortil de herrer har nikket og sagt ja, men senere, står der, har De ved forskellige samtaler og undersøgelser fået konstateret, at det ikke var Munch, men formentlig Mohr. Hvad er det for samtaler.

Guldberg: Det var samtaler med forskellige mennesker, som jeg var interneret med, og de sagde...

Hækkerup: Ja, det må jo være sket dèr, for det ligger altså efter 1947.

Guldberg: .... som sagde, at det var fuldkommen umuligt, at det kunne have været Munch. Så sagde jeg: det kan selvfølgelig have været Mohr. Jeg ved det ikke. Jeg har jo ikke fået nogle konkrete navne. Jeg spurgte, hvem der var. De svarede „Leiter des auswärtigen Amtes", eller hvad de brugte for udtryk.

Hækkerup: Javel, det var altså nogle, De har talt med, forskellige, De har truffet her i landet, som har sagt, at det ikke kunne være Munch. Men når De bruger udtrykket „undersøgelser", hvad ligger så i det?

Guldberg: Ja, så interesserede jeg mig meget for det og spurgte rundt om dem, jeg kunne tænke mig muligvis havde forstand på de dele, og de sagde: det er umuligt, det ville Munch aldrig nogensinde finde på. De sagde: landets udenrigsminister kan ikke være væk fra landet, uden man ved det hver time, den slags ting.

Hækkerup: Javel.

Guldberg: Det var på basis af det dèr, jeg sagde: så må det have været en anden. Når jeg siger Munch, så er det meget muligt, at Munch og Mohr skulle ligne hinanden så meget. Det var kun en hypotese.

Dommeren: Der står et sted, at de herrer slet ikke kendte navne.

Hækkerup: Ja, det kommer vi til, hvis jeg lige må have lov. Så går vi lidt videre. I afhøringen, der finder sted den 8. december 1949, berørtes spørgsmålet slet ikke, hvis De ser A. 126 og A. 127, men derimod da De kommer til udsendelsen i august 1950, er det igen blevet Munch. Dèr vil jeg gerne spørge: Hvilke undersøgelser, samtaler og undersøgelser, har nu overbevist Dem. Vel ikke den omstændighed, at Munch er død, og Mohr levende?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Det er så nærliggende. Hvad er det for undersøgelser og samtaler?

Guldberg: Jeg vil i og for sig ikke sige undersøgelser og samtaler, men dèr er jeg vendt tilbage til, at det vistnok måtte være — jeg har ikke kunnet finde andet, end at det måtte være dr. Munch, der havde været dernede.

Hækkerup: De siger: vistnok. Ja, det har altså sin sammenhæng med hele den ejendommelige måde, hvorpå De når frem til navnene. De siger, at De har blot fået at vide, at det var „Leiter des auswärtigen Amtes", og så siger De, at det må enten være Munch eller direktøren. Men altså, der er sagt til Dem, at „Leiter des auswärtigen Amtes" var med?

Guldberg: Ja, „Chef" eller „Leiter des auswärtigen Amtes". Tyskerne brugte altid disse betegnelser. De sagde ikke „Aussenminister" eller den slags; de brugte disse mere komplicerede udtryk.

Hækkerup: Men altså, Deres stilling i dag

er, at dr. Munch var med? Det er Deres opfattelse nu?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: De bygger det på, at disse gentlemen har sagt sådan til Dem — jeg kommer tilbage til, hvem der sagde det. Andet har De ikke at bygge det på?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: De ser nok, at grundlaget er en smule løst?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Vel. Så vil jeg gerne spørge — nu går vi ud fra den forudsætning, at det var ham —, om han så har været med hele tiden under forhandlingerne?

Guldberg: Det ved jeg ikke.

Hækkerup: Er han kommet derned i spidsen for sin delegation om lørdagen?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Det mener De han er.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Og så har han forhandlet om søndagen?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Vi har foretaget visse undersøgelser af, om det overhovedet var muligt for dr. Munch at være der denne søndag. Vi er havnet i det resultat, at det kan han ikke have været, for vi ved, at han sent lørdag eftermiddag var syg og sengeliggende hjemme, vi ved, at minister Mohr har talt med ham telefonisk om aftenen, vi har undersøgt, hvorvidt der var mulighed for, at han kunne sejle derned, om han kunne flyve derned. Jeg for mit vedkommende er havnet i, at hvis han har været dernede, må han have svømmet derned. Det kan man godt se, det er ikke vel tænkeligt for en mand i hans alder.

Guldberg: For koldt.

Dommeren: Han kunne være gået på isen.

Hækkerup: Men isen var ikke sikker hele vejen. De vil kunne se i A. nr. 205 hele problemet om sejladsen. De vil se, at den 16. marts, hvor vi ved, at dr. Munch var her — vi ved med sikkerhed i hvert fald, at han var her til ved middagstid —, kan han ikke være sejlet til Tyskland, thi på grund af isvanskeligheder og dårlige vejrforhold var der ingen overfart. Den 17. marts kan han være rejst fra Gedser kl. 6 og været i Warnemünde kl. 10, og denne færge er derefter gået tilbage sammen med den tyske færge, men som De vil se, har den været meget kort tid i Warnemünde, fra kl. 10,05 til kl. 12,54, og han kan ikke

være nået til Rostock, det er åbenbart. Jeg kan efter dette her ikke se, der er nogen mulighed for, at han kan have sejlet derover.

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Ikke med færgen.

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Der er naturligvis mulighed for et krigsskib.

Guldberg: Nej, det tror jeg ikke.

Hækkerup: På det tidspunkt havde vi dog torpedobåde o.s.v. Så ser vi A. 518. Her er en liste over de afgåede luftfartøjer den 16. marts. De 4 kan dr. Munch ikke have været med, idet han har ført telefonsamtaler på det tidspunkt med minister Mohr. Den 17. marts er der ingen afgået. De ser, det er vanskeligt for os at tro, at dr. Munch har været dernede. Men det gør ikke noget indtryk på Dem?

Guldberg: Man kan f. eks. komme derned med bil.

Hækkerup: Nå, over Sønderjylland. Ja, den tanke er oprigtig talt ikke faldet mig ind. Det kunne han måske.

Guldberg: Ja.

Dommeren: Ja, men det er jo en lang tur.

Hækkerup: Jeg tør sige det. Kan han virkelig køre til Rostock, når minister Mohr her har talt med dr. Munch ved 16-tiden lørdag eftermiddag? Pastor Schmidt hævder, at han har mødt dr. Munch den 17. marts om morgenen i Rostock. Ja, nu har pastor Schmidt — det ved De formodentlig — ikke kunnet fastholde denne dato, for det ved han ikke noget om, det er noget, dr. Jacobsen har fortalt ham, men De kan godt se, at det er håbløst, den tanke om, at minister Munch i bil skulle være taget derned.

Guldberg: Nu om stunder kører man jo meget lange ture i vogn.

Hækkerup: Men tiden. Han skulle altså starte her sent om eftermiddagen lørdag. Så kunne han vel komme frem til Rostock søndag morgen. Så skulle han føre forhandlinger, anstrengende forhandlinger, hele tiden. Hvordan skulle han så komme hjem efter forhandlingerne. Vi ved, at han var i ministeriet den 18., mandag den 18. Det kan man se af hans underskrift på papirer i ministeriet. Men De kan ikke forklare dette rejseproblem?

Guldberg: Nej, det kan jeg ikke.

Hækkerup: Jeg må tilstå, jeg havde heller ikke ventet det. Jeg vil så gerne vende mig

til den metode, De anvender for at nå frem til navnene. Vi er blevet klar over dr. Munch og minister Mohr, men så er der von Stemann. De forklarer til politirapporten den 8. december 1949, at det navn er De nået frem til derved — det er A. 126 —, at man har sagt til Dem, at der havde deltaget en højtstående officer med et tyskklingende navn. Heraf sluttede De, det måtte være Stemann. Det er meget værre. Vi har flere højtstående officerer med tyske navne.

Guldberg: Men jeg nævnte de forskellige navne.

Hækkerup: Essemann, Stemann.

Guldberg: Gørtz.

Hækkerup: Så mente de, det var Stemann.

Guldberg: De mente det. Da jeg oprindelig kom med dette her, var det for at fortælle, hvad jeg havde hørt.

Hækkerup: Undskyld, hr. Guldberg, når De oprindelig kommer med Deres redegørelse af 15. december 1946, er den overordentlig determineret. At Winding Christensen pynter på den og gør det mere determineret, det vil jeg ikke laste Dem for, men han har det fra Dem. Det er først, da politiet taler med Dem, at vi får at vide, at De er nået frem til dette på dette usikre grundlag.

Guldberg: Den første henvendelse til den parlamentariske kommission er af 27. august 1946.

Hækkerup: Det er henvendelsen fra Hartel.

Guldberg: Er det Hartel? Men jeg skrev den i hvert fald.

Hækkerup: De siger selv, Hartel har skrevet den.

Guldberg: Jeg skrev altså. Jeg kan huske, jeg skrev denne redegørelse den 26. og 27. august.

Hækkerup: Vi kan gå efter, hvad Hartel har skrevet. Hartel skrev den 29. august 1946, og dèr siger han om dette, at dr. Munch mødtes med Himmler, og så nævner han de tyske delegerede. Så siger han: „på dansk side foruden dr. Munch, kammerherre Zahle og ritmester Lunding".

Heri nævner han ikke von Stemann, ikke i denne omgang. Så kommer Hartel igen i en skrivelse af 19. november 1946, og dèr har han fået Stemann med. Endnu har han ikke fået Kjølsen med.

Dommeren: Må jeg henlede opmærksomheden på et sted, hvor der står:

„Denne beretning blev skrevet af forhenværende folketingsmand Hartel og afsendt den 27. august 1946."

Det må vel være den.

Hækkerup: Det er den, vi her har dateret den 29. august. Men altså, Stemann når vi frem til derved, at det er en højtstående officer med tyskklingende navn. De nævner forskellige navne, og så siger Brandt eller Grothmann, en af dem...

Guldberg: Han mente, det var Stemann.

Hækkerup: Hvem af dem?

Guldberg: Det har været Brandt.

Hækkerup: Lunding. De siger, De nåede frem til ham derved, at han har vundet præmie ved olympiaden.

Guldberg: Ja, de talte om en dansk officer, der havde vundet præmie ved olympiaden; han skulle være med, og det kunne jeg finde ud af, at det kunne ikke være andre end Lunding. Der var, såvidt jeg ved, ikke andre danske officerer, der vandt præmie ved olympiaden.

Hækkerup: Nej, der vandt præmie.

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Det er altså meget spinkelt. Jeg går ud fra, at det gør intet indtryk på Dem, at både Stemann og Lunding benægter det.

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Gør det indtryk på Dem, at Stemann kan føre vidner på, at han var i København den 17. marts? Heller ikke. Gør det indtryk på Dem, at Lunding — det kan De se her — kan dokumentere, at han var i København den 17. marts?

Dommeren: A. nr. 208.

Hækkerup: Hvor det bekræftes af generalmajor Nordentoft i en erklæring af 10. januar 1951, hvor det støttes af uddrag af generalstabens rapportbog fra 1940. Det gør ikke indtryk på Dem?

Guldberg: Jeg må bøje mig for det dèr.

Hækkerup: Det må De bøje Dem for.

Guldberg: Altså Lunding og Stemann.

Hækkerup: Hvad mener De med det?

Guldberg: Når de har ført bevis for, at de ikke har været med, så kan de selvfølgelig ikke have været med.

Hækkerup: All right. Jeg takker. Så går vi videre. Jeg vil gerne have at vide, hvorledes man signaliserede sig frem til Zahle og Kjølsen. Altså for Kjølsens vedkommende er jeg klar over, at han er udgået af Olesens fremstilling, men den viser De jo fra Dem. Men De har nævnt Kjølsen og Zahle ved

flere lejligheder. Hvordan når De frem til dem?

Guldberg: Det kom på den måde, at jeg spurgte, om der var nogle med fra det danske gesandtskab, og så sagde de, at det mente de nok. Der var en gråhåret herre og en mand til.

Hækkerup: Det var dem, som de havde fået indtryk af var...

Guldberg: Det var fra det danske gesandtskab i Berlin, og så spurgte jeg, om de havde hørt navnene på dem, og det mente altså Brandt. Det var hovedsagelig Brandt, jeg talte med. Grothmann var sådan mere i baggrunden, om det nu var, fordi han stod under Brandt i rang og anciennitet, ved jeg ikke.

Hækkerup: Må jeg indskyde den bemærkning, at hr. Olesen siger, at Grothmann ikke har været med til dette møde, idet han mener at vide, at Grothmann var ved vestfronten.

Dommeren: Og vi ved fra en anden kilde, overgruppefører Wolff, at han først i 1941 blev adjutant hos Himmler.

Hækkerup: Ja, det var en anden, der var adjutant dengang. Han sidder som dødsdømt i Landsberg. Vi er nået frem til Zahle på den måde, at man sagde, at der fra gesandtskabet var en gråhåret herre.

Guldberg: Så spurgte jeg, om det muligvis havde været gesandten selv, der var med, Zahle. Det mente Brandt jo.

Hækkerup: Hvad så? Spurgte De om marineattacheen?

Guldberg: Så har det vel været en militærmand, der var med, da det drejede sig om militære ting. Så sagde Brandt ja.

Hækkerup: Og så når De frem til, at det er Kjølsen? Javel. De ved, at Kjølsen har også dementeret det, og han har dokumenteret det ved hjælp af sin og sin kones dagbog, at han ikke har været med. Det kan De finde her, A. nr. 207.

Dommeren: Dagbogen findes A. 520.

Hækkerup: Vi har iøvrigt en tidligere erklæring fra ham, hvor han siger nej. Jeg ved ikke, om De tør hævde den påstand, at dette uddrag af Kjølsens og hans hustrus dagbog er et falsum eller er lavet for at skaffe sig et alibi. Det tror De ikke. Så henleder jeg Deres opmærksomhed på, at i denne dagbog under den 17. marts skriver han:

„Han (Zahle) ringede og fortalte, at Hitler skulle være rejst til møde med Mussolini."

Han — Zahle — ringer, og De vil se af sammenhængen, at det er om eftermiddagen. De vil ikke påstå, at det er noget, Kjølsen har fundet på for at rense Zahle?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: De vil på samme måde som ved Stemann og Lunding erkende, at Kjølsen og Zahle ikke har været med?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: All right. Jeg har forstået på Dem, at der udover disse 4 danske deltagere, som vi nu har strøget, skulle have været enkelte andre. Kan De huske, hvorledes Brandt signalerede de folk?

Guldberg: Nej, det kan jeg ikke. Han sagde: nogle andre herrer. Jeg hæftede mig jo dengang ikke så nøje ved alt dette.

Hækkerup: Nej, det kan jo have været chaufføren, hvis Munch er kommet i bil. Har det ikke undret Dem, at Grothmann og Brandt ikke kan huske blot et eneste navn ved egen hjælp? Husk på, Grothmann og Brandt er ikke store herrer. Om Brandt ved vi, at han var sekretær hos Himmler, ikke fløjadjutant eller noget som helst, men sekretær, og Grothmann var Obergruppenführer. De er ikke så store folk, at de normalt deltog i forhandling med fremmede magter om noget så betydningsfuldt som besættelsen af fremmed landområde. Har det ikke undret Dem, at de end ikke erindrede navnet på den danske udenrigsminister?

Guldberg: Brandt var leder af Himmlers ministerialkontor.

Hækkerup: Det blev han senere; han var på det tidspunkt sekretær endnu. Senere, ved De, blev han henrettet som krigsforbryder. Men har det ikke undret Dem, at disse folk slet ikke kunne huske et eneste navn fra en forhandling, der dog for dem måtte stå som noget af det vigtigste, de havde oplevet i deres politiske tilværelse? — Det har ikke undret Dem?

Guldberg: Jo, måske nok undret mig; jeg ville jo nok huske navnene, hvis jeg havde deltaget i møder af den slags. Men jeg gik ud fra, at de havde haft så meget om ørerne i de mellemliggende år.

Hækkerup: Vel, jeg indrømmer, der var gået 5 år, men alligevel, det var dog en vigtig sag at være med til. Det har ikke undret Dem?

Guldberg: Undret?

Hækkerup: I måneder har De gået og talt sammen om det.

Guldberg: Ja, det var ikke sådan, at vi talte ustandseligt.

Hækkerup: Nej, De snakkede ikke i måneder uafbrudt, men jeg forstår, De var sammen med dem i måneder.

Guldberg: En gang imellem kom vi ind på disse ting, når der var noget, de interesserede sig for. Vi talte om danske forhold og tyske forhold og sammenlignede dem. Vi talte om sabotagen heroppe og modforholdsreglerne. Jeg vil pointere, at jeg ikke satte mig hen for at suge ud nøjagtig alt, hvad der vidstes om dette. Det var noget, vi talte om.

Hækkerup: Det er det, jeg slet ikke forstår, for når De hører dette af Deres campfæller dernede, om jeg må bruge det udtryk — jeg tænker på camping-lejren —, når De hører dette om, at Danmarks besættelse er sket på den måde, efter aftale med den danske udenrigsminister, som rejser ned ledsaget af forskellige herrer og træffer en aftale med den tyske regering om besættelse gnidningsløst af Danmark som et led i aktionen mod Norge og hele storkrigen, presser De så ikke på for at få nærmere at vide om dette?

Dommeren: Hr. Guldberg var jo gammel efterretningsmand og havde været inde på dette med Staunings samtaler, så det havde ligget meget nær.

Hækkerup: Det er det, der undrer mig, at De ikke har gjort det. Den forklaring, at De regnede med, at det var åbenbart, når De kom hjem, den indrømmer De var ikke holdbar.

Guldberg: Jeg troede bestemt, at man havde klarlagt, hvorfor hele den 9. april så så mærkeligt ud. Det regnede jeg bestemt med. Det var på den basis, vi kom til at tale om det: at jeg sagde, de så mærkeligt ud, alle de ting, der skete den 9. april og i dagene deromkring i Danmark. På den måde tror jeg nok vi kom ind på samtalen om, at det var i og for sig altsammen reguleret i forvejen.

Hækkerup: Jeg forstår ikke, at De ikke trænger nærmere ind i det, for hvis der virkelig var sluttet en sådan hemmelig aftale med Tyskland, som måtte stille den danske regering i et meget dårligt lys overfor de sejrende allierede, kunne De så vente, at den danske regering bagefter offentligt ville meddele det?

Guldberg: Nej, men jeg regnede med, at det ville komme frem. I alle tilfælde, jeg sad uden nogen som helst forbindelse; jeg anede ikke, hvad der foregik udenfor pigtråden, fik ikke nogen meddelelse af nogen som helst art.

Hækkerup: Så vil jeg gerne gå over til de tyske deltagere. Under politiafhøringen den 21. december 1948, A. 117, forklarer De, hr. Guldberg, at Hitler ønskede, at generalstaben skulle føre forhandlinger med Danmark. Der står:

> „På kmp.s forespørgsel om, hvorfor mødet ikke var foranlediget afholdt af den tyske generalstab, men kun af partifolk uden militæruddannelse, svarede de begge, at Hitler ikke efter sine forespørgsler til generalstaben havde kunnet formå denne til at forelægge spørgsmålet, hvorfor han aftalte med Himmler, at det hele skulle ordnes som et partianliggende."

Det har de to herrer altså forklaret, at generalstaben nægtede at adlyde Hitler.

Guldberg: Nej, det er muligvis forstået lidt forkert. Generalstaben havde på Hitlers forespørgsel om en besættelse af Danmark og Norge sagt, at den var uigennemførlig, idet en modstand fra dansk side på blot ca. 12 eller 20 timer ville advare Norge tilstrækkeligt til, at de kunne mobilisere, og dels kunne den engelske flåde nå at løbe så langt over, at det blev en virkelig fare for transporterne.

Hækkerup: Det var det, der blev forklaret?

Guldberg: Det var det, der blev forklaret.

Hækkerup: Og det vil sige, at generalstaben var imod aktionen.

Guldberg: Generalstaben var imod aktionen og anså den for umulig.

Hækkerup: Hvorefter Hitler går til Himmler og siger: det må du ordne. Dèr må jeg så have lov at henlede Deres opmærksomhed på de oplysninger, vi har fra tysk side om hele dette spørgsmål. I de tyske dokumenter — nu gør jeg opmærksom på, at disse dokumenter ikke er offentliggjort endnu, idet det virkelig er sandt, når der er sagt offentligt, at vi skal have allieret tilladelse til at offentliggøre dem; men jeg vil henlede opmærksomheden på, hvad der siges af rigskansler Adolf Hitler i „direktiver vedrørende forberedelsen af besættelse af ikke-tyske områder", direktiver udsendt i januar 1940. Dèr siger han: „Jeg

forbyder derfor alle kontorer, som ikke henhører under værnemagten, uden min udtrykkelige instruks at beskæftige sig med forberedende arbejder for militære operationer eller for besættelsen af landområder udenfor Tyskland." Det ligger nogenlunde klart: værnemagten alene har til opgave at træffe foranstaltninger af den art. Så er der en skrivelse, som jeg også gerne vil nævne, en skrivelse fra værnemagtens overkommando til rigsudenrigsministeren eller rigsudenrigsministeriet angående den forestående aktion mod Danmark og Norge, dateret 2. april. Dèr står der bl. a.:

„Overgivelsen af de tilsvarende noter i København og Oslo kan, af hensyn til garantien for den militære overraskelse, først finde sted samtidig med landgangens begyndelse og grænsens overskridelse. For at forhindre unødvendig blodsudgydelse og hurtigt at bilægge eventuelt opståede fjendtligheder er det derfor påkrævet så hurtigt som muligt at tilvejebringe en foreløbig principiel afgørelse fra den danske og norske regering om deres indstilling til de tyske fordringer."

Det fremgår jo klart af dette, at værnemagtens overkommando har været uvidende om Doberanforhandlingerne. Ellers ville dette være meningsløst.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Det kommer klart frem også i samme skrivelse af 2. april fra Keitel til udenrigsministeriet, hvor han under punkt 8 siger:

„Da de øverste rigsmyndigheder efter Førerens befaling først må underrettes på besættelsesdagen, vil de anmodninger, der fra værnemagtens side skal stilles til dem indenfor deres kompetenceområder, først på denne dag blive meddelt dem gennem værnemagtens overkommando."

Til de øverste rigsmyndigheder hørte også SS. Yderligere nævner jeg, at Keitel sender et privat brev til rigsudenrigsministeren, hvor han gør undskyldning for, at udenrigsministeren, hvis område det i så høj grad angår, ikke er orienteret, og udtrykkeligt understreger, at det er Førerens udtrykkelige ordre, at ingen uden værnemagten måtte kende dette, og i slutningen af brevet skriver Keitel:

„I overensstemmelse med Førerens udtrykkelige instruktion tillader jeg mig endvidere at henstille, at det antal personer, der deltager i forberedelserne, begrænses til det mindst mulige. Bortset fra udenrigsministeriet og værnemagtens overkommando deltager der i princippet ikke andre højere rigsmyndigheder og lignende organer. De fornødne instruktioner til de højere rigsmyndigheder vil først blive afgivet af værnemagtens overkommando på selve besættelsesdagen."

Jeg kunne også læse for Dem — men det behøver jeg ikke — lidt af det, Renthe-Fink har skrevet, da han sender sin indberetning af 15. april 1940 til udenrigsministeriet om reaktionen i Danmark. Dèr fremhæver han nemlig udtrykkeligt den overraskelse, det var. Men yderligere vil jeg gerne anføre for Dem, at vi har ladet afhøre ved politiet Himmlers daværende stabschef, Obergruppenführer Wolff, som siger, at det er ganske umuligt, at Himmler kan have deltaget i et møde af den art, uden at han, Wolff, vidste det, idet det var hans opgave at „dække" vigtigere møder, som Himmler havde. Yderligere siger han, og det bekræfter, hvad der står i de tyske dokumenter, at han

„var sammen med Himmler den dag, da de gennem de officielle værnemagtsberetninger blev bekendt med, at besættelsen af Danmark var i gang, og de blev begge lige overraskede, idet ingen af dem som nævnt havde hørt om forberedelser til noget sådant, og kmp. husker, at Himmler var ærgerlig over, at Føreren ikke forud havde underrettet ham, og han udtalte videre, at han ville opfatte det passerede som en mangel på fortrolighed fra Førerens side".

Altså, hvis dette Doberanmøde har fundet sted, er de tyske officielle dokumenter forkerte, medmindre man kan gå ud fra, at disse forhandlinger har fundet sted, uden at værnemagtens overkommando har vidst det. De indrømmer mig, at det sidste er helt usandsynligt; selvfølgelig måtte værnemagtens overkommando vide det, hvis rigsmyndighederne førte forhandlinger af den art. Det er klart, for det var afgørende for, hvorledes aktionen skulle tilrettelægges.

Guldberg: Jeg vil mene, at med det system, der var dernede, har Hitler simpelthen givet besked til værnemagtens overkommando, da han føler sig sikker på, at han kan komme igennem. Han sender Himmler for at føle, hvorledes og om det

kan lade sig gøre at komme igennem med det samme. Himmler giver ham så beretning, og derefter henvender han sig til værnemagtens overkommando.

Dommeren: Må jeg lige sige, at det i samme rapport over Wolff hedder:

„Himmler var på dette tidspunkt, da det påståede møde skulle have fundet sted, chef for politiet og i kraft af denne stilling statssekretær i rigsindenrigsministeriet, hvorimod hans større indflydelse først kom længere hen i krigsårene."

Han siger, at

„når man taler om personen Himmler, taler man faktisk om 5 forskellige personer, nemlig Himmler af 1933, 1939, 1941, 1943 og af 1944, og man vil således se heraf, at personen Himmler af 1940 er en mand i begyndelsen af sin karriere og altså med kun forholdsvis ringe indflydelse".

Jeg nævner det, for det måtte jo være forbavsende, hvis Hitler ville betro en mand med ringere indflydelse dette for det hele kolossalt afgørende spørgsmål.

Hækkerup: Wolffs forklaring går ud på, at Wolff som stabschef fulgte Himmler, og han siger, at det er umuligt, at Himmler kan have ført forhandlinger af den art, uden at han, stabschefen, var nærværende. Han siger yderligere, og det synes jeg egentlig er det afgørende, at han er sammen med Himmler den 9. april, at de begge bliver lige overrasket, at Himmler bliver ærgerlig og siger, at det er et udtryk for Førerens mistillid. Altså, medmindre man vil forkaste Wolffs forklaring...

Guldberg: Nej, men hvordan kan Himmler, der, som det hedder, ikke var en mand med nogen indflydelse på det tidspunkt, synes, at det er mistillid, når han kun er chef for politiet, som ikke havde noget med det at gøre.

Hækkerup: Fordi Himmler hørte til den gamle garde. Hans personlige forhold til Hitler er meget intimt, og det er derfor, han føler sig forbigået ved, at Hitler og værnemagten arbejder med den sag. Men undrer det Dem heller ikke, hvis virkelig sådanne forhandlinger skulle føres, at det ikke blev gennem Ribbentrop, som på det tidspunkt havde meget stor indflydelse på Føreren?

Guldberg: Ja, men Ribbentrop havde på det tidspunkt dummet sig så gevaltigt i England.

Hækkerup: Ja, havde han dummet sig så gevaltigt i England? De dumheder, Ribbentrop lavede i England, lavede han som ambassadør. Så blev han kaldt hjem og gjort til rigsudenrigsminister, og hvis vi mener, at han har dummet sig, har Hitler ikke delt den opfattelse, hvor rigtig den end kan være.

Dommeren: Jeg kan også nævne, hvad Rechtsanwalt Liedig siger. Han var forbindelsesofficer mellem Abwehr og Himmlers stab, og han siger:

„At en person som Himmler skulle have været den, der skulle have ført forhandlinger som påstået med bl. a. den daværende danske udenrigsminister, er aldeles udelukket, og det af følgende grunde: *at* Himmler på dette tidspunkt, militært set, ikke havde nogen som helst indflydelse og som følge heraf ikke kunne føre forhandlinger om en eventuel besættelse, og *at* Himmler heller ikke på anden måde var så stor en mand, at han, som tilfældet var f. eks. for Göring, kunne føre en privat politik, *at* den stab, der var nedsat til at bearbejde planerne om Danmarks eventuelle besættelse, udelukkende bestod af officerer af *værnemagten*, og at kun disse var inde i planerne, og at ingen af dem ville lade underretninger tilflyde SS, og *at* ingen person og specielt ikke Himmler eller nogen anden til SS knyttet person, nogensinde efter Danmarks besættelse i førerhovedkvarteret eller stabene er trådt frem og har tilkendegivet, at de på basis af forhåndsaftaler med danske embedsmænd havde fået gennemført besættelsen uden væsentlig blodsudgydelse, hvilket afgjort ville have været tilfældet, såfremt nogen kunne påberåbe sig denne fortjeneste, *at*, såfremt Himmler havde haft til opgave at søge kontakt med danske embedsmænd, ville general Himer også have vidst dette, hvilket igen betød, at såvel kmp. som Canaris af foranstående grunde også var blevet gjort bekendt hermed.

Hækkerup: Endelig kan jeg nævne, at Kanstein siger det samme. Han hævder, at det er umuligt, og at han ville have vidst det, for han blev kaldt op til Himmler, da han blev sendt herop den 9. eller 10. april, og Himmler har hverken ved den

lejlighed eller senere givet udtryk for, at han har haft noget som helst med det at gøre. Men alt det dèr, forstår jeg, gør ikke noget større indtryk på Dem?

Guldberg: Jo, det gør det, for jeg har jo ikke haft adgang til at se de skrifter.

Hækkerup: Nej, det forstår jeg. Det er noget nyt. Vi har afhørt disse personer, Kanstein, Wolff og Liedig, og disse tyske dokumenter har ikke været offentliggjort. Men De indrømmer mig, at det ser ejendommeligt ud, at værnemagtens overkommando skulle være uvidende om disse forhandlinger, hvis de har været ført?

Guldberg: Det ser ejendommeligt ud. Det indrømmer jeg.

Hækkerup: Ja, det ser så ejendommeligt ud, at det ikke *kan* være rigtigt. — All right. Jeg vil gerne gå videre. Jeg vil stille Dem det spørgsmål: Undrer det Dem ikke, at denne forhåndsaftale ikke er blevet påberåbt under Nürnbergprocessen, f. eks. af Raeder, som bl. a. blev dømt som initiativtager til aktionen mod Danmark og Norge? Hvis der havde været en aftale med Danmark, var det ikke noget overfald, og så var han blevet frifundet på det punkt. Undrer det Dem ikke, at han ikke har påberåbt sig det? Tror De, det er, fordi han bevidst er holdt i uvidenhed om, at Hitler og Himmler har lavet det lille nummer?

Guldberg: Det ved jeg ikke.

Hækkerup: Nej, det indrømmer jeg det er svært at svare på, men det er helt utænkeligt, at Raeder, som var initiativtager i spørgsmålet og hele tiden har været det, som var den mest interesserede, idet det var hans opfattelse, hans kongstanke, Hitler accepterede, at han skulle være uvidende om, at vejen var jævnet gennem en dansk-tysk aftale, eller, hvis han var vidende om det, ikke skulle have benyttet det i sit forsvar. Det indrømmer De var mere, end man kunne forlange af et menneske?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Jeg vil gå over til de øvrige deltagere. Jeg vil stille Dem det direkte spørgsmål, om Grothmann har sagt, at han har deltaget i forhandlingerne? Jeg vil gerne begrunde, hvorfor jeg stiller spørgsmålet. Det er, fordi Hartel i det brev, han sender til justitsminister Elmquist den 29. august 1946 (A. nr. 46), skriver, at hans viden er blevet fuldstændig, efter at han i fængslet har truffet Dem, og De har i interneringslejren an der Weser haft lejlighed til samvær med dr. Grothmann, der har givet Dem den ovenstående fuldstændige information.

Guldberg: Det er dr. Brandt.

Hækkerup: Ja, det kommer vi også til senere, for jeg ser, at i Deres erklæring af 15. december 1946 nævnes: „Dr. Brandt og Dr. Grothmann var jeg sammen med i to måneder", og i henvendelsen til kongen, A. 90, taler De igen om dr. Brandt og dr. Grothmann. Under politiafhøringen, A. 117, står der: dr. Grothmann og dr. Brandt. Men så forsvinder Grothmann af billedet. Endnu finder vi ham i politirapporten af 8. december 1949, A. 126: De træffer dr. Brandt og dr. Grothmann, og længere nede står der: „og såvel dr. Grothmann som dr. Brandt mente også, at det kunne passe på disse to navne"; det er Stemann og Lunding. Men så forsvinder han efterhånden helt af billedet. I henvendelsen august 1950 er Brandt trådt i forgrunden; det hedder: dr. Brandt og dr. Grothmann, og i politiafhøringen den 28. november 1950, A. nr. 202, siger De om Grothmann, at han „interesserede heller ikke kmp. særlig stærkt", og at det „egentlig er fortalt ham af Brandt, hvorimod Grothmann nærmest kun har været tilhører". Men Hartel har altså fået den misopfattelse, at det egentlig var Grothmann, og den samme opfattelse har auditør Carlsen, som kommer ind i billedet på en lidt flimrende måde, også fået, idet han hævder at have hørt, at det var en hr. Gressmann eller noget i den retning. Men altså, Grothmann forsvinder.

Guldberg: Det var hovedsagelig Brandt. Vi sad sammen, og så diskuterede vi det spørgsmål og det spørgsmål, og undertiden blandede Grothmann sig i det.

Dommeren: Men vi må jo huske, at han har ifølge Olesen slet ikke...

Hækkerup: Nej, Olesen hævder jo, at Grothmann var ved vestfronten; først i 1941 bliver han adjutant.

Dommeren: Wolff siger, at Werner Grothmann afløste en, der hed Peiper, som adjutant i 1941.

Hækkerup: Men vi kan altså slå fast, at Grothmann ikke har sagt til Dem, at han har deltaget i forhandlingerne?

Guldberg: Nej, det har han ikke.

Dommeren: Hvor kan det være, at det er først så sent som i november 1950, at det

kommer frem, at Grothmann har været en bifigur, når han under alt det andet er optrådt som hovedmeddeler.

Guldberg: Jeg har aldrig anført ham som hovedmeddeler.

Dommeren: Nej, undskyld, der står gang på gang: Brandt og Grothmann. Hos Hartel er det kun Grothmann, og i det brev, han har skrevet, det brev, hvor det efter aftale med Dem er gået videre, er det kun Grothmann, der optræder. Han optræder igen alene i et brev, som Hartel skriver den 19. november 1946, A. 79. — A. 87 og 88 nævnes som to af deltagerne i Rostockmødet dr. Brandt og dr. Grothmann, og A. 90 Brandt og Grothmann, „der kunne fortælle mig alle enkeltheder ved mødet". A. 117: „hverken Grothmann eller Brandt var i stand til at huske deltagernes navne". Dèr er han stadig sideordnet med Brandt, og ligeledes i rapporten, A. 127, fortalte Grothmann og Brandt, at der var foretaget en stålbåndsoptagelse. Det er først i 1950 — hvis jeg nu er ondskabsfuld og siger: efter at Brandt er skudt —, at Grothmann forsvinder af billedet.

Guldberg: Nej, det er det selvfølgelig ikke.

Dommeren: Kan De ikke se, at det virker forbavsende, at han kan glide med oprindelig alene, derefter sideordnet med Brandt, indtil vi når frem til det tidspunkt, hvor Brandt er blevet skudt? Så forsvinder Grothmann af billedet som en ligegyldig person; det er Brandt, der omtales.

Guldberg: Det kan jeg ikke sige.

Hækkerup: Det er Achilleshælen ved denne sag, at de gode vidner er døde, medens de levende har den ubehagelige egenskab, at de kan snakke. Har Brandt sagt direkte til Dem, at han personlig har deltaget i forhandlingerne?

Guldberg: Han sagde til mig, at han var med ved forhandlingerne i Doberan.

Hækkerup: Sagde han til Dem, at han ved den lejlighed så disse forskellige personer fra dansk side?

Guldberg: Om han så dem, eller om han fik dem udpeget — ja han må jo have set dem og fået dem udpeget, må jeg regne med.

Hækkerup: Vi var enige om før, at de 4 var gået ud, dem kan han ikke have set. Har han set dr. Munch? Er han præsenteret for dr. Munch?

Guldberg: Det udtalte han ikke noget om.

Hækkerup: Wolff siger meget venligt

om Brandt, at han var en stor løgnhals. Han siger det naturligvis ikke på den måde, sådan siger man ikke om en mand; han siger: „Brandt blev — vistnok i 1949 — under den såkaldte første proces i Nürnberg dømt til døden og er senere henrettet i fængslet i Landsberg. Kmp. tilføjer, at Brandt under sagens behandling afgav tre forskellige forklaringer til samme forhold, og han blev under sagen betegnet som utroværdig." Nu kan han ikke forsvare sig, da han er død, men det er fra sine egne, man skal have det, og Wolff kendte ham jo, da Wolff var stabschef, medens Brandt var sekretær. Og han siger, han var utroværdig. — Så vil jeg spørge: Deltog Rudolf Jacobsen i forhandlingerne?

Guldberg: Det har han sagt, det har jeg hørt han har påstået.

Dommeren: Har De talt med ham?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: De antyder et sted, at han var mellemmand ved forhandlinger mellem de to delegationer.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Det er ikke rigtigt. Det fremgår nemlig af hans egen erklæring, den, dr. Jacobsen nu har afgivet. Den er gengivet i Olesens pjece. Olesen er frygtelig glad for den erklæring, for han kan heller ikke læse den. Den står her side 86. (Overrækker pjecen til vidnet). Jeg vil bede Dem hæfte Dem ved de 3 sidste linier. — Deraf vil De se, at han blev ikke præsenteret for Munch, og så siger han: „men af dem, der hørte til Himmlers stab, blev han overfor mig betegnet som den danske udenrigsminister". Af dem, der hørte til Himmlers stab; det måtte jo så være Wolff eller Brandt eller Grothmann. Den erklæring siger i virkeligheden, at han ikke har deltaget i forhandlinger af nogen art. Han siger, at han har været der; han siger, at man har sagt til ham, at dr. Munch var der; han siger, at han har ikke selv set ham, han er blevet udpeget for ham som den danske udenrigsminister. Den erklæring giver jeg ikke mere for, end den er værd. Må jeg spørge: Riedweg har De aldrig talt med?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Olesen lader ham glide helt ud af billedet og siger, at De ved en fejltagelse har taget ham med. Det er næsten synd, synes jeg, men det siger han altså. Han skriver side 16 i pjecen: „Guldberg har i sin første pjece yderligere nævnt

Standartenführer, dr. Riedweg og dr. Werner Grothmann. Denne oplysning har ved en nærmere prøvelse vist sig ikke at være korrekt. Dr. Riedweg har ikke deltaget i forhandlingerne", og så kommer det om Grothmann. Men Riedweg har De altså ikke talt med?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Men det har De forstået af samtalerne med Brandt og Grothmann?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Jeg vil nævne for Dem for en ordens skyld, at Winding Christensen, som jo har sine oplysninger fra Dem, lader forstå, at Brandt og Grothmann direkte har opremset navnene på samtlige deltagere, både danske og tyske.

Guldberg: Nej, det må være Winding....

Hækkerup: Jeg vil gerne for en ordens skyld oplyse det for Dem, fordi han siger det så stærkt. Han siger: „Efter de tyske Herrers Fremstilling" — det er altså den fremstilling, han har fået af nogle tyske herrer; det må være Brandt og Grothmann —

> „mødte under Himmlers personlige Førerskab de tyske Befuldmægtigede Dr. Brandt (Himmlers Fløjadjudant), Dr. Grothmann (dipl. Sagkyndig), Dr. Jacobsen (skandinavisk Sagkyndig) og Dr. Riedweg (skandinavisk Sagkyndig) i SS-Gruppenführer Wulfs Villa i Bad Doberan ved Rostock Søndag den 17. Marts 1940 hemmelige, danske befuldmægtigede, nemlig: Udenrigsminister Dr. P. Munch, Danmarks Gesandt i Berlin, Kammerherre Zahle, den danske Militærattaché i Berlin, Orlogskaptajn Kjølsen, Direktør i Krigsministeriet, Generalmajor v. Stemann, Ritm. Lunding fra Hærens Efterretningssektion, der af de tyske Herrer tillige erindredes som Deltager i Berliner-Olympiaden".

Altså, Winding Christensen lægger Dem i munden, at De har sagt, at Brandt og Grothmann har remset hele denne serie navne på danske og tyske op. Men det har de ikke gjort?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Det stemmer heller ikke med Deres fremstilling, men det vil vi naturligvis snakke med Winding Christensen om. — Så vil jeg lige spørge: Hvad var under disse forhandlinger den tyske delegations ønsker? Jeg stiller spørgsmålet på baggrund af den politirapport, der er optaget over

Dem den 28. november 1950. Dèr står, A. 509:

> „Kmp. blev derefter spurgt, hvorfra han har sin viden med hensyn til den tyske delegations ønsker på det påståede møde og Munchs svar, hvortil han siger, at det er noget, Brandt har fortalt ham, idet det er den eneste kilde, der kan have forklaret ham dette."

Det stemmer altså med virkeligheden?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Olesen kører det jo lidt voldsommere frem side 16 i sin pjece. Dèr fortæller han ret indgående, hvad det egentlig er, tyskerne ønsker med denne gnidningsløse besættelse, og siger:

> „Såfremt man fra dansk side ville være indforstået med, at en besættelse ikke ville møde effektiv modstand, ville Tyskland til gengæld afgive forsikring om, at regeringen ville forblive uantastet, og at Danmark i det hele skulle få en enestående stilling."

Disse detailler kan altså ikke stamme fra Dem?

Guldberg: De er ikke fra mig. Det har jeg aldrig hørt.

Hækkerup: Hvad gik det da ud på, som Brandt har sagt til Dem om den tyske delegations ønsker?

Guldberg: Det gik ud på en fri gennemmarch, en gnidningsløs gennemmarch, således at de var sikre på at kunne komme englænderne i forkøbet og på overraskelsesmomentet for Norge. Det var, hvad det konkluderede i.

Hækkerup: Reelt bliver det naturligvis det samme, men Olesen har altså penslet det noget mere ud. Men så melder det spørgsmål sig: Hvad var så den danske reaktion? og dèr vil jeg gerne henvise til, at De i Deres første redegørelse om dette spørgsmål siger, A. 88:

> „Stillet overfor disse tungtvejende Kendsgerninger var der intet Valg for de danske Forhandlere, og man gik fuldt og helt ind paa de tyske Krav. Dersom Planen skulde blive røbet, vilde et Angreb paa Danmark blive den øjeblikkelige Følge."

De kommer igen ind på det i henvendelsen til kongen den 25. juni 1947, A. 90. Dèr står der:

> „Aftalerne blev truffet om et dansk Skinforsvar for at sikre Danmark mod et

omgaaende Bombardement fra det engelske Luftvaaben."

Så finder vi ikke noget om det hos Dem før i Deres henvendelse til det danske folk i august 1950 (A. nr. 200), hvor De siger:

„Dr. Munch svarede hertil, at han savnede bemyndigelse til at indgå en overenskomst af så vidtrækkende indhold, men at han naturligvis ville forelægge de tyske synspunkter for den danske regering."

Jeg spørger Dem nu, hvordan denne udvikling er sket: at først siger De, at man accepterede, stillet overfor disse kendsgerninger, og bagefter, hvad der, synes jeg, lyder meget mere sandsynligt, at Munch siger: det må jeg snakke med min regering om. Hvordan forklarer De det?

Guldberg: Det foreklarer jeg ved, at en masse mennesker har henvendt sig til mig i de sidste par år, folk, som mente, at de havde meget mere forstand på de dele, end jeg havde, og de har forklaret, at jeg havde en fuldstændig gal opfattelse af, hvordan det var; i virkeligheden måtte det være gået sådan og sådan til, det er den eneste forklaring, for det er den eneste måde, hvorpå det kan være sket. Og da jeg jo ikke er særlig bevandret i de politiske dele, har jeg tænkt: så kan man lige så godt jævne det lidt ud, og så bruger jeg den vending.

Hækkerup: Ja, men ved De, hvad De siger. Man giver Dem det gode råd at jævne det lidt ud, hvorefter De kategorisk siger: dr. Munch svarede hertil...

Dommeren: De var gammel efterretningsmand, og hvis De kom med en sådan efterretning til efterretningssektionen, var den ikke meget værdifuld.

Hækkerup: Yderligere slutter De henvendelsen med at sige:

„Skulle det ikke være muligt her i landet at opnå oprejsning for alle de personer, der siden 1945 er domfældt for politiske forseelser, vil der i udlandet udkomme en udførlig og dokumenteret redegørelse for de dansk-tyske forhandlinger. Det hertil nødvendige materiel befinder sig allerede i udlandet, hvor også min omfattende redegørelse ligger klar til trykning."

Var der noget i vejen for, at domstolen kunne få et eksemplar af denne redegørelse, der ligger klar til trykning?

Guldberg: Nej, det skulle der egentlig ikke være. Det vil altså tage en 8 dages tid at få den frem.

Hækkerup: Jeg ville regne med, at vi ville være meget interesseret i det. Er der noget nyt i den?

Guldberg: Ikke andet end at der er nogle erklæringer fra forskellige tyskere med hensyn til det spørgsmål.

Dommeren: Vi vil sætte overordentlig pris på, om De vil være så venlig at sætte domstolen i stand til at se den.

Hækkerup: Og navnlig vil jeg gøre det under henvisning til det, der står A. 506: „Om hvorvidt der i tiden mellem Mecklenburg-forhandlingerne (som mødet kaldes af tyskerne, der har deltaget deri) og den 9. april 1940 er tilgået tyskerne en dansk akcept, henvises til en senere redegørelse." Det må være den, som De har liggende klar til trykning.

Guldberg: Den ligger klar sådan set, så den kan trykkes, men der mangler stadigvæk lidt erklæringer og materiel, som jeg er i gang med at få.

Hækkerup: Kan De sige noget som helst om, hvad den indeholder, udover hvad De har skrevet tidligere? Indeholder den noget om det problem, De selv rejser her om en dansk accept?

Guldberg: Nej, dèr venter jeg noget fra en bestemt kilde, der skulle sende mig en erklæring angående det spørgsmål.

Hækkerup: Hvem er det?

Guldberg: Det er en mand i Spanien.

Hækkerup: I Spanien?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Det er vel ikke minister Mohr?

Guldberg: Nej.

Dommeren: Er det Bormann?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Er det en tysker?

Guldberg: Nej, det er en dansker.

Hækkerup: Men kan De ikke sige, hvem det er?

Guldberg: Nej, det er gennem en tredjemand. Jeg har ikke fået navnet; jeg ved kun, at forbogstavet er T.

Hækkerup: Og han vil kunne oplyse, hvorvidt man fra dansk side accepterede det tyske ultimatum?

Guldberg: Ja, han vil kunne oplyse en del mere om det møde, efter hvad jeg har fået besked om.

Hækkerup: Og det er en dansker?

Guldberg: Ja, det er en dansker med forbogstavet T.

Dommeren: Men er vi enige om, at De er så elskværdig at sætte domstolen i stand til at sætte sig ind i det?

Guldberg: Jeg skal snarest muligt få fat i det.

Hækkerup: Der er et spørgsmål endnu; Hvilke holdepunkter har De for, at landgangen i Gedser fandt sted kl. 1 nat?

Guldberg: Det har jeg fra en mand, der var journalist i Nykøbing F.

Hækkerup: Nå ja, så er det den gamle historie, som jeg kender. Det er nemlig forkert.

Dommeren: Er det ikke naturligt at få med i referatet, at det står i kaptajn Bucks tyske referat af landgangen i Gedser.

Hækkerup: Så er der spørgsmålet om den tyske stålbåndsoptagelse af Rostockmødet. Om den siger De i første omgang, altså december 1946, A. 88:

„Mine tyske Medfanger i Lejren 031 oplyste mig om, at der fandtes et Staalbaand med Forhandlingerne i Rostock. Dette Staalbaand ligger i Himmlers hemmelige Arkiv lidt inden for Berlin i den russiske Zone, og dette Arkiv er til Dato ikke fundet."

Dommeren: Undskyld, af hvem? Af russerne, eller af folk i almindelighed?

Guldberg: Jeg har ikke hørt noget om, at det er fundet.

Hækkerup: I henvendelsen til kongen nævner De ikke stålbåndsoptagelsen, og den kommer derfor heller ikke med i vandrebrevet, men derimod kommer den frem i politirapporten af 21. december 1948. Dèr skildrer De en episode; der står:

„Da kmp. hørte om stålbåndsoptagelsen, sagde han: „Så ligger den altså også dèr", idet han nærmere beskrev et bestemt sted lige udenfor Berlin — nu i Østzonen — og såvel Grothmann som Brandt blev meget forbavsede over, at kmp. kendte stedet, men erkendte, at stålbåndsoptagelsen beroede dèr.

Kmp. har en sikker formodning om, at dette gemmested er intakt endnu, og han har allerede gjort skridt til at få dette nærmere undersøgt ved en bekendt i Berlin."

Så kommer De ind på det igen ved den anden politiafhøring. Dèr siger De, at De vil

„stadig tro på, at samtalen ved mødet er optaget på stålbånd, og i alt fald fortalte Grothmann og Brandt, at der var foretaget en sådan optagelse, og han tilføjer, at det gjorde tyskerne ved alle sådanne møder, og han har, siden han sidst blev afhørt her i afdelingen, fået sikkerhed for, at den bygning, hvor båndet opbevares, er intakt, men for tiden bebos af russerne. Det er ikke nogen offentlig bygning, men en privatejendom."

Jeg vil gerne spørge, hvordan De har fået sikkerhed for det?

Guldberg: Det har jeg ved at sende besked ned. Jeg skrev til nogle i Vesttyskland, som jeg kender, gamle bekendte, og det gik videre til Berlin, hvor jeg spurgte, om det pågældende hus, det pågældende sted, hvem der boede dèr, og hvordan huset så ud. Jeg fik det svar tilbage, at ejeren af huset vidste de ikke hvor var — det var en mand, som jeg i sin tid havde handlet med, når jeg købte kartofler til de folk, der var under jorden — og at bygningen var beboet af russerne.

Hækkerup: Men så kommer i næste omgang Deres henvendelse august 1950 side — . Dèr har De ikke stålbåndet med; det omtaler De slet ikke. Det kan naturligvis være en forglemmelse, for i Deres sidste brev, brevet af 13. januar 1951 til den parlamentariske kommission, siger De:

„at jeg gerne stiller mig til rådighed og vil være villig til at meddele alle ønskede oplysninger. Jeg vil yderligere være rede til at give kommissionen underretning om, hvor den tyske stålbåndsoptagelse af Rostockmødet (mærket: „Deutsch-dänische Gespräche 17. März 1940") befinder sig. Denne stålbåndsoptagelse, hvortil af danske formentlig alene jeg har nærmere kundskab, vil sikrere end mange vidnesbyrd kunne give nøjagtig oplysning om indholdet af de i Rostock den 17. marts 1940 førte forhandlinger."

Men så tilføjer De:

„Ved en på min foranledning foretagen undersøgelse senest i marts—april f. å. er det konstateret, at denne stålbåndsoptagelse stadig er uskadt."

Guldberg: Altså ejendommen, hvor den befinder sig.

Hækkerup: Der står udtrykkeligt, at denne stålbåndsoptagelse stadig er uskadt.

Guldberg: Det skulle der strengt taget ikke stå.

Hækkerup: Det er ejendommen, mener De. D.v.s. De ved ikke, om den stålbåndsoptagelse findes i den ejendom?

Guldberg: Jeg er ikke 100 pct. sikker på det.

Hækkerup: Hvor mange pct. sikker er De?

Dommeren: Er det fra Brandt, De har den oplysning, at den skulle ligge i den villa?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Nej, det er ikke rigtigt, for ifølge det, De har forklaret politiet, siger De, at så ligger den også dèr. Hvor har De det fra?

Guldberg: For jeg vidste gennem nogle af mine forbindelser i Berlin, at Himmler udenfor Berlin havde et arkiv, hvor de bl. a. havde opbevaret den film, der var taget af hængningen af Witzleben og v. Hassel. Der blev taget en film, og den film var derude; i hvert fald har jeg fået det at vide af min hjemmelsmand dengang, en privatsekretær hos Goebbels, en frk. Zillemann. Hun havde fortalt mig, at denne film var taget, og at det var et par af propagandaministeriets folk, hvoraf mange jo tilhørte SS, der havde optaget filmen. Hun fortalte i den forbindelse, at Goebbels var meget fortørnet over, at han ikke havde nogen kopi af den film; han syntes, han havde lige så megen ret til den; men Himmler havde altså filmen, og den lå ude i denne landsby.

Hækkerup: Og det er det, der får Dem til at sige, at så må stålbåndsoptagelsen også ligge dèr, for det er Himmlers hemmelige arkiv, der ligger dèr?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Det eneste, De ved, er altså, at den bygning, hvori den formenes at bero, stadig er intakt?

Guldberg: Ja, men det ved jeg altså kun indtil for ca. et år siden.

Hækkerup: Ja, det er rigtigt, men hvorvidt dette arkiv er der eller har været der, det har De aldrig personlig kunnet overbevise Dem om?

Guldberg: Det har jeg ikke personlig kunnet konstatere.

Hækkerup: Det har Brandt sagt til Dem?

Guldberg: Sagt det har han sådan set ikke. Det er frk. Zillemann, der oprindelig fortæller mig, at arkivet ligger dèr.

Hækkerup: Ja, at arkivet ligger dèr, men De slutter Dem til, at stålbåndsoptagelsen gør det?

Guldberg: Jeg slutter mig til, at den må ligge dèr.

Hækkerup: Er det nu ikke ejendommeligt, for jeg forstår, at den stålbåndsoptagelse skete af hensyn til Hitler, for at han kunne blive helt klar over, hvad der var sket. Var det så ikke naturligt, at den lå hos ham? Men Himmler har måske været så glad for den, at han har neglet den igen?

Guldberg: Det ved jeg ikke.

Hækkerup: Forstår De, vi havde en meget interessant herre i formiddags, hr. Binnerup, og han mente, der var meget, meget mere end stålbåndsoptagelsen. Han talte slet ikke om stålbåndsoptagelse, men om fotografier, korrespondance, dokumenter og andre ting, som fandtes i behold. Men er De i stand til at skaffe kommissionsdomstolen i besiddelse af den stålbåndsoptagelse?

Guldberg: Det tror jeg for øjeblikket vil blive meget vanskeligt, for hvis stedet er beboet af russere, vil jeg ikke regne med, at man kan komme ind og få lov til at rode dèr.

Hækkerup: Nej, det vil naturligvis ikke være let.

Guldberg: For øjeblikket vil det være meget vanskeligt. Selvfølgelig, jeg ved ikke, hvordan en henvendelse til russerne om tilladelse ville blive modtaget.

Dommeren: Jeg ville tro, at hvis man spurgte russerne om at få Himmlers hemmelige arkiv, så er det muligt, at de ville undersøge det, men vi fik det ikke.

Hækkerup: Olesen omtaler jo i sin udførlige beretning slet ikke denne stålbåndsoptagelse.

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Han tror formodentlig ikke på den. Wolff, som jeg har nævnt nogle gange, siger, at det er helt udelukket, at man ville tage en stålbåndsoptagelse.

Dommeren: Nu vil jeg også sige, at man kan vanskeligt tænke sig, at man indbyder den danske udenrigsminister til en konference og så skulle sidde og aflure ham på stålbånd.

Hækkerup: Det kunne de gangstere måske nok finde på.

Guldberg: Det kunne de udmærket finde på.

Hækkerup: Men må jeg nu stille Dem et meget ondskabsfuldt spørgsmål. De skriver til kommissionen den 13. januar 1951, at De vil være villig til at give os alle ønskede oplysninger, og De vil også fortælle os, hvor stålbåndsoptagelsen befinder sig, under den

forudsætning at kommissionen allerede nu vil meddele offentligheden, at dr. Munch har forhandlet med Himmler i Rostock om den gnidningsløse besættelse af Danmark. Hvis jeg nu tænkte mig, at kommissionen havde været tåbelig nok til at afgive en sådan erklæring på forhånd, ville Deres reaktion da ikke have været, at De efter kort tid havde meddelt, at nu vidste De, at stålbåndsoptagelsen var gået tabt? Spørgsmålet er ondskabsfuldt, men De ser godt, hvad der ligger deri. Så havde der nemlig ikke været brug for den.

Guldberg: Det kan jeg godt se.

Hækkerup: Tror De selv på, at den eksisterer?

Guldberg: Ja, det vil jeg i og for sig tro.

Hækkerup: Ja, men ikke „i og for sig". Tror De på det?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: At man har optaget på stålbånd forhandlinger mellem Himmler og Munch?

Dommeren: Undskyld, at jeg bryder ind. Vi husker, det er det afsluttende møde.

Guldberg: Ja, jeg regner kun med lige det afsluttende.

Hækkerup: Det har jeg også forstået. Jeg er enig med dommeren i, at det ville være pudsigt, om man rendte frem og tilbage de to steder. Men De tror selv på, at den eksisterer?

Guldberg: Ja, med det kendskab, jeg har til tyskerne og deres metoder, ville jeg betragte det som ligefrem en selvfølge.

Hækkerup: Men Wolff siger jo det modsatte.

Dommeren: Han siger:

> „Kmp. blev gjort bekendt med, at det påståede møde skulle være optaget på stålbånd, men hertil siger kmp., at det vil han betegne som fri fantasi, idet noget sådant på omhandlede tidspunkt var meget omstændeligt og absolut ikke ville være blevet benyttet."

Det var Himmlers stabschef.

Guldberg: Ja, men der blev i Nürnberg fremført massevis af grammofongengivelser og optagelser fra alle de taler, de forskellige havde holdt.

Hækkerup: Det er noget helt andet. Det gør vi også herhjemme i statsradiofonien. Når der holdes foredrag i statsradiofonien, optages de også på stålbånd. Det er noget andet. Men det kommer vi altså ikke nærmere. De tror på, at den eksisterer. Jeg er lidt skeptisk. — Så vil jeg gerne henlede Deres opmærksomhed endnu en gang på brevet til kongen af 25. juni 1947. Dèr siger De:

> „Deres Majestæt! Jeg maatte skrive en tyk Bog, dersom jeg skriftlig skulde kunne informere Deres Majestæt om det overbevisende og tilintetgørende Bevismateriale, som Winding Christensen og jeg er vidende om. Dette Materiale har nu i Maaneder været kendt af Statsministeren, Justitsministeren, Anklagemyndigheden og en Del af Dommerne" o.s.v.

Dette „overbevisende og tilintetgørende" bevismateriale, er det det, vi kender her?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Plus den beretning, De har liggende til trykning i udlandet?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Hvor har De den liggende? I Tyskland?

Guldberg: Ja.

Dommeren: I den russiske zone?

Guldberg: Nej, i Vesttyskland.

Hækkerup: Men her drager De Winding Christensen ind i det. Det undrer mig lidt, for Winding Christensen er blankt uvidende om alt vedrørende Rostockmødet, bortset fra hvad De har fortalt. Han har ræsonneret sig til noget ved hjælp af visse episoder, som han har overbedømt, men hans eneste positive viden er fra Dem.

Guldberg: Overfor mig gav han dengang indtryk af, at han vidste en masse besked.

Hækkerup: Det fremgår klart af hans breve, at han har det hele fra hr. Guldberg. Hans sidste brev er det eneste, der har interesse. Det er dateret 4. maj 1947, og han starter med at sige: „For nogen Tid siden offentliggjorde „Information" nogle opsigtsvækkende oplysninger hidrørende fra en vis Løjtnant Guldberg, der p. t. hensidder som politisk Fange." Og senere: „De faktiske Forhold er nu følgende: Efter Kapitulationen kom ovennævnte Løjtnant Guldberg i en allieret Fangelejr i Tyskland til at sidde sammen med nogle tyske Herrer", og så kommer det, jeg læste op før. Han har altså udelukkende sin viden fra Dem. Derfor interesserer det mig, hvorfor De drager ham med ind dèr.

Guldberg: Han fortalte mig bl. a. om Withsagen som en forløber for det hele.

Hækkerup: Nå, ja, det „overbevisende og tilintetgørende" bevismateriale refererer sig

ikke alene til Rostockmødet, men til Withsagen og det hele. Men så vil jeg vedrørende Deres åbne brev af august 1950 spørge Dem, hvad De tænker på, når De siger, A. 505: „Det er en kendsgerning — nylig til overflod yderligere bekræftet af en af deltagerne i mødet — at der i dagene fra fredag den 15. til søndag den 17. marts" o.s.v. Hvad ligger der i dette „nylig til overflod yderligere bekræftet af en af deltagerne"? Hvem er det?

Guldberg: Det er dr. Jacobsen.

Hækkerup: Nå, det er dr. Jacobsen. Hans erklæring har vi jo set på. Det er forøvrigt det interessante ved det, at hans erklæring først er afgivet den 28. november, medens Deres udsendelse er dateret august.

Guldberg: Men da havde jeg fået besked om, at Jacobsen var villig til at give en sådan erklæring.

Hækkerup: Javel, der er vist noget om, at Jacobsen har afgivet en erklæring forinden den redegørelse. Jeg ville blot sikre mig, at det er dr. Jacobsen, De har i tankerne, og jeg har bedt om, om vi måtte få lejlighed til at få det materiale, De har liggende klar i udlandet. Så må jeg henlede opmærksomheden på A. 509, politiafhøringen den 28. november. De erklærer dèr, at De er i besiddelse af erklæringer fra en af deltagerne. Det er altså dr. Jacobsen?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Så omtaler De brevet fra pastor Schmidt; det nævner De vist allerede, altså i henvendelsen august 1950, hvor De siger: „Iøvrigt har det i nogen tid været kendt, at dr. Munch den 17. marts 1940 i Rostock blev set og genkendt af en landsmand". Hvem har fortalt Dem det på det tidspunkt? Jeg spørger om det, fordi pastor Schmidts erklæring er dateret den 15. november 1950, d.v.s. 4 måneder efter at De siger, at det „har i nogen tid været kendt", at dr. Munch den 17. marts blev set og genkendt af en landsmand. Jeg går ud fra, at det er pastor Schmidt, der er tale om.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Hvem har fortalt det?

Guldberg: Det er altså en af disse mange henvendelser, jeg har fået.

Hækkerup: Jeg har — det siger jeg åbent — en lumsk mistanke om, at det er Olesen, der har sagt det til Dem.

Guldberg: Nej, jeg har aldrig talt med Olesen.

Hækkerup: Jeg skal sige hvorfor. Fordi pastor Schmidt hævder, at Olesen vidste det, men han mener ikke, andre vidste det.

Guldberg: Muligvis har Olesen sagt det til andre, og en anden har sagt det. Jeg kan ikke huske i øjeblikket, hvem jeg har det fra, men jeg har det personlig ikke fra Olesen, som jeg aldrig har set og aldrig har talt med.

Dommeren: Skrevet til ham?

Guldberg: Jeg har skrevet til ham engang.

Dommeren: Så kan det være kommet skriftligt engang.

Guldberg: Jeg har skrevet til ham en enkelt gang for to år siden.

Dommeren: De har altså været i korrespondance med ham. Det kan være sket på den måde, at han har skrevet til Dem.

Hækkerup: Problemet om Jacobsen som mellemmand har vi rørt ved, og Olesen hævder De De kun har haft den forbindelse med. Deres forbindelse med Hartel ligger klar nok; De var begge interneret på Sundholm?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Og De henviser gensidig til hinanden. Der er det ejendommelige, at Hartel i sit brev af 27. september 1946 taler om, at De har Deres viden deponeret i Sverige. Det har De senere bestridt ved en politiafhøring, og dette fastholder De?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Har De været sammen med Sehested, den tidligere hofjægermester?

Guldberg: Ja, jeg har været sammen med ham på Vestre i sin tid, men ikke andet end i omnibussen frem og tilbage.

Hækkerup: De har ikke haft lejlighed til at tale med ham?

Guldberg: Ikke i fængslet.

Hækkerup: Har De haft lejlighed til at have forbindelse med ham, efter at De blev løsladt?

Guldberg: Jeg har talt med ham en enkelt gang; jeg traf ham sammen med Hartel.

Hækkerup: Var det et møde, De havde arrangeret?

Guldberg: Nej, det var på gaden, hernede på Strøget.

Hækkerup: Ellers har De ikke haft nærmere forbindelse med Sehested?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Det er også mit indtryk, at Sehested har en mere inferiør forbindelse

med hele denne Rostocksag. På den anden side er han meget interesseret i den.

Guldberg: Dengang, på Vestre, fortalte han mig, at det var noget forfærdeligt sludder, det troede han ikke på. Det sagde han dengang.

Dommeren: Og det har været i 1946?

Guldberg: Det har været i 1946, ja.

Dommeren: Det er nemlig interessant, at Sehested kan sige i et brev her af 8. december 1950: Min holdning overfor regeringen i sommeren 1940 var således væsentlig påvirket af mit kendskab til Rostockmødet. I 1946 siger han, at det er noget sludder; i 1950 kan han sige, at han i 1940 vidste besked om det.

Hækkerup: Så vil jeg gerne spørge, om De kender Binnerup, den tidligere kaptajn i Waffen-SS?

Guldberg: Ja, jeg har siddet i barak sammen med ham i Faarhuslejren.

Hækkerup: Har De talt med ham om disse spørgsmål?

Guldberg: Nej, dernede talte jeg næsten aldrig med nogen om disse spørgsmål, for jeg var i og for sig træt af at snakke om det.

Hækkerup: Jeg spørger om det, fordi han efter at have talt med Dem — det er helt åbenbart — den 11. november 1948 sender den daværende justitsminister et næsten truende brev om øjeblikkelig løsladelse af de dømte, ellers ville han udlevere det materiale, han har liggende i Berlin, til russerne.

Guldberg: Han sagde engang til mig dernede, at han vidste noget om noget, der lå i Nordberlin. Det hæftede jeg mig ikke særlig ved.

Hækkerup: Jeg får det indtryk — vi har talt med ham i formiddags —, at han har talt med Dem dernede, det har han ganske givet, og så har han fået det ud af det, at De kendte noget til den sag og til en stålbåndsoptagelse, som lå et sted i Berlin, og det tror jeg bliver i hans fantasi til noget, som han og hans krigskammerater har deponeret dernede et sted.

Guldberg: Jeg har talt med ham flere gange, og han har også spurgt om ting dernede. Det er muligt, at jeg også har sagt til ham sådan noget, men ellers har jeg ikke haft nogen forbindelse med Binnerup. Jeg har heller ikke set ham, efter at jeg er kommet ud.

Hækkerup: Deres bekendtskab til Winding Christensen er vi klar over — det er

altså fra Horserød —, og hvad det har givet anledning til, navnlig Winding Christensens brev af 4. maj og Deres henvisning til Winding Christensen i Deres brev til kongen. Olesen kender De ikke bortset fra den enkelte brevveksling en enkelt gang. Men pastor Schmidt?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: De har ikke haft forbindelse med ham?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: De forklarede før, at når De havde kunnet påberåbe Dem hans vidnesbyrd, før det forelå, var det, fordi De vidste fra anden side, at det ville komme.

Dommeren: Har De talt med ham?

Guldberg: Nej.

Dommeren: Eller skrevet?

Guldberg: Heller ikke.

Hækkerup: Må jeg have lov at resumere det derhen, at vi er enige om, at de 4 danske deltagere, bortset fra dr. Munch, er gledet ud af billedet efter den dokumentation, der er forevist Dem. Hvad de tyske deltagere angår, er vi enige om, at Grotthmann er ude af sagaen, vi er enige om, at Jacobsen ikke kan have deltaget i forhandlingerne; han kan have været der, men deltaget har han ikke. Riedweg er ude af billedet. Vi har dr. Brandt tilbage. Han er henrettet. Det er ham, om hvem Wolff siger, at han er utroværdig. Jeg tror, vi kan blive enige om, at der er intet andet tilbage end et møde af de døde.

Guldberg: Det kan man godt formulere således.

Hækkerup: Ja, men ser De ikke, at hele Deres grundlag for at fremsætte disse determinerede påstande om den daværende udenrigsministers handlemåde er så uhyre spinkelt?

Guldberg: Hvis man sætter det sammen med alt, hvad der er gået forud, synes jeg egentlig, at det lyder meget logisk, at de er nødt til på et eller andet tidspunkt at finde ud af, hvordan de skal ordne de rent praktiske detailler.

Dommeren: Men det er altså konstruktioner. Det eneste, som De har at bygge på, er Brandt.

Guldberg: Det er hovedsagelig ham, jeg bygger på — og så sammenholdt med, hvorledes hele besættelsen fandt sted, at der ingen mennesker var på forterne og alt det, der er skrevet så meget om.

Dommeren: De går altså ud fra disse bedrøvelige kendsgerninger.

Hækkerup: Altså, Deres chance, hr. Guldberg, er at fremtrylle denne stålbåndsoptagelse.

Guldberg: Ja, hvis jeg kan vove mig selv derned.

Hækkerup: Hvis De kan fremlægge den, er beviset givet for Deres påstands rigtighed. Ellers må jeg udfra min sunde fornuft sige, at der er ikke fugls føde på den historie. Men nu synes jeg vi foreløbig må afvente den redegørelse, De har lovet os. Så må vi se, om den indeholder noget nyt, specielt med hensyn til problemet dansk accept.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet sluttede kl. 15,55.

Fredag den 13. april 1951, kl. 10.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne Axel Hartel.

Dommeren: Kommissionsdomstolen har til opgave at søge opklaret, hvorvidt der måtte ligge noget til grund for de rygter, der har været om et møde mellem danske og tyske i Rostock eller Doberan den 17. marts 1940, og da der foreligger nogle skrivelser fra hr. Hartel, har vi bedt Dem komme ind her, for at vi kunne tale med Dem.

Da De er vidne her i sagen, vil De forstå, De har pligt til at tale sandhed, og retsmødet foregår for lukkede døre i henhold til afsagt kendelse, således at offentliggørelse ikke må finde sted.

Hartel: Ja, det er jeg klar over.

Hækkerup: Der foreligger fra Deres hånd fire breve til den daværende justitsminister — de findes aftrykt i denne beretning fra den parlamentariske kommission. (A. nr. 46—48).

Det første brev — det findes A. 77 — er dateret den 29. august 1946; på det tidspunkt opholdt De Dem på Sundholm. Det næste brev er dateret den 27. september samme år; og det tredie brev af 19. november 1946. Alle disse tre breve er sendt fra Sundholm. Endvidere er der et brev af 25. januar 1947, men jeg kan ikke se, hvorfra det er sendt. Kan De huske det?

Hartel: Lad os se — den 25. januar 1947, på det tidspunkt sad jeg endnu på Sundholm, såvidt jeg husker. Det er forresten pudsigt nok, det står for min erindring, at det var den 13. februar, at det blev nedlagt derude, og jeg ved, jeg var den sidste mand, der forlod Sundholm. Det er den slags historiske fakta, man bevarer i sin erindring.

Hækkerup: Endelig har De afgivet en vidneforklaring i sagen mod Dahl, og dette Deres vidneudsagn findes A. nr. 49. Det er det, vi har at gå ud fra.

Må jeg begynde med at spørge Dem, hr. Hartel: Hvornår blev De anholdt?

Hartel: Jeg meldte mig selv til krisepolitiet fredag den 11. maj. Jeg kan huske så tydeligt, jeg kørte på cykel fra Hillerød til København og tog ind til krisepolitiet og meldte mig, da jeg så, der var så meget postyr med Sehested og Knud Bach, men den slags ting undrede mig ikke. Det eneste, der undrede mig, var, at jeg kørte forbi den ene post af frihedskæmpere efter den anden på Kongevejen, uden at der var nogen, der havde interesse for min person.

Hækkerup: Jeg vil gerne spørge Dem: Hvor blev De anbragt, da De havde meldt Dem?

Hartel: Så blev jeg anholdt af politiadvokat Beck med det samme, og den følgende dag var der stor undersøgelse i huset, hvor jeg boede; man troede ikke en mand var så tosset at gå ned og melde sig selv; man var ved at vælte huset ned hos min kone.

Hækkerup: Hvor blev De så „sat", om jeg så må sige?

Hartel: Jeg sad først en fjorten dages tid på Vestre, og så en smuk pinsemorgen kørte vi ud til Herstedvester.

Hækkerup: Herstedvester?

Hartel: Ja, man skulle jo prøve alle de koncentrationslejre, der var. Der skete stadig ikke noget, jeg sad der en række uger, måske et par måneder, så blev jeg endelig kaldt ind, og der blev afsagt en fængslingskendelse — det er forresten noget, der aldrig nogensinde senere er dukket op i sagen. Derfra blev jeg så flyttet ud på Sundholm.

Hækkerup: Dèr er De altså kommet omkring 1. august?

Hartel: Ja, i slutningen af juli 1945, og dèr sad jeg altså, til den lejr blev nedlagt; det skete den 13. februar 1947; da jeg forlod den, og der kom altså ikke flere mandlige politiske arrestanter derud.

Hækkerup: Da sad De altså på Sundholm, javel. Hvornår traf De første gang Ove Leif Guldberg?

Hartel: Det kan jeg forresten se, jeg har nemlig endnu mine gamle fattige hæfter derude fra Sundholm, og dèr kan jeg se, at jeg har forelagt ham dette brev, som jeg sendte til justitsministeren, det var altså i august 1946. Deri anerkender han min ret til at sende det til justitsministeren, det er med hans indforståelse; jeg ville aldrig nogensinde have gjort det overfor en mand, jeg kun havde truffet en fjorten dages tid i forvejen, hvis han ikke selv havde givet mig ret til det.

Hækkerup: Men det har Guldberg heller ikke bestridt.

Hartel: Det aktstykke har jeg altså den dag i dag.

Hækkerup: Jeg må altså forstå det således, hr. Hartel, at De var på Sundholm fra omkring slutningen af juli 1945 til februar 1947.

Hartel: Javel.

Hækkerup: Hvornår faldt der dom i Deres sag?

Hartel: Ja, byretsdommen faldt jo i juli måned 1947, og landsrettens dom i april måned 1948.

Hækkerup: Efter at De var flyttet fra Sundholm den 13. februar, hvor kom De så hen?

Hartel: Til Vestre.

Hækkerup: Og dèr sad De, til dommen faldt?

Hartel: Ja, uafbrudt indtil dommen faldt.

Hækkerup: Altså indtil byretsdommen faldt?

Hartel: Nej, også til landsrettens dom faldt.

Hækkerup: Javel, altså i april 1948. Og hvor kom De så hen?

Hartel: Så sad jeg der også nogen tid efter dommen, men jeg tror, at omkring 1. juli 1948 kom jeg til Horserød.*)

Hækkerup: Hvornår blev De løsladt?

Hartel: Jeg har ikke været andre steder så end dèr, og derfra blev jeg så løsladt i begyndelsen af marts 1950, altså sidste år, omkring 10. marts, jeg husker ikke nøjagtigt datoen.

Hækkerup: Så vil jeg gerne begynde med at fastslå, at såvidt jeg kan se af de breve, De har sendt til justitsministeren, og af den afhøring, der fandt sted i byretten i Dahlsagen, øser De Deres viden om Rostockmødet af to forskellige kilder. Den ene er Guldberg, og den anden er afdøde grev Holstein. Er det ikke rigtigt?

*) Skal være Horsens, jfr. A. 473.

Hartel: Det er fuldstændig korrekt, det var udgangspunktet for det; jeg havde jo nok haft nogle samtaler med Renthe-Fink og andre om den 9. april, men det har altsammen været inderst inde foranlediget af, at grev Holstein havde sat mig på sporet dengang.

Hækkerup: Jeg vil først gerne bede Dem udtale Dem om problemet Holstein. Det fremgår af slutningen af Deres første brev til justitsministeren, at De kun har drøftet denne episode med grev Holstein, der nu er død, og i Deres sidste brev af 25. januar 1947, hvor der tales om Deres vidneudsagn i Dahlsagen, dèr siger De, „at Dahl i 1940 havde fået de samme oplysninger som jeg af greve Holstein. De indeholdt kun eet navn: rigsfører Himmlers". Det, jeg først hæfter mig ved, er, at jeg synes, Deres første brev til justitsministeren får en ejendommelig slagside, fordi De starter med at forklare alt dette, forklarer, at De hidtil har fortiet disse ukendte, sensationelle oplysninger om, at dr. Munch mødtes med Himmler i Rostock den 17. marts, og De refererer, hvilke deltagere der var fra tysk og fra dansk side. Derefter siger De: „Denne viden .. var medbestemmende for min henvendelse til Stauning den 20. maj 1940". Men på det tidspunkt, De rettede henvendelsen til Stauning, havde De ikke den viden om deltagerne.

Hartel: Man må ikke hæfte sig for meget ved sådant et brevs form, som man sidder og kradser sammen i en koncentrationslejr under evige forstyrrelser og afbrydelser fra alle sider; det kan ikke undgå at få en lidt sammenrodet form.

Hækkerup: Nej, det var blot det, jeg ville konstatere.

Hartel: Det har jeg ikke det mindste imod at indrømme; det skulle selvfølgelig have været stillet ganske klart op, således at meddelelsen om, at Himmler mødtes med danske udsendinge — grev Holstein brugte udtrykket: danske udsendinge —, skulle have været for sig, og nu forfølger jeg så dette videre efter at have fået disse oplysninger. For det første var min sag ikke fremme på det tidspunkt, således at det kunne have nogen offentlig betydning, og for det andet havde jeg jo heller ikke disse videregående oplysninger, som alene kunne underbygge det udsagn, jeg fremkom med. Det havde jo liden betydning, at jeg sagde, jeg havde talt med grev Holstein i 1940, en mand, jeg

har talt med snese af gange i mit liv, og som var min politiske meningsfælle. Hvad kunne jeg stille op med det, det var jo kun lige, at jeg sagde det, og så var det faldet til jorden i og for sig. Men det, som havde betydning for mig på det tidspunkt, det var altså dette, nu da sagen stod overfor at skulle frem for retten, at jeg så yderligere kunne underbygge det med disse oplysninger, som jeg havde fået gennem Guldberg. Det var tanken med mit brev, men jeg tror, enhver vil indrømme mig, at det er vanskeligt at sidde og skrive et brev under sådanne forhold — jeg har ikke engang en kopi af det.

Det eneste, der for mig var vigtigt, var dette, at jeg havde en dokumentation fra Guldberg for, at han havde givet mig disse oplysninger, og det er denne videregående uddybning af emnet, som jeg ønskede justitsministeren gjort bekendt med, idet min samtale med grev Holstein jo var foranlediget af helt andre forhold i og for sig. Der var kort før besættelsen tale om, at en landbrugsdelegation skulle rejse til Tyskland efter indbydelse af præsident Flauenbaum i Reichsstelle für tierische Erzeugnisse. Denne indbydelse var kommet i stand fra folk i DNSAP, og den blev forelagt Knud Bach, idet man meget ønskede at få ham med. Holstein skulle også have været med på denne rejse; han ønskede kun at gøre een anmærkning til det hele: han ville vide, om Flauenbaum var den rigtige mand at tage ned og tale med; det blev forøvrigt undersøgt, og det var han. Men så kom dette, at man ønskede at få Knud Bach med, men Bach ønskede, at jeg skulle være med, for han ville have en mand, han kunne forlade sig på med hensyn til det tyske sprog. Så kommer Bach til mig, og så siger jeg til ham: jeg synes ikke, det er værd at rejse under de givne forhold.

Hækkerup: Undskyld, må jeg lige afbryde: de givne forhold?

Hartel: Det var besættelsen, der kom imellem, og så fik jeg Knud Bach bevæget til, at vi — det er forresten netop i dag nøjagtig 11 år siden — den 13. april gik op til Hauch, som da var blevet minister, og spurgte, om han syntes, vi skulle tage imod denne indbydelse. Det ønskede han ikke, og derefter faldt rejsen bort. Men for DNSAP og grev Holstein så det noget mærkeligt ud, at vi havde foretaget denne manøvre. Vi kunne også lige så godt selv have taget stilling til det og eventuelt være rejst, men nu

var vi gået den vej at henvende os til regeringen, og det skabte nogen bitterhed på den anden side.

En dag i slutningen af april kommer grev Holstein til mig og siger til mig, hvordan det var gået til, at vi havde spændt ben for denne rejse, idet Flauenbaum var en allright mand, som man udmærket godt kunne have forhandlet med. Så forklarede jeg ham altså, hvordan det lå, at det ville have set mærkeligt ud udadtil, at vi så kort efter besættelsen, som var en direkte følge af et tysk overfald og aggression, ikke tog i betænkning at stå fast ved den indbydelse, som var kommet umiddelbart forud for besættelsen. Så siger grev Holstein, at disse betænkeligheder med hensyn til, at tyskerne har overfaldet os o. s. v., passer jo slet ikke, for for det første har udenrigsministeren og kongen været underrettet af gesandten den 5., og allerede 14 dage før den 9. april har den hollandske militærattaché underrettet den danske gesandt i Berlin om, hvad der forestod. Og, siger han, jeg kan føje til, at det er mig bekendt, at danske udsendinge har været i Tyskland og forhandlet med rigsfører Himmler omkring den 17. marts, således at denne fiktion med, at det var et overfald, ikke kan opretholdes. Men nu var det jo sket, vi havde sagt nej, og rejsen var gået i stykker. Så endte det nærmest med, at grev Holstein og jeg skiltes i en lidt dårlig atmosfære, og jeg tror forøvrigt aldrig, jeg senere fik lejlighed til at veksle ord med Holstein netop om dette spørgsmål.

Men jeg foretog så en del undersøgelser ved siden af på egen hånd og stillede kendsgerningerne sammen, altså kendsgerninger for mig, udtalelser, jeg havde hørt, f. eks. af general With, der sagde til mig engang i april måned, hvor jeg mødte ham på rigsdagen, at de, der fra dansk side havde ansvaret for begivenhederne omkring 9. april, var jo lige til rigsretten, og vi vekslede så nogle ord, som jeg ikke nærmere husker i enkeltheder. General With har jeg kendt fra 1913, så det var ikke mærkeligt, jeg kom til at tale med ham; jeg mødte ham af og til om morgenen i Østre Anlæg, og det gør jeg også nu, og så taler jeg med ham, også den dag i dag.

Så siger Sehested til mig en dag — jeg vidste, han havde haft 3 samtaler med kabinetssekretær C. P. M. Hansen, og jeg vidste, han havde haft en samtale med kammerherre Bardenfleth —, at kongen den 9. april over-

vejede alvorligt at arrestere udenrigsminister Munch som den ansvarlige for det, der skete. Ja, det ene sammenholdt med det andet gav et billede af, at der var sket noget fra dansk side, og specielt fra Munchs side, som ikke tålte dagens lys.

Det næste blev så, at vi forberedte en slags offentligt angreb på Munch, dels for dette og dels for andre forhold, men så sker der det højst besynderlige, at en dag, jeg sidder nede hos Sehested i St. Kongensgade og taler med ham om disse ting — det drejede sig nu vist forresten dengang specielt om et forhold med censurbestemmelser, som var indført, og som ramte landbruget, men som udenrigsministeren stod bagved. ...

Hækkerup: Censurbestemmelser?

Hartel: Ja, nogle censurbestemmelser vedrørende landbrugsforhandlingerne, men for os var *det* noget underordnet, for os var det angrebene på Munch. Men medens vi sidder og taler om dette her ...

Hækkerup: Kan De huske, hvornår det var?

Hartel: Ja, det var i slutningen af maj 1940 — så kommer legationssekretær Pahl ind og siger, han kommer i den rigsbefuldmægtigedes navn og ønskede at gøre os opmærksom på, at der ville ikke fra tysk side blive tålt angreb på regeringen og specielt ikke på udenrigsministeren, det ville man ikke finde sig i; det ville medføre repressalier, hvis vi gav os til at røre ved forholdene omkring 9. april. Det var jo en meget alvorlig udtalelse på det daværende tidspunkt af en mand, der møder fra den rigsbefuldmægtigede, og det gav os alligevel anledning til at overveje tingene endnu en gang. Men på den anden side syntes vi, det var et højst mærkværdigt sammenspil, der var dèr, at man fra tysk side ikke ønskede at få disse ting frem, men kædede det sammen med hensynet til den danske regering.

Dommeren: Jeg forstod ikke: kom han som ...?

Hartel: Han havde altså hørt om det. Senere blev vi klar over, hvordan det nåede til det tyske gesandtskab, mange af de ting vi foretog os; det skete ganske simpelt ved, at folk fra DNSAP, når de kom hjemme hos Sehested, fjernede skrivelser, kopier o.s.v., og så havnede det hos tyskerne. Jeg har oplevet, at breve, som jeg personlig har skrevet til Sehested, selve det originale eksemplar, jeg har skrevet, er kommet tilbage fra Berlin, og jeg tør dog nok sige, at ligegyldigt hvad man mener om Sehested, så er han dog altfor ridderlig til, at han nogensinde overfor mig ville optræde på den måde, at han overgav mine breve til rigsregeringen, det kan jeg sige jeg ville lægge hovedet på blokken for. Men sådan gik det altså til. Det tyske gesandtskab var altså blevet underrettet, og derefter kom det til denne aktion, som jeg her nævnte, fra tysk side.

Så tænkte jeg ved mig selv: det er jo dog mærkeligt dette her, du skal nu benytte den første lejlighed, hvor du træffer den tyske rigsbefuldmægtigede, som jeg på daværende tidspunkt ikke havde personlig kontakt med, til at rejse dette spørgsmål og få en forklaring. Denne lejlighed kom i slutningen af juni eller begyndelsen af juli 1940, hvor Renthe-Fink indbød en kreds af danske landmænd med Hauch og Landbrugsrådet i spidsen. Fra LS kom der vist ikke andre end mig og en redaktør Schmidt. Vi kunne ikke få vore folk samlet, men Hauch og Høgsbro-Holm og mange fra den side, som jeg kendte, var med. Sammenkomsten fandt sted i en ejendom i Gothersgade. Jeg kan den dag i dag påvise stedet. Der var fællesspisning; Hauch talte som den ældste af de danske repræsentanter, og fra Renthe-Fink blev det pointeret, at det, man ønskede, var et godt og åbent samarbejde mellem Danmark og Tyskland. Da vi så var færdige med spisningen, fik jeg lejlighed til et kvarters samtale med Renthe-Fink under fire øjne, i det mindste ganske ubesværet af alle andre tilstedeværende, og så siger jeg til ham: jeg har hørt disse udtalelser fra tysk side om at tilstræbe et godt og åbent samarbejde, men jeg kan sige Dem, hr. Renthe-Fink, at dette vil aldrig nogensinde kunne nås, sålænge det danske folk tror, at det har været genstand for et tarveligt overfald den 9. april; derfor vil jeg henstille til Dem, hvis der virkelig er alvor i udtalelsen om, at et sådant samarbejde skal bringes i stand, at De så lader udarbejde en hvidbog med hensyn til begivenhederne, der førte til den 9. april, og hvad der skete den 9. april; hvis dette så viser, at der ikke er tale om et overfald fra tysk side, vil det selvfølgelig i allerhøjeste grad påvirke hele offentligheden i Danmark. Så svarede han mig — der var ikke nogen egentlig diskussion om emnet, men han sagde: dette er jeg afskåret fra at gøre af hensyn til de aftaler, der er truffet med den danske regering.

Så var jeg klar på, at så var der altså noget, som skulle skjules, som det havde

betydning for den danske regering at skjule. Og samtidig havde vi det tyske forbud mod at røre ved disse forhold. Samtidig ændredes regeringen, Munch gik af som udenrigsminister. Så kom man til at beskæftige sig med andre ting, det glider længere ud af ens interesse, og man beskæftiger sig ikke mere med det, før der kommer en ny situation, hvor det kan få betydning.

Den næste gang, jeg beskæftigede mig med det, var altså, da jeg rettede denne henvendelse til justitsministeren, og jeg vil gerne have lov til at underbygge med et skriftligt aktstykke fra det daværende tidspunkt, nemlig et brev, som Christmas Møller sendte til statsministeren og udenrigsministeren den 15. maj 1940. Dette brev vedkender jeg mig, det er foranlediget af udtalelser fra min side til en af hans kolleger på rigsdagen — blot jeg kunne huske den mands navn, men det kan jeg altså ikke, jeg har brudt min hjerne med det. Han siger selv her i brevet: om situationen mener jeg, at jeg er i stand til på grundlag af udtalelser, som folketingsmand Hartel har fremsat overfor mig i en privat samtale, at kunne meddele følgende. Det er altså den mand, der har givet Christmas Møller meddelelsen, og han har ikke gjort noget forkert deri, det var min mening, at Christmas Møller skulle have det at vide. I denne skrivelse står — og derigennem kan jeg fiksere tidspunktet for min samtale med grev Holstein til i det mindste at ligge forud for 15. maj, for der siges i dette brev: „det hævdes stadig fra samme kilde," — det er mig — „at opfattelsen i Berlin, vel i udenrigsministeriet, er den, at der vitterligt har ligget en klar aftale mellem det danske udenrigsministerium og det tyske om, at den danske regering ikke skulle modsætte sig, at Tyskland på et eller andet tidspunkt under krigens forløb så sig nødsaget til at tage Danmarks neutralitet under sin beskyttelse". Såsnart jeg så dette aktstykke mellem dokumenterne i Sehestedsagen, genkendte jeg det i alle enkeltheder som det, Holstein faktisk havde sagt til mig, og dèr har jeg altså — uden at nævne Holstein som kilde — vist den loyalitet, at jeg meddelte det til Christmas Møller, som var den, der stod mig nærmest på det daværende tidspunkt, rent politisk set. Og nu har jeg været så heldig, at det eksisterer endnu.

Hækkerup: Ja, men vi har det også.*)

Hartel: Nå, den høje kommission har det måske. Dèr står faktisk med mere fint formulerede udtryk det, som blev sagt fra Holsteins side. Det eneste, der er forvisket, er, at der står: det danske udenrigsministerium og det tyske; der skulle stå: rigsregeringen. Men det er jo en ganske underordnet ting.

*) jfr. A. nr. 270.

Hækkerup: Jeg vil gerne gå lidt i detailler med det, De har forklaret, hr. Hartel. Jeg vil gerne begynde med at spørge Dem ganske nøje: Hvad sagde grev Holstein til Dem dengang?

Hartel: Jeg kan ikke gengive det på anden måde, end jeg har gjort her. Det, han sagde, var ganske nøje, at der har været danske udsendinge i Tyskland omkring midten af marts 1940 og talt med rigsfører Himmler.

Hækkerup: Altså det samme som De forklarede i retten?

Hartel: Ja.

Hækkerup: De spurgte ikke Holstein nærmere?

Hartel: Vi har selvfølgelig ført en samtale om det, men der er ingen tvivl om, at om hans kilde har jeg ikke spurgt. Det kan jeg sige på forhånd, for jeg har altid haft den vane, når jeg førte politiske samtaler med en mand, at så lod jeg ham sige det, han havde lyst til, jeg søgte ikke at trække noget ud af ham; det har jeg aldrig nogensinde gjort, for jeg mener, det har liden betydning, og det havde jo slet ikke den karakter på det daværende tidspunkt, som det har nu, at rippe op i det mange år efter. Da var det noget, som mange talte om. Nu kan jeg tilfældigt fastholde, at det var Holstein, fordi jeg vidste, det var en mand med gode forbindelser i det hollandske gesandtskab og gode forbindelser i Berlin, at han var en god ven med Helmer Rosting, som havde endnu finere forbindelser på tysk side. Jeg kender forøvrigt selv Helmer Rosting og har talt med ham, men det er nu 11 år siden, så det vil være urimeligt at forlange af mig, at jeg skulle kunne huske det.

Hækkerup: Det, jeg hæfter mig ved, er dette, at De får denne i og for sig opsigtsvækkende meddelelse, at den danske regering reelt har sluttet en aftale med SS-føreren om Danmarks besættelse. Den får De som led i forskellige oplysninger, De efterhånden får fat i, men De spørger ikke Deres hjemmelsmand om, hvor han har det fra. De kommer med den ejendommelige forklaring, at det plejede De aldrig at spørge om. Det lyder urimeligt.

Hartel: Det er dog ganske logisk og ligetil, når det drejer sig om en meddelelse fra en

mand indenfor ens egen gruppe, hvis forbindelser man kender, og hvis diplomatiske horisont var langt videre end min; ham giver jeg mig dog ikke til at sidde og eksaminere som ved et forhør.

Hækkerup: Der er jo ikke tale om nogen eksamination. Det er da ganske ligetil, at når en mand kommer med så opsigtsvækkende meddelelser, så spørger man dog: Hvor har De det fra?

Hartel: Det kan jeg sige mig selv, at det har han fra sine forbindelser, sine fremragende politiske forbindelser.

Hækkerup: Det er klart, medmindre De forudsætter, at han selv har fundet på det, så må han jo have det et eller andet sted fra. Men var det ikke ligetil at spørge: Hvor har De de opsigtsvækkende oplysninger fra? Navnlig når man betænker den brug, De senere har gjort af denne viden.

Hartel: Jeg kan ikke sige nærmere end det, jeg har sagt her. Det vigtige for mig var, at jeg videregav det, og det foreligger altså dokumenteret her i sagen. Hvorledes enkelthederne i samtalen formede sig, kan jeg ikke mere give nogen redegørelse for.

Hækkerup: Vi kan altså fastslå, at De ikke spurgte Holstein, hvor han havde det fra?

Hartel: Nej. Jeg erindrer overhovedet ikke i øjeblikket, at jeg nogensinde under en politisk forhandling har spurgt: Hvor har De det fra?

Hækkerup: De stolede altså blindt på Holstein. De spurgte ham heller ikke: Hvilke danske udsendinge?

Hartel: Nej, når han sagde „danske udsendinge" og ikke nævnte navne, måtte jeg gå ud fra, at han ikke vidste det eller ikke ønskede at sige det.

Hækkerup: Ikke ønskede at sige det — når han nu meddeler Dem dette forhold, som De begge tillægger stor betydning; i hvert fald tillægger De det stor betydning, al den stund De i Deres brev siger, det er medbestemmende for Deres henvendelse til Stauning ...

Hartel: Ellers ville jeg heller ikke give det videre til Christmas Møller, hvis ikke ...

Hækkerup: Hvorfor spørger De så ikke: Hvilke danske udsendinge? Netop fordi Holstein er Deres eneste hjemmelsmand, var det dog naturligt, om De spurgte: Hvem var dernede? Netop fordi De på det tidspunkt gik og overvejede, hvordan De kunne ramme Munch.

Hartel: Ja, sådan bliver der rejst så mange spørgsmål siden hen, der kan lyde udmærket sandsynlige og glimrende. Men de havde bare ikke nogen betydning i den daværende situation. I det mindste erindrer jeg ikke noget om det. Og jeg kan føje dertil, som jeg sagde før, at det er ikke min vane nogensinde at gøre det, idet jeg går ud fra, at når en mand giver mig oplysninger, oplysninger, der fremkommer uprovokeret, så giver han dem i det omfang, han ønsker, og så kan jeg ikke vinde mere ved at spørge.

Dommeren: Tager jeg fejl, når jeg siger, at det var en samtale, hvor de herrer stod lidt skarpt overfor hinanden, og hvor det kunne være rimeligt, når han bebrejdede Dem dette her, så at sige: Hvad er det for noget, det kender jeg slet ikke.

Hartel: Jeg var jo i den givne situation nærmest glad ved at slippe fra det på en så fordragelig og neutral måde ved ikke yderligere at tilspidse situationen, for det kunne jo for grev Holstein se meget mærkeligt ud, at vi havde kuldkastet dette her.

Hækkerup: Blev De ved den lejlighed uvenner med grev Holstein?

Hartel: Næh, ikke uvenner.

Dommeren: De har ikke talt med ham mere — det synes jeg, De sagde før?

Hartel: Jo, det har jeg, jeg har talt med ham senere, men ikke om dette spørgsmål.

Hækkerup: Må jeg lige spørge: Hvornår døde grev Holstein? Det kan jeg ikke huske.

Hartel: Han døde mig bekendt ude på Henriksholmskole i maj måned 1945.

Hækkerup: Han levede altså under hele besættelsen?

Hartel: Ja.

Hækkerup: Da De så rejste Deres aktion imod Stauning, den, som blev standset af tyskerne, Deres henvendelse til venstre og konservative, med hensyn til hvilken De siger, at denne viden var medbestemmende, så fandt De ingen anledning til at drøfte nærmere med Holstein, hvad der lå i det?

Hartel: For det første var der jo mange oplysninger på det daværende tidspunkt om forholdene og mange flere, man kunne henvende sig til og kalde de pågældende frem på scenen, hvis der forelå en situation, hvor det var nødvendigt....

Hækkerup: Jeg holder mig til dette her med grev Holstein. Så vigtigt som det var, og med den politiske brug, De gjorde af det, forekommer det mig forbløffende....

Hartel: Der blev jo kun bag kulisserne gjort brug af det.

Hækkerup: Ja, det er helt rigtigt, det var kulissepolitik, der blev drevet dengang, det kan jeg meget vel huske. Men det undrer mig, at De så ikke spørger: Hvilke danske var med, hvorpå støttes dette konkret, hvor har forhandlingerne fundet sted? Det var jo dog for Dem i den situation, De stod i, en ren lækkerbidsken at få det.

Hartel: Det kan forresten være lige så morsomt: da jeg talte med statsministeren den 20. maj og drøftede disse oplysninger, jeg sad inde med, spurgte statsministeren mig sandelig ikke, hvor jeg havde dem fra.

Hækkerup: Næh, for han vidste, det var noget sludder.

Hartel: Så kunne han jo nemt havde afsløret mig, det ville have været meget let, i det øjeblik han gav sig til at spørge mig, og så ville han kunne have gjort mig mat på een gang.

Hækkerup: Så ville De rimeligvis blot have svaret: Jeg har min viden fra grev Holstein.

Hartel: Ja.

Hækkerup: Tror De virkelig, statsministeren havde interesse i at diskutere disse rygter?

Hartel: Dèr kan De selv se: De mener ikke, statsministeren havde interesse i at spørge.

Hækkerup: Nævnte De overfor statsministeren, hvad grev Holstein havde sagt til Dem?

Hartel: Nej. Jeg nævnte, at jeg havde sådanne oplysninger, men statsministeren spurgte mig ikke. Det har jeg selv været foreholdt i retten, hvorfor Stauning ikke spurgte mig. Men det gjorde han ikke. Han mente vel, at når jeg gav disse oplysninger, så var det efter min bedste viden på det pågældende tidspunkt.

Hækkerup: Men så Deres henvendelse til venstre og de konservative i juni måned samme år. Derom siger De også i Deres første brev, at denne viden, den, Holstein har givet Dem, var medbestemmende for Deres henvendelse i sommeren 1940 „om at søge dannet en mindretalsregering af partier, der ikke var blameret ved ovenstående". — Gjorde De, dengang De henvendte Dem, disse folk bekendt med, hvad De havde hørt fra grev Holstein?

Hartel: Det var bondepartiets henvendelse, det var ikke min personlige henvendelse.

Hækkerup: Det er revnende ligegyldigt.

Hartel: Nej, det er ikke ligegyldigt. Når partiet fremsætter en henvendelse, så er det ikke det samme som mine subjektive grunde.

Dommeren: Der står: „og for min henvendelse til venstre og konservative".

Hartel: Ja min, jeg som en af de 5. Det var en del af min tanke og bevidsthed, en del af min subjektive grund til det, men det indeholdes ikke i selve skrivelsen.

Hækkerup: Nej, jeg husker meget vel, at denne henvendelse blev kun rettet til nogle medlemmer af partierne, ikke til partierne. Er det ikke rigtigt?

Hartel: Det var ikke mig, der udsendte det; det besørgede sekretariatet. Jeg tør ikke her under vidneansvar sige, hvad der er det rigtige.

Hækkerup: Men jeg mener bestemt at vide fra dengang, at det var bestemte medlemmer af venstre og konservative, man rettede henvendelsen til, og dem havde man naturligvis udpeget efter sin bedømmelse af mulighederne for at komme på talefod med dem. Var det så ikke nærliggende at anvende netop dette, at man havde hørt af grev Holstein, at denne regering, som man vil til livs, har begået det, som man altså senere har gjort til det store landsforræderi, at forhandle med Himmler?

Hartel: Det kunne aldrig blive nærliggende, når man havde en tysk trusel om repressalier.

Hækkerup: Så er det helt urimeligt, at De skriver, at det var medbestemmende for Deres henvendelse.

Hartel: Nej, det kan sandelig godt være medbestemmende for min subjektive holdning i situationen.

Hækkerup: Hvad ville De da opnå ved den henvendelse dengang?

Hartel: Vi ville have dannet en regering af bondepartiet, konservative og venstre, udenom folk, som havde ansvar for den 9. april.

Hækkerup: Men hvormed skulle venstre og konservative lokkes ind i dette forsøg med andet, end at man sagde: den siddende regering er kompromitteret ved sine forhandlinger med Himmler?

Hartel: Det kunne godt tænkes at være en af grundene, i det øjeblik vi kom på speaking terms: at vi så under fortrolige former kunne drage dette frem. Men det kunne aldrig ske i en sådan officiel henvendelse.

Hækkerup: Men senere bruger De det overfor Christmas Møller.

Hartel: Nej, det var lige efter, at vi havde fået den påmindelse fra Renthe-Fink. Dette brev fra Christmas Møller er af 15. maj, og jeg sagde udtrykkeligt, at henvendelsen fra Pahl i sin tid var enten i slutningen af maj eller begyndelsen af juni 1940. Og fra det øjeblik, da vi havde den tyske trusel, var man nødt til at omgås dette emne med den allerstørste forsigtighed, og efterhånden glider det, som det gør med den slags ting, i baggrunden.

Hækkerup: Det vil være næsten umuligt for en udenforstående at få andet indtryk end dette, at De faktisk ikke troede på grev Holsteins meddelelse.

Dommeren: Må jeg lige vende tilbage til grev Holsteins meddelelse. Der står her A. 84:

„Holstein fortalte, at han selv havde fået underretning om, at danske udsendinge omkring midten af marts havde været tilkaldt til en forhandling med Himmler om besættelsen af Danmark, og at Holstein gik ud fra, at de danske forhandlere på dette møde havde fået at vide om de tyske planer."

Det er jo svækket betydeligt derigennem, at det kun er Holstein.

Hækkerup: Ja, det er hans ræsonnement.

Hartel: Grev Holstein gav det heller ikke ud for mere, end at udover de kendsgerninger, der havde været om dette møde, var resten noget, som han gik ud fra, som han måtte drage som sin slutning ud af det, og når han ikke gav det ud for mere overfor mig, kunne jeg heller ikke give det ud for mere.

Hækkerup: Men jeg forstår Dem således, at det var en henvendelse fra Renthe-Fink, der gjorde, at De ikke gjorde brug af den viden, De havde fået gennem grev Holstein.

Hartel: Ja, det var jo i højeste grad afgørende. Det kan jeg erindre. Jeg kan tydeligt huske det chok, vi fik, da vi fik denne henvendelse, og det blev underbygget yderligere ved min egen samtale med Renthe-Fink, hvor jeg forstod, at det var alvor, at disse ting måtte der ikke offentligt røres ved.

Hækkerup: Dette tryk fra Renthe-Fink, om jeg så må sige, lettede i maj 1945. Hvorfor råbte De ikke Deres viden ud for det danske folk dengang?

Hartel: Lettede det i maj?

Hækkerup: Ja, i maj 1945 kan Renthe-Fink i hvert fald ikke lægge noget som helst tryk. Hvorfor udråbte De ikke Deres viden for det danske folk dengang? Hvorfor venter De til august 1946?

Hartel: Der er aldrig nogensinde overfor os givet til kende, at man måtte drøfte disse ting.

Hækkerup: Hvem skulle give det til kende?

Hartel: Jeg kender det i det mindste ikke. Der er aldrig nogen, der har sagt senere, at disse angreb måtte gerne finde sted nu, for nu var man ligeglad fra tysk side.

Hækkerup: Hvem har sagt så, at De måtte rette angrebet i august 1946?

Hartel: Hvad er det for et angreb?

Hækkerup: De siger, at når De ikke gik videre med sagen under besættelsen, skyldtes det Renthe-Finks udtrykkelige ønske om, at sagen ikke blev rejst. Så kan jeg forstå, at De har haft den opfattelse under hele besættelsen, at det var et tysk ønske, også senere under Best, at De ikke måtte rejse diskussion om det. Jeg kan forstå, at De har ment, at sålænge tyskerne var her i landet, måtte det ikke diskuteres. Men i det øjeblik den tyske besættelse er ophørt, hvorfor rejser De så ikke øjeblikkelig dette meget vigtige spørgsmål, denne forræderianklage mod de partier, som nu sætter sig til dommere over landssvigerne? Hvorfor gør De det først i august 1946? Fordi, hr. Hartel, fordi De ikke troede på det.

Hartel: Ganske simpelt fordi min egen sag ikke var så langt fremme, at jeg havde brug for at gøre forberedelser af den art. Jeg vidste ikke dengang, hvad man ville anklage mig for. Jeg måtte have et ståsted, så jeg ikke fyrede ting af, som måske kunne være brugt meget mere virkningsfuldt i mit defensorat. Og forøvrigt mente jeg, at min dokumentation var for mangelfuld, min egen dokumentation var for mangelfuld.

Hækkerup: Ja, deri er jeg 100 pct. enig.

Hartel: Jeg har aldrig påstået andet. Jeg har aldrig nogensinde sagt, at mine oplysninger var et bevis. Jeg kan aldrig sige andet end det, som de var, at de er en antydning af, hvorledes tingene kan være forløbet, og at de kan give en forklaring på mange ting, som man mangler forklaring på i de forklaringer, der hidtil er givet, og at de, fremsat på dette tidspunkt i sin tid, var af så stor betydning for mig, at jeg straks gennem Christmas Møller lod det tilflyde den danske regering, og at vi ville benytte det til angreb,

men at vi blev standset i disse angreb fra tysk side — fra tysk side.

Hækkerup: Javel.

Hartel: Og med hensyn til august måned kan jeg kun sige, at de forhandlinger tilsigtede jo slet ikke offentlige angreb på den da siddende regering, for det var jo ganske unødvendigt; hvis vi underhånden kunne vinde venstre og konservative for et regeringsskifte, så var der kommet et regeringsskifte uden nogen som helst offentlig debat eller ballade af nogen art. Det er ligeså sikkert som vi taler sammen her; i det mindste var det det efter min opfattelse.

Hækkerup: De nævnte som et indicium for denne opfattelses rigtighed, at De havde mødt general With, som havde sagt, at de ansvarlige for den 9. april skulle for rigsretten.

Hartel: Ja.

Hækkerup: Deri lægger De på baggrund af den viden, De havde fået fra grev Holstein, at With også var vidende om, at den danske regering havde forhandlet med Tyskland inden besættelsen, ikke?

Hartel: Jeg lægger det i det, at der var en forhåndsviden på dansk side, omend ikke måske i det omfang, som grev Holstein antydede, så dog således, at man havde haft god tid til at sunde sig på situationen, og at det ikke var et overfald.

Hækkerup: General With har aldrig antydet, at han kendte noget til et Rostockmøde eller forudgående forhandlinger?

Hartel: Det har jeg aldrig drøftet med ham.

Hækkerup: Nej, men han har aldrig givet udtryk for, at han havde den opfattelse, så der er lagt mere i hans ord, end han har ment med dem. Så siger De, at Sehested havde fået at vide af C. P. M. Hansen, at kongen overvejede....

Hartel: Nej, jeg sagde, at jeg fra Sehested havde fået at vide, at kongen overvejede dr. Munchs arrestation umiddelbart efter den 9. april, og, sagde jeg, jeg vidste, at han på det tidspunkt, i april måned, havde haft, jeg tror det var tre samtaler med kammerherre C. P. M. Hansen og i det mindste een samtale med kabinetssekretær Bardenfleth. Det vidste jeg, men jeg sagde ikke, at jeg havde spurgt Sehested, om han havde det fra nogen af disse. Det er nøjagtig den samme distinktion som før.

Dommeren: Ja, jeg var også forbløffet over,

at kammerherre C. P. M. Hansen skulle have fortalt Sehested om kongens tanker.

Hartel: Det er nøjagtig som det forrige. Jeg spørger ikke Sehested, når han kommer med en sådan meddelelse. Jeg har hørt med til kredsen, jeg ved, han har den forbindelse. Så tænker jeg mit.

Hækkerup: Men det kan vi spørge Sehested om. Så vender jeg mig til maj 1940. De var hos Sehested, og så kommer Pahl og meddeler Dem, at der ikke må rettes angreb på regeringen, specielt ikke på Munch, og jeg forstod på Dem, at når Pahl kom, var det, fordi nogle DNSAP-folk havde hugget nogle breve og afleveret dem til det tyske gesandtskab.

Hartel: Jeg siger blot, det er den eneste mulige forklaring på, hvordan breve kan være kommet fra Sehesteds hjem tyskerne i hænde. Det er disse DNSAP-folk, som kom som Frits Clausens budbringere til Sehested. De har fjernet dem fra Sehesteds korrespondance. Jeg kan ikke dokumentere det, men jeg siger, det er den eneste mulige forklaring, fordi jeg kender Sehested og ved, at han aldrig nogensinde ville udlevere et originalbrev fra mig til nogen tysk myndighed.

Hækkerup: Har De nogen erindring om, hvornår den samtale fandt sted i maj, da Pahl kom? Den må nemlig ligge sent i maj måned, fordi De hævder, at det kom efter, at De havde rettet henvendelsen til Stauning den 20. maj.

Hartel: Pahl var der ikke een gang; han har været der to gange i det samme anliggende. Jeg kan ikke huske mere, om det var ved den første lejlighed, jeg var tilstede, eller det var ved den anden, for ved en af lejlighederne var jeg ikke tilstede. Jeg ved kun, at det var i maj eller begyndelsen af juni, men jeg kan ikke lokalisere nu, ved hvilken af samtalerne jeg var tilstede.

Hækkerup: Men jeg forstår, at denne henstilling fra tysk side om ikke at rejse dette spørgsmål kom til Dem, efter at De havde talt med Stauning den 20. maj. Sådan forstod jeg Dem før. Hvis De havde fået denne henstilling, ville De ikke have henvendt Dem til ham?

Hartel: Jeg er også sikker på, at det var efter den 20. maj, efter min samtale med Stauning. Den plejer jeg selv at bruge som et slags angelpunkt for begivenhederne.

Hækkerup: Men det kan jeg ikke få til at harmonere med det brev, der foreligger i Sehestedsagen, hvor Sehested skriver til Dem

den 9. maj om sin samtale med Renthe-Fink. Det brev har man senere villet fortolke derhen, at Renthe-Fink ved den lejlighed har sagt eller ladet Sehested forstå, at noget muks var der, men spørgsmålet måtte ikke rejses.

Hartel: Ja det er dette mærkelige brev, som foreligger i en tysk form, men som er skrevet på dansk til mig i sin tid, hvad jeg også kan se af oversættelsen.

Hækkerup: Men i dette meget udførlige brev, hvor Sehested refererer sin samtale med Renthe-Fink meget omhyggeligt, nævner han ikke med et ord det, vi kalder Rostockmødet. Ikke med en stavelse nævner han det. Er det ikke forbløffende?

Hartel: Ja, der nævnes i høj grad dette — men ordet Rostock...

Hækkerup: Ja, nu brugte jeg den vending.

Hartel: Ordet Rostock? Såvidt jeg erindrer, forekom det ikke i grev Holsteins udtalelser til mig. Vi må dog være klar over, hvad vi taler om.

Dommeren: Men når vi læser, hvad arkivar Dahl har forklaret i retten, så hedder det dèr, at

> „Bent Holstein, der antagelig havde sin viden fra hollandske kredse, i slutningen af april 1940 har fået at vide, at der den 17. marts 1940 i Rostock eller i nærheden af Rostock blev holdt et møde mellem danske myndigheder, repræsenteret ved udenrigsminister Munch, minister Zahle og direktør for krigsministeriet Stemann m. fl."

Altså, efter Dahls erindring har Holstein allerede på det tidspunkt talt om Rostock.

Hartel: Det kan jeg ikke have nogen mening om, da jeg ikke var tilstede ved den pågældende lejlighed. Jeg ved, at grev Holstein og Dahl kendte hinanden særdeles godt, at grev Holstein kom i hans hjem, og at hans forhold til grev Holstein måske var mere venskabeligt end mit. Det kan jeg ikke se bort fra, for når mit forhold ikke altid var så godt, skyldtes det, at grev Holstein og Sehested ikke tålte hinanden. Det var en af grundene til, at jeg overfor Sehested ikke talte om min forbindelse med grev Holstein mere, end jeg var strengt pisket til, for det svækkede det gode forhold mellem Sehested og mig, i det øjeblik det viste sig, at min forbindelse med Holstein var for intim.

Hækkerup: Men jeg holder mig stadig til brevet af 9. maj. De, Sehested og Hartel, har drøftet dette problem på grundlag af den viden, grev Holstein har bibragt hr. Hartel, de drøfter angreb på regeringen o. s. v., og man har denne føling med Renthe-Fink, men i denne udførlige samtale, hvor Sehested plæderer for en regeringsændring, siger han ikke et ord om dette. Han beder om, at der må blive udsendt en hvidbog, og så forklarer han, at der var et had i den danske befolkning til regeringen, fordi den systematisk har ødelagt det danske forsvar og derfor er skyld i besættelsen. Hvor havde det været nærliggende at sige til Renthe-Fink, hvis han overhovedet troede på den Holsteinske skrøne: vi har viden om, at regeringen har begået forræderi ved at forhandle med den tyske rigsregering eller i hvert fald med Himmler forinden besættelsen.

Hartel: Ja, men der er jo et brev her fra Sehested til general Gørtz. Dèr taler han netop overfor generalen om forræderi: „Jeg spurgte hr. generalmajoren, om der forelå beviser for forræderi. Dette mente De ikke var tilfældet". Dèr har Sehested selv været inde på det.

Hækkerup: Det er overfor general Gørtz?

Hartel: Ja.

Hækkerup: Hvornår er det dateret?

Hartel: Det kan jeg ikke se her, men det er fra den samme periode.

Hækkerup: Hvad svarede Gørtz forøvrigt på det spørgsmål?

Hartel: Efter Sehesteds referat mente han ikke det var tilfældet. „Disse beviser foreligger nu", siger Sehested.

Hækkerup: Ja, Sehested siger.

Hartel: Ja, men De sagde før, at vi ikke troede på det. Nu er her netop en udtrykkelig udtalelse fra Sehested, der siger, at disse beviser foreligger nu.

Hækkerup: Men De kan ikke sige, hvornår det er dateret?

Hartel: Nej, men det er ikke vanskeligt at finde ud af det, for det er pag. 144 i retsekstrakten i Sehesteds sag, og pag. 139 og 137 er fra 7. maj, så det er lige omkring det tidspunkt. Jeg vil gerne overlade den ærede forhørsleder disse aktstykker. Dèr siger netop Sehested: „Disse beviser foreligger nu".

Hækkerup: Ja, det gør han altså overfor general Gørtz. Han gør det ikke overfor Renthe-Fink.

Hartel: Nej, men vi render da ikke rundt hos folk og siger allevegne lige det samme. Der er også mange andre ting, man beskæftiger sig med på et sådant tidspunkt, og det

var ikke så mærkværdigt på daværende tidspunkt, at der var forhåndsaftale eller forhåndsviden på dansk side om besættelsen, som det er blevet efterhånden på grund af den stilling, man senere har indtaget. Der er en meget stor forskel fra daværende tidspunkt til nu.

Hækkerup: Så har De selv haft en samtale, forstår jeg, med Renthe-Fink i juni—juli 1940, hvor De har drøftet hele dette spørgsmål.

Hartel: Ja, det møde kan sikkert Landbrugsrådet nærmere tidfæste.

Hækkerup: Hvor De har rejst spørgsmålet om udsendelse af en hvidbog. Det må da have ligget i Deres tanker, at en sådan hvidbog ville komme til at indeholde dokumentation for forhandlinger inden besættelsen, ikke?

Hartel: Ja naturligvis, alt, hvad der vedrørte besættelsen og det, som var forudgående vedrørende det samme spørgsmål.

Hækkerup: Det ville De have med?

Hartel: Der var jo en norsk hvidbog, såvidt jeg erindrer, som kom meget hurtigt efter den norske okkupation.

Hækkerup: Men det, jeg gerne vil have Dem til at bekræfte, er dette: når De ønskede denne hvidbog, var det, fordi De regnede med ad den vej at kunne dokumentere, at grev Holsteins oplysninger var rigtige?

Hartel: Ja, naturligvis, det var en af grundene.

Hækkerup: All right, en af grundene. Dertil svarer Renthe-Fink, at det er han afskåret fra at gøre, forstod jeg, af hensyn til de aftaler, der var truffet med den danske regering. Deri lægger De, at Renthe-Fink har erkendt, at der var truffet aftaler før besættelsen?

Hartel: Ja.

Hækkerup: Det lægger De i det?

Hartel: Ja, ikke selve udtrykket, at der var truffet aftaler før besættelsen, for det kunne endelig også have stået i et eller andet protokollat fra selve den 9. april, men at der ikke måtte røres ved noget, hverken besættelsen eller noget omkring selve besættelsen, det lå i Renthe-Finks udtalelse, og det havde han forpligtet sig til overfor den danske regering. Jeg betragtede det jo nemlig under samtalen som ganske evident, at der forelå aktstykker også fra de foregående uger.

Hækkerup: Ja, det gjorde der jo også, indberetning fra Zahle.

Hartel: Ja, og alt, hvad der forelå af den art også fra tysk side, hvad der var udvekslet og drøftet. Alt det skulle lægges på bordet.

Hækkerup: Men det ligger udenfor Deres forestillingskreds, at det, Renthe-Fink svarede, var i virkeligheden, at efter at vi havde fået en de facto-overenskomst den 9. april om morgenen — og det fik man jo ved den danske kapitulation —, kan vi ikke rejse det spørgsmål som diskussionsgrundlag her i Danmark? Det ligger udenfor Deres forestillingskreds, at dette kan have ligget i Renthe-Finks ord og ikke andet? Det kan De ikke tænke Dem?

Hartel: Jeg forstår ikke helt, hvad den ærede forhørsleder mener.

Hækkerup: Jeg læser Renthe-Finks svar derhen, at han siger, at efter at Danmark har accepteret det tyske ultimatum den 9. april, kan vi ikke have en indrepolitisk debat om regeringens stilling. Sådan forstår jeg det. Men sådan ville De altså ikke opfatte det?

Hartel: Nej, sådan opfattede jeg det ikke efter samtalens karakter, for jeg mente netop at have givet det den vending, at Renthe-Fink måtte være klar over efter mine udtalelser, at jeg mente, at der var forudgående samtaler. Derfor måtte jeg opfatte svaret, som jeg har opfattet det: at det gjaldt de samlede aktstykker, alt hvad der var drøftet indtil og på selve besættelsesdagen.

Hækkerup: Ja, det forstår jeg, og det var altså en misforståelse.

Hartel: Ja, det kan jeg ikke sige noget om. Det har jeg aldrig påstået noget om. Diplomatiske samtaler er altid uhyre vanskelige, og Renthe-Fink var selv en dreven diplomat, så det var ikke sådan at få ham til at sige mere, end han ønskede.

Hækkerup: Nej, men Renthe-Fink har den 15. april afgivet en indberetning til det tyske udenrigsministerium om besættelsen af Danmark, og dèr fremhæver han udtrykkeligt, hvilken overraskelse det var for danskerne, hvad der skete.

Hartel: Ja, for danskerne, det er klart.

Hækkerup: Ja, for den danske udenrigsminister, som blev tilkaldt kl. 4 om morgenen. Jeg må hellere læse det op. Der stod:

> „Da jeg tirsdag den 9. april kl. 4 dansk tid lod udenrigsministeren vide, at jeg kl. 4,20 skulle foretage en démarche, som hastede, troede danskerne først, at jeg ville tale med udenrigsministeren kl. 16,20

om eftermiddagen, og de var overordentlig forbavsede, da jeg fastholdt, at jeg ville aflægge besøget kl. 4,20 om morgenen. Til trods for det tidlige tidspunkt for mit besøg, der varslede noget usædvanligt, var man på ingen måde forberedt på indholdet af min démarche. Meddelelsen om, at de tyske tropper allerede havde overskredet den danske grænse og tilmed stod i begreb med at gå i land i København, ville de i begyndelsen ikke tro på. Deres fuldstændige overraskelse viste, hvor fuldkomment det var lykkedes lige til det afgørende sidste minut at hemmeligholde vore hensigter."

Altså, Renthe-Fink har slet ikke haft den tanke, som De havde i den samtale, De havde i juni—juli. Ellers er hans indberetning til udenrigsministeriet falsk.

Hartel: Det har jeg ikke påstået noget om og kan ikke vide, om det ene eller andet er tilfældet.

Hækkerup: Men det, jeg gerne vil fastslå, er, at De har gået og tænkt over disse forskellige episoder, De har lagt mere i det og overdimensioneret det; De har fået det ud af det, som De gerne ville, De har beskæftiget Dem med ønsketænkning dengang som led i Deres politiske virksomhed.

Hartel: Ja, hvis jeg ikke havde haft det aktstykke endnu, hvor jeg henvender mig til Christmas Møller, ville der måske være nogen adkomst til at sige, som der blev sagt her, men det vidner om, at jeg har betragtet det som en realitet. Ellers ville jeg aldrig have givet det videre i den form til en mand, som var delvis min politiske modstander, men på den anden side en mand, som jeg respekterer som menneske.

Hækkerup: All right, det tror jeg ikke vi kommer nærmere. Det, som det interesserer mig at slå fast, er dette, at det er kun lidt, grev Holstein i virkeligheden har sagt, og at De ikke under nogen form — De kan have haft de grunde dertil, som De har forklaret — har forsøgt at få mere at vide fra Holstein, som kunne begrunde denne sensationelle oplysning.

Hartel: Men der er det, jeg ville hævde, at det havde knap den sensationelle karakter dengang, som det senere har fået, omend det selvfølgelig var et alvorligt spørgsmål. Så kunne man med en vis ret have sagt: ja, den politik i samarbejde med Tyskland, som vi har ført fra 9. april, førte vi allerede fra den 17. marts. Hvis man havde gjort det straks, var brodden faktisk taget af hele den historie.

Hækkerup: Nej, det er en grundig misforståelse.

Hartel: Ja, det er en forskellig politisk opfattelse. Men man tog ikke det standpunkt dengang, og derigennem fik det en anden karakter. Det ser jeg godt, men det så man ikke i samme omfang dengang. Der var så mange andre begivenheder og forhold, der spillede ind, at man ikke bed sig fast i et sådant enkelt spørgsmål.

Dommeren: Der er det spørgsmål, hvor meget grev Holstein virkelig har sagt, for at han fortæller, at der har været udsendinge ude omkring midten af marts, og går ud fra, at de har fået at vide om tyske planer, er alligevel et svagt grundlag, synes jeg, at arbejde på.

Hartel: Ja, men der er det, hr. retsformand, at vi har denne udtalelse fra Christmas Møllers side, hvor han ganske nøgternt gengiver overfor regeringen det, han har fået at vide fra mig. Og det er rigtigt, det, der står dèr; det var det, jeg sagde dengang. Det er faktisk det, det drejer sig om. (Overrækker brevet til dommeren). Det er et samtidigt dokument; det er meget bedre end at bryde sin hjerne frem og tilbage med noget, der ligger så langt tilbage.

Dommeren: Men her er det „opfattelsen i Berlin, vel i udenrigsministeriet" — det er straks en svækkelse —, „at der vitterligt har ligget en klar aftale." . . .

Hækkerup: Der refereres jo ikke til Holstein i det der. Men det, jeg hæfter mig ved, er netop dette, at De siger og gentager — og Sehested siger det samme —, at denne viden om dette møde var medbestemmende for henvendelsen både til Stauning og til venstre og konservative. Nu reducerer De det til noget, som De hørte som så meget andet.

Hartel: Nej, men jeg siger, man hørte mange ting, andre ting, som var af stor betydning på det daværende tidspunkt. Man kan ikke rive dette ud af sammenhængen og sige, at det var det eneste afgørende. Handelsforhandlingerne var f. eks. for os et meget større spørgsmål. Knud Bach ville f. eks. aldrig have interesseret sig for et spørgsmål som dette. Han interesserede sig for de dansk-tyske handelsforbindelser.

Dommeren: Vi kan se her i Deres forklaring i retten:

„Holstein fortalte, at han selv havde fået underretning om, at danske udsendinge omkring midten af marts havde været tilkaldt til en forhandling med Himmler om besættelsen af Danmark, og at Holstein gik ud fra, at de danske forhandlere på dette møde havde fået at vide om de tyske planer."

I det andet er det blevet til:

„Det hævdes stadig fra samme kilde, at opfattelsen i Berlin, vel i udenrigsministeriet, er den, at der vitterligt har ligget en klar aftale mellem det danske udenrigsministerium og det tyske om, at den danske regering ikke skulle modsætte sig, at Tyskland på et eller andet tidspunkt under krigens forløb så sig nødsaget til at tage Danmarks neutralitet under sin beskyttelse."

Altså noget meget, meget mere vidtgående end grev Holsteins udtalelser til Dem efter Deres egen forklaring i 1946.

Hartel: Ja, derfor kan man ikke sige, at jeg er tilbøjelig til at lægge til, efter som tiden går. Tværtimod, det er ligesom det afbleges i min erindring, og dèr, i 1946, har jeg altså lagt meget større vægt på det.

Dommeren: I 1946 får vi, hvad grev Holstein har sagt , men i brevet her er det noget helt andet og meget, meget mere.

Hartel: Ja, jeg kan ikke sige andet end, at det var indholdet. Ordene har jeg jo endelig heller ikke skrevet, men det er altså en videregivelse af mit referat. Men tankegangen i dette: at der havde været en aftale, og at der var tale om at tage Danmarks neutralitet under beskyttelse — det var netop det tekniske tyske udtryk, man brugte, i stedet for okkupation og besættelse; det lød bedre, at man tog Danmarks neutralitet under sin beskyttelse; dèr brugte man den terminus, og efterhånden som jeg har drøftet det med grev Holstein, har han vel også brugt skiftende udtryk om det, som man jo gør under sådanne samtaler, der jo ikke er beregnede på at bruges for noget andet forum end til ens egen partimæssige underretning.

Hækkerup: Skal det forstås således, at Holstein opgav tyske kredse som kilde til sin oplysning? Altså, det, der er udtryk for, hvad Holstein har fortalt, er det tyske kredses opfattelse?

Hartel: Jeg opfattede dengang Holstein som givende mig sine meddelelser først og fremmest fra sine forbindelser i Berlin.

Hækkerup: Dahl mener, det var hollænderne.

Hartel: Det kan jeg ikke have nogen mening om. Og jeg tror, det går igen i min samtale med statsministeren, hvor jeg netop også taler om forbindelser i Berlin. Jeg burde under den samtale — det erkender jeg — have sagt: grev Holsteins forbindelser i Berlin, men til statsministeren sagde jeg altså kun: forbindelser i Berlin, så han kunne og måtte nærmest tro, at det var mine egne. Det er fuldkommen rigtigt, men hvis det var blevet drøftet dengang, var det kommet frem, at min hjemmelsmand var først og fremmest grev Holstein, måske i mindre omfang Rosting, men at det ikke var direkte, personlige forbindelser, jeg havde.

Hækkerup: Men jeg forstår det sådan, at den viden, De dengang havde fået, har partiet ikke anvendt i sin henvendelse til medlemmer af venstre og konservative.

Hartel: Nej, det har partiet ikke.

Hækkerup: Men det er altså for Dem personlig....

Hartel: Det er mine subjektive grunde. I det hele taget var det meget svært at interessere bondepartiet for det, man kalder den rene politik. De holdt sig først og fremmest til de erhvervsøkonomiske spørgsmål.

Hækkerup: Ja, det havde man i nogen grad indtryk af. — Men så dukker altså hr. Guldberg op, og der er vel ingen særlig anledning til at diskutere det, for den viden, De har fået fra Guldberg på det tidspunkt, den holder ikke. Det skifter også lidt i de breve, De har skrevet. Jeg kan nævne, at i Deres første brev nævner De, at det er dr. Grothmann, der har været informator af Guldberg og har deltaget i forhandlingerne, og dr. Brandt, som Guldberg nu fortæller er den egentlige informator, dukker først op i brevet af 25. januar 1947, Deres fjerde brev.

Dommeren: Må jeg lige spørge: det brev, De sendte til justitsminister Elmquist den 29. august, har Guldberg fået det læst op, eller har han læst det?

Hartel: Jeg kan måske henvise til det brev fra Guldberg, som foreligger her.

Dommeren: Der står i dette:

„Jeg undertegnede bekræfter, at jeg har meddelt tidligere folketingsmand Hartel, at jeg i oktober 1945 traf Himmlers tidligere adjutant, Obersturmbannführer dr. Grothmann i interneringslejren 031 ved Nienburg an der Weser og af ham fik op-

lyst, at Himmler, Grothmann, Jacobsen og Riedweg samt dr. Munch, kammerherre Zahle og ritmester Lunding havde været samlet i Rostock den 17. marts 1940 for at drøfte det forestående angreb på Norge og besættelsen af Danmark. Det er med min indforståelse, at Hartel har videregivet denne oplysning til justitsminister Elmquist i brev af 29. august 1946, som jeg har læst."

Underskrevet: Ove Guldberg. — Jeg bemærker, hr. kontorchef, at Brandt slet ikke eksisterer i den skrivelse.

Hækkerup: Nej, det gør han ikke. Det er blot det, jeg ville understrege, at Guldberg har senere fuldstændig frafaldet, at Grothmann var hans hovedvidne, og hævder, at det var Brandt.

Hartel: Ja det ændrede han vist også senere overfor mig, men jeg syntes ikke, at Grothmann i den grad forsvinder.

Hækkerup: Jo, hvis De læser politirapporten, siger Guldberg: „hvorimod han intet har oplyst om Grothmann, men han interesserede heller ikke kmp. særlig stærkt". Og lidt senere står der, at det „egentlig er fortalt ham af Brandt, hvorimod Grothmann nærmest kun har været tilhører". Det er rapport af 28. november 1950.

Dommeren: Og da er Brandt antagelig skudt.

Hartel: Men den rapport er fra 1950.

Dommeren: Ja, og da er Brandt antagelig skudt.

Hartel: Det har jeg aldrig hørt noget om.

Dommeren: Men i Olesens værk „Fra utrykte Kilder" står der side 16, at denne oplysning om Riedweg og Grothmann

> „har ved en nærmere prøvelse vist sig ikke at være korrekt. Dr. Riedweg har ikke deltaget i forhandlingerne, og dr. Werner Grothmann var ikke til stede i Rostock den 17. marts 1940. På dette tidspunkt forrettede han tjeneste ved hæren på vestfronten og blev først den 15. august 1940 overført som adjutant i Himmlers personlige stab".

Det er ikke rigtigt; det er vist først i 1941.

Hækkerup: Der er en lille ting i Deres første brev. De fortæller her, hvad Guldberg har fortalt Dem om dette møde. Der står:

> „I denne konference deltog foruden Himmler hans tre adjutanter: Obersturmbannführerne dr. Grothamnn, Jacobsen og dr. Riedweg. De to sidste kender jeg personlig."

Det accentuerer oplysningen, så man må få det indtryk, at de to herrer selv har fortalt Dem noget. Men det er ikke tilfældet?

Hartel: Nej, det, jeg mente med det, var, at jeg kendte dem som seriøse og ansete mænd, der meget vel kunne tænkes at have deltaget, i kraft af deres stilling og indflydelse, i et sådant møde.

Dommeren: Jeg vil gerne citere hr. Olesen: „Dr. Riedweg har ikke deltaget i forhandlingerne."

Hækkerup: Nej, og Jacobsen har efter sin egen erklæring heller ikke gjort det.

Hartel: Jeg har jo kun gengivet dette videre. Jeg kan ikke give nogen personlig oplysning om det.

Hækkerup: Nej, det er jeg klar over.

Hartel: Når man får så overraskende og betydningsfulde oplysninger, så ønsker jeg for det første ikke at gengive noget, som bagefter måske kan siges ikke at have været rigtigt gengivet, eller som det på nogen måde kan være illoyalt at bruge, uden at vedkommende ved det. Jeg var forbløffet over, at jeg fandt det frem; jeg vidste, jeg havde skrevet det.

Hækkerup: Men hvis De ser på Deres brev af 27. september, taler De dèr om, at Guldberg hævder at have sin viden deponeret i Sverige. Det må han jo have sagt til Dem?

Hartel: Det har han sagt.

Hækkerup: Det benægter han senere, men det kan De jo ikke bære ansvaret for.

Hartel: Jeg kan ikke gøre mere end sige, at efterhånden som der kom yderligere supplerende oplysninger, skrev jeg igen. Det var jo dog overkommeligt at skrive....

Hækkerup: Og så fastslår De i den sidste sætning....

Hartel: Og så søgte vi at få vidneførsel under vor sag, idet Sehested opførte alle dem, der havde haft med disse sager at gøre, på en samlet vidneliste, da sagen skulle i landsretten. Men det blev afvist at føre disse vidner, og så var der ingen grund til, at jeg prøvede det samme.

Hækkerup: Deres brev af 27. september slutter med at sige: „Sandheden var den, at vor daværende Regering var informeret og indforstaaet Uger i Forvejen."

Hartel: Ja det var altså min opfattelse. Det var min opfattelse dengang, og det har stadig været det. Men det er jo ret ligegyldigt, om jeg har den opfattelse eller ikke.

Det er jo ikke afgørende for den historiske sandhed. Men altså, indtil videre har jeg den.

Hækkerup: I Deres tredie brev, af 19. november 1946, dukker så v. Stemann op. Jeg går ud fra, hr. Hartel, at De er bekendt med de dementier, vi har fra både Stemann, Kjølsen og Lunding af, at de skulle havde deltaget, og at de tre herrer er i stand til at dokumentere, hvor de var, og at dette ikke var Rostock.

Hartel: Jeg ved ikke, dette navn Stemann? det foresvæver mig, at jeg engang også har hørt det fra tysk side, så det slet ikke var danskeren Stemann, men en tysker. Men det står meget dunkelt for mig.

Dommeren: Jeg forstår, at De med hensyn til disse herrer udelukkende bygger på Guldberg.

Hartel: Jeg havde ikke andet at bygge på. Derfor udtalte jeg mig, som jeg gjorde under vidneansvaret dengang, idet jeg altid har haft det standpunkt, at man hellere må udtale mindre, end man egentlig mener at kunne huske, end mere, selvom det bedre passede i ens kram.

Hækkerup: Men der er en ting, jeg gerne vil nævne for Dem, for det står helt for Deres egen regning. Det er i brevet af november 1946: „og forfægtede, at der under Besættelsen ikke måtte finde Systemskifte Sted". Det kan jeg ikke få til at harmonere med Deres aktion i 1940.

Hartel: Jeg er meget glad for, at man rejser det spørgsmål, thi for mig var et systemskifte kun et systemskifte, hvis der kom en nationalsocialistisk regering, idet ingen anden gruppe, som jeg kunne tænke mig, lige fra Danmarkskredsen og Højgaardgruppen til L. S., ville et systemskifte i den forstand, at vi ville omdanne samfundets grundlag og omstyrte den demokratiske forfatning. De eneste, der kunne tænkes at ville gøre det, var nationalsocialisterne, og dette har jeg bekæmpet fra besættelsens første dag indtil Frits Clausens afgang; det kan jeg dokumentere. Det var det, jeg forstod ved et systemskifte.

Hækkerup: Jeg vil dog bede Dem tilføje til forklaring, at De stod jo i bondepartiet, som var medlem af fællesfronten med DNSAP.

Hartel: Ja.

Hækkerup: Hvordan vil De forklare det?

Hartel: Det kan jeg glimrende forklare. Det var først og fremmest en taktisk manøvre, som var tilrettelagt for at hindre

DNSAPs modstand mod landbrugsprisernes forhøjelse og deres undermineringsarbejde bag kulisserne overfor tyskerne for at hindre, at landbrugspriserne gik i vejret. Dette mente vi at kunne forhindre ved at have et samarbejde med dem, så de også havde ansvar overfor os, og det viste sig også, at fra det øjeblik Aarhusresolutionen var vedtaget, var DNSAP nødt til at indstille sin landbrugsfjendtlige politik, som havde til formål, som Renthe-Fink skriver i en af sine rapporter, at man ved at trykke landbruget prismæssigt skulle skabe en revolutionær stemning. Derfor var hans opgave vanskelig. På den ene side skulle han skaffe Tyskland varer, d. v. s. fremme prisudviklingen, give bønderne gode priser, så de producerede, og på den anden side skulle han støtte nationalsocialisterne i at skabe en revolutionær holdning indenfor landbrugsstanden. Derfor tog jeg mit parti og skabte dette samarbejde, men det havde for de 90 pct.s vedkommende en fuldkommen praktisk, prismæssig karakter, og det var altså for at neutralisere den modstand bag kulisserne, som efter min mening på et givet tidspunkt kunne have været fuldkommen afgørende.

Hækkerup: Ja, jeg ville blot bede om en besvarelse af det. Jeg er klar over, at det ikke vedrører problemet Rostock. Jeg vil gerne spørge Dem: Tror De i dag, at dette møde i Rostock har fundet sted?

Hartel: Ja.

Hækkerup: Så vil jeg gerne have lov at gøre Dem bekendt med nogle enkelte tyske udtalelser. De ved, vi har endnu ikke kunnet offentliggøre de tyske dokumenter, og det er sandt, når jeg siger, at det er, fordi vi endnu ikke har fået tilladelse fra de allierede.

Hartel: Jeg må måske bemærke her, at uanset hvad der er den objektive sandhed eller ikke, har jeg i det mindste ikke besværliggjort noget ved overhovedet at deltage i hverken det ene eller det andet til sagens opklaring eller tilsløring eller noget, så forsåvidt kan der for min person ikke gøres mere til den sags opklaring end det, som jeg foretog allerede på det tidspunkt, i 1946, da jeg skrev til justitsministeren. Jeg har intet nyt at bringe.

Hækkerup: Må jeg forstå det således, at De ikke kender Olesen?

Hartel: Ham har jeg kendt fra 1930erne, men jeg kender ikke noget til, hvordan hans

bog er kommet i stand. Jeg har overhovedet ikke haft det mindste samarbejde med ham om den bog. I virkeligheden kom den som en overraskelse for mig på det tidspunkt, den fremkom. Jeg tror ikke engang, jeg havde hørt, at der var en bog under forberedelse. Men jeg har forsåvidt kendt Olesen, jeg tror fra begyndelsen af 1930erne.

Hækkerup: Men De har ingen forbindelse haft med ham i relation til bogen?

Hartel: Med det arbejde, som ligger her for at få opklaret sagen, således som det har givet sig udtryk i bogen, har jeg ingen forbindelse.

Hækkerup: Jeg vil alligevel gøre Dem bekendt med enkelte af disse udtalelser. Der er bl. a. en skrivelse fra værnemagtens overkommando til det tyske udenrigsministerium af 2. april 1940. Dèr hedder det bl. a.:

„Overgivelsen af de tilsvarende noter i København og Oslo kan, af hensyn til garantien for den militære overraskelse, først finde sted samtidig med landgangens begyndelse og grænsens overskridelse. For at forhindre unødvendig blodsudgydelse og hurtigt at bilægge eventuelt opståede fjendtligheder, er det derfor påkrævet så hurtigt som muligt at tilvejebringe en foreløbig principiel afgørelse fra den danske og norske regering om deres indstilling til de tyske fordringer."

De kan godt af dette se, at værnemagtens overkommando i hvert fald har været ukendt med Rostockmødet?

Hartel: Ja, det synes klart at fremgå.

Hækkerup: Og så kan De også gøre mig den indrømmelse: Hvilket zweck havde det, at Himmler førte forhandlinger, når værnemagtens overkommando ikke kendte dem?

Hartel: Det er jo egentlig ligegyldigt, hvad jeg mener om det spørgsmål.

Hækkerup: Nej, det er ikke mig ligegyldigt.

Hartel: Nå, det er ikke den høje forhørseder ligegyldigt, hvad jeg mener?

Hækkerup: Nej, fordi De har været med til, at denne sag er rejst, gennem Deres brev til justitsministeren.

Hartel: Jeg kan jo ikke foretage mig mere til dette spørgsmåls opklaring, end hvad jeg har meddelt Dem. Faktisk lå det der jo i forvejen, så det var forsåvidt ligegyldigt, om vi talte sammen i dag.

Dommeren: Hr. Hartel har jo ikke pligt til at udtale sig om dette.

Hartel: Jeg vil jo gerne kende disse dokumenter i sammenhæng. Jeg kender udsnit af dem, men det er vedrørende landbrugsspørgsmålet og vor egen sag og så delvis Laurits Hansens forhold til besættelsesmagten.

Hækkerup: Men vi fastslår, at De har alene Deres viden fra Holstein og Guldberg?

Hartel: Ja.

Dommeren: Har De forhandlet med stamhusbesidder Sehested om disse rygter?

Hartel: Jeg har jo talt med Sehested mange gange, men jeg vil gerne vide, på hvilket tidspunkt der skulle være tale om at jeg havde talt med ham. I 1940 talte jeg med ham næsten hver dag, men i det sidste halve år forsåvidt har mine samtaler med Sehested indskrænket sig til en 2—3 stykker.

Dommeren: Har De siddet sammen med Sehested i Sundholm?

Hartel: Nej, det tror jeg ikke. Nej. Det er mærkeligt, jeg har oplevet at sidde sammen med mange mennesker, men jeg tror aldrig, jeg har oplevet at sidde sammen med Sehested. Det var vi for godt kendt til, det ville have vakt opsigt, så det kom vi aldrig til. Flemming Dahl har jeg ikke siddet sammen med, men Guldberg har jeg siddet sammen med, Vald. Thomsen, Jens Thomsen.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 11,30.

Fredag den 13. april 1951, kl. 13.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne civilingeniør Holger Winding Christensen.

Dommeren: Retten har i opdrag at søge oplyst, om der skulle ligge noget til grund for rygterne om et møde i Doberan ved Rostock den 17. marts 1940, og vi har måttet indkalde de personer, der muligvis kunne komme med oplysninger. Der foreligger fra Deres hånd breve, og derfor er det nødvendigt for os at tale med Dem. De møder som vidne og har pligt til at tale sandhed. Forhøret foregår for lukkede døre, så offentlig meddelelse må ikke finde sted.

Hækkerup: Der foreligger fra Dem 3 breve til justitsministeren, alle dateret 1947, det ene den 25. marts, det andet den 19. april og det tredie den 4. maj. Det er kun det tredie brev, der har større interesse*); dog er der enkeltheder i de to andre, som jeg gerne vil have lov til at spørge Dem om. Jeg vil gerne sige med det samme, at alt det, De opruller i det første brev, det jeg vil kalde Withaffæren, har ikke interesse, dels fordi kommissionsdomstolen alene har til opgave at undersøge Rostockmødet, og dels fordi den parlamentariske kommission, hvorfra den henter sin myndighed, ikke har et så omfattende kommissorium, at Withaffæren kan bringes ind derunder. — De blev den 25. februar 1947 ved byretten idømt 5 års fængsel. Jeg vil gerne spørge: Hvornår blev De anholdt efter befrielsen?

Winding Christensen: Jeg blev anholdt den 5. maj.

Hækkerup: Da var De altså her i landet?

Winding Christensen: Jeg boede på det tidspunkt på Hotel d'Angleterre og var forbindelsesmand mellem frihedsrådet og Dagmarhus efter opfordring direkte fra frihedsrådet. Jeg havde fungeret et par måneder.

Hækkerup: Hvor blev De anbragt?

Winding Christensen: Jeg blev anbragt her i Domhuset, ovre på den anden side af gaden, gennem porten og ned i kælderen.

Hækkerup: Hvor længe var De dèr?

Winding Christensen: Til ca. kl. 1 nat. Så blev jeg ført med en transport til Vestre Fængsel.

Hækkerup: Kan De sige, hvor længe De var dèr?

Winding Christensen: Jeg kan ikke sige det ganske bestemt, men såvidt jeg erindrer, kom jeg på Alsgades skole ret hurtigt, jeg tror efter et par måneders forløb. Så kom jeg tilbage til Vestre Fængsel, og så....

Dommeren: Hvor længe var De på Alsgades skole?

Winding Christensen: Dèr har jeg vel siddet 5—6 måneder, men der var en kortere periode på vist en måned, hvor jeg var anbragt på Herstedvester, og kom så tilbage til Vestre. Jeg tror det ligger forud for Alsgadeperioden. Jeg tror, det ligger således, at jeg i august kom til Herstedvester og tilbage efter en måneds forløb, og derefter i løbet af efteråret til Alsgade, hvor jeg så blev til lidt ind i næste år.

Hækkerup: Hvor afsonede De efter domfældelsen i februar 1947?

Winding Christensen: Jeg var først i Horserødlejren og blev derefter ført til Faarhuslejren, og derfra gik jeg så direkte ud i friheden.

Hækkerup: Har De truffet Ove Leif Guldberg, før De kom til Horserød?

Winding Christensen: Nej, det har jeg ikke. Nej, han var mig ubekendt før.

Hækkerup: Heller ikke under besættelsen? De har overhovedet ikke truffet ham, før De blev hans medfange i Horserød?

Winding Christensen: Nej.

Hækkerup: Det, der interesserer mig, er som sagt det tredie brev, det brev, De har afsendt den 4. maj 1947 fra Horserød. Jeg vil gerne læse lidt af det op for Dem. De indleder med at sige:

„For nogen Tid siden offentliggjorde „Information" nogle opsigtsvækkende Oplysninger hidrørende fra en vis Løjtnant Guldberg, der p. T. hensidder som politisk

*) jfr. A. nr. 53.

Fange, til Trods for at han under hele Krigen med stor Fare for sit Liv energisk og maalbevidst har kæmpet mod Nazismen i selve Tyskland".

Så kommer der forskellige ting af mindre interesse, men så kommer det afgørende. De skriver:

„De faktiske Forhold er nu følgende: Efter Kapitulationen kom ovennævnte Ltn. Guldberg i en allieret Fangelejr i Tyskland til at sidde sammen med nogle tyske Herrer, der paa eget Initiativ gav Ltn. Guldberg en detailleret Beretning om vigtige, hemmelige Forhandlinger, mellem Danmark og Tyskland, hvori de selv havde deltaget".

Jeg vil gerne standse her. Husker De navnene på de tyske herrer, der dèr var tale om, de, som på eget initiativ havde meddelt Guldberg disse oplysninger?

Winding Christensen: Jeg har jo alt dette direkte fra Guldbergs egen mund, idet vi omgikkes i lejren, og sagen interesserede mig ret stærkt, og jeg har også i det store og hele navnene præsent. Hvem det direkte var, der sad i den pågældende lejr i Tyskland, kan jeg ikke med sikkerhed sige, men det var i hvert fald, såvidt jeg erindrer, to af de herrer, som Guldberg nævnte som de 4 tyske deltagere i mødet. Der var en dr. Brandt, så var der en dr. Riedweg, som jeg forøvrigt kender personlig, og en dr. Jacobsen, som jeg ikke kender.

Hækkerup: Grothmann, kender De ham?

Winding Christensen: Grothmann var også nævnt. Ham kender jeg ikke.

Hækkerup: Og Brandt?

Winding Christensen: Brandt kender jeg ikke, men Riedweg kender jeg; han var SS-Standartenführer i Berlin.

Hækkerup: Hvornår lærte De ham at kende? Under besættelsen?

Winding Christensen: Jeg lærte ham at kende, mens jeg under krigen var i Berlin, i løbet af de to sidste år.

Hækkerup: Så skriver De videre:

„Efter de tyske Herrers Fremstilling mødte under Himmlers personlige Førerskab de tyske Befuldmægtigede Dr. Brandt (Himmlers Fløjadjudant), Dr. Grothmann (dipl. Sagkyndig), Dr. Jacobsen (skandinavisk Sagkyndig) og Dr. Riedweg (skandinavisk Sagkyndig) i SS-Gruppenführer Wulfs Villa i Bad Doberan ved Rostock Søndag den 17. Marts 1940 hemmelige, danske befuldmægtigede, nemlig: Udenrigsminister, Dr. P. Munch, Danmarks Gesandt i Berlin, Kammerherre Zahle, den danske Militærattaché i Berlin, Orlogskaptajn Kjølsen, Direktør i Krigsministeriet, Generalmajor v. Stemann og Ritm. Lunding".

Det er nøjagtigt, hvad Guldberg har sagt?

Winding Christensen: Nøjagtigt hvad Guldberg har nævnt.

Hækkerup: Forsåvidt angår navnene, stemmer det med, hvad Guldberg oplyste i sine oprindelige henvendelser, men derimod er der i Deres fremstilling det nye, at De siger, at disse delegationer mødtes i Gruppenführer Wulfs villa i Bad Doberan ved Rostock. Men dette skulle også stamme fra...

Winding Christensen: Også fra Guldberg. Alt, hvad der i det hele taget af mig er skrevet om selve Doberanmødet, det egentlige Doberanmøde, har jeg direkte fra Guldberg. Jeg har intet som helst personligt kendskab eller noget at føje til udover supplerende bemærkninger, jeg kan komme med, supplerende bemærkninger, som nogenlunde svarer til fremstillingen dèr.

Hækkerup: Jeg må forstå det sådan, at Guldberg har fortalt Dem, at mødet fandt sted netop i den villa?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Gjorde De Guldberg bekendt med dette brev, før De afsendte det? Har han læst det igennem?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Og godkendt det?

Winding Christensen: Ja, det har han.

Hækkerup: For det er det eneste sted, vi træffer denne oplysning om, at mødet fandt sted i Gruppenführer Wulfs villa. Den senere fremstilling, som findes i værket „Fra utrykte Kilder", siger, at tyskerne for flertallets vedkommende var i et pensionat. Men altså, Guldberg har udtrykkeligt sagt det dèr?

Winding Christensen: Ja, jeg har den oplysning udelukkende fra Guldberg.

Hækkerup: Og De er sikker på, at navnet var Wulf? Det kan ikke have været Wolff?

Winding Christensen: Jeg tror ikke, der kan være nogen misforståelse, for jeg var ret grundig og spurgte Guldberg ret nøje ud, også med hensyn til navnenes ortografi. Men Guldberg kan jo have taget fejl.

Hækkerup: Vi ved nemlig, at der eksisterede en Obergruppenführer Wolff, som på det tidspunkt var stabschef hos Himmler. Kender De ham?

Winding Christensen: Nej, det gør jeg ikke.

Hækkerup: Der kunne være tale om en forveksling af navnene?

Winding Christensen: Det kunne passe ind i billedet, men så er forklaringen sikkert, at det er hr. Guldberg, som ikke har været fuldtud klar over navnets korrekte stavemåde.

Hækkerup: Men det passer heller ikke ind i billedet, for Obergruppenführer Wolff hævder, at mødet aldrig har fundet sted, og at han som stabschef hos Himmler med sikkerhed ved, at det ikke har fundet sted. Men jeg ville blot søge klaret, om der kunne være en navneforveksling, om De var klar over, at denne Wulf måske var Wolff. Men De har det fra Guldberg?

Winding Christensen: Ja, hvadenten det er det ene eller det andet. Navnet var mig ganske ubekendt.

Hækkerup: Så siger De tilsidst, efter at have opregnet de danske deltagere:

„Ritm. Lunding fra Hærens Efterretningssektion, der af de tyske Herrer tillige erindredes som Deltager i Berliner-Olympiaden, og et Par hidtil ikke identificerede Herrer".

Deri ligger, at Guldberg må have sagt til Dem, at de to tyske herrer, han har talt med, har givet ham disse navne.

Winding Christensen: Ja, Guldbergs fremstilling var følgende: Guldberg bliver meget interesseret, da tyskerne taler om spørgsmålet, og så spørger han direkte: kan De huske navnene på de danske deltagere? Så starter tyskerne med at sige: ja, der var naturligvis — ja, tyskerne nævner efter Guldbergs fremstilling på eget initiativ daværende udenrigsminister Munchs navn, han var med. Så var der selvfølgelig de herrer fra gesandtskabet i Berlin, men så kunne de ikke huske flere navne. Men Guldberg presser på og siger: kan vi da ikke komme til det? Ja, siger så den ene, der var en dansk generalmajor med, og han havde et tyskklingende navn. Så tænkte Guldberg sig lidt om og siger så: det skulle da vel ikke være v. Stemann? og i samme øjeblik han siger det: ja, ja, der war es, siger tyskerne. Kan De så huske flere? siger Guldberg. Så siger den ene af tyskerne: ja, det kan jeg, for jeg deltog i olympiaden, og dèr traf jeg den samme officer, som var med, og han gjorde sig bemærket ved at få førsteprisen i svær ridebanespringning. Nu vidste Guldberg tilfældigvis, at der som danske deltagere ved den lejlighed blot havde været to, nemlig ritmester Helge Jensen og ritmester Lunding, og han nævner de navne, og så siger tyskerne straks: det er Lunding, det er navnet. Således er fremstillingen.

Hækkerup: Den fremstilling, som altså Guldberg dèr angiveligt har givet Dem, harmonerer ikke med den, han selv har givet ved en politiafhøring, hvor han erklærede, at tyskerne kendte ikke navnene på nogen af de danske deltagere, men at man fandt frem til dem gennem gensidig udspørgen, og det er det, der resulterer i, at Guldberg først når til det resultat, at det var dr. Munch, senere at det var minister Mohr o. s. v. Vi har haft lejlighed til indgående at drøfte det med Guldberg, og jeg røber såmænd ingen hemmelighed, når jeg siger, at der blev ikke så forfærdelig meget tilbage af det. Men altså, det er den fremstilling, Guldberg dengang har givet Dem?

Winding Christensen: Det er det, den er meget nøjagtig.

Hækkerup: Den er meget determineret, om jeg må bruge det udtryk. Det er det klareste udtryk, vi endnu har fået om fremstillingen af dette møde. Det stærkeste, der er sagt, er det, De har skrevet. Men det stemmer altså i eet og alt med Guldbergs fremstilling?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Så går De videre:

„Man aftalte ved dette Møde alle tekniske Detailler vedr. den forestaaende Besættelse af Danmark, hvorved bestemtes, at denne skulde se ud, som om Danmark blev angrebet".

Står det også for Guldbergs regning?

Winding Christensen: Altsammen.

Hækkerup: På det punkt har hans forklaringer også været noget svingende frem og tilbage. Han havner tilsidst i dette, at Munch måtte sige, at han kunne ikke træffe afgørelse, men måtte forelægge det for regeringen.

Winding Christensen: Det har han aldrig meddelt mig.

Dommeren: Har han ikke meddelt denne ændring?

Winding Christensen: Nej.

Hækkerup: De har ikke drøftet det med ham siden?

Winding Christensen: Jeg har lejlighedsvis truffet Guldberg og diskuteret det, og jeg har spurgt, hvordan det gik. Ja, han

mente, at det var i fremadskriden, at det ville ende med en virkelig bevisførelse. Det var hans opfattelse, men efterhånden er der ikke ret mange, der deler hans opfattelse.

Hækkerup: Nej, det er jeg sådan set ganske enig i. De går videre og siger:

„Dette Resultat accepteredes derpaa af Regeringen Stauning".

Også det må Guldberg hæfte for?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Det er blevet foreholdt Guldberg, om han var vidende om en dansk accept, og jeg tør nok sige, svaret var noget uklart, men han mente dog at kunne sige, at hans undersøgelser på det område ikke var endeligt afsluttet. Men dengang mente han, det var helt i orden?

Winding Christensen: Ja.

Dommeren: Og han har læst brevet?

Winding Christensen: Ja, ikke alene een, men flere gange.

Hækkerup: Jeg forstod før, at Guldberg havde læst det, inden De afsendte det?

Winding Christensen: Ja, det har han. Det var jo et meget aktuelt samtaleemne i Horserød dengang. Det var det eneste, der optog os, og der afgik ikke noget, uden at alle havde læst det.

Dommeren: Er der nogen, der interesserer os, som kan have deltaget i de drøftelser? Var Sehested der?

Winding Christensen: Om der er fremkommet ting dèr?

Dommeren: Nej, De siger, at man deltog i forhandling om sådan noget, drøftede det. Var Sehested med i Horserød?

Winding Christensen: Nej, han var ikke med i Horserød. Sehested har jeg kun haft kontakt med een gang; det var i Vestre Fængsel. Siden har jeg ikke set ham.

Dommeren: Og var Hartel der?

Winding Christensen: Hartel heller ikke.

Hækkerup: Stadsarkivar Flemming Dahl?

Winding Christensen: Ham sad jeg sammen med i Horserød.

Hækkerup: Talte De også med ham om det?

Winding Christensen: Ja, det gjorde vi. Vi drøftede det praktisk talt alle.

Hækkerup: Sagde han, at han mente at vide, at det møde havde fundet sted?

Winding Christensen: Det kan jeg ikke huske bestemt. Flemming Dahl var mere optaget af et andet emne. Det var noget andet, han kørte på hele tiden. Jeg kan ikke huske hans indstilling til det der; jeg tror forøvrigt ikke, han havde noget positivt at bære frem i den sag. Det tror jeg ikke. Hans kæphest var Grønlandsaffæren, processen i Haag, hvor han påstod der skulle være sket noget illoyalt fra dansk side, nemlig at man havde bortskaffet et dokument, som, om det var blevet fremlagt i retten, ville have tilkendt Norge disse rettigheder, som ville have ladet Norge vinde processen i Haag. Det påstod han.

Hækkerup: Schimmelmann har De ikke truffet?

Winding Christensen: Jo, det har jeg. Han var i Horserød.

Hækkerup: Ydede han noget bidrag?

Winding Christensen: Nej, det gjorde han ikke, absolut ikke. Han var jævnt interesseret, men ydede intet som helst positivt bidrag.

Dommeren: Har Dahl slet ikke under de drøftelser talt om, at det vidste han god besked om i forvejen?

Winding Christensen: Det kan jeg ikke sige, hr. dommer. Jeg erindrer det ikke. Det er dog efterhånden adskillige år siden, og der var så mange mennesker.

Dommeren: Men hvis De drøftede det dèr, ville det jo have stor interesse under forhandlingerne i Horserød, at der var een, der kunne sige: det kan jeg bekræfte. Det gjorde han altså ikke?

Winding Christensen: Det tør jeg ikke udtale mig om.

Hækkerup: Så siger De videre:

„Forberedende Aftaler bl. a. i Berlin i Januar 1940 forudgik de afsluttende Forhandlinger ved 17. Marts-Mødet".

Det er altså også Guldberg?

Winding Christensen: Guldberg.

Hækkerup: Så kommer der noget, der må være Deres eget; det er nemlig et ræsonnement:

„Det vil bemærkes, at man netop særdeles hensigtsmæssigt havde valgt en Søndag til de delikate Forhandlinger. Mødedeltagerne havde saaledes Mulighed for at kunne afrejse til Bad Doberan i Weekend'en og være tilbage paa Kontorerne i København Mandag Morgen uden at vække uønsket Opsigt".

Det er et ræsonnement.

Winding Christensen: Det er et ræsonnement.

Hækkerup: Som De selv kommer til. Forholdet er dette, at Guldberg senere har afgivet forklaring om, at der var forhandling

fra fredag til søndag, og Olesen siger fra lørdag til søndag.

Winding Christensen: Såvidt jeg erindrer, var det Guldbergs opfattelse, at mødedeltagerne var blevet afhentet i flyvemaskine og fløjet direkte til Bad Doberan. Det ved jeg ikke, om jeg har skrevet, men det var i hvert fald, såvidt jeg erindrer, den opfattelse, man havde dengang.

Hækkerup: Hvad vil det sige? At de danske deltagere var afhentet i en tysk maskine?

Winding Christensen: Ja, befordret derhen i flyvemaskine.

Hækkerup: I en tysk maskine?

Winding Christensen: Det erindrer jeg ikke, men det blev nævnt, at det var sandsynligt, at det var sket pr. flyvemaskine, eventuelt vandflyvemaskine.

Hækkerup: Vi drøftede det spørgsmål med Guldberg, hvordan transporten var foregået.

Winding Christensen: Transportmidlerne, der var anvendt? Det har vi også drøftet, men dèr sagde Guldberg i lejren, at der var ikke tvivl om, at de herrer var afhentet i flyvemaskine. Men om han har tilføjet noget om, om det var en tysk eller dansk maskine, der havde fået den delikate opgave, kan jeg ikke sige. Men det var det, han mente dengang.

Dommeren: Vi har jo materiale om, hvad flyvning der har været.

Hækkerup: Jeg forstår, at det skulle være en speciel maskine, dansk eller tysk, men da vi drøftede dette problem med Guldberg, ydede han skam ikke det bidrag, De nævner dèr. Da foreslog han, at udenrigsministeren kunne være kørt i bil fra København til Rostock, og det er naturligvis teoretisk muligt, men som tidsfristerne lå, praktisk umuligt. — Så er der en enkelt ting, jeg yderligere vil nævne fra det sidste brev. Det er en skildring, De giver af episoden, hvor Ernst Berg bliver afhørt på Sundholm af auditør Carlsen.

Dommeren: Må jeg dog gøre opmærksom på, at vi har opgivelse om ankomne og afgåede luftfartøjer.

Hækkerup: Ja, det er ganske klart, det kan ikke være sket, for vi ved, hvilke maskiner der afgik og ankom den dag. — I Deres brev gengives denne interessante episode, hvor Ernst Berg afhøres af auditør Carlsen, og dèr skal følgende ordskifte være forefaldet:

„Berg: „Har den parlamentariske Kommission saa faaet opklaret, om Rostockmødet virkelig har fundet sted?"

Carlsen: „Herom har jeg ingen Ret til at udtale mig."

Berg (efter en Pause indtrængende): „Var v. Stemann med?"

Carlsen (idet Svaret med stor Vægt røg ham ud af Munden): „Ja. — Derimod har vi endnu ikke faaet opklaret, hvorledes Dr. P. Munch er kommet derned og tilbage igen."

Efter endnu en Pause, tilføjede Carlsen med Inderlighed: „Ja, er det ikke skrækkeligt, at man skal være nødt til at leve i et saa pilraaddent Samfund?""

Hvem har De den episode fra?

Winding Christensen: Direkte fra hr. Berg.

Hækkerup: Fra Ernst Berg selv?

Winding Christensen: Ja, vi sad i samme celle på Vestre. Det er den tidligere sekretær indenfor de socialdemokratiske fagforbund.

Hækkerup: Ja, De samvirkende Fagforbund.

Winding Christensen: Vi sad sammen — jeg husker ikke hvor længe, jeg tror, det var en måneds tid, og dèr har han direkte fortalt mig det.

Hækkerup: Episoden i den form, De gengiver den?

Winding Christensen: Nøjagtig i den form.

Hækkerup: Carlsen benægter det.

Winding Christensen: Det var ejendommeligt. Så må han have sine særlige grunde, for det er den fremstilling, Berg har givet mig.

Hækkerup: Ja, den fremstilling, Berg har givet Dem, men De har ikke overværet episoden?

Winding Christensen: Nej, det er Bergs referat til mig, som jeg bringer videre.

Hækkerup: Carlsen siger i en erklæring af 12. december:

„Det vil af foranstående ses, at Bergs forklaring med hensyn til mine afhøringer af ham er i strid med de faktiske forhold, ligesom hans forklaring i januar 1947 indeholder væsentlig flere relevante oplysninger og tyder på en adskilligt bedre orientering end hans nu afgivne forklaring."

Han afviser altså denne episode. Men De har det altså fra Berg?

Winding Christensen: Jeg har det direkte fra Berg.

Hækkerup: Hvor megen betydning det har må kommissionsdomstolen overveje, men De kan kun sige, at det er Berg, der har sagt det til Dem?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Og vi kan fastslå, at Guldberg er kilden til Deres fremstilling af Rostockmødet?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Så vil jeg spørge, om De med Guldberg har drøftet den henvendelse, Guldberg rettede til kongen den 25. juni 1947, altså kun 6—7 uger efter Deres sidste brev?

Winding Christensen: Nej, jeg har kun læst den.

Hækkerup: Læste De den, inden den blev afsendt?

Winding Christensen: Nej. Senere har jeg fået et eksemplar. Jeg tror, den er blevet mig tilsendt.

Hækkerup: Efter at De var kommet på fri fod?

Winding Christensen: Ja, det var efter, at jeg var kommet på fri fod, såvidt jeg erindrer. — Ja, det var det. Ja, det har været ca. et halvt år efter at jeg kom på fri fod.

Hækkerup: Da kom der nemlig et vandrebrav: „Nu falder Maskerne".

Winding Christensen: Ja, det var det. Jeg husker ikke, hvem der præsenterede det for mig, eller om jeg fik det ind ad postkassen. Jeg tror, det var en bekendt, der viste mig det, men det var i hvert fald ikke Guldberg selv.

Hækkerup: Jeg går ud fra, at De var endnu i Horserød, da det blev afsendt den 25. juni 1947?

Winding Christensen: Det må jeg have været.

Hækkerup: Så synes jeg, det er lidt ejendommeligt, at Guldberg ikke har vist Dem det, da De drøftede brevet af 4. maj så indgående.

Winding Christensen: Jeg har set adskillige skriftlige ting fra Guldbergs hånd, men det dèr specielle kan jeg ikke huske.

Hækkerup: Og han har ikke drøftet indholdet med Dem?

Winding Christensen: Nej, det har han ikke, ikke specielt det dèr. Det har han ikke.

Hækkerup: Der er nemlig det ejendommelige ved det, at Guldberg netop i dette brev refererer til Dem.

Winding Christensen: Ja, det ved jeg godt, men det havde jeg forøvrigt selv bedt ham om.

Hækkerup: Det står her, side 20:

„Deres Majestæt. Jeg maatte skrive en tyk Bog, dersom jeg skriftlig skulde kunne informere Deres Majestæt om det overbevisende og tilintetgørende Bevismateriale, som Winding Christensen og jeg er vidende om".

Dèr refererer han til Dem. Det er den eneste gang, han gør det. Derfor forstår De det er naturligt at stille det spørgsmål, om De i fællesskab har drøftet det.

Winding Christensen: Nej, men den form har jeg i hvert tilfælde ikke accepteret. Hvis jeg havde fået det forelagt inden fremsendelsen, ville jeg have protesteret mod den form.

Hækkerup: Guldberg siger, at når han tager Deres navn med, er det, fordi han tænker på den fremstilling, De har givet af With-affæren.

Winding Christensen: Ja, han mener nemlig, og det kan man jo også sige med en vis ret, at With-affæren var et forspil, som kunne danne en naturlig baggrund for Rostockmødet, idet With-affæren faktisk fremtvang en vis intimitet, en vis afhængighed overfor tyskerne. Der er ikke tvivl om, at Tyskland har benyttet With-affæren til halvvejs at sætte tommelskruerne på. Der har været løbende forhandlinger hele tiden.

Hækkerup: Det kunne man tro på, hvis det havde været et regeringsanliggende, men det var jo Withs private affære, som han senere bakkede ud af, og jeg forstår, De har været meget bitter over, at De og Garde blev afskediget.

Winding Christensen: Ja, i høj grad.

Hækkerup: With bakker ud af den. Derfor forstår jeg ikke bemærkningen om de løbende forhandlinger. Det er Withs forhandling, ikke regeringens.

Winding Christensen: Men på den anden side var det den almindelige opfattelse, at Stauning var vidende om det, og at det var udsprunget derfra.

Hækkerup: At Stauning var vidende om Withs forhandling?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Så ville det være i høj grad illoyalt af Stauning at lade sin forsvarsminister kaste sig over ham.

Winding Christensen: Det kan man sige, men det blev jo nødvendigt efterhånden at gøre det.

Hækkerup: Det ser jeg ikke, for de tyskdanske relationer mundede jo ud i en ikkeangrebspagt. Men lad det nu være; Withaffæren kan vi ikke blande os i. Men det er det eneste, han kan referere til?

Winding Christensen: Ja, det er det faktisk. Guldberg interesserede sig en del for min viden om, hvad der var sket forud, om jeg så må sige, og så de ganske enkelte ting, jeg har kunnet supplere i forbindelse med selve den 9. april. Og dèr kunne jeg måske anføre en ting; jeg ved ikke, om jeg har skrevet det i brevet, men jeg var på det tidspunkt ingeniør ved Siemens & Halske i Berlin og byggede helautomatiske telefonanlæg, og den 9. april ved 11½-tiden var jeg i kasinoet i Wernerwerk og spiste til middag. Så kommer tjeneren, han vidste, jeg var dansk, og siger: har De set, hvad der er sket; ved De, at vore tropper er rykket ind i Danmark til morgen? Da jeg hørte det, lod jeg maden stå og gik til min chef og bad om tilladelse til at gå ind til det danske gesandtskab for at få nærmere orientering. Jeg gik til det danske gesandtskab og traf en mand, såvidt jeg husker presseattaché Faber. Jeg spurgte, om der var krigstilstand. Det benægtede han, men han kunne ikke sige nærmere, for enhver telefonforbindelse var afbrudt. Men De mener ikke, der er krig? Nej, det mente han ikke. Så gik jeg derfra til Tirpitzufer nr. 80; dèr sad overkommandoens efterretningstjeneste, og der kendte jeg en officer, en Korvettenkapitän Meissner — han har intet som helst med den Meissner at gøre, der var i København. Jeg kom op til ham, og i samme øjeblik jeg kommer ind ad døren, spørger jeg: sig mig, foreligger der krigstilstand mellem Danmark og Tyskland? jeg vil som dansk statsborger gerne have fuld klarhed over det. Og så svarer han i samme sekund med en latter: Ak nej, alt er forlængst aftalt med danskerne. Jeg spurgte, om der var krig; han sagde, altså på tysk: Ach was, Krieg, alles ist ja längst mit den Dänen vereinbart. Så sagde jeg: der er altså ingen grund til at føle sig alarmeret? Nej, sagde han, det hele er aftalt og går, som det skal, og De kan ganske roligt tage tilbage og passe Deres arbejde. Jeg spurgte, om jeg kunne få udrejsetilladelse til Danmark. Han sagde: det kan De få om ca. 8 uger, ikke før.

Hækkerup: Jeg havde netop noteret mig dette, for De nævner denne episode i Deres brev af 25. marts 1947, og dèr gengiver De ordene således: „Krieg, ach was, das sind ja nur Spielereien. Alles war ja mit den Dänen schon längst vereinbart". Jeg vil gerne spørge Dem: Deri lægger De så, at der var en forhåndsaftale mellem Danmark og Tyskland?

Winding Christensen: Det var min opfattelse. Jeg kunne ikke forstå andet, og jeg benyttede derfor også lejligheden, da jeg senere kom til København, til at spørge kaptajn Klamroth.

Hækkerup: Det vil jeg gerne vende tilbage til om lidt, men nu siger De, at her svarede man overalt i kontorerne det samme. Jeg fortår, det er Meissner, De har talt med. Har De talt med flere?

Winding Christensen: Ja, jeg talte med flere i samme bygning.

Hækkerup: Og de sagde allesammen det samme?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Kan det ikke opfattes således: De kommer midt på dagen og spørger: er der krig? nej, det er forlængst i orden. Og det var det forsåvidt også, aftalen var truffet kl. 5 morgen.

Winding Christensen: Ja, men han brugte denne specielle glose, den står ganske tydeligt i min erindring. Han brugte det udtryk: vereinbart, og det betyder dog, at de var blevet enige om tingene, at de havde truffet aftale.

Hækkerup: Det var der altså også 6 timer forinden. Krigshandlingerne blev afblæst kl. 6 morgen.

Winding Christensen: Således kunne det naturligvis fortolkes, men det var ikke mit indtryk.

Hækkerup: Og det samme gælder Klamroth. Det er i Deres brev af 19. april 1947, De skildrer den episode. De siger, at kort før Deres afrejse fra København blev De af Klamroth inviteret ud i hans privatbolig: „I løbet af aftenen faldt samtalen på den udvikling, der førte til den 9. april", og så fortalte De denne episode med Meissner. Så siger Klamroth: det er rigtigt, for de afgørende, hemmelige forhandlinger havde fundet sted i marts måned, altså kort før besættelsen; og så siger De, og det er det, der interesserer mig, at Klamroth har tilføjet, at hvis De vil vide nærmere, kan De spørge „vor fælles ven Lunding".

Winding Christensen: Ja, han brugte udtrykket „vor fælles ven", og det var i og

for sig ikke særlig forbavsende. Jeg var sendt op af den tyske overkommando i juni 1940 og havde fået ordre til at melde mig på hotel Cosmopolite, og dèr meddelte Klamroth mig, at han allerede havde spist frokost med Lunding eller daværende kaptajn Nordentoft; de havde været sammen, og der var ret god forståelse mellem dem. Det var i hvert fald mit indtryk. Nu var kaptajn Klamroth en mand med en ret udpræget sans for humor, hvad tyskerne i almindelighed ikke har, og han brugte med et smil netop udtrykket „vor fælles ven Lunding", som om han ville sige: det er ham, vi kommer sammen med i det daglige.

Hækkerup: De siger så, at grundet på Deres afrejse fik De ikke talt med ritmester Lunding.

Winding Christensen: Nej, jeg fik ikke talt med ham om det.

Hækkerup: Det er i og for sig også ligegyldigt, for De er klar over, at Lunding ville sige nej.

Winding Christensen: Han ville afgjort sige nej. Jeg traf nuværende oberstløjtnant Lunding for tre fjerdingår siden, og vi havde en lang samtale. Jeg havde noget meget alvorligt at sige ham, men netop af samme grund ville jeg ikke gå til en direkte forespørgsel, for selvom det havde fundet sted, måtte han tjenstligt afvise det.

Hækkerup: Ligger det udenfor Deres forestillingskreds, at han kunne sige nej, fordi det var løgn? Det kunne være, fordi mødet ikke har fundet sted.

Winding Christensen: Det kunne det.

Hækkerup: De er bekendt med, at Lunding har benægtet det?

Winding Christensen: Jeg har kun set et enkelt dementi i pressen på et tidligere tidspunkt.

Hækkerup: Vi har fået et kraftigt dementi, som støttes af Nordentoft ved uddrag af rapportbogen, så nogen glæde af at spørge „vor fælles ven" kunne De ikke have fået på det tidspunkt.

Winding Christensen: Men det kan også skyldes, at Klamroth mente, at Lunding havde, som den han var, siddende i efterretningssektionen, mulighed for at vide noget om det. Det kan være, at han blot har villet udtrykke det.

Hækkerup: De vil altså hævde, at Klamroth sagde til Dem, at der har fundet hemmelige forhandlinger sted?

Winding Christensen: Ja, det sagde han til mig.

Hækkerup: Og så sagde han: vil De vide mere, så spørg Lunding.

Winding Christensen: Ja, det var hans ord til mig.

Hækkerup: Der er lige en ting med hensyn til Lunding, som jeg gerne vil nævne. De skriver i fortsættelse af dette, at De kan oplyse, at De i Vestre Fængsel for et halvt år siden — d. v. s. det har været i oktober-november 1946 — har talt med en politisk fange, der tidligere har været knyttet til efterretningssektionen, og denne fange skal have fortalt Dem, at han i november 1939 var på biltur med Lunding, og at Lunding ved den lejlighed skal have sagt til ham: i disse dage afgøres det, til hvilken side vi skal holde.

Winding Christensen: Det var Guldberg selv.

Hækkerup: Guldberg?

Winding Christensen: Ja, det var det; hvis jeg ikke tager meget fejl, var den pågældende fange hr. Guldberg. Guldberg havde nemlig i sin tid været ansat — mere eller mindre løst, det ved jeg ikke —, men i hvert fald, han havde haft kontakt med den danske hærs efterretningssektion og arbejdet for den. Det har han meddelt mig. Men nu begynder der at dæmre noget for mig.

Hækkerup: Det kan ikke have været Garde?

Winding Christensen: Eller skulle det have været en anden dansk officer, der har været på den køretur.

Hækkerup: De er nemlig den eneste, der omtaler den episode. Guldberg har ikke nævnt den, og det er ikke faldet mig ind, at det kunne være Guldberg.

Winding Christensen: Jeg tør ikke sige det med bestemthed.

Hækkerup: Det kan ikke være Garde?

Winding Christensen: Nej, det var det afgjort ikke, slet ikke.

Dommeren: Det er ude i Vestre?

Winding Christensen: Ja, det var i Vestre Fængsel.

Dommeren: Sad der andre officerer derude?

Winding Christensen: Ja, det gjorde der.

Dommeren: Så kan man måske ad den vej finde frem.

Winding Christensen: Ja, lad mig tænke mig om. Det forekommer mig, at ved-

kommende, som var med — altså, fremstillingen er i hvert fald Guldbergs.

Hækkerup: Er fremstillingen Guldbergs?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Det kan den ikke være, for De siger her, i maj 1947, at De i Vestre Fængsel for et halvt års tid siden talte med en politisk fange. Det kan De ikke have gjort, for De træffer ikke Guldberg før i februar 1947. Det kan ikke være hans fremstilling. Garde er jeg enig med Dem i at det næppe kan være.

Winding Christensen: Nej, han havde slet ikke kontakt med efterretningssektionen.

Hækkerup: Og han er i hvert fald trådt helt ud af billedet i 1938.

Winding Christensen: Fuldstændig, ja, det er han.

Hækkerup: Men jeg tror godt, det kunne have interesse at få det navn.

Winding Christensen: Jeg tror, at hvis det får lov at lagre lidt i underbevidstheden, kan jeg måske komme på det. Det var noget med, at den samme officer, som var på tur i automobilet, havde haft en oplevelse også på regimentskontoret i Odense, 6. regiment i Odense. Jeg kan ikke huske, hvad det var for en udtalelse, der faldt.

.....*)

Hækkerup: Det eneste, jeg har tilbage at spørge om — udover om De er kommet i tanker om, hvem der deltog i Lundings biltur; det er De ikke kommet nærmere?

Winding Christensen: Nej.

Hækkerup: Det er, om De kender A. Olesen, som har udsendt denne pjece „Fra utrykte Kilder"?

Winding Christensen: Det gør jeg ikke. Det er muligt, at jeg har set manden, men navnet er mig ubekendt.

Hækkerup: Han bruger jo Deres forskellige ting, bilturen, Klamroth.

Dommeren: Er det efter aftale med Dem?

Winding Christensen: Aldeles ikke. Jeg har ikke erindring om overhovedet at have set manden. Jeg har fået det ind ad postkassen en dag, og jeg var så ilde tilpas ved det, at jeg ikke kunne få mig til at læse det hele.

Dommeren: Han er så venlig at citere Dem som medforfatter, idet han citerer af brevene — uden Deres tiladelse?

Winding Christensen: Ganske uden min tilladelse, og som jeg antydede, hvis det var forelagt mig tidligere, ville jeg meget have frabedt mig det. For hvad kunne jeg opnå andet end at blive samtaleemne blandt personalet og andre steder. Jeg kunne kun få ubehageligheder ud af det. Men skulle jeg komme i tanker om det navn....

Dommeren: Så ville jeg egentlig gerne vide det.

Winding Christensen: Så skal jeg gerne skrive og meddele det.

Hækkerup: Står der ikke et sted noget om nye oplysninger?

Winding Christensen: Det var i og for sig kun det, jeg har nævnt om samtalen med Meissner i Berlin og med Klamroth. Det var det, jeg mente med supplerende oplysninger til Rostockmødet. Derudover er der faktisk ikke noget.

.....*)

Hækkerup: Jeg vil sige i anledning af det, De fortæller: De giver altså Lunding disse oplysninger. Det indtryk, jeg får, når jeg læser Deres breve, er, at De næsten forfølger Lunding.

Winding Christensen: Det synes jeg ikke.

Hækkerup: For den historie med Klamroth, men navnlig historien om bilturen kender vi ikke andre steder fra, og det er ligesom at hænge den nuværende oberstløjtnant ud.

Winding Christensen: Det har nu ikke været hensigten, ganske afgjort ikke.

Hækkerup: Jeg nævner det, for det stemmer ikke med Deres senere holdning.

Winding Christensen: Jeg er absolut ikke på dårlig fod med oberstløjtnant Lunding, slet ikke. Jeg ved ikke, i hvor stor udstrækning oberstløjtnanten har været gjort bekendt med det materiale, der er fremlagt.

Dommeren: Ved den lejlighed har De altså ikke talt med Lunding om, hvad der er gået forud?

Winding Christensen: Nej.

Hækkerup: Har De heller ikke nævnt problemet om bilturen?

Winding Christensen: Nej.

Hækkerup: For det kaster et odiøst skær over Lunding, at han ved den lejlighed overfor sin bilkammerat skal have røbet sin viden om, at på det tidspunkt afgjorde man, på hvad side vi skulle stå.

*) Afsnit udgået som liggende udenfor domstolens opgave.

Winding Christensen: Har spørgsmålet om bilen været stillet Guldberg?

Hækkerup: Nej, for jeg kunne slet ikke sætte det i forbindelse med Guldberg, heller ikke af tidsmæssige grunde efter det, De nu har forklaret.

Dommeren: De har opfattet det således, at det var en officer, som De var sammen med i Vestre?

Winding Christensen: Nej.

Hækkerup: Jo, således udtrykkes det.

Winding Christensen: Hvis jeg må høre ordlyden, kan det være. ....

Hækkerup: De skriver, og brevet er dateret 19. april:

> „Endelig kan jeg oplyse, at jeg i V. F. for ca. et halvt Aar siden har talt med en politisk Fange, der tidligere har været knyttet til Efterretningssektionen, og som nu over for mig opgav i Nov. 1939 at have været paa en Biltur med Ritm. Lunding, der ved denne Lejlighed erklærede: „I disse Dage bliver det afgjort, til hvilken Side vi skal holde"."

Og så føjer De til som Deres kommentar:

> „Kan der efter den paafølgende Udvikling være Tvivl om, hvilken Side der mentes?"

De refererer det, som om De har talt med en politisk fange, der selv har haft den oplevelse med Lunding i november 1939.

Winding Christensen: Jeg kan ikke give noget afgørende svar på det, men det forekommer mig uanset alt, at det var Guldberg.

Hækkerup: At det var Guldberg, der fortalte Dem det?

Winding Christensen: Som jeg har siddet sammen med.

Hækkerup: Nej, der står, „at jeg i V. F. for ca. et halvt Aar siden har talt med en politisk Fange".

Winding Christensen: Det kan være sket nede i hallen, det kan være Guldberg, jeg har truffet i hallen. Det kan tænkes. Jeg vil mene, at det vil være ulejligheden værd at spørge Guldberg om det, og det er også naturligt, da Guldberg jo havde tilknytning til efterretningssektionen.

Hækkerup: Ja, det er jeg klar over.

Winding Christensen: Og så ville det sikkert være hensigtsmæssigt også at spørge om den anden begivenhed. Det var et ordskifte, der fandt sted på regimentskontoret, på 6. regiments adjutantkontor i Odense, såvidt jeg erindrer, og navnene i den forbindelse.

Hækkerup: Hvornår skulle dette ordskifte have fundet sted?

Winding Christensen: Det tør jeg ikke sige bestemt, men det har været lige i dagene omkring den 9. april eller umiddelbart før.

Hækkerup: I hvilken retning gik det ordskifte? Det må jo være afgørende for, om det har nogen interesse for kommissionsdomstolen.

Winding Christensen: Det var noget med nogle regimentsforanstaltninger, eller hvad det var.

Dommeren: Og denne mand har fortalt både om dette i Odense og om bilturen?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Det er vel ikke den historie om, at Lunding nogle dage før den 9. april rejste rundt i Sønderjylland og fjernede tankspærringer? Den har De vel hørt.

Winding Christensen: Jeg har hørt, at Lunding skulle have været i Sønderjylland.

Hækkerup: Hørt det i Faarhuslejren?

Winding Christensen: Ja, og at der var givet ordre til, at man ikke måtte grave sig ned, ikke udlevere skarp ammunition o. s. v.

Hækkerup: Jeg har lidt indtryk af, når jeg går dette her igennem, at det er, ligesom man fra forskellige sider har udset sig Lunding som det offer, man vil kaste sig over. Det indtryk har jeg også med de to episoder, De fremdrager, som ikke kommer andre steder fra.

Winding Christensen: Nej, det er der absolut ikke tale om fra min side. Jeg har slet ingen grund til netop, om jeg så må sige, at skulle forfølge Lunding. Lunding kender jeg.

Dommeren: Havde det været Gyth, havde det måske ligget anderledes, for Gyth får jo en salut.

Hækkerup: Ja, Klamroth kunne jo ikke lide Gyth.

Winding Christensen: Det kunne han ikke. Han udtalte sig med megen despekt om Gyth.

Hækkerup: Den episode, De hentyder til ved 6. regiment i Odense, havde ikke spor med Lunding at gøre?

Winding Christensen: Nej, det har den ikke. Det er blot dette, at jeg erindrer det som noget, der blev refereret i samme åndedræt, som autoaffæren blev omtalt.

Hækkerup: Allright, men hvis De skulle komme i tanker om, hvem den politiske fange er.....

Winding Christensen: Så skal jeg omgående skrive det.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 14.

Lørdag den 14. april 1951 kl. 9^{30}.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne lensgreve H. C. Schimmelmann.

Dommeren: Hr. lensgreve. Der er på foranledning af den parlamentariske kommission nedsat en kommissionsdomstol, der har fået den opgave at søge opklaret, hvorvidt der skulle foreligge grundlag for de rygter om, at der den 17. marts 1940 har været afholdt et møde mellem danske og tyske repræsentanter i Rostock. Mødets emne skulle være den forestående besættelse af Danmark. Vi har ment, at der skulle stilles nogle spørgsmål til lensgreve Schimmelmann, og det er altså som vidne, lensgreven giver møde her i dag, med den følge at lensgreven er forpligtet til at tale sandhed. Møderne foregår her i retten for lukkede døre, således at offentliggørelse af, hvad der foregår her, ikke må finde sted.

Schimmelmann: Javel.

Hækkerup: Hr. lensgreve. Når vi har ulejliget Dem, skyldes det, at Hartel i et brev — De kender Hartel?

Schimmelmann: Ja.

Hækkerup: Fhv. folketingsmand Hartel i et brev 25. januar 1947 til justitsminister Elmquist har omtalt en episode, hvor lensgreven spiller en rolle. Det hedder i dette brev, hvis jeg må citere det ordret:

> „Til sagens opklaring tjener også, at dr. Riedweg overfor Schimmelmann har betegnet besættelsen som „abgekartetes Spiel", hvilket nøje synes at svare til den redegørelse for selve besættelsesakten, der er givet af den parlamentariske kommission."

Har lensgreven nogen som helst erindring om en samtale med dr. Riedweg?

Schimmelmann: Ja, det er rigtigt, men jeg kan ikke huske, hvornår det var. Jeg vil tro, at det var hos Renthe-Fink. Jeg tør altså ikke sige bestemt, hvor det var, men det er rigtigt nok, at jeg engang kom til at tale med denne hr. Riedweg om besættelsen. Jeg sagde: hvordan kan det være, når man har en ikke-angrebspagt, men det slog han hen med: das war abgekartetes Spiel.

Hækkerup: Javel. Kan De erindre nogenlunde, hvornår det var?

Schimmelmann: Det har vel været lige i begyndelsen af besættelsen. Det må have været i 1941, men det vil jeg heller ikke lægge mig helt fast på. Jeg vil tro, det har været sådan noget som i 1941.

Hækkerup: I 1941. Det er nemlig, såvidt jeg har kunnet nå frem til det, den eneste udtalelse, vi har af dr. Riedweg, som rører ved dette emne.

Schimmelmann: Men vi er slet ikke kommet nærmere ind på det dèr. Jeg har ikke fæstet mig videre ved det dengang.

Hækkerup: Lensgreven spurgte ikke nærmere?

Schimmelmann: Slet ikke. Han sagde, at det var „abgekartetes Spiel", slog det hen. Så gik jeg slet ikke nærmere ind på det.

Hækkerup: Javel. Jeg kan ikke så meget tysk, og nu vil jeg gerne spørge lensgreven, som jo kan tysk — lensgreven var jo tidligere tysk statsborger: Hvad er den naturlige oversættelse af „abgekartetes Spiel"?

Schimmelmann: Ja, den naturlige oversættelse vil jeg sige, det vil være „aftalt spil".

Hækkerup: Hvis man på tysk skal sige „aftalt spil", er det så ikke naturligt at sige „abgeredetes Spiel"?

Schimmelmann: Nej, „abgeredetes Spiel", det siger man vist egentlig slet ikke på tysk. „Verabredetes Spiel" kunne man sige.

Hækkerup: Ja, når jeg siger „abgeredetes Spiel", så er det, fordi jeg har slået det op i et tysk leksikon.

Schimmelmann: Det ville man ikke sige på tysk. „Abgeredetes Spiel" tyder vist nærmest hen på kortspil, vil jeg tro. Det er kortene.

Hækkerup: Den direkte oversættelse af

„abgekartetes Spiel", vil det ikke være „afgjort spil"?

Schimmelmann: Nej, nej, „abgekartetes Spiel", nej, jeg mener, det er altså, når folk spiller f. eks. med kort, der er tegnet...

Dommeren: Mærkede kort?

Schimmelmann: Mærkede kort, altså hvor resultatet egentlig er givet på forhånd. Sådan vil jeg opfatte det nærmest.

Dommeren: Men det er måske et slangudtryk?

Schimmelmann: Det er et slangudtryk, ja. Han brugte det ord: „abgekartetes Spiel", slog det hen. Men hvor meget eller hvor lidt dr. Riedweg vidste, aner jeg i virkeligheden ikke.

Hækkerup: Forholdet er det, at dr. Riedweg har været fremme i forgrunden i begyndelsen af denne sag derved, at det er blevet sagt, at han var med som forhandler under det påståede Rostockmøde, men senere glider han helt ud af billedet. Vi kender egentlig ikke andet til ham end den udtalelse, han skal have fremsat overfor lensgreven. Hvorfra kender Hartel denne episode?

Schimmelmann: Det har vi engang talt om, jeg tror, da vi var på Sundholm sammen, Hartel og jeg.

Hækkerup: Javel. Sagde Hartel dengang noget til lensgreven iøvrigt om Rostockmødet?

Schimmelmann: Nej, ikke dengang, men senere, i Horserød, var jeg sammen med løjtnant Guldberg, og dèr kom jo hele denne her historie. Det er egentlig første gang, jeg rigtigt har hørt om det.

Hækkerup: Men da lensgreve Schimmelmann traf Hartel på Sundholm, sagde han ikke noget om, at hans kendskab til Rostockmødet hidrørte fra grev Bent Holstein?

Schimmelmann: Det har han ikke meddelt noget om.

Hækkerup: Det har altså været i 1945, og lensgreven har ikke truffet Guldberg, går jeg ud fra, før 1947.

Schimmelmann: Nej.

Hækkerup: Hvis det har været i Horserødlejren?

Schimmelmann: Nej, 1947.

Hækkerup: Det har været 1947. Men Guldberg var ganske vist også på Sundholm.

Schimmelmann: Det var han, men dèr har jeg ikke truffet ham, i hvert fald ikke, så jeg kan huske det. Vi har ikke talt om noget.

Hækkerup: Men jeg lægger megen vægt på dette, at Hartel ikke dengang, i 1945, som sin kilde har nævnt grev Holstein.

Schimmelmann: Det erindrer jeg i hvert fald ikke. Jeg tror det ikke.

Hækkerup: Og lensgreven har ikke selv under besættelsen talt med grev Holstein om det emne, har intet hørt om det?

Schimmelmann: Nej. Hele denne Rostockhistorie har jeg først fået at vide nærmere i 1947.

Hækkerup: Af Guldberg?

Schimmelmann: Ja, af Guldberg. Det eneste, jeg ved, er denne udtalelse af Riedweg. Det er sket under besættelsestiden i sin tid.

Hækkerup: Og det var altså en henkastet bemærkning?

Schimmelmann: Ja, vi kom til at tale om, at den ene magt går ind i et andet land til trods for, at der foreligger en ikke-angrebspagt. Det var det, jeg sådan gerne ville ventilere lidt. Så sagde han, at det var „abgekartetes Spiel", for at afskære en samtale.

Hækkerup: Og der kom ikke videre ud af det?

Schimmelmann: Nej, jeg ville jo ikke.

Hækkerup: Tak. Jeg tror ikke, der er mere at spørge om.

Hermed sluttede afhøringen kl. 9,40

Tirsdag den 17. april 1951, kl. 9.

For kommissionsdomstolen var mødt som vidne fhv. stadsarkivar Flemming Dahl.

Dommeren: Denne domstol har fået til kommissorium, hr. Dahl, at søge opklaret, om der skulle foreligge nogle realiteter bag rygterne om, at der skulle have været et møde i Rostock den 17. marts 1940, hvor danske repræsentanter,. nærmere betegnet udenrigsminister, dr. Munch med følge, skulle have været nede og forhandlet med Himmler om besættelsen af Danmark.

Retsmødet her foregår ifølge kendelse for lukkede døre. Denne kendelse er blevet påkæret til Højesteret, som stadfæstede kendelsen. Følgen deraf er, at der ikke i pressen må gengives meddelelser om, hvad der foregår her i retsmødet.

Dernæst vil jeg sige, at De møder her i retten som vidne. Nu ved jeg godt, hr. Dahl, at De i sin tid under helt andre forhold har afgivet forklaring, men det var som sagt under helt andre forhold, De havde da ingen pligt til at tale sandhed. De er altså ganske ubundet af, hvad De dengang har sagt, De har i Dag som vidne kun at tale sandhed. Og så har De naturligvis som historiker også en historisk interesse i det.

Hækkerup: De har, hr. Dahl, den 2. december 1946 for byretten under Deres egen sag for lukkede døre afgivet en forklaring,*) hvoraf fremgår, at Deres ven gennem mange år, Grev Bent Holstein, i slutningen af april måned 1940 skal have fortalt Dem, at han havde fået at vide, at der den 17. marts 1940 i Rostock eller i nærheden af Rostock var blevet afholdt et møde mellem danske myndigheder, repræsenteret ved udenrigsminister Munch, minister Zahle, direktør Stemann og flere, og tyske myndigheder, repræsenteret ved Himmler. De siger dengang om dette, at De mente, grev Holstein havde sin viden fra hollandske kredse. De føjer til, at tyskerne under dette møde skal have meddelt, „at man for at gennemføre en vellykket besættelse af Norge var nødt til at besætte Danmark", og De gjorde derfor som tiltalt gældende, at der havde foreligget en aftale med Tyskland om besættelsen af Danmark.

Når vi har bedt Dem komme herop, er det for at få klaret ganske nøje, hvor meget grev Holstein egentlig har sagt.

I samme sag er der en vidneforklaring afgivet af fhv. folketingsmand Hartel, som også refererer sig til udtalelser, grev Holstein skal have fremsat på det tidspunkt, slutningen af april eller i begyndelsen af maj, men denne vidneforklaring er mindre vidtgående end Deres forklaring, og det, jeg hæfter mig ved, er, at der må kunne foreligge mulighed for, at De i nogen grad har forvekslet, hvad Holstein har sagt, og hvad De senere under Deres internering har hørt. Derfor har jeg ønsket at få præciseret: Hvor meget kan De bestemt erindre at grev Holstein dengang har fortalt Dem?

Dahl: Inden jeg besvarer den høje forhørsleders spørgsmål, vil jeg gerne have lov at stille det spørgsmål, om man kan udtale sig frit, om man kan udtale sig uden at risikere, at man hele resten af livet skal komme ud for en fortsat forfølgelse, som vil ødelægge tilværelsen for min kone, mine børn og mig selv. Forholdet er det, at jeg nu som een af to i Danmark udelukkende er dømt for at have undladt at bekæmpe samarbejdet med besættelsesmagten — det mest subjektive af alt — efter den anden tilbagevirkende lov. Efter at det af selve anklagemyndigheden er meddelt, at jeg selvfølgelig ikke kan straffes efter borgerlig straffelov af 15. april 1930 og heller ikke kan straffes efter den første tilbagevirkende lov af 1. juni 1945, er jeg dømt efter den mest subsidiære paragraf, 16,1,1, for at have undladt at bekæmpe samarbejdet med besættelsesmagten. Vi

*) Jfr. A. nr. 49.

er to i Danmark, der er dømt for det. Ikke desto mindre er jeg omtrent den eneste, der intet har kunnet få at leve af; siden 1. december 1945 har jeg tjent ved tilfældigt arbejde — for resten for politidirektøren, for hvem jeg er god nok — 711 kr., det er, hvad jeg har haft at leve af. Forfølgelsen bliver ved. En gemen morder — ingen kan mere end jeg misbillige det — kan have 210 kr. om ugen, men bibliotekar Holstein-Rathlou i Aarhus og jeg, folk, for hvem det nationale hele livet har været det afgørende, vi kan ingen ting få at leve af. Forfølgelsen imod os vedbliver; vi har hørt til de forholdsvis kendte navne som videnskabsmænd, derfor sætter forfølgelsen ind, vi bliver forfulgt, vi kan aldrig komme videre, intet få at leve af. Jeg er ganske sikker på, at noget sådant ligger langt under Deres og de andres værdighed, hr. forhørsleder, ganske under Deres værdighed, men sådan er forholdet. Jeg er ganske sikker på, at hvis jeg i dag siger, hvad jeg ved, vil denne forfølgelse blive ved hele livet igennem.

Det har jo vist sig, at ikke engang domstolene har kunnet være tilstrækkelig beskyttelse for mig. De var så elskværdig at læse højt af den fornylig udkomne foreløbige kommissionsberetning. Den forklaring af mig, der står deri, er afgivet for lukkede døre. Det var mig selv, der anmodede om at tale for lukkede døre; jeg har nemlig ingen personlige kartofler at hyppe, jeg har intet at skulle offentliggøre, derfor bad jeg for landets skyld om at måtte tale for lukkede døre. Men tillige skulle der naturligvis deri også ligge en vis beskyttelse for mig selv. Ikke desto mindre er denne for lukkede døre afgivne forklaring aftrykt i kommissionsberetningen.

Nu mener jeg dog, at siden Montesquieus dage er noget af det mest elementære dette, at den dømmende magt er en selvstændig og uafhængig myndighed, og det er mig ufatteligt, hvorledes repræsentanter for den lovgivende magt har kunnet offentliggøre en for lukkede døre overfor den uafhængige dømmende myndighed afgiven forklaring i et offentlig tilgængeligt værk, der er sendt ud over landet, måske også til udlandet, og som er anmeldt i pressen.

Der er altså selv i domstolene, høje retspræsident, åbenbart ingen beskyttelse for en mand, der af fædrelandskærlige

grunde ikke har ønsket at tale, at skrive, endsige udsende pjecer, men kun har ment det nødvendigt af hensyn til sin egen sag at forklare to ting for lukkede døre, dels Hans Majestæt Kongens bestemte pålæg til mig om — for at citere kongen — at behandle tyskerne pænt; det er nu en vending, der ligger udenfor min sprogbrug, jeg ville have sagt: korrekt. Det er det ene, og det andet var at forklare, hvad grev Bent Holstein, min ungdomsven, har fortalt mig.

Men nu ser jeg mit navn draget gennem smudset, omtalt som arrestant, og disse ulykkelige fornavne, som mine forældre i sin tid har forsynet mig med: Gøsta Flemming Lave Rietz Granzow, omtales på 2—3 sider i denne beretning. Er der slet ingen beskyttelse for mig? Hvordan kan det være muligt, at den lovgivende magt kan gribe ind i den dømmende magt?

Dommeren: Det er jo vanskeligt nu at komme ind på det spørgsmål, med hvilken beføjelse man har offentliggjort, hvad der har foreligget dèr. — Det, vi skulle tale om i dag, er ...

Dahl: Høje retspræsident! Jeg har fået at vide, at dette i dag ville blive for lukkede døre, det er blevet mig bekendt ad omveje. Jeg har hverken talt eller haft skriftlig forbindelse med nogen som helst anden, der har mødt for denne høje domstol, men det er mig bekendt ad omveje, at andre har anmodet om at få dørene åbnet, det forstår jeg også på den høje retspræsident, og andre møder med forsvarer og alt muligt. Jeg møder kun med min gode samvittighed, men til gengæld havde jeg regnet med domstolenes beskyttelse, forsåvidt også med den parlamentariske kommissions beskyttelse, for jeg har ingen interesse i noget, hverken mundtligt eller....

Hækkerup: Vor opgave, hr. Dahl, er at finde ud af, om der er noget om dette møde i Rostock, og når De, som De har gjort i 1946, har udtalt Dem derom, er det ganske naturligt, at vi spørger, og jeg gentager mit spørgsmål.

Dahl: Der er blot for mig ingen garanti for, at mit svar ikke vil komme i pressen. Navnlig fra et bestemt blads side vil jeg kunne regne med, at jeg hele mit liv igennem vil blive forfulgt. Hvis jeg stod ene, så med fornøjelse, men jeg har kone og børn at tage hensyn til. Retspræsidenten

var så venlig at fremhæve, at jeg er historiker, og henstillede til mig at tale sandhed. At tale sandhed er for mig livets brød, det er en historikers pligt, og den skal jeg med fornøjelse efterkomme. Jeg tror også, den høje forhørsleder vil kunne regne ud, hvad det er for et blad, jeg sigter til. Selvfølgelig skal jeg besvare alle Deres spørgsmål, men jeg er meget betænkelig ved følgerne, når man ser, at jeg, som er dømt for så lidet....

Hækkerup: Jeg kender ikke hr. Dahls sag, det ligger helt udenfor min opgave at tage stilling til det spørgsmål eller at fælde dom over, hvad der er sket. Vi har bedt Dem komme herop, fordi De har udtalt Dem dengang om det spørgsmål, og vi beder Dem forklare: Hvad har grev Holstein fortalt Dem i slutningen af april 1940?

Dahl: Nuvel, animam meam liberavi — jeg er fuldstændig til rådighed.

Jeg lægger som historiker vægt på, at det kronologiske er i orden, og når jeg kan fastslå tidspunktet temmelig nøje til en af de sidste dage i april eller 1. eller 2. maj, skyldes det, at grev Bent Holstein og jeg .... Jeg må lige indskyde, vi har kendt hinanden fra afstemningskampen i 1918 og kendt hinanden meget nøje. Vi begyndte med at tale om Einard Skovs ledende artikel i „Politiken" den 28. april, i hvilken Skov hævdede, at vi ikke havde behøvet nogen tysk hvidbog for at være klar over, at det var vestmagternes, specielt Winston Churchills politik, der havde kaldt krigen ind over Norden. Jeg begyndte denne samtale med Bent Holstein med at udtale min uendelige fortvivlelse over, hvad der var sket, og så siger Holstein: det er meget værre, end De tror, Dahl, for der foreligger nemlig, såvidt jeg ved, aftaler om indrykningen i Danmark. — Lad mig lige indskyde, at jeg har aldrig opfattet det på anden måde end parallelt med den tyske indrykning i Bulgarien året efter. — Men for straks at nævne det, *derfor* er jeg nogenlunde klar over tidspunktet; jeg var så optaget af denne artikel i „Politiken", og det er derfor, jeg kan nogenlunde redegøre for, hvornår det er.

Så siger jeg til Bent Holstein: ja, men det kan da ikke være muligt, det er udelukket. — Så siger Holstein: efter hvad jeg har bragt i erfaring, skal der omkring den 17. marts have fundet et møde sted i Rostock eller i nærheden af Rostock

mellem repræsentanter for den danske regering og repræsentanter for den tyske regering, og dèr skal man have drøftet den politiske situation.

Hækkerup: Nævnte grev Holstein udtrykkeligt Rostock?

Dahl: Ja, udtrykkeligt. Han sagde, det skal have været Rostock eller et sted dèr i nærheden. Doberan blev ikke nævnt; badestedet Doberan er mig bekendt fra Fritz Reuters „Landmandsliv", så jeg ville have kunnet huske, hvis et så karakteristisk navn var blevet nævnt.

Hækkerup: Nævnte grev Holstein ved den lejlighed de danske deltageres navne?

Dahl: Grev Holstein sagde, at efter de kilder, han havde, skulle foruden minister Munch, som blev nævnt, den danske minister i Tyskland og direktøren i krigsministeriet have været tilstede. Nu vil jeg gerne indskyde, at grev Holstein og jeg snakkede om det, og vi blev enige om, at det måtte være minister Zahle. Først længe efter er det gået op for mig, at det formodentlig slet ikke har været Zahle, men det har været minister Yde, idet minister Yde jo adskillige gange har været brugt til fortrolige forhandlinger, og Yde, hvis tjeneste, såvidt jeg husker, det var at være generalkonsul i Hamborg, havde ministertitel og ville altså....

Dommeren: Ikke dengang.

Dahl: Det tør jeg ikke sige.

Dommeren: Nej, det er først Scavenius, der gør ham til minister.

Dahl: Det er i hvert fald muligt, at der kan foreligge en forveksling mellem kammerherre Zahle og minister Yde.

Hækkerup: Ja, men det med Yde er noget, De ræsonnerer Dem til, ikke?

Dahl: Jeg håber at kunne skelne imellem, hvad jeg blot har tænkt mig, og hvad jeg ved.

Hækkerup: Men Holstein sagde: minister Zahle.

Dahl: Nej, han sagde: den danske minister i Tyskland. — Nu vil jeg gerne som historiker — for både jurister og historikere lægger jo vægt på at have kilderne i orden — gøre opmærksom på, at grev Holstein var kun sekundær kilde, og jeg selv kan kun være tertiær. Historikerne ved, at når den sekundære kilde går tabt, rykker den tertiære op til at blive sekundær. Men mere end sekundær kan jeg aldrig blive, og jeg har aldrig udgivet mig for mere end sekundær kilde.

Dommeren: Det, vi lægger vægt på, er forsåvidt kun, hvad hr. Dahl har hørt, og mere kan De ikke hæfte for — kun, hvad De har hørt af grev Holstein.

Dahl: Javel.

Hækkerup: Når det står i Deres forklaring, at grev Holstein „antagelig havde sin viden fra hollandske kredse", er dette så et ræsonnement, De anstiller, eller har grev Holstein antydet eller sagt....

Dahl: Forholdet var dette, som måske er juridisk ukorrekt, men menneskelig forståeligt, at man udtaler sig om noget, man måske ikke har strengt moralsk ret til at udtale sig om, men overfor en nær og kær ungdomsven kan man komme med „Anspielungen". Derfor sagde han ikke bestemt, at han havde sin viden fra hollandske kredse, men han brugte det berømte Holberg-citat: Skam få Hollænderen, han har sine spioner alle vegne. Deraf drog jeg den slutning, da jeg vidste Bent Holstein var bekendt med den hollandske legation, at det var derfra, han havde sin viden. Og her vil jeg gerne have lov til at gøre den tilføjelse, at det er senere blevet mig bekendt, at den hollandske regering et par dage før den tyske indmarch i Holland den 10. maj blev underrettet af den hollandske militærattaché i Berlin, hvem det var lykkedes at få et telegram igennem om, at han måtte hjem til tandbehandling i Holland; det var altså et kodeord, der betød: indrykning i Holland forestår. Så hollænderne har ikke alene i Holbergs tid, men også i vore dage haft et udmærket efterretningsvæsen.

Hækkerup: Alt det er vi klar over, hvor de har deres oplysninger fra, nemlig fra Canaris-gruppen, vi ved, at hollænderne var blevet underrettet. Men jeg har aldrig nogensinde hørt, at hollænderne skulle have givet udtryk for den opfattelse, at der fandt et møde sted i Rostock mellem danske og tyske repræsentanter. Hvis hollænderne havde haft den opfattelse, havde der ikke været nogen grund for dem til at give en advarsel til den danske legation i Berlin omkring 1. april, for så vidste vi det jo. Derfor forekommer dette mig lidt usandsynligt. Forholdet er det, at Canarisgruppen intet har kendt til Doberan- eller Rostockmødet, så den kan ikke have informeret hollænderne derom.

Dahl: Det tør jeg ikke udtale mig om, det ved De meget bedre end jeg. Jeg har

ikke haft tilknytning til nogen tyske kredse.

Hækkerup: Jeg ved ikke, om det var en „venlighed", men jeg har i embeds medfør studeret de tyske akter....

Dahl: Jeg kan kun sige, at det ved jeg intet om. Jeg kender intet til Canarisgruppen.

Hækkerup: Nævnede grev Holstein udtrykkeligt Himmler som tysk deltager?

Dahl: Ja, og han nævnede udtrykkeligt stabschef Brandt og så nogle sagkyndige, hvis navne han ikke nævnede.

Hækkerup: Nævnede Holstein Brandt?

Dahl: Ja.

Dommeren: Stabschef, siger De — det var han nu ikke.

Hækkerup: Nej, han var sekretær.

Dahl: Det ved jeg ikke, men han blev benævnt stabschef.

Hækkerup: Nej, stabschefen hed Wolff, og han siger, det hele er løgn. — De forklarer videre, at „tyskerne meddelte under mødet, at man for at gennemføre en vellykket besættelse af Norge var nødt til at besætte Danmark". Det har Holstein også sagt til Dem?

Dahl: Jeg tør ikke fastholde, at ordene er faldet sådan. Nu kan man måske sætte sig ind i situationen: i syv fjerdingår havde jeg, da jeg afgav forklaring i byretten, været indespærret i danske fængsler og koncentrationslejre, og jeg vil sige: De aner ikke, hvordan forholdene var dèr. I 1945 havde jeg f. eks. skørbug og mistede 3 tænder på grund af mangelfuld ernæring, og jeg sov kun de første halvanden time i døgnet. Jeg har i forvejen lidt af søvnløshed, og når man skal sove i lys sammen med mange mennesker, så .... ja, jeg tror, det er forståeligt, at jeg ikke har været på min højde, da jeg skulle afgive forklaring i byretten den 2. december 1946. Det er muligt, at visse ting burde udtrykkes anderledes. Jeg tror, der bliver givet udtryk for, at man under visse givne betingelser kunne se sig nødsaget til, for at kunne gennemføre et felttog imod Norge, at besætte Danmark. Med andre ord, at det hele skulle være noget subsidiært — sådan tror jeg nok det har været.

Hækkerup: Det støttes også af de tyske kilder, når man ser på de forklaringer, der er kommet fra værnemagtens overkommando, hvor man kom til det resultat, at man var nødt til at besætte Danmark for at kunne gennemføre krigen mod Norge.

Men det, jeg gerne vil spørge Dem om, er: Har grev Holstein klart sagt, at Tyskland har givet den meddelelse, og at Danmark accepterede?

Dahl: De forstår, nu ligger det 11 år tilbage, og der må derfor — det ved enhver jurist og historiker — være en vis margin for usikkerhed, det kan ikke undgås. Men jeg mener, grev Holstein har fremstillet det sådan for mig, at det tyske rige, under visse givne forudsætninger, nemlig en vestmagt-aktion i Norge, kunne se sig nødsaget til at slå igen og ved en sådan, hvad skal jeg kalde det, et aggressivt forsvarsfelttog, hvis man kan bruge et sådant udtryk, kunne se sig nødsaget til som etapelinie at besætte Danmark, og at man altså skulle have givet Danmark meddelelse om, at i så fald hjalp — for at bruge et dagligdags udtryk — ingen kære mor, man blev nødt til at besætte Danmark for ikke at bringe det norske foretagende i fare. Sådan har jeg opfattet det — jeg tror, jeg er kommet til at udtrykke det noget mere præcist —, og dette har man så fra dansk side taget til efterretning.

Hækkerup: Jeg understreger dette her så stærkt, fordi en anden kilde til, hvad grev Holstein har sagt, nemlig fhv. folketingsmand Hartel, udtrykker sig meget mere forsigtigt, hvis jeg må bruge det udtryk. Til ham har Holstein ikke udtalt sig så klart, for Hartel taler kun om en forhandling, at der var tilkaldt danske udsendinge til en forhandling med Himmler, og at Holstein så gik ud fra, at de danske forhandlere på dette møde havde fået at vide om de tyske planer. Og han tilføjer, at han kender ikke noget til, hvilken reaktion der kom fra dansk side. Mens De derimod meget klart siger, for det første datoen, den 17.....

Dahl: Ja, weekenden omkring den 17. marts.

Hækkerup: For det andet stedet, Rostock.

Dahl: Eller et sted der i nærheden.

Hækkerup: Og for det tredie nævner De i hvert fald 3 af de danske deltagere. Og her er det, jeg rejser det spørgsmål overfor Dem — jeg forstår helt situationen, jeg var selv ude at se Sundholm dengang i 1945, og hyggeligt var der ikke — jeg rejser det spørgsmål overfor Dem: Kan der ikke i Deres 11-årige erindring om, hvad grev Holstein har sagt til Dem, have indsneget sig noget af det, De under opholdet på Sundholm fra mange sider har hørt i detailler? Det er det, der for mig er det afgørende.

Dahl: Jeg forstår så udmærket spørgsmålet, og jeg har intet at indvende imod spørgsmålet i og for sig, men må jeg have lov til at gøre svaret en lille smule udførligt, idet jeg ligesom den høje retspræsident kun er interesseret i at få sandheden at vide. Derfor vil jeg gerne give følgende kronologi:

Jeg har tilladt mig at meddele, at mødet mellem grev Bent Holstein og mig har fundet sted ca. den 30. april eller den 1. maj 1940. Hvad jeg nu siger, kan på forhånd lyde, som om det ikke har noget med sagen at gøre, men det har det, det vil De straks indse. I december 1940 eller i januar 1941 fik jeg på mit kontor i stadsarkivet besøg af en studenterkammerat, landsretssagfører, cand. jur. Knud Nordentoft. Han henvendte sig til mig for at spørge, om det var rigtigt, at Frits Clausen og Danmarks nationalsocialistiske Arbejderparti havde gjort en betydelig indsats i juni 1940 for at forhindre, at hjemmetyskerne — og det vil jeg gerne lige have lov at indskyde: som vi betragtede som vore skarpeste modstandere — gennemførte en såkaldt „anschluss" i Nordslesvig. Han og jeg var studenterkammerater, men havde forøvrigt ikke haft noget med hinanden at gøre, men det mente han var tilstrækkeligt til at kunne tale om det. Under denne samtale kom vi ind på Rostockmødet, og jeg gav Nordentoft et referat, et kort referat, af begivenhederne, således som de var meddelt mig.

Hækkerup: Af grev Holstein.

Dahl: Ja, anden kilde har jeg ikke. Og må jeg om denne samtale med grev Holstein iøvrigt sige, at den fandt sted i min afdøde faders hjem, der var ingen andre tilstede; og medens grevinde Holstein fik hjemmet forevist af min gamle moder, talte Holstein og jeg sammen. Hartel var altså ikke tilstede, og jeg vil gerne fastslå, at jeg har først lært Hartel at kende ultimo august 1941. Selvfølgelig kendte jeg hans navn, det gjorde enhver, men omkring 20. august kom en bekendt af mig, cand. theol. Skat Arildsen, op til mig på mit kontor i stadsarkivet og sagde, at folketingsmand Hartel gerne ville lære mig at kende, idet han tilstræbte at stifte en forening Dansk Antikommunisme til støtte for regeringens antikommunistlov, om jeg ville komme til

et møde på rigsdagen sammen med folketingsmand Hartel. Det gjorde jeg. Det har været vistnok omkring den 20.—22. august, det husker jeg ikke helt nøje, kommunistloven er af 22. august. Vi begyndte en dag eller to før at forhandle om det; dèr lærte jeg Hartel at kende, og i det efterår har Hartel og jeg en enkelt gang lige berørt Rostockmødet, men vi kom ikke nærmere ind på det. Fra den tid daterer sig mit bekendtskab med Hartel.

Med løjtnant Guldberg har jeg ikke haft nogen som helst forbindelse før i marts 1947, eventuelt sidst i februar, men jeg tror først, det var i marts, da vi i Horserød traf hinanden på en af de såkaldte gårdture. Jeg gør opmærksom på kronologien, for den 2. december 1946, da jeg overfor byretsdommer Karen Johnsen afgiver forklaring, anede jeg ikke Guldbergs eksistens. Medens jeg på det tidspunkt naturligvis kendte Hartel, må jeg tilstå, at Guldbergs navn havde jeg overhovedet aldrig hørt, så hvad jeg har forklaret den 2. december 1946 — jeg forstår godt, jeg er selv klar over, at man kan influeres, altså ubevidst, af hvad man senere erfarer, men jeg kendte ikke Guldbergs eksistens, og jeg kunne altså ikke påvirkes af Guldbergs meget udførlige udtalelser. Guldberg har naturligvis senere sendt mig sin pjece.....

Hækkerup: Jo, jeg vil have lov til at sige, at De kan godt påvirkes, nemlig indirekte, for Hartel har den 29. august 1946 skrevet et udførligt brev til justitsministeren, hvori han peger på den viden, han havde fået fra Guldberg, og derfor kan De via Hartel være kendt med Guldbergs fremstilling. Jeg nævner det blot af hensyn til kronologien.

Dahl: Det er selvfølgelig rigtigt under forudsætning af, at Guldberg, Hartel og jeg sad sammen.

Hækkerup: Næh, blot De sad sammen med Hartel. Hvornår sad De forresten sammen med Hartel?

Dahl: Jeg har overhovedet ikke siddet på samme afdeling som Hartel.

Hækkerup: På samme afdeling?

Dahl: Ja, på Sundholm.

Hækkerup: Har De ikke talt med Hartel på Sundholm?

Dahl: Jeg tror, at Hartel og jeg, som begge gik meget i kirke — jeg skammer mig ikke ved at indrømme, at jeg tilhører de kristne nationalsocialister —, at Hartel og jeg et

par gange har hilst på hinanden, trykket hinanden i hånden og også ladet et par ord falde i flyvende fart. Men også i kirken sad vi i afdelinger, vi blev lodset op på en bestemt måde o.s.v., så at Hartel og jeg i kirken skulle have kunnet gennemgå en eventuel Guldberg-rapport med navne og ikke-navne, næh, det har der ikke været lejlighed til for os. Jeg har, hvad der ligger nær, spurgt til hans kone og lille pige o.s.v., og vi har snakket med hinanden som folk ... Jeg vil gerne sige, hvordan forbindelsen mellem Hartel og mig var. Efter at Hartel og jeg kom på fri fod, har vi set hinanden en eneste gang, idet vi begge har været bedt til middag engang i Valby hos en inspektør Nielsen, det er alt, hvad Hartel og jeg har set til hinanden siden. Hvis der havde været nogen virkelig konfluks mellem os dengang, ville den også nok have bestået senere. Jeg nærer sympati for Hartel, men jeg har aldrig i mit liv omgåedes ham. Det meste, jeg har haft med ham at gøre, var i de måneder i efteråret 1941, da vi i august havde stiftet foreningen Dansk Antikommunisme.

Hækkerup: Men De har foranlediget, at Hartel blev afhørt som vidne i Deres sag.

Dahl: Ja, og det var, hvis jeg må sige det, ikke så mærkeligt, for fra efteråret 1941 vidste jeg, at Hartel og jeg havde talt om Rostockmødet, jeg vidste, at vi begge hørte til Holsteins kreds, og det er menneskeligt, at man — for at bruge et svensk udtryk — søger at „tillstyrcka" sin forklaring. Jeg vidste, at Hartel havde en vis viden derom fra Bent Holstein, og derfor ønskede jeg ham indkaldt. Havde jeg på det tidspunkt vidst — jeg håber nemlig altid at kunne skelne mellem, hvad jeg ved, og hvad jeg senere får meddelt —, at godsejer Axel Juul til Villestrup også havde talt med Bent Holstein om sagen, ville jeg selvfølgelig have begæret Axel Juul indkaldt. Men det har jeg først erfaret i efteråret 1947 i Horserød, da Axel Juul og jeg kom til at sidde sammen. Da jeg engang nævnede det til ham, sagde Axel Juul: ja tak, det ved jeg, det kender jeg fra Holstein. — Men på det tidspunkt vidste jeg det kun fra de samtaler, Hartel og jeg havde haft i de efterårsmåneder i 1941. Der kom, som man ved, ingen ting ud af denne Antikommunisme, som der også står i „Besættelsestidens Fakta", men vi mødtes en 3—4 gange om efteråret, bl. a. også ved en middag på

„Hafnia", hvor Hartel og jeg havde hinanden til bords og fik lejlighed til at snakke noget mere fortroligt sammen.

Hækkerup: De kom vist bort fra det med Nordentoft?

Dahl: Det må jeg bede den høje kommission eventuelt indkalde Nordentoft til at udtale sig om. Overfor Nordentoft har jeg altså givet et resumé af, hvad Bent Holstein havde meddelt mig. Men når jeg nævner det, er det kun for at give en slags indicium. Jeg er klar over, jeg kender tilstrækkeligt til jura til at vide, at beviser kan man ikke give, men det er et indiciebevis for, at jeg altså har vidst dette her, inden jeg lærte Hartel at kende.

Hækkerup: Altså disse detailler.

Dahl: Ja, for slet ikke at tale om Guldberg, som jeg først lærte at kende mange år efter. Og som sagt, mit bekendtskab med Guldberg .... jeg tror, for ikke at overdrive, at jeg måske en 4—5 gange i mit liv har talt med Guldberg, altså mest på disse gårdture i Horserød.

Hækkerup: Se, da De nu får denne, kan man godt sige, opsigtsvækkende meddelelse af Holstein i slutningen af april eller begyndelsen af maj, er De så, jeg havde nær sagt: som historiker, ikke gået ham mere på klingen med hensyn til, hvilke kilder, hvilke konkrete holdepunkter han havde for denne detaillerede fremstilling?

Dahl: Jeg søgte at spørge Holstein, men dèr kom han med dette gådefulde Holbergcitat: Skam få hollænderen o.s.v., og jeg kunne forstå, at han ikke ville rykke nærmere ud med det. Nu må jeg have lov at indskyde, at grev Bent Holstein var i alder 15 år ældre end jeg og et lignende antal år yngre end mine forældre, han var som ven af familien lige midt imellem, men ellers i kraft af sin alder og position så meget mere end jeg, at i det øjeblik jeg retter spørgsmål til lensgreven — ikke fordi han var lensgreve, det lægger jeg uendelig lidt vægt på, men fordi han med sine fejl og fortrin var en betydelig personlighed ....

Dommeren: De siger: ven gennem mange år.

Dahl: Ja, jeg kunne måske have brugt udtrykket: en ældre ven. Det er et venskab, der har strakt sig over 20 år, fra 1918, men det var ikke et omgangsvenskab. Jeg har i sin tid skullet afgive forklaring om mit forhold til den såkaldte Højgaardgruppe, og dèr har jeg om Holger Andersen brugt udtrykket: min omgangsven; han var kun 5 år ældre end jeg, og vi kom i huset hos hinanden. Jeg har nok været opfordret til at besøge grev Holstein på Holsteinsborg, men jeg har meget svært ved, når der ikke foreligger en direkte indbydelse, at tage mod noget sådant, og derfor har grev Holstein og jeg, foruden ved politiske møder, navnlig sønderjyske møder, væsentligt truffet hinanden i mine forældres hjem.

Hækkerup: Så er der kun tilbage, at jeg vil sikre mig, at grev Holstein udtrykkeligt har nævnt udenrigsminister Munch som deltager?

Dahl: Ja, det har han.

Hækkerup: Og udtrykkeligt nævnt direktør Stemann.

Dahl: Direktøren i krigsministeriet.

Hækkerup: Medens han derimod har sagt: ministeren i Tyskland.

Dahl: Den danske minister i Tyskland og direktøren i krigsministeriet.

Hækkerup: Og dèr kunne De tænke Dem, om ikke Zahle, så Yde.

Dahl: Jeg sagde udtrykkeligt, at fra min side er det kun en formodning. Jeg indrømmer, at jeg dengang opfattede det, og jeg tror også, grev Holstein opfattede det som kammerherre Zahle.

Må jeg lige have lov.— jeg ved ikke, om den høje retspræsident vil give mig tilladelse til at tilføje en enkelt bemærkning:

Jeg har i min sag afgivet en maskinskrevet beretning, hvis genpart desværre brændte sammen med borgmester Bindslevs bibliotek; derfor har jeg den ikke selv, men den må findes i min sag i landsretten. Den er forfattet i maj-juni 1940, og dèr har jeg brugt det udtryk, jeg som historiker mener at kunne stå ved den dag i dag: Det er endnu uvist, hvorvidt der har foreligget aftaler mellem den danske og den tyske regering. — Det er forfattet i maj-juni og dateret den 15. juni — det er så let for mig at huske, det er min bryllupsdag og genforeningsdagen; som „chauvinist" kunne jeg nemlig kun tænke mig at holde bryllup på genforeningsdagen; derfor kan jeg huske det. Det er inden — det må jeg havde lov at gøre den høje ret opmærksom på — inden Hartel åbenbart har lært Guldberg at kende; jeg synes, den høje forhørsleder nævnede en augustdato for Hartels brev. Dette her er dateret 15. juni, og dèr har jeg altså spillet på, hvad jeg i sin tid, i 1940, havde hørt af Bent Holstein.

Hækkerup: Kender De civilingeniør Winding Christensen?

Dahl: Ja, det kan jeg ikke undgå, idet jeg nemlig lærte ham at kende sammen med Guldberg i marts 1947 i Horserød. Jeg har senere hørt, han skal være en ualmindelig fremragende matematiker og opfinder, men jeg må indrømme, at jeg, der færdedes i mine ret ensidige humanistiske cirkler, ikke kendte Winding Christensen. Men i 1947 lærte jeg ham altså at kende, og jeg tror iøvrigt, det var på en af disse her gårdture, han sagde til mig: kan du se den mand, der fører delingen i dag, det er løjtnant Guldberg. Og så tror jeg nok, jeg en anden dag lærte Guldberg at kende. Men Winding Christensen har jeg ikke kendt før i marts 1947.

Hækkerup: Men dommeren har spurgt Winding Christensen under vidneafhøringen her, om De under drøftelserne Winding Christensen og Dem imellem gav udtryk for, at De i forvejen vidste besked om Rostockmødet, inden Winding Christensen fortalte Dem noget — og dertil svarede Winding Christensen, at det kunne han ikke sige, han kunne ikke huske det, det var så mange år siden.

Dahl: Nej, jeg har ikke lært ham at kende før i 1947, det har jeg ikke.

Hækkerup: Dommeren siger udtrykkeligt, at det kunne have stor interesse, om der var en, der kunne sige: det kan jeg bekræfte. Men dertil siger Winding Christensen: det kan jeg ikke udtale mig om.

Dahl: Vi har ikke lært hinanden at kende før i marts 1947.

Dommeren: Da De nu er deroppe, forstår vi på Winding Christensen, så drøftes det praktisk talt af alle, og så er det, man uvilkårligt spørger ....

Dahl: På en sådan søndags-gårdtur — vi fik jo ikke synderlig megen frisk luft, men om søndagen blev der, når vejret var godt, bevilget os to timer samlet fri, og da snakkede folk sammen. Dèr har jeg altså også talt med Winding Christensen, og han har fortalt mig om sine forhandlinger — jeg tror, det var i 1937—38 — som repræsentant for Hans Excellence general With.

Hækkerup: Og derunder har han også nævnt Rostockmødet?

Dahl: Men dèr tror jeg, jeg kan sige, at jeg har sikkert svaret det samme, som da jeg forleden fik et brev fra bibliotekar Holstein-Rathlou i Aarhus, der meddelte mig, at der var kommet en pjece om Rostockmødet; han skriver et langt referat derom og siger: hvis du vil henvende dig dèr og dèr, kan du sikkert få noget at vide. Jeg svarede nemlig: kære Holstein-Rathlou, du er mere distræt, end man har lov til at være, jeg tror, jeg har kendt Rostockmødet længe før du. — På samme måde har jeg sikkert svaret Winding Christensen, da han spurgte om det. Så jeg har ikke fæstnet mig ved det, men vi har sikkert drøftet det. Jeg har imidlertid været mere interesseret i hans forhandlinger med general With, som for mig var nyt og ukendt.

Hækkerup: Han har altså heller ikke nogen erindring om det.

Dahl: Nej.

Dommeren: De forstår, når han nu er optaget af dette spørgsmål om Rostockmødet og taler til Dem om det, så havde det ligget nær, om De havde sagt: det kender jeg fra grev Holstein.

Dahl: Jeg mener, jeg har sagt noget lignende, som jeg skrev til Holstein-Rathlou forleden: jeg tror, jeg kender den sag bedre end du.

Dommeren: Men det har han ikke nogen som helst erindring om. „Jeg tror forøvrigt ikke, han havde noget positivt at bære frem i den sag", siger han om Dem.

Dahl: Altså det, som den høje ret meddeler mig her, har jeg ingen anelse om.

Dommeren: Han siger, at det, som De var optaget af, var noget helt andet, nemlig Grønlandsaffæren.

Hækkerup: Den dansk-norske konflikt.

Dommeren: Han siger, det var Deres kæphest — De forstår, man har sådan visse kæpheste. Men De har ikke nogen erindring om samtalen nu?

Dahl: Nej, det har jeg ikke.

Hækkerup: De erindrer ikke, at De har givet udtryk for, at det vidste De god besked med?

Dahl: På det tidspunkt blev det spørgsmål jo gennemdrøftet, men jeg plejede, når der blev snakket om det, at sige: ja, jeg ved kun meget lidt om dette Rostockmøde — det eventuelle Rostockmøde, for at udtrykke mig præcist. Og så har jeg henvist til Guldberg: ham må I spørge, han siges jo at vide en uhyre masse om det; jeg ved kun meget lidt om det.

Men jeg ved ikke, om jeg må have lov til i denne forbindelse at føje nogle enkelte

bemærkninger til? Jeg har haft lejlighed til at se denne kommissionsberetning, som gjorde et meget dybt og alvorligt indtryk på mig. I denne beretning omtales, at løjtnant Guldberg har påberåbt sig en artikel i „Nationaltidende" angiveligt for 21. marts 1940, hvori der skulle omtales vigtige forhandlinger. Kriminalassistent Hornslet har foretaget en efterforskning i „Nationaltidende"s arkiv, og han har intet kunne finde. Jeg mener at kunne være den høje kommission behjælpelig med at angive, hvad det formentlig er for en artikel, der sigtes til, og hvis jeg har dels retspræsidentens og dels forhørslederens tilladelse, så skal jeg læse følgende citat højt fra denne artikel i „Nationaltidende" for 15. marts på bladets bagside ,signeret: Jacob Kronika, „Nationaltidende"s Berlin-redaktør.*)

Overskrift: „En afgørende uge, siger man i Berlin. Der forestår forhandlinger mellem Tyskland og en række lande. Af Jacob Kronika". Og så hedder det:

„Berlin, Torsdag", altså den 14. marts 1940.

„I Berlins førende politiske kredse tales der i dag" — det må altså være den 14. marts — „om, at den indeværende uge vil få afgørende betydning for den europæiske storkrigs forløb. De nyeste tysk-italienske forhandlinger og fredsslutningen i Moskva betegnes her som overordentlig vigtige led i den tyske sejrs politiske forberedelse. Adskilligt tyder på, at der endnu forestår yderligere forhandlinger mellem Tyskland og en række europæiske lande, forhandlinger, som skal tjene det formål at slå nye brecher i den engelske blokade, henholdsvis at udvide den tyske antiblokade. De nærmeste dage vil således for Berlins vedkommende utvivlsomt være præget af en meget stor politisk aktivitet." Så kommer med spærrede typer: „Det skal, hævder man i Berlin, være den indeværende martsuges verdenshistoriske mission at tilrettelægge det politiske fundament for Tysklands endelige sejr over vestmagterne." Her standser spærringen. "Hvornår og hvorledes denne sejr iøvrigt skal vindes, derom tier man; militære emner er nu engang ikke egnet for mere eller mindre offentlig omtale. Dog gøres der fra kompetent side i hvert fald intet forsøg på at imødegå de vidt udbredte tyske forventninger om store militære aktioner i den allernærmeste fremtid."

*) jfr. A. nr. 254.

Jeg ser, at kriminalassistent Hornslet på „Nationaltidende", mærkeligt nok i billedarkivet, har fået at vide, at der ikke foreligger nogen artikel af Kronika før hen i maj. Man må efter min mening både som jurist og som historiker være forfærdet over det resultat, man er nået til deroppe. Hvis man som jeg rent systematisk har gennemgået „Nationaltidende" på Det kgl. Bibliotek, vil man se, at der hveranden dag var en artikel, enten på forsiden, side 2 eller på bagsiden, af Kronika, artikler, der meget stærkt påpegede, at Norden var i den dødeligste risiko på grund af den engelske politik, og at vi kan vente krig i Norden, hvis der ikke gøres noget særligt. Fra tysk side henstiller man stadig, at vi med væbnet hånd vil modsætte os. Sker det ikke, vil Tyskland selv overtage krigens førelse i Norden. Det udtrykkes i den ene artikel efter den anden.

Jeg formoder, den artikel, jeg nævner her, må være den, Guldberg sigter til.

Hele min viden om dette skyldes altså kommissionens beretning, som jeg har købt hos min boghandler, hvor den jo er almindeligt tilgængelig. Da jeg hørte, den var kommet, købte jeg den og så med forfærdelse, at jeg selv var omtalt. Men da jeg så så dette her, må jeg indrømme, jeg var så menneskeligt nysgerrig, at jeg gik ned på Det kgl. Bibliotek og undersøgte sagen.

Dommeren: Han taler om den 21. marts.

Dahl: Ja, og at der skulle have fundet et møde sted ....

Dommeren: Han udtrykker sig mere præcist: at der skal have fundet forhandlinger sted.

Dahl: Ja, medens Kronika i denne artikel siger, at der vil finde vigtige forhandlinger sted med en række europæiske stater, og de vil få afgørende betydning for Tysklands politik.

Så må jeg måske føje til: Jeg har gang på gang fået det spørgsmål stillet — og måske har også den høje kommission stillet sig det selv: Hvorfor i alverden skulle det være Himmler og ikke Ribbentrop? Men også det spørgsmål mener jeg at kunne besvare. Ribbentrop og det tyske udenrigsministeriums højeste embedsmænd kunne ikke møde i Rostock til forhandling med en delegation fra Danmark af den grund, at de samme søndag morgen ved daggry i flok og følge afrejste til Brenner, hvor der mandag

morgen meget tidligt fandt et møde sted mellem på den ene side Mussolini og Ciano og alle de ledende italienske udenrigspolitikere og på den anden side Hitler, Ribbentrop og alle de ledende tyske udenrigspolitikere, således at det tyske udenrigsministerium ikke kunne afse ledende embedsmænd til eventuelle forhandlinger med en anden stat i Rostock, 1000 kilometer fra Brenner.

Hækkerup: Så havde det vel været naturligt at udsætte det.

Dahl: Ja, men vi ved, det var i denne uge, de afgørende forhandlinger skulle finde sted. I den artikel, hvor Kronika meddeler det, siger han yderligere: alt hvad der sker — det er ikke ordret citat — i Wilhelmsstrasse i denne uge, er omgivet med et hemmelighedsfuldhedens slør.

Hækkerup: Der var jo også meget vigtige forhandlinger for Tyskland at føre med Italien på det tidspunkt, idet Italien jo endnu ikke var indtrådt i krigen.

Dahl: Jeg tror, at den høje forhørsleder og jeg meget let kan blive enige om, at gemenere krigsførelse end den italienske kan ikke tænkes.

Hækkerup: Jeg skal blot overfor det, De her har anført, gøre den bemærkning, at de tyske dokumenter, som vi endnu ikke har offentliggjort, gør det blændende klart, at det tyske udenrigsministerium intet kender til Doberanmødet. De vil se det, når disse dokumenter, antagelig om nogle måneder, bliver offentliggjort. Jeg tror, det vil ændre Deres opfattelse helt.

Men jeg har ikke mere at spørge om.

Dahl: Jeg ved ikke, om det må være mig tilladt — jeg mener, når jeg alligevel har skullet afgive forklaring; jeg har intet ønske om, at det skal komme frem til offentligheden, jeg har ingen kartofler at hyppe; som jeg sagde indledningsvis: jeg har forklaret udelukkende for lukkede døre dels af hensyn til mit land og dels af hensyn til mig selv for at redegøre for, hvorfor jeg, der er udgået fra et socialdemokratisk hjem, havde sluttet mig til det nationalsocialistiske parti. Jeg vil gerne lige indskyde, at hvis vi i 1940 havde haft et socialdemokrati som socialdemokratiet i dag, havde jeg aldrig sluttet mig til....

Dommeren: Det fører så langt.

Dahl: Jeg vil blot gerne have lov at sige en enkelt Ting. Spørgsmålet om, hvorvidt udenrigsminister Munch har været udenfor København eller ikke, er måske vanskeligt at afgøre, men både en jurist og en historiker bygger jo minutiøst op af små kendsgerninger. Nu er forholdet det, at vi ved alle, og også jeg, som personlig kendte fru Elna Munch, der var en klassekammerat af min moder, hvilket smukt forhold der bestod mellem ægteparret Munch, der var studiekammerater og beundrede hinanden, var hinanden meget hengivne og altid sås sammen. Da Munch første gang var til nytårskur hos kongen, gik fru Elna Munch med, hvilket aldrig før var sket i Danmarks historie; de gik også sammen i teater, til koncerter o.s.v. som ægtefæller og gode kammerater.

Nu kan jeg for mit vedkommende ikke andet end finde det noget besynderligt: søndag den 17. marts 1940 blev der holdt en gallaaften i Det kgl. Teater, den blev holdt til fordel for „Finlandshjælpen" efter den tragiske fred i Moskva den 13. marts; dèr samledes alle de tre andre skandinaviske landes største kunstnere for på Det kgl. Teaters scene at give en stor aften til fordel for Finland. Denne aften var arrangeret af „Berl. Tid." og „Politiken". Det var en strålende succes. Tager man „Politiken"s referat, får man at vide, at alt, hvad der var stort og fint, var tilstede, og „Politiken" tilføjer: derfor kan vi slet ikke nævne navne. — Det var sikkert rigtigt, og det var sikkert også klogt. Går man så til „Berl. Tid.", får man at vide, at tilstede var alle de skandinaviske gesandter og hele det diplomatiske korps, af danske sås fru udenrigsminister Elna Munch....

Hækkerup: Munch var syg.

Dahl: Og var i ministeriet tidligt næste morgen! — Teatrets chef Jørgen Jørgensen, og så nævnes der en uendelig lang række. Når hele det diplomatiske korps er tilstede, må en udenrigsminister jo være meget syg for ikke at kunne være tilstede selv.

Hækkerup: Han var så syg, at han ikke engang mødte til det udenrigspolitiske nævns møde lørdag.

Dommeren: Jeg tror, vi vil standse her.

Hækkerup: Har De mere at tilføje, som De tror kan interessere?

Dahl: Det tør jeg ikke sige.

Dommeren: Hvis der nu er noget, kan De muligvis sætte Dem i forbindelse med mig.

Dahl: Jeg vil gerne have lov at slutte

med to ord, for at cirklen kan sluttes og slangen bide sig selv i halen: jeg har intet ønske om at skade nogen eller nogle, mindst af alt det land, som jeg vil elske til mit sidste åndedrag. Jeg ønsker ikke at skade

nogen eller noget, men jeg har kun kunnet forklare, som jeg har gjort efter min bedste overbevisning. Mere har jeg ikke at sige!

Afhøringen sluttet kl. 10.

For kommissionsdomstolen mødte derefter som vidne fhv. folketingsmand, pastor Johs. C. Schmidt.

Dommeren: Hr. pastor Schmidt. Denne kommissionsdomstol er nedsat på foranledning af den parlamentariske kommission og har fået det hverv at søge opklaret, om der skulle være realiteter bag rygterne om, at der den 17. marts 1940 i Rostock eller Doberan skal være afholdt et møde mellem på tysk side Himmler og på dansk side udenrigsminister Munch. Retsforhandlingen foregår ifølge en kendelse, der nu er stadfæstet af Højesteret, for lukkede døre. Vi har bedt pastor Schmidt møde som vidne. De forstår, at når De møder som vidne, har De ifølge loven pligt til at tale sandhed; der er straf for falsk forklaring i retten.

Schmidt: Jeg havde jo hellere set, at mødet havde været offentligt, men jeg ved jo, at dette allerede er afgjort, så det vil være meningsløst, at jeg påstår det.

Hækkerup: Jeg vil gerne begynde denne afhøring på samme måde, som vi begyndte den anden afhøring i den parlamentariske kommission, med at rekapitulere, hvad pastoren har forklaret i de hovedpunkter, som dengang blev opregnet af kommissionens formand. Det første punkt var dette, at pastor Schmidt mener at måtte fastholde, at De har talt med dr. Munch i Rostock. 2): datoen den 17. marts for dette møde og denne samtale støtter pastor Schmidt ikke på sin egen erindring, men på, at dr. Jacobsen har sagt, at det var den dato. Det er vi så enige om?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: 3): pastor Schmidt har ved hjælp af to private breve dokumenteret, at De var i Tyskland i marts 1940. 4): om stedet i selve Rostock, om samtalen fandt sted på et hotel, på en jernbanestation eller på gaden, tør pastor Schmidt ikke sige med bestemthed, men De mener, det var på et hotel, og De mener, at det var tidligt om morgenen, ikke sandt?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: 5): selvom De ikke kan sige datoen udfra Deres egen erindring, mener De i hvert fald, at det var i foråret 1940, lige før besættelsen.

Schmidt: Ja.

Hækkerup: 6): De har ikke kunnet forklare, hvorfor De tog til Rostock, når de skulle til Celle.

Schmidt: Nej, nej, der er forskellige formodninger, men jeg kan ikke sige bestemt, i hvilken anledning det var. Jeg var ofte i Mecklenburg, men i hvilken anledning det nu har været, kan jeg ikke sige bestemt.

Hækkerup: Det vil jeg gerne have lov at vende tilbage til, for det er et meget væsentligt punkt. Det 7. punkt er problemet om, hvorvidt dr. Jacobsen i samtalen med pastor Schmidt den 17. marts har nævnt dr. Munchs navn. Det spørgsmål rejser sig, fordi pastor Schmidt i sin erklæring af 15. november 1950 udtrykkeligt siger, at dr. Jacobsen har forklaret, at han var tilstede „for muligvis at assistere ved forhandlinger mellem Munch og Himmler". Men der har jeg forstået på de to afhøringer, vi har haft, at pastor Schmidt ikke tør fastholde, at dr. Jacobsen ved den lejlighed udtrykkeligt nævnte dr. Munch.

Schmidt: Nej, det kan jeg ikke sige. Det var nærmest det, at der skulle forhandles, men hvad der skulle forhandles om, og hvem der skulle forhandle, det vover jeg ikke at sige at han har sagt noget bestemt om. Det tror jeg heller ikke, for han selv har jo herefter erklæret, at han er blevet gjort opmærksom på, at dr. Munch var tilstede. Han kendte jo ikke dr. Munch og var ikke klar over, at dr. Munch ville være tilstede, men det blev han jo så.

Hækkerup: Der er en ting, jeg gerne vil nævne, inden vi går videre. I den politirapport, der er optaget over pastor Schmidt den 30. november 1950, foranlediget af dette brev af 15. november 1950, har ifølge

kriminalassistenten pastor Schmidt sagt, at De aldrig „har talt med eller hørt Jacobsen tale om noget møde vedrørende de påståede forhandlinger".

Dommeren: Pastoren erindrer, at Hornslet har været hos Dem, og her har vi en gengivelse af hans rapport.*) (Overrækker denne).

Schmidt: Som jeg forresten ikke har underskrevet.

Hækkerup: Ja, der er det ejendommelige ved den, at der står ikke, at den er gennemlæst og vedtaget af pastor Schmidt.

Schmidt (efter at have gennemlæst rapporten): Den sidste sætning forstår jeg i grunden ikke: at jeg har aldrig talt med eller hørt Jacobsen tale om noget møde vedrørende de påståede forhandlinger. Jeg har jo lige før sagt, at jeg havde truffet ham dèr, og at han skulle forhandle, han skulle assistere ved forhandlinger. Jeg kan ikke rigtig forstå dette sidste: har aldrig talt med Jacobsen eller hørt Jacobsen tale om noget møde vedrørende de påståede forhandlinger.

Hækkerup: Det er også derfor, jeg har hæftet mig ved det, for det harmonerer ikke med pastor Schmidts forklaringer.

Dommeren: Jeg forstår det således: Hornslet mener, at De har sagt, at De slet ikke med dr. Jacobsen har drøftet, at der har været ført forhandlinger mellem Himmler og dr. Munch om besættelsen.

Schmidt: Ja, ja, når han mener det, så er det rigtigt. Jeg rejste jo videre, og hvad der blev forhandlet o. s. v., det har jeg ikke....

Dommeren: Det har pastor Schmidt drøftet senere, inden dette her kom frem med Olesen?

Schmidt: Ja.

Dommeren: Men inden det kom frem med Olesen, har De så drøftet Rostockmødet med dr. Jacobsen?

Schmidt: Nej, det mener jeg ikke. Jeg har ikke haft lejlighed til det, og han ved jo heller ikke noget om forhandlingerne; han har jo ikke taget del i dem.

Hækkerup: Såvidt jeg kan se, er De det eneste nulevende vidne, der hævder at have set dr. Munch i Rostock den 17. marts.

Schmidt: Ja, det ved jeg jo ikke. Dr Jacobsen har jo set ham.

Hækkerup: Det siger dr. Jacobsen ikke.

Schmidt: Det siger han i brevet.

Hækkerup: Nej, det gør har ikke.

Schmidt: Han er blevet gjort opmærksom på....

*) Jfr. A. nr. 202.

Hækkerup: Nej, det siger han netop ikke. Han siger, han har ikke deltaget i forhandlingerne; han siger, at han er ikke præsenteret for minister Munch, „men af dem, der hørte til Himmlers stab, blev han overfor mig betegnet som den danske udenrigsminister".

Dommeren: Der foreligger den tyske tekst. Deri siger han jo ikke, at han har set ham.

Schmidt: Jo, det må man i grunden opfatte sådan.

Dommeren: Han siger det ikke.

Schmidt: Det står ikke helt klart, men jeg har nu forstået det således. Det kan fortolkes forskelligt.

Hækkerup: Hvis der havde stået, at han blev udpeget, kunne man deri lægge, at man havde peget på den og den mand og sagt: dette er dr. Munch. Men han blev „betegnet" som den danske udenrigsminister. Denne erklæring er sat på skruer; den er bestilt arbejde, nøje overvejet hvert ord.

Schmidt: Jeg har forstået, at nogen har peget og sagt....

Hækkerup: Så havde der stået „udpeget" og ikke „betegnet".

Schmidt: Dette ord kan man godt bruge på tysk.

Hækkerup: Ikke i en erklæring, som er så vel overvejet.

Dommeren: Han måtte have sagt: jeg så en mand, som blev udpeget mig som udenrigsministeren.

Schmidt: Det ville være tydeligere.

Dommeren: Det andet er således, at man kan gå i vandet på det.

Schmidt: Det kan man måske. Jeg har opfattet det således, og det gør jeg i grunden endnu, men de herrer kan betvivle det, selvfølgelig.

Hækkerup: Men jeg går ud fra den forudsætning, at pastor Schmidt efter min opfattelse er det eneste nulevende vidne, der hævder at have set dr. Munch i Rostock.

Schmidt: Ja, om der er andre, ved jeg jo ikke.

Hækkerup: Nej, ikke mig bekendt, og derfor lægger vi så overordentlig vægt på pastor Schmidts vidneforklaring. Og det er i denne henseende af ganske afgørende betydning for os at få opklaret, hvorfor pastor Schmidt var i Rostock den 17. marts 1940. Vi ved, at pastor Schmidt den 15. marts var i Flensburg og rejste derfra ved middagstid, kl. 13, og at pastor Schmidt den 21. marts var i Celle. Det gælder for os om

at få opklaret, hvorfor pastor Schmidt har lagt vejen over Rostock, og dèr vil jeg gerne spørge, om pastor Schmidt siden de to afhøringer, vi har haft i den parlamentariske kommission, har haft lejlighed til at overveje dette spørgsmål og blive klar over, hvad grunden kan være.

Schmidt: Ja overveje — tankerne vender jo stadig tilbage til det, hvorvidt jeg kan opklare det. Jeg har allerede sagt ved den sidste afhøring, at jeg er tilbøjelig til at mene, at jeg ville træffe min svigersøn, men det er ikke så klart, for han var dengang ved vestfronten.

Hækkerup: Kan pastor Schmidt så nogenlunde sige, hvor ved vestfronten han var, hvor han gjorde tjeneste ved vestfronten?

Schmidt: Han var helt nede ved Spanien, men det kom jo senere.

Dommeren: Det var jo først en måned eller to senere.

Hækkerup: Dette her er i marts 1940, hvor der var stilstand.

Schmidt: Ja, da lå de stille ved grænsen.

Hækkerup: Kan pastor Schmidt nogenlunde huske, hvor Deres svigersøn var tjenstgørende?

Schmidt: Nej, det kan jeg ikke.

Hækkerup: Jeg forstår, at pastor Schmidt mener at have truffet svigersønnen, da denne med orlov var på rejse fra fronten til sit hjem i Goldap?

Schmidt: Ja, sådan, det er lidt utydeligt.

Hækkerup: Jeg tror ikke, det kan være rigtigt, for det ville ikke være en naturlig rejse for Deres svigersøn at tage til Rostock. Uanset hvor på vestfronten han befandt sig, ville det ikke være naturligt for ham at gøre ophold i Rostock for at træffe pastor Schmidt, som på det tidspunkt er på rejse til Celle. Det ville være naturligt med et møde i Hamburg, måske Lübeck, men aldrig i Rostock, og navnlig understreger jeg, at Rostock — det viser et blik på kortet — ligger på en sidebane i forhold til hovedbanen fra vest til øst, når Deres svigersøn er på vej til Goldap.

Schmidt: Ja, men fra Warnemünde er der jo en skibsforbindelse.

Hækkerup: Ja, det er rigtigt, men på det tidspunkt kunne man ikke sejle. Lørdag den 16. marts var færgefarten indstillet, og kystfarten har været umulig søndag den 17. Deres svigersøn er utvivlsomt taget med jernbanen fra vest til øst, og så er det ikke naturligt at komme til Rostock. Navnlig

hvis hensigten var at træffe pastor Schmidt, måtte det være det naturlige at aftale et møde i Hamburg, som pastor Schmidt skal passere på vej til Celle.

Schmidt: Ja det kan man måske nok konstruere nu.

Hækkerup: De tør ikke fastholde det?

Schmidt: Jeg ved, det var ved den tid, jeg ville træffe ham, og jeg kunne godt tænke mig, det var det. Men jeg tør ikke sige det med bestemthed.

Hækkerup: De tør ikke sige med bestemthed, at det var hensynet til at træffe svigersønnen, der førte Dem til Rostock?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Jeg vil gerne komme tilbage til det for nærmere at dokumentere, at det kan ikke være forklaringen.

Schmidt: Ja, det er Deres opfattelse.

Hækkerup: Det er min opfattelse. Jeg har forstået, at De i andre anliggender har været i Mecklenburg. Jeg har forstået på den første afhøring, at De to gange har holdt foredrag i Mecklenburg. Har det været under krigen?

Schmidt: Den ene gang var under krigen, den anden gang var vist før krigen.

Hækkerup: De måtte kunne huske det, synes jeg, hvis De i det krigsførende Tyskland har holdt foredrag.

Schmidt: Det må jeg kunne huske, mener De. Ja, det ved jeg ikke. Man kunne jo godt rejse over grænsen derhen, og det angik ikke krigen. Engang var jeg til et stort præstemøde og har holdt foredrag dèr.

Hækkerup: Hvor var det?

Schmidt: Det var i Güstrow, mener jeg.

Hækkerup: Nu De nævner Güstrow, vil jeg gerne sige, at på den station kunne pastor Schmidt have mødt sin svigersøn. Hvis han kom fra den nordlige vestfront og rejste over Nordtyskland, ville han passere Güstrow for at komme udenom Berlin. Men tør De sige, at De har været i Güstrow for at holde foredrag omkring den 17. marts 1940?

Schmidt: Nej, det tror jeg ikke var dengang.

Hækkerup: Så har pastor Schmidt nævnt under afhøringerne, at De har interesseret Dem for nogle kolonisationsbestræbelser i Mecklenburg.

Schmidt: Ja, men det var heller ikke dengang. Det har jeg gjort og husker helt godt disse nybyggere. Dem hentede vi fra Eiffel, et område, hvor der er meget mager jord,

og sådanne folk, der lever på mager jord, er meget udholdende, og de har også været gode. Men de var katolikker, og Mecklenburg er jo evangelisk for det meste, og det voldte også vanskelighed. Det var måske derfor, offentligheden beskæftigede sig med det og jeg interesserede mig for det, og medens jeg var i Mecklenburg, hørte jeg, at der skulle komme et udvalg fra den tyske rigsdag for at se på disse ting, og så tænkte jeg: ja, så har jeg den allerbedste lejlighed til at rejse med dem, så får jeg allermest at se. Og det gjorde jeg, men jeg husker helt godt, at der var alle partier tilstede, også kommunister, så det kan ikke være dengang.

Hækkerup: Nej, det må have været før 1933.

Dommeren: Der var jo fred med russerne fra august 1939.

Hækkerup: Men det kommunistiske parti var opløst fra 1934 i Tyskland.

Schmidt: Nej, det kan ikke have været i forbindelse med det.

Hækkerup: Pastor Schmidt kender den version af pastor Schmidts Rostockrejse, som bladet „Der Schleswiger" for 9. februar 1951*) antyder i en artikel: at pastor Schmidts rejse til Rostock den 17. marts skulle have stået i forbindelse med forhandlinger, som danske nazister og mindretalsrepræsentanter havde ført med Himmler. Jeg nævner det. Den forklaring kan heller ikke dække pastor Schmidts ophold ved den lejlighed?

Schmidt: Nej, der er slet ikke noget om det.

Hækkerup: Jeg vil så meget gerne blive klar over, hvorfor pastor Schmidt netop ved den lejlighed er i Rostock. Er der ikke noget ved opholdet ved den lejlighed, der har fæstnet sig i pastor Schmidts hukommelse?

Schmidt: Disse enkeltheder om mødet med dr. Munch?

Hækkerup: Nej, det er ikke det, jeg tænker på. Det er selve dette, om pastor Schmidt har erindringer, bortset fra dette, om sit ophold i Rostock i foråret 1940?

Schmidt: Jeg beklager, at jeg kan ikke sige noget bestemt.

Hækkerup: Hvis De var syg f. eks.? Blev De syg f. eks.?

Schmidt: Syg?

Hækkerup: Ja, man ville kunne huske det, hvis man var syg i udlandet.

Schmidt: Nej, nej.

Hækkerup: Det var De ikke?

Schmidt: Nej, jeg husker det ikke.

*) Jfr. A. nr. 213.

Hækkerup: Det ser altså ud til at være uhyre vanskeligt at komme til bunds i, hvad grunden kan være til, at pastor Schmidt var i Rostock ved den lejlighed.

Schmidt: Jeg ville jo selv gerne have klarhed over det, men det nytter jo ikke, når jeg ikke kan sige noget bestemt.

Hækkerup: Men så vil jeg gerne have lov, om jeg så må sige, at angribe sagen på en anden måde. Jeg vil gerne spørge, om pastor Schmidt hyppigt rejste i Tyskland. Jeg har forstået, at pastor Schmidt havde en datter boende i Goldap, altså helt ovre ved den polske grænse, og en plejedatter i Celle, og jeg har forstået, at pastor Schmidt havde foretaget nogle rejser i Mecklenburg i forskellige anliggender, studieanliggender og disse møder, men rejste De hyppigt i Tyskland?

Schmidt: Ja, det passerede ikke så sjældent.

Hækkerup: Også under krigen?

Schmidt: Vel også under krigen, men før krigen mere; men også under krigen.

Hækkerup: Jeg går ud fra, at krigen har præget rejsemulighederne stærkt i Tyskland?

Schmidt: Rejsemulighederne?

Hækkerup: Ja, der har været store rejsebesværligheder, går jeg ud fra.

Schmidt: Det husker jeg nu ikke så meget. Men før krigen, og før det nationalsocialistiske regimente kom til magten, blev jeg ofte hentet. Der er næsten ikke et universitet i Tyskland, hvor jeg ikke har talt. Men det nationalsocialistiske regimente havde ingen tillid til mig. Altså, de har ikke hentet mig, så lejlighederne har ikke været så rigelige derefter.

Hækkerup: Efter magtovertagelsen?

Schmidt: Nej, der har det nærmest været private interesser, at jeg har besøgt mine børn i Goldap og Celle, og så et enkelt tilfælde, hvor jeg har talt i Mecklenburg ved et præstemøde.

Hækkerup: Men dette præstemøde var ikke den 17. marts 1940?

Schmidt: Nej, såvidt jeg husker, ikke. Nej, det kan det ikke have været.

Hækkerup: Jeg vil gerne knytte nogle bemærkninger til de to breve, vi har fra pastor Schmidts hånd. Der er først det brevkort, som pastor Schmidt sender fra Flensburg. Nu har det knebet forfærdeligt for os at finde ud af, hvad der står, dels fordi pastor Schmidt bruger gotiske bogstaver, og uden at ville fornærme pastor Schmidt er det måske heller ikke tydeligt skrevet;

jeg går ud fra, at fruen har kunnet læse det, men det har knebet for os. Jeg vil gerne spørge, når jeg nu læser en oversættelse, om den er rigtig. Jeg mener, der står: „Festen i går forløb programmæssigt, i værdig form". Er det rigtigt?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Så kan jeg ikke finde ud af det næste. Såvidt man har fundet ud af, skal der stå: Ved en fejltagelse var jeg ikke tilstede".

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Og hvad så videre?

Schmidt: „bei der Verleihung der Plakette." — Altså, der blev overrakt en plakette, en æresbevisning, ikke en orden, men et minde.

Hækkerup: Så står der: „den bliver sendt til mig".

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Endvidere: „Senere mødtes man i banegårdshotellet".

Schmidt: Ja.

Hækkerup: „Dèr traf man sammen med mange forskellige". — Og så kan jeg ikke finde ud af de næste ord.

Schmidt: Vi bekendte vekslede samtaler med hinanden.

Hækkerup: Men hvad var det for folk?

Schmidt: „Mit Buten-Schleswig-Holsteinern. Det er altså slesvigholstenere, der er rejst bort fra Slesvig-Holsten, og nu samles, måske i Lüneburg, eller hvor de bor. Dèr har de sammenslutninger for at tænke på de gamle tider.

Hækkerup: Og det er altså sket i Flensburg ved den lejlighed?

Schmidt: Ja, de har også ofte opfordret mig til at tale hos dem.

Hækkerup: Så står der: „Det var rigtig rart, i dag ved middagstid kl. 1 rejser jeg videre, må nu forsyne mig med penge i banken, iøvrigt går det mig godt, dig og jer alle forhåbentlig også".

Schmidt: Javel.

Hækkerup: Jeg forstår af dette brev, at pastor Schmidt afrejser fra Flensburg den 15. marts kl. 13, og så er spørgsmålet, om De kan huske, hvor De da rejste hen.

Schmidt: Jeg rejste vel til Hamburg.

Hækkerup: Det vil være naturligt, at De i første omgang rejser til Hamburg. Jeg mener, De kan ikke være rejst til Celle.

Schmidt: Eller til Lübeck.

Hækkerup: Jeg forstår, De har været i Rostock den 17. Så må jeg mene, at De er

rejst direkte fra Flensburg til Rostock. De kan ikke have været over Celle på vejen?

Schmidt: Ja, det er rigtigt, men vejen går jo over Hamburg, den bedste vej; lidt kortere er det vistnok over Lübeck, men vistnok ikke med de gode tilslutninger. Jeg mener, jeg har benyttet undertiden den ene, undertiden den anden vej.

Hækkerup: Men det, som jeg er interesseret i at vide, er, om pastor Schmidt er rejst direkte fra Flensburg til Rostock den 15. marts, idet pastor Schmidt så vil være ankommet til Rostock fredag aften.

Schmidt: Til Rostock fredag?

Hækkerup: Ja, hvis De er rejst fredag kl. 13 fra Flensburg med Rostock som mål og hævder, at De er i Rostock søndag den 17., så er De nået til Rostock fredag aften. De kan ikke være rejst over Celle; det kunne De ikke nå.

Schmidt: Nej, jeg mener, jeg har fået den efterretning dèr, hvor jeg afbryder rejsen, Hamburg eller Lübeck, at jeg skulle til Rostock. Jeg standser altid ved, at jeg ikke kan sige bestemt, hvad jeg skulle dèr, men jeg har i erindringen, som om jeg undervejs fik efterretning: først derhen. Og jeg behøvede ikke at være så tidligt i Celle, det ved jeg også, for der skulle være konfirmation, men det var 8 dage senere. Jeg behøvede ikke at være der allerede søndag. Men det er for mig selv ikke tydeligt mere.

Hækkerup: Men altså, jeg må komme til det resultat, at pastor Schmidt er ankommet til Rostock fredag aften, har tilbragt hele lørdagen i Rostock og en del af søndagen, thi det er om søndagen, pastor Schmidt møder dr. Munch. Så siger jeg, at når opholdet har været af så lang varighed, må der dæmre noget om, hvad grunden til opholdet i Rostock har været.

Schmidt: Ja, jeg forstår nu ikke helt, hvorfor De mener at kunne udregne, at jeg har været der allerede fredag.

Hækkerup: Fordi, hvis De rejser direkte fra Flensburg til Rostock, når De frem til Rostock om aftenen. Længere er rejsen ikke.

Schmidt: Altså den 15.? Hvilken ugedag er det?

Hækkerup: Det er fredag den 15. marts, at pastor Schmidt ifølge sit eget kort rejser fra Flensburg kl. 13. Det er fredag.

Dommeren: Den 17. var jo en søndag.

Hækkerup: Opstår der ingen erindring om at have opholdt sig natten mellem fredag

og lørdag f. eks. i Hamburg eller f. eks. i Lübeck?

Schmidt: Nej, alle disse enkeltheder kan jeg ikke svare på.

Hækkerup: Pastor Schmidt må forstå, at det er så vigtigt for os at nå frem til et resultat, fordi pastor Schmidt, såvidt jeg kan se, er det eneste vidne.

Schmidt: Hvad der har fæstnet sig stærkt i min hukommelse, er mødet selv med dr. Munch og dr. Jacobsen. Disse enkeltheder står temmelig tydeligt for mig, men ikke så bestemt, at jeg absolut kan sige: det var sådan og sådan. Jeg mener, jeg står overfor dr. Munch — der er blevet berettet i aviserne, at vi havde drukket kaffe sammen; det har vi ikke; men jeg vil heller ikke hæfte mig altfor meget ved sådanne enkeltheder, for så kommer der måske et andet vidne, som siger: sådan har det ikke været.

Hækkerup: Det, jeg vil understrege, er blot dette, at hvis opholdet har været så relativt langvarigt som fra fredag til søndag....

Schmidt: Ja, men jeg kan jo godt have afbrudt rejsen.

Hækkerup: Det er muligt. Kan pastor Schmidt huske, hvornår De rejste fra Rostock om søndagen?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Ellers ved vi ikke andet end, at pastor Schmidt den 21. marts er i Celle og har været der nogle dage. Jeg har her brevet, som pastor Schmidt har overgivet os; det har vi også fået oversat, og det er vi sluppet lidt lettere fra; jeg tror nok, pastor Schmidt har skrevet lidt tydeligere dèr. (Overrækker brevet).

Schmidt: Ja, disse gotiske bogstaver er altid besværlige at læse for andre.

Hækkerup: De er i hvert fald vanskelige for os. Vi kunne måske gennemgå det for at være sikre på, at oversættelsen er rigtig: „I dag kom de danske aviser, som du vel har sendt i søndags". Det vil altså sige, at Deres kone søndag den 17. marts sender aviserne til Celle, hvor hun ved De er eller vil indfinde Dem.

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Så skriver De: „og i dag har jeg først afsluttet mit arbejde". Dèr har jeg forstået af den forhandling, vi havde i den parlamentariske kommission, at det var et litterært arbejde, en historisk bog, forstod jeg.

Schmidt: Ja, det sagde jeg dengang, men det kan det ikke have været. Det var nok et litterært arbejde, men jeg har set lidt nærmere efter; det var noget andet, det hed „Entscheidung".

Hækkerup: Det kommer lidt senere, for dèr skriver De: „Nu giver jeg mig i lag med definitivt at gøre mine bidrag til „Die Entscheidung" færdige". Det må have været noget andet.

Schmidt: Ja, ja, så har jeg haft to ting med.

Hækkerup: Ja, sådan må jeg opfatte Deres brev. Så står der: „237 sider er det blevet til, og det skal nok vise sig at have nogen værdi". 237 sider, hr. pastor Schmidt, det er et omfattende stykke arbejde på ganske få dage.

Schmidt: Ja, det er jo noget, som jeg allerede har begyndt på før, og som nu er kommet til en vis afslutning. Sådan må det forstås. Jeg har ikke skrevet 237 sider dèr. Det var jo næsten ufremkommeligt.

Hækkerup: Ja, det ville jeg også regne med.

Schmidt: Nej, men det ved jeg ikke, dette historiske; det er heller ikke færdigt med de 237 sider; det er et manuskript på omtrent 500 sider.

Hækkerup: Jeg forstod, De forklarede, at De var nået til afslutning af et kapitel.

Schmidt: Ja, sådan må det have været.

Hækkerup: De skriver videre: „nu skal det hurtigst muligt mangfoldiggøres". Har De slet ingen erindring om, hvad det drejer sig om, de 237 sider? Det kunne tyde på, at det er et arbejde, der er afsluttet, og som nu skal mangfoldiggøres, trykkes.

Schmidt: Det er jo ikke blevet offentliggjort endnu i dag.

Hækkerup: Kan De erindre, hvad det drejer sig om?

Schmidt: Det kan jeg slet ikke. Jeg kunne godt forstå, at det andet, „Entscheidung" ....

Hækkerup: Ja, det kommer senere.

Schmidt: Ja, det er blevet offentliggjort, ikke på den måde, at man kunne få det i boghandelen, for det var noget, der var kritisk indstillet overfor nationalsocialismen, noget, som de ikke ville høre, kunne høre. Der var en vis fare forbundet med det, og derfor dette ønske, at det nu hurtigst muligt kan trykkes og fordeles. Det blev fordelt.

Hækkerup: Blev det fordelt her i Danmark, i Sønderjylland?

Schmidt: Nej, i Tyskland, altså „Entscheidung".

Hækkerup: Ja, det kommer senere.

Schmidt: Ja, men det forekommer mig næsten — når jeg skriver dette her, at jeg ønsker, at det hurtigst muligt kan udbredes, kan det ikke passe på dette historiske værk, men det kan nok passe på det andet. Det kan jo være, at mine tanker er gået forud for det. Disse 237 sider kan kun være det historiske, og der var ikke tale om, at det skulle straks ud.

Dommeren: Det står der jo.

Hækkerup: Ja, der står: „nu skal det blot hurtigst muligt mangfoldiggøres".

Schmidt: Ja, muligvis har jeg ment — når man vil have noget trykt, skal man jo gerne aflevere det maskinskrevet, og så vil man jo komme med det til forskellige forlag. Sådan noget kan det godt være.

Hækkerup: Det næste, De skriver, har vi haft lejlighed til at drøfte i den parlamentariske kommission. De behandler problemet med Finland og Skandinavien. Det næste afsnit er noget rent privat: „Jeg bor meget fint her i værelset ovenpå mod vest bagved det værelse, som Rudi nu bebor. Der sover jeg, og der er varme, så at jeg om dagen kan arbejde dèr i ro. Det er idealt, og jeg vil også kunne benytte det i den nærmeste tid, for nu giver jeg mig i lag med definitivt at gøre mine bidrag til „Die Entscheidung" færdige". Jeg er ikke klar over, hvad pastor Schmidt mener med „Die Entscheidung".

Schmidt: Hvad det betyder på dansk?

Hækkerup: Ja, det er jeg ikke klar over.

Schmidt: „Afgørelsen". Det vil sige, jeg vil give udtryk for, at nu står vi på et afgørende punkt, det må snart afgøres, hvor nationalsocialisterne vil hen. Jeg har altid været klar over den nationalsocialistiske bevægelses betydning, men jeg har også altid været bange for, at den kunne komme ind i forkerte baner. Sådan noget tålte man jo ikke at høre i Tyskland dengang, og derfor blev det fordelt og kunne slet ikke komme i boghandelen.

Hækkerup: Det forstår jeg, men jeg forstår også, at pastor Schmidt yder sit bidrag til det. Hvem var de andre bidragydere?

Schmidt: Der er kun een. Der er en ung mand nede fra Siebenbürgen, der kom ind i bevægelsen i Tyskland og så sluttede sig til nationalsocialismen, men blev kritisk overfor den, var det allerede dengang, og gjorde

alt, hvad han kunne, for at forhindre, at det gik den gale vej. Med ham havde jeg nærmere venskabsforhold, og vi to besluttede os til at skrive dette „Entscheidung" som et alarmsignal, kan man næsten sige; og det blev altså kun fordelt til folk, som vi kendte, som han særlig kendte.

Hækkerup: Altså i Tyskland, folk, han kendte i Tyskland?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Det blev ikke fordelt i Sønderjylland?

Schmidt: Nej, nej — ja, til nogle venner måske.

Hækkerup: Personlige venner, men ellers ikke?

Schmidt: Nej, det havde ikke noget med det tysk-danske forhold at gøre. Det var indre tyske anliggender, vi talte om.

Hækkerup: Det var det tyske nationalsocialistiske partis udvikling?

Schmidt: Ja, og hele bevægelsens udvikling. Parti og bevægelse dækker ikke helt hinanden.

Hækkerup: Så står der: „Med forkølelsen og hekseskuddet går det vel bedre, men helt vil det ikke fortage sig".

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Nu spurgte jeg Dem før, hr. pastor Schmidt, om De var blevet syg under opholdet i Rostock, og det sagde De nej til.

Schmidt: Nej, det er ikke så alvorligt med denne forkølelse, men den er altid ubehagelig.

Hækkerup: Men et hekseskud er ubehageligt.

Schmidt: Ja, et hekseskud er ubehageligt.

Hækkerup: Og et hekseskud vil ubetinget hindre en i at arbejde. Hvis man har et hekseskud, kan man ingenting bestille, og man vil ikke være tilbøjelig til at tage på rejse. Denne sygdom har altså ramt Dem i Celle?

Schmidt: Om jeg skulle have fået noget sådant i Rostock — det ville jeg nok huske.

Hækkerup: Men det har De ikke?

Schmidt: Det ved jeg ikke noget om.

Hækkerup: Det har altså først ramt Dem under opholdet i Celle?

Schmidt: Ja, vistnok. — Kenssler hed den anden medarbejder ved „Entscheidung".

Hækkerup: Men den form, De giver denne meddelelse til Deres kone: „Med forkølelsen og hekseskuddet går det vel bedre", kunne tyde på, at Deres kone ved, at De er syg.

Schmidt: Hvad kunne det tyde på?

Hækkerup: At Deres kone er klar over, at De er blevet angrebet af den sygdom, at De har fået et hekseskud under opholdet i Tyskland. Deraf må jeg slutte, at der må være et mellemliggende brev til Deres kone, skrevet enten af Dem eller Deres plejedatter i Celle.

Schmidt: Det ved jeg ikke.

Hækkerup: Det viser brevets form. Den fordrer simpelthen, at Deres kone ved, at De er blevet angrebet af forkølelse og et hekseskud, og De siger: med det går det vel bedre, men helt har det ikke fortaget sig. Derfor spørger jeg, om enten pastor Schmidt selv eller Deres plejedatter i Celle har skrevet, og om det brev eventuelt kan fremskaffes.

Schmidt: Sådan et hekseskud — det er jo helt forskelligt, det kan undertiden ikke være så heftigt, men til gengæld lidt langvarigt, og sådan kan det have været her muligvis, at jeg var syg, allerede inden jeg rejste, og at jeg har slæbt det med mig. Det kunne jo tænkes; sådanne enkeltheder kan jeg ikke oplyse.

Hækkerup: Nej, men der er blot det, at den 15. marts skriver De: „iøvrigt går det mig godt". De antyder ikke, at De fejler noget. Derfor hæfter jeg mig ved, at der må være et mellemliggende brev.

Schmidt: Når det går godt iøvrigt, er det vel ikke så alvorligt, og „godt" hører vist også med til, at jeg har arbejdsro og fred.

Hækkerup: Javel, det, at De har det godt, skriver De fra Flensburg. Dèr skriver De: „iøvrigt går det mig godt, dig og jer alle forhåbentlig også". Så rejser De fra Flensburg, og den 21. marts skriver De så: „Med forkølelsen og hekseskuddet går det vel bedre, men helt vil det ikke fortage sig". Deraf synes jeg jeg må have lov at slutte, at Deres kone på en eller anden måde mellem den 15. og den 21. har fået besked om, at De er blevet forkølet og ramt af et hekseskud.

Schmidt: Når jeg allerede har skrevet det fra Flensburg, er det sandsynligt, at der har været noget med mit helbred.

Hækkerup: Men De skriver det ikke fra Flensburg, men: „i dag ... går det mig godt".

Schmidt: Sådan plejer jeg ikke at skrive, når jeg ikke har været forkølet før.

Hækkerup: Nej, det forstår jeg. Derfor har De været fuldstændig rask og frisk, da De rejste fra Deres kone til Flensburg. Men 6 dage senere skriver De, at det går bedre med forkølelsen og hekseskuddet, og derfor siger jeg, at i mellemtiden må Deres kone have fået besked enten fra Dem eller fra Deres plejedatter i Celle, at De er blevet ramt af dette.

Schmidt: Det er muligt, men jeg kunne også godt forklare det sådan: jeg skriver fra Flensburg, at det går mig godt; sådan plejer jeg ikke at skrive, når der ikke var noget alligevel, der ikke var helt godt, og så beroliger jeg hende.

Hækkerup: Men ville De være ked af at undersøge, om De i Deres arkiv skulle have et mellemliggende brev fra denne rejse, et brev dateret efter den 15., men før den 21?

Schmidt: Ja, det ved jeg ikke, men som folketingsmanden siger, er det også muligt, at min svigerdatter har skrevet.

Hækkerup: Men så var det også muligt, at Deres kone har gemt det brev. Ville De være ked af at undersøge, om der er et sådant?

Schmidt: Det skal jeg gerne prøve.

Hækkerup: Det kunne have interesse, om man måske ad den vej kunne få opklaret, om De har været i Rostock den 17. eller ikke. Selv tør De ikke sige med bestemthed, om det netop er på den dato, De har set dr. Munch. De er lige så interesseret som vi i at få det at vide.

Schmidt: Ja, jeg er meget stærkt interesseret, men jeg kan desværre ikke huske disse enkeltheder.

Hækkerup: Det forstår jeg meget vel; der er gået de mange år; men derfor beder jeg Dem undersøge, om der skulle være et sådant brev.

Schmidt: Det skal jeg gøre.

Hækkerup: Så vil jeg spørge Dem, om De kan erindre, om De umiddelbart før besættelsen har været på andre rejser i Tyskland end Celle-rejsen?

Schmidt: Foruden denne Celle-rejse?

Hækkerup: Ja, i foråret 1940, umiddelbart før den 9. april, om De har haft andre rejser i Tyskland. Kan De erindre det?

Schmidt: Ikke sådan her. Det kan være, at jeg har nogle notitser om det, når jeg søger efter det.

Hækkerup: Vil De prøve det?

Schmidt: Ja, det kan jeg gerne.

Hækkerup: Jeg vil så gå over til Deres erklæring af 15. november 1950 til Olesen, altså det brev, Olesen har optrykt i sin pjece „Fra utrykte Kilder". Vi har tidligere drøftet det brev og dets tilblivelseshistorie, og det er den, jeg gerne vil ind på. (Over-

rækker pjecen). Brevet begynder med ordene: „De har henvendt Dem til mig ang. Doberan-Rostockmødet". Vi vil gerne have klaret, hvad der egentlig er baggrunden for Olesens henvendelse til pastor Schmidt; vi har jo drøftet det meget indgående i den parlamentariske kommission.

Schmidt: Det var jo på den tid, hvor han beskæftigede sig med den plan at udgive „Fra utrykte Kilder", og han vidste om dette møde; det har jeg engang før fortalt ham. De kommer jo til at tale med Olesen selv; han kan selvfølgelig give nøjagtigere forklaring, end jeg kan, men såvidt jeg husker, har han sagt til mig: det var allerede i 1947, De engang sagde til mig: jeg har oplevet noget mærkeligt, jeg traf dengang i Rostock dr. Munch og dr. Jacobsen o. s. v. Dengang var han ikke rigtig klar over, hvad det skulle betyde, men nu, da han beskæftiger sig med hele denne forhåndsaftale, bliver han opmærksom på det og ønsker altså fra mig en skriftlig erklæring om, hvorledes det var. Jeg synes, det er forklaring nok.

Hækkerup: Javel. Altså, i 1947 har De fortalt Olesen, at De har haft den oplevelse?

Schmidt: Ja, spørg ham selv. Jeg mener at huske, at han har sagt til mig, at det var allerede i 1947. Dengang jeg blev forhørt, har jeg sagt: ja, jeg har sagt det til nogle venner, men jeg nægtede jo at sige, hvilke venner det var, hvad navne de havde o. s. v., for det første fordi jeg ikke vidste det så nøjagtigt, for det andet fordi der jo er mange folk, der ikke gerne vil komme ind i det, og jeg ved ikke, om de vil stå ved det eller ikke. Derfor har jeg ikke sagt det. Men han er altså en af dem.

Dommeren: Er han en ven af Dem?

Schmidt: Det er han nu blevet, idet jeg har lært ham nærmere at kende.

Dommeren: Men tidligere?

Schmidt: Jeg er blevet opmærksom på ham på grund af „Revision", som han udgiver.

Dommeren: Men han hørte ikke til dem, som De straks efter oplevelsen har fortalt noget?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Pastor Schmidt har ikke i 1940 fortalt ham noget om det?

Schmidt: Nej, det er temmelig umuligt. Nej, nej, dengang kendte jeg ham ikke.

Hækkerup: Det problem var jo fremme i den parlamentariske kommission, at da pastor Schmidt oplever den 9. april, ville det måske være naturligt, at pastor Schmidt dengang til nogle venner havde sagt: dette her kommer nu ikke så overraskende, jeg tror dr. Munch har vidst det, for jeg mødte ham for 3 uger siden i Rostock. Men da har Olesen ikke været blandt dem, De kan have talt således til?

Schmidt: Nej, slet ikke. De herrer må forstå, jeg havde straks på fornemmelsen: det er noget uhyggeligt eller noget, der er skæbnesvangert, og det skal man passe på ikke kommer for offentligheden. At de herrer dengang i Rostock gensidigt forpligtede sig til at tie, det vidste jeg jo ikke, men at det kunne være skæbnesvangert for Danmark, når man offentliggjorde sligt, det havde jeg en fornemmelse af. Derfor holdt jeg tilbage.

Hækkerup: De har slet ikke nævnt det for nogen dengang, umiddelbart efter besættelsen? Ja, for Deres kone måske, men hun erindrer det ikke. Til Deres børn eller til Deres omgangskreds?

Schmidt: Da besættelsen kom — den morgen husker jeg så godt —, da kommer min søn og fortæller kl. 5 morgen — jeg lå i sengen, og han kom og sagde: de tyske tropper er der, og han var jo helt opmuntret af det, men jeg ikke, det husker jeg netop, og det kunne han ikke rigtig forstå, hvorfor jeg ikke var glad. Jeg var ikke glad, fordi jeg sagde: det belaster det tysk-danske forhold, som jeg altid har været meget interesseret for måtte danne sig så godt som muligt; det ville være meget vanskeligt, det ville være en stor belastning af dette forhold. Det var den tanke, som beskæftigede mig. Jeg var måske den eneste blandt de få tyskere dengang, der tænkte således, men det husker jeg helt nøjagtigt. Det kommer også frem i mine biografiske efterretninger, som måske nu bliver trykt. Jeg er interesseret i at give de herrer en forestilling om, hvorledes jeg står helt anderledes. Der tales så meget om ondartede hensigter. Det er der ikke fra min side. Jeg var trykket over den fremtidsudsigt, at Danmark og Tyskland ville have meget vanskeligere ved at finde hinanden nu efter besættelsen. Det var det, der beskæftigede mig; det kan De også læse af det brev, De har, skrevet fra Celle til min kone.

Hækkerup: Jeg mener også, det harmonerer med den politiske holdning, pastor Schmidt indtog inden besættelsen. Det tror jeg er fuldstændig rigtigt, at pastor Schmidt beklagede, hvad der skete, fordi det blev

en belastning af det dansk-tyske forhold. Men der var jo andre tyskere, om ikke mange, der delte den opfattelse. Har pastor Schmidt ikke i fortrolighed overfor dem nævnt den viden, De havde om Rostockmødet? Når man talte om det og disse mennesker var urolige, ligesom pastor Schmidt, ville det være naturligt at sige: ja, det er en belastning, men der er alligevel det, at det er sket efter aftale.

Schmidt: Ja, men det var jeg heller ikke vidende om, at det var sket efter aftale. Jeg vidste, der var forhandlet, men ikke hvad der blev forhandlet. Jeg anede jo nok, at det måtte være i sammenhæng med det andet, men når man ikke har en sikker viden, holder man sig tilbage.

Hækkerup: Det var også forkert af mig at udtrykke det på den måde, men De kunne sige: jeg ved, at der var forhandling. Men det har De ikke erindring om at De dengang har sagt til nogen?

Schmidt: Jeg har ved flere lejligheder holdt min viden tilbage så meget som muligt. Jeg blev spurgt, da jeg blev afhørt: hvorfor jeg ikke nu, da besættelsen var sket, sagde det. Da svarede jeg straks: ja, hvad havde englænderne sagt?

Hækkerup: Ja, eller måske endnu mere Norge.

Schmidt: Det var klart for mig, at det måtte man ikke røre ved.

Hækkerup: Men den følelse af, at man ikke måtte røre ved det for ikke at belaste Danmarks forhold til England og måske endnu mere til Norge, den viger så for andre hensyn, da De i 1947 fortæller Olesen om det?

Schmidt: Ja, det har jeg sagt.

Hækkerup: Jeg vil bede Dem gentage det her.

Schmidt: Jeg kan kun gentage, at når jeg mener, at der har været en forhåndsaftale mellem Danmark og Tyskland fra regeringens side, så er det umuligt at straffe alle de mennesker, som er blevet straffet, kaste dem i fængsel og ruinere deres eksistens delvis, og når jeg nu ved, at der har været forhandlinger, og aner, at de har sammenhæng med det, så ville det være fejgt fra min side, hvis jeg nægtede nu at komme med disse oplysninger.

Dommeren: Pastor Schmidt siger: jeg ved, at der har været forhandlinger. Det ved De ikke.

Schmidt: Det sagde dr. Jacobsen til mig.

Dommeren: Ja, at han skulle til forhandlinger, men han sagde ikke, med hvem man skulle forhandle. Han sagde ikke noget om dr. Munch.

Schmidt: Nej, men jeg havde jo set dr. Munch, og jeg så dr. Jacobsen. Så var jeg klar over: de to....

Dommeren: Ja, men det er en tro, ikke viden.

Schmidt: Det er ikke en viden om forhandlingernes indhold.

Dommeren: Det er ikke en viden om, at de har været til forhandling sammen. Det er kun en tro.

Schmidt: Ja, men en temmelig godt underbygget tro.

Dommeren: Det er ikke viden.

Hækkerup: Men altså, i 1945 mener De det urigtigt at bruge den viden, og i 1947, da De ser, at udrensningen går videre og videre, meddeler De Olesen, at De har den viden. Kom det på Olesens initiativ? Kom han og spurgte, om De vidste noget?

Schmidt: Ja, han vidste jo, at jeg vidste noget.

Hækkerup: Men det må han have fået at vide af en eller anden.

Schmidt: Ja, det har han fået af mig.

Hækkerup: Dèr vil jeg gerne vide: Går De til Olesen og siger: jeg har haft en ejendommelig oplevelse den 17. marts 1940, eller kommer Olesen og spørger Dem: Kan De, pastor Schmidt, yde noget bidrag til opklaringen? Jeg kender en del om Rostockmødet, men kan De yde noget, ved De noget?

Schmidt: Det kan jeg ikke sige bestemt, men det må være således, at jeg engang tog anledning til at sige: jeg har engang oplevet noget mærkeligt, sådan og sådan. Og som jeg siger, det er meget rigtigt, at han siger til mig nu: dengang var jeg slet ikke klar over de konsekvenser, det måske kunne have, men nu, da han beskæftiger sig med alle disse sager, Guldberg er kommet o. s. v., og han vil udgive disse „utrykte Kilder", da mindes han, at jeg har fortalt ham noget om det, og så henvender han sig til mig.

Hækkerup: Henvender han sig så til Dem skriftligt eller mundtligt?

Schmidt: Jeg mener, det var skriftligt.

Hækkerup: Hvor bor Olesen?

Schmidt: I Aabenraa.

Hækkerup: Nu er der det — men det er måske ikke så overraskende —, at Guldberg allerede i august 1950 i sit åbne brev til det danske folk omtaler den erklæring, der kommer fra Dem den 15. november. Han siger det

på den måde: „Iøvrigt har det i nogen tid været kendt, at dr. Munch den 17. marts 1940 i Rostock blev set og genkendt af en landsmand". Det siger Guldberg i 1950. Nogen direkte forbindelse har Guldberg ikke haft med pastor Schmidt?

Schmidt: Det mener jeg ikke. Da jeg læste dette, blev jeg selv meget overrasket og sagde: Har jeg nogensinde haft forbindelse? Jeg har jo truffet mange mennesker, og så kan det jo meget let passere, at man ikke er klar over det. Men jeg kunne slet ikke forstå, hvorledes han kunne have fået et brev. Dèr har jeg nok henvendt mig til ham engang.

Hækkerup: Ja, De har vist skrevet til ham for at spørge, hvad det var for noget med det brev.

Schmidt: Ja, og dèr svarer han, at han havde ikke det brev, men han har hørt fra andre, som jeg havde fortalt det.

Hækkerup: Ja, det har han også forklaret under vidneansvar, at han har ikke haft det brev og ikke set det.

Schmidt: Jeg blev lidt urolig over det, da det kom i offentligheden.

Hækkerup: Han daterer dette her august 1950, og egentlig kommer pastor Schmidts kendskab til Rostockmødet først til offentlighedens kundskab i en artikel i dagbladet „Hejmdal" for 31. august 1950, dog vistnok således, at „Hejmdal" har sine oplysninger fra „Information"; det tør jeg ikke sige, men „Hejmdal" interviewer i hvert fald pastor Schmidt om det, og pastor Schmidt bekræfter, at De i marts 1940 mødte dr. Munch.

Schmidt: Ja, det var under en valgkampagne.

Hækkerup: Det er rigtigt. Det var lige forud for valget den 5. september.

Schmidt: Jeg blev forfulgt af pressen overalt, hvor jeg kom, og så var det „Hejmdal", der fik noget at vide.

Hækkerup: Så vil jeg gerne spørge, om De med Olesen nærmere har drøftet indholdet af Deres erklæring af 15. november 1950, altså den form og det indhold, dette brev har fået. Har det været genstand for mundtlig drøftelse mellem Dem og redaktør Olesen?

Schmidt: Nej, det mener jeg ikke. Jeg tror næsten, det kan være, at jeg først har skrevet til ham, og at han måske har sagt: ja, De har fortalt mig noget mere dengang, måske: gør det lidt udførligere, eller sådan noget.

Det er muligt, men jeg husker ikke enkelthederne, i det mindste ikke, at vi har sat os hen og sagt: nu skriver vi sådan og sådan. For det er kun min egen sag; det spørger jeg ikke andre om.

Dommeren: Men De bygger jo på dr. Jacobsen, når De skriver, at det er den og den dato. Dèr må De have konfereret med ham.

Schmidt: Ellers ikke, og det er jo også meget lidt, men ikke uden betydning, at jeg har set og talt med dr. Munch og talt med *ham.* Det er det eneste, jeg kan sige dèr.

Hækkerup: Ja, det slutter De brevet med, men De siger selv, pastor Schmidt, at De har forhandlet med dr. Jacobsen. Har det været en mundtlig forhandling?

Schmidt: Hvor har jeg skrevet det?

Hækkerup: Det har De sagt i det stenografiske referat af kommissionens afhøringer, st. 45. Dèr siger formanden:

„De har været så venlig at ville overlade os brevet til Deres kone. De er vel ikke i besiddelse af den brevveksling, De har haft med dr. Jacobsen om denne sag?"

— nemlig om datoen, og så siger pastor Schmidt —:

„Det er jo mere mundtligt. Hvad jeg har skrevet, er måske, om vi kunne træffes, eller sådan noget; det ved jeg ikke."

Schmidt: Han har nemlig flere gange været oppe i Danmark, han har også engang været på Petersholm, hvor jeg bor, og dèr kan vi have talt om det ene og det andet. Derfor er det jo lidt flydende, hvad jeg siger.

Hækkerup: Ja, det indrømmer jeg. Det kommer igen flere steder, og det er lidt uklart.

Schmidt: Men ordet „forhandling"? det mener jeg ikke der står.

Hækkerup: Nej, ikke dèr, men til gengæld st. 45 i kommissionens afhøringer. Der står:

„Formanden: Jeg var inde på det før under det, De sagde før, at De har forhandlet med hr. Jacobsen. Efter at De har fået dette brev fra hr. Olesen med anmodning om at skrive en erklæring, optager De altså forhandling med hr. Jacobsen for at få konstateret, på hvad tidspunkt han mener mødet har været.

Schmidt: Ja, jeg forhandler med ham.

Formanden: Ja, De forhandler med Jacobsen, forinden De afgiver dette brev?"

Og derved bliver det stående. Det svarede pastor Schmidt ikke på, og så sprang Bøgholm ind med et spørgsmål.

Dommeren: Det vil altså sige, at De har forhandlet med dr. Jacobsen om, hvad der skulle svares?

Schmidt: Jeg mener ikke, De må presse dette ord „forhandling" så meget. Når jeg siger, at datoen har jeg ikke af min hukommelse, jeg har den fra ham, så må jeg have henvendt mig til ham, eller han har givet mig lejlighed til at tale med ham. Ordet „forhandling"? Jeg har ikke først brugt det, men jeg siger ikke nej til det, men forhandling har det ikke været på den måde, at jeg har sagt: lad os engang tale sammen om dette her. Men jeg har haft lejlighed til at tale med ham, eller jeg har haft lejlighed til at skrive til ham.

Hækkerup: Det står fast i Deres erindring, at det er dr. Jacobsen, der har givet Dem datoen?

Schmidt: Datoen har jeg ikke fra min egen hukommelse.

Hækkerup: Den har dr. Jacobsen givet Dem, men andet kan De ikke erindre om den forbindelse, De har haft med dr. Jacobsen?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Hvor længe har De kendt dr. Jacobsen?

Schmidt: Det ved jeg i grunden ikke. Han har engang været på Petersholm — ja, han har et par gange været på Petersholm. Han er jo landbrugskonsulent.

Hækkerup: Er han ikke beslægtet med Deres kone?

Schmidt: Han er lidt fjernt beslægtet.

Hækkerup: Søn af en fætter?

Schmidt: Ja. Dèr har han engang været; det var længe før den tid, hvor dette problem var fremme. Hvor længe jeg har kendt ham? Jeg ved ikke, jeg har aldrig haft nærmere forbindelse med ham, heller ikke efter den tid, hvor nu dette førte os sammen i Rostock.

Hækkerup: Jeg går så videre i dette brev. Dèr skriver pastor Schmidt i andet stykke: „Jeg var dengang i Mecklenburg i et fuldkommen privat Ærinde". Nu har vi altså indgående drøftet, uden at kunne komme til vejs ende, i hvilken anledning pastor Schmidt netop ved den lejlighed var i Rostock.

Schmidt: Det kan jeg ikke sige mere om, end jeg har sagt.

Hækkerup: Men det, jeg hæfter mig ved nu, er dette, at det siges så demonstrativt: et fuldkommen privat ærinde.

Schmidt: Ja, jeg ville bekræfte dermed, at det har slet ikke med disse politiske ting at gøre.

Hækkerup: Ja, det forstår jeg, og andet og mere skal der ikke lægges i det?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Jeg forstod, at pastor Schmidts forklaring for den parlamentariske kommission var, at Deres ophold i Mecklenburg altid var af privat karakter.

Schmidt: Ja, privat? Et det privat, når jeg taler på et præstemøde eller er blevet opfordret til at komme til en Herrenklub, hvor jeg holdt foredrag, idet jeg var kendt som modstander af nationalsocialismen? Man kan sige: ja, det var jo alligevel ikke privat.

Hækkerup: Nej, men det er privat i den relation, vi tænker på her. Det har ikke været forhandlinger på mindretallets vegne?

Schmidt: Nej, jeg ville jo forhindre, at der kunne opstå det indtryk, at jeg var i Rostock i forbindelse med dette møde. Det er der slet ikke noget om.

Hækkerup: Jeg går så videre til det næste, hvor der står om dette møde med dr. Munch: „Vi havde en kort Samtale. Dr. Munch mente at skulle forklare sin Tilstedeværelse som et Weekendbesøg". Dèr har jeg forstået på pastor Schmidts udtalelser til kriminalassistent Hornslet den 30. november, at De ikke har nogen erindring om, hvad samtalen drejede sig om. Kan De i dag som vidne sige, at det er rigtigt, hvad der står dèr, at dr. Munch til Dem har sagt for at forklare sin tilstedeværelse, at det var et weekendbesøg?

Schmidt: Sådanne høflighedstalemåder eller sådan noget kalder jeg i grunden ikke indhold af en samtale.

Dommeren: Der står nemlig: i forklaringen til Hornslet:

> „Kmp. husker ikke nu, hvad samtalen drejede sig om, men det har været noget ganske privat, og ikke noget om, i hvilken anledning Munch den dag opholdt sig i Rostock".

Og det lyder jo helt anderledes i brevet af 15. november, hvor det hedder:

> „Vi havde en kort Samtale. Dr. Munch mente at skulle forklare sin Tilstedeværelse som et Weekendbesøg".

Dèr lægger pastor Schmidt jo ind i det, at dr. Munch — nå ja, stikker Dem en plade for at undgå at røbe noget.

Schmidt: Såvidt jeg husker, har jeg omtrent sagt: Er De her i Rostock? Jeg kunne

jo godt have forstået, om han var ved Rivieraen, måske for sit helbred, men Rostock? Har De forbindelser, eller sådan noget. Og så har dr. Munch sagt nej, jeg er her på weekend.

Dommeren: Husker pastor Schmidt det?

Schmidt: Ja, ja, sådan noget har han sagt, noget i den retning.

Hækkerup: Sådan noget i den retning har han sagt?

Schmidt: Ja, men det er jo ikke, at vi havde en samtale. En samtale drejer sig om et emne, men det var i grunden ikke et bestemt emne, hvorom vi talte. Det var nogle høflighedsord.

Hækkerup: Det var altså ikke nogen egentlig samtale, pastor Schmidt førte med dr. Munch?

Schmidt: Nej, jeg havde jo også straks det indtryk, både af ham og også af dr. Jacobsen, at de var ikke meget glade ved, at jeg på engang dumper ind i det. De var jo vistnok fra begge sider også instrueret om, at der skal ties om den ting, og nu er der pastor Schmidt. Det var dem ubehageligt; det havde jeg straks på følelsen.

Dommeren: Men i brevet, der skal offentliggøres af Olesen, står det ganske bestemt: „Dr. Munch mente at skulle forklare sin Tilstedeværelse som et Weekendbesøg". Dèr lægges der jo en hel masse ind i det. Han stikker Dem en plade.

Schmidt: Ja ja, han....

Dommeren: Ja, det er det, der skal offentliggøres, ikke sandt? Dèr står det således.

Schmidt: Ja, dèr står det således.

Dommeren: Det går meget videre end den forklaring, De giver til kriminalassistenten: at De husker ikke, hvad samtalen drejede sig om, men det har været noget ganske privat og ikke noget om, i hvilken anledning Munch den dag opholdt sig i Rostock.

Schmidt: Jeg holder nu fast ved, at en „samtale" holdes om et bestemt emne.

Dommeren: Ja, det er jeg ikke interesseret i. Det er den forskel, der er imellem Deres forklaring overfor kriminalassistenten og den skildring, De giver i det brev, der skal offentliggøres af Olesen.

Schmidt: En forskel er der måske, men det ligger dog så tæt ved hinanden.

Hækkerup: Men det gør det jo ikke, for når man læser dette brev af 15. november, får man det bestemte indtryk, at dr. Munch har været meget ubehageligt til mode ved at møde pastor Schmidt og har søgt at afværge, at der skulle opstå ubehagelige tanker hos pastor Schmidt, ved at sige: jeg er her på weekend — medens De derimod, da De talte med kriminalassistenten, siger: hvad vi talte om, husker jeg ikke. Det gør brevet meget mere egnet til Olesens formål end forklaringen til kriminalassistenten. Det kan pastor Schmidt godt se? — —

Dommeren: Jo, De kan, pastor Schmidt. Det kan De godt se.

Schmidt: Selvfølgelig, i det øjeblik jeg skriver til Olesen, overvejer jeg nærmere, end når Hornslet kommer. Vi havde i grunden sådan en privat samtale; det foregik i den form, og dèr har jeg jo nærmere præciseret....

Dommeren: Afhøringen finder sted den 30. november, og brevet er skrevet 15. november. Det er altså 14 dage efter, at De har skrevet brevet, at De giver en helt anden forklaring.

Schmidt: Det er jo ingen anden forklaring; det ene er lidt tydeligere end det andet.

Hækkerup: Men De tilbagekalder det tydeligere overfor politiet.

Dommeren: Det får en helt anden drejning.

Hækkerup: Og det er netop sammenholdt med politirapporten, der gør, at man uvilkårligt spørger: Er indholdet af dette brev aftalt med Olesen med et ganske bestemt formål? Det kan pastor Schmidt godt se, at det spørgsmål rejser sig for en udenforstående. — Så må jeg lige spørge Dem: De har forklaret i den parlamentariske kommission, at mødet var tidligt om morgenen, og jeg forstod det nærmest således, at De og dr. Munch havde boet på samme hotel?

Schmidt: Vistnok.

Hækkerup: Det mener De?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Det må igen betyde, at dr. Munch er ankommet til Rostock dagen før, og deroverfor er det, jeg gerne vil sige, at det har ikke kunnet lade sig gøre. Mødet kan ikke have været om morgenen, for det har været umuligt for dr. Munch at komme til Rostock dagen før. Han kunne nemlig ikke sejle, idet der ingen sejlads var om lørdagen. Han kunne ikke flyve, idet der ikke afgik flyvemaskine på et sådant tidspunkt om lørdagen, at dr. Munch kunne have nået det. Guldberg har søgt at forklare det ved, at dr. Munch måske kunne være kommet i bil fra København over Sønderjylland til

Rostock og være kommet om morgenen. Men De mener, at dr. Munch har boet på hotellet?

Schmidt: Ja, det er jo mere en slutning. Det ved jeg ikke, men det har jeg tænkt mig dengang i det mindste, at han boede der. Jeg vidste ikke, hvilke muligheder der var for at komme der.

Dommeren: Vi ved, at dr. Munch har været i København midt på dagen den 16. marts, da han har haft telefonsamtaler med direktør Mohr. Så skulle han altså være kørt i bil fra København om eftermiddagen og ned gennem Sønderjylland og over til Rostock og være kommet frem næste morgen og være på hotellet.

Hækkerup: Det er det, vi anser for fuldkommen udelukket.

Dommeren: Det var jo en hvid vinter, en meget streng vinter.

Schmidt: Man kan også flyve, uden at man benytter de regelmæssige flyveruter.

Hækkerup: Men vi ved, hvilke flyvemaskiner der er afgået fra Kastrup lufthavn. Det har vi undersøgt. Jeg kunne også tænke mig, at man kunne have stillet en militærikaskine til rådighed, men derom kan der mke være tale. Men dertil kan pastor Schmidt ikke yde noget bidrag?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Jeg vil gerne slå fast, at pastor Schmidt tør ikke med bestemthed sige, at mødet fandt sted om morgenen?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Pastor Schmidt kan ikke huske, hvornår De selv rejste fra Rostock den søndag?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Det måtte kunne give os et praj, for mellem mødet med dr. Munch og Deres afrejse træffer De dr. Jacobsen.

Schmidt: Det kan jeg ikke sige bestemt, men jeg mener, det må være om morgenen.

Hækkerup: Så De andre danske på hotellet ved den lejlighed?

Schmidt: Ingen, som jeg kendte.

Hækkerup: Kendte De gesandten i Berlin, kammerherre Zahle?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Og ham så De ikke?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Kendte De marineattaché Kjølsen?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Kendte De ritmester Lunding?

Schmidt: Nej, ham kender jeg heller ikke.

Hækkerup: Minister Yde i Hamburg?

Schmidt: Ja, ham kender jeg.

Hækkerup: Ham har De ikke set?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Kendte pastor Schmidt direktør Stemann fra krigsministeriet?

Schmidt: Det tror jeg ikke. Det er jo ikke den samme som — der var jo en amtsassessor....

Dommeren: Det er hans broder.

Hækkerup: Men pastor Schmidt har ingen erindring om at have set andre danske sammen med dr. Munch?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Så står der videre i brevet: „Min Overraskelse forøgedes, da jeg kort efter mødte Dr. Jacobsen". Kan pastor Schmidt huske, hvor længe efter mødet med dr. Munch det er, at pastor Schmidt træffer dr. Jacobsen?

Schmidt: Efter min erindring var det ikke så længe efter, men det kan jeg ikke sige noget nærmere om.

Hækkerup: Og De kan ikke erindre, hvor De traf dr. Jacobsen, om det var på samme hotel?

Schmidt: Jeg tror nok, det var også på hotellet.

Hækkerup: Også på hotellet?

Schmidt: Ja, det mener jeg, men med sikkerhed kan jeg ikke sige det. Det tror jeg det var, men jeg er ikke sikker på det.

Hækkerup: Det ville være ejendommeligt, for så ville det have været underligt, om dr. Jacobsen ikke havde set dr. Munch.

Schmidt: Han kendte jo ikke dr. Munch; han kan godt have set ham, men han kendte ham ikke.

Hækkerup: Det ville have været meget nærliggende, hvis pastor Schmidt møder dr. Jacobsen i hotellet og også dr. Munch, at sige: dr. Jacobsen, dèr er den danske udenrigsminister.

Schmidt: Ja, men efter min erindring har jeg ikke set dem begge på samme tid. Dr. Munch har vistnok trukket sig tilbage.

Hækkerup: Der var ingen mulighed for at foretage en præsentation af de to herrer?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Der står videre: „og erfarede, at han var tilstede for muligvis at assistere ved Forhandlinger mellem Munch og Himmler". Nu har jeg forstået, at vi er enige om, at pastor Schmidt ikke tør fastholde, at Ja-

cobsen har nævnt navnet Munch. Har han nævnt navnet Himmler?

Schmidt: Det ved jeg ikke, det tror jeg ikke, for han var meget forsigtig. Han havde ikke lyst til at sige mig noget, og det har nærmest kun været dette: der skal finde forhandlinger sted.

Hækkerup: Der står nemlig i den forklaring, der er givet til Hornslet: Jacobsen „fortalte, at han var i byen for at assistere ved nogle forhandlinger, men der blev intet talt om, hvad det var for forhandlinger". Det samme kommer igen i det brev, den parlamentariske kommission har fået fra pastor Schmidt den 3. marts, for dèr står: „og af dr. Jacobsen erfarede jeg, at der skulle føres dansk-tyske Forhandlinger". Der nævnes ikke i dette så lidt som til politiet nogen navne. Pastor Schmidt ser godt, at når det får den fremstilling, det har fået i brevet af 15. november, som er beregnet til offentliggørelse, virker det meget stærkere end det andet. Når det læses af den uvildige, om jeg så må sige, så læser han dette, at Jacobsen siger til pastor Schmidt: jeg er her for at assistere ved forhandlinger mellem Munch og Himmler, men til politiet og til den parlamentariske kommission nævner pastor Schmidt ingen navne. Det gør brevet så mistænkeligt for os. Det virker på os som bestilt arbejde.

Dommeren: De kan se forskellen, den kolossale forskel, der er mellem Deres fremstilling i brevet af 15. november og Deres forklaring til kriminalassistent Hornslet. Til ham siger De 15 dage efter, at De har skrevet brevet, at „Jacobsen fortalte, at han var i byen for at at assistere ved nogle forhandlinger, men der blev intet talt om, hvad det var for forhandlinger", medens De i Deres brev, der skal offentliggøres af hr. Olesen, skriver, at han „var tilstede for muligvis at assistere ved Forhandlinger mellem Munch og Himmler". Der er jo et voldsomt spring dèr.

Schmidt: Men dette: mellem Munch og Himmler, behøver jo slet ikke at være efter de oplysninger, som Jacobsen har givet, men oplysninger, som jeg har fået senere.

Hækkerup: Det kan det godt, men sådan udtrykker De det ikke i brevet, for dèr siger De: „og erfarede, at han var tilstede for muligvis at assistere ved Forhandlinger mellem Munch og Himmler". „Muligvis" går kun på hans eventuelle assistance.

Dommeren: Og det er altså af ham, De erfarer, at der skal være forhandlinger mellem Munch og Himmler.

Schmidt: Nej, der står ikke, at jeg har det fra ham.

Dommeren: Jo, afgjort.

Schmidt: „....mødte Dr. Jacobsen og erfarede, at han var tilstede for muligvis at assistere ved Forhandlinger mellem Munch og Himmler". „Muligvis" gælder Munch og Himmler.

Dommeren: Det er ham, De erfarede det af, pastor Schmidt.

Schmidt: Jeg erfarede, at han skulle være tilstede.

Dommeren: Ja, ved disse forhandlinger.

Schmidt: Ja, ved forhandlinger, som muligvis fandt sted mellem dem.

Hækkerup: Nej, „muligvis" går på hans eventuelle assistance, ikke på tilstedeværelsen af Munch og Himmler.

Dommeren: Det kan ikke dreje sig om andet end, at Jacobsen har fortalt, at der skal være forhandlinger mellem Munch og Himmler, hvor han muligvis skal assistere.

Schmidt: Ja, Jacobsen siger....

Dommeren: Nej, absolut ikke. Det går ikke. Og husk, det er et brev, der er beregnet til offentliggørelse, og dèr skriver De, at De af dr. Jacobsen erfarer om det dèr. Nu søger De altså at komme bort fra det, forstår jeg.

Schmidt: At han muligvis skal assistere — dette „muligvis" indeholder også det andet, Munch og Himmler; alt dette, muligvis skal han forhandle, muligvis Munch og Himmler.

Hækkerup: Nej, således kan det ikke naturligt læses.

Dommeren: Det er noget, De lægger ind i det for at komme udenom her, at De har givet to helt forskellige forklaringer.

Schmidt: Efter min mening kan det forstås således.

Dommeren: Nej, De søgte først at komme bort fra dette, at De havde erfaret af dr. Jacobsen. Det må De indrømme, at det er ham, der meddeler det.

Schmidt: Nej, nej.

Dommeren: Ja, undskyld, vi må forstå hinanden. De begyndte med at sige, at De havde erfaret det senere, men det står der ikke i brevet. Dèr fortæller De offentligheden, at det er dr. Jacobsen, der nævner Munch og Himmler.

Hækkerup: Men jeg forstår, at pastor Schmidt ikke vil fastholde, at dr. Jacobsen har nævnt disse to navne?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Pastor Schmidt vil kun fastholde, at dr. Jacobsen har sagt, at der skulle være dansk-tyske forhandlinger.

Dommeren: Nej, ikke til Hornslet: „der blev intet talt om, hvad det var for forhandlinger".

Hækkerup: At Jacobsen var i Rostock for at føre forhandlinger. Men har han sagt, at det var dansk-tyske forhandlinger? Har han sagt det?

Schmidt: Det kan jeg ikke sige, men det var jo noget, som jeg kunne se.

Hækkerup: Men det er et ræsonnement.

Dommeren: Men De siger det jo her i brevet.

Schmidt: Jeg påstår, at dette „muligvis" gælder det hele.

Dommeren: Men vi får at vide, at dr. Jacobsen til Dem taler om Munch og Himmler. Det er dr. Jacobsen; efter brevet nævner han Munch og Himmler. Således må man læse brevet. Det er virkelig en loyal gengivelse af indholdet af brevet.

Schmidt: Jeg kan godt forstå, hr. dommer, at De læser det således, men De må også forstå, at jeg læser det en lille smule anderledes.

Dommeren: Det kan jeg ikke forstå. Jeg kan ikke forstå, at De vil forsøge det.

Schmidt: Dette „muligvis" — der skal muligvis være forhandling, muligvis mellem Himmler og den anden.

Dommeren: Nej, slet ikke.

Hækkerup: Men altså, De vil ikke i dag fastholde, at dr. Jacobsen har sagt Munch og Himmler?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: De vil heller ikke fastholde, at han har sagt, at han skulle deltage i dansk-tyske forhandlinger?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Han har sagt, at han skulle til forhandlinger, ikke andet?

Dommeren: Forhandlinger, ikke: dansk-tyske forhandlinger? Ja eller nej?

Schmidt: Det kan jeg ikke huske ordret.

Dommeren: Hvorledes kan De så skrive det til Olesen til offentliggørelse?

Schmidt: Fordi jeg har forstået det således og ment, at det skulle forstås således. Derfor har jeg netop skrevet, for at være forsigtig, „muligvis".

Dommeren: Men det er ikke rigtigt.

Schmidt: Det kan være. Så har jeg ikke fundet det rigtige udtryk.

Dommeren: Så er det meget uheldigt udtrykt.

Schmidt: Men det var hensigten med det.

Dommeren: Det kan det ikke være.

Hækkerup: Der er også det, at det ville have været meget ejendommeligt, om dr. Jacobsen til Dem havde omtalt fortrolige dansk-tyske forhandlinger og nævnt navne på forhandlingslederne, når stillingen var den, at den tyske rigskansler udtrykkelig havde forbudt, at man blandede sig i anliggender af den art, der udelukkende vedrørte værnemagten. Derfor må jeg tro, at Deres seneste forklaring, hvorefter dr. Jacobsen blot har sagt, at han var der for at forhandle, er den rigtige.

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Når De siger i brevet, at Deres „tilfældige Ophold i Rostock på begge Sider virkede generende", er det altså udtryk for en fornemmelse, De havde; en følelse af, at det virkede generende på begge herrer at træffe Dem?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: De havde ikke noget konkret at støtte denne fornemmelse på?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Og det, De iøvrigt skriver, at det var ikke „småting", er Deres ræsonnement?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Vi har talt om det brev, Guldberg påstod at være i besiddelse af, og som han har frafaldet at være i besiddelse af, og vi er klar over, at De har brevvekslet med Guldberg, og han har sagt overfor Dem, at det var en misforståelse i en avis. Det er rigtigt?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: De kan ikke besvare det spørgsmål, hvornår De den 17. marts forlod Rostock, og hvor De rejste hen?

Schmidt: Jeg er rejst til Celle, men hvornår — det kan jeg ikke sige.

Hækkerup: Da vi i den parlamentariske kommission drøftede hele dette problem, hvorfor pastor Schmidt så tydeligt kunne huske dette møde i Rostock med dr. Munch, gjorde pastor Schmidt gældende, at det var, fordi det ikke var så længe før Danmarks besættelse, og det huskede man. Den forklaring synes jeg ikke rigtig slår til, for den omstændighed, at det var lige før Danmarks besættelse, behøver ikke at sige så forfærdelig meget, for dengang, i midten af marts måned, var rygterne ikke begyndt at løbe

om forestående tyske aktioner, og dengang var krigen på vestfronten i virkeligheden gået i stå og havde været det i et halvt år. Der var i virkeligheden ikke noget, der kunne gøre det særlig opsigtsvækkende, at man havde et møde med den danske udenrigsminister i Tyskland, bortset fra dette ene, at Tyskland var i krig. Der var ikke i og for sig noget, der tydede på en situation, der indebar en aktuel risiko for Danmark. Pastor Schmidt havde jo ikke på det tidspunkt nogen som helst viden om, at Danmark tre uger senere ville blive besat. Derfor kan jeg ikke rigtig forstå, at pastor Schmidt vil tidsfæste dette møde med en henvisning til, at det var umiddelbart før besættelsen, for pastor Schmidt kunne på det tidspunkt ikke vide, at besættelsen var umiddelbart forestående.

Schmidt: Nej, dengang ikke; det er først nu, da jeg skal beskæftige mig med denne dato, og nu bagefter ved jeg jo: dengang mødte jeg ham, mødte jeg de to herrer, og det varede ikke så længe herefter, så blev Danmark besat.

Hækkerup: Det ville jeg kunne forstå, hvis De havde udtalt Dem om det umiddelbart efter besættelsen. Så ville De kunne sige, når De diskuterede besættelsesproblemet: ja, men ganske kort tid før traf jeg tilfældigt de to herrer i Rostock. Men 11 år senere, når problemet dukker op, må det være meget vanskeligt at tidsfæste dette møde blot ved en henvisning til, at De nu ved, at besættelsen kom tre uger efter.

Schmidt: Nej, det er helt den samme situation, for når jeg skal udtale mig om det, står det igen klart for mig: ja, dengang — om det nu er 10 år siden eller sådan, så husker jeg nok: dengang talte du med de herrer, vidste ikke, hvad det var, men vidste, at der skulle forhandles, og så nogen tid efter var Danmark besat. Og at jeg så ser en forbindelse mellem disse to ting ...

Hækkerup: Men det er blot det, at der er gået den lange årrække, og så vil det tidsrum mellem Rostockmødet og besættelsen i Deres erindring utvivlsomt forskyde sig.

Schmidt: Jeg har også sagt netop, at jeg havde på fornemmelsen, at det måtte man ikke tale om, for det kan blive skæbnesvangert for Danmark. Men senere, hvor det nu falder bort, da er det jo de samme overvejelser.

Hækkerup: Alt det forstår jeg. Jeg forstår bare ikke, at De vil tidsfæste det ved hjælp af dette. Det synes jeg ikke er nok. — Jeg har så et enkelt problem tilbage. Det er den henvendelse, vi har fået fra minister Mohr, hvor han omtaler mødet i slutningen af september 1938 mellem Dem og dr. Munch, muligvis på Rostock banegård. Han fortæller her, at han og dr. Munch den 25. september 1938 rejste tilbage fra folkeforbundsmødet til København og rejste gennem Tyskland, over Berlin-Warnemünde, og han siger:

> „Da toget holdt ved en station på strækningen Berlin-Warnemünde, stod vi på gangen i sovevognen ved et åbent vindue. En ældre herre kom forbi ude på perronen, hilste på dr. Munch og vekslede et par korte bemærkninger med ham."

Minister Mohr trækker sig så tilbage, da han går ud fra, at det er en privat bekendt, og så siger dr. Munch til ham bagefter: Hvorfor ville De ikke hilse på pastor Schmidt? Hvortil Mohr svarer, at han har ikke genkendt Dem. Og så fremgår det af det, dr Munch har sagt til Mohr, at De har haft en kort samtale med dr. Munch — ja, det har altså efter Deres terminologi ikke været en „samtale", men blot et par almindelige bemærkninger —, hvor De overfor dr. Munch forklarer Deres tilstedeværelse i Rostock med, at det er et privat familiebesøg. Mohr siger nemlig: det er da en mærkelig vej at rejse til København over Rostock, og dertil svarer dr. Munch, at pastor Schmidt forklarede ham, at det var et privat besøg. Nu nævner jeg det, fordi De før sagde om Deres samtale med dr. Munch, at det var ikke nogen egentlig „samtale". Samtalen her er nøjagtig af samme karakter som den, De refererer, at De skal have ført den 17. marts. Det kan vi være enige om? Det er almindelige bemærkninger, der ved begge lejligheder er vekslet?

Schmidt: Ja, ja, men omstændighederne var jo meget forskellige.

Hækkerup: Ja, det er det, jeg gerne vil komme til. Nu er forholdet jo dette, at pastor Schmidt lørdag den 24. september 1938 havde talt i Aabenraa; mindretallet havde dengang arrangeret en række møder i Sønderjylland i anledning af den czekiske krise, og pastor Schmidt har ved den lejlighed talt i Aabenraa og er så dagen efter rejst sydpå. Er det indiskret at spørge, hvad pastor Schmidt skulle i Tyskland netop i denne meget kritiske situation og umiddelbart

efter, at mindretallet har haft denne demonstration til fordel for Tyskland?

Schmidt: Det ved jeg ikke. Jeg har selv prøvet at finde ud af, hvorledes det har været, da der nu fra Mohrs side er blevet rørt ved dette. Jeg husker, jeg har sagt, at det er gledet ud af min erindring, fordi jeg ikke tillagde det nogen betydning, men jeg husker det nok nu, da der bliver rørt ved det. Jeg kunne ikke have sagt, at det var i 1938, men det siger minister Mohr. Men minister Mohr kunne jo nok tage fejl af en dato, for den 24. — det må jo passe — har jeg talt dèr. Det er selvfølgelig muligt, at jeg den 25. har været på strækningen Berlin-Warnemünde; det er muligt, men jeg kan ikke rigtig tænke mig det, for den 26. var jeg igen i Nordslesvig.

Hækkerup: Ja, da var pastor Schmidt igen i Nordslesvig. Det stemmer forsåvidt meget godt med minister Mohrs indtryk. Han siger nemlig: med rette eller urette var det mit indtryk, at pastor Schmidt havde til hensigt at stige på toget og køre med.

Schmidt: Køre med? Samme vej?

Hækkerup: Samme vej, nordpå; en uge efter trådte rigsdagen jo sammen, det husker pastor Schmidt, og derfor undrer det mig, at pastor Schmidt en uge før rigsdagens sammentræden foretager en rejse til Tyskland. Men det forstår jeg har været en meget kort rejse, for den 26. var De igen i Nordslesvig.

Schmidt: Jeg kan ikke rigtig forstå denne sammenhæng. Jeg ved, at jeg har truffet ham engang på en perron et sted, jeg ved ikke hvilket sted.

Hækkerup: Han tør heller ikke sige Rostock, han siger: et sted på strækningen Berlin-Warnemünde. Han siger senere i en anden erklæring, at han kan oplyse nærmere, at dr. Munch og han

> „afrejste fra Berlin søndag aften den 25. september 1938 med „natekspressen" Berlin-København. Afgangstiden fra Berlin var, såvidt erindres, ved 20-tiden søndag aften, Rostock har vi formentlig passeret ved 23-tiden. Vi ankom til København tidligt om morgenen den 26. september".

Hvis pastor Schmidt er taget med samme tog, kunne pastor Schmidt godt være i Nordslesvig igen den 26. om aftenen. Men det ved jeg altså ikke om pastor Schmidt har gjort, men minister Mohr siger i sit første brev, at med rette eller urette har han haft det indtryk, at pastor Schmidt ville rejse med. Nu vil jeg gerne minde pastor Schmidt om den anden afhøring i den parlamentariske kommission, hvor pastor Schmidt udtrykkelig blev spurgt, om De mere end een gang havde mødt dr. Munch, og hvor De på gentagne spørgsmål sagde nej, kun den ene gang, og det havde været overraskende o. s. v., og da De så stilles overfor dette brev fra Mohr, hvis rigtighed De ikke kan bestride, siger De: ja, jeg har altså truffet ham to gange.

Dommeren: Og nu kan De huske det?

Schmidt: Ja, jeg må have truffet ham to gange.

Hækkerup: Pastor Schmidt har så stærkt understreget, at det gjorde indtryk at møde dr. Munch i en spændt udenrigspolitisk situation, og dèr er det, jeg siger ,at situationen den 17. marts 1940 ikke for Danmarks vedkommende kan siges at have været spændt på nogen måde. Danmark var ikke i krig.

Schmidt: Men Tyskland var i krig.

Hækkerup: Det er rigtigt, men Danmark var det ikke, medens situationen den 25. september 1938 var den, at forhandlingerne mellem Hitler og Chamberlain var bristet, og at man i virkeligheden ventede krigen dengang. Da var det en spændt situation, og man kunne sige: det er dog ejendommeligt, at Danmarks udenrigsminister ikke er i landet.

Schmidt: Jeg kan godt indse, at de herrer har det indtryk, at der var en spændt situation, mindst lige så spændt, måske mere endda end den anden. Men det, som er afgørende for mig, er, at jeg dengang i Rostock så ham under helt andre omstændigheder. Havde jeg set dr. Munch alene, havde det slet ikke været så overraskende for mig — ja, på en måde jo alligevel, men at jeg mødte først den ene og så den anden, det kan jeg ikke glemme.

Hækkerup: Men der vil jo intet overraskende være i, at pastor Schmidt træffer tyskeren dr. Jacobsen i Tyskland. Det kan også være sket den 25. september. Jeg hæfter mig ved, at pastor Schmidt i sit brev af 3. marts 1951 til den parlamentariske kommission siger: „at Udenrigsministeren på dette Tidspunkt", — altså 1938 — „hvor Danmark var udenfor Fare, var på Rejse fra Berlin", kunne ikke undre mig. Man kan ikke sige, at Danmark i september 1938 var udenfor fare, når man stod overfor, hvad man i virkeligheden ventede, en ver-

denskrig. Risikoen var i virkeligheden den samme som i marts 1940, da den tysk-engelsk-franske krig var udbrudt og vi naturligvis kunne blive rodet ind i den. Jeg mener faktisk, at situationen i 1938 var meget mere spændt og gav meget mere baggrund for en forundring over at træffe udenrigsministeren i udlandet.

Schmidt: Det kan jeg forstå er de herrers mening, men det er jo ikke det eneste, men der er også det, at jeg møder ham i Rostock, og så efter mødet den anden.

Hækkerup: Men det samme kan være sket den 25. september: at pastor Schmidt er rendt på dr. Jacobsen efter at have taget afsked med dr. Munch i toget. Det kunne godt ske.

Schmidt: Nej, en forveksling finder ikke sted.

Hækkerup: De vil afvise den mulighed, at der kan være tale om en erindringsforskydning?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Selvom De må være klar over, at Rostockmødet ligger 11 år tilbage og det andet møde 12½ år tilbage? De vil alligevel afvise, at der skulle være tale om en erindringsforskydning?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Jeg finder ikke anledning til ved denne lejlighed overfor pastor Schmidt at gennemgå de tyske dokumenter for at vise, at det er urigtigt. Jeg vil blot sige, at vi har indhentet en udtalelse fra Himmlers daværende stabschef, Wolff, som hævder, at det er ganske urigtigt, Himmler har ikke deltaget i forhandlinger af den art. Men det gør ikke indtryk på pastor Schmidt?

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 12.

Tirsdag den 17. april 1951, kl. 14.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne redaktør A. Olesen, Aabenraa

Dommeren: Må jeg begynde med at vise Dem denne udskrift af Højesterets kendelse i kæresagen.

Jeg vil så sige, at kommissionsdomstolen har fået den opgave at søge opklaret, om der måtte foreligge kendsgerninger bag de rygter, der er udsendt om et møde i Rostock eller Doberan den 17. marts 1940. Møderne her foregår, som De nu ved, for lukkede døre, og det er som vidne, redaktør Olesen møder her i dag. De har altså pligt til at tale sandhed. Det forstår De?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Hr. Olesen, De har været berørt af udrensningen efter befrielsen. De blev sigtet for overtrædelse af straffelovstillægget.

Olesen: Nej, jeg blev ikke sigtet.

Hækkerup: Nå, jeg har forstået det sådan, at sagen mod Dem sluttede....

Olesen: Der har ikke været nogen sag. Jeg kom ikke for nogen dommer. Jeg sad nede i Faarhus i 4 måneder.

Hækkerup: .... at rigsadvokaten sluttede sagen på grund af bevisets stilling. De blev anholdt hvornår?

Olesen: Den 18. maj 1945 af den svenske brigade.

Hækkerup: Altså den danske brigade fra Sverige.

Olesen: Nå ja, den danske brigade fra Sverige.

Hækkerup: Og hvad skete der så?

Olesen: Jeg må hellere fortælle det fra begyndelsen. Der var så mange, der blev taget, og der var et par bekendte, som kom ind til mig og sagde: Hvem ved, om de ikke også tager os. Så siger jeg: Det tror jeg dog ikke, men det bevirkede, at jeg underhånden forhørte mig hos modstandsbevægelsen og politiet i Aabenraa, om jeg stod på listen; det var der en mulighed for. Det gjorde jeg ikke, men den 17. maj, tror jeg det var, kom brigaden til Aabenraa, og den 18. var vi 22, der blev taget.

Hækkerup: Hvor blev De så anbragt?

Olesen: Ja, som meget farlige forbrydere kom vi op i Aabenraa arresthus, hvor jeg sad i ca. 14 dage. Det var sådan lidt forskelligt.

Hækkerup: Og hvad skete der så?

Olesen: Så blev jeg ført til Faarhus.

Hækkerup: Javel, og dèr sad De altså fra begyndelsen af juni.

Olesen: Ja, fra ca. den 1. juni til den 25. september.

Hækkerup: Hvad skete der så?

Olesen: Så kom der en betjent og en fængselsbetjent og sagde, at nu skulle jeg hjem.

Hækkerup: Så blev De løsladt.

Olesen: Nogle dage før var det egentlig først, jeg blev kaldt i forhør. Det var en betjent — hvad hed han nu? Jeg kan ikke huske det; han var fra Sønderborg. Han spurgte om navn og adresse, og hvornår jeg var født og den slags personalia, og så spurgte han, om jeg havde foretaget noget ulovligt under krigen. Det sagde jeg havde jeg bestemt ikke. Det vidste han heller ikke, sagde han, og så efter et par dage blev jeg løsladt.

Hækkerup: Den 25. september?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Javel. De har jo ansvaret for denne pjece, „Fra utrykte Kilder", om hvilken De i indledningen siger, at „dens indhold vil stille glide ind i skolebøgerne". De har kaldt den „Fra utrykte Kilder". Det er ikke helt korrekt, for en del af materialet er jo hentet fra....

Olesen: Det er ikke altsammen fra utrykte kilder, men en del af det er jo.

Hækkerup: Inden jeg går over til enkeltheder vedrørende indholdet af denne pjece, vil jeg gerne spørge Dem, hvad der er den

egentlige forklaring på, at De udsendte denne pjece i december 1950?

Olesen: Ja, anklager, jeg må som indledning sige, at vi allesammen nede i Faarhus blev meget harmfulde over anholdelsen og over, at der ikke blev rejst nogen sigtelse mod os. Vi sad flere hundrede, der slet ikke nåede at komme for en dommer i det hele taget. Det er ganske klart, at det var samtaleemnet mellem de 3 000, der sad dèr, og så talte man også om, at de første, der kom ud, skulle tage fat på en kamp mod udrensningen. Jeg var ikke just blandt de første, men i hvert fald en af dem, der kom nogenlunde tidligt ud, og såsnart jeg var kommet ud, begyndte jeg og skrev nogle artikler til de lokale blade. De optog dem også et par gange, men det varede kun et par dage, så fik jeg brev fra dem om, at deres læsere ikke syntes om disse indlæg, og de måtte beklageligvis meddele mig, at de ikke kunne optage dem. Nu havde her i København en mand, der hed Koefod Jensen, begyndt med et blad, der hed „Revision", og jeg blev så medarbejder ved det og leder af den lokale organisation nede i Sønderjylland.

Hækkerup: Den lokale organisation?

Olesen: Ja, indenfor „6. Maj". Så gik det ret hurtigt sådan, at Koefod Jensen ikke kunne holde bladet gående, og så i foråret — vinteren 1946 overtoges bladet af et interessentskab, og jeg overtog det på eget ansvar på den måde, at jeg skulle holde det gående.

Hækkerup: Javel, det er et interessentskab.

Olesen: Ja, det er det.

Hækkerup: Hvem er interessenterne?

Olesen: Ja, formanden er en ingeniør Kielsen, men interessentskabet har ikke større praktisk betydning, for interessentskabet har overdraget bladet til mig på den måde, at jeg skal holde det gående, så længe jeg kan. I årenes løb har vi så — det har jeg været med til — rejst den opposition, som det var os muligt at rejse mod udrensningen, og dèr har vi naturligvis benyttet de emner, der forelå, som vi kunne få fat i. Nu har jeg godt nok i Faarhus hørt om disse Doberanrygter.

Hækkerup: Fra hvem? Kan De huske det?

Olesen: Nej, for blandt fangerne blev der talt om 117 ting. Der blev også talt om det dernede, men jeg havde ikke tiltro til det. Der gik jo rygter om alt muligt mellem himmel og jord, også rygter om, at Aksel Larsen ville befri os allesammen. Alt sådan noget tøjeri.

Dommeren: Det skete ikke.

Olesen: Nej, det skete ikke. Så udsendte Guldberg en pjece i 1946 eller 1947, „Maskerne falder", i form af et brev til kongen vistnok — det kender De —, og jeg fik også sendt denne pjece. Jeg aftrykte den delvis, uden kommentar, fordi jeg syntes, det hele lød mig noget fantastisk. Jeg ville i hvert fald ikke på derværende tidspunkt blandes ind i det.

Dommeren: Men De trykte det.

Olesen: Ja, ikke det hele, men hvis det har betydning, kan det findes i „Revision".

Dommeren: De troede ikke på det?

Hækkerup: Men, forstår De, det er et brev fra Guldberg til kongen, dateret den 25. juni 1947, og det blev så udsendt i form af et vandrebrev under titlen: „Nu falder Maskerne.", dateret fastelavn 1948.

Olesen: Nå, var det så sent.

Hækkerup: Ja, det står der, og tidspunktet interesserer mig lidt.

Dommeren: De kan se her, hr. Olesen.

Hækkerup: Beretning III A fra kommissionen.

Olesen: Javel, men jeg er ikke helt sikker på. Det må man kunne se her.

Dommeren: De forstår, der er datoen for oven, det er Guldbergs brev, men det er, efter hvad han selv siger, skrevet af.

Hækkerup: Han siger, at andre har udsendt dette vandrebrev uden hans vidende.

Olesen: Det kender jeg ikke noget til, men jeg er nu sikker på, at dette dèr kom mig i hænde — det kan godt være, det var noget duplikeret noget eller sådan noget, det er jeg ikke helt sikker på — i hvert fald ikke i 1948. Det har været i 1946, senest 1947, og det var det, jeg fik dengang, som jeg delvis aftrykte i „Revision" uden kommentar.

Hækkerup: Javel. Men så kommer De ind på den tanke, at der er måske noget om det?

Olesen: Ja, så kommer forholdet til pastor Schmidt. Nu er der det at bemærke, at efter at denne pjece eller dette duplikerede, hvad det nu var, var kommet ud, var der jo en hel del fra forskellige sider, der kom med henvendelser i den anledning, og jeg kan også huske, at nogle stykker bebrejdede mig, at jeg ikke havde gjort mere

ud af det i „Revision". Men så kommer forholdet til pastor Schmidt.

Hækkerup: Ja, det vil jeg gerne have lov at vente lidt med.

Olesen: Javel, men dette hænger lidt sammen.

Hækkerup: Det forstår jeg godt, hvis vi skal følge kronologien, men jeg vil gerne klare forholdet til Guldberg. Men De optrykker altså uden kommentar det, Guldberg har udsendt under sit navn og ansvar.

Olesen: Ja, ikke det hele.

Hækkerup: Har De ført forhandling med Guldberg, da De udarbejdede denne pjece?

Olesen: Jeg så Guldberg for første gang sidste lørdag, da jeg var herinde. Da kom om aftenen en bekendt af mig og jeg ind på en restaurant for at spise, og dèr sad Guldberg. Denne bekendt kendte Guldberg, vi gik absolut ikke derind for at træffe Guldberg. Vi hilste kun på hinanden og vekslede et par ord. Men altså, før sidste lørdag har jeg overhovedet ikke set Guldberg, jeg har ikke talt med ham, jeg har heller ikke korresponderet med ham.

Hækkerup: Ja, han siger nemlig, at der er et enkelt brev, en brevveksling mellem Dem og ham.

Olesen: Det er ikke rigtigt. Ja, nu siger jeg så rask, det er ikke rigtigt. Jeg må hellere sige, at jeg er overbevist om, at det ikke er rigtigt, eller måske rettere sagt, jeg mindes intet om en sådan brevveksling, og jeg tror heller ikke, den har fundet sted. Hvad skulle den gå ud på?

Hækkerup: Ja, det står heller ikke klart efter Guldbergs forklaring, men jeg forstod, at han havde tilskrevet Dem i en eller anden anledning. Det kan De slet ikke erindre?

Olsen: Nej, og jeg kan godt sige, at jeg er 100 pct. sikker på, at om han også har skrevet et enkelt brev, så er det næppe besvaret af mig, for det ville jeg mene at jeg kunne huske.

Hækkerup: Men De har altså heller ikke bedt Guldberg om tilladelse til i Deres pjece at bruge de oplysninger, han er kommet med?

Olesen: Det har jeg heller ikke. Nu er denne pjece, han udsendte, jo et offentligt skrift. Det, jeg gjorde, var, at jeg gav mig til at undersøge nede i Tyskland direkte pålideligheden med hensyn til navnene på de personer, som Guldberg har angivet har været med til Rostockmødet, og det viste sig, at dr. Riedweg og dr. Grothmann, som Guldberg havde angivet som deltagere, ikke havde været med, at det var urigtigt.

Hækkerup: Har De talt med de to herrer?

Olesen: Ja, jeg har talt med dr. Grothmann og korresponderet med dr. Riedweg. Jeg gjorde ikke så meget ud af Riedweg i og for sig, fordi dr. Grothmann og ligeledes dr. Jacobsen sagde, at Riedweg havde ikke været med. Dr. Jacobsen kender Riedweg meget godt, og han vidste, at han ikke havde været med i Rostock.

Hækkerup: Det var altså Grothmann, der vidste det.

Olesen: Ja, og dr. Jacobsen også.

Hækkerup: At Riedweg ikke havde været med?

Olesen: Ja, og Grothmann heller ikke. Han var tre måneder efter den tid kommet til Himmlers stab, og Riedweg lige sådan på et senere tidspunkt. Dr. Grothmann har afgivet en erklæring. Den er vist kun lige nævnt i „Utrykte Kilder".

Dommeren: Der er kun, så vidt jeg kan huske, i Deres bog dette om Grothmann:

> „dr. Werner Grothmann var ikke til stede i Rostock den 17. marts 1940. På dette tidspunkt forrettede han tjeneste ved hæren på vestfronten og blev først den 15. august 1940 overført som adjudant i Himmlers personlige stab."

Olesen: Ja.

Dommeren: Han kan jo ikke have sagt noget om, hvorvidt Riedweg var med eller ej, når han ikke var der selv.

Olesen: Ja, det kunne da dr. Jacobsen, som kender Riedweg.

Dommeren: Men jeg siger, at Grothmann, som ikke kender Riedweg og var ikke med selv, kan jo heller ikke.

Olesen: Men jeg har altså fået bekræftet hos disse mennesker dernede, at Riedweg ikke havde været i Rostock.

Dommeren: Og Grothmann heller ikke?

Olesen: Nej, Grothmann har selv sagt mig, at han ikke har været der.

Hækkerup: Men De siger, De havde brevvekslet med Riedweg.

Olsen: Ja, ikke direkte. Jeg tror, det var dr. Jacobsen, jeg fik til for en sikkerheds skyld at spørge Riedweg, skønt vi godt vidste det.

Hækkerup: Javel, men altså, Guldberg har De ikke haft forbindelse med?

Olesen: Ikke spor.

Hækkerup: Og De har slet ingen erindring om den brevveksling?

Olesen: Nej, jeg er sikker på det.

Hækkerup: Jeg tør ikke sige, det var en brevveksling, men jeg forstod, han har sendt Dem et brev.

Olesen: Ja, se det kan jeg jo ikke påstå han ikke har gjort, men jeg er sikker på, at det ikke har været nogen brevveksling i den forstand, og ydermere vil jeg skønne, at jeg heller ikke har svaret, hvis Guldberg skulle have skrevet.

Hækkerup: Ja, det sidste synes jeg lyder lidt ejendommeligt, for De gør selv Guldberg til Deres hovedvidne.

Olesen: Nej se, hr. Hækkerup, de to dèr, som jeg fandt ud af, der nævnes i Guldbergs pjece — der nævnes dr. Brandt og dr. Jacobsen og så Riedweg og Grothmann, af dem er dr. Brandt død, han er ude af sagaen.

Hækkerup: Ham har De ikke talt med?

Olesen: Nej, han var død, inden jeg begyndte med det, men jeg har altså dr. Jacobsen, og han fastholder Rostockmødet i sin erklæring, og så vil jeg dog gerne bemærke, at efter at jeg selv har opdaget det, fået klarhed over, at Riedweg og Grothmann ikke var med, har jeg også trukket dem ud, sådan at de er trukket ud af „Utrykte Kilder".

Hækkerup: Ja ja, det kommer jeg til. Men altså, De fastholder, at Guldberg har De ingen forbindelse haft med?

Olesen: Overhovedet ikke.

Hækkerup: Så er der Winding Christensen.

Olesen: Jeg kender ham ikke.

Hækkerup: Han har nemlig her under vidneafhøringen ligesom beklaget, at hans breve er blevet brugt i Deres pjece, beklaget sig over, at hans tilladelse ikke var indhentet. Han har jo ikke udsendt disse breve offentligt. Det er breve, han har sendt til justitsministeren, og som er gået videre til den parlamentariske kommission. Jeg kan godt sige, at det var mit indtryk, at han var meget ilde berørt af, at hans navn blev draget ind her, idet han er ansvarlig for forskellige episoder, som måske godt kunne medføre visse ubehageligheder for ham. Men ham kender De ikke og har ikke haft forbindelse med?

Olesen: Nej, hvor er han henne? Er han her i landet?

Hækkerup: Han bor her i København, virker som civilingeniør. Vi har haft ham til afhøring her. Hartel, kender De ham?

Olsen: Ja, det gør jeg. Jeg kender ham fra tiden før besættelsen. Min forbindelse med Hartel ophørte i 1937, og sådan særlig .... Vi har mødtes på møder.

Hækkerup: Hvornår har De mødt hr. Hartel på møder?

Olesen: Ja, jeg ved ikke, om det er bekendt, ellers må jeg sige det i denne forbindelse. Jeg var fra 1934 til 1937 medlem af dr. Frits Clausens parti.

Hækkerup: Nå, javel. Det var altså den gang. Efter besættelsen?

Olesen: Nej, efter besættelsen overhovedet ikke. Jeg meldte mig ud i 1937, da meldte jeg mig ud af partiet, og jeg deltog overhovedet ikke i politik, jeg stemte ikke engang ved valgene i de år fra 1937 til 1945, fordi jeg ikke havde tillid til noget af det, og efter den tid har jeg ikke haft forbindelse med nogen af dem, heller ikke med Hartel.

Hækkerup: Heller ikke i forbindelse med denne pjece?

Olesen: Ikke spor, nej.

Hækkerup: Binnerup, kender De ham?

Olesen: Nej.

Hækkerup: Sehested, kender De ham?

Olesen: Ja, det gør jeg.

Hækkerup: Hofjægermester Sehested. Har De haft forbindelse med ham under udarbejdelsen af pjecen?

Olesen: Ja, det har jeg.

Dommeren: Guldberg forklarer herom, hvorvidt han har det fra Dem:

> „Nej, jeg har aldrig talt med Olesen .... Muligvis har Olesen sagt det til andre, og en anden har sagt det. Jeg kan ikke huske i øjeblikket, hvem jeg har det fra, men jeg har det personlig ikke fra Olesen, som jeg aldrig har set og aldrig har talt med."

Så siger jeg:

> „Skrevet til ham?"

og Guldberg svarer:

> „Jeg har skrevet til ham engang."
>
> „Så kan det være kommet skriftligt engang."
>
> „Jeg har skrevet til ham en enkelt gang for to år siden."

Hækkerup: Det var altså min fejl, jeg glemte at spørge videre, hvad det brev havde indeholdt. Hvis det er noget væsentligt, kan vi vende tilbage til det. Vi kom

til Sehested. Har De haft forbindelse med ham?

Olesen: Ja, i perioden fra 1930 til 1937 har jeg mødt Sehested engang.

Hækkerup: Javel, men jeg mener i forbindelse med denne pjece her.

Olesen: Ja, da Rostockrygterne kom frem og jeg begyndte at beskæftige mig med dem. Sehested har skrevet en bog på svensk: „Danmark åbner portene", og i denne bog er Rostock også omtalt, og da så Sehested kom ud af fængslet — jeg ved ikke, om det er et år siden, godt og vel måske, men i hvert fald umiddelbart efter at Sehested var kommet ud af fængslet, henvendte jeg mig — det var, efter at jeg havde begyndt arbejdet med Rostocksagen — til Sehested og sagde til ham: I denne bog er Rostockmødet omtalt, hvad ved De om det?

Hækkerup: Hvad svarede han til det?

Olesen: Så drøftede vi jo de forskellige ting.

Hækkerup: Angav han overfor Dem, hvilke kilder han havde til sin viden om Rostockmødet?

Olesen: Jeg har haft så mange samtaler om denne sag det sidste halvandet eller det sidste års tid. Jeg vil ikke sige noget bestemt om det, for det flyder.

Dommeren: Det var ret værdifuldt, hvis han havde noget nyt.

Olesen: Ja, han havde vel ikke noget nyt udover det, der stod i bogen, det synes jeg ikke, men jeg kan godt huske, at jeg spurgte om nærmere forklaring på og begrundelse for de ting, der står i bogen.

Hækkerup: Det, der interesserer mig, er, om Sehested ved den lejlighed skulle have nævnt, at han har nogen viden om det fra Bent Holstein.

Olesen: Ja, det tror jeg også. Hartel har vist skrevet om det. Har han ikke?

Hækkerup: Sehested kan næppe have haft det fra Holstein, da de ikke kunne være i stue sammen, forstår jeg. De var uvenner.

Olesen: Javel, men jeg tænker ikke, de har været mere uvenner, end at omstændighederne efter den 5. maj kunne hjælpe lidt på gemytternes uoverensstemmelse.

Hækkerup: Nå ja.

Olesen: Det vil jeg heller ikke blande mig i.

Hækkerup: Tør De sige noget om, hvorvidt Sehested har nævnt Holsteins navn?

Olesen: Jeg vil skønne, at han har nævnt Holsteins navn. Jeg vil mene, han har

nævnt Holsteins navn i den forbindelse, men mere kan jeg heller ikke sige. Det er ikke til at blive ved at huske.

Hækkerup: Nej, det forstår jeg meget vel. Iøvrigt vil jeg tro, at Sehesteds viden i alt væsentligt bygger på, hvad Guldberg har fortalt. Det vil jeg regne med.

Dommeren: Var de sammen i fængslet?

Hækkerup: Nej, det tør jeg forresten ikke sige, om de var.

Dommeren: Det kan vi se.

Hækkerup: Det kan vi ikke se, for vi har ikke spurgt Sehested.

Dommeren: Spalte 70:

„Hækkerup: Har De været sammen med Sehested, den tidligere hofjægermester?

Guldberg: Ja, jeg har været sammen med ham på Vestre i sin tid, men ikke andet end i omnibussen frem og tilbage."

Hækkerup: Ja, det er rigtigt, han har været sammen med ham. Men den forhandling, De havde med Sehested dengang, var det en enkelt forhandling eller flere gange?

Olesen: Det var i hvert fald mere end en enkelt. Jeg kan huske første gang; det var herovre i København. Jeg havde anmodet Sehested om en samtale, og det blev sagt, at jeg kunne møde Sehested her den og den dag og det og det klokkeslæt på hotel d'Angleterre, hvor han boede, og det gjorde jeg så, men Sehested havde travlt, vi fik ikke rigtigt talt ud om det, jeg fik i hvert fald ikke det at vide, som jeg ønskede at få at vide. Derfor havde vi et møde senere, også herinde i København.

Hækkerup: Ja. Har De med ham drøftet indholdet af denne bog?

Olesen: Det har jeg forsåvidt, men vi var uenige om udgivelsen af bogen, for Sehested mente, at de erklæringer, som var indhentet, det materiale, der var, burde man underhånden henvende sig til regeringen med. Han mente for det første, at der blev opnået mere ved det, og det var jo også lettere. Dèr var jeg uenig med Sehested. Vi havde en ret skarp brevveksling i den anledning.

Hækkerup: Har Sehested bidraget til udgivelsen af denne bog?

Olesen: Nej, se ikke direkte — ja, man kan godt sige direkte. Se, jeg havde opfordret ikke alene i „Revision", men også i en henvendelse til de folk, vi nu har ud over landet, til støtte til arbejdet i al almindelighed, og der tænkte jeg i særdeleshed på Rostockbogen, uden at jeg naturligvis kunne nævne direkte, hvad det drejede sig om. Det har jeg

gjort senere. Det står oplyst vist også i forordet til Rostockbogen. Og dèr har jeg også fået et bidrag af hr. Sehested.

Hækkerup: Javel. Jeg tror så, vi skal tale lidt om pastor Schmidt. Jeg synes, jeg forstod på Dem, at det var Deres forbindelse med pastor Schmidt, der giver anledning til, at De fæster lid til de Guldbergske rygter og begynder at arbejde med sagen.

Olesen: Da havde jeg altså begyndt på de rygter, der kom alle mulige steder fra, jeg havde altså begyndt arbejdet med dem. Pastor Schmidt og jeg har ikke kendt hinanden før 1945. Det er ikke mig bekendt, at vi nogensinde har hilst på hinanden. Jeg vidste naturligvis nok, hvem pastor Schmidt var, men jeg kan da huske, at jeg kendte ham ikke, da han engang var i Faarhuslejren for at besøge sine sønner, som sad dernede. Der blev sagt: det er pastor Schmidt, der går derovre på vejen. Det havde jeg altså ikke set. Jeg kendte ham ikke så meget, at jeg ville have set det. Efter efteråret 1945, efter at jeg var kommet ud, fik vi mere forbindelse med hinanden på forskellig måde. Der var hjælpeaktionen overfor folk, der sad der, eller deres familier, og den slags ting. Da begyndte vi at komme i forbindelse med hinanden, og så mener jeg også, at på et så tidligt tidspunkt som 1945, måske foråret 1946, talte Schmidt — det var første gang, kan jeg huske, han var oppe hos mig — om Rostock. Jeg vil ikke sige spor om, hvad han har sagt, for det ved jeg ikke. Jeg havde hørt om det så mange gange og var ikke videre interesseret; selvom jeg naturligvis har hørt efter, så er det alligevel gået ind i det ene øre og ud af det andet, så at det ikke har hæftet sig bestemt i min erindring. Så kom 1946—47 dette første skrift af Guldberg, det, som her er dateret 1948.

Hækkerup: Vandrebrevet?

Olesen: Ja, vandrebrevet — nej, det hedder „Maskerne falder".

Hækkerup: Ja, det er vandrebrevet, som er dateret fastelavn 1948.

Olesen: Jeg mener, det var „Maskerne falder", men det var i hvert fald senest i 1947.

Hækkerup: Ja, men Guldbergs henvendelse til kongen er dateret 25. juni 1947, og om den så er sendt til enkelte ...

Olesen: Ja, det tror jeg bestemt.

Hækkerup: Og det altså er den, De har offentliggjort?

Olesen: Ja, det tror jeg det er.

Hækkerup: Da den så kom, søger De så forbindelse ...

Olesen: Nej, det gør jeg ikke. Jeg tænkte såmænd heller ikke videre på det, men jeg tog, som jeg sagde før, en del og offentliggjorde det i „Revision" uden kommentar. Så kom en dag pastor Schmidt op hos mig igen, og så siger han: Har De læst det brev, som er udsendt af løjtnant Guldberg om Rostockmødet? Så siger jeg: ja, det har jeg. Det lyder mig noget fantastisk, sagde jeg til Schmidt.

Hækkerup: Det må altså være, før De offentliggjorde dele af det i „Revision", at pastor Schmidt kom, for ellers ville spørgsmålet være mærkeligt. Hvis De havde offentliggjort det i Deres eget blad, vil det lyde mærkeligt, om pastor Schmidt spørger, om De har læst det.

Olesen: Ja, det har det rimeligvis nok været, før det blev offentliggjort. Det har rimeligvis været, da brevet udkom. Det kan tænkes, at det er sendt til pastor Schmidt samtidig med, at det er sendt til mig, men hvis det havde stået i „Revision", ville Schmidt, der hele tiden har været holder af det, ikke have spurgt mig, om jeg havde fået det. Det må have været i mellemtiden, efter at det kom ud, men inden det blev trykt. I et ugeblad kan der godt gå 14 dage, inden det bliver offentliggjort. — Så siger pastor Schmidt: jeg har vist før berørt det overfor Dem, siger han, men jeg havde jo en mærkelig oplevelse i Rostock i foråret 1940, netop den tid, som Guldberg omtaler i sin pjece, og så fortæller Schmidt i overensstemmelse med, hvad der står i hans erklæring — det behøver jeg vist ikke at gentage.

Hækkerup: Det var altså i 1947?

Olesen: Det er jeg sikker på det var, det mener jeg det var.

Hækkerup: Det mener Schmidt også, at det havde været i 1947, men nu forstår jeg på Deres gengivelse, at det er i og for sig Schmidt, der fortæller Dem det. De vidste på det tidspunkt ikke, at Schmidt havde den viden?

Olesen: Nej.

Hækkerup: Altså, han antyder, at han måske tidligere har nævnt det for Dem, men det har De glemt?

Olesen: Det har jeg ikke hæftet mig ved, men jeg kan godt huske, at han har sagt: De ved, vi har før talt om det — eller noget i den retning, og nu det kom fra Guldberg, det falder sammen med ...

Hækkerup: Men det er altså Schmidt selv, der kommer og siger det til Dem, efter at han har læst det?

Olesen: Ja, selv kommer og siger det til mig. Nu var vi jo efterhånden kommet i en periode, hvor vi ofte havde ikke så lidt at tale om. Det gik til på den måde, at pastor Schmidt ofte skulle til Aabenraa i et eller andet ærinde, og så kom han op til mig, når han alligevel var der. Han kom også, hvis han havde en time tilovers, inden rutebilen gik tilbage. Vi har talt om så mange andre ting. Jeg har ikke indtryk af, at han direkte er kommet op for at fortælle mig om dette, det har jeg bestemt ikke indtryk af, og han sagde også straks: Det er ikke noget, De må bruge, siger han, nu kan vi se, hvordan det hele går, men jeg bryder mig ikke om at blive rodet ind i det. Jeg kan huske, at han så ofte brugte udtrykket: Den dag må jo komme, hvor de kommer til fornuft. Dermed tænkte han jo på udrensningen og på amnestien.

Hækkerup: Ja, men dèr får De altså den viden med den besked, at De ikke må bruge den. De arbejder så, forstår jeg, videre med hele Rostockmødet. Det begynder De på, da Guldbergs oplysninger er fremkommet. Hvad så videre med Deres forbindelse med pastor Schmidt?

Olesen: Ja, se det dèr, det slog mig jo en lille smule, i hvert fald som en mærkelig omstændighed, og da jeg havde fået ...

Hækkerup: Må jeg lige, jeg glemte at spørge om det. Det, som pastor Schmidt fortæller Dem i 1947, det er altså det, som nu står i erklæringen af 15. november 1950?

Olesen: Hovedsagelig.

Hækkerup: Altså, han har mødt dr. Munch dernede, han har talt med ham, han har talt med dr. Jacobsen, som har sagt, at der var forhandlinger i gang, han skulle eventuelt assistere ved forhandlinger mellem Munch og Himmler. Det er altså det, Schmidt fortæller?

Olesen: Ja, han sagde: Det er et mærkeligt tilfælde, noget i forbindelse med den pjece, der er kommet dèr, men jeg var i foråret 1940 i Rostock, og dèr løb jeg på udenrigsminister Munch, og da vi kendte hinanden godt, hilste vi også på hinanden, og så sagde jeg: Det forundrer mig dog lidt at træffe udenrigsministeren hernede under krigsforhold, og så skulle Munch have sagt: Ja, men en udenrigsminister skal vel også have weekend. Så havde Schmidt sagt: Ja, bevares, det kommer heller ikke mig ved, og skønt Schmidt i og for sig syntes, det var mærkeligt, tænkte han ikke videre på det, før han samme dag løber på dr. Jacobsen, som er en fætter af hans kone vist.

Hækkerup: Vist en søn af en fætter til hans kone.

Olesen: Ja, det kan også godt være. De kendte da hinanden før i hvert fald. Han løber på ham, og så havde Schmidt sagt: Det var da ganske ejendommeligt, for jeg traf den danske udenrigsminister for nogle timer siden — eller hvornår det var, det ved jeg ikke —, og det er jeg lidt forundret over, men han fik det indtryk af Jacobsen, at han var slet ikke forundret over det. Det er, såvidt jeg kan huske det, og såvidt jeg ved, også nogenlunde det, der står i erklæringen, som pastor Schmidt har skrevet.

Hækkerup: Det er, såvidt De husker, det, Schmidt sagde dengang i 1947.

Olesen: Ja, 1947. Så sker der det, da jeg sådan havde gået og tygget lidt på det, at jeg tager ned til Schmidt. Det er første gang, jeg er hos ham, tror jeg, og jeg siger til ham: Ved nøjere eftertanke er det nogle meget interessante oplysninger, De kom med dèr, pastor Schmidt, og nu har jeg lovet Dem ikke at bruge det offentligt, og det agter jeg naturligvis heller ikke at gøre uden Deres tilladelse, men jeg synes jo nok, at det er af en sådan vigtighed, at det bør benyttes offentligt.

Hækkerup: Kan De huske hvornår? De siger, at da De havde tygget lidt på det, rejste De derned?

Olesen: Ja, det er svært nu. Det kan have været en måned efter.

Hækkerup: Det vil altså sige, det var i 1947.

Olesen: Ja, det mener jeg det var. Det var i hvert fald, efter at dette vandrebrev, „Maskerne falder", var kommet, for det var det, der gav anledning til det.

Hækkerup: Ja, det vil sige, det var altså ikke vandrebrevet, men det var den Guldbergske henvendelse til kongen.

Olesen: Ja, det var det. Og da siger Schmidt — ja, siger han så, men gentog vistnok omtrent nogenlunde ordret det, han havde sagt: han havde holdt op med politik, og alt dette her brød han sig ikke så meget om. Mere kom der heller ikke ud af det den dag. Og så tror jeg nok, efter at have haft det møde med Sehested ...

Hækkerup: Ja, det ligger jo altså et års tid tilbage, men i den mellemtid fra 1947, til vi

når frem til foråret 1950, da forstår jeg, at De arbejder videre med problemet.

Olesen: Javel, men det var ikke ret meget, fordi jeg syntes ikke, jeg havde materiale nok og alt det dèr. Så har man også andre ting at bestille, og jeg kan da godt huske, at bortset lige fra det første fremstød, da jeg tog ned til Schmidt igen, efter at han har været hos mig, og han så havde afvist det eller i hvert fald ikke var særlig villig, var der en meget lang pause, og jeg tror ikke, jeg henvendte mig til Schmidt igen inden, ja jeg tror, det er højst et år siden.

Hækkerup: Det har altså været, da De havde talt med Sehested.

Olesen: Ja, det var i den periode dèr, og det har rimeligvis også været, efter at jeg har spurgt Sehested om nærmere begrundelse for det, der står i den svenske bog.

Hækkerup: Javel, for der er nemlig det ejendommelige, at Guldberg i august 1950 pludselig omtaler en kommende erklæring fra pastor Schmidt.

Olesen: I august 1950?

Hækkerup: Ja, da udsender han det åbne brev, som han kalder „Det danske folk ført bag lyset i 10 år! Rostock-mødet opklaret." Det er dateret august 1950. Dèr siges:

> „Iøvrigt har det i nogen tid været kendt, at dr. Munch den 17. marts 1940 i Rostock blev set og genkendt af en landsmand."

Det var altså pastor Schmidt. Så er der denne dagbladsartikel i „Information" og i „Hejmdal" for den 31. august 1950, hvor pastor Schmidt bekræfter, efter at have fået forelagt „Information"s oplysninger, at det er ham, det drejer sig om, det er ham, der har mødt dr. Munch. Har De forinden det tidspunkt, altså forinden august 1950, fået tilsagn fra pastor Schmidt om, at De må anvende hans viden offentligt?

Olesen: Det er muligt, at han har lempet sig lidt mere, men i juli var pastor Schmidts møde med dr. Munch alligevel blevet i den grad udbredt og havde også antaget andre former. Guldberg kan jo iøvrigt også have det ad anden vej. Jeg synes også, der dengang var et dementi, som Guldberg havde i „Nationaltidende".

Hækkerup: Nå ja, der foreligger en misforståelse, hævder Guldberg, i „Nationaltidende", når der er tale om et brev, som Schmidt havde skrevet til sin kone.

Olesen: Man havde da i hvert fald fået at vide om pastor Schmidts påståede møde med dr. Munch, omkring folketingsvalget var det vist.

Hækkerup: Ja, da ligger nemlig den artikel dèr, det er lige på det tidspunkt.

Olesen: Ved vælgermøderne eller under valgkampen i hvert fald, hvor pastor Schmidt deltog, ringene bladene ham op, både „Sønderjyden" og „Jydske Tidende". Også dèr har man spurgt, om det er rigtigt, at han har truffet dr. Munch, og han har fastholdt, at det er rigtigt. Da er sagen kommet ud, men han har ikke på det tidspunkt skrevet nogen erklæring.

Hækkerup: Nej, for den er dateret den 15. november.

Olesen: Schmidt har iøvrigt skrevet to erklæringer. De skal nok være enslydende. Der er i hvert fald ingen væsentlig forskel. I den første erklæring, han sendte mig, var der et par ...

Hækkerup: Hvornår var den dateret?

Olesen: Nej, det kan jeg ikke huske, men det er vistnok umiddelbart efter, at Schmidt under valgkampen til bladene har vedgået det dèr, for da kan jeg huske, at første gang, jeg traf ham, sagde jeg til ham: Det her, pastor Schmidt, med at De ikke vil blandes ind i det, det er ikke holdbart mere, når De selv bekræfter overfor offentligheden, at De har truffet dr. Munch dernede, så er De jo blandet ind i det og kan lige så godt give en erklæring.

Hækkerup: Men det er altså ikke fra Dem, Guldberg kan have den viden, han nedfælder i sit brev?

Olesen: Nej, i hvert fald ikke direkte, men jeg har jo også talt andre steder, jeg har talt med adskillige — det var mig iøvrigt heller ikke forbudt, det måtte blot ikke offentliggøres. Jeg har fortalt adskillige af mine bekendte og kammerater ud over landet om Schmidts møde med Munch. Det kendte de godt. Det har jo hurtigt antaget betydelige dimensioner, når først det er ude rygtevis.

Dommeren: Sig mig, hr. redaktør, har De den første erklæring fra pastor Schmidt?

Olesen: Det er jeg ikke sikker på jeg har, for den har ingen betydning, da jeg fik den næste. Se, det jeg indvendte mod den første erklæring, var dette. Nu er Schmidt ikke altfor velbevandret i det danske sprog. Ja, han kan da klare sig nogenlunde mundtligt, men det kniber en lille smule med det skriftlige, og der var to eller tre slemme bogstaveringsfejl, og da det var meningen, at jeg ville foto-

kopiere erklæringen, ringede jeg ham op i telefonen, kan jeg huske, og sagde til ham: Jeg siger tak for erklæringen o. s. v., men da den skal offentliggøres i fotokopi, synes jeg ikke så godt om disse bogstaveringsfejl. Desuden havde han skrevet den sådan, at den begyndte på den ene side og sluttede på den anden side, og da det kunne stå på een side, ville jeg af hensyn til fotokopieringen hellere det.

Hækkerup: Ja, det forstår jeg, men det var altså det eneste, De havde rettet, det var den slags tekniske ting.

Olesen: Ja, der er intet rettet af selve ...

Hækkerup: Det indholdsmæssige.

Olesen: Nej, indholdsmæssigt er det ikke rettet.

Hækkerup: Jeg vil gerne spørge: Har De drøftet indholdet af erklæringen med pastor Schmidt?

Olesen: Selve indholdet — mener De, om vi forhandlede om, hvordan den skulle affattes? Ja, for det har vi overhovedet ikke forhandlet.

Hækkerup: Det har De ikke forhandlet om?

Olesen: Nej, jeg har ikke været med til under nogen form at udarbejde erklæringen.

Hækkerup: Det kan De sige med sikkerhed?

Olesen: Det kan jeg sige med 100 pct.s sikkerhed.

Hækkerup: For der er nemlig det, når vi ser på denne erklæring, at den efter sit indhold i meget høj grad tjener sit formål set fra Deres synspunkt, og vi har nu forhandlet indgående med pastor Schmidt her i dag, og det viser sig, at væsentlige enkeltheder i erklæringen tør han ikke fastholde. Altså, erklæringen starter med, og det harmonerer også med Deres fremstilling, at det er Dem, der har bedt om den.

Olesen: Ja ja.

Hækkerup: På baggrund af den viden, De for flere år siden havde fået, og de samtaler, De iøvrigt har haft. Men når så Schmidt siger:

> „Vi havde en kort Samtale. Dr. Munch mente at skulle forklare sinTilstedeværelse som et Weekendbesøg" —

så har pastor Schmidt i dag måttet frafalde det, for det harmonerer ikke med den forklaring, han 14 dage efter erklæringens afgivelse afgav til politiet. Han har jo ikke kunnet fastholde, at der har været denne meningsudveksling, at han altså så at sige har villet antyde, at udenrigsministeren havde stukket ham en plade, for at bruge dommerens udtryk, ved den lejlighed og sagt: Jeg er på weekend.

Olesen: Ja hvad, det er jo ikke at stikke nogen plade sådan set, for udenrigsministeren kan jo ikke svare enhver, der kommer og spørger ham: Hvad er De her efter?

Hækkerup: Nej, det kan jeg naturligvis godt se, det synspunkt dèr, at udenrigsministeren kunne afvise det, men i det øjeblik skrivelsen fremtræder, som den gør, hvor udenrigsministeren, som det udtrykkes, „mente at skulle forklare sin Tilstedeværelse som et Weekendbesøg", så ligger deri, at udenrigsministeren har givet klart udtryk for over for pastor Johannes Schmidt, at han havde noget at skjule.

Olesen: Det har jeg ikke fået indtryk af.

Hækkerup: Men når De nu hævder, at De overhovedet ikke har været med til at affatte denne erklæring, så er det jo klart, så kan De heller ikke tage stilling til de enkeltheder dèr.

Olesen: Nej, men det forundrer mig da også, hr. forhørsleder, en lille smule, hvis Schmidt siger, at han ikke vil fastholde det med weekend.

Hækkerup: Men jeg forstår på Dem, at da De talte med Schmidt i 1947 første gang om denne sag, var han efter Deres erindring inde på det samme.

Olesen: Ja, men da også senere, når vi har talt om det, mente han, at udtrykket „weekend" er brugt.

Hækkerup: Men det turde han ikke fastholde her i dag. Og det andet, dette med:

> „Min Overraskelse forøgedes, da jeg kort efter mødte Dr. Jacobsen og erfarede, at han var tilstede for muligvis at assistere ved forhandlinger mellem Munch og Himmler" —

heller ikke dette har pastor Schmidt turdet fastholde, idet han ikke tør sige, at dr. Jacobsen har sagt, at der var tale om dansktyske forhandlinger Han tør kun sige, at dr. Jacobsen har sagt, at han, Jacobsen, var i Rostock for at føre forhandlinger. De ser, erklæringen ville ikke have synderlig værdi for Dem, ikke tilsvarende, ikke samme værdi, hvis navnene var udeladt.

Olesen: Nej, men der var da heller ingen grund ... Det, som dr. Jacobsen selv siger om det dèr ...

Hækkerup: Det kommer jeg til.

Olesen: Det, der gør indtryk på pastor Schmidt, afgørende indtryk på ham — det har han da hele tiden fastholdt —, er det, at efter at han tænker: Javel, en udenrigsminister kan naturligvis, selvom der er krig, have så meget at gøre og alt det dèr, møder han dr. Jacobsen og får indtrykket af, at han og Munch eventuelt har noget med hinanden at gøre. Det er dog det, som gør, at pastor Scmidt erindrer det så stærkt.

Hækkerup: Ja, det er jeg 100 pct. enig med Dem i, men når pastor Schmidt frafalder dette, er det i virkeligheden ganske afgørende. Han møder dr. Jacobsen, og så siger han: Hvorfor er du her? hvortil dr. Jacobsen siger: Jeg er her for at forhandle, men han siger ikke, det er dansk-tyske forhandlinger, og han nævner ikke navnene Munch og Himmler. De vil indrømme, at erklæringen for Dem havde meget ringe værdi, hvis der ikke havde stået andet i den end i politirapporten, A. 510. Det er derfor, jeg kom ind på den tanke, at denne erklæring med det indhold, den har fået, erklæringen af 15. november 1950, passer som hånd i handske til det, den skal bruges til i denne pjece. Derfor spurgte jeg Dem: Har De været med til at udarbejde den? Det har De sagt nej til.

Olesen: Det har jeg ikke, afgjort, men vi har naturligvis drøftet hele spørgsmålet ved mange lejligheder, og erklæringen er naturligvis udarbejdet på det grundlag, som Schmidt hele tiden har hævdet.

Dommeren: Men var Schmidt orienteret om, hvad erklæringen skulle bruges til? Han var orienteret om, at den skulle bruges til offentliggørelse?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Vi må altså gå ud fra, at erklæringen med dette indhold helt står for Schmidts regning.

Olesen: Ja, fuldstændig.

Hækkerup: Han har det fulde ansvar for det indhold, den har fået?

Olesen: Javel, det har han.

Hækkerup: Jeg vil gerne lige have lov til at gennemgå de to andre erklæringer. Den ene erklæring er dr. Jacobsens. Jeg vil gerne spørge, hvordan hr. Olesen kom i besiddelse af den. Originalerklæringen findes side 53 i Deres pjece i fotokopi. Hvordan kom De i besiddelse af den?

Olesen: Den kom jeg i besiddelse af på den måde, at da jeg gav mig til at undersøge Guldbergs påstand om, at de og de mennesker havde været i Rostock — der var altså nævnt både Jacobsen, Brandt, som er død, og så altså Grothmann og Riedweg ...

Hækkerup: Må jeg lige indskyde det spørgsmål: Er det pastor Schmidt, der sætter Dem på sporet af Rudolf Jacobsen, for jeg forstår, at allerede i 1947 nævner pastor Schmidt, at han har mødt ikke alene Munch, men også Jacobsen?

Olesen: Nej.

Hækkerup: Jeg forstår, at dengang har pastor Schmidt sagt, at Jacobsen havde erklæret overfor ham, at han skulle muligvis assistere ved forhandlinger mellem Munch og Himmler. Så var det så nærliggende, at denne oplysning ...

Olesen: Ja, men ser De, der ligger disse fire. Da jeg begyndte min undersøgelse, var min opgave jo at finde disse fire.

Hækkerup: Hvornår begynder De de undersøgelser?

Olesen: Det må have været sidste forår, forsommer.

Hækkerup: Altså efter at De har talt med Sehested?

Olesen: Ja, efter.

Hækkerup: Har Sehested finansieret de undersøgelser i Tyskland?

Olesen: Nej.

Hækkerup: De har jo været dernede.

Olesen: Der er ikke megen finansiering.

Hækkerup: Nej, nej, men der er rejseudgifter.

Olesen: Ja, ja, men de er gået med på den almindelige konto.

Hækkerup: Javel. Så opsøger De dr. Jacobsen?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Og det gør De på den foranledning ..

Olesen: Ja, se jeg tager derned for at finde disse fire, der er nævnt dèr, fordi efter Guldbergs pjece skal alle disse fire vide besked, og så er det dem, jeg først og fremmest skal have fat i. Da jeg kommer derned, får jeg at vide, at Brandt er død, at Grothmann og Riedweg ikke har været med, og at den eneste af dem, der var nævnt dèr, der var levende og havde været med, var dr. Jacobsen, og så tog jeg ned til dr. Jacobsen.

Dommeren: Hvor er han henne?

Olesen: Ja, han boede i Hannover. Han var født i Hamburg, men bor i Hannover.

Hækkerup: Ja, for i hans erklæring står, at den er afgivet i Hamburg.

Olesen: Ja, det er den også, for vi mødtes i Hamburg.

Hækkerup: Javel. Dengang han altså skrev erklæringen, den 28. november 1950?

Olesen: Ja, det er rigtigt.

Hækkerup: Har De så i fællesskab redigeret denne erklæring?

Olesen: Nej, det har jeg heller ikke haft med at gøre.

Hækkerup: Men De sagde lige, at De mødtes, da han skrev denne erklæring.

Olesen: Ja, men først tog jeg ned til ham dèr, hvor han bor i Hannover, det var da begyndelsen, ikke sandt, og forklarede ham sagen og satte ham ind i det og spurgte, om han vidste noget. Det sagde han straks han gjorde, og det var da forresten også ham, der fortalte mig, at dr. Brandt var død. Jeg sagde til Jacobsen, at jeg arbejdede med denne sag, fordi den efter min mening har betydning for udrensningen m. m.: derfor vil jeg gerne også anmode om Deres medvirkning, når De ved noget. Han gav mig straks dengang en erklæring. Der stod for resten ingenting i den. Det var blot et par linier.

Hækkerup: Det er denne erklæring af 27. august 1950.

Dommeren: Nej, den er vist senere.

Hækkerup: Det er nok den dèr, hvor han skriver, at „han ud fra personligt kendskab på det bestemteste kan erklære, at Rostockmødet har fundet sted".

Olesen: Ja, personlig viden eller ... ja, det er den, jeg taler om, men den ...

Hækkerup: Den var ikke meget værd.

Olesen: Nej, jeg havde altså indtryk af, at han ville ikke mere ind på det. Nu er der endelig også det at sige, at han kendte jo ikke mig. Det er klart, at hvis der kom en helt fremmed til en af os, fra udlandet eller andre steder, ville vi være temmelig forbeholdne.

Hækkerup: Ja, det forstår jeg godt; jeg kan nogenlunde se gangen i det. Så kommer der en forhandling mellem Schmidt og Jacobsen, det ved vi, det har Schmidt også erkendt. Han har forhandlet med dr. Jacobsen, og det resulterer i den erklæring, pastor Schmidt afgiver, fordi datoen den 17. marts er ikke Schmidts, den kan han ikke erindre selv, den har dr. Jacobsen givet ham. Jeg må forstå det sådan — nu må man ikke spørge kaptiøst, dommeren vil standse mig —, jeg må forstå det sådan, at ved den lejlighed introducerer Schmidt hr. Olesen hos Jacobsen og skaber hos Jacobsen den forøgede tillid, som gør, at Jacobsen ...

Olesen: Ja, det er rigtigt, introducerer mig, men det er ganske naturligt og ligetil. Dr. Jacobsen og pastor Schmidt er i familie med hinanden, og jeg er en fuldstændig fremmed. Jeg siger til Schmidt: jeg vil tage ned til dr. Jacobsen, men det er ikke nemt at komme som fremmed, det vil jo hjælpe, hvis De vil sende dr. Jacobsen en skrivelse, hvor De introducerer mig og fortæller, at De kender mig og alt det dèr, og det blev gjort.

Hækkerup: Hvornår?

Olesen: Ja, det må jo også have været dèr i juli eller ...

Hækkerup: Altså inden den første?

Olesen: Det var, inden vi får den første erklæring.

Hækkerup: Hvornår er den dateret? Den 27. august 1950?

Olesen: Javel, det var inden den første.

Hækkerup: Javel, men så ser vi, at dr. Jacobsen kommer herop til Sønderjylland og besøger Schmidt. Vi ved, at Schmidt og dr. Jacobsen har haft en samtale, hvorefter pastor Schmidt har kunnet lave sin erklæring med det skarpe indhold, nemlig datoen. Har De været tilstede ved den lejlighed?

Olesen: Mig bekendt — det er jeg også sikker på er rigtigt — har Jacobsen ikke været i Sønderjylland eller Danmark i den periode her. Det skulle være mærkeligt, om han havde været der, uden at jeg skulle vide det.

Hækkerup: Ja, nu tør jeg heller ikke sige, at pastor Schmidt har sagt, at det har været netop ved den lejlighed, men han har altså været i Danmark flere gange efter besættelsen.

Olesen: Jeg tror det ikke.

Hækkerup: Nej, men det siger Schmidt.

Olesen: Ja, det bør dog lidt nøjere undersøges. Jeg vil jo finde det mærkeligt, efter at jeg er kommet i forbindelse med dr. Jacobsen, hvis dr. Jacobsen er heroppe, hvis han er i nærheden af, hvor jeg bor, uden at jeg får det at vide. Det vil jeg finde mærkeligt.

Hækkerup: Ja, men De opsøger altså dr. Jacobsen i anden omgang i Hamburg den 28. november?

Olesen: Nej, jeg var dernede i tre omgange.

Hækkerup: I tre omgange?

Olesen: Javel. Jeg fik dette her med „aus eigenem Wissen", stod der på tysk, altså af egen viden ved han det, og det var selvfølgelig godt nok, at han af egen viden, af personlig viden vidste, at det møde havde fundet sted, og rent retsligt — det var min tanke dengang og vist også hans tanke — var det jo nok til, at han i en ret kunne komme til at forklare, hvor han havde sin bestemte viden fra — det var vist meningen med det

dengang —, men da jeg fik kigget nærmere på det og det begyndte at dæmre lidt for mig, at jeg ville skrive en pjece, eller hvad det nu kunne blive til, fandt jeg jo, at dr. Jacobsens „egen viden", „personlige viden", nok kunne uddybes en lille smule.

Hækkerup: Javel. Og det bad De ham om?

Olesen: Ja, så rejste jeg ned til ham og forklarede ham det dèr, og da sagde han: Ja, der står i og for sig nok, siger han, jeg kan redegøre for det, hvis jeg skal afhøres — men han forstod på den anden side også godt, at jeg nok ville have det lidt mere udførligt, det han vidste, og så blev det aftalt, at han skulde tænke over det, om han kunne gøre det udførligere, og så skulle vi senere sætte os i forbindelse med hinanden. Der gik måske en måned eller det meste af to inden, så blev vi pr. korrespondance enige om, at vi skulle mødes i Hamburg, og dèr havde han altså den erklæring med.

Hækkerup: Dèr havde han den med?

Olesen: Ja, den er ikke skrevet i mit påsyn.

Hækkerup: Det er den ikke? Mødte De ham blot, og han overrakte erklæringen, og så skiltes De?

Olesen: Ja, mødtes. Det var en lørdag eftermiddag, han kom til Hamburg, jeg kom til Hamburg, ikke sandt, Hamburg er hans fødeby. Vi blev begge to til dagen efter, om søndagen.

Hækkerup: Men De drøftede så ikke med dr. Jacobsen indholdet? De læste erklæringen igennem og accepterede den?

Olesen: Ja, så godt jeg kunne. Jeg er ikke særlig stiv i tysk.

Hækkerup: Nå. Men altså, nogen indflydelse på indholdet af denne erklæring har De ikke, bortset fra dette, at De har bedt om at få den første erklæring noget udførligere?

Olesen: Jeg har overhovedet ingen indflydelse på, hvordan denne erklæring er affattet, ikke den allerringeste, men jeg har forklaret Jacobsen, hvorfor jeg ønskede den mere udførlig.

Hækkerup: Men når vi nu vender os til denne erklæring, er den jo i højeste grad sat på skruer. Det kan vi godt se. Han siger:

> „Den 16. marts 1940 fik jeg — formodentlig paa grund af mit personlige kendskab til danske forhold — af chefen for SS-personaleafdeling, generalløjtnant Schmitt befaling til straks i civilt tøj at begive mig til Rostock og dèr holde mig til disposition for SS-rigsføreren Heinrich Himmler."

og generalløjtnanten har sagt til ham, at det drejede sig om „lige så vigtige som hemmelige forhandlinger med ledende udenlandske personligheder". Derefter siger dr. Jacobsen:

> „I Rostock erfarede jeg så af Heinrich Himmler personlig:
> 1) at den danske udenrigsminister Munch havde givet møde som kontraktpartner, og
> 2) at der blev forhandlet om den gnidningsløse besættelse af Danmark, der som følge af krigsbegivenhederne fra tysk side blev anset for nødvendig."

Det er altså en viden, som han hævder at have fra Heinrich Himmler.

Olesen: Ja.

Hækkerup: Nu bliver det afgørende jo så, når vi kommer lidt nærmere ind på sagen — ikke i forhandling med Dem, men i den undersøgelse, vi foretager —, om Himmler nogensinde har været der. Derom har vi vore tvivl, idet jeg bl. a. kan nævne, at vi har en udtalelse fra den daværende chef for Himmlers stab, Obergruppenführer Wolff, som siger, at det hele er løgn, at Himmler ikke har været i Rostock og deltaget i sådanne forhandlinger. Men det kommer jeg senere til i forbindelse med Dem, idet jeg synes, De gør Dem skyldig i lidt af en tilsnigelse senere. Så siger han tilsidst:

> „Jeg hørte ikke til de få, der blev præsenteret for minister dr. Munch, men af dem, der hørte til Himmlers stab, blev han overfor mig betegnet som den danske udenrigsminister."

Det får De i Deres gengivelse i pjecen side 19 til at lyde således:

> „Dr. Jacobsen deltog ikke selv i forhandlingerne, men han så i Rostock dr. Munch, der af medlemmerne af Himmlers stab overfor ham blev betegnet som den danske udenrigsminister."

Han så ikke dr. Munch.

Olesen: Jo, det hævder han da.

Hækkerup: Nej, det står der ikke i hans erklæring. Derfor siger jeg, at den er sat på skruer.

Olesen: Vil De ikke læse den igen?

Hækkerup: Der står:

> „Jeg hørte ikke til de få, der blev præsenteret for minister dr. Munch, men af dem, der hørte til Himmlers stab, blev han overfor mig betegnet som den danske udenrigsminister."

Olesen: Det kan jeg da ikke se. Dr. Jacobsen siger selv sådan. Jeg siger naturligvis til

Jacobsen: Har De set dr. Munch, har De selv forhandlet med dr. Munch? Det er noget af det første. Nej, det havde han ikke. Så De ham dernede? siger jeg så. Ja, jeg blev ikke præsenteret for ham, men jeg så ham, fordi en af mine kolleger dernede har udpeget den herre dèr som den danske udenrigsminister.

Hækkerup: Rigtigt, hr. Olesen. Der har vi det. Hvis De havde skrevet „udpeget", så havde han set ham.

Olesen: Ja, men det dækker det.

Hækkerup: Nej, det gør det ikke. Der står, at han blev „betegnet som". De må huske, erklæringen er afgivet under eds tilbud. Dr. Jacobsen ved nøje, hvad han skriver. Dr. Jacobsen siger ikke, at han har set dr. Munch.

Olesen: Nej, set ham?

Hækkerup: Det siger han ikke, men han blev „betegnet".

Olesen: Sådan skal det forstås. Det er dr. Jacobsens egen forklaring, at et medlem af staben siger, måske efter et spørgsmål fra Jacobsen, det ved jeg ikke: Hvem er den danske udenrigsminister? — så har en af hans kolleger sagt: det er den herre derhenne. Sådan skal det forstås.

Hækkerup: Så havde han ikke lavet erklæringen sådan. Det er så skruet. Den tyske version ...

Olesen: Den tyske, det andet er jo sådan set kun en oversættelse.

Hækkerup: Vi tager den tyske:

„Ich gehörte nicht zu den Wenigen, die dem Minister Dr. Munch vorgestellt wurden, wohl aber wurde er mir von Angehörigen des Himmlerschen Stabes als der dänische Aussenminister bezeichnet".

Nu har jeg set omhyggeligt efter i en række ordbøger, hvad „bezeichnet" betyder. Det betyder ikke „udpeget"; det betyder „betegnet", det vil sige omtalt.

Olesen: Sådan er det ikke ment.

Hækkerup: Det er muligt, men jeg er tilbøjelig til at tro, at det netop er ment sådan, for denne erklæring er sat på skruer.

Olesen: Nej, men ved min fortolkning af „betegnet" spiller det naturligvis ind, at dr. Jacobsen også har sagt til mig, at en af Himmlers stab har sagt til ham f. eks.: den herre derhenne er den danske udenrigsminister.

Hækkerup: Hr. Olesen, det vover jeg slet ikke at betvivle, at dr. Jacobsen har sagt således til Dem, men da han skal afgive sin erklæring under eds tilbud, vælger han omhyggeligt udtrykket „betegnet" i stedet for „udpeget".

Olesen: Javel, jeg kan godt se, at det kan udlægges sådan, men jeg tror altså ikke ...

Dommeren: Det havde været lykkeligt, om han havde skrevet: jeg så.

Olesen: Ja, det er rigtigt nok.

Hækkerup: Endelig vil jeg lige nævne den erklæring, der er afgivet af dr. Sepp Tiefenbacher. Om den vil jeg sige, at den er ikke meget værd udfra Deres synspunkt, for det han siger, er:

„Jeg husker endnu ganske nøje, at Heinrich Himmler i februar-marts 1940 havde en konference med danske herrer ved Østersøkysten. Såvidt jeg ved, fandt denne konference sted enten i Rostock eller i Doberan. Jeg selv har hverken deltaget i rejsen eller i konferencen. Men der blev talt om det blandt stabens højerestående førere".

Og så tilføjer han, at navnene kan han ikke huske, hverken på tyske eller danske konferencedeltagere. Den erklæring er ingenting værd. Han siger, der er forhandlet med danske herrer. Der fandtes jo også danske Quislinger, der kunne have været dernede, som „Der Schleswiger" skriver. Men når jeg hæfter mig ved det, er det, fordi jeg synes, De gør Dem skyldig i en lille tilsnigelse side 19, når De skriver: „Dr. Sepp Tiefenbacher, der fra 1938 til 1941 var stabsfører hos Himmler". Det var han ikke, og det siger han heller ikke. Han siger udtrykkeligt, at han var stedfortrædende stabsfører. Det er meget vigtigt, fordi vi ved, at den daværende stabschef var Wolff.

Olesen: Javel, det er en fejl. Det er ikke altid det samme som en tilsnigelse, for De vil indrømme, der er så meget, der skal føjes sammen.

Hækkerup: Men De må ikke glemme, at De skriver i indledningen, at „enhver påstand, der fremsættes i denne bog, er dokumenteret".

Olesen: Javel, de nuværende skolebøger er heller ikke for pålidelige.

Hækkerup: Inden jeg går over til at gennemgå nogle enkeltheder med Dem, vil jeg gerne spørge: Kender De redaktøren af „Goslarsche Zeitung", dr. Wäsche?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Har De haft samarbejde med ham?

Olesen: Samarbejde? det er så meget sagt, det kan man vel ikke kalde det, men redaktør Wäsche har dernede en kreds, hvor han er med og vist også er den ledende kraft. Han har selv dernede sat et arbejde i gang for at

finde vidner dels om Rostock og dels til belysning af begivenhederne omkring den 9. april. Dr. Wäsche har oprindelig skrevet til mig — det er såmænd ikke fordi det er så længe siden — og spurgt, om vi kunne veksle oplysninger om det. Ja, det er et par måneder siden; det var umiddelbart efter, at „Fra utrykte Kilder" var udkommet.

Hækkerup: Har De så gjort det?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Ved at sende ham pjecen?

Olesen: Ja, også.

Hækkerup: Og ellers?

Olesen: Han har jo også fået „Revision".

Hækkerup: Har De haft mundtlige konferencer med ham?

Olesen: Ja, jeg har. For ca. to måneder siden, efter dr. Wäsches henvendelse til mig og meddelelse om, at de søgte vidner også i Tyskland, og at han gerne ville udveksle stof, rejste jeg til Goslar og besøgte ham.

Hækkerup: Fik De ved den lejlighed værdifulde oplysninger fra dr. Wäsche?

Olesen: Ja værdifulde? ja der foreligger jo en hel del vidneudsagn med hensyn til 9. april i den forstand, og disse vidner siger, at der har været en forhåndsaftale mellem Danmark og Tyskland om besættelsen. Her er en, som jeg godt kan overrække retten; den har ikke været offentliggjort; dette er altså en oversættelse. (Overrækker denne).

Hækkerup: Har De andet.

Olesen: Ikke skriftligt.

Hækkerup: Jeg spørger om det, fordi De i forordet til pjecen slutter med at sige:

> „således at der senere kan udsendes en endnu mere udførlig og på bredere grundlag opbygget redegørelse for begivenhederne omkring den 9. april 1940".

Olesen: Det arbejder jeg naturligvis på.

Hækkerup: Dèr har De bl. a. fået denne erklæring her?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Det forekommer mig, at indholdet af den allerede er omtalt heri.

Olesen: Nej, det kan det bestemt ikke være, for den har jeg først fået nu.

Hækkerup: Det ser jeg nok, men selve dette, den episode, der refereres til, de Himmlerske udtalelser, synes jeg De allerede har omtalt.

Olesen: Nej.

Hækkerup: Den er dateret 24. februar 1951.

Olesen: Nej, jeg har overhovedet ikke — jeg kender heller ikke dr. eller Regierungsrat — hvad han er — Meine, har overhovedet ikke anet hans eksistens. Den erklæring har jeg først fået efter udgivelsen af „Fra utrykte Kilder".

Hækkerup: Jeg vil gerne drøfte lidt nærmere med Dem Deres fremstilling af Rostockmødet. Side 14 siger De, at om disse forhandlinger

> „kan nu på grundlag af de oplysninger, der i tidens løb er indhentet fra tysk side, gives følgende oplysninger".

„Fra tysk side"? Det er dr. Jacobsen?

Olesen: Det er først og fremmest dr. Jacobsen.

Hækkerup: Og Sepp Tiefenbacher?

Olesen: Ja, og Grothmann.

Dommeren: Har De talt med Grothmann?

Olesen: Ja, jeg har.

Hækkerup: Ja, det synes jeg Olesen forklarede før, at De havde talt med Grothmann, som havde sagt ...

Olesen: At han ikke havde været med i Rostock.

Dommeren: Gav han Dem oplysninger?

Olesen: Han gav en erklæring, men den siger ikke stort mere end Tiefenbachers.

Hækkerup: Men han gav altså udtryk for, at han mente, at mødet havde fundet sted?

Olesen: Ja, det gav han udtryk for, men han vidste ikke selv noget om det. Den er formet på den måde, at han kendte ikke noget til noget Rostockmøde, men han havde jo efterhånden i sin tjeneste fået erfaring for — der kommer dette med Fühlungnehmen igen, hvis det ikke var Rostock, må det være foregået et andet sted, og det er i og for sig også det, Meine siger; ja, han siger heller ikke noget om Rostock.

Hækkerup: Der er det interessante, at det bestrides af den daværende stabsleder, Obergruppenführer Wolff. Han siger, at det har der aldrig været talt om.

Olesen: Nå, ja ja, men det har der vel ikke været talt om.

Dommeren: Det samme siger Liedig.

Hækkerup: Liedig, som var Rechtsanwalt og knyttet til Abwehr og den stab, der udarbejdede planerne, siger, at han har aldrig oplevet, at nogen af Himmlers stab har pralet af at have været med til at træffe den forhåndsaftale, der skal være gennemført dengang.

Olesen: Ja, pralet...

Hækkerup: Ja, det kunne man godt kalde det, for det var jo en væsentlig bedrift at have forhindret blodsudgydelse.

Olesen: Ja, men de har jo sådan set en meget streng tavshedspligt. Den ene af nazismens embedsmænd måtte ikke tale om noget til en anden.

Dommeren: Desto mere forbavsende er det, at dr. Jacobsen taler med pastor Schmidt om det.

Olesen: Ja, men sådan har jeg ikke forstået det, heller ikke på dr. Jacobsen. Se, jeg siger til dr. Jacobsen: De mødte pastor Schmidt. Ja, siger han, og da pastor Schmidt bragte på bane, at han havde mødt den danske udenrigsminister, blev jeg meget ubehageligt til mode. Men han kan ikke huske, at han har sagt noget om, at han skulle til forhandling med dr. Munch. Det kan han ikke selv huske, og han mener heller ikke, at han har sagt det, fordi det ville være i modstrid med de strenge instrukser, de havde. Det er altså dr. Jacobsens forklaring, hans mundtlige, for det er klart, jeg spørger dr. Jacobsen om de forskellige enkeltheder, det er givet: så De dr. Munch? o. s. v., hvordan foregik mødet med pastor Schmidt?

Hækkerup: Vi har også foreholdt pastor Schmidt, at det var umuligt, at dr. Jacobsen, når han skulle deltage i så hemmelige og fortrolige forhandlinger, talte om det på den måde, og pastor Schmidt klarer det med en henvisning til, at de var dog folkefæller.

Olesen: Ja, jeg er tilbøjelig til at tro, at det dèr må bero på en erindringsforskydning hos pastor Schmidt.

Hækkerup: Så forstår jeg ikke, at De ikke får pastor Schmidt til at ændre brevet af 15. november, hvor der tydeligt står, at dr. Jacobsen har fortalt ham, at han skulle deltage i en forhandling mellem dr. Munch og Himmler. De er klar over, at det kan dr. Jacobsen ikke have sagt?

Olesen: Ja, det er jeg ikke så sikker på at jeg var helt klar over dengang, for efter at vi har fået den erklæring, har jeg haft dr. Jacobsen i forhør — det er ikke det rigtige udtryk, men jeg har altså spurgt ham om det forhold. Men pastor Schmidt mener selv — det er der ikke spor af tvivl om —, at ordene er faldet sådan.

Hækkerup: Ja, det mener han ikke mere, efter at han er afhørt under vidneansvar.

Olesen: Jeg har i hvert fald ikke kunnet træde ham af med det, for det mente han, og det står for det første i modstrid med, hvad Jacobsen mener, og desuden er det jo også i modstrid med, hvad man må skønne kunne foregå, for det var ikke nogen billig historie for nazistiske embedsmænd, hvis de begik indiskretioner eller sådan noget.

Hækkerup: Jeg må måske lige læse for Dem — det er ikke offentliggjort endnu; jeg håber, at vi får den fornødne tilladelse til at offentliggøre disse tyske dokumenter i løbet af nogle måneder, men i disse tyske dokumenter vil vi offentliggøre den ordre, som rigskansler Hitler udstedte i januar 1940, efter at den tyske kurérmaskine var faldet ned i Holland og hollænderne havde fundet nogle fortrolige papirer. Da udsendte rigskansleren en ordre om ubetinget hemmeligholdelse, og han siger:

> „Jeg forbyder derfor alle kontorer, som ikke henhører under værnemagten, uden min udtrykkelige instruks at beskæftige sig med forberedende arbejder for militære operationer eller for besættelsen af landområder udenfor Tyskland",

og der står udtrykkeligt, at dette direktiv fra Føreren og værnemagtens overkommando er tilstillet rigsføreren for SS. De vil altså se, i januar 1940 får Himmler besked om, at han skal holde fingrene fra alle problemer vedrørende besættelsen af fremmede områder, og så skulle han alligevel den 17. marts drage til Rostock for at forhandle om besættelsen.

Olesen: Ja ja, en sådan forholdsordre, eller hvad man skal kalde det, en sådan ordre så man tit blev ændret fra den ene dag til den anden.

Hækkerup: Det er jeg ikke uenig i, men så tager vi noget andet; vi har et velassorteret lager, som vil gøre indtryk, når det bliver offentliggjort.

Olesen: Ja, dèr har De jo en fordel for os.

Hækkerup: Det indrømmer jeg. Vi har den skrivelse, som værnemagtens overkommando sender til udenrigsministeriet den 2. april, hvori det hedder:

> „Da de øverste rigsmyndigheder efter Førerens befaling først må underrettes på besættelsesdagen, vil de anmodninger, der fra værnemagtens side skal stilles til dem indenfor deres kompetenceområder, først på denne dag blive meddelt dem gennem værnemagtens overkommando".

Olesen: Ja, dèr siger jo f. eks. Schmidt i sin bog „Statist auf die politische Bühne", at allerede ved mødet mellem Mussolini og Hitler den 18. marts i Brennerpasset vidste de besked om, at besættelsen af Danmark og Norge skulle foregå.

Dommeren: Det forbavsende er, at Mussolini blev fuldstændig ude af sig selv af lykke,

da gesandten om morgenen kom og fortalte det.

Hækkerup: Mussolini anede det ikke efter den indberetning, den tyske gesandt i Rom har givet.

Olesen: Nej, Schmidt siger heller ikke, at Mussolini blev oplyst om det, men han siger, han er vidende om det.

Hækkerup: Er det pastor Schmidt?

Olesen: Nej, Hitlers cheftolk. Det er en stor tyk bog, „Statist auf die politische Bühne". Det er en dagbog. Man kunne jo også modsat nævne Kaupisch's beretning om 9. april; dèr siger han også, at på grund af manglende dansk ordregivning kom det til ...

Hækkerup: Det kommer jeg til, for det tror jeg De har læst, som fanden læser bibelen. — Men så giver De en meget interessant fremstilling af forhistorien til Rostockmødet. De siger side 14, at den danske regering havde modtaget „alarmerende efterretninger" — eventuelt kan det være Kjølsens indberetninger —, og så siger De, at så lod den danske regering „ad diplomatisk vej forespørge, hvorvidt de forskellige forlydender havde noget på sig". Jeg er ikke klar over, hvor De har det fra. Er det et dansk initiativ?

Olesen: Ja, det tror jeg da nok. Er det ikke fremkommet bl. a. i en af den parlamentariske kommissions beretninger med hensyn til Kjølsens indberetninger? Der er også kommet en svensk hvidbog.

Hækkerup: Jeg tror, at De her forveksler med den svenske démarche, der blev foretaget i det tyske udenrigsministerium den 2. april. Da foretog den svenske gesandt en démarche og spurgte, hvad meningen var med transportskibenes samling i nordtyske havne. Jeg tror, det er det, De forveksler med, for hvis det er rigtigt, hvornår skulle det da være sket og gennem hvem?

Dommeren: Der står i noten: den parlamentariske kommissions beretning II, side 15.

Hækkerup: Men det refererer sig til indberetningerne, men ikke til, at den danske regering foretager nogen aktion. Det har jeg aldrig hørt før fra nogen side, at det var den danske regering, der lod forespørge, om de forskellige forlydender havde noget på sig. Alt, hvad der foreligger for os, går ud på, at udenrigsminister Munch havde det standpunkt, at det er håbløst at spørge dem, de vil lyve. Det samme sagde kammerherre Zahle i sine indberetninger, og dèr kunne han støtte det til det uheldige resultat af den svenske démarche. Han siger: spørger jeg dem, svarer de ikke, er der noget galt, må de ikke svare. Derfor undrer det mig, at De kommer til dette resultat.

Olesen: Ja, jeg kan jo ikke have alle disse dokumenter, som har været fremme, i hovedet i den forstand.

Dommeren: Men der står ikke alene, at man forespørger, men også det tyske svar.

Hækkerup: Ja, det er meget detailleret, for De siger, at tyskerne svarer,

> „at man gerne ønskede en forhandling, at en delegation ville være velkommen til Tyskland, og at man gerne så udenrigsministeren, dr. Munch, som deltager".

Det må De have et sted fra.

Olesen: Nå, ja ja, nu tror jeg, det dæmrer for mig. De ting der er ting, som navnlig dr. Jacobsen mente at vide, og som han foregiver at have fået at vide mest af dr. Brandt. Det er rigtigt nok; nu kan jeg huske det.

Hækkerup: Men så vil jeg gerne spørge: Hvem er det, man henvender sig til? Det kan da ikke være Himmler, den danske regering spørger: hvad er det her for noget?

Olesen: Nej, det må jo have været den tyske udenrigsminister, eller hvem det er. Men derfor kan der jo godt have været talt om det.

Dommeren: Men det er en værdifuld oplysning. De mener, at det er noget, som dr. Jacobsen har fra Brandt?

Olesen: Ja, det vil jeg altså mene. Jeg kan jo kun sige, nu jeg får det forelagt — jeg husker nemlig, at vi har talt om de ting; det husker jeg, og jeg er nogenlunde sikker på, at ...

Hækkerup: Det er Jacobsen, De har det fra?

Dommeren: Som angiver, at det er fra Brandt.

Hækkerup: Ja, Brandt ved De er død, han blev henrettet, men om ham siger stabschef Wolff, at han har ikke større fidus til Brandts sandhedskærlighed. Han siger, at han var sekretær hos Himmler, og at han „under sagens behandling afgav tre forskellige forklaringer til samme forhold, og han blev under sagen betegnet som utroværdig". Det er af sine egne, man skal have det.

Olesen: Javel, men jeg må have lov til at sige dèr, at det er en kendt sag — det har jeg i hvert fald opdaget bagefter —, at i de forskellige stabe var der mange gange rivalisering, den ene kunne ikke tåle at se den anden. At de ting kommer frem, er forklarligt

forsåvidt efter min opfattelse. I et diktatur, hvor pressefrihed og anden frihed knægtes, må det ende i en vis grad af korruption.

Dommeren: Det, vi gerne vil have fastslået, er kun dette, at Deres bemærkning her mener De at kunne bygge på, hvad dr. Jacobsen har fortalt, og Jacobsen mener De har det fra Brandt. Og ingen af dem havde noget med udenrigsministeriet at gøre.

Olesen: Ja, men som svar på forhørslederens bemærkning om Wolff, da gjorde det sig i høj grad gældende, dette rivaliseringsforhold.

Dommeren: Men det er nu, han siger det.

Olesen: Javel, men det vil sige, at den ene, for at sige det på dansk, rakker den anden ned, så godt han kan.

Hækkerup: Så siger De side 15:

„Herefter afrejste en dansk delegation, hvoriblandt udenrigsministeren, til Mecklenburg".

Har De nogen som helst mening om, hvordan delegationen kom derned? For det har været et stort problem for os, idet De derefter siger:

„hvor man i Rostock og det nærliggende badested Doberan i dagene fra lørdag den 16. til søndag den 17. marts 1940 forhandlede med en tysk delegation, hvoriblandt SS-rigsfører Heinrich Himmler".

Har De nogen idé om, hvordan den danske delegation er kommet derned om lørdagen?

Olesen: Nej, men der gives så mange veje.

Hækkerup: Nej, det gør der ikke. Dr. Munch kunne ikke sejle, fordi sejladsen var standset af is. Han kunne ikke flyve, for det var standset af tåge. Han kan svømme eller gå derned, og Guldberg siger, at han er kørt i bil. Men De ved ikke, hvordan det er sket?

Olesen: Nej.

Hækkerup: Jeg gør opmærksom på, at vi ved, at dr. Munch var i København sent lørdag eftermiddag.

Olesen: Ja, det har jeg set.

Hækkerup: Og De har haft lejlighed til at studere de forskellige oplysninger, vi har om luftfarten, færgerne o. s. v.?

Olesen: Ja, men efter de oplysninger synes jeg der gik en færge — jeg ved ikke, om det er i kommissionsberetningen eller i aviserne, der står, at færgen gik, men havde bare ingen forbindelse fra Warnemünde med toget til Rostock.

Hækkerup: Det står ikke her. Der gik derimod en færge søndag formiddag, men så kan han ikke være nået til Rostock i tide.

Olesen: Men jeg hæfter mig ved, at persontoget var gået fra Warnemünde, inden dr. Munch kom. Men det er noget sludder, for selvom det ikke var gået, havde han naturligvis ikke benyttet toget, når han kunne køre dertil i den halve tid i bil.

Hækkerup: Men De kan ikke hjælpe med dette?

Olesen: Nej.

Hækkerup: Men hvorfra har De, at mødet skal have strakt sig fra lørdag den 16. til søndag den 17.?

Olesen: Det var den almindelige version. Det har jeg fra, når Jacobsen siger, at han fik ordre til at tage derned og være der den 16.

Hækkerup: Det siger dr. Jacobsen ikke. Han siger, at han fik ordre den 16.

Olesen: Ja, det har han da sagt til mig, at han tog til Rostock den 16.

Hækkerup: Så siger De videre, at man var enig om fra dansk og tysk side, at forhandlingerne skulle hemmeligholdes, og tilføjer:

„For ikke at vække opsigt var delegationens medlemmer indlogerede forskellige steder i Rostock og Doberan, de fleste af tyskerne i et pensionat i Doberan".

Det går jeg ud fra at De også har fra dr. Jacobsen?

Olesen: Ja — det er nærmest, det er jo nærmest fra Jacobsen, hvis det ikke er noget, jeg har taget med fra Guldbergs pjece.

Hækkerup: Guldberg har sagt forskellige ting. Han har også fortalt Winding Christensen, at forhandlingerne foregik i en gruppefører Wulfs villa i Doberan, men det kan vi forstå, det er der ikke noget om. Så bliver man nervøs for, at det skal være Wolff, men han siger, at det er løgn. Men noget særligt om det kan De ikke sige?

Olesen: Nej.

Hækkerup: Så siger De, at „de indledende forhandlinger skete gennem Sendemænd. Det er meget vagt. Hvem var sendemænd?

Olesen: Det var fra begge sider, fra delegationerne, som var dernede.

Hækkerup: Nu gør jeg opmærksom på for en ordens skyld, at samtlige danske påståede deltagere har dementeret, og at de herrer Lunding, Stemann og Kjølsen kan dokumentere, at de ikke har været i Rostock. Men det, jeg er interesseret i, er egentlig den tyske sendemand. Er det dr. Jacobsen?

Olesen: Ja bl. a. vistnok. Se dr. Jacobsen

siger, det foregik jo ikke på den måde, i en stue eller sal, hvor det nu var, hvor tyskerne sad på den ene side og danskerne på den anden og forhandlede problemerne. Det foregik på den måde, at de sendte — ja, sendemænd? det udtryk har jeg brugt, fra den ene til den anden. Det er altså hans forklaring.

Hækkerup: Men kan De ikke se, at det bliver mere og mere vanvittigt. Man løber frem og tilbage med små breve fra Munch til Himmler og omvendt.

Olesen: Der er jo ingen, der siger, at det er små breve, og at de render frem og tilbage. Det er jo ikke rimeligt i hvert fald, at de har siddet i en stue og forhandlet.

Hækkerup: De skriver dog senere, at de afgørende samtaler blev ført mellem Munch og Himmler.

Dommeren: Hvad skulle de rejse til Doberan for, når de ikke kom sammen?

Olesen: At de afgørende samtaler blev ført mellem Munch og Himmler, er ikke det samme som, at der er en stor forsamling eller repræsentation fra begge sider.

Dommeren: Men sendemændene? Hvor har De dem fra? Er det dr. Jacobsen?

Olesen: Ja, det er ham, der har forklaret mig det dèr.

Hækkerup: De ved, at i Guldbergs vidt forskellige fremstillinger optræder der på et vist tidspunkt sendemænd, men det opgiver han senere og siger, at det må være galt, for de har været sammen, ellers kunne der ikke optages en stålbåndsoptagelse. Stålbåndsoptagelsen har De droppet.

Olesen: Ja, det er noget forbandet sludder.

Hækkerup: Det er jeg enig i. Derimod siger De, at der er optaget en protokol.

Olesen: Man kan da sige sig selv, at hvis mødet er foregået ved sendemænd og nogenlunde hemmelighedsfuldt, er det nødvendigt, for hvor skulle de have et stålbånd?

Dommeren: Det er en urimelig tanke, at en mand skulle fare omkring med stålbåndet.

Olesen: Ja, den skubber jeg altså i baggrunden.

Hækkerup: Men De siger, der er optaget en protokol.

Olesen: Ja, det mener dr. Jacobsen.

Hækkerup: Har han nogen mening om, hvor den er?

Olesen: Han mener, den er taget af englænderne.

Hækkerup: Af englænderne?

Olesen: Ja, hvis den ikke er brændt. Der er jo brændt en hel del i Berlin.

Dommeren: Vi ved jo, at den skulle ligge i et blikhylster eller zinkhylster.

Olesen: Ja, det er også Guldberg.

Hækkerup: Nej, det er Binnerup. Vi har forskellige versioner, og nogle af dem er faktisk morsommere end Deres. Så taler De her om deltagerne og nævner, at dr. Brandt har fortalt, hvem det var. De nævner kammerherre Zahle, direktør Stemann og daværende ritmester Lunding. De ved, at Stemann og Lunding har dementeret og kan dokumentere, hvor de var. For Zahles vedkommende ligger dementiet i det dementi og bevis, vi har fået fra Kjølsen.

Dommeren: Undskyld lige. Der står, at Brandt skal have meddelt Guldberg, men det har han ikke gjort, for de har siddet og snakket sammen om, hvem det kunne være, og er nået til, at det kunne være Zahle, det kunne måske være Lunding.

Olesen: Der er en ting dèr, som ikke er fuldt opklaret endnu, men det ser i virkeligheden ud til, at der er sket en forveksling mellem krigsministeriets direktør v. Stemann og en v. Stemann, der var med fra tysk side.

Hækkerup: Det var vist også Guldberg, der nævnte det.

Olesen: Det kan jeg nu ikke rigtig forstå.

Dommeren: Der er en, der har sagt direktøren i krigsministeriet, uden at give navnet. Det må være Dahl i formiddags.

Olesen: Ja, men dette her med v. Stemann kan Guldberg ikke have talt om. Det kan han ikke vide. Den forveksling, jeg taler om her, kan Guldberg ikke have sagt noget om, for det er forholdsvis nye oplysninger, jeg har fået; de er ikke mere end 14 dage gamle. Han kan ikke vide noget om det.

Hækkerup: De nævner ikke Kjølsen blandt de danske deltagere.

Olesen: Nej.

Hækkerup: Han nævnes jo af Guldberg.

Olesen: Ja, men nu kan jeg ikke lige huske, hvad det er, men dengang syntes jeg, der var en hel del, der tydede på, at det var afgjort, at Kjølsen ikke havde været med.

Hækkerup: Bl. a. de offentliggjorte dagbøger fra ham og hans kone.

Olesen: De er først kommet senere.

Hækkerup: De har altså ad anden vej fået opklaret, at Kjølsen ikke kan have været med?

Olesen: Ja, jeg har ad anden vej fået oplysninger, hvorefter jeg måtte skønne, at Kjølsen ikke havde været med, og derfor har jeg draget ham ud.

Dommeren: Hvad er det for veje, De har fulgt for at få Kjølsen trukket ud? Hvem har fortalt Dem det? Er det dr. Jacobsen.

Olesen: Nej, det tror jeg ikke, for det kan dr. Jacobsen ikke vide noget om, for han kendte ikke nogen af de danske deltagere. Men det er visse omstændigheder — „ad anden vej" er måske et forkert udtryk, men visse ting gjorde i hvert fald, at jeg blev betænkelig ved at tage Kjølsen med.

Hækkerup: Må jeg da spørge, om De har foretaget særlige undersøgelser for at konstatere, at det er rigtigt, at Zahle, Stemann og Lunding har været med?

Olesen: Nej — ja det har jeg nok, men jeg har ikke kunnet finde noget, som kunne afkræfte, at de var med.

Hækkerup: Og så har De støttet Dem til Guldberg på det uhyggeligt løsagtige grundlag, han er nået til det på.

Olesen: Jeg har jo ikke talt med Guldberg.

Hækkerup: Er det da ikke letsindigt ikke at tale med den mand, der er kilden til Deres oplysninger?

Dommeren: De starter med at sige, at alt, hvad De meddeler, er dokumenteret.

Olesen: Jeg skal sige retten, at når jeg ikke på nogen måde har bestræbt mig for at komme i forbindelse med Guldberg i denne sag..

Dommeren: Var det for at bevare den gode tro?

Olesen: Nej, den kunne jeg sikkert godt have fået bestyrket, hvis det var det, jeg havde villet, men det var, fordi jeg ikke ville have, at Guldbergs udsendelse og det arbejde, jeg har gjort med „Fra utrykte kilder", skulle have mere end nødvendig forbindelse med hinanden, i hvert fald ikke så megen forbindelse, at det ene blev et aftryk af det andet.

Hækkerup: Det forstod jeg ikke rigtig.

Olesen: Det er også derfor jeg giver mig til at undersøge nede i Tyskland — dèr kan undersøges, man kan f. eks. få at vide, at dr. Riedweg og Grothmann ikke har været med; det kan man få at vide ved simpelthen at spørge disse mennesker. De samme muligheder har vi jo knap nok her i Danmark.

Hækkerup: Der er da ingen, der har forbudt Dem at skrive og spørge oberstløjtnant Lunding f. eks., om han har været med.

Olesen: Nej, men De ved jo godt, hr. Hækkerup, at vi landsforrædere bliver betragtet med en vis overlegenhed, og hvis jeg havde..

Dommeren: De kan ikke betragtes som landsforræder; De er jo ikke dømt.

Olesen: Nej, det er også derfor, jeg er ærgerlig over det, jeg har jo ikke begået landsforræderi, men det er den almindelige opfattelse; sådan er det hos os, det kan dommeren læse i aviserne i 1945: der sad kun landsforrædere i Faarhuslejren, og blandt dem var også vi andre, som ikke blev dømt.

Hækkerup: De tyske deltagere, De nævner, har De, går jeg ud fra, fra dr. Jacobsen. Dèr nævner De — foruden Himmler — Brandt og Jacobsen, og så oplyser De altså dette om Riedweg og Grothmann.

Olesen: Ja.

Hækkerup: Så kommer der en fremstilling side 16 af selve forhandlingernes forløb, og De siger, at man fra tysk side meddeler, at nu ved man, at de allierede vil angribe Norge, og Tyskland må derfor besætte Norge, og det kan man kun, hvis man samtidig kan besætte Danmark, og derfor ønsker de tyske deltagere, at besættelsen skal foregå gnidningsløst. Og så tilføjer De, at man i Tyskland var klar over, at et skinforsvar var nødvendigt, bl. a. af hensyn til folkestemningen her i landet og for at undgå et engelsk bombardement, og endvidere fremhæver De stærkt, at

> „såfremt man fra dansk side ville være indforstået med, at en besættelse ikke ville møde effektiv modstand, ville Tyskland til gengæld afgive forsikring om, at regeringen ville forblive uantastet, og at Danmark i det hele skulle få en enestående stilling".

Hvor stammer denne fremstilling fra?

Olesen: Det er det indtryk, som dr. Jacobsen har fået af hele atmosfæren og det, der foregik.

Hækkerup: Har han sagt, at dette var forhandlingsgangen, at dette var det tyske synspunkt?

Olesen: I hvert fald noget i den retning. Selvom det ikke var udtrykt på den måde, var det i hvert fald meningen.

Hækkerup: Men det, jeg mener, er: Har han direkte sagt det, eller har han bare ræsonneret sig til, at dette måtte være det tyske standpunkt?

Olesen: Han har altså sagt, at det var den almindelige opfattelse i de tyske kredse, der havde med det at gøre, at sådan forholdt det sig.

Hækkerup: Må jeg så spørge direkte: Har dr. Jacobsen personlig sagt til Dem, at han personlig har deltaget i forhandlingerne?

Olesen: Nej.

Hækkerup: Så kan vi nok gå ud fra, at enten er det et ræsonnement eller noget, han har hørt. Har han sagt, at dr. Brandt personlig har deltaget?

Olesen: Ja, det har han.

Hækkerup: Så må den fremstilling, han giver her, altså stamme enten fra Himmler eller fra Brandt?

Olesen: Ja, der var jo også andre dernede.

Hækkerup: Nej, De har reduceret de andre væk. Riedweg ...

Olesen: Javel. Riedweg og Grothmann, men der var vel også andre.

Hækkerup: Nå, der har været flere med?

Olesen: Ja, jeg ved ikke, om der var flere med i Doberan, men blandt dem, der havde med det at gøre, var der rimeligvis også nogle.

Hækkerup: Det er også et ræsonnement.

Dommeren: Men dette her mener De er det indtryk, som dr. Jacobsen har fået ud af det uden at have deltaget i forhandlingerne?

Olesen: Ja, han har jo ikke direkte — han har jo f. eks. ikke forhandlet med Munch.

Hækkerup: Det interesserer mig meget, at dr. Jacobsen er kommet til, at man fra tysk side vidste, at der ville komme et angreb på Norge, for når jeg læser Jodls dagbog, ser jeg, at endnu den 14. marts skriver han, at Hitler stadig søger en begrundelse for at sætte „Weserübung" i scene. Hvis han på det tidspunkt vidste, at et engelsk angreb var i anmarch, behøvede han ikke at lede efter en begrundelse.

Olesen: Ja, det er nemt nok at komme ind på, for det er så modstridende.

Hækkerup: Så står der, at udenrigsministeren skal hertil have svaret, at han savnede bemyndigelse til at indgå en sådan aftale. Er det noget, De har fået oplyst, eller noget, som De ræsonnerer Dem til?

Olesen: Det mente Jacobsen også. Nu er der jo det at sige, at man har, navnlig i pressen og vist også i den parlamentariske kommission, gjort pastor Schmidt til hovedvidne i denne sag. Hovedvidnet er jo i virkeligheden dr. Jacobsen.

Hækkerup: Javel, det bliver jeg klar over efter dette her. — Dr. Jacobsens erklæring af 27. august har vi talt om og hans senere erklæring, og vi har også talt om Sepp Tiefenbachers erklæring. Så skriver De side 19:

> „Som tidligere omtalt er det tillige ad anden vej fastslået, at udenrigsminister Munch i de pågældende dage opholdt sig i Rostock."

Pastor Schmidt har altså sagt, at han har mødt ham søndag den 17. Men „de pågældende dage", hvis jeg hæfter mig ved det, har De ikke fra anden side end pastor Schmidt. Det, De tænker på her, er pastor Schmidt?

Olesen: Det, jeg tænker på, er dels pastor Schmidt, som siger, at han har mødt Munch i Rostock den 17., og dels Jacobsen, som efter min opfattelse siger, at selvom han ikke har talt med dr. Munch, har han set ham.

Hækkerup: Men De skriver her: Schmidt. Det må være „ad anden vej".

Olesen: Ja, men Jacobsen skal forstås således, at han har set Munch.

Hækkerup: Så har De en erklæring fra friherre v. Loew, dateret 12. november 1950. Den går jeg ud fra De har fået på samme måde som de øvrige erklæringer, ved henvendelse til ham?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Og han har, går jeg ud fra, selv redigeret den?

Olesen: Jeg har ikke haft spor med nogen af erklæringernes redaktion at gøre.

Hækkerup: Har De bedt om den skriftligt?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Han afgiver en erklæring, som i virkeligheden, kan vi godt være enige om, intet indeholder. Han siger:

> „Da der i min afdeling i april og maj 1940 blev givet meddelelse om spørgsmålet om muligheden af en mere aktiv tyskvenlig regering end den daværende, antydede mine daværende foresatte i Reichssicherheitshauptamt, at den tyske regering var forpligtet til at tage vidtgående hensyn til regeringen Stauning af grunde, der hang sammen med gennemførelsen af besættelsen af Danmark".

Det siger jo intet.

Olesen: Nej, det siger ikke meget. Det peger jo mere på 9. april end på Rostock.

Hækkerup: Ja, det er det, det gør. Side 22 er der nogle ting. De siger, at Himmler

> „senere overfor en af de tyske mødedeltagere udtalte sin anerkendelse af den nøjagtighed, hvormed man fra dansk side havde fulgt den tyske henstilling",

altså i Rostockmødet. Hvem er det fra?

Olesen: Det er også fra dr. Jacobsen, som Himmler skulle have sagt sådan til — ikke til Jacobsen, men til Brandt.

Dommeren: Jacobsen har det fra Brandt?

Olesen: Jacobsen har det fra Brandt.

Hækkerup: De siger:

„Det er ligeledes kendt, at Himmler, da Hitler senere på grund af den tiltagende sabotage her ønskede en skarpere kurs i Danmark, søgte at afværge dette ved overfor Føreren at henvise til den loyale måde, på hvilken Danmark havde fulgt de under Doberanmødet givne anvisninger".

Dèr har vi altså en udtalelse fra Wolff, som siger, at de problemer har aldrig været drøftet. Men De har det fra dr. Jacobsen?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Jeg vil ikke hæfte mig ved, at De taler om to tyske handelsfartøjer, der løb ind til København. Mig bekendt var det kun eet; det gør ikke så meget. Men derimod er jeg meget forundret over det, De skriver side 23. De skriver:

„Det er oplyst, at de tyske fartøjer var fuldstændig ubeskyttede, jfr. major Gleins artikel i „Militär-Wochenblatt" nr. 40, 1941, sp. 1651. Fra tysk side har man åbenbart regnet med, at der var fri passage".

Og det siger De De finder i beretning II, aktstykker, side 168. Det undrer mig virkelig, at De kan læse det på den måde. Sådan kan jeg virkelig ikke læse, hvad major Glein skriver. Han skriver følgende:

„Det var et haabløst Foretagende. Vore Bekymringer blev større og større. Selv om Fortets Kanoner bliver ved med at tie, hvorledes skal vi saa komme igennem de danske Minefelter uden Lods? Skulde vi ikke hellere vende om og lande et eller andet Sted paa den danske Kyst? Denne Tanke skød frem i et Sekund, men lige saa hurtigt havde vi afvist den. Det kunde derslet ikke være Tale om. „Afdelingen Major Glein gaar i Land i København med Magt!" Saaledes lød vor Ordre. Og denne Ordre bliver gennemført, lad det saa gaa, som det vil. Hvis vi har Heldet med os, lykkes Landsætningen; hvis vi ikke har Heldet med os, saa dør vi en ærlig Soldaterdød. Men hvis vi skal finde vor Grav i Østersøen, saa skal vort Flag vaje over Skibet, til det synker i Dybet".

Det er fanden til form for at føle sig sikker på, at der er fri passage. Vil De ikke være enig i, at det kunne være udtrykt meget klarere?

Olesen: Ja, men det er dèr ligesom andre steder, det er ligesom nede ved Gedser og ligesom nede ved den sønderjyske grænse. En tysk soldat har for ikke længe siden fortalt mig, at de marcherede over grænsen ved Krusaa i strækmarch, hvad man ikke plejer at gøre nu om dage, når man skal til at angribe et land. Iøvrigt har en af de soldater, der var med i det skib, der løb ind til København, givet mig en helt anden forklaring. Han siger det på den måde, at de anede ikke, hvor de skulle hen; man havde samlet på det skib et stort antal dansktalende indenfor den tyske hær, fordi det havde betydning, at de kunne tale dansk, når de kom til København. Han var altså en af dem, og da de sejlede op gennem Bæltet, tænkte de, at de skulle til Norge, og de kunne ikke forstå, da de drejede af og sejlede ned i Sundet, hvad det skulle betyde. De blev ved at sejle ned i Sundet, og inden de kom til Middelgrunden, blev de kaldt under dæk, og så sagde den kommanderende ...

Hækkerup: Det er altsammen fuldstændig rigtigt. Jeg ved godt, at de menige soldater ikke var informeret om, hvor de skulle hen, og major Glein sejlede til at begynde med med forseglede ordrer. Men han har ikke indtryk af, at der er fri passage. Han er på sit mandskabs vegne hundeangst.

Olesen: Efter vedkommende befalingsmands forklaring skal han alligevel have vidst det: vi blev kaldt under dæk, da vi kom i nærheden af Middelgrunden, og dèr fik de forklaring på, at de skulle besætte København, og hvis der var nogen, der var — de fik at vide, hvad poster der var, og hvis nogen ikke havde forstået det, ville han gerne bede dem spørge. Da siger en: jeg forstår ikke, vi ligger jo næsten udfor Middelgrundens kanoner, det er da en fare i hvert fald; og da blev der svaret, at der var ingen fare fra Middelgrunden, derimod var der elektriske miner, som kommandanten, eller hvem det var, ikke var sikker på, og derfor fik de fat i en dansk isbryder, var det vistnok.

Hækkerup: Det var en tysk.

Olesen: Nå, det var altså en isbryder, som gik foran skibet af hensyn til disse miner. Det var altså hans opfattelse af det.

Hækkerup: Men hele hans fremstilling er skrupforkert; det er der ikke tvivl om. — Så vil jeg lige hæfte mig ved, at De taler om, at der den 5. april kl. 21 af statsbanerne var givet ordre til at gøre vejene nede ved Gedser farbare. Jeg hæfter mig ved det, fordi De må vide, at det er forkert. De må vide fra den parlamentariske kommissions beretning, at

det kun drejede sig om den ene vej, og at den anden var i høj grad farbar. Men jeg indrømmer, det ser bedre ud, når man siger begge veje.

Olesen: Nej, det er ikke derfor, der er sagt begge veje.

Hækkerup: Det er jeg lidt bange for.

Dommeren: Der er også det med landgangen midnat, kl. 030. Det er ikke rigtigt.

Hækkerup: Nej, det har vi undersøgt. De kom først kl. 4 morgen.

Olesen: Jeg har et vidne på, at de var i Nykøbing kl. 4½.

Hækkerup: Det skal nok stemme, de havde motorcyklepatrouiller. Så gengiver De side 28 følgende:

> „Den 25. april 1946 meddelte „Information", at bladet havde „erfaret, at der i Tiden før den 9. April er givet forskellige fortrolige Ordrer til visse Officerer, som disse imidlertid ikke tør referere paa nuværende Tidspunkt af Hensyn til eventuelt Tab af Stilling eller Pension"."

Og bladet udtaler: den parlamentariske kommission må foretage afhøring o. s. v. Jeg vil gerne spørge: Hvad har De gjort for at få verificeret denne 5 år gamle bladmeddelelse?

Olesen: Der er ikke gjort noget.

Hækkerup: Synes De, det er helt loyalt?

Olesen: Hvor skal jeg henvende mig for at gøre det?

Hækkerup: De kan gøre som jeg. Jeg ringede til „Information" og spurgte: Hvad er det for en historie? må jeg snakke med medarbejderen. Det tog lidt tid, og han var absolut ikke lykkelig ved at blive trukket frem ved ørerne, for jeg sagde, at han kunne risikere at komme herop og blive afhørt. Jeg ville vide, hvor han havde den historie fra. Det kunne han ikke huske.

Olesen: Den er ikke dementeret.

Hækkerup: Nej, men den er heller ikke fulgt op, og De kan godt se, hvor vigtigt det var, hvis der virkelig forelå fortrolige ordrer til forts- og skibschefer, ordrer, som de ikke tør meddele af frygt for at miste stilling og pension. Kalder De virkelig det en loyal fremstilling?

Olesen: Ja, det er den fremstilling, som „Information" har givet, og som heller ikke er dementeret. Jeg har meget ringe muligheder — det hjælper ikke, hr. Hækkerup kan ringe til „Information" og få endda en høflig behandling og en beklagelse også, men de muligheder har jeg ikke.

Hækkerup: Jo De har.

Olesen: Nej, jeg har ikke.

Hækkerup: I hvert fald kunne De have prøvet det, eller i hvert fald kunne De have ladet være med at bringe en 5 år gammel avisskrøne.

Olesen: Ja, avisskrøne? Det skal da først vise sig bagefter, om det er en skrøne.

Hækkerup: Ja, det skal det nok. Der foreligger i de 5 år ikke et eneste ord om, at det skulle være rigtigt. Ikke en eneste er trådt frem og har sagt, at der forelå ordrer af den art. Tror De virkelig, man ville frygte for at træde frem med en viden af den karakter, hvis man havde den? Selvfølgelig ikke.

Olesen: Iøvrigt har flere officerer, som jeg ikke skal navngive her, efter at „Fra utrykte Kilder" er udkommet, skrevet breve, og kun een er gået imod det, admiral Rechnitzer, men andre højtstående officerer skriver, at den fremstilling, De har givet i Deres bog, er sikkert rigtig, for de har selv de samme erfaringer fra den 9. april.

Hækkerup: Jeg må bede Dem give os navnene på disse officerer.

Olesen: Ikke i dag da.

Hækkerup: Vil De være villig til at sætte Dem i forbindelse med disse officerer for at få tilladelse til at give deres navne?

Olesen: Ja, det vil jeg, men når jeg får et brev, som jeg må opfatte som et personligt brev, og hvori der ikke står noget om, at offentliggørelse er tilladt, kan jeg ikke anvende et sådant brev og heller ikke disse mænds navne, uden at jeg har tilladelse til det. Det er ikke sådan, at det drejer sig om en enkelt; det drejer sig i hvert fald om 4.

Hækkerup: Men jeg må bede Dem om at få tilladelse fra disse folk til at sende os disse breve.

Olesen: Ja, jeg kan skrive til disse officerer og bede om tilladelse.

Dommeren: Til at give kommissionen brevene.

Olesen: De er jo i stillinger stadigvæk, disse officerer, men på den anden side synes jeg også, at hvis de ikke vil stå ved det f. eks. ved domstolene, så er det meget uforsigtigt af dem at skrive et brev til mig, som de ikke kender. Jeg kunne jo være illoyal og have sat det i „Revision"s næste nummer som en god ting.

Dommeren: Derfor synes jeg, det var rigtigt, hvis De skrev til disse folk og sagde, at De i sandhedens interesse beder dem om tilladelse til at meddele kommissionen disse breve.

Hækkerup: De har fået den lille Leiferaffære med; De kan huske den lille sag om Leifers besøg hos generalauditøren, og med en fremragende journalistisk evne har De gjort det bedre end Leifer selv, idet De siger, at han, Leifer,

„var meget forbeholden, men gav dog udtryk for, at politiet vidste, at Danmark ville blive besat, og at der ikke ville blive gjort modstand".

Har De det fra Leifer?

Olesen: Nej, det har jeg fra andre.

Hækkerup: Hvilke andre?

Olesen: Jeg ved kun, jeg har det ikke fra Leifer direkte, for jeg har ingen forbindelse med Leifer og har aldrig haft det. Men jeg har jo samlet breve og dokumenter; det har jeg naturligvis måttet samle sammen, hvor jeg kunne få fat på det.

Hækkerup: Jeg er enig i, at De har samlet sammen, hvad De kunne få fat i og kunne bruge, uden nogen som helst kritisk sans.

Olesen: Ja ja, uden kritisk sans er jo ikke rigtigt.

Hækkerup: Ja, nu kommer snart beretning III, som indeholder Leifers fremstilling. Når så Deres beretning kommer, går jeg ud fra, at De redresserer dette, for det tør Leifer ikke stå ved. Men når De på dette løse grundlag slutter, at dette

„tyder på, at der før den 9. april til i alt fald nogle politimestre er udgået en fortrolig meddelelse om, hvad der forestod, og en instruks om, hvorledes der skulle forholdes, når tyskerne kom",

så beder jeg Dem endnu engang erindre, at De selv har sagt, at De går med stort ansvar til opgaven. Det ræsonnement er i alt fald dristigt. Hele det problem bliver forøvrigt behandlet i den 3. betænkning. De nævnte før, at De støttede noget på den tyske værnemagtsberetning af 10. april 1940. I den står der:

„Paa Grund af mangelfuld Befalingsudstedelse til de danske Tropper kom det enkelte Steder til mindre Træfninger, men disse ophørte, da de danske Styrker blev gjort bekendt med deres Regerings Bestemmelse om, at der ikke maatte ydes Modstand".

Den siger jo ingenting.

Olesen: Gør den ikke?

Hækkerup: Nej, faktisk ikke.

Olesen: Hvad er så manglende ordreudstedelse?

Hækkerup: Det var simpelthen det, som er omhyggeligt forklaret i den parlamentariske kommissions beretning om krigs- og marineministeriet, at det viste sig umuligt at komme i forbindelse med dem, der lå ude i marken. Derfor gik der nogle timer, og det kom til kamp hist og her — bortset fra den meget forsigtige oberst i Vordingborg, som undlod at slås, til han havde telefonisk besked om, at han godt kunne lade være. — Side 39 har De en meget ejendommelig fremstilling. De siger, at Stauning søgte at opnå en ikke-angrebspagt med Tyskland, og De henviser til en politirapport over den tidligere tyske gesandt Renthe-Fink, der udtaler, at

„Stauning i 1938 henvendte sig først til den daværende Landesgruppenleiter der N.S.D.A.P. i Danmark, Haupt, for at denne kunne føle sig for på kompetent sted i Berlin",

og det skulle altså have til hensigt at få denne dansk-tyske ikke-angrebspagt, og så siger De, at en sådan kom dog først i stand i 1939; Norge, Sverige og Finland ønskede ikke at indgå på en sådan, kun Danmark indgik på den. Jeg hæfter mig ved dette. Det er rigtigt nok, at Renthe-Fink har sagt således, men synes De nu, at det er helt loyalt, at De så ikke gengiver, hvad der står i den parlamentariske kommissions beretning — den henviser De jo til — 2 sider længere henne, nemlig Munchs dementi. Så kan De naturligvis skrive, hvis De vil: jeg tror ikke på Munchs dementi, jeg tror, Renthe-Finks fremstilling er rigtig: at Stauning har søgt at få en ikke-angrebspagt, Munchs dementi tror jeg er løgn. Men det gør De ikke. De undlader at nævne dr. Munchs dementi, skønt De kender det, simpelthen fordi De er bange for, at det skal vække tvivl hos læserne.

Olesen: Ja, der er jo en grænse for alting. Min opgave med bogen er jo vel også ....

Dommeren: At dokumentere.

Olesen: Ja ja, der kan overhovedet ikke skrives en bog, uden at der kan rejses den slags indvendinger. Jeg har lige siddet og studeret et historisk værk, som la Cour har skrevet; det var ikke godt for ham, hvis han skulle i forhør i en lige så energisk parlamentarisk domstol.

Hækkerup: De har så side 44—45 fremstillingen af oberst Hartz-affæren, hele denne usandsynlige skildring, som Hartz har givet i den parlamentariske kommission af, hvorledes han, da han kommer til Tyskland og afløser Kjølsen som militærattaché, får at

vide, at Kjølsen har fået den tyske armébefaling og er rejst herop og afleveret den. Hele den historie gengiver De, endog under den form, at De citerer:

„saa siger Minister Mohr til mig" — altså til Hartz —: „Ja, det husker jeg godt, for jeg var Direktør i Udenrigsministeriet dengang, men i denne Armébefaling stod der den 11. som Invasionsdagen".

Hele denne fremstilling følger, hvad Hartz har sagt, og hvis den var rigtig, ville det betyde, at den danske udenrigsminister den 1. eller 4. april havde fået en genpart af den tyske armébefaling, og så ville hans optræden være aldeles uforsvarlig. De ved, at der i kommissionens betænkning I, hvor denne afhøring af Hartz er gengivet, sp. 569—574 findes en serie dementier fra de implicerede, ikke alene fra minister Mohr, men også fra den statskonsulent A. P. Jacobsen, hos hvem episoden skal være udspillet, og som siger, at der ikke engang var nogen middag, også fra Kjølsen. Hele denne serie af dementier, som viser, at historien er pure opspind, går De udenom. Det går ikke stille af, når denne episode glider ind i skolebøgerne. Kan De ikke se, at dette er grænseløst illoyalt. I en fremstilling, som De sender til udlandet, til alle ambassader o. s. v., giver De Hartz' søforklaring, som dementeres af alle implicerede. Ser De ikke det grænseløst illoyale i den holdning?

Olesen: Nej.

Hækkerup: Jeg tager side 46 — det er den form for journalistik, De to gange har fået honoreret med frihedsstraf. De gengiver, hvad Kronika har sagt. Han har sendt en skrivelse den 8. maj 1945 til den parlamentariske kommission; den har De i bilag til beretning II, side 15. Den gengiver De forbløffende korrekt; det er fuldstændig rigtigt, at Kronika har skrevet:

„I de første Dage efter den 9. April sagde mange af mine tyske Bekendte til mig: Indmarchen i Danmark maa have været aftalt mellem Berlin og København. Ellers kunde det hele ikke være gaaet saa glat".

Når De afleverer dette, får læseren ikke alene det indtryk, at det var opfattelsen i tyske kredse, men også, at denne opfattelse deltes af Kronika. De stryger nemlig den sidste sætning, hvor Kronika tilføjer: „Noget sådant troede Tyskerne faktisk paa!" udråbstegn. De interesserer Dem ikke for, at Kronika umiddelbart efter skriver: „Min egen Opfattelse af Stillingen i Danmark paa det omtalte Tidspunkt er denne", og så fortæller han sin opfattelse, som er stik modsat. De tager heller ikke med, at Kronika fortæller:

„Den 10. April sagde en af Dr. Goebbels' nærmeste Medarbejdere til mig: „Det er godt, at det i Danmark gik, som det gik. Hvis det var kommet til alvorlige Kampe, vilde vi have været nødsaget til at skride til Handling overfor nogle af de Danske her i Berlin, der har fortalt for meget forud for den 9. April ...".

De mener, det er en loyal og rigtig form for journalistik at pille noget ud og lade det stå som udtryk for Kronikas opfattelse, skønt De ved, at ved at læse en halv linie mere får man at vide, at det er galt ...

Olesen: Jeg kan ikke gøre ...

Hækkerup: Det kunne De dengang; De henviser udtrykkelig til stedet. Jeg kalder det grænseløst illoyalt.

Dommeren: Der citeres jo: aktstykker side 15.

Hækkerup: Kun et par enkelte ting til. De har f. eks. side 64 den oplysning, at

„Dr. Rudolf Jacobsen har efter kapitulationen været afhørt her i landet, men nægtede at udtale sig om Rostockmødet med den motivering, at han følte sig truet af det danske politi".

Har han sagt det?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Det er urigtigt. Han er afhørt af politiet, og disse udtalelser er slet ikke fremsat. Det ved vi fra politiadvokat Bech, som har afhørt ham. — Endelig siger De side 80:

„Ved et møde samme dag" — det er den 8. april — „besluttede regeringen, at hær og flåde skulle sættes i alarmtilstand. Af den parlamentariske kommissions beretning fremgår, at Alsing Andersen undlod at videregive regeringens ordre til søværnet".

De ved, at denne forenklede fremstilling af episoden er urigtig, for De har læst beretningen. — Jeg har kun eet spørgsmål tilbage til Dem, hr. Olesen; det er om finansieringen af denne pjece. Jeg har forstået, at De har foretaget indsamling hist og her; jeg har forstået, at hr. Sehested har ydet sit bidrag. Så er spørgsmålet: Hvilke udgifter har De haft i forbindelse med denne pjece?

Olesen: Hvilke udgifter man har haft? De almindelige udgifter, trykkeriudgifter og til undersøgelse, hvad der har været.

Hækkerup: Har De betalt noget for nogen af de erklæringer, der foreligger her fra danske eller tyske?
Olesen: Nej.
Hækkerup: Naturligvis ikke?
Olesen: Nej.
Hækkerup: Det er De bombesikker på?
Olesen: Ja.
Hækkerup: Der er ikke ydet noget som helst økonomisk vederlag til nogen af erklæringsafgiverne?
Olesen: Nej. Der er enkelte af dem, Grothmann, der har fået pakker ligesom så mange andre.
Hækkerup: Levnedsmiddelpakker?
Olesen: Ja.
Hækkerup: Som tak for venlig bistand?
Olesen: Nej, jeg ved ikke, der er så mange i Tyskland, der får de pakker. Hvorfor skulle man undlade dem? Det kan ikke hjælpe at insinuere, at det er betaling derfor.
Hækkerup: De ved, at der går det rygte i visse blade, at De har betalt pastor Schmidt 800 kr. for denne erklæring.
Olesen: Det har jeg set.
Hækkerup: Og det er løgn?
Olesen: Ja.
Hækkerup: Absolut?
Olesen: Ja.
Hækkerup: Under vidneansvar?
Olesen: Ja.

Hermed sluttede afhøringen.

For kommissionsdomstolen mødte pany som vidne fhv. folketingsmand, pastor Johs. C. Schmidt.

Hækkerup: Der er nogle ganske enkelte spørgsmål, jeg gerne vil stille. Det første spørgsmål er dette, om andre end dr. Jacobsen vil være i stand til at bevidne, at pastor Schmidt var i Rostock den 17. marts?
Schmidt: Nej, det tænker jeg ikke.
Hækkerup: Erindrer De, at De har truffet nogen dernede, som De kender, og som kunne huske det?
Schmidt: Nej nej.
Hækkerup: Det mener De ikke der er?
Schmidt: Nej, jeg ved ikke nogen.
Hækkerup: Vi har haft lejlighed til at tale med hr. Olesen, som hævder i det væsentlige at have sin viden om Rostockmødet, i hvert fald om detailler i Rostockmødet, fra dr. Jacobsen, og der kommer noget dèr i den erklæring, pastor Schmidt har afgivet den 15. november om Jacobsens udtalelser til Dem. Det fremgår af det, Olesen har fortalt os, at dr. Jacobsen ikke mener til Dem at have nævnt, at han skulle deltage eventuelt i forhandlinger mellem dr. Munch og Himmler. Men jeg forstod også på pastor Schmidt, at vi før var nået til, at det turde De heller ikke fastholde?
Schmidt: Fastholde, at han skulle...
Hækkerup: At han udtrykkeligt overfor Dem havde nævnt, at han eventuelt skulle assistere ved forhandlinger mellem Himmler og Munch.
Schmidt: Nej, det kan godt være, at jeg har udtrykt mig lidt mindre tydeligt.
Hækkerup: Det er jo sagt meget klart i erklæringen, men vi foreholdt Olesen det, og han siger, at dr. Jacobsen til ham har sagt, at det kan ikke være rigtigt, for det ville stride mod hans instruks og hele hans indstilling.
Schmidt: Ja, det kan godt være.
Hækkerup: Så vil jeg spørge, om pastor Schmidt er i stand til at huske lidt nærmere om mødet den 25. september 1938, det møde, som Mohr skildrer for os. Jeg forstod, at pastor Schmidt nu var nået til at kunne erindre denne episode.
Schmidt: Ja, jeg erindrer denne situation, at jeg gik op og ned — om natten var det, ikke sandt? — og talte nogle ord med dr. Munch. Det kan jeg nok huske, nu da jeg bliver mindet om det, men mere heller ikke.
Hækkerup: Og pastor Schmidt husker ikke, om dette møde gjorde særligt indtryk netop på grund af de udenrigspolitiske forhold den gang?
Schmidt: Nej.
Hækkerup: Pastor Schmidt kan heller ikke sige noget om, hvor De var på vej hen ved den lejlighed?
Schmidt: Nej. Det undrer jeg mig selv over, men det kan jeg ikke. Det kan have

været fra København til Berlin, og det kan have været den anden vej, til Goldap.

Hækkerup: Endelig har pastor Schmidt jo set, at der i pressen har været forlydende fremme om, at redaktør Olesen har betalt pastor Schmidt 800 kr. for erklæringen af 15. november?

Schmidt: For erklæringen?

Hækkerup: Ja.

Schmidt: For erklæringen? Som et vederlag for erklæringen? Nej. Det har pressen måske sagt; det er der ikke noget om.

Hækkerup: Og det siger pastor Schmidt under vidneansvar?

Schmidt: Javel.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 16,45.

Torsdag den 19. april 1951, kl. 11.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne oberstløjtnant H. M. Lunding.

Dommeren: Denne kommissionsdomstol er nedsat på foranledning af den parlamentariske kommission med det formål at søge opklaret, om der foreligger nogen virkelig baggrund for rygterne om et møde i Rostock eller Doberan den 17. marts 1940. Allerede på et meget tidligt tidspunkt af sagen, vel i det første, vi har fået, træffer vi oberstløjtnantens navn som en af deltagerne i mødet. Nu har oberstløjtnanten jo dementeret, men der er forskellige spørgsmål, vi gerne vil have lov til at rette til Dem til nærmere supplering af Deres dementi. Mødet foregår for lukkede døre i henhold til en kendelse, der er stadfæstet af Højesteret, og det er som vidne, De møder, så De har pligt til at tale sandhed.

Hækkerup: Det er altså ikke selve spørgsmålet om oberstløjtnantens påståede deltagelse i Rostockmødet, der interesserer mig, for dèr har vi fået et meget klart dementi.

Dommeren: Oberstløjtnanten har ikke været med til et møde mellem Munch og Himmler i Doberan eller Rostock den 17. marts 1940?

Lunding: Nej.

Hækkerup: Og heller ikke på noget andet tidspunkt?

Lunding: Heller ikke på noget andet tidspunkt eller noget andet sted.

Hækkerup: Jeg ved ikke, om oberstløjtnanten i sin tid så den artikel i bladet „Revision", skrevet af Frede Jordan, hvor han på grundlag af oplysninger fra en mand, der hedder Marxen, fremsætter den påstand, at oberstløjtnanten i dagene fra den 17. marts til den 9. april 1940 opholdt sig ved grænsen og dèr beordrede nogle tankspærringer fjernet.*)

Lunding: Jeg har ikke læst artiklen, men jeg er blevet gjort bekendt med påstanden af departementschef Eivind Larsen på et givet tidspunkt under et andet møde under mit nuværende embede, i justitsministeriet, jeg vil mene i december eller november måned 1950. Men jeg har ikke læst artiklen.

Hækkerup: Nu har den heller ikke så megen interesse, fordi Marxen ved en politiafhøring er gået fra det hele. Han har benægtet det hele og har sagt, at han har i hvert fald ikke nævnt oberstløjtnantens navn, og spærrebommene kender han heller ikke til, da det kommer til stykket. Jordan kan kun sige, at han har det fra ham, og det hele viser sig at være noget fængselssludder. Men jeg nævner det, fordi Guldberg i den redegørelse, han har givet den parlamentariske kommission den 15. december 1946, også nævner oberstløjtnanten som opholdende sig ved grænsen. (Overrækker redegørelsen). Der står A. 88:

> „Den 8. om Eftermiddagen var Ritmester Lunding ved Grænsen, og Oberst Heinz" — det skal formodentlig være oberst Hartz — „forsøgte forgæves at komme i Forbindelse med Generalstaben, som ikke svarede, og Lunding kunde kun sige, at man ikke maatte grave sig ned".

Lunding: Det kan enten være oberst Hartz eller oberstløjtnant Hintz. Oberstløjtnant Hintz var kommandant på Søgaard, en lejr mellem Aabenraa og grænsen, ca. 10 km nord for grænsen ved hovedvej 10. Ham havde jeg den 8. kun at gøre med af militærpersoner, hvorimod oberst Hartz havde jeg først med at gøre den 9. om morgenen under min tilbagegang mod Haderslev. Han sad i Haderslev som chef for 2. regiment. Om det har betydning, ved jeg ikke, men det kan vist lige så godt være oberstløjtnant Hintz på Søgaard. Ønsker den høje ret, at jeg skal give en forklaring på det spørgsmål?

Hækkerup: Det er kun, om der er noget som helst i dette, at formodentlig nu oberstløjtnant Hintz har fået den besked om ikke at måtte grave sig ned.

Lunding: Der står:„Den 8. om Eftermiddagen var Ritmester Lunding ved Grænsen,

*) Jfr. A. nr. 218—222.

og Oberst Heinz forsøgte forgæves at komme i Forbindelse med Generalstaben, som ikke svarede, og Lunding kunde kun sige, at man ikke maatte grave sig ned". Jeg må have lov at sige, der står jo ikke, at *jeg* forsøgte at komme i forbindelse med generalstaben, og at den ikke svarede, men at oberstløjtnanten forsøgte og den ikke svarede. Må jeg gå nogle dage længere tilbage, hvis den høje ret tillader det. Jeg kom til grænsen, som det vist også fremgår af en erklæring, jeg har afgivet; daværende kaptajn, nuværende oberstløjtnant Gyth i London og jeg var tjenstgørende som de eneste to officerer under chefen for efterretningsvæsenet, daværende oberstløjtnant, nuværende generalmajor Nordentoft. Vi skiftedes til grænsetjeneste i de spændte perioder, der havde været, men permanent i hvert tilfælde fra årsskiftet 1939—40 og op til den 9. april, således at jeg vel nok havde broderparten, fordi jeg kendte mest til tyske forhold; mit speciale havde været den tyske hær, og jeg stammer selv fra Sønderjylland, så jeg kendte en del til tyske forhold. Jeg kom til grænsen — der står nøjagtig udskrift af generalstabens dagbog i noget, jeg har sagt —, jeg vil tro den 1. april 1940 og afløste kaptajn Gyth, som så rejste hjem. Vor opgave ved grænsen var og havde faktisk været siden oktoberkrisen 1938 at holde generalstaben underrettet om militære bevægelser, som måtte ske i hvert tilfælde i Slesvig-Holsten, og vi udviklede naturligvis et vist system, som jeg måske ikke behøver at gøre rede for.

Da jeg kom til grænsen den 1. april, var alt så nogenlunde roligt. Vi havde visse meddelelser om, at der var opbrud af en division et eller andet sted i Tyskland, som vi ikke vidste hvor skulle hen. Jeg tror, det var den 3. om morgenen — jeg boede på Grand Hotel i Aabenraa —, at jeg fik den første melding om, at der var troppebevægelser i gang dels fra, jeg tror det var Magdeburgegnen op mod flaskehalsen Slesvig-Holsten; vi havde mærket dem i området ved Verden, ved Allerfloden — det ligger nede ad Bremenkanten —, og de koncentrerede sig op mod egnen Lübeck-Hamburg, såvidt jeg kunne skønne den 3. om morgenen. Det meldte jeg naturligvis straks til generalstaben, til min chef, daværende oberst Nordentoft. Disse meldinger fortættede sig i løbet af den 4. Den 5. var jeg blind på området; jeg havde mistet mine forbindelser, men den 6. om morgenen, tror jeg det var, fandt jeg en divisionsstab på et hotel i nærheden af jernbanegården i Neumünster,

en melding, som jeg fæstede nogen tillid til og meldte videre, at nu troede jeg, at koncentrationen var begyndt op gennem Holsten.

Jeg vil mene, at jeg i de dage har været i forbindelse med generalstaben pr. telefon fra den 5. til den 9. om morgenen — fortættende sig op mod den 9. — op imod 8—10 gange i døgnet. Det er uden interesse forsåvidt, for det er det samme billede. Jeg vil springe den 7. over. Den 8. fik jeg om morgenen en melding om, at vejene, den nordgående vej omkring Flensburg, var fyldt med tropper på march mod nord, hvorimod jeg ikke havde nogen melding på det tidspunkt om de vestlige veje. Der var det mærkværdige forhold, at grænsen var åben, så jeg havde midler til at kunne rekognoscere og stedfæste det, og ca. kl. 11 meldte jeg til generalstaben, at tropperne havde med deres forreste dele passeret Rensburg, og omkring kl. 14 har jeg afgivet en melding gående ud på, hvor mange der var i styrken, hvor mange motorvogne — der var 2300 motorvogne —, hvor mange heste, hvor mange kanoner, hvor artilleriet var i kolonnen, og hvorledes artilleriet var transporteret — det var improviseret motorbåret —, hvor mange pct. skønsmæssigt af mandskabet der var under 30 år. Det var min 14. melding, og en af meldingerne lød — jeg ved ikke, om jeg breder mig for meget, høje ret?

Dommeren: Udmærket.

Lunding: En af de folk, jeg havde sendt ned, havde jeg fået igennem kolonnen på en motorcykel, og han var kommet ind i en automobilforretning i nordkanten af Rensburg et sted mellem kl. 11 og 14 — 11 og 13 vel —, jeg ved ikke, om han ville købe en lygte, eller hvad han ville, og dèr kom en tysk sergent ind — det hedder det vist ikke, en Feldwebel for at være korrekt — og spurgte indehaveren, om batteriet til hans vogn var færdigt. Det var det ikke. Så slog han med sine handsker i disken, bandede og sagde: jeg *skal* have det batteri, for de første, têten, som det hedder, har overskredet grænsen, og vi skal over grænsen kl. 4. Jeg kunne jo ikke konstatere, om det var kl. 16 eller kl. 4 næste morgen, men i virkeligheden var det en temmelig fremragende meddelelse, for den tydede på, at den sidste del af kolonnen troede, at de første måske var gået over grænsen. Det meldte jeg ca. kl. 14 til generalstaben. Så overlevede vi jo i nogen spænding kl. 16, og der skete ingen ting, og

ved 17-tiden meldte jeg, at têten af divisionen var rykket ind i Flensburg, at 90 motorvogne med fodfolk køkkenforplejede ved Flensburg havn, og at der blev udstillet forposter omkring Wassersleben, en forstad til Flensburg, ca. 1500—2000 m syd for Kobbermølle toldstedet.

I løbet af den 8., om eftermiddagen, havde jeg forbindelse et par gange med oberstløjtnant Hintz på Søgaard, idet han lå på brændpunktet ved hovedvej 10, og der måtte ske noget dèr først. Oberstløjtnanten var naturligvis noget nedtrykt over det foretagende; han havde 800 mand, og jeg havde altså regnet ud, at der kom lidt over 20 000 imod ham. Ved 16-tiden var jeg oppe hos ham — det er 20 minutters eller et kvarters kørsel fra grænsen — og diskuterede hele situationen med ham, idet kommandoforholdet var det, at oberst Christensen, der er død senere, lå i Sønderborg, og han skulle være chef for kampstyrkerne i Sønderjylland, og oberstløjtnant Hintz på Søgaard skulle være hans stabschef, men i løbet af den eftermiddag udgav divisionen i Viborg efter ordre fra København — det var efter en regeringsbeslutning — ordre til, at der ikke måtte flyttes tropper for ikke at vække uro, det vil sige, oberst Christensen følte sig i nogen grad bundet til Sønderborg, i hvert fald til den yderste grænse af tid, i stedet for at gå ind til hovedvej 10, hvor hans kommandostation måtte ligge, så Hintz stod alene ved Søgaard, og Christensen var i Sønderborg. Jeg nåede ikke over til Christensen, jeg ved ikke, om jeg havde telefonforbindelse med ham, det er muligt, men jeg har gentagne gange i løbet af de dage haft forbindelse med Hintz. Jeg må måske forklare forholdet således, at jeg var generalkommandoens meldeofficer, generalstabens meldeofficer ved grænsen og eneste generalstabsofficer; det lyder mærkeligt, at der kun var een generalstabsofficer, men det var der, vi var jo fattige militært set. Jeg var uden kommandomyndighed af nogen art, udelukkende forbindelsesled og meldeofficer. Jeg har ikke givet ordrer af nogen art; det var jeg ikke bemyndiget til. Hvor jeg blev spurgt, har jeg givet råd. Spørgsmålet om at grave sig ned og grave stillinger har mig bekendt, såvidt jeg erindrer, ikke været diskuteret mellem Hintz og mig den 8. Jeg ved ikke, om han har omgåedes med tanker, eller om der har ligget divisionsforbud; det er mig forsåvidt i dag ubekendt, men det har ikke været diskuteret mellem os, bl. a. af den gode

grund, at jeg ikke havde nogen kommandoret af nogen art. Kommandoforholdet var ordnet sådan, at jeg, sålænge det var muligt, skulle være generalstabens forbindelses- og meldeofficer ved grænsen, og når en eventuel fjende gik over grænsen, eller forbindelsen med København truedes med afbrydelse eller blev afbrudt på anden måde, skulle jeg automatisk på eget initiativ afgå som efterretnings- og meldeofficer til jydske division i Viborg og føle mig underlagt den, og det var divisionen bekendt med. Altså, på et givet tidspunkt, når vi skønnede, det var rigtigt og nødvendigt, skiftede jeg overordnet myndighed til jydske division, og dèr var jeg designeret til også under en eventuel krig at være efterretningsofficer ved divisionen, og jeg holdt derfor naturligvis, samtidig med at jeg holdt generalstaben underrettet, også jydske division underrettet pr. telefon, vistnok knebent så ofte, for der er jo grænser for, hvad man kan nå, men divisionen er i løbet af dagen holdt nogenlunde løbende underrettet.

Den eneste virkelige episode dèr ved 4-tiden om eftermiddagen, som jeg mindes, var, at oberst Paludan-Müller, chefen for grænsegendarmeriet, kom kørende fra sin bolig eller sin kommandostation i Graasten til Søgaard og sagde på sin drastiske måde, hvad meningen var? Han havde fået en ordre fra finansministeriet, som jo gendarmeriet er underlagt, at han i tilfælde af en overskridelse af grænsen fra syd ikke måtte kæmpe. Det havde vi regnet med, idet det indgik i vore mobiliseringsbestemmelser for gendarmeriet, men de udgik altså i løbet af eftermiddagen efter telefonisk eller telegrafisk ordre fra København. Det kom han og fortalte Hintz, og jeg var der og fik det at vide, og der var jo ikke andet at gøre end at tage det til efterretning.

I løbet af aftenen har jeg tillige været i forbindelse med oberst Poulsen, der kommanderede i Tønder — men kun pr. telefon, jeg nåede ikke derover —, idet vi var meget interesserede i, hvad der skete på de vestlige veje. Vi var vel orienterede med hensyn til de østlige veje, men der var stadig ikke rigtig noget at tage fat på ad de vestlige veje; det kom først i løbet af aftenen. Grunden dertil var den, at de, der rykkede over grænsen mod vest, var en organisk motoriseret kolonne, altså en, hvor motorkøretøjerne organisk hører til mandskabet og våbnene og omvendt, og da det ikke var improviseret, behøvede de ikke at rykke op til grænsen til

en udgangsstilling nær så tidligt som den improviserede division, der kom mod øst. Derfor blev den brigade, der kom derovre, ved Eideren indtil mørket faldt på. Derfor mærkede vi først en fremrykning op gennem det vestlige Slesvig i aftentimerne den 8. Det fik oberst Poulsen melding om, og det meldte jeg — jeg kan ikke sige tidspunktet, om det var kl. 8 eller 9, men i løbet af aftenen stod jeg hele tiden i forbindelse med generalstaben og meldte, hvad der var at melde.

I løbet af aftenen var situationen mod øst uforandret stort set, med forposter og lignende, en hel del supplerende småmeldinger, som kun har militær interesse. Jeg opholdt mig fra, jeg vil mene ved 10-tiden, måske 9-tiden, og til måske ved 12½ tiden ved selve grænsen ved det danske toldsted ved Krusaa, og den sidste melding, jeg fik, var fra en nationalsocialistisk redaktør — jeg kan ikke huske, hvad han hedder, men monstro det ikke var Olesen; han boede i Aabenraa, men det er jeg ikke helt sikker på, det beder jeg den høje ret undskylde, men det var en nationalsocialistisk redaktør, der tog over grænsen ved 10-tiden; grænsen lukkedes ellers ved 10-tiden, men han kunne komme over. Jeg havde ikke forbindelse med ham, vi var jo noget ængstelige ved den slags forbindelser, og han kendte ikke mig; jeg sad civilklædt mellem folkene ved paskontoret ved grænsen. Han kom tilbage ved 12½-tiden, og så kom han ind og sagde, at nu ville han alligevel sige — han følte sig som dansker —, at der var noget i gære, han havde fået en SS-mand op at køre, da han kørte fra den tyske side ned til Flensburg, og denne havde sagt, at han skulle absolut ind til Flensburg, for han skulle have uniform på i morgen tidlig, og han fortalte så en hel del ting om tropper i Flensburg. Jeg havde vel en naturlig mistro, og med vilje slog jeg det hen og sagde: det tror jeg ikke rigtig på, og så kørte han. Omkring kl. 1 kørte jeg til Søgaard til Hintz, og dèr dukkede journalisten også op og fortalte det samme til oberstløjtnant Hintz; jeg hørte på det, og vi takkede ham og sagde, at vi ikke var helt sikre på, at det var rigtigt, eller hvad vi nu sagde. Vi vidste, hvem han var, men jeg kan altså ikke i dag huske...

Dommeren: En lille rund mand?

Lunding: Ja, det var han, og han boede i Aabenraa, tror jeg nok, så jeg tror, det er ham, men han kendte altså ikke mig.

Inden jeg forlod grænsen, havde jeg lavet et tredobbelt alarmeringssystem dernede, med grænsegendarmeriet, med politifærdselspatrouiller og med en fodfolksgruppe, der stod lidt nordligere, så vi skulle have en rimelig chance for at blive alarmeret, idet vi nu bestemt regnede med, at grænseoverskridelsen skete ved daggry. Omtrent ved 1-tiden havde jeg forbindelse med oberst Poulsen i Tønder, der erklærede, at nu havde han melding fra grænsen om motorstøj syd for grænsen, og han bad mig om en ordre, eller han beklagede sig og sagde: ja vi har jo den ordre, at vi ikke må flytte os, og det vil sige, at jeg må ikke engang patrouillere mod grænsen. Så sagde jeg til obersten i telefonen: hvis jeg var obersten, ville jeg absolut patrouillere mod grænsen. Jeg havde jo ingen kommandomyndighed, jeg kunne ikke give ham ordre til det, men jeg mener, det er jo en skønssag, hvor stift man ser på en ordre, og jeg mente mig berettiget til at give obersten det råd.

På samme tid omtrent sagde oberst Hintz til mig: ja, nu er det jo så sikkert, som det kan være, og kan det virkelig være rigtigt, når styrkeforholdet er, som De siger; og så sagde han, om jeg ikke ville gå til højden engang til, og jeg sagde: det skal jeg selvfølgelig gøre. Så ringede jeg for sidste gang den nat generalstaben op — efterretningschefen var i afdelingen i generalstaben om natten — og sagde: nu bryder jeg koden og taler i klart sprog for at være sikker på, at jeg ikke har talt i øst og er blevet forstået i vest de sidste dage. Det gjorde jeg og forklarede situationen, og vi var enige om, at nu var det på det sidste, og Nordentoft erklærede, at det var, som de havde forstaet det i de sidste dage.

Derefter tror jeg jeg hvilede et par timer på Søgaard på en divan i adjutantkontoret, og kl. 4,10 eller sådan noget foretog kaptajn Malling Jacobsen fra grænsegendarmeriet en kontrolopringning, som han skulle gøre hver halve time, og sagde i telefonen — det var adjutanten, der tog den —: alt er roligt, der er ikke noget, men inden han nåede at lægge telefonen, siger han: nu er de her, nu råber og skriger de ude på vejen, og et øjeblik efter slukkede han lyset, kravlede ned under skrivebordet med telefonen og forklarede det samme en gang til.

Så alarmerede Søgaard, og bataillonen rykkede ud i stilling syd for Lundtofte Bjerg, en kilometers vej syd for Søgaard, i aftalte stillinger. Jeg hørte på instruktionen, og jeg tror, oberstløjtnant Hintz kun sagde: fjenden

er gået over grænsen, ryk i de befalede stillinger. Det skete hurtigt. Så meldte jeg fra Søgaard til Københavnen; samtalen blev aldeles fremragende gennemført fra centralen i Aabenraa, jeg fik København på et minut eller så og meldte, at fjenden var gået over grænsen. Dernæst kørte jeg til Aabenraa og alarmerede politiet og dernæst til Haderslev og alarmerede oberst Hartz, der var chef for 2. regiment, og ringede så igen til København ved 5—5½-tiden for sidste gang og fik at vide, at der var landgang i København, Korsør og Nyborg og ved Lillebælt. Så afbrød vi forbindelsen, og jeg meldte mig ved jydske division pr. telefon og gik tilbage til kamplinien nord for Søgaard; den var efterhånden nået dertil. Der var ingen spærringer af nogen art på hovedvej 10, heller ingen forberedt. Den eneste spærring var den ved de 15 km*) nord for grænsebommen, hvor den er den dag i dag; ellers fandtes der ingen spærringer ved hovedvej 10, og der var ingen forberedt, og jeg mindes ikke, at der overhovedet har været diskuteret mellem Hintz eller Hartz og mig om vejspærringer den 7., 8. eller 9. Det faldt jo udenfor min ramme, idet det er hans taktiske hovedpine, hvordan han vil føre sin kamp. Jeg vil tro, at dette er stort set en fremstilling af tingene.

Dommeren: Efter dette bliver det vanskeligt for hr. Guldberg at opretholde, at der ingen forbindelse har været med generalstaben.

Lunding: Ja, han siger ikke, at det er mig, der ikke har fået forbindelse; han siger oberstløjtnant Hintz. Men jeg var jo talerør på stedet.

Dommeren: Og dette, at De kun kunne sige, at man ikke måtte grave sig ned, hører hjemme i fantasien.

Lunding: Jeg har aldrig hørt det forbud. Jeg ved godt, at pionerkompagniet blev flyttet fra Oksenvad til Kolding nogle dage i forvejen — der lå et pionerkompagni i Oksenvad —, og man var naturligvis ked af, at det var flyttet til Kolding, for man havde vel nok påregnet, at dette pionerkompagni skulle være det, der skulle ødelægge veje og jernbaner under en eventuel kamp. Men det var en ordre, den blev udført, og pionerkompagniets chef, nuværende oberstløjtnant Schøller, havde jeg ikke forbindelse med. Men hele det spørgsmål blev forsåvidt meget lidt kommenteret, for det var jo en ordre.

Hækkerup: Kender oberstløjtnanten en tidligere kaptajn Holger Winding Christensen?

Lunding: Ja, det gør jeg.

Hækkerup: Han har sendt nogle breve til justitsministeren, og i et af disse omtaler han oberstløjtnanten og nævner et par episoder, som jeg gerne vil spørge om. Winding Christensen fortæller, også som vidne her, at han i Vestre Fængsel — og det har været i efteråret 1946 — skal have truffet „en politisk fange", som tidligere havde været knyttet til efterretningssektionen, og at denne mand skal have fortalt ham, at han i november 1939 havde været på automobiltur med daværende ritmester Lunding, som ved den lejlighed, altså i november 1939, skal have sagt til ham, at i disse dage bliver det afgjort, til hvilken side vi skal holde. Jeg har spurgt Winding Christensen, hvem den politiske fange kunne være, og han hældede nærmest til den opfattelse, at det skulle være fhv. løjtnant Guldberg. Guldberg har vi ikke spurgt, for det var ikke faldet os ind, at det kunne være ham, det drejede sig om, og ham havde vi til afhøring før Winding Christensen. Det lyder ikke sandsynligt, for Guldberg nævner ikke selv episoden, og stillet overfor det turde Winding Christensen heller ikke fastholde bestemt, at det var Guldberg. Nu vil jeg spørge, om oberstløjtnanten kan genkende en episode af den art, en automobiltur i november 1939, hvor ritmester Lunding skal have sagt til sin ledsager: i disse dage bliver det afgjort, til hvilken side vi skal holde. Det har relation til rygter om et forudgående møde i november 1939; Guldberg hævder, at der har været to forudgående møder, et i november 1939 og et i januar 1940, og det skulle være i relation til novembermødet, oberstløjtnanten skulle have udtalt sig således ved den lejlighed.

Lunding: Jeg mindes ikke en sådan episode eller en sådan automobiltur. Jeg lå jo ustandselig på grænsetjeneste, og jeg havde mange automobilture, allesammen ad hovedvej 1 og hovedvej 10, og jeg havde normalt ikke nogen ledsager med.

Hækkerup: Det eneste, han siger, er, at det skulle være en person, der tidligere var knyttet til efterretningssektionen, og det må forstås sådan: som på det tidspunkt var knyttet til efterretningssektionen.

Lunding: Ja, jeg har forstået på nogle af fhv. løjtnant Guldbergs udtalelser, også skriftlige ting, at han vist benævner sig som

*) 15 m, jfr. nedenfor st. 520.

efterretningsofficer — eller i hvert tilfælde gør pressen det til en vis grad.

Dommeren: Han har her forklaret, at han arbejdede for efterretningssektionen indtil 9. april, så kendte man ham ikke mere, og så fortsatte han på egen boldgade.

Lunding: Jeg kom ind i efterretningssektionen i generalstaben i 1936 og var der til 1943, og Guldberg kom i nogle år, i hvert tilfælde et par år, af og til i sektionen. Det er sådan, at en person plejes ofte af en bestemt officer, idet man kommer ud for ønske om, at han kun vil snakke med den officer, og han var egentlig selve chefens, han havde visse pretentioner, det syntes han var rigtigt, jeg var kun næstkommanderende. Han var næsten altid i forbindelse med oberstløjtnant Nordentoft selv i den tid, og jeg har overværet flere samtaler; jeg tror, han refererede mest — han var redaktør for enten „Finanstidende" eller „Børsen"...

Dommeren: „Handels- og Søfartstidende".

Lunding: Nå, i hvert tilfælde et økonomisk blad, og han refererede en hel del økonomisk betonede efterretninger, men dels også refererende til udtalelser af tyske politikere og diplomater, som han hævdede han omgikkes eller havde forbindelse med. Det høstede vi fra ham, men det forekommer mig rigtignok — men det kan general Nordentoft bedre forklare, det er jeg ikke helt sikker på —, at det ebbede ud før 1939. Det står for mig som temmelig sikkert; jeg har i hvert tilfælde personlig ikke set ham i det sidste år, før krigen begyndte, tror jeg, eller det sidste år før besættelsen, men jeg er noget usikker på, hvornår den forbindelse ebbede ud. Han figurerede ikke som efterretningsofficer, han figurerede som almindelig meddeler. Hvad man har sagt og gjort i de tider, kan jeg naturligvis ikke nøjagtigt sige i dag, men jeg må have lov til at sige, at vi tre officerer, der var, oberst Nordentoft, kaptajn Gyth og jeg, uden afvigelse har været af den faste overbevisning hele tiden, at for os kunne der for Danmark ikke være nogen antydning af chance for at slutte os til den sydlige side. Det har været aldeles ensidigt i al vor tid. Med hensyn til krigens udfald tror jeg også vi hele tiden har været sikre, undtagen to måneder i sommeren 1940, lige efter Dunkerque, hvor vi indenfor vor lille kreds var meget spændt på, om tyskerne nu gjorde landgang i England eller ikke. For os tre har der aldrig været nogen antydning af tvivl om, om man skulle gå til den ene eller den anden side, og da jeg ikke lå med nogen som helst viden om, at der var forhandlinger af nogen art eller berøring af nogen art med det formål eventuelt at slutte os til tysk side, så står det for mig i Dag således, at den tanke aldrig kunne falde mig ind, og jeg må absolut fastholde, at det kan jeg ikke have sagt, for det ligger ganske udenfor min tankerække.

Dommeren: Men har oberstløjtnanten haft noget kendskab til et møde i november, forhandlinger i november om Danmarks stilling?

Lunding: Nej, overhovedet ikke noget kendskab til noget sådant. Det eneste, jeg har haft kendskab til af forhandlinger, hvis man kan kalde det sådan — jeg synes, det er et for fint udtryk —, er en episode, om man vil kalde det således — var det ikke i 1938 eller foråret 1939? Det fremgår sikkert af den høje rets akter —, hvor kaptajn Winding Christensen og Garde og Schalburg kom lidt uheldigt af sted, og det faldt i min lod at være med til at afhøre Winding Christensen den første nat sammen med daværende politiadvokat Strøbech; han havde vist 1. kammer dengang, tror jeg; det var, inden han blev sikkerhedschef. Han hentede ham i Kolding, han kørte over for at afhøre ham som vidne, og så endte det med en sigtelse i løbet af eftermiddagen, og vi tog lyntoget hjem og afhørte Winding Christensen om natten på politigården, og det resulterede efter nogle påstande fra ham i, at vi hen på morgenstunden kørte til general With og talte med generalen, idet det var påstået, at generalen havde givet en vis impuls til den ældre direktør Garde om ved hjælp af de unge officerer at pleje nogle forhandlinger i Berlin med mennesker, som de troede enten var fra det tyske udenrigsministerium eller stod det nær, og som vi mente var tyske efterretningsofficerer, der var camouflerede. Derfor faldt det i min lod at være med til den aktion mod Winding Christensen og også andre, den unge ritmester Garde og mod Schalburg.

Hækkerup: Er det den senere så berømte Schalburg?

Lunding: Ja, det er ham; han var løjtnant eller premierløjtnant, kaptajnløjtnant ved garden dengang; jeg hentede ham ved garderkasernen om morgenen kl. 5. Men jeg kan ikke rigtig huske tidspunktet. Var det ikke 1938?

Hækkerup: Det hævder Winding Christensen. Han har givet en meget indgående skil-

dring, ikke af den sag, men af de forhandlinger.

Lunding: Det er det eneste, jeg nogensinde har hørt om berøring med hensyn til militærpolitisk tilknytning til Tyskland, og det anså vi i hvert tilfælde ikke for statsforhandlinger eller staten berørende forhandlinger af nogen art. Det er det eneste, jeg nogensinde har hørt om militærpolitisk tilknytning til Tyskland.

Dommeren: I den periode?

Lunding: I den periode; ja, jeg har læst om Lütken-forhandlingerne. Jeg beklager virkelig, at jeg ikke kan huske den automobiltur, men jeg må holde på, at en sådan udtalelse har ligget udenfor min tankerække.

Dommeren: Jeg synes, han udtalte noget om, at der havde været et intermezzo i Odense, hvor oberstløjtnanten havde haft et sammenstød.

Hækkerup: Winding Christensen hævder, at hans hjemmelsmand, samtidig med at han fortalte om denne episode, altså køreturen i november, fortalte om en episode på regimentskontoret i Odense. Men dèr spurgte jeg udtrykkeligt Winding Christensen, om oberstløjtnant Lundings navn var med i det, men det sagde han nej til.

Lunding: Vi havde jo en premierløjtnant ved 6. regiment i Odense, der hed Schiødt; han gik vist senere også over i SS; han var fra Møgeltønder eller Højer vistnok og var vist både hjemmetysker og nazist. I hvert tilfælde, han var ved 6. regiment, men ham fik vi da vist afskediget forinden, tror jeg. Det er det eneste, vi har haft ved 6. regiment i Odense, og af tilknytning til efterretningsvæsenet — altså, Guldberg har jeg aldrig haft i min vogn, det vil jeg hævde; den eneste, vi havde — en tjenstgørende løjtnant af reserven, ikke nogen fast officer —, der var tilknyttet os dengang, hedder Truelsen. Fra 1938 til 1939 var han gentagne gange min hjælper ved grænsen, men såvidt jeg husker, lod han sig hjemkommandere i vinteren 1939—40; han studerede jura; jeg havde ham i hvert fald ikke i martsdagene og aprildagene, så jeg tror, han var hjemkommanderet. Det er jeg nu ikke sikker på — nej, dèr må jeg vist sige, jeg tror, chefen anvendte ham ved Gedser; han var vist hos os eller blev indkaldt igen, men jeg havde ham ikke ved grænsen den vinter i hvert tilfælde. Ham har jeg haft med i vognen til grænsen i flere tilfælde. Løjtnant Truelsen overtog senere, efter 1943, efterretningsvæsenet og kom senere til England; han var en ret kendt figur i modstandsbevægelsen, og han var mentalitetsmæssigt og nationalt set ganske på linie med os.

Dommeren: Men der foreligger for os kun det, at der er faldet den udtalelse.

Lunding: Ja, men jeg leder bare i min hjerne, og jeg kan altså ikke finde nogen forklaring.

Hækkerup: Det kan altså være Truelsen.

Lunding: Det er en mulighed, for ham har jeg haft med i vognen.

Dommeren: Men Truelsen har ikke siddet som politisk fange.

Lunding: Nej, når det er en politisk fange...

Hækkerup: Som har siddet på Vestre Fængsel i efteråret 1946. Nej, det har Truelsen ikke gjort.

Lunding: Så nær som jeg overhovedet kan komme det, må jeg benægte det.

Dommeren: Jeg kan forstå, at oberstløjtnanten ikke kan tænke sig muligheden af, at en sådan udtalelse kan være faldet, og den bygger ikke på kendskab til et møde med Tyskland, forhandlinger i Tyskland?

Lunding: Nej, det gør den ikke, for det unddrager sig ganske mit kendskab i enhver henseende.

Hækkerup: Winding Christensen støtter sig jo i høj grad til en tysk kaptajn Klamroth. Ham forstår jeg oberstløjtnanten kender?

Lunding: Ja. Han er død, men jeg kendte ham.

Hækkerup: Og havde tjenstlig forbindelse med ham?

Lunding: Ja, det var efter 9. april — ja, det var ikke lige efter, men efterhånden udviklede der sig et sådant forhold. Kaptajn Møller, nuværende generalstabschef, general Møller, blev generalkommandoens forbindelsesofficer med d'Angleterre, med tyskerne, indenfor alle tjenestegrene vedrørende hæren undtagen efterretningsvæsenet, og så var der en tilsvarende marineofficer, som jeg ikke rigtig kan huske — om det var Pontoppidan? Indenfor efterretningsvæsenet kunne vi jo ikke så godt have nogen forbindelse; på den anden side var vi noget interesserede i at se, hvad tyskerne lavede, og så viste det sig, at der dukkede et punkt op, hvor vi var nødt til at have forbindelse, og det var brevduevæsenet. Chefen for generalstabens efterretningsvæsen, nuværende formand for forsvarets efterretningsvæsen, er født præsident for

de danske brevdueforeninger. Det er sådan set ikke så få, det drejer sig om, nogle og 90 000 duer, som vi altid har føjet ind i vore planer for en mobilisering med hensyn til en meldetjeneste både i ind- og udland og gør det forsåvidt den dag i dag. Tyskerne så godt faren og lavede eller foranledigede lavet nogle ret skrappe restriktioner — de kom nu ikke ud, tror jeg, før 1941 —: at duerne ikke måtte afringes og ikke måtte flyve, undtagen når en officer overværede løsladelsen o. s. v., og kun på korte strækninger i indlandet. På det punkt havde vi forbindelse med det tyske efterretningsvæsen, og den mand, vi fortrinsvis havde forbindelse med, var Klamroth, og efterhånden mærkede jeg godt, at Klamroth var — ja, den benævnelse kunne jeg ikke bruge dengang, men han var det, man senere kaldte 20. juli-mand; han var på den side, og han blev også hængt et par dage efter den 20. juli. Han var en af admiral Canaris' medarbejdere. Hvordan hans forhold ellers var, om han var næstkommanderende eller tredie næstkommanderende, ved jeg ikke; han var kaptajn dengang, senere blev han major. Jeg havde ikke få samtaler med Klamroth på forskellige områder, og han var ret åben. Jeg refererede det hver gang til Nordentoft og generalstabschef Gørtz dengang.

Hækkerup: Har Klamroth nogensinde givet udtryk for, at han havde den opfattelse, at der var truffet aftale i Rostockmødet om en besættelse?

Lunding: Aldrig. Det har ligget ganske udenfor vor samtalerække. Ja, vi har haft diskussion om besættelsen, hvor vi naturligvis ikke var enige, men jeg mener, jeg har aldrig haft den tanke, at der kunne være en sådan aftale. Jeg anede jo ikke noget om det, og han har aldrig antydet det.

Hækkerup: Winding Christensen hævder nemlig, at han har haft en samtale med Klamroth, hvor Klamroth har givet udtryk for det og sagt: hvis De vil vide nærmere, så spørg vor fælles ven Lunding.

Lunding: Ja, jeg har læst det i redaktør Olesens bog, og jeg må sige som før, det har ligget ganske udenfor vore emner, og han har aldrig så meget som antydet — i hvert tilfælde er det gået min hjerne forbi —, at *han* kunne være vidende om, at der skulle være aftaler. Der har aldrig været antydninger fra ham overfor mig eller fra nogen anden tysk officer. Det har aldrig været antydet, og jeg ved det, for det ville jo have været en sådan overraskelse, at det ville man øjeblikkelig have gået hjem og refereret til sin foresatte. Men jeg har aldrig været ude for antydninger af nogen art.

Hækkerup: Altså ikke alene fra Klamroth, men heller ikke fra anden side?

Lunding: Nej. Jeg har ikke været i forbindelse med mange andre tyske officerer, men navnlig med Klamroth, og han har aldrig overfor mig antydet det. Det tror jeg, jeg kan sige rent ud, for det er soleklart, at det ville være et så omvæltende moment, at det ville man referere med det samme.

Hækkerup: Oberstløjtnanten har altså drøftet besættelsen med kaptajn Klamroth?

Lunding: Ja, det har jeg ganske givet.

Hækkerup: Uden at han dèr har sagt noget?

Lunding: Ja, man fremhævede jo ikke-angrebspagten; vi kunne jo ikke være enige om det spørgsmål, men han var forstående, han kunne se, det var et uheldigt forhold, men han forsvarede de tyske strategiske interesser med hensyn til Nordnorge og alt det, som vi så godt kender, således som alle tyskere gjorde det. Men at der skulle være truffet en aftale, det har jeg aldrig nogensinde hørt. Jeg ved ikke, om jeg må tilføje, at jeg var i fængsel i Tyskland fra 1943 til slutningen, og da traf jeg i den sidste tid en række tyske officerer i fængslet; vi sad i celle ved siden af hinanden; jeg har siddet i enecelle i de år undtagen nogle måneder. Dèr traf jeg i Dachau, da sammenbrudet var nær, general Halder, den tidligere tyske generalstabschef; på et givet tidspunkt kom vi fra Dachau til Innsbruck til en såkaldt politiopdragelseslejr, og fra Innsbruck kom vi, da de østrigske partisaner angreb lejren, over Brennerpasset til Italien og stødte efterhånden på den tilbagegående tyske front. Vi var en transport på 150 af alle disse mærkværdige fanger fra alverdens tyske fængsler, nogle, som Himmler øjensynlig ville bruge til at skifte ud med senere, men det kunne vi ikke vide på det tidspunkt, og vi regnede i de sidste dage med, at enten blev vi befriet eller også likvideret en eller anden nat, for der var jo ret urolige forhold dernede ved fronten. Vi havde et stykke vej på en landevej, hvor disse politivogne stod, som vi kørte i, og dèr har jeg gået en tur et par gange nogle timer med general Halder, som havde været med til eller stået for at udarbejde angrebsplaner mod Danmark og Norge. Det var naturligvis ganske pudsigt for en dansk officer at snakke med den generalstabschef, der havde gjort

det, og da han troede eller regnede med, at vi måske ikke skulle leve så længe mere, var han, såvidt jeg kunne skønne, ret åben og forklarede mig, at han meget afgørende havde frarådet Hitler det på grund af den lange front, der ville opstå, fra Afrika helt op til Nordkap, og dermed var krigen tabt, men det var blevet fastholdt, og det blev så udarbejdet på den måde, at Danmark skulle være besat i løbet af 24 timer og som yderste maksimum 3 døgn, for ellers kunne det kompromittere Norgesforetagendet. Men heller ikke han har under nogen form antydet nogen viden om, at der jo bestod en politisk aftale. Jeg vil kun lige tillade mig at nævne det.

Dommeren: Det forbavsende er jo, at navnet ritmester Lunding dukker op på et meget tidligt tidspunkt endda, ser vi i arkivar Dahls forklaring for retten (A. nr. 49).

Hækkerup: Nej, dèr nævner han det ikke; det er i december 1946; men navnet dukker op første gang i Hartels skrivelse af 29. august 1946. (Overrækker denne til vidnet).

Lunding: Jeg har selv også mødt det nogle gange. Jeg har fået nogle snese breve tilsendt af dem, der blev sendt ud i de år, fra Guldbergs side tror jeg.

Dommeren: Der er jo det, at oberstløjtnanten er kendt i Tyskland som præmievinder ved olympiaden. Det er en mand, som man, når man snakker i en lejr, nemt finder på at stikke ud.

Lunding: Ja, jeg har læst et eller andet sted, at en mand i en tysk lejr har sagt, at det var en mand, der havde deltaget i olympiaden, og jeg må sige, det må virke slående på Guldberg, det kan jeg godt forstå, for mig bekendt eksisterede der ikke blandt olympiadedeltagerne nogen anden person forsåvidt, som kunne tænkes at pleje så graverende forhandlinger, for det var vist mest svømmepiger, tror jeg. Jeg kan godt forstå, hvis det virkelig er sagt, at han synes, at det ikke kan være andre. Men jeg vil gerne sige, at udenrigsminister Munch har jeg kun haft lejlighed til at se, jeg tror under septemberkrisen 1938 eller martskrisen 1939, i en 7—8 minutter i udenrigsministeriet ved et referat engang. Det er den eneste gang i mit liv, jeg har talt med udenrigsministeren.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 12.

Tirsdag den 24. april 1951, kl. 9[30].

For kommissionsdomstolen mødte som vidne godsejer Axel Juul.

Dommeren: Kommissionsdomstolen er nedsat på foranledning af den parlamentariske kommission for at søge fastslået, om der skulle ligge virkelighed bagved rygterne om et påstået møde i Rostock eller Doberan den 17. marts 1940. Møderne her foregår for lukkede døre — der er afsagt højesteretskendelse om det —, og man er altså ikke berettiget til at meddele offentligt, hvad der foregår her. Godsejeren møder som vidne, så De har ifølge loven pligt til at tale sandhed.

Juul: Jeg henvendte mig til min sagfører, for jeg ville gerne vide, hvordan det var; jeg ville jo gerne have haft ham med, jeg ville nødig udtale mig uden ham. Men når der er garanti for, at der ikke kommer noget i aviserne, har jeg ikke noget imod at udtale mig.

Dommeren: Ja, mødet foregår for lukkede døre.

Hækkerup: Jeg vil dog bemærke, at det er jo muligt eller sandsynligt, at det bliver offentliggjort senere i betænkningen.

Juul: Har jeg så ikke lov til at sige, at jeg helst ikke vil udtale mig, uden at min sagfører er tilstede?

Dommeren: Et vidne kan ikke møde med sagfører.

Juul: Nej, men det er ikke rart at skulle korrigere aviserne bagefter, når man ingen vidner har på det.

Dommeren: Der bliver optaget stenografisk referat.

Hækkerup: Når De bliver blandet ind i denne sag, skyldes det en vidneforklaring fra fhv. stadsarkivar Flemming Dahl. Forholdet er det, at Flemming Dahl under retssagen mod ham i 1946 for lukkede døre fremsatte nogle udtalelser om, at grev Holstein i sin tid, i slutningen af april eller begyndelsen af maj 1940, overfor ham skulle have oplyst, at der havde fundet et møde sted i Rostock eller ved Rostock mellem Himmler og danske udsendinge, og under vidneafhøring her gjorde Flemming Dahl gældende, at han var vidende om, at grev Holstein også overfor Dem havde fremsat udtalelser om det på daværende tidspunkt. Kan De erindre noget om det?

Juul: Ja, det er rigtigt.

Dommeren: Vi taler om Bent Holstein.

Juul: Ja. Jeg sad i Horserødlejren med Flemming Dahl fra september til, jeg tror det var til december 1947.

Hækkerup: Fra september til december 1947?

Juul: Ja, og dèr kan vi have snakket om det, fordi jeg også dèr traf Guldberg. Men må jeg ikke fortælle det, sådan som jeg bedst kan huske det. Sagen er den, at Bent Holstein og jeg var gode venner, og da besættelsen var kommet — han var ikke medlem af partiet —, da besættelsen var kommet, arbejdede jeg stærkt for, at partiet skulle nedlægge sit arbejde, sålænge besættelsen varede, og derfor gik jeg ofte til Bent Holstein — for Frits Clausen havde en vis respekt for hans klogskab og kyndighed — og spurgte ham, om ikke det var rigtigt at nedlægge partiet, indtil besættelsen var forbi. Og da sagde han til mig: ja, jeg forstår godt din tankegang, men synes du ærlig talt ikke, at du har en vis pligt overfor dine medborgere, du kan måske som ideologisk nationalsocialist gøre noget til at formildne besættelsen. Jeg sagde: jeg vil helst ikke have med det at gøre, sålænge besættelsen varer; jeg er så betaget af, hvordan det er gået. Det var jeg, og jeg ville altså helst være gået min vej på det tidspunkt. Så siger Bent Holstein til mig: ja, men ved du, at besættelsen i forvejen var besluttet?

Hækkerup: I forvejen var besluttet?

Juul: Ja, inden den 9. april, altså var aftalt, hvad skal man sige. Så sagde jeg: nej, det aner jeg ikke. Ja, men sådan er

det, og du ved, jeg hører ikke til dem, der lyver. Det betog mig meget, og senere fortalte jeg Frits Clausen om samtalen, og han sagde til mig, at han vidste godt, det var rigtigt. Så har jeg ikke tænkt på sagen videre. Jeg fortsatte altså i 2 år endnu, og så gik jeg i protest mod tyskernes opførsel og indblanding i partiet — det beviste min retssag — i 1942, og siden har jeg ikke haft noget med nogen af dem at gøre. Men dèr er det, jeg vil sige, at jeg traf Guldberg, som jeg aldrig har truffet før, i Horserødlejren. Jeg vidste, at han havde ikke været nationalsocialist, jeg kendte ham overhovedet ikke. Vi kom til at sidde sammen engang på en gårdtur — vi havde om søndagen to timers gårdtur, og vi sad i solen, og jeg sad på en bænk ved siden af ham, og vi kom i snak; og så begyndte han at fortælle om Doberanmødet, fuldstændig som g rev Holstein havde fortalt mig.

Dommeren: Fortalte grev Holstein enkeltheder?

Juul: Ja, det gjorde han egentlig, men det er så mange år siden, at det ikke er videre morsomt at sige noget om det, for man kan nemt forestille sig noget; man har hørt andre snakke om det siden, og man kan gå og indbilde sig, at det er noget, han har sagt. Det vil jeg nødig hænge mig i; det kan jeg ikke så mange år efter; det er 11 år; det kan man ikke forlange. Men hvis jeg må sige det med forbehold, de navne, han nævnte der skulle have været med, uden at det forpligter mig til at garantere for det, kan jeg sige, at han sagde, at Alsing Andersen var med, og Stemann var med og general Prior og — ja altså selvfølgelig Munch.

Hækkerup: Var det udtalelser, grev Holstein fremsatte? Nævnte han de navne?

Juul: Ja, det er det, jeg siger, det er med forbehold. Vi snakkede om det dèr i Horserød, og dèr har jeg hørt andre navne, som jeg måske kan tage med. Men altså, han nævnte de herrer dèr.

Hækkerup: Vi har to andre forklaringer under vidneansvar om, hvad grev Holstein dengang har sagt. Den ene er fhv. folketingsmand Hartels forklaring, som går ud på, at Holstein kun nævnte eet navn, nemlig Himmlers, og så føjede til, at der var kaldt danske udsendinge ned.

Juul: Jeg vil helst have navnene slettet, hvis jeg skal stå til ansvar for dem, for det kan jeg ikke, men jeg går ud fra, at den høje ret gerne vil have sandheden så nært som muligt.

Dommeren: Jeg forstår godt Deres usikkerhed, men det interesserer os at høre dette. Det er noget helt nyt.

Hækkerup: Ja, disse navne er fuldstændig nye for os. Dahl nævner nogle andre navne, navne, som går igen i Guldbergs forklaring, idet han nævner, at der fra dansk side skulle have deltaget udenrigsminister Munch, minister Zahle og direktør Stemann, og nu nævner godsejeren for os den daværende forsvarsminister, direktøren for krigsministeriet og den kommanderende general. Navnene Alsing Andersen og Prior har vi aldrig hørt før, og jeg kan slet ikke tænke mig, at Guldberg i 1947...

Juul: Jeg skal sige Dem en ting, jeg sagde til Guldberg dengang i 1947: nu har vi været interneret siden 1945; vil du ikke give mig et skriftligt referat af, hvad du har fortalt mig her, og underskrive det.

Hækkerup: Fik De det?

Juul: Ja.

Hækkerup: Har De det?

Juul: Ja.

Hækkerup: De er ikke i stand til at fremlægge det?

Juul: Jo, jeg har en kopi af det i lommen; jeg har originalen hjemme.

Dommeren: De forstår, hvad man kan føre længere tilbage virker jo stærkere.

Juul: Dengang vidste vi ikke, hvad der skulle ske os, men jeg syntes i hvert fald — jeg er ikke med i det kor, der har begyndt denne sag, jeg har ikke talt med hverken Guldberg eller nogen af de andre siden; Flemming Dahl har skrevet til mig til jul, men jeg har ikke drøftet den sag med dem. Men altså, jeg kan ikke tænke mig, at han kan have talt med andre, for han har været interneret lige fra kapitulationen og til den dato, hvor vi sad sammen, så han kan ikke have været ude og talt med fremmede mennesker.

Dommeren: Nu var han jo i en engelsk lejr.

Juul: Ja, men her i Danmark kan han ikke have talt med nogen.

Hækkerup: Her har han talt med Hartel og forskellige andre.

Dommeren: Vi vil gerne have denne kopi.

Juul: Ja, jeg garanterer for kopien. Jeg har ikke taget det hele med, kun de punkter, som jeg synes var nogenlunde vigtige, for jeg gik ud fra, at De vidste en del om

Guldberg. Men hvis det kan bruges.... (Overrækker kopien).

Dommeren: Det er et uddrag af redegørelsen.

Juul: Men den er altså underskrevet i 1947. Jeg mener bare, det kunne jo være forandret.

Hækkerup: Det er et uddrag af redegørelsen af 25. juni 1947.

Juul: Men der er noget af det, jeg har sprunget over.

Hækkerup: Det, der interesserer mig, er, at Guldberg her nævner nøjagtig de samme navne, som han hele tiden har nævnt. Men så må jeg forstå det sådan, at det er godsejer Juuls erindring, at det er Holstein, der har nævnt navnene.

Juul: Ja, det vil jeg tro det er, når De gør opmærksom på det. Altså, det var, hvad han sagde til mig dengang.

Hækkerup: Og de navne kan godsejer Juul ikke have fået andetsteds fra?

Juul: Det kan jeg ikke tro jeg har, men jeg kan altså ikke garantere for det. Jeg kan kun — nej, jeg kan ikke have fået det andetsteds fra. Det kan jeg ikke.

Hækkerup: Nej, for det overrasker mig meget.

Juul: Jeg troede, at det var De fuldstændig klar på.

Hækkerup: Nej, vi er nok ved at blive klar over, hvad grev Holstein dengang har talt om, og til Hartel har han altså kun nævnt eet navn, nemlig Himmler, og så sagt: danske udsendinge, medens han til Dahl er gået noget videre og har nævnt nogle andre navne, nemlig dr. Munch, minister Zahle og direktør Stemann. Derfor var vi interesserede i at høre, hvad godsejeren kunne erindre at Holstein havde sagt, og dèr er altså navnene Stemann og Munch de samme, som Dahl har nævnt, men Alsing Andersen og Prior er helt nye navne.

Juul: Stemann og Munch er jeg sikker på at han har sagt. Jeg stejlede jo, fordi han begyndte at nævne de navne, men jeg sagde ikke andet til ham, for jeg kendte ikke manden, jeg vidste ikke, hvad det indeholdt. Jeg syntes, det var af værdi, hvis hans udsagn var rigtigt, at det kom frem engang, og det blev lagt i mit arkiv.

Hækkerup: Har godsejeren overfor andre nævnt disse navne, Alsing Andersen og Prior?

Juul: Nej, jeg har helst holdt min mund. Det er også med forbehold, jeg siger det.

Hækkerup: Har godsejeren under interneringen talt med andre end Guldberg om disse spørgsmål?

Juul: Det er muligt, at jeg har talt med Flemming Dahl, for han var der jo samtidig. Det kan jeg ikke huske. Ham kendte jeg; han var gode venner med vor provst i Skørping; derfor kendte jeg ham fra gamle dage.

Hækkerup: Og godsejeren har ikke overfor ham nævnt navnene Alsing Andersen og Prior?

Juul: Det tør jeg ikke svare på.

Hækkerup: Har godsejeren i den periode..

Juul: Men hvis jeg havde nævnt dem overfor ham, mon så ikke han var kommet med det.

Hækkerup: Ja, det var det jeg tænkte mig, om de herrer havde drøftet indbyrdes, hvilken viden Holstein havde bibragt Dem i 1940.

Juul: Nej, det har jeg ikke, for Flemming Dahl er en rar mand, men jeg ynder ham ellers ikke så forfærdelig meget, så vi snakkede ikke så meget sammen dèr. Og Guldberg havde jeg kun set dèr. Jeg traf ham en eller to gange på gårdture, og den anden gang gav han mig altså dette referat underskrevet af ham, og det gav jeg så min sagfører, da han kom dèr.

Hækkerup: Det svarer øjensynlig ganske nøje til, hvad vi i forvejen kender fra Guldbergs side.

Juul: Ja, men jeg tænkte mig måske, at det kunne være blevet forvansket eller blevet anderledes. Jeg var ikke sikker på, om han havde fået nogen papirer ud derfra. Det var åbenbart en kopi af det, han skrev dengang.

Hækkerup: Har godsejeren i den periode talt med Hartel?

Juul: Jeg har truffet Hartel for et år siden.

Hækkerup: Men jeg tænker på perioden lige efter 1945.

Juul: Nej, slet ikke om det.

Hækkerup: Kender godsejeren civilingeniør Winding Christensen? Han var i Horserødlejren i 1947.

Juul: Ja, det gør jeg, men ham har jeg ikke drøftet sagen med. Det tror jeg ikke.

Dommeren: Det har forøvrigt nogen interesse; nu skal De høre, hvad der står her:

„Forhandlingerne gik ud på at skaffe tyskerne klarhed, om danskerne i tilfælde af tysk indmarch ville forsvare deres neutralitet eller ej, et forsvar ville nem-

lig forhindre en hurtig og overrumplende tysk fremtrængen i Norge.

De danske forhandlere blev stillet overfor den kendsgerning, at Danmark i løbet af kort tid ville komme ud for tysk besættelse, de måtte yderligere se den kendsgerning i øjnene, at Tyskland var allieret med Sovjetunionen, sammen med denne stat havde Tyskland i løbet af få uger overvundet Polen i en lynkrig, hvori luftvåbnet havde spillet en stor rolle. Sovjetunionen havde den 13. marts 1940 besejret Finland, den engelsk-danske garanti overfor Polen" — det må være den engelsk-franske — „havde været frugtesløs. De tyske u-både beherskede havene. Det danske forsvar var i en sørgelig forfatning.

De danske forhandlere gav op overfor disse kendsgerninger."

Juul: Jeg synes, det er så rimeligt. Jeg synes ikke, der er noget ondt i Doberanmødet.

Dommeren: Men her har vi altså en detailleret skildring af, hvad der blev forhandlet.

Hækkerup: Det svarer også til, hvad Guldberg i første omgang siger, at de danske forhandlere gav op. Senere ændrer han det til, at Munch siger, at han måtte forelægge det for sin regering. Men jeg forstår, at godsejeren ikke har talt med andre end Guldberg ved den lejlighed og senere har vekslet et par ord med Dahl.

Juul: Ja, han boede lige overfor mig.

Hækkerup: Men godsejeren har ikke erindring om, at man førte en nærmere drøftelse?

Juul: Nej, det tror jeg ikke. Det var mere bøger, vi talte om.

Hækkerup: Kender godsejeren redaktør Olesen fra „Revision", som har udsendt pjecen „Fra utrykte Kilder"?

Juul: Ja, kender og kender? Han var engang redaktør af „Nationalsocialisten", for mange år siden, og jeg så ham ved Knud Bachs begravelse, men jeg talte ikke med ham. Jeg har ikke talt med ham siden kapitulationen eller nogle år før den tid.

Hækkerup: Har godsejeren abonneret på hans blad „Revision"?

Juul: Nej.

Hækkerup: Har godsejeren ydet bidrag til udsendelsen af „Fra utrykte Kilder"?

Juul: Nej, jeg har heller ikke læst den.

Hækkerup: Men altså, for at rekapitulere det: jeg forstår det sådan, at godsejeren henvendte sig til grev Holstein og forelagde denne tvivl om, hvorvidt godsejeren ville fortsætte sin politiske virksomhed, og dèr fik det svar, at besættelsen var aftalt.

Juul: Ja, hans blad „Revision" fik jeg vist det første år, fra 1947 til 1948, men jeg har ikke holdt det siden, for at være helt korrekt. Jeg er ikke abonnent på det i dag.

Hækkerup: Men ved den lejlighed siger grev Holstein så, at besættelsen var aftalt forinden?

Juul: Ja.

Hækkerup: Og han gav yderligere den oplysning, at de danske forhandlere havde været Alsing Andersen, Prior, Stemann og Munch?

Juul: Ja.

Hækkerup: Nævnte han de tyske forhandlere?

Juul: Det kan jeg ikke sige. Frits Clausen nævnte Riedweg og Jacobsen, engang vi talte om det, og derfor kan jeg ikke — jeg kan ikke huske, hvor jeg har det fra.

Dommeren: Hvornår var det?

Juul: Det var lige efter, for jeg arbejdede hårdt på — jeg nåede kun, at Frits Clausen fik lukket for tilgang af medlemmer.

Dommeren: Riedweg og Jacobsen er nævnt for Dem i 1940?

Juul: I 1940, ja, eller efter at de var kommet herop. De var jo attacheret.

Dommeren: Riedweg var heroppe.

Juul: Jacobsen har også været her engang.

Hækkerup: Og dèr nævnte Frits Clausen dengang de to herrer?

Juul: Han nævnte, at de to herrer var vidende om det. Han nævnte ikke, at de havde været der.

Hækkerup: Men han sagde, at de kendte det?

Juul: Ja.

Hækkerup: Og det er altså under besættelsen, det er nævnt?

Juul: Det er under besættelsen. Det har været i juni 1940.

Dommeren: Vi har hørt, at Schimmelmann har talt med Riedweg. De har ikke navnet fra ham?

Juul: Nej, for jeg traf Riedweg engang på partiets kontor, men jeg har ikke set ham mere end den ene gang.

Hækkerup: De talte ikke med ham dengang om problemet?

Juul: Nej, jeg er ikke særlig stærk i tysk, mere i fransk og engelsk.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 9,50.

Fredag den 27. april 1951, kl. 9.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne fhv. forsvarsminister, folketingsmand Rasmus Hansen.

Dommeren: Vi behøver ikke at give Dem, hr. folketingsmand, en forklaring på, hvorfor denne kommissionsdomstol er nedsat. Det eneste, jeg har at gøre opmærksom på, er, at når vi har bedt Dem i dag komme her som vidne, er De pligtig at tale sandhed.

Hækkerup: Det er kommissionsdomstolen bekendt, at en tidligere parlamentarisk kommission, hvori De var næstformand, hørte om disse Doberanrygter, og at man dengang i den anledning havde en samtale med nu afdøde dr. Munch. Samtalen blev, har jeg forstået, ført mellem ham, den daværende formand, dommer Holm, og Dem. Man forelagde dr. Munch disse rygter, og han fremsatte nogle bemærkninger dertil. Da dr. Munch nu er død og det er nødvendigt for os at få det fuldstændig klarlagt i alle enkeltheder, har vi bedt Dem møde her og under vidneansvar forklare, såvidt De kan, indholdet af samtalen med dr. Munch dengang.

Rasmus Hansen: Ja, vi fik i den daværende parlamentariske kommission et aktstykke, som vist oprindelig stammede fra nogle mennesker, der sad fængslet som landssvigere eller som anklaget for landssvig. Vi behandlede dette aktstykke i kommissionen, og vi var alle enige om, at de sigtelser, som det indeholdt mod dr. Munch, gående ud på, at han i sin egenskab af udenrigsminister umiddelbart før den tyske besættelse af Danmark skulle have opholdt sig et eller andet sted i Nordtyskland for at forhandle med repræsentanter for det tyske rige om besættelsen, ikke kunne være rigtige. Der var intet i alle de aktstykker, som vi havde haft lejlighed til at gennemgå, der tydede på, at der kunne være tale om noget i den retning. Vi havde i kommissionen det meget bestemte indtryk, at mennesker, som havde taget på tingene i besættelsesårene på en sådan måde, at man havde anset det for rimeligt at fængsle dem, nu forsøgte at konstruere en forklaring, hvorved de kunne komme til at stå i et bedre lys. Derfor besluttede vi i kommissionen, at vi ville ikke benytte den sædvanlige fremgangsmåde, at foretage en afhøring, men kommissionen besluttede, at formanden og jeg i stedet skulle tage en samtale med dr. Munch og med oberstløjtnant Lunding, der var nævnt som en af de mænd, der havde ledsaget dr. Munch til mødet. Der var endvidere, såvidt jeg husker, tale om kommandør Kjølsen, men han opholdt sig som Danmarks marineattaché i Washington, ham måtte vi derfor skriftligt forelægge sigtelsen. Det blev som sagt besluttet, at dommer Holm og jeg skulle tage en samtale dels med dr. Munch og dels med oberstløjtnant Lunding, og sådanne samtaler havde vi.

Dommeren: Må jeg indskyde: Kan De huske, hvornår det var, sådan nogenlunde?

Rasmus Hansen: Nej, det kan jeg ikke.

Dommeren: I 1947?

Rasmus Hansen: Ja, det er muligt.

Hækkerup: Måske allerede i 1946?

Rasmus Hansen: Det må have været enten i 1946 eller i 1947. Det kan i hvert fald ikke have været senere end efteråret 1947, idet jeg da trådte ud af den parlamentariske kommission, fordi jeg blev minister. Jeg vil tro, det har været i vinteren 1946—47.

Dommeren: Vi har jo dette brev fra Hartel....

Hækkerup: Ja, og det kommer i august 1946.

Dommeren: .... til Elmquist; dèr gives en fremstilling af, hvad der skal være foregået. Og det er altså sendt til den parlamentariske kommission.

Rasmus Hansen: Det er oversendt til den parlamentariske kommission, ser jeg, den 12. december 1946 fra den daværende justitsminister.

Dommeren: Og såvidt vi kan se, er det det første.

Rasmus Hansen: Men det stemmer meget godt med min erindring. Så har samtalen fundet sted engang i vinteren 1946—47, formodentlig først på året 1947. Det kan også være, vi har nået at få samtalen inden jul 1946.

Dommeren: Så var det samtalens indhold?

Rasmus Hansen: Ja, derom erindrer jeg ikke meget; det eneste, jeg har stående tilbage i min erindring, er, at både dr. Munch og oberstløjtnant Lunding afviste denne påstand som fuldstændig urimelig og urigtig; så mange år efter går jeg jo ikke rundt med nogen klar erindring om, hvordan sætningerne blev formet. Men der skete i og for sig ikke andet ved den lejlighed, end hvad vi var forberedt på. Hvis vi havde tænkt os den mulighed, at denne historie — vi betragtede det som en historie — skulle bruges på den måde, som nu er sket, ville vi ganske utvivlsomt dengang have besluttet en anden fremgangsmåde, have sikret os gennem et stenografisk referat af dr. Munchs udtalelser om forholdet. Nu kommer sigtelsen jo i sin groveste form først på et tidspunkt, hvor han er død og ikke mere kan afgive forklaring.

Dommeren: Men resultatet af samtalen var dette, at....

Rasmus Hansen: At dr. Munch fuldstændig afviste sigtelsen, og at vi derefter i kommissionen blev enige om at henlægge sagen.

Dommeren: Der var ikke nogen tvivl?

Rasmus Hansen: Ikke gnist af tvivl. Det stod for os således, at der naturligvis kunne være delte meninger — og det var der — om dr. Munchs udenrigspolitik og om hans dispositioner og hans vurdering af de indberetninger, der var indgået, men det stod tillige for os som noget helt utroligt, som noget, der på ingen måde blev støttet af de oplysninger, der forelå, at dr. Munch skulle have indladt sig på forhandlinger, der havde en landforræderisk karakter. Der var intet i alt, hvad vi havde fået forelagt, der gjorde det blot i mindste måde sandsynligt, at dr. Munch ville have indladt sig på noget sådant. Desuden stod det os naturligvis fuldstændig klart, at var der før besættelsen ført forhandlinger, så kunne en viden derom i hvert fald ikke være begrænset til dr. Munch, i så fald måtte andre, bl. a. statsministeren og forsvarsministeren, i hvert fald være gjort bekendt med, at der var ført sådanne forhandlinger. Men derom forelå der ikke noget for os. Hele den måde, hvorpå der var taget på tingene, var for os et vidnesbyrd om, at det kunne ikke være rigtigt, og derfor besluttede vi den fremgangsmåde, der blev anvendt.

Hækkerup: Har De nogen erindring om, hvorvidt der blev taget noget notat af samtalen dengang? Hvis f. eks. bureauchefen havde været med?

Rasmus Hansen: Det har jeg ikke, men det anser jeg for sandsynligt. Bureauchefen var, såvidt jeg erindrer, tilstede; samtalerne foregik, hvis jeg husker rigtigt, på bureauchefens kontor.

Hækkerup: Så er det sandsynligt, at bureauchefen har taget et notat.

Rasmus Hansen: Ja, det er sandsynligt, men jeg har ikke nogen erindring derom.

Dommeren: Hr. Rasmus Hansen var jo medlem af folketinget i 1940. Der har ikke i partiet været givet meddelelse om....

Rasmus Hansen: Om at der skulle være truffet en aftale?

Dommeren: Det er kun for at sikre os enhver mulighed, jeg spørger om det.

Rasmus Hansen: Besættelsen kom som en meget, meget ubehagelig overraskelse; medlemmerne af den socialdemokratiske gruppe var præget af stærkt raseri over det, der var sket. Jeg har bl. a. endnu et meget levende indtryk af nogle bemærkninger, som den daværende forsvarsminister Alsing Andersen fremsatte i den socialdemokratiske rigsdagsgruppe, da denne samledes den 9. om aftenen. Jeg husker, han karakteriserede det, der var sket, med et meget stærkt udtryk, og hvis jeg husker rigtigt, var udtrykket „sjoverstreg".

Dommeren: Vi har hørt fra et par sider, at grev Holstein skal have antydet at have en viden om, at der havde været forhandlinger, og han har fortalt det til Hartel; Hartel har fortalt det til en konservativ folketingsmand, og denne har fortalt det til Christmas Møller, som har skrevet til regeringen eller rettere sagt til statsministeren.

Hækkerup: Ja, til statsministeren, til udenrigsministeren, til minister Hasle, til minister, dr. Krag, og til den daværende justitsminister.

Dommeren: Har De nogen erindring om det?

Rasmus Hansen: Nej, det har jeg ikke

nogen erindring om, men forsåvidt der måtte være tale om en sådan korrespondance og den ikke allerede er offentliggjort, må den vel kunne....

Dommeren: Det er det, jeg tænker på: om folketingsmanden dengang har hørt noget, om der var kommet noget sådant frem?

Rasmus Hansen: Det har jeg ikke nogen erindring om. Der gik jo så mange tåbelige rygter umiddelbart efter besættelsen. Om der også har gået et sådant rygte, det ved jeg ikke, det er muligt, men i så fald har jeg næppe tillagt det nogen som helst vægt, fordi jeg betragtede det som ganske udelukket, at der kunne foreligge nogen som helst art af aftale om dette her.

Dommeren: Vi får Hasle herop i dag, til ham er brevet jo også rettet. Men der er altså ikke indenfor Deres sfære....

Rasmus Hansen: Ja, det er jo så mange år siden, og det kan såmænd godt være, at rygtet har været nævnt for mig. Det er også muligt, jeg har været bekendt med, at der er foregået en korrespondance om et sådant rygte, men hvis jeg har været bekendt med det, har jeg i hvert fald glemt det i dag.

Dommeren: Ja tak, så har vi ikke mere at spørge folketingsmanden om.

Afhøringen afsluttet kl. 9,15.

Fredag den 27. april 1951, kl. 9^{30}.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne generalløjtnant Erik With.

Dommeren: Kommissionsdomstolen er nedsat på foranledning af den parlamentariske kommission med det formål at søge oplyst, om der skulle være nogen virkelighed bagved rygterne om et møde i Doberan eller Rostock den 17. marts 1940.

Kommissionsdomstolens møder foregår for lukkede døre — der er herom afsagt en kendelse, som er stadfæstet af Højesteret —, og når vi nu i dag har bedt excellencen være så venlig at komme herind, er det som vidne, excellencen møder, og derfor må jeg minde om pligten til at tale sandhed.

Hækkerup: Når vi har ulejliget generalløjtnanten, skyldes det, at fhv. folketingsmand Hartel under en vidneforklaring her for kommissionsdomstolen nævnede generalløjtnantens navn. Jeg må måske have lov at læse op, hvad Hartel sagde ved den lejlighed. Han sagde (st. 80):

> „Men jeg foretog så en del undersøgelser ved siden af på egen hånd og stillede kendsgreningerne sammen, altså kendsgerninger for mig, udtalelser, jeg havde hørt, f. eks. af general With, der sagde til mig engang i april måned" — det var altså i april 1940 — „hvor jeg mødte ham på rigsdagen, at de, der fra dansk side havde ansvaret for begivenhederne omkring den 9. april, var jo lige til rigsretten, og vi vekslede så nogle ord, som jeg ikke nærmere husker i enkeltheder."

Og så siger han videre, at han har kendt generalen fra 1913.

With: Ja, det er rigtigt.

Hækkerup: Nu vil jeg gerne spørge, om generalen kan erindre samtalen med Hartel på rigsdagen i april måned 1940?

With: Ja, det kan jeg, for min ungdomsven, afdøde folketingsmand Vanggaard, kom hen til mig og sagde: ham skal du ikke tale med. Altså, han gav mig et godt råd.

Sagen er den, at Hartel og jeg stod ikke fremmed for hinanden. Jeg var under første verdenskrig som kaptajn chef for generalstabens efterretningssektion og som sådan præsident for de danske brevdueforeninger, og Hartel sammen med Stilling-Andersen havde de fineste brevdueslag herhjemme, belgiske brevduer. På det tidspunkt havde jeg ret megen myndighed, og jeg hævdede den strengt; så indgav de en skriftlig klage over mig til chefen for generalstabens taktiske afdeling, oberst Palle Berthelsen, og så gik jeg ind til ham og sagde: hvis generalen ikke støtter mig overfor dette her, så anmoder jeg om at måtte træde ud af generalstaben og få et kompagni igen. Og så holdt det op med deres klager over mig. Men i årenes løb fulgte jeg Hartels vandel oppe på rigsdagen og så, at han gik ind på en bred front for et godt forsvar, og det stemte sindet til mildhed i den årrække, hvor jeg levede med dette problem. Så traf jeg ham efter besættelsen i rigsdagen, og det er vist ganske rimeligt, at jeg har sagt: det er lige til rigsretten — for det var mit sind, sådan følte jeg umiddelbart efter den tid, og det gjorde mange med mig. Det vil jeg ikke bestride.

Hækkerup: Men hvad lagde generalen i ordene: lige til rigsretten? Lå der i dette, at generalen havde viden om, at der havde været forhåndsforhandlinger?

With: Nej, nej, det var en almindelig psyke. Jeg har rimeligvis sagt sådan noget som: dette her, der er sket, er så uanstændigt, at det må være lige til rigsretten; hvis ikke vi skal bruge rigsretten ved denne lejlighed, kan vi lige så godt afskaffe den. Det var min mening.

Hækkerup: For det, Hartel lægger i generalens ord, er, at generalen har villet give udtryk for kendskab til forhåndsforhandlinger.

With: Det er fuldstændig digt, det er fri fantasi! Han kan ikke lægge noget som helst andet i mine ord, end hvad jeg selv har ment; men han er forfærdelig klog, skal jeg sige Dem.

..... *)

Dommeren: Mange tak, Deres excellence.

*) Afsnit udgået som liggende udenfor domstolens opgave.

For kommissionsdomstolen mødte dernæst som vidne viceadmiral Rechnitzer.

Dommeren: Hr. viceadmiral. På foranledning af den parlamentariske kommission har denne kommissionsdomstol det hverv at søge opklaret, om der skulle foreligge realiteter bag rygterne om et påstået møde i Doberan eller Rostock den 17. marts 1940. Kommissionens møder holdes for lukkede døre, hvilket medfører, at offentlig meddelelse ikke må finde sted. Når vi har bedt viceadmiralen komme i dag, så er det, for at viceadmiralen skal møde i egenskab af vidne og har pligt til at tale sandhed.

Rechnitzer: Ja.

Hækkerup: Hr. viceadmiral, når vi har ulejliget Dem, skyldes det simpelthen, at stamhusbesidder Sehested har fremsat ønske om, at viceadmiralen måtte blive afhørt som vidne om sit kendskab til forudgående forhandlinger Danmark og Tyskland imellem inden besættelsen den 9. april 1940. Det fremgår ikke klart af den skrivelse, stamhusbesidder Sehested har sendt Østre Landsret, hvorfor specielt viceadmiralen skulle afhøres; jeg kan ikke af skrivelsen se, hvad han tænker på. Nu har vi desværre ikke haft lejlighed til at høre Sehested først på grund af nogle tekniske vanskeligheder, han gjorde os, men vi har for at berolige ham ikke villet undlade at bede viceadmiralen komme herop for som vidne at forklare, om viceadmiralen kender noget som helst til disse rygter om et møde i Doberan eller Rostock eller overhovedet om forudgående dansk-tyske forhandlinger inden besættelsen den 9. april.

Rechnitzer: Jeg kan sige, at det første kendskab, jeg overhovedet fik til det, var en pjece, jeg fik sendt fra en mand, der hedder Guldberg eller sådan noget. Da han omtalte Middelgrundsfortet og gjorde opmærksom på, at den dygtige og erfarne chef var blevet fjernet derfra såvel som befalingsmændene, følte jeg mig på en måde som angrebet derigennem, idet det måtte være sket på min foranledning, men det var mig ikke muligt at finde nogen steder, hvad manden var, hvor han boede. Jeg så i telefonbogen. Der stod Guldberg, men jeg kunne ikke hitte ud af, hvem det var. I det hele gik jeg ud fra, at det var noget løs snak det meste af det.

Så fik jeg sendt — det kan have været midt i januar, tror jeg — en pjece fra en redaktør Olesen.

Dommeren: Ja, det er den her.

Rechnitzer: Den dèr, ja, og dèr slog det mig selvfølgelig stærkt, denne skrivelse, som han offentliggjorde fra pastor Schmidt. Jeg er ganske uforstående, men de havde også deri omtalt Middelgrundsfortet i forbindelse med, at der skulle have været ført forudgående forhandlinger om en gnidningsløs besættelse af Danmark, og jeg fandt mig derfor foranlediget til at skrive til ham for at gøre opmærksom på, at han tog fuldstændig fejl. Når chefen for Middelgrundsfortet var kommet væk derfra, skyldtes det udelukkende „Niels Juel"s udkommandering, hvor han var udset som artilleriofficer, akkurat hvad han tidligere havde været, og det foregik ganske kontormæssigt — jeg tror ikke engang, jeg selv anede noget som helst om det. Jeg har aldrig hørt, hvad han skriver, at det var på trods af stabschefens protest, at det skete. Det har jeg aldrig hørt noget som helst om, og jeg tror heller ikke på det.

Hvad befalingsmændendes fjernelse angår, vil jeg gerne sige, at det var på grund af isforholdene, at de var sendt ind på Holmen dagen i forvejen for at modtage værnepligtigt mandskab, der skulle møde den 9. april om morgenen i henhold til en lang tid i forvejen truffen aftale, og antagelig på grund af isforholdene har man ønsket, at de allerede kom ind, hvor der var åbent vand om dagen, for at tage imod. Det var altså anledningen til, at der var så lidt mandskab på Middelgrundsfortet, der iøvrigt ikke var et krigsbemandet fort, men nærmest skal betragtes som en uddannelsesskole for værnepligtige.

Dette skrev jeg til ham, for at han kunne vide, at der ikke var noget som helst grundlag for at tro, at der skulle være sket noget som helst med Middelgrundsfortet, der var ud over det almindelige. Så skrev jeg til ham, at jeg kunne ikke sige, selvfølgelig, at det var usandhed, at dette møde har fundet sted, men at jeg i og for sig var tilbøjelig til at tro, at der måtte foreligge en mystifikation af en eller anden art. Jeg

skrev til ham: når det påstås i Deres pjece, at dr. Munch skulle have været der, vil jeg gerne dertil sige, at jeg har aldrig hørt, før jeg så denne hr. Guldbergs pjece, at et sådant møde skulle have været afholdt, og jeg tvivler meget stærkt derpå, for jeg går ud fra, at hvis dr. Munch virkelig skulle have været til et sådant møde, så ville med mit ret indgående kendskab til dr. Munch denne aldrig nogensinde have indladt sig på en sådan forhandling med tyskerne, uden at han i forvejen havde konfereret først og fremmest med statsministeren og forsvarsministeren og formentlig også med de øvrige regeringsmedlemmer samt antagelig med det udenrigspolitiske nævn. Det ville aldeles ikke ligne dr. Munch at foretage sig noget sådant uden; han var altfor skolet en parlamentariker til at gøre noget sådant. Så jeg stillede mig afvisende overfor det og sagde til ham, at hvis et sådant møde havde fundet sted, anså jeg det for ganske umuligt andet end, at jeg gennem forsvarsministeren, som jeg daglig havde forhandlinger med både formiddag og eftermiddag, måtte have fået noget kendskab til det, men aldrig nogensinde har jeg hørt noget som helst om det før gennem hr. Guldbergs og Deres pjece.

Men jeg vil gerne hertil føje, at når jeg nu har tænkt over sagen senere, så slår det mig som højst ejendommeligt, at ikke nogen repræsentant for værnene, altså for luftstyrkerne og for hæren og for marinen, har været tilstede ved det møde. Det er nogle ganske ejendommelige mennesker, en korpsfører og en chef for Personalamt o.s.v. Jeg går da ud fra som aldeles givet, at man kunne ikke gennemføre aftaler vedrørende besættelsen af Danmark, uden at repræsentanter for de højeste militære myndigheder måtte have været tilstede, da det var dem, der skulle udføre ordrerne, og derom synes jeg ikke der foreligger noget som helst.

Hækkerup: Ikke spor, ikke det fjerneste.

Rechnitzer: Det, der stadigvæk bliver tilbage for mig som det ejendommelige, er dette brev fra pastor Schmidt, for jeg anser det for ganske udelukket, at dr. Munch skulle have været væk på det daværende tidspunkt. Det må kunne efterspores ved hjælp af hans pas o.s.v. Det er umuligt, at han kan være rejst med jernbane på grund af isforholdene i Østersøen på det daværende tidspunkt, det var ganske udelukket. Det kan kun have været ad luftvejen, han kunne være kommet derned.

Dommeren: Og det er blevet undersøgt.

Rechnitzer: Så skal jeg ikke opholde mig længere ved det, men skulle han have været ved et sådant møde, måtte han efter min mening i hvert fald have underrettet de forskellige regeringsmedlemmer om, at en sådan aftale var blevet truffet, og jeg har aldrig hørt et eneste ord derom.

Hækkerup: Nej, det er klart, at hvis en aftale af det indhold var truffet, måtte viceadmiralen og den kommanderende general naturligvis være blevet orienterede om det. Ellers var der ingen mening i det.

Rechnitzer: I hvert fald måtte jeg have fået det at vide, der var chef for søværnskommandoen og direktør i marineministeriet, da det først og fremmest i høj grad drejer sig om maritime dispositioner. Som direktør i marineministeriet havde jeg meget nær kontakt med forsvarsministeren. Vi talte altid om forholdene hver eneste dag. Jeg anser det derfor for fuldstændig udelukket, at jeg ikke skulle have fået kendskab til det; i hvert fald måtte en eventuel ordre til Middelgrundsfortet være kommet fra mig, det er givet. I hvert fald kunne det ikke være sket, uden at jeg have fået det at vide på en eller anden manèr, det er umuligt andet. Så efter min mening må der foreligge en mystifikation på en eller anden måde, men tilbage bliver for mig det højst besynderlige, at en mand som pastor Schmidt — man plejer dog at regne med, at en præst taler sandhed — har kunnet få det indtryk, at han har truffet dr. Munch på det daværende tidspunkt i Rostock eller Doberan, hvor det nu var.

Dommeren: Ja, mødet skulle have været i Doberan.

Rechnitzer: Som sagt, jeg anser det for fuldstændig udelukket. Jeg kan ikke se noget som helst grundlag for, at et sådant møde skulle være afholdt. Det passer jo heller ikke med de dispositioner, der blev truffet, som dr. Munch selv var med til, hvorved hæren blev sat i alarmberedskab, de foranstaltninger, som blev foreslået dengang fra generalkommandoen og søværnskommandoen.

Hækkerup: Jeg vil tro, at når Sehested har ønsket viceadmiralen afhørt, har det nærmest været problemet Middelgrundsfortet, han har tænkt på. Jeg tror ikke, vi behøver at ulejlige viceadmiralen mere.

For kommissionsdomstolen mødte endvidere som vidne højesteretssagfører Henning Hasle.

Dommeren: Hr. højesteretssagfører. Denne kommissionsdomstol er nedsat på foranledning af den parlamentariske kommission for at undersøge Rostockrygterne. Møderne foregår for lukkede døre, og det er som vidne, vi har bedt højesteretssagføreren om at komme i dag. Der er nogle enkelte spørgsmål, vi skulle have stillet Dem.

Hasle: Ja.

Hækkerup: Jeg vil gerne bede højesteretssagføreren gennemlæse denne skrivelse af 15. maj 1940 fra Christmas Møller til statsministeren m. fl.*) — det er vist det letteste —, inden jeg stiller spørgsmål.

Hasle: Ja, den har jeg set. Jeg har den selv i mit arkiv.

Hækkerup: Det problem her er draget ind i debatten ved en vidneafhøring af forhenværende folketingsmand Hartel, og det, jeg nu gerne vil spørge højesteretssagføreren om, er, om højesteretssagføreren kan huske reaktionen på dette brev, dels Deres egen reaktion og dels, hvorledes de ministre, der modtog brevet, reagerede.

Hasle: Ja, nu er det jo længe siden, så enkeltheder står mig ikke helt klart mere, men jeg husker, at Christmas Møller sendte dette rundt, og at han og Fibiger, som var den anden konservative minister i regeringen, og jeg drøftede det — jeg tror, det var ovre i Fibigers værelse i kontoret i socialministeriet. Der var ingen af os, der personlig troede på, at der skulle foreligge noget i den retning, men Christmas Møller var ivrig for at få det undersøgt. I det hele var vi jo på det tidspunkt både sorgbetyngede og forbitrede over, hvad der var sket. Jeg husker også, at han fremdrog denne sag i et ministermøde. De nærmere enkeltheder derved erindrer jeg ikke, men disse beskyldninger blev i hvert fald fuldstændig afvist.

Hækkerup: Af dr. Munch?

Hasle: Ja, dr. Munch først og fremmest og formentlig også af Stauning. Det husker jeg nu ikke.

Dommeren: Husker De, at dr. Munch talte?

Hasle: Jeg husker, at dr. Munch afviste det. Christmas Møller blev forsåvidt ved sit, at vi måtte have en undersøgelse af forholdene, når besættelsen var ophørt, men at det af hensyn til borgfreden, medens fjenden var i landet, var umuligt at miskreditere noget medlem af den danske regering. Dette synspunkt tilsluttede Fibiger og jeg os fuldstændigt.

Hækkerup: Jeg forstod højesteretssagføreren således, at Fibiger og Christmas Møller og højesteretssagføreren i og for sig ikke troede på det.

Hasle: Nej, det gjorde vi ikke.

Hækkerup: Det gjaldt altså også Christmas Møller?

Hasle: Det gjaldt Christmas Møller, men han ville have det undersøgt, han syntes, der var visse mystiske omstændigheder ved besættelsen. Disse mystiske omstændigheder mener jeg dog mere refererede til forskellige episoder på Middelgrundsfortet, end at Munch skulle være nogen forræder. Det har Christmas Møller aldrig selv ment.

Hækkerup: Men det hævdes jo af nogle af de folk, der — jeg må måske bruge udtrykket — er interesseret i denne sag, at netop Christmas Møller har brugt udtrykket „forræderi" i en bestemt sammenhæng.

Hasle: Det har jeg aldrig hørt. Jeg vil anse det for aldeles udelukket, at han ville sidde i regering med forrædere.

Hækkerup: Det har nemlig også undret mig. Det er derfor, jeg tænkte, at ordet kan være brugt netop i forbindelse med de mystiske omstændigheder.

Hasle: Det er aldrig brugt i min nærværelse. Jeg vil anse det for utænkeligt, men det kan jeg naturligvis ikke vide, at Christmas Møller....

Hækkerup: Tror De ikke, det er ingeniør Højgaard, der i et brev til Christmas Møller har brugt det udtryk?

Hasle: Det brev har jeg sikkert også set, men det kan jeg ikke huske.

Hækkerup: Vil højesteretssagføreren være i stand til at erindre, hvem der har været mellemmand mellem Hartel og Christmas Møller, for det er den opfattelse, Hartel har fået og bringer videre, men det er sket via en anden. Det kan Hartel ikke huske hvem er.

Hasle: Må jeg lige se brevet igen.

Jfr. A. nr. 270.

Hækkerup: Det står der nemlig ikke.

Hasle: Det er en mand, som betegnes af Christmas Møller som en meget pålidelig kilde, forstår jeg. Såvidt jeg erindrer — og min erindring slår næppe fejl på det punkt —, var det en mand i Sønderjylland.

Hækkerup: Det var ikke et medlem af rigsdagen?

Hasle: Det tror jeg ikke. Det var sikkert en konservativ tillidsmand i Sønderjylland.

Hækkerup: Hans navn kan højesteretssagføreren ikke huske?

Hasle: Nej, det kan jeg ikke. Jeg ved heller ikke, om jeg nogensinde har vidst det.

Hækkerup: Når vi får at vide, at højesteretssagføreren mener, det er en konservativ tillidsmand i Sønderjylland, kan det muligt hjælpe på Hartels hukommelse.

Hasle: I hvert fald står det ret klart for mig, at det kom fra Sønderjylland.

Hækkerup: Mon der er grund til at tro, at Fibiger skulle kunne huske det? Vi kunne lade spørge.

Hasle: Ja, udelukket er det ikke. Det er vel heller ikke udelukket, at man på det konservative partikontor kunne have brevet.

Hækkerup: Nej, den mulighed kunne der være.

Hasle: Christmas Møller havde et ganske fremragende arkiv på kontoret.

Dommeren: Nu er der det, at der står, at det er Holstein, der er Hartels kilde.

Hasle: Nå ja. Som sagt, det er jo længe siden.

Dommeren: De forstår, hr. højesteretssagfører, det er temmelig lang vej.

Hasle: Må jeg lige se brevet igen: „Om situationen mener jeg mig i stand til på grundlag af udtalelser, som folketingsmand Hartel har fremsat over for mig i en privat samtale, at kunne meddele følgende". Det er altså hjemmelsmanden, der siger det, ikke sandt, men hvordan kommer grev Holstein så ind?

Dommeren: Hartel har sit fra Holstein, men han har ikke villet spørge ham, hvor Holstein havde det fra.

Hasle: Men altså, disse ord: „fra såre pålidelig kilde har jeg modtaget hoslagte", det er det, jeg mener.

Hækkerup: Det går på mellemmanden.

Hasle: Det mener jeg altså refererer til en mand i Sønderjylland og muligvis — sådan vil jeg hellere udtrykke det — en konservativ tillidsmand.

Dommeren: De har ikke, hr. højesteretssagfører, dengang haft forbindelse med Holstein eller hørt noget?

Hasle: Nej, jeg har ikke talt med grev Holstein, siden han var medlem af rigsdagen.

Dommeren: Hvor længe var det siden?

Hækkerup: Var det ikke i 1935?

Hasle: Jeg har aldrig talt med ham siden, og på det tidspunkt stod vi jo ret fjernt, fordi han betragtedes som lidt af en frafalden set fra konservativ side. Jeg var selv hans efterfølger i valgkredsen i Aarhus amt.

Hækkerup: Nu nævnte højesteretssagføreren for et øjeblik siden, at man i ministermøder havde drøftet spørgsmålet på foranledning af dette brev. Højesteretssagføreren blev minister den 10. april.

Hasle: Det var vel den 10. april.

Hækkerup: Jeg vil gerne spørge, om der i andre ministermøder dengang har været forhandlet eller drøftet problemet om, hvorvidt den tidligere regering forinden den 9. april var blevet bekendt med den forestående besættelse?

Hasle: Det har aldrig været drøftet.

Hækkerup: Jeg tror ikke, jeg har mere at spørge højesteretssagføreren om.

Dommeren: Mange tak.

Mødet hævet kl. 10,45.

Mandag den 30. april 1951, kl. 9[30].

For kommissionsdomstolen mødte som vidne landsretssagfører Carlsen.

Dommeren: Kommissionsdomstolen er nedsat på foranledning af den parlamentariske kommission med det formål at søge oplyst, om der foreligger realiteter bag rygterne om et påstået møde i Rostock eller Doberan den 17. marts 1940. Retsmødet foregår for lukkede døre, og De møder som vidne og kender Deres pligt til at tale sandhed.

Hækkerup: Jeg må indledningsvis beklage, at tidligere sekretær i De samvirkende Fagforbund, Ernst Berg, som vi ville have afhørt forinden landsretssagføreren, er udeblevet, så vi bliver muligvis nødt til at ulejlige Dem endnu en gang, når vi har afhørt ham.

Carlsen: Ja, jeg er til tjeneste.

Hækkerup: Vi har bedt landsretssagføreren komme, fordi det drejer sig om den episode, der skal have fundet sted på Sundholm i en samtale mellem Berg og landsretssagføreren. Denne episode skildres i et brev fra fhv. kaptajn, civilingeniør Holger Winding Christensen af 4. maj 1947*) til den daværende justitsminister. Her giver han følgende skildring af episoden:

„Saaledes vides med Sikkerhed, at tidligere Sekretær i Socialdemokratiet Ernst Berg i Begyndelsen af dette Aar paa Sundholm har været afhørt af Auditør Carlsen fra den parlamentariske Kommission, hvorved bl. a. følgende Ordskifte forefaldt:

Berg: „Har den parlamentariske Kommission saa faaet opklaret, om Rostockmødet virkelig har fundet Sted?"

Carlsen: „Herom har jeg ingen Ret til at udtale mig!"

Berg (efter en Pause indtrængende): „Var v. Stemann med?"

Carlsen (idet Svaret med stor Vægt røg ham ud af Munden): „Ja! — derimod har vi endnu ikke faaet opklaret, hvorledes Dr. P. Munch er kommet derned og tilbage igen!"

Efter endnu en Pause tilføjede Carlsen med Inderlighed: „Ja, er det ikke skrækkeligt, at man skal være nødt til at leve i et saa pilraaddent Samfund?"

Carlsen paalagde derefter Berg ubetinget Tavshed om det sagte."

Nu har vi spurgt Winding Christensen, hvorfra han har denne dramatiske skildring af episoden. Jeg kan måske gå ud fra, at disse parenteser med „indtrængende" og „stor vægt" o. s. v. er hans egne, men det reelle indhold hævder han stammer fra Berg. Den parlamentariske kommission har jo tidligere spurgt Dem og fået en erklæring fra Dem, som jeg gerne vil vende tilbage til, men jeg vil gerne først spørge, om De genkender episoden?

Carlsen: Nej, det gør jeg ikke. Jeg kan oplyse, at jeg er forsåvidt forberedt på dette spørgsmål, som jeg for få dage siden har set denne bog, der er udgivet i Aabenraa. Dèr har jeg set dette ordskifte citeret, og jeg må sige, jeg blev noget paf, da jeg så det. For for det første er det givet, at et sådant stenografisk referat jo ikke kan foreligge. Berg og jeg talte sammen på egen hånd og alene. Det indicerer, at det ikke kan være den nøjagtige ordlyd, og på den anden side er det ganske oplagt, at jeg ikke har ladet mig pumpe på den måde af en arrestant. Iøvrigt vil jeg gerne tilføje i denne forbindelse, at da jeg talte med Berg om Rostockrygterne — det var altså anden gang, jeg afhørte Berg; jeg ved ikke, om den høje ret har min erklæring præsent, men altså, da jeg anden gang talte med Berg, var det første gang, jeg talte med ham om Rostockrygterne, og replikskiftet kan simpelthen ikke være faldet på den måde, allerede af den grund, at det var første gang, jeg talte med ham om det.

Hækkerup: Vi har denne skrivelse fra landsretssagføreren, dateret 12. december i fjor.**)

*) Jfr. A. nr. 53. **) Jfr. A. nr. 243.

Carlsen: Ja, jeg har selv en genpart med; jeg går ud fra, at retten ikke har noget imod, at jeg støtter mig til den.

Dommeren: Nej.

Hækkerup: Der står i stk. 4:

„Jeg erindrer imidlertid tydeligt, at Berg umiddelbart før afhøringens afslutning på en hemmelighedsfuld og indtrængende måde spurgte mig, om jeg vidste, hvad der var sket i Rostock den 17. marts. Året blev vistnok ikke nævnt. Det var første gang, jeg overhovedet hørte denne dato omtale, og da Berg blev klar over, at den intet sagde mig, nægtede han kategorisk at udtale sig yderligere."

Det, det drejer sig om, er den første afhøring, den 13. december 1946?

Carlsen: Ja.

Hækkerup: Men så skriver De:

„I den følgende tid erfarede jeg imidlertid rygtevis, hvortil Berg måtte have sigtet."

Er De i stand til at erindre, hvorfra De har de rygter?

Carlsen: Ja, det er jeg. Bergs mystiske bemærkning gjorde et vist indtryk på mig, fordi min afhøring efter sagens natur var ret indgående og jeg slet ikke kunne vide, hvor han ville hen. Da jeg så kom tilbage til mit kontor....

Dommeren: Kontor i?

Carlsen: Det var auditøren ved den ekstraordinære undersøgelseskommission, hvor jeg var fuldmægtig. Dèr spurgte jeg først min foresatte: Siger datoen 17. marts Dem noget? og jeg spurgte på den måde videre på kontoret, og der var ikke en sjæl, der vidste noget om den 17. marts. Så regnede jeg med, at det måske var en and, og spurgte videre i min bekendtskabskreds, og en skønne dag stødte jeg på en, der havde hørt, hvad det drejede sig om; det var min tidligere studiekammerat, daværende fuldmægtig Thøger Nielsen. Han vidste, at der var noget med den 17. marts, og så tænkte jeg, at når jeg alligevel skulle tale med Berg, var det rigtigt at stille ham nogle spørgsmål.

Hækkerup: Og det gør De så?

Carlsen: Det gør jeg så den 8. januar 1947.

Hækkerup: Og De opregner så i 5 punkter denne afhøring?

Carlsen: Ja.

Hækkerup: Punkt 1 interesserer mig lidt. De siger:

„Berg havde allerede den 6. april 1940 fra en meget kompetent kilde erfaret, at der ville ske en tysk besættelse, men at han ikke behøvede at være bange. Jeg har intet noteret om kilden, den har næppe været nævnt."

Det er det, som jeg finder overmåde væsentligt, om vi kunne finde frem til, hvem der har været denne „kompetente kilde".

Carlsen: Det har jeg spekuleret på siden. Altså, det notat, jeg gjorde dèr....

Dommeren: Har De det?

Carlsen: Nej, det har jeg ikke, for jeg har afleveret sagen til kommissionens arkiv, men det er nogle blyantsnotater bag på et chartek, kun nogle få ord. Men i dette notat står i hvert fald datoen 6. april 1940.

Dommeren: Det kunne være der stod et navn?

Carlsen: Det gør der ikke; jeg har haft det hjemme ved udarbejdelsen af denne redegørelse, og jeg vil altså kunne sige meget nøje — nu synes jeg, at jeg allerede har indlagt det i formuleringen af disse punkter, men jeg vil, hvis vi skal gennemgå det, kunne sige ret nøje, hvad jeg er sikker på, og hvad jeg mener at kunne huske. Men jeg kan sige med sikkerhed, at Berg forklarede mig, at han den 6. april 1940 havde hørt, at der ville ske dette her. Om han sagde „meget kompetent kilde" eller sagde „højeste sted", tør jeg naturligvis ikke sige med sikkerhed, men han gav mig i hvert tilfælde det indtryk, at han ikke havde været i tvivl om, at besættelsen ville ske, og nu har jeg spekuleret meget på, om der blev sagt noget om kilden, og der står noget i mit hoved om navnet Alex Christiansen, men jeg er meget usikker på det punkt.

Hækkerup: Han er desværre død.

Carlsen: Ja, det har jeg hørt, og jeg vil ikke sige det for mere, end det er, for det står meget vagt for mig; det kan godt være, at jeg har fået navnet suggereret ind.

Hækkerup: Når der står, at Berg har det fra en meget kompetent kilde, vil man, når man læser, hvad der ellers er skrevet om Berg, uvægerligt tænke på den daværende statsminister, som man påstår Berg havde meget intim forbindelse med. Det er nu vist ikke rigtigt, men når De nævner navnet Alex Christiansen, som var Staunings meget nære medarbejder, ledes tanken også hen på ham. Men De kan ikke sige, hvem det har været?

Carlsen: Nej. Jeg har altså dette vage, men om det stammer derfra, tør jeg ikke sige med sikkerhed.

Hækkerup: Dernæst siger De i punkt 2:

„Det fremgår videre af mit notat, at Berg allerede under besættelsen havde fået yderligere verificeret, at der til grund for den lå en aftale. Såvidt jeg erindrer, skal denne have haft form af et dansk tilsagn om, at der ikke ville blive ydet modstand mod en tysk invasion."

Ved De noget som helst om, hvem der har verificeret historien overfor Berg?

Carlsen: Nej.

Hækkerup: Vi er ved vore undersøgelser nået frem til eet navn, på en mand, der mener allerede dengang at have vidst noget om det og har talt om det, nemlig afdøde grev Bent Holstein.

Carlsen: Holstein? — det er ham, der omkom lige efter kapitulationen?

Hækkerup: Ja.

Carlsen: Ja, det har jeg også hørt, men — nej, jeg tør ikke sige, om Berg har sagt noget om det.

Hækkerup: For ellers var det nærliggende at tænke sig, at verificeringen stammer fra den samme, som den 6. april havde givet ham meddelelsen.

Carlsen: Det tør jeg ikke sige. Mit notat på det punkt siger kun noget i retning af „også senere under besættelsen", ikke mere.

Hækkerup: Og det skulle altså gå ud på, at der var tale om et dansk tilsagn om, at man ikke ville gøre modstand mod besættelsen?

Carlsen: Ja.

Hækkerup: Så siger De i punkt 3:

„Det fremgår yderligere, at Berg under sin internering pany er stødt på rygtet, og at hans kilde nu var en medfange, der næppe var dansk statsborger."

De har ingen erindring om, hvem det kan dreje sig om?

Carlsen: Det kan jeg ikke sige af den gode grund, at Berg på det punkt var overordentlig hemmelighedsfuld. Jeg har prøvet at fiske efter det, men han ville ikke ud med det. Han sagde bare, som jeg anfører tilsidst, at han muligvis var svensker — altså at Berg selv i hvert fald ikke var klar over nationaliteten, men blot, at han ikke var dansk. Men hvem han var, ville han overhovedet ikke ud med.

Hækkerup: Han sagde ikke, at han var en tysker?

Carlsen: Det sagde han ikke. Han var meget stejl på det punkt.

Hækkerup: Det kan han også vanskeligt være, for Berg var ikke interneret sammen med tyskere. Derimod har han været interneret sammen med løjtnant Guldberg, som har givet en meget detailleret beskrivelse af Rostockmødet. Men en svensker? — det er første gang, vi har stødt på en svensker. Vi er rendt på hollændere, men en svensker?

Carlsen: Muligvis har det ligget i en accent.

Hækkerup: Punkt 4:

„Det fremgår yderligere af notatet, at afdøde dr. Christmas Møller ifølge Bergs udsagn skal have besiddet et vist materiale eller en særlig viden vedrørende spørgsmålet."

Berg har ikke nærmere sagt, hvad det materiale drejede sig om?

Carlsen: Nej. Nu må det erindres, at min afhøring af Berg var temmelig summarisk, fordi dette i og for sig faldt udenfor min almindelige opgave, og jeg i og for sig kun følte mig forpligtet til at tage, hvad jeg kunne få af hovedtræk, for at bringe det videre til rette vedkommende. Men jeg tror ikke, at Berg har sagt andet til mig, end at Christmas Møller har noget om det. Nu kan jeg ikke huske, om Christmas Møller var død på det tidspunkt; det var han vist ikke.

Hækkerup: Nej, det var han slet ikke, for dette her skete i 1947, og Christmas Møller er først død i 1948.

Carlsen: Ja, det kan jeg nu ikke huske bestemt, men i hvert fald, jeg tror ikke Berg har sagt andet til mig, end at Christmas Møller har også noget om det. Hvordan vi er kommet videre, det ved jeg ikke, det kan jeg ikke huske nu, men i hvert fald er jeg sikker på, at jeg har fået den fornemmelse, det indtryk, at Christmas Møller har vidst det meget længe, også under besættelsen.

Hækkerup: Nå, allerede under besættelsen?

Carlsen: Ja.

Hækkerup: Javel, det harmonerer egentlig også med, hvad vi hidtil har fået oplyst, nemlig at Hartel via en anden har rettet henvendelse til Christmas Møller allerede i maj 1940, og at Christmas Møller så førte spørgsmålet videre, så det synes jeg lyder meget sandsynligt. Jeg vil så gerne nævne punkt 5:

„Det fremgår endelig af notaterne" — altså af Deres notater?

Carlsen: Ja.

Hækkerup:

„at deltagerne i det eventuelle Rostockmøde fra dansk side bl. a. skulle have væ-

ret dr. P. Munch, generalmajor v. Stemann og daværende ritmester Lunding. medens der fra tysk side skulle have deltaget Himmler, en dr. Jacobsen og en person, hvis navn jeg ikke med sikkerhed kan læse i mit nu noget udviskede notat, men som formentlig er Grasmann, muligt Gratmann."

Carlsen: Ja, det sidste har jeg fået verificeret gennem denne bog.

Hækkerup: Ja, det er Grothmann. Jeg går ud fra, at Berg ikke kan have givet udtryk for, at han allerede den 6. april 1940 kendte alle disse navne?

Carlsen: Absolut ikke.

Hækkerup: Det er altså noget, han først har fået verificeret senere?

Carlsen: Ja. Den 6. april var det bare et vink om, at det ville ske, dette her, og der var ikke noget at være bange for.

Hækkerup: Og han har heller ikke fået disse navne verificeret under besættelsen?

Carlsen: Det erindrer jeg ikke noget om at han skulle have sagt til mig.

Hækkerup: Navnene harmonerer egentlig fortrinligt med det, Guldberg har fortalt, og Guldberg og Berg har siddet sammen på Sundholm, så det er yderst sandsynligt, at det er Guldberg, der også her er informatoren, på samme måde som i en række andre tilfælde. Vi har nemlig i realiteten kun to at føre det tilbage til, nemlig løjtnant Guldberg og grev Holstein. Alle hæfter deres viden på disse to kilder, og i dette tilfælde er det sandsynligt, at det er Guldberg, som allerede i august 1946 havde ansvaret for, at Hartel skrev om dette emne med i det væsentlige disse navne til den daværende justitsminister, så det tror jeg ikke der er tvivl om. — Ja, der er det interessante ved det, at hvis Berg har det fra Guldberg, som jeg må må gå ud fra, nævnes der ikke som tysk deltager dr. Brandt, som nu år efter, da han er død, gøres til hovedvidne.

Dommeren: Men De har ikke erindring om en dr. Brandt? De har Grasmann; det er Grothmann, det er tydeligt nok.

Carlsen: Jeg har det altså ikke stående i mit notat.

Dommeren: De ville vel snarere huske navnet Brandt end Grasmann eller Gratmann?

Carlsen: Ja, Brandt er jo nemmere at huske, men jeg tør ikke — nej, jeg tør ikke sige noget om det navn.

Hækkerup: De kan ikke erindre, om navnet dr. Riedweg blev nævnt?

Carlsen: Det tror jeg ikke. Jeg kan godt sige, at jeg har ikke erindring om andre navne end disse her. Jeg har stillet det op i to grupper i mit notat, danske navne og tyske navne. Der står ikke flere end disse her.

Hækkerup: De siger så efter gennemgangen af de 5 punkter:

„Det vil af foranstående ses, at Bergs forklaring med hensyn til mine afhøringer af ham er i strid med de faktiske forhold, ligesom hans forklaring i januar 1947 indeholder væsentligt flere relevante oplysninger og tyder på en adskilligt bedre orientering end hans nu afgivne forklaring."

Det synes jeg De har fuldstændigt ret i. Jeg går ud fra, at han fået sin orientering fra Guldberg. Der er så endelig i Deres brev en ting, jeg gerne vil spørge om. De skriver i næstsidste stykke:

„Jeg har iøvrigt ingen nærmere erindring om detailler i denne samtale, når bortses fra, at den konkluderede i, at det var påfaldende, at rygtet hidrørte fra flere kilder, der syntes at være uafhængige af hinanden."

Hvad hentyder De til med denne passus?

Carlsen: Ja, nu har jeg ikke noget skriftligt om denne samtale med politiadvokat Heiberg, så jeg har brugt de sidste dage til at ransage min hukommelse, og jeg mener nu at kunne sige, at min foresatte bad mig om at ringe politiadvokat Heiberg op, fordi han vist kendte noget til Bergs sag, således at vi kunne få en udtalelse fra en mand, der kendte ham, om Bergs troværdighed og lignende, til brug for Lindbergsagen, ikke til brug for sagen her. Og da vi havde talt om Berg, som han forøvrigt karakteriserede som en overordentlig velunderrettet person, kom vi ind på disse Rostockrygter, og så er det ganske rimeligt, hvis jeg har sagt til ham, at dem var vi også stødt på hos os, og at vi har snakket lidt frem og tilbage om det. Og da nævnte politiadvokaten forskelligt om sine kilder, men jeg kan ikke huske noget om det nu. — Ja, jeg kan huske en ting, og det er, at der også skulle hidrøre oplysninger fra en tysk admiralinde.

Hækkerup: Ja, hende er vi stødt på, det navn er vi stødt på. Jeg tror, det kommer via ham, som vi kaldte „Rushenrik".

Carlsen: Ja, det er højst sandsynligt, at det er i forbindelse med sagen mod „Rushenrik".

Hækkerup: Han fortæller nemlig en beret-

ning om, at han var til juleselskab hos en tysk admiralinde, og dèr skulle han have hørt et eller andet. Han har nu senere til en politirapport praktisk talt frafaldet det hele, men det må være det, der går igen her.

Carlsen: Ja, vent nu lidt — blev der ikke sagt noget om Bent Holstein i den samtale dèr? — Det er meget svært at huske 4 år efter. — Det er muligt, at grev Holstein har været nævnt under den samtale. Det tør jeg ikke sige, men der dukker noget op dèr.

Dommeren: Samtalen mellem Dem og?

Carlsen: Og Heiberg. — Nej, jeg tør ikke sige det, men jeg har en fornemmelse af, at det måske er dèr.

Dommeren: Nu er der det, at vi har Bent Holstein omtalt i retten så tidligt som december 1946, i afhøringerne i sagen mod Flemming Dahl. Dèr er Holstein nævnt både af Dahl og af Hartel, og da Hartel og Guldberg jo samarbejdede, kan det godt være kommet til Berg.

Hækkerup: Det, De hentyder til, er dette juleselskab hos admiralinde Meussel, Bismarcksstrasse i Berlin, hvor „Rushenrik" har været tilstede og haft en samtale med en hr. Wilhelm von Kries, og det er denne, der skal have sagt, at den tyske besættelse ikke kom som en overraskelse for Danmark, idet såvel krigsministeriet som udenrigsministeriet havde været underrettet. Da vi lod „Rushenrik" afhøre, sagde han, at det, Kries kunne have tænkt på, meget vel kunne være de indberetninger, der kom fra Zahle og Kjølsen, og han frafaldt altså, at der ved den lejlighed skulle være givet udtryk for, at der forelå en forhåndsaftale. Men De mener, at det er det, Heiberg kan have tænkt på i den samtale, De havde med ham, med at han havde rygtet fra en anden kilde?

Carlsen: Heiberg nævnte flere, men jeg har ikke erindring om, hvem det var, og samtalen endte med, at han bad mig foranledige, at min foresatte ringede ham op om sagen.

Hækkerup: Hvem var Deres foresatte?

Carlsen: Min daværende foresatte var statsadvokat Kirchheiner.

Hækkerup: Disse andre kilder, der kunne være tale om, kunne jo være Hartel, og det kunne være Flemming Dahl.

Carlsen: Ja, men jeg havde indtryk af, at flere undersøgelseskamre hver for sig havde puslet med sagen og allerede havde hørt om den.

Hækkerup: Ja, og det lyder meget naturligt, for når disse forskellige kamre har forskellige af disse herrer, hvis navne vi efterhånden har på stribe, undgår de næppe at høre rygtet, idet de pågældende ville påberåbe sig dette som diskulperende omstændighed for deres egne forseelser. Det synes jeg ligger så lige for.

Dommeren: I Flemming Dahl-sagen nævnes politiadvokat Waage-Jensen. Ham har De ikke haft forbindelse med?

Carlsen: Nej. Det er meget få, jeg har haft forbindelse med. Ham kender jeg slet ikke.

Hækkerup: Efter at De havde rettet Deres henvendelse til den parlamentariske kommission om spørgsmålet, havde De jo en samtale med den daværende formand og næstformand og sekretæren, bureauchef Eigil Olsen. Har De ikke interesseret Dem for spørgsmålet og foretaget andre undersøgelser?

Carlsen: Ja, interesseret forsåvidt, det må jo interessere enhver borger, men jeg har ikke haft lejlighed til at foretage noget som helst.

Hækkerup: For det omtales jo i dette udmærkede værk, som Olesen har udsendt, „Fra utrykte Kilder". Dèr får De en meget rosende omtale: „Manden, der ville oplyse sandheden, mistede sit levebrød, og Rostockmødets opklaring blev udskudt i endnu nogle år". Han siger: „manden, der ville oplyse sandheden". Nu er Olesen en meget dristig journalist, det tør jeg måske sige uden at træde hans ære for nær, men det kunne tydes på den måde, at man fra oven positivt har bremset Dem og sagt, at det må De ikke interessere Dem for. Er det sket?

Carlsen: Jeg vil nok sige, jeg fik et ordentligt dunk i hovedet, for at sige det populært, under den samtale med kommissionens formand og næstformand.

Hækkerup: Hvem gav Dem dunket?

Carlsen: Ja, det gjorde næstformanden; det gjorde han. Jeg ved ikke, om det har interesse for denne sag, men jeg kan godt ganske kort gøre rede for sammenhængen.

Hækkerup: Jeg vil egentlig gerne have det.

Carlsen: Det var blevet oplyst, at disse forlydender temmelig sikkert ville komme frem i retten under behandlingen af Sehestedsagen, og der var ingen, der vidste, om den parlamentariske kommission var bekendt med rygterne. Det forekom i hvert fald mig upraktisk, uheldigt, hvis de kom frem ad den vej, fra forsvarets side i en landsforræderisag, uden at den parlamentariske kom-

mission var bekendt med det på forhånd, og derfor konfererede jeg med statsadvokat Kirchheiner; det var jo ham, der måtte træffe afgørelse om spørgsmålet, og han var af den opfattelse, at det var meget vigtigt, at kommissionen fik lejlighed til at tage stilling til, om der skulle foretages hurtige efterforskningsskridt, som kommissionen måtte kunne, således at man ikke blev overrumplet netop gennem en landsforræderisag.

Hækkerup: Må jeg lige indskyde: Hvordan kommer Thøger Nielsen ind i det?

Carlsen: Simpelthen fordi det var ham, der havde fortalt mig om disse rygter.

Hækkerup: Ja, De kommer til ham og siger: den 17. marts, og så siger han — De kan ikke huske, hvad hans kilde var?

Carlsen: Han var ansat hos overretssagfører Cohn, der var forsvarer i de sager, og han har altså på et eller andet tidspunkt sagt til mig: nu kommer det frem, og jeg fandt altså, at hvordan man end bedømte det, måtte det i hvert fald nødig komme frem, uden at kommissionen var forberedt på det. Derfor fandt statsadvokat Kirchheiner, at vi skulle fravige den sædvanlige fremgangsmåde med tjenstlig, skriftlig oversendelse og straks overbringe det mundtligt, således at min eneste opgave under den samtale måtte være at oplyse, hvad jeg havde fra Berg, og at jeg havde oplysningen fra Lindbergsagen; hvad der iøvrigt skulle siges, måtte Thøger Nielsen sige. Vi aftalte så en tid samme aften med kommissionens formand og redegjorde for det, og formanden tilkaldte næstformanden, Rasmus Hansen — jeg ved ikke, om han er folketingsmand for øjeblikket —, og han stillede sig på det standpunkt, at Berg var i hvert fald kendt som en gennemløgnagtig person — jeg kan så tydeligt huske udtrykket: gennemløgnagtig! Thøger Nielsen havde Guldbergs brev og foreviste det og blev affærdiget med, at han var formentlig nazist. Formanden lod til at interessere sig temmelig meget for det, men næstformanden lod til at bagatellisere det udfra enhver tænkelig synsvinkel. Det er, hvad jeg kan sige. I hvert fald, når man mødte op med det ønske at fremkomme med en redegørelse, som man formodede havde interesse, så gik man temmelig skuffet derfra.

Hækkerup: De er sikker på, at det var i januar måned 1947?

Carlsen: Ja, det er jeg ganske sikker på.

Hækkerup: Javel, for så må kommissionen

have været kendt med det og have haft sin samtale med Munch i december 1946.

Carlsen: Ja, der er ingen tvivl. Det var også det, Rasmus Hansen sagde: jeg tror ikke på det, men vi kan godt få det afkræftet og for en sikkerheds skyld spørge de implicerede, de sigtede danske.

Hækkerup: Efter Olesens referat skal Rasmus Hansen have sagt til Dem på det tidspunkt, at både Munch og Stemann kategorisk havde benægtet det.

Carlsen: Jeg tør ikke sige, om det er sagt, eller der er sagt, at vi må spørge dem igen.

Hækkerup: Når jeg interesserer mig lidt for det, er det, fordi jeg godt kunne lide at vide, hvorfra Olesen har kendskab til en forhandling mellem de herrer Carlsen og Thøger Nielsen på den ene side og Rasmus Hansen, Holm og bureauchef Eigil Olsen på den anden side.

Carlsen: Det kunne jeg også godt lide at vide, men det fatter jeg ikke.

Hækkerup: Kirchheiner var ikke med?

Carlsen: Nej. Samtalen endte med, at dommer Holm bad mig foretage nogle yderligere afhøringer i spørgsmålet.

Hækkerup: Af hvem?

Carlsen: At foretage en detailafhøring af Berg og eventuelle andre, som jeg kunne finde frem til af varetægtsfanger på det tidspunkt. Det ville jeg selvfølgelig ikke gøre uden statsadvokat Kirchheiners samtykke — jeg var jo ikke antaget af kommissionen —, og Kirchheiner mente ikke, at det faldt indenfor vor kompetence; i hvert fald skulle der foreligge et ganske anderledes officielt grundlag for, at jeg kunne foretage den politimæssige efterforskning. Så telefonerede statsadvokat Kirchheiner til dommer Holm, og så kom der ikke mere ud af det.

Hækkerup: De har iøvrigt ikke noget kendskab til redaktør Olesen?

Carlsen: Overhovedet ikke.

Hækkerup: Det er ikke Dem, der har informeret ham?

Carlsen: Nej, det kan De være sikker på.

Dommeren: Der står, at statsadvokatfuldmægtig Carlsen fik sin afsked.

Carlsen: Ja, også det er noget af en misforståelse. Udrensningen nærmede sig jo sin afslutning på det tidspunkt, og jeg havde allerede før hele denne historie fået at vide, at man ikke kunne beskæftige mig som heldagsmand ret meget længere. Fra 15. maj 1947 var jeg på halv tjeneste, og fra udgangen af 1947 havde jeg kun lidt med arbejdet

at gøre, men helt ophørte forbindelsen med auditørinstitutionen først nytår 1949, såvidt jeg ved. Nu kender jeg ikke den pågældende sag i finansministeriet, men jeg tror nok, at den henvendelse fra Buhl til finansministeren, der også omtales i bogen, resulterede i en undersøgelse, og den endte med, at finansministeren resolverede, at der ikke var grund til at foretage noget som helst.

Hækkerup: En undersøgelse af hvad?

Carlsen: Ja, der var nogle, der var forargede over, at disse forlydender var kommet frem til den parlamentariske kommission; det var der vist ret vide kredse der var, det tyder jo også Buhls henvendelse til finansministeren på. Derfor undersøgte finansministeren det, indhentede udtalelser o. s. v., og kom til det resultat, at der ikke var noget at bebrejde nogen.

Dommeren: Altså, denne bemærkning: „En henvendelse til finansministeren, under hvem den ekstraordinære undersøgelseskommission henhørte, førte til, at statsadvokatfuldmægtig Carlsen fik sin afsked"....

Carlsen: Det første er rigtigt, det sidste er forkert.

Hækkerup: Jeg har ikke mere at spørge om, men jeg må måske bede Dem komme igen, når vi har afhørt Berg?

Carlsen: Ja gerne, jeg kan tilkaldes telefonisk. Må jeg lige stille et spørgsmål. Jeg går ud fra, at det ikke er i strid med, at dette retsmøde er lukket, at jeg dementerer det urigtige, der er oplyst i denne erklæring?

Hækkerup: Nej, det har vi ikke spor imod.

Hermed sluttede afhøringen.

For kommissionsdomstolen mødte derefter som vidne forfatter, fhv. landsretssagfører Knud Nordentoft.

Dommeren: Denne kommissionsdomstol er nedsat på foranledning af den parlamentariske kommission for at søge opklaret, om der er nogen virkelighed bagved rygterne om et møde i Rostock eller Doberan den 17. marts 1940. Møderne holdes for lukkede døre; De er altså ikke berettiget til at offentliggøre noget fra dem. De møder som vidne og er pligtig at tale sandhed.

Nordentoft: Jeg vil sige, efter min opfattelse, som jeg i min ukyndighed har dannet mig, troede jeg, at kommissionsdomstolen var nedsat for at få det skjult.

Dommeren: De må ikke forsøge at være morsom.

Hækkerup: Når vi har bedt Dem komme, hr. landsretssagfører, skyldes det oplysninger, vi har fået af fhv. stadsarkivar Flemming Dahl under en vidneafhøring her, hvor han påberåber sig, at han til Dem allerede i januar 1941 skal have viderebragt oplysninger om Rostockmødet, som han har modtaget fra grev Holstein. Det har De bekræftet i et brev til kommissionen af 10. februar*) i år, hvor De skriver, at de oplysninger, De har om Rostockmødet, hidrører fra stadsarkivar Flemming Dahl, som De havde en samtale med i januar 1941, hvor han har meddelt Dem, at han havde sine oplysninger fra grev Bent Holstein. De siger endvidere, at De senere selv har truffet grev Holstein, nemlig på Hendriksholms skole, hvor De og han var interneret, sammen med andre naturligvis, og dèr havde De lejlighed til en ganske kort uforstyrret samtale med grev Holstein på ca. 5 minutter, og De spurgte ham, om det, Flemming Dahl havde fortalt Dem, var rigtigt, og dertil skulle grev Holstein havde svaret: Ja gu' er det da sandt." De vil endvidere have spurgt ham, hvor han havde det fra, og det er her, det overraskende kommer frem. Dèr siger De i Deres brev, at Holstein svarede Dem, at han havde oplysningerne fra dr. Munch.

Nordentoft: Nej, han sagde: bl. a. fra dr. Munch.

Hækkerup: Ja, det står der også: „fra P. Munch blandt andre", og De tilføjer, at dr. Munch skulle have spurgt grev Holstein om hans mening, og at grev Holstein dertil skal have sagt, at han mente dr. Munch havde handlet rigtigt.

Nordentoft: Ja, det sagde grev Holstein til mig, at i den givne situation var det forøvrigt også det rigtigste, dr. Munch kunne gøre.

Hækkerup: Men det, der interesserer mig, er, at Holstein sagde til Dem, at han har haft en samtale med dr. Munch om det, hvor dr. Munch erkender, at han har været til et Rostockmøde, og at dr. Munch derefter skal have spurgt grev Holstein: hvad mener De egentlig om min optræden ved den lejlighed?

Nordentoft: Det, De dèr siger, „erkendt" og „samtale", det har jeg ikke skrevet, og det kan jeg ikke vide. Det skete jo i usigelig korthed, og vi var ikke uforstyrrede; det er man ikke, når man er sammen inde på et gammeldags lokum og der står en bevæbnet herre udenfor og banker på døren med en kolbe. Videre uforstyrrede var vi ikke. Det var ganske kort tid, før grev Holstein døde på grund af den morderiske behandling, man gav ham. Jeg ved ikke, om grev Holstein med den sidste bemærkning sagde en vittighed; han plejede vist ikke at sige vittigheder, han plejede at være en ret alvorlig mand, men medens vi stod i dette hurlumhej, spurgte jeg om det første, og det sagde han ja til, og så spurgte jeg om det andet. Jeg var betænkelig ved at spørge så fin en mand, hvor han havde det fra, og det faktiske er bare, at han sagde: bl. a. fra Munch. Det sagde han med et smil. Bagefter spurgte jeg mig selv: fik du en næse af greven, fordi du spurgte om kilden? Jeg kan kun sige, det var et ganske kort replikskifte mellem mig og ham, og det skete, medens der stod en frihedskæmper og dunkede på døren.

Hækkerup: De vil kunne forstå, at det virker aldeles overraskende efter det forhold, hvori de stod til hinanden.

Nordentoft: Nej, de var vist i højeste grad på talefod.

Hækkerup: Ja, på talefod, men de var politisk polære modsætninger.

Nordentoft: Ja, men jeg spurgte bagefter mig selv, da vi blev revet fra hinanden, hvad

*) Jfr. A. nr. 268.

der egentlig havde været grev Holsteins mening med den sidste bemærkning.

Hækkerup: Og De afviser ikke, at det kan have været enten for at næbbe Dem af eller for at være morsom?

Nordentoft: Nej, han sagde det med et smil. Det vil jeg ikke udtale mig om. Altså, når to mennesker mødes i en så horribel situation, som vi var i, og den ene allerede er dødsmærket af den uforskammede behandling, så må De ikke bede mig lægge fortolkning i det.

Dommeren: Var grev Holstein febril?

Nordentoft: Ja, jeg havde ikke noget termometer på mig, men han døde ganske kort efter. Lægerne havde beordret ham indlagt, og de udmærkede frihedskæmpere syntes ikke, der var grund til det; da han omsider blev indlagt, døde han under indlæggelsen.

Dommeren: Havde De indtryk af, at han i det øjeblik....

Nordentoft: Ikke i det øjeblik. Jeg blev først senere klar over, hvor forfærdeligt det var.

Dommeren: Det er kun, om han har været febril.

Hækkerup: For De skriver: før denne dødssygdom var opstået, lykkedes det mig og Holstein en dag at tale uforstyrret sammen.

Nordentoft: Jeg ved ikke engang, hvor mange uger eller dage jeg var på den skole. Man havde jo ingenting; vi lå i vort gangtøj, og vi var forfærdede og rystede. Nej, det var, før han i den forstand var syg; han virkede absolut ikke som nogen syg mand, men han tilbragte jo sine dage med at gå op og ned af kældergulvene på bare fødder med en svaber, fordi de udmærkede frihedskæmpere ønskede overalt, at den højeste på rangstigen skulle gøre det, og det var han ubestrideligt derude.

Hækkerup: Det var i maj 1945, De havde den samtale?

Nordentoft: Maj eller juni, det tør jeg ikke sige.

Hækkerup: De skriver: jeg traf Bent Holstein personligt i maj 1945.

Nordentoft: Ja, det skal nok have været maj. Lad mig se, jeg blev fængslet den 8. maj og var vist ikke på Politigården mere end allerhøjst 14 dage, så det må have været i slutningen af maj, at jeg kom derud, og så gætter jeg på, at jeg var der 4 uger, hvorpå jeg blev transporteret andetsteds hen. Og dette her med Holstein må have været nogenlunde tidligt under mit ophold, for senere lå han uafbrudt til sengs.

Hækkerup: Der er en anden ting, jeg gerne vil spørge Dem om. Det er en efterskrift i Deres brev af 10. februar. Dèr giver De en skildring af politiets fjernskrivervirksomhed om eftermiddagen den 8. april 1940, idet De hævder at vide, at der blev sendt meddelelse om klokkeslættet næste morgen, da tyskernes grænseoverskridelse skulle ske. De hævder, at De har det fra nogle indespærrede politifolk, hvis samtale De påhørte i Horsens tugthus. De er ikke sikker på navnene, siger De, men en af dem var Norén.

Nordentoft: Ja vistnok. Jeg skriver vist også: vistnok.

Hækkerup: Ja undskyld: var vist kaptajn, overbetjent Norén.

Nordentoft: Men jeg har forleden dag talt med politiadvokaten i 1. undersøgelseskammer, som jeg spurgte om det, og han sagde: ja, det er rigtigt nok, det kan jeg også huske.

Hækkerup: At?

Nordentoft: At politiets fjernskriver den 8. april meddelte, at nu kom tyskerne.

Hækkerup: At tyskerne kom den 9. april kl.?

Nordentoft: Klokkeslættet talte vi ikke om, men han sagde, at han kunne huske, at fjernskriveren den 8. havde bragt den meddelelse, den forudsigelse, at nu kom tyskerne. Og dertil sagde han: hvad der er uhyre naturligt, når man vidste, hvilke kæmpemæssige troppesamlinger der var dernede, var der ikke tvivl om det.

Hækkerup: Hvem er den politimand?

Nordentoft: Jeg kan ikke huske, hvad han hedder, men det er politiadvokaten i 1. U.K., en ung mand; det var i forgårs.

Hækkerup: Det var i forgårs?

Nordentoft: Eller dagen før i forgårs; det kan nok have været fredag.

Hækkerup: Og han bekræftede denne Noréns fremstilling.

Nordentoft: Ja, mellem ham og mig var der ikke tale om noget klokkeslæt.

Hækkerup: De påberåber Dem også politiinspektør Stamm, som sagde, at det var rigtigt nok, og at Leifer ville være i stand til at give oplysninger, „hvis han vil".

Nordentoft: Ja, men det er meget bedre at bede den fungerende politiadvokat fortælle om det.

Hækkerup: Ja, men De påberåber Dem også Leifer, men det har De fra Stamm.

Nordentoft: Ja.

Hækkerup: De ved, at Leifer er afhørt om det.

Nordentoft: Ja, Stamm sagde også meget filosofisk til mig, at det ville Leifer sige, hvis han havde lyst.

Hækkerup: Det kan Leifer ikke, for han sov.

Nordentoft: Ja, men Leifer kontrolerede vel udsendelserne bagefter.

Hækkerup: Nej.

Nordentoft: Ja, jeg ved kun, hvad Stamm sagde til mig. Jeg gik op til Stamm for at spørge, hvad han kunne sige.

Hækkerup: Og her siger De yderligere, at Stamm har sagt, at det var ham, som om morgenen den 9. april telefonerede til ministrene, at de var kommet.

Nordentoft: Til nogle af ministrene.

Hækkerup: Ja, „til de forskellige ministre, at „nu er de kommet", — „nå, er de der nu" havde de forskellige søvnige stemmer svaret; det var ingen uventet meddelelse".

Nordentoft: Ja.

Hækkerup: Ja, vi må tale med politiadvokaten i 1., for den fremstilling, De giver, strider mod Leifers forklaring. Han var vagthavende officer på Politigården den aften, og han kender ikke noget til det. Hvis det er sket, er det sket udenom ham.

Nordentoft: De sagde jo, at han sov.

Hækkerup: Han var gået hjem, han var vagthavende og kunne tilkaldes, men der var ingen, der tilkaldte ham.

Nordentoft: Men såvidt jeg har forstået, skulle det ikke være om natten, men om eftermiddagen.

Hækkerup: Om eftermiddagen?

Nordentoft: Ja, denne meddelelse i fjernskriveren har jeg både i Horsens og nu her fra denne politiadvokat forstået var noget, der var kommet midt om dagen.

Hækkerup: Der kan ikke være tale om en forveksling med det telegram, der blev sendt til grænsegendarmeriet?

Nordentoft: Nej, det telegram til grænsegendarmeriet har jeg ikke anet noget om, før jeg har læst det i kommissionsberetningen. Men det, jeg har talt med de andre om, specielt i Horsens, eller som de i samtalens løb — når vi talte om hele usædeligheden, usømmeligheden og løgnagtigheden i det har vi talt om det, og det er kommet fra flere uafhængigt. Vi måtte jo fordrive tiden med at tale med hinanden om de fænomener, der var begået mod os.

Hækkerup: De skriver endeligt tilsidst i denne efterskrift:

> „Fra een eller flere indenfor samme Politikredse i Horsens, muligt Norén, ved jeg også, *at* der f. Ex. til Livvagtsregimentet ude i dets Kantonnement et Sted paa Sjælland var udleveret skarpe Patroner i Dagene *før* den 9. April, men de blev inddraget den 8. (Jeg svarer ikke for at det *var* dette Regiment, men tror det). Hvis man afhører de ansvarshavende, vil de selvfølgelig nægte! — Afhør Menige og Underbefalingsmænd, saa faas Sandheden."

Dèr mener De altså også, at det er samtaler, Norén har ført?

Nordentoft: Norén eller andre. Jeg har jo i fængslerne talt med et sådant utal af mennesker, og jeg er meget lidt begavet til at huske navne og ansigter. Jeg kan kun sige, det var politifolk. Det dèr med dette regiment har jeg vist også kun fra en enkelt samtale; det andet, med fjernskriveren, har jeg fra en række forskellige.

Hækkerup: Når De siger livvagtsregimentet, går jeg ud fra, at De tænker på livgarden.

Nordentoft: Ja, det må det være.

Hækkerup: Endelig nævner De i et senere brev af 15. februar*) — det brev, hvori De begærer Dem indkaldt som vidne — andre personer, som De ønsker afhørt, nemlig Hartel og friherre von Loew og den daværende hollandske militærattaché i Berlin.

Nordentoft: Det skal være marineattaché.

Hækkerup: Er det Sass?

Nordentoft: Det ved jeg ikke. Jeg ved det kun fra Flemming Dahl. Jeg har senere spurgt Flemming Dahl nærmere om det igen og fået det samme at vide, og han mener så, at det var ikke militærattacheen, men marineattacheen.

Hækkerup: De siger endelig: „Dahl oplyser mig om, at sidstnævnte" — nemlig den hollandske attaché — „i særlig grad vist var Bent Holsteins Kilde om Rostock". Men så tilføjer De: „De to førstnævnte har direkte Førstehaandsviden om begge de to Ting, jeg omtaler i mit Brev". Det er ikke rigtigt.

Nordentoft: Er det ikke grænseflytningskuppet i 1940?

Hækkerup: Ja, det er det ene, og det andet er Rostockmødet.

Nordentoft: Altså, v. Loew er den mand, som har givet mig en erklæring om grænsekuppet.

Hækkerup: Ja, men forstår De, grænsekuppet interesserer ikke denne undersøgelsesdomstol. Det er Rostockmødet.

Nordentoft: Nej, det er jeg klar over, skønt det måske var det, der burde interessere denne domstol.

Dommeren: Nej, den har en speciel opgave.

Nordentoft: Ja, men så den parlamentariske kommission.

Hækkerup: Men når De siger, at de to førstnævnte, Hartel og v. Loew, har direkte førstehåndsviden om Rostockmødet, så må jeg oplyse, at det er ikke rigtigt, for vi har afhørt Hartel.

Nordentoft: Hartel har det kun fra Holstein.

Hækkerup: Ja, fra Holstein, Guldberg og flere andre. Førstehåndsviden har han ikke. Og hvad von Loew angår, foreligger der en såkaldt beediget erklæring fra ham om, at han ikke ved noget som helst.

Nordentoft: Jeg havde i tankerne v. Loews beedigede erklæring til mig om grænseflytningen.

Hækkerup: Nå, det går på det. Ja, hele det problem kender jeg godt, den stilling, Frits Clausen havde, men det interesserer jo ikke denne domstol. Vi interesserer os for Rostockmødet.

Hermed sluttede afhøringen.

For kommissionsdomstolen mødte derefter som vidne politiadvokat Henning Christensen.

Dommeren: Kommissionsdomstolen beskæftiger sig med undersøgelse om et påstået møde i Rostock eller Doberan den 17. marts 1940. Retsmødet foregår for lukkede døre, og vi har bedt politiadvokaten komme som vidne.

Hækkerup: Hr. politiadvokat. Vi har i dag afhørt forfatteren, fhv. landsretssagfører Knud Nordentoft på grundlag af breve, han har sendt til den parlamentariske kommission, derunder et brev af 10. februar 1951, hvor han i en efterskrift beskæftiger sig med problemet politiets fjernskrivervirksomhed den 8. april 1940 om eftermiddagen, idet han hævder at have hørt under sit ophold i Horsens tugthus af nogle dèr „retsstridigt indespærrede" politifolk, at der skulle være meddelt ved fjernskriver „om Eftermiddagen d. 8/4 1940 ud til alle sine Modtagere i By og paa Land det Klokkeslet næste Morgen (d. 9/4) da Tyskernes Grænseoverskridelser skulde ske". Og da jeg spurgte ham nærmere om, hvem det drejede sig om, tilføjede han af egen drift, at dette havde han fået bekræftet så sent som i forgårs eftermiddag af politiadvokaten i 1. undersøgelseskammer. Og det fandt vi måtte være Dem.

Christensen: Ja, det er rigtigt, jeg havde besøg af Nordentoft for nogle dage siden; han skulle bruge et eller andet dokument til det, ham tumlede med, og han fortalte en masse røverhistorier. Jeg spurgte ham, om han også troede på Rostockrygterne; det svarede han ikke rigtig på. Men så kom vi ind på dette, og han brugte nu ikke de pæne udtryk; han sagde: nogle få hæderlige politifolk, som han havde truffet i Horsens, og jeg sagde: det er vist rigtigt nok, at der gik nogle fjernskrivermeddelelser ud, men ikke, som han havde forklaret, meddelelser om, hvad tid de skulle komme næste morgen. Der gik jo den eftermiddag — hvorfra jeg har det, ved jeg ikke, men der gik jo meddelelser fra grænsen, hvor politiet og grænsegendarmeriet indberettede, at tyskerne var opmarcheret langs vejene op mod Flensburg i hvert fald, måske også forbi Flensburg. Jeg kan huske, at jeg også selv har behandlet en sag mod en SS-mand, Frido Petersen, vist en slags adjutant for Frits Clausen, og han fortalte — sådan står det i min erindring —, at han var taget sydpå over grænsen den 8. april og havde set disse fremrykkende, opmarcherende tyskere og var taget tilbage og havde meddelt det på politikontoret i Aabenraa hos politimester Agersted. Det kan jeg huske fra den sag, og det forsøgte jeg at få bekræftet og fik det bekræftet, at det var rigtigt nok; det betød jo noget for hans strafudmåling, og jeg mener at have fået bekræftet, at han havde givet disse meddelelser. Men det var vist iøvrigt ikke noget mærkeligt, for det vidste man den 8. april; jeg har også læst afdelingschef Johnsens erindringer. Det var også noget, vi nævnte dèr under samtalen med Nordentoft, at der står jo i dette, at grænsegendarmeriet den 8. april om eftermiddagen fik meddelelse om, at de skulle trække sig tilbage fra grænsen, hvis tyskerne skred over den; de skulle trække sig bagved det egentlige militær.

Hækkerup: Ja, det kender vi godt.

Christensen: Det var altså det, vi snakkede om, Nordentoft og jeg. Jeg kendte ikke Nordentoft; det var mere af nysgerrighed og for at se baggrunden for det, han ville have; jeg ville føle ham noget på tænderne. Men jeg har ikke sagt, at fjernskriveren har sagt, at de kom næste morgen.

Hækkerup: Jeg synes, De for et øjeblik siden sagde, at det var rigtigt nok, at der var sendt fjernskrivermeddelelse ud den 8.?

Christensen: Ja, jeg går ud fra, at politimesteren i Aabenraa skrev om disse opmarcheringer til København. Det må jeg gå ud fra.

Hækkerup: At han havde meddelt, at tyskerne ville overskride grænsen den næste dag?

Christensen: Nej, det ved jeg ikke noget om.

Dommeren: Det, politiadvokaten taler om, er, at Agersted skriver til København, men Nordentoft siger, at man giver besked til hele landet, at de kommer i nat kl. 4.

Christensen: Nej, det har jeg ikke nævnt et ord om.

Hækkerup: Der er, såvidt jeg har forstået Arthur Dahls forklaring i sin tid til den parlamentariske kommission, det om det, at

enkelte politimestre — og det må være sønderjyske — har spurgt: hvis de kommer, hvad er så politiets opgave? Arthur Dahl kan ikke erindre noget positivt om, hvem der har spurgt, og hvem der eventuelt har svaret, men han siger: det naturlige svar ville jo være, at politiet skulle i hvert fald ikke gribe ind overfor en invaderende tysk armé. Var det det, De tænkte på, da De sagde det?

Christensen: Ja, det er muligt, for jeg har jo også læst den parlamentariske kommissions beretning, og det var det, der stod mig nærmest, fordi det sidste, jeg havde læst, var afdelingschef Johnsens erindringer. Dèr går jeg også ud fra, at det var en fjernskrivermeddelelse eller telefonisk meddelelse.

Hækkerup: Hvem er denne afdelingschef?

Christensen: Det er et telegram fra finansministeriet til grænsegendarmeriets chef den 8. april. Der må være nogle meddelelser om, at tyskerne lå syd for grænsen. Andet har jeg ikke vidst, og det ligger jo i selve sagens natur, at der ikke kan være givet meddelelse om, at de kom på en bestemt tid næste morgen.

Hækkerup: Nej, for hvis det var sandt, ville det være et alvorligt indicium for, at forhåndsaftale havde fundet sted.

Christensen: Ja, det var også et led i det. Det var det, Nordentoft nævnte.

Hækkerup: Og derfor har det interesse for Nordentoft at give den skildring, han giver. Og så er det et lettere chok at høre, at De har bekræftet hans fremstilling.

Christensen: Ja, det undrer mig forsåvidt ikke, efter hvad han sagde i den samtale. Der var en forfærdelig masse fremstående mennesker, der havde bekræftet hans påstand; jeg skal ikke lade det gå videre, men han nævnte en række personer som grund for sine påstande: at de havde sagt sådan og sådan. Det var så åbenbart umuligt, at de kunne have sagt sådan og sådan, så det undrer mig ikke det fjerneste, at han også har sagt sådan her.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 11,10.

Fredag den 4. maj 1951, kl. 9^{30}.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne fhv. minister K. M. Bording.

Dommeren: Hr. minister. Den parlamentariske kommission har foranlediget nedsat denne kommissionsdomstol til at søge at klare op, om der er noget bag rygterne om et påstået møde i Rostock. Vi har bedt Dem møde i dag som vidne og afgive forklaring her for domstolen. Møderne foregår for lukkede døre, således at offentliggørelse af, hvad der foregår, ikke må finde sted.

Hækkerup: De var landbrugsminister i den regering, der sad den 9. april 1940.

Bording: Ja.

Hækkerup: Har De noget kendskab til, hvorvidt den daværende udenrigsminister i dagene omkring den 17. marts 1940 i Nordtyskland, ved Rostock eller Doberan, har haft en forhandling med repræsentanter for den tyske rigsregering om en gnidningsløs besættelse af Danmark?

Bording: Nej.

Hækkerup: Det har De ikke?

Bording: Nej.

Hækkerup: Har De noget kendskab til, hvorvidt der forinden besættelsen iøvrigt fra tysk side overfor den danske regering er gjort det synspunkt gældende, eventuelt antydningsvis, at Tyskland kunne se sig nødsaget til på et tidspunkt under krigens forløb at tage, som man udtrykker sig, Danmarks neutralitet under sin beskyttelse?

Bording: Nej, det har jeg ikke. Jeg kan ikke huske noget i den retning. Jeg tror ikke, der nogensinde har været hverken refereret noget om det møde eller de udtalelser eller drøftet eller antydet noget. På den anden side føler jeg mig også overbevist om, at dersom der forelå noget til grund for det, ville jeg kunne huske en så vigtig begivenhed, begge begivenheder, både Munchs eventuelle rejse og en drøftelse af det andet spørgsmål. Selvom jeg ikke har den allerbedste hukommelse, føler jeg mig overbevist om, at to så vigtige begivenheder kunne jeg huske, men der står ikke noget for mig, hverken positivt eller antydningsvis.

Hækkerup: Endelig vil jeg gerne spørge — De fortsatte jo i regeringen efter den 9. april —, om De har nogen erindring om, at regeringen engang, formentlig i maj 1940, har drøftet disse problemer på foranledning af en skrivelse fra Christmas Møller til nogle medlemmer af regeringen. Christmas Møller havde fået en henvendelse fra en mand, hvis navn vi ikke kender, men denne mand havde givet Christmas Møller nogle oplysninger, der skulle stamme fra Hartel; Hartel skulle have forbindelse med tyske kredse, som oplyste, at man dèr havde den opfattelse, at der var en forudgående aftale mellem Danmark og Tyskland. Dette brev sendte Christmas Møller til statsministeren og flere andre ministre, og såvidt vi har fået oplyst her ved vidneforklaring af Hasle, har man engang i maj drøftet denne henvendelse. Har De nogen erindring om det?

Bording: Det tør jeg ikke sige, men på den anden side tør jeg ikke benægte det ligesom det andet, for det står for mig, som om vi har drøftet det, men det tør jeg ikke sige, så klart kan jeg ikke huske det, men det tør jeg ikke så klart benægte som det andet.

Hermed sluttede afhøringen.

Derefter mødte som vidne fhv. minister, folketingsmand Bertel Dahlgaard.

Dommeren: Jeg behøver vist ikke at orientere ministeren om, hvad der er hensigten med denne kommissionsdomstol. Vi har bedt Dem komme i dag som vidne, idet den parlamentariske kommission har udtrykt ønske om, at vi skal afhøre ministrene i ministeriet Stauning i 1940. Møderne foregår for lukkede døre ifølge en kendelse, der er stadfæstet af Højesteret; der må altså ikke offentliggøres noget. Og De møder som vidne.

Hækkerup: De var jo indenrigsminister i den regering, der sad den 9. april 1940.

Dahlgaard: Ja.

Hækkerup: Har De noget kendskab til, at den daværende udenrigsminister i dagene omkring den 17. marts 1940 i Nordtyskland, ved Rostock eller Doberan, skal have haft et møde med repræsentanter for den tyske rigsregering, hvor man drøftede en gnidningsløs besættelse af Danmark?

Dahlgaard: Nej, absolut ikke.

Hækkerup: Har De noget kendskab til, at der forud for den 9. april iøvrigt fra tysk side skal være kommet henvendelse til Danmark om, at Tyskland kunne føle sig nødsaget til under krigens forløb at tage Danmarks neutralitet under sin beskyttelse?

Dahlgaard: Ikke noget som helst.

Hækkerup: Ikke noget som helst. Så vil jeg gerne spørge, om De kan huske — for De fortsatte jo i regeringen som indenrigsminister; fortsatte De ikke indtil juli 1940?

Dahlgaard: Til den 8. juli.

Hækkerup: Om De kan huske, at man i ministeriet, i regeringen engang i sidste halvdel af maj måned har drøftet spørgsmålet om disse forlydender. Foranledningen skulle være et brev, der var kommet til Christmas Møller fra en mand, hvis navn vi ikke kender, men som hævder at have fået oplyst fra Hartel, at man i Tyskland i rigsudenrigsministeriet mente, at der var en forhåndsaftale mellem Danmark og Tyskland. Christmas Møller videresendte disse oplysninger til en række af ministrene, og vi mener at vide, eller rettere, vi ved gennem en afhøring af Hasle som vidne, at disse oplysninger gav anledning til en forhandling i regeringen. Det må have ligget i sidste halvdel af maj.

Dahlgaard: Jeg kan ikke huske noget om, at der har fundet en forhandling sted i regeringen, men jeg kan huske omtalen af et brev fra Christmas Møller.

Hækkerup: Javel. Hvad husker De nærmere?

Dahlgaard: Ja, jeg husker, at udenrigsminister Munch engang — men det har formentlig været i april måned — har omtalt et brev fra Christmas Møller til ham angående begivenhederne omkring 9. april. Men det kan formentlig ikke have været dette brev.

Hækkerup: Nej, det er et andet brev, som vi godt kender. Det var foranlediget ved en henvendelse fra ingeniør Højgaard. Men dette her er en skrivelse af 15. maj til statsministeren og flere andre, bl. a. Hasle, som dengang var minister uden portefeuille, og Hasle oplyste her som vidne, at denne henvendelse har været drøftet i et ministermøde. Det er muligt, at De ikke har været tilstede.

Dahlgaard: Ja, det erindrer jeg ikke. Jeg erindrer samtaler, jeg har haft med Christmas Møller, men det var i april måned, angående begivenhederne omkring 9. april, men det havde intet som helst at gøre med tanken om, at der skulle have været forhåndsaftaler af nogen art.

Hækkerup: Jeg kan også se af det brev, Christmas Møller fremsender, at han i og for sig blot fremsender det til underretning. Hvor meget han selv tror på det, fremgår ikke af det ganske korte brev, hvormed han fremsendte disse oplysninger.

Dommeren: Vi ved fra Hasle, at Christmas Møller ikke troede på det, men han har antagelig talt med statsministeren om det, når dèr kommer et brev om et sådant emne, og der mente Hasle at kunne erindre, at man havde drøftet det i et ministermøde.

Dahlgaard: Ja, det erindrer jeg ikke. Christmas Møller havde jo den mest ubetingede tillid til dr. Munch, hvad der understregedes af, at han til syvende og sidst omkring ministerskiftet ønskede, at han skulle fortsætte som udenrigsminister.

Hækkerup: Jeg har ikke mere at spørge om.

Dahlgaard: Må jeg gøre en bemærkning. Jeg har jo ikke andet kendskab til disse forhold, end hvad der er omtalt i bladene, men

ved at se denne omtale i bladene er jeg kommet til at tænke på noget, som måske har interesse for Dem. Der var en ting, som dr. Munch altid nøje overvågede i den tid, jeg havde lejlighed til at tale med ham, og det var, at det aldrig måtte kunne siges fra tysk side, at der forelå en overenskomst med Danmark på grundlag af det, der skete selve den 9. april. Første gang — jeg har nu set det efter —, første gang jeg lagde mærke til det, var selve den dag, besættelsen havde fundet sted. Da havde Stauning affattet en udtalelse til offentligheden, og der forekom ordene: indordne sig under forholdene. Dette ønskede dr. Munch ændret, for at det netop ikke skulle kunne siges, at Danmark „indordnede sig" under det, der skete den 9. april, og det blev ændret, såvidt jeg husker, til: ordne forholdene under besættelsen.

Hækkerup: Under hensyn til den skete besættelse, tror jeg der står.

Dahlgaard: Under hensyn til den skete besættelse. Dr. Munchs betragtning var hele tiden den, at det, der skete den 9. april, var krav, som stilledes af den magt, der havde besat Danmark, og som under hensyn til magtforholdene havde vist sig uafviselige, men som Danmark protesterede imod, hvorfor der i denne protest også lå en protest mod følgerne af denne besættelse. I forbindelse dermed havde så Tyskland givet visse tilsagn til Danmark den 9. april, som regeringen sammen med sin protest den 9. april understregede og senere på ethvert tidspunkt, når man gik ud over disse bestemmelser, fastholdt. Men man måtte fra dansk side altid passe på, at der ikke skulle kunne siges, at der i begivenheden den 9. april lå en aftale mellem Danmark og Tyskland. Når jeg har ønsket at fremhæve dette her, er det, fordi det på et bestemt punkt er kommet i min erindring ved en af de love, som blev påtvunget Danmark under besættelsen. Det var loven om....

Hækkerup: Det var ikke en lov; det var en anordning om disse ægteskaber.

Dahlgaard: Nej, det var loven om tillæg til straffeloven.

Hækkerup: Nå, Ørumloven.

Dahlgaard: Ja akkurat, det var den 18. januar, tror jeg. Der er, utvivlsomt ved en lapsus, indgået udtrykket „overenskomst" i forbindelse med selve besættelsen den 9. april. På det tidspunkt var dr. Munch bortrejst, han var i Østen på det tidspunkt, men han har senere overfor mig gjort opmærksom på, at havde han været hjemme, ville han have gjort indsigelse derimod, fordi det, der skete selve den 9. april, ikke var en aftale eller en overenskomst; det var det, som jeg for lidt siden gav udtryk for. Dr. Munchs betragtning var altså den, at det aldrig måtte kunne siges fra tysk side, at der forelå en overenskomst i kraft af begivenhederne den 9. april.

Dommeren: Kendte ministeren dr. Munch så godt, at De ved, om han førte dagbog eller sådan noget?

Dahlgaard: Jeg tror ikke, dr. Munch førte dagbog. Jeg kendte jo dr. Munch så godt, at jeg kan sige, at der var den mest ubetingede fortrolighed mellem ham og mig i de 11 år, vi sad sammen i regeringen, vedrørende alle både indenrigs- og udenrigspolitiske spørgsmål. Dette havde til følge, at vi — man må erindre, at det var en koalitionsregering, vi sad i — personlig havde samtaler fra dag til dag, og det havde navnlig til følge, at i det halve år, krigen varede, altså fra verdenskrigens udbrud til den 9. april, fandt der stadig samtaler sted mellem os. Det foregik næsten altid ved, at jeg spiste frokost sammen med dr. Munch ovre i udenrigsministeriet, hvor vi samtidig kunne gennemgå alt, hvad der forelå. Det var i almindelighed 2—3 gange om ugen.

Hækkerup: Deltog Jørgen Jørgensen?

Dahlgaard: Sommetider, måske endda oftest.

Dommeren: Kan det overhovedet tænkes, at dr. Munch kan være rejst til et møde i Mecklenburg uden at have drøftet det med ministeren?

Dahlgaard: Fuldkommen udelukket, fuldkommen utænkeligt. Den tanke er fuldkommen forrykt.

Hermed sluttede afhøringen.

Derefter mødte som vidne fhv. minister Ludvig Christensen.

Dommeren: Den parlamentariske kommission har foranlediget nedsat en domstol til at søge oplyst, om der bag rygterne om et møde i Rostock eller Doberan den 17. marts 1940 skulle foreligge kendsgerninger, og vi har så efter den parlamentariske kommissions ønske måttet anmode Dem om at komme tilstede i dag for som vidne at besvare nogle få spørgsmål. Der er truffet den afgørelse, at møderne holdes for lukkede døre, således at offentliggørelse af, hvad der passerer her, ikke må finde sted.

Hækkerup: De var medlem af den regering, der sad den 9. april 1940, som socialminister.

Ludvig Christensen: Ja.

Hækkerup: Har De noget kendskab til, om den daværende udenrigsminister i dagene omkring den 17. marts 1940 i Nordtyskland i eller ved Rostock har haft en forhandling med repræsentanter for den tyske rigsregering om en gnidningsløs besættelse af Danmark.

Ludvig Christensen: Overhovedet ikke spor af kendskab til det, og jeg har aldrig hørt det før i den senere tid, hvor nogle blade har beskæftiget sig med det. På det tidspunkt har der ikke for mig foreligget noget som helst, heller ikke i samtaler indbyrdes mellem ministrene, ikke det mindste.

Hækkerup: Har De noget kendskab til, om der iøvrigt forud for besættelsen af Danmark fra tysk side har været fremsat det synspunkt, at Tyskland kunne blive nødsaget til at tage Danmarks neutralitet under sin beskyttelse?

Ludvig Christensen: Nej.

Hækkerup: Det har der ikke været spor om?

Ludvig Christensen: Ikke spor.

Hækkerup: De blev jo siddende som medlem af regeringen til den 8. juli?

Ludvig Christensen: Ja.

Hækkerup: Der skete det den 15. maj 1940, at Christmas Møller sendte et brev til den daværende statsminister og flere andre ministre, hvori han efter en henvendelse, han havde fået, omtalte nogle forlydender, som Hartel havde bragt til torvs om, at man i det tyske udenrigsministerium var af den opfattelse, at der var en forudgående dansk-tysk aftale. Kan De erindre, om det brev, Christmas Møller dengang sendte statsministeren, har været gjort til genstand for drøftelse i et ministermøde?

Ludvig Christensen: Overhovedet ikke.

Hækkerup: Det kan De ikke huske?

Ludvig Christensen: Nej. Jeg tør oven i købet sige, at det ikke har været tilfældet, i alt fald ikke i et ministermøde, hvor jeg har været med.

Hækkerup: Hasle, der også var medlem af regeringen dengang, kan erindre, at det har været drøftet. Men det kan have været i et ministermøde, hvor De ikke har været med?

Ludvig Christensen: Ja, det kan det være.

Hækkerup: For det var vist ikke noget, der satte sig større spor.

Ludvig Christensen: Det må være så sent, at vi havde fået ministeriet suppleret.

Hækkerup: Ja, det var på det tidspunkt, hvor man havde disse 6 såkaldte „føl"-ministre, og dèr var Christmas Møller jo også medlem af regeringen som minister uden portefeuille.

Ludvig Christensen: Ja.

Hækkerup: Og han havde sendt dette brev til forskellige ministre. Og dèr mener Hasle, at det har været drøftet i ministermøde.

Ludvig Christensen: Ikke hvor jeg har været med.

Hækkerup: De øvrige ministre, vi allerede har talt med, kan heller ikke erindre, at den drøftelse har fundet sted. Foreløbig er det kun Hasle, der kan huske det. Men der har altså ikke i tiden efter den 9. april for Dem foreligget noget om, at der skulle have været en sådan aftale?

Ludvig Christensen: Nej, overhovedet ikke.

Hermed sluttede afhøringen.

Endvidere mødte for kommissionsdomstolen som vidne fhv. minister, folketingsmand J. Kjærbøl.

Dommeren: Den parlamentariske kommission har foranlediget nedsat en kommissionsdomstol til at undersøge rygterne vedrørende et Rostockmøde den 17. marts 1940, og kommissionen har ønsket, at domstolen skulle indkalde de herrer, der var ministre i ministeriet Stauning dengang, til at afgive forklaring. Møderne foregår for lukkede døre, så offentliggørelse må ikke finde sted, og det er som vidne, vi altså har bedt ministeren komme tilstede her i dag.

Hækkerup: De var handelsminister i ministeriet Stauning den 9. april 1940.

Kjærbøl: Ja.

Hækkerup: Har De noget kendskab til, at den daværende udenrigsminister i dagene omkring 17. marts 1940 i Nordtyskland, ved Rostock eller Doberan, har ført forhandling med repræsentanter for den tyske rigsregering om en gnidningsløs besættelse af Danmark?

Kjærbøl: Overhovedet ikke.

Hækkerup: Har De kendskab til, om man på anden måde fra tysk side forud for besættelsen har givet udtryk for, at Tyskland kunne blive nødsaget til at besætte Danmark som led i sin krigsførelse?

Kjærbøl: Absolut ikke.

Hækkerup: Heller ikke?

Kjærbøl: Nej.

Hækkerup: Endelig vil jeg spørge — De fortsatte jo i den daværende regering —, om De kan huske, at der i sidste halvdel af maj måned 1940 har været en drøftelse af disse rygter. Forholdet er nemlig det, at Christmas Møller, som jo dengang var minister uden portefeuille, fra en mand, hvis navn vi ikke har, har modtaget et brev, hvori den pågældende på grundlag af oplysninger fra Hartel gør det synspunkt gældende, at man i Berlin skulle have den opfattelse, at der forelå en forhåndsaftale mellem Danmark og Tyskland. Christmas Møller fremsendte denne redegørelse, eller rettere, den opfattelse, Hartel havde, til en række medlemmer af den daværende regering, nemlig statsministeren, udenrigsministeren, justitsministeren, endvidere til Hasle og Krag, og daværende minister Hasle har som vidne her forklaret, at denne skrivelse fra Christmas Møller til de pågældende ministre har været gjort til genstand for en drøftelse i et ministermøde, formentlig i sidste halvdel af maj måned. Har De nogen som helst erindring om den forhandling?

Kjærbøl: Jeg har jo ikke ført dagbog, men hvis en sådan drøftelse havde fundet sted, ville jeg, på lignende måde som jeg husker andre drøftelser i regeringen under besættelsestiden, have erindret denne. Det var jo et så betydningsfuldt spørgsmål, at det ville gå ind i bevidstheden uudsletteligt, havde jeg nær sagt, og jeg har ingen erindring om det, og selvom man jo altid skal være forsigtig med at støtte sig til sin hukommelse, tør jeg alligevel sige, at der ikke i min nærværelse i hvert tilfælde har været nogen drøftelse af den art i den samlede regering.

Hækkerup: Har De iøvrigt i den periode haft lejlighed til at tale med Deres kolleger om det spørgsmål, om de ad anden vej har hørt rygtet?

Kjærbøl: Nej, spørgsmålet var for mig ganske nyt, da jeg så denne pjece, som han dernede....

Dommeren: Olesen.

Kjærbøl: ....Olesen i Aabenraa havde udgivet. Det var første gang, jeg erindrer, at jeg er præsenteret for dette spørgsmål.

Dommeren: Jeg går ud fra, at ministeren tænker på denne bog.

Kjærbøl: Ja, „Fra utrykte Kilder".

Hermed sluttede afhøringen.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne fhv. kirkeminister Johannes Hansen.

Dommeren: Den parlamentariske kommission har foranlediget denne kommissionsdomstol nedsat for at søge oplyst, om der ligger noget bag rygterne om et møde i Rostock eller Doberan i dagene omkring den 17. marts 1940 — hvori forskellige personer fra dansk side, bl. a. navnlig udenrigsminister Munch, skulle have deltaget — om en gnidningsløs besættelse af Danmark. Den parlamentariske kommission har ønsket, vi skulle afhøre de herrer, der var ministre på det tidspunkt, og vi har derfor bedt Dem komme her i dag, hr. minister, for som vidne at afgive forklaring.

Retsmøderne afholdes ifølge kendelse, som er stadfæstet af Højesteret, for lukkede døre, så der må ikke ske nogen offentliggørelse af, hvad der her sker.

Hækkerup: De var kirkeminister i ministeriet Stauning, der sad dengang, og De blev siddende som minister til 8. juli, ikke sandt?

Johannes Hansen: Ja.

Hækkerup: Har De noget kendskab til, at daværende udenrigsminister, dr. Munch den 17. marts 1940 eller i dagene deromkring er rejst til Nordtyskland, til Rostock eller Doberan, for at forhandle med medlemmer af den daværende tyske rigsregering om en gnidningsløs besættelse af Danmark?

Johannes Hansen: Nej.

Hækkerup: Har De noget kendskab til, om man iøvrigt fra tysk side forud for besættelsen har gjort Danmark bekendt med, eventuelt antydningsvis, at Tyskland kunne se sig nødsaget til som led i sin krigsførelse at tage Danmarks neutralitet under sin beskyttelse?

Johannes Hansen: Nej.

Hækkerup: Det foreligger der heller ikke noget om?

Johannes Hansen: Der foreligger intet om det udover dette — ja, det udtryk kan jeg vel endda dårligt bruge —, men dagen umiddelbart før besættelsen, om mandagen, blev det i et ministermøde refereret, at der var faldet fra den tyske gesandt udtalelser, som tydede på, at situationen var meget stærkt spændt. Men intet derudover.

Hækkerup: Ja, det forstår jeg. De hentyder dèr til den forhandling mellem dr. Munch og den daværende tyske gesandt, da man havde disse fortrolige indberetninger om tyske troppebevægelser, og hvor gesandten sagde, at det værste, Danmark kunne gøre, var at mobilisere, det ville kalde en katastrofe ned over landet.

Johannes Hansen: Ja, det refererede udenrigsministeren i et ministermøde samme dag, mandag. Men intet derudover.

Hækkerup: Endelig vil jeg gerne spørge, om De derudover har noget kendskab til, at der i slutningen af maj indenfor regeringen skal have været en drøftelse af disse rygter? Forholdet er nemlig dette, at Christmas Møller havde erfaret via en kilde, vi ikke kender, at Hartel, fhv. folketingsmand Hartel — ham kender De godt —, skulle have den opfattelse og have fået den bekræftet, at man i det tyske udenrigsministerium regnede med, at der forelå en dansk-tysk aftale inden besættelsen; Christmas Møller gjorde så det, at han fremsendte dette dokument til en række medlemmer af regeringen, til statsministeren og til flere andre. Og så mener daværende minister Hasle, at der på det tidspunkt, efter modtagelsen af dette brev den 15. maj, indenfor regeringen har fundet en drøftelse sted om denne henvendelse med disse oplysninger fra Hartel. Kan De erindre noget om det?

Johannes Hansen: Jeg erindrer ikke noget om det. Nu er det så længe siden, og da jeg aldrig har været i tvivl om, hvis der blev rettet beskyldninger mod dr. Munch på denne måde som her, at han ville være ganske uskyldig — det er mig utænkeligt, at dr. Munch skulle kunne gøre noget sådant —, så vil det sige, at hvis der er faldet de bemærkninger på et så sekundært område, som dette i og for sig var i forhold til hele situationen dengang, ville jeg ikke have troet på dem et øjeblik. Og derfor, hvis de er faldet, ville jeg næppe have hæftet mig særlig ved dem, men tænkt, det var grundløse beskyldninger, som ingen værdi havde. Men jeg erindrer ikke noget.

Hækkerup: De erindrer ikke noget om en sådan forhandling?

Johannes Hansen: Nej.

Hækkerup: Det er ganske karakteristisk, de øvrige ministre, vi har afhørt, kan heller ikke mindes det. Den eneste, der tror, at en sådan forhandling har fundet sted, er Hasle. Men det kan jo have været om noget ganske inferiørt.

Afhøringen afsluttet.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne fhv. statsminister Vilh. Buhl.

Dommeren: Den parlamentariske kommission har fundet sig foranlediget til at nedsætte en kommissionsdomstol til at undersøge, om der er nogen realitet bag rygterne om et møde i Rostock eller Doberan den 17. marts 1940, og kommissionen har ytret ønske om, at samtlige de herrer, der var medlemmer af ministeriet Stauning den 9. april 1940, blev afhørt.

Møderne her foregår for lukkede døre ifølge kendelse, som er stadfæstet af Højesteret, derfor må intet offentliggøres herfra. Og det er som vidne, vi har bedt ministeren komme her i dag.

Hækkerup: De var finansminister i regeringen Stauning den 9. april 1940.

Buhl: Ja.

Hækkerup: Jeg vil gerne vide, om De har noget kendskab til, at daværende udenrigsminister dr. Munch i dagene omkring den 17. marts 1940 i Nordtyskland, i Rostock eller ved Rostock, har haft forhandlinger med repræsentanter for den tyske rigsregering om en gnidningsløs besættelse af Danmark.

Buhl: Nej, derom har jeg overhovedet ikke nogen viden, og jeg har heller ikke været ude for nogen art af antydning, som kunne indicere, at et sådant møde har været afholdt.

Hækkerup: Har De noget kendskab til, om den tyske regering forud for 9. april 1940 på anden måde har ladet forstå, at Tyskland i en given situation kunne se sig nødsaget til at tage Danmarks neutralitet under sin beskyttelse?

Buhl: Nej.

Hækkerup: Det foreligger der ikke noget om?

Buhl: Det foreligger der ikke noget om.

Hækkerup: Må jeg spørge, om man senere, i den periode, De kom til at virke som statsminister, fra tysk side overfor Dem har antydet, at en sådan forhåndsaftale skulle eksistere?

Buhl: Nej.

Hækkerup: Slet ikke?

Buhl: Nej.

Hækkerup: Endelig vil jeg gerne spørge, om De har nogen erindring om, at den daværende regering i sidste halvdel af maj måned 1940 har drøftet disse rygter om en sådan forhåndsaftale? Foranledningen skulle være et brev, Christmas Møller den 15. maj har sendt til den daværende statsminister og flere andre ministre, hvori han omtaler nogle informationer, han havde fået; de skulle hidrøre fra fhv. folketingsmand Hartel, som havde sin viden fra sine tyske forbindelser, og de gik ud på, at det tyske udenrigsministerium havde den opfattelse, at der var en forhåndsaftale. Dette brev videregiver Christmas Møller til medlemmer af regeringen, og Hasle har som vidne her forklaret, at de konservative medlemmer af den daværende regering, Hasle, Fibiger og Christmas Møller, drøftede dette spørgsmål, og han mener yderligere at vide, at denne henvendelse fra Christmas Møller var genstand for forhandling i et ministermøde. Kan De erindre noget som helst om det?

Buhl: Det kan jeg ikke. Men protokollerne fra ministermøderne dengang er jo offentliggjort ...

Hækkerup: Og de viser intet derom?

Buhl: Nej, de viser intet derom. Hvis der har været noget — hvad jeg altså ikke kan sige noget om —, så vil jeg tro, at vi har slået det hen som noget fuldkommen tåbeligt, noget, man overhovedet ikke har fæstet sig ved.

For hele den måde, de forhandlinger foregik på i de bevægede dage, viser, i hvert fald for mig, at det er ganske utænkeligt, at ministeriet som helhed skulle være forholdt en sådan oplysning. Og det er da også utænkeligt, at Stauning — hvis man kunne tænke sig, at kun han var blevet gjort bekendt med det — med det fortrolighedsforhold, jeg og andre stod i til ham, ikke skulle have gjort os bekendt med det.

Hvis der har været sådan noget og det har været nævnt, så er det slået hen som noget fuldkommen utænkeligt. Også når vi kender dr. Munch og hele hans karakter og hele hans færd, må man betragte det som fuldkommen utænkeligt, at han skulle have siddet og forhandlet om sådanne problemer og have haft en sådan viden — hvadenten det nu skulle være fra et møde i Rostock eller på anden måde — og ikke gjort os bekendt med det. Det er for mig ganske udelukket.

Afhøringen afsluttet.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne fhv. forsvarsminister Alsing Andersen.

Dommeren: Den parlamentariske kommission har foranlediget nedsat denne kommissionsdomstol til at undersøge rygterne om mødet i Rostock den 17. marts 1940, og kommissionen har ønsket, at de herrer, der var medlemmer af det daværende ministerium, skulle afgive forklaring. Derfor har vi bedt Dem, hr. minister, om at komme her i dag og afgive forklaring som vidne. Jeg skal blot tilføje, at møderne holdes for lukkede døre, hvoraf følger, at offentliggørelse ikke må finde sted.

Hækkerup: De var forsvarsminister i regeringen Stauning den 9. april 1940.

Alsing Andersen: Ja.

Hækkerup: Af en vidneforklaring, vi har fået her fornylig af godsejer Axel Juul, Villestrup, fremgår det, at han har fået fortalt af grev Holstein allerede i april 1940, at De har deltaget i et møde i Rostock eller Doberan i dagene omkring 17. marts 1940 sammen med dr. Munch, general Prior og general Stemann, hvor man skal have truffet aftale om en gnidningsløs besættelse af Danmark. Hvilket kendskab har De til dette?

Alsing Andersen: Overhovedet intet — det er frit opfundet.

Hækkerup: Nu er det også det eneste sted, vi har truffet på Deres navn i denne forbindelse. Alle navne ligger ellers ret fast, nogenlunde fast, må jeg hellere sige, idet man hidtil har nævnt dr. Munch — på et vist tidspunkt sagde man Mohr, men vendte tilbage til dr. Munch —, oberstløjtnant Lunding, kommandør Kjølsen, kammerherre Zahle o. s. v. Det var første gang, vi hørte navnene Alsing Andersen og Prior. Men det dementerer De altså?

Alsing Andersen: Absolut, uden forbehold.

Hækkerup: Har De iøvrigt haft noget kendskab til, at den daværende udenrigsminister på noget tidspunkt skulle have deltaget i en sådan forhandling med repræsentanter for den tyske rigsregering om en gnidningsløs besættelse af Danmark?

Alsing Andersen: Jeg har aldrig hørt noget om det, før Guldbergs tryksag udkom — jeg kan ikke huske, hvornår det var, et par år efter besættelsen vist.

Hækkerup: Ja, den kom i juni 1947, det åbne brev til kongen. Og det er første gang, De hører om det?

Alsing Andersen: Ja.

Hækkerup: Om selve Rostockmødet?

Alsing Andersen: Ja.

Hækkerup: Men har De som forsvarsminister i tiden forud for 9. april hørt noget overhovedet — det var dog naturligt, at forsvarsministeren i hvert fald hørte det — om, at man fra tysk side skulle have gjort gældende overfor den danske regering, at Tyskland i en given situation under krigens forløb kunne føle sig nødsaget til at besætte Danmark?

Alsing Andersen: Det har jeg aldrig hørt et ord om.

Hækkerup: Det har der ikke foreligget noget som helst om?

Alsing Andersen: Nej.

Hækkerup: Så er der endelig et spørgsmål til, jeg gerne vil stille, og det har sammenhæng med det brev, som Christmas Møller den 15. maj 1940 har sendt til den daværende statsminister og til flere andre ministre. Han fremsender dette brev, hvor han fra en mand, hvis navn vi ikke kender, men som han betegner som en såre pålidelig kilde, har fået nogle oplysninger hidrørende fra daværende folketingsmand Hartel, hvorefter man i det tyske udenrigsministerium skulle være af den opfattelse, at der forelå en dansk-tysk aftale. Christmas Møller gør sine ministerkolleger bekendt med dette brev, og af en vidneforklaring, fhv. minister Hasle har afgivet her — han var en af de fem ministre, Christmas Møller skrev til —, fremgår, at de daværende konservative medlemmer af regeringen, Fibiger, Hasle og Christmas Møller, drøftede denne henvendelse. Men Hasle forklarer yderligere, at denne henvendelse fra Christmas Møller blev gjort til genstand for en drøftelse i den daværende regering, formentlig i slutningen af maj måned 1940. Har De nogen erindring om det?

Alsing Andersen: Nej. Jeg kan godt huske, der var tale om et brev fra Christmas Møller, men behandlingen af det kan jeg i dette øjeblik ikke huske nærmere om.

Hækkerup: Der er flere breve fra Christmas Møller, der ligger et par breve forud for dette, daterede april 1940, umiddelbart efter at han

var indtrådt som „føl"-minister. Men det er en henvendelse til udenrigsministeren og statsministeren, formentlig foranlediget — som vi kan se det i den parlamentariske kommission — af en henvendelse fra Højgaardgruppen. Men dette specielle brev, hvorefter Hartel hævder at have en viden fra tysk side om, at man i Tyskland, formentlig i det tyske rigsudenrigsministerium, regnede med eksistensen af en sådan aftale, at dette brev skulle have været genstand for en forhandling eller drøftelse indenfor regeringen, det kan De ikke erindre noget om?

Alsing Andersen: Nej, det kan jeg ikke.

Hækkerup: Det er interessant nok, Hasle er i og for sig den eneste, der kan huske det. Der foreligger den mulighed, at han forveksler en forhandling indenfor regeringen med en forhandling de konservative ministre imellem, som havde været naturlig. Men De kan altså ikke erindre noget om det?

Alsing Andersen: Nej. Jeg tør ikke benægte det, men jeg kan ikke huske noget om det.

Dommeren: Hasle sagde, at det kunne være, han havde sagt sådan noget, men at det kunne være noget sludder, som man ikke fæstede sig ved. Kan det forholde sig på samme måde for Deres vedkommende?

Alsing Andersen: Ja, det kan det godt, for de rygter, der opstod dengang, kunne vi pure afvise som svævende frit i luften.

Dommeren: Det har altså ikke virket som et chok på Dem?

Alsing Andersen: Nej, det har det ikke, for jeg vidste, det var fuldkommen urigtigt. Jeg har ikke noget som helst kendskab til noget om det møde.

Hækkerup: Det ville også være ganske unaturligt, om udenrigsministeren afsluttede en sådan aftale om en gnidningsløs besættelse, hvis forsvarsministeren ikke blev gjort bekendt dermed, for hvad zweck skulle den så have?

Alsing Andersen: Jeg kan sige, at det er fuldkommen usandsynligt. Dr Munch og jeg stod hinanden så nær, også personligt, og dr. Munchs loyalitet var hævet over enhver tvivl, så det er udenfor enhver sandsynlighed, at dr. Munch på nogen måde skulle have ført sådanne forhandlinger. Det er aldrig nævnt med et ord eller nogen som helst antydning, hvor jeg har været tilstede.

Hækkerup: Og De lærte først disse rygter at kende, da Guldbergs pjece kom?

Alsing Andersen: Om Rostockmødet, ja.

Hækkerup: Men har De under selve besættelsen hørt forlydender fra tysk side eller anden side om, at der skulle være forhåndsaftaler?

Alsing Andersen: Nej, ikke andet end den mistænkeliggørelse, der opstod lige efter 9. april, og som jeg afviste og kunne afvise ganske bestemt.

Dommeren: Vi har nemlig fået forklaret, at grev Holstein har lanceret nogle udtalelser, ja, een går så vidt som at tale om Rostockmødet allerede dengang, nemlig Flemming Dahl.

Hækkerup: Altså at grev Holstein allerede dengang, i slutningen af april eller begyndelsen af maj, skulle have meddelt forskellige mennesker, Hartel, Flemming Dahl, Axel Juul og andre, at han havde viden om en sådan forhåndsaftale.

Alsing Andersen: Det husker jeg ikke noget om.

Hækkerup: Et særlig charmerende vidne havde fået opfattelsen af, at grev Holstein havde sin viden fra dr. Munch selv.

Alsing Andersen: Det er fuldkommen fantasi.

Dommeren: Ja, det ville være „egen tilståelse".

Hækkerup: Men De har ikke under besættelsen hørt noget derom?

Alsing Andersen: Det mindes jeg ikke. Hvis jeg har hørt antydninger i den retning, har jeg afvist det som det rene galimatias.

Afhøringen afsluttet.

Lørdag den 5. maj 1951, kl. 9[15].

For kommissionsdomstolen mødte som vidne borgmester, fhv. minister C. Unmack Larsen.

Dommeren: Den parlamentariske kommission har foranlediget nedsat denne kommissionsdomstol for at undersøge rygterne om et påstået møde den 17. marts 1940 et sted i Mecklenburg, og vi har bedt borgmesteren møde som vidne, idet den parlamentariske kommission har ønsket, at de, der var ministre på den tid, skulle afhøres som vidner. Retsmødet foregår ifølge kendelse for lukkede døre.

Hækkerup: De var justitsminister i det ministerium Stauning, der sad den 9. april 1940.

Unmack Larsen: Ja.

Hækkerup: Har De noget kendskab til, at den daværende udenrigsminister i dagene omkring den 17. marts i Rostock eller ved Rostock har ført forhandlinger med repræsentanter for den tyske rigsregering om en gnidningsløs besættelse af Danmark?

Unmack Larsen: Nej.

Hækkerup: Ikke spor kendskab?

Unmack Larsen: Ikke spor.

Hækkerup: Har De noget kendskab til, at man fra tysk side forud for den 9. april overfor den danske regering har givet udtryk for, at Tyskland kunne se sig nødsaget til under krigen at tage Danmarks neutralitet under sin beskyttelse?

Unmack Larsen: Nej.

Hækkerup: Det foreligger der ikke noget om?

Unmack Larsen: Ikke spor.

Hækkerup: Jeg vil bede borgmesteren læse dette brev, et brev af 15. maj 1940 fra Christmas Møller bl. a. til justitsministeren. (Overrækker dette).

Unmack Larsen: Det har jeg ikke nogen som helst erindring om.

Hækkerup: De har ingen erindring om at have modtaget dette brev?

Unmack Larsen: Nej.

Hækkerup: Det er sendt til den daværende statsminister, udenrigsminister og justitsminister og til Krag og Hasle, tror jeg det var. De har ikke erindring om, at det har givet anledning til forhandling i ministermøde?

Unmack Larsen: Nej.

Hækkerup: Det har det ikke?

Unmack Larsen: Nej. Det er fra 15. maj, efter besættelsen?

Hækkerup: Ja, og Hasle mener at kunne erindre, at spørgsmålet har været drøftet i ministermøde.

Unmack Larsen: Nej, det har jeg ikke nogen som helst erindring om.

Hækkerup: Har borgmesteren senere i sin ministertid — borgmesteren sad jo indtil den 8. juli — nogen erindring om, at man har drøftet i regeringen eller andetsteds mellem ministrene spørgsmålet om en forhåndsaftale mellem Danmark og Tyskland om besættelsen?

Unmack Larsen: Bestemt nej.

Hækkerup: Det har slet ikke været nævnt?

Unmack Larsen: Nej.

Hermed sluttede afhøringen.

Derefter mødte som vidne fhv. sekretær E. Berg.

Dommeren: Denne kommissionsdomstol er nedsat på foranledning af den parlamentariske kommission til at undersøge rygterne om et påstået møde i Rostock eller Doberan den 17. marts 1940. Vi har bedt Dem komme og afgive forklaring som vidne; dette medfører, at De har pligt til at tale sandhed. Retsmødet foregår for lukkede døre, således at der ikke må ske offentlig meddelelse om, hvad der foregår her.

Hækkerup: Hr. Berg, De bringes ind i denne sag ved en skrivelse, som civilingeniør, fhv. kaptajn Holger Winding Christensen den 4. maj 1947*) sendte til den daværende justitsminister. Har De kendt Winding Christensen?

Berg: Nej, det har jeg ikke, men jeg ved godt, at han har skrevet, nu De nævner det. Forøvrigt har jeg ikke tænkt over det i lange tider, men nu De nævner det, er jeg ganske klar over, at han har skrevet.

Hækkerup: Jeg vil gerne læse op for Dem, hvad han skriver om den episode, hvor De spiller en hovedrolle. Han skriver:

„Saaledes vides med Sikkerhed, at tidligere Sekretær i Socialdemokratiet Ernst Berg i Begyndelsen af dette Aar paa Sundholm har været afhørt af Auditør Carlsen fra den parlamentariske Kommission, hvorved bl. a. følgende Ordskifte forefaldt:

Berg: „Har den parlamentariske Kommission saa faaet opklaret, om Rostockmødet virkelig har fundet Sted?"

Carlsen: „Herom har jeg ingen Ret til at udtale mig."

Berg (efter en Pause indtrængende): „Var v. Stemann med?"

Carlsen (idet Svaret med stor Vægt røg ham ud af Munden): „Ja. — Derimod har vi endnu ikke faaet opklaret, hvorledes Dr. P. Munch er kommet derned og tilbage igen."

Efter endnu en Pause tilføjede Carlsen med Inderlighed: „Ja, er det ikke skrækkeligt, at man skal være nødt til at leve i et saa pilraaddent Samfund?"

Carlsen paalagde derefter Berg ubetinget Tavshed om det sagte".

Kan De genkende denne episode i denne stil?

Berg: Ja, det kan jeg godt. Jeg har mødt den i forskellige versioner, men jeg kan sige om den, at den er sand. Jeg kender som sagt ikke Winding Christensen, men De ved sikkert, at når man i lang tid — og jeg sad jo i 2 år indtil frifindelsen — kommer sammen med tusinder af mennesker, så rygtes jo alting blandt disse folk, og det referat, som jeg i sin tid har givet af samtalen med Carlsen, må være tilgået Poul C. Rasmussen, som jeg sad sammen med på Sundholm.

Hækkerup: Har De givet Poul C. Rasmussen det?

Berg: Jeg har fortalt Poul C. Rasmussen det.

Hækkerup: For forstår De, Winding Christensen siger, at han har dette referat fra Dem personlig.

Berg: Det forstår jeg ikke. Jeg ved slet ikke, hvordan han ser ud. Jeg har ikke været interneret sammen med Winding Christensen.

Hækkerup: Jo, det har De. De har været samtidig på Sundholm.

Berg: Ja, men deraf kan De ikke slutte, at jeg har truffet ham. Jeg plejer nok at kunne erindre folks navne, og jeg har hørt senere — altså efter mit Sundholmsophold, jeg tror det var i Horserød —, at der var sendt en sådan skrivelse af Winding Christensen. Alt løb jo rundt, ikke sandt, det er klart. Men jeg kan sige med sandhed, jeg har ikke talt med Winding Christensen. Jeg ved egentlig talt ikke, hvem han er; navnet har jeg altså hørt.

Hækkerup: Under vidneansvar fastholdt han meget stærkt, at han havde det direkte fra Dem, at De selv havde fortalt ham det.

Berg: Ja, jeg ved ikke, hvor væsentligt det er, men jeg kender ikke Winding Christensen. Men jeg kan derimod stå ved, at jeg har sagt det til Poul C. Rasmussen, for det husker jeg.

Hækkerup: Og De har sagt det til ham netop i den form, det har fået her?

*) Jfr. A. nr. 35.

Berg: Ja, og det skyldes jo sikkert, at Poul C. Rasmussen samlede sådant materiale. Jeg har forklaret det for ham, og han har en evne til at huske, som er ret enestående. Det har jeg måske ikke; i hvert fald erindrer jeg blot, at da jeg senere læste det, hvor det så var, kunne jeg huske, at det var rigtigt. De forstår, jeg erindrer det hele, men huske det i detailler, det er jo vanskeligt. Men altså, selve tendensen er klar nok.

Hækkerup: Ja, tendensen? De er jo engang afhørt til politirapport, den 14. december 1949, af kriminalassistent Hornslet, og dèr siger De, at auditøren, der virkede ved den ekstraordinære kommission i Niels Lindbergs sag, i den anledning var ude på Sundholm for at foretage afhøring, herunder også afhøring af Dem, og dèr drøftede De med Carlsen tiden før besættelsen og de forhandlinger, som De var overbevist om havde fundet sted mellem socialdemokrater og nationalsocialistiske kredse; og under drøftelsen spurgte Carlsen, om De kendte noget til, at der var afholdt et møde i Doberan, og hertil skulle De have svaret, at De har hørt det rygtevis under interneringen, og Carlsen sagde så, at han var i gang med at undersøge nøjere vedrørende dette møde. Så forklarer De videre til politirapporten, at nogen tid efter kom Carlsen igen for at tale med Dem, og så skal De indtrængende have spurgt ham, om han var nået videre med sine undersøgelser om dette møde, og Carlsen skal have svaret, at mødet havde fundet sted efter hans overbevisning, men han kunne ikke erindre, hvem der havde deltaget. De siger videre til rapporten, at Carlsen sagde: „Ja, er det ikke skrækkeligt, at man skal være nødt til at leve i et så pilråddent samfund", og derudover, siger De, har De intet kendskab til mødet. Dette er jo lidt i modstrid med den fremstilling, som Winding Christensen giver.

Berg: Ja, men er den alligevel ikke i det væsentlige det samme.

Hækkerup: Ja, i det væsentlige kan man sige, at det er det samme, som De har drøftet, men spørgsmålet er: hvem har været initiativtagende i denne drøftelse, og har den fundet sted med nøjagtigt de ord, som Winding Christensen gengiver — nu forstår jeg, at det er mere Poul C. Rasmussen —, for det benægter Carlsen.

Berg: Jo, referatet er rigtigt nok.

Hækkerup: Sådan mener De ordskiftet har været Dem og Carlsen imellem?

Berg: Ja. De spørger: Hvem har foranlediget, at vi kom ind på det? Det kan jeg sige Dem. Det går til på den måde, at Carlsen skal forhøre mig om en sag, som vedrører Niels Lindberg, som man sikkert husker — der var en sag for den ekstraordinære undersøgelseskommission mod Niels Lindberg —, og vi drøftede i almindelighed de spørgsmål, der forelå om samarbejdspolitikken, idet jeg jo overfor Carlsen fastholdt, at offentligheden fik et andet billede af samarbejdspolitikken, end sandt var, end rigtigt var. Og det er Carlsen, som siger, at jeg måtte jo vide en hel del om det qua min tidligere stilling indenfor fagorganisationerne, og dertil svarede jeg: det gør jeg i høj grad, ikke mindst da jeg jo førte en række forhandlinger på fagorganisationernes vegne. Det fører så til, at vi i og for sig samstemmer i den opfattelse, at en hel del af de ting, der foregik af forhandlinger mellem tyske og danske på ansvarligt sted, burde være lagt frem for offentligheden efter den 5. maj, for at man kunne danne sig et rigtigt billede af, hvordan stillingen var.

Hækkerup: Hvad tænker De her på? Var det samarbejdspolitikken under besættelsen eller det, der går forud for besættelsen?

Berg: Jeg kan sige både og, men jeg tænker, at det, jeg har talt med Carlsen om i begyndelsen, var forhandlingerne under besættelsen. Det fører så videre til i vor første samtale, at vi gensidig rejser spørgsmålet — hvem der først gør det, tør jeg ikke sige med sikkerhed, men vi rejser spørgsmålet om, hvorledes det nu var den 9. april og før. Og da er det Carlsen, der spørger, om jeg kender noget til Rostockmødet, og det var egentlig ret ejendommeligt, at jeg netop rygtevis, som der står, havde hørt det under interneringen kort tid forinden, indtil hvilket tidspunkt jeg ikke havde anet noget som helst om noget Rostockmøde.

Hækkerup: Ved De, hvem De kan have hørt det fra?

Berg: Det er det umuligt at svare på, for det er som før nævnt rygter, der svirrer blandt tusinder af mennesker.

Hækkerup: De mener altså ikke, at det er fra Winding Christensen De har det?

Berg: Det anser jeg for usandsynligt. Ja,

hvis jeg så Winding Christensen, er det muligt, at jeg kunne svare på, om jeg har set ham engang, men efter min overbevisning kender jeg ham ikke.

Hækkerup: Kender De Ove Leif Guldberg?

Berg: Ja.

Hækkerup: Kan det være fra ham, De har det?

Berg: Ikke på det tidspunkt, for da har vi ikke truffet hinanden.

Hækkerup: Kan det være Hartel?

Berg: Heller ikke Hartel. Ham har jeg heller ikke truffet på det tidspunkt.

Hækkerup: Sehested?

Berg: Sehested slet ikke, for Sehested har jeg ikke på noget tidspunkt siddet sammen med, men jeg har set Sehested i Vestre Fængsel og måske lige nikket eller sådan noget. Men det er jo muligt, at det er Poul C. Rasmussen, det er muligt, at det er Flemming Dahl. Det er to muligheder, det er to folk, jeg har siddet sammen med på Sundholm; jeg var jo på Sundholm i sommeren 1946 indtil — i hvert fald i sommeren 1946.

Hækkerup: På hvilket tidspunkt sad De på Sundholm?

Berg: Jeg sad fra 5. oktober 1945, da jeg blev arresteret, og 10 måneder frem i tiden på Vestre Fængsel, derefter nogle måneder på Sundholm, indtil engang i august formentlig 1946. — Kan det nu være rigtigt? Nej, jeg sad der om vinteren, jeg kan huske, at det var så koldt. Altså, 10 måneder efter oktober slutter mit ophold i Vestre Fængsel, og derefter kommer Sundholm.

Hækkerup: Og så er De på Sundholm i august 1946?

Berg: Ja, og nogle måneder frem, indtil Sundholm bliver ophævet som interneringsanstalt og vi bliver flyttet til Horserød, de, hvis sager ikke var afsluttet, medmindre de var meget alvorlige.

Hækkerup: Men på de steder har De været interneret samtidig med både Winding Christensen, Guldberg og Hartel, og Guldberg er vor primære kilde i denne sag.

Berg: Ja, det har jeg nok fattet tidligere. Nu er det lang tid siden, jeg har haft forbindelse med dette stof på grund af mit arbejde derovre, men jeg har tidligere læst om det naturligvis og fået sendt, hvad der var af sager. — Men blev vi færdige med det spørgsmål? For det, der sker, er, at der bliver en samtale til med Carlsen, og det er først i den anden samtale...

Hækkerup: Ja, det er jeg klar over, men det, jeg gerne ville nå frem til, er, om De kan huske, hvem der oprindelig fortalte Dem om disse møder; for det er ikke Carlsen?

Berg: Det er ikke Carlsen? Ja, de som oprindelig, hr. — jeg kender ikke navnet...

Hækkerup: Hækkerup.

Berg: Er det Hækkerup? nå, jeg kunne ikke kende Dem igen, der er jo gået nogle år. Det skal jeg ikke kunne sige, for ser De, De må stadig huske på, den ene dag går efter den anden under et så langt ophold, og man hører alt muligt. Der er ingen grænse for, hvad man hører, fra rygter om, at løsladelse af samtlige fanger vil finde sted, til næsten rygter om, at nu skal der henrettes så og så mange. Man er ikke i stand til at registrere hvert enkelt rygtes ophavsmand. Men jeg vil antage, når De spørger mig så direkte, hvem det kan have været på Sundholm, at Poul C. Rasmussen og Flemming Dahl er dem, jeg har talt mest med egentlig på den tid.

Hækkerup: Ja, og forsåvidt angår Flemming Dahl, er der heller ikke noget opsigtsvækkende i, at han nævner navnene Stemann og Munch i denne samtale, for dem har han med fra starten, på et tidspunkt, hvor han hævder ikke at have talt med Guldberg. Men det er ikke så vigtigt, for vi er klar over, at rygterne cirkulerede, og at alle hørte dem og deltog i drøftelserne om dem. Men fremstillingen i Carlsens skrivelse er anderledes end det, De siger. Carlsen har afgivet en skriftlig erklæring af 12. december 1950, hvor han siger, at han tydeligt erindrer, at umiddelbart før afhøringens afslutning — det er den første afhøring, i december 1946 — skal De på en hemmelighedsfuld og indtrængende måde have spurgt ham, om han vidste, hvad der var sket i Rostock den 17. marts — uden at nævne årstallet, mener han; han hævder, at det er første gang, han hører denne dato, og at han så går hjem og spørger sine overordnede, sine kolleger og sine bekendte, om de kender den dato, og tilsidst render han på en, der kender datoen, idet han er forsvarer for en af de internerede og har hørt rygtet. Sådan hævder han at De har spurgt ham, og da De er blevet klar over, at datoen ingenting siger ham, siger De

ikke mere. Sådan forklarer han det. Det står Dem ikke helt klart?

Berg: Det er jo første gang, jeg hører det. Det har jeg ikke nogensinde været præsenteret for før. Men det foresvæver mig nu bestemt, at det er Carlsen, der bringer det på bane. Det gør det.

Hækkerup: Så går Carlsen videre med sagen. Han undersøger videre, og han kommer ud og taler med Dem en gang til; det er den 8. januar 1948.

Berg: Undskyld, nævner han, i hvilken anledning det er?

Hækkerup: Det er Lindbergsagen. Han har afhørt Dem to gange, første gang den 13. december 1946 og anden gang den 8. januar 1947, og mellem disse to møder er det, han søger at orientere sig om, hvad det drejer sig om, idet han hævder, at da De oprindelig nævnte det, kendte han ikke datoen. Så taler han med Dem ved det andet møde den 8. januar 1947, og dèr har han fundet det naturligt at stille Dem nogle spørgsmål for at blive klar over, om der er grundlag for at viderebringe disse rygter til rette vedkommende — dermed mener han den parlamentariske kommission —, og han siger, at han ikke under denne forhandling den 8. januar 1947 optog nogen rapport, fordi De modsatte Dem det, siger han: det hændte undertiden, at Berg modsatte sig optagelse af rapport; men Carlsen gør så for at kunne referere det passerede det, at han, inden han forlader fængslet, nedfælder nogle formløse stikordsnotater, og på det grundlag opstiller han senere 5 punkter, som jeg gerne vil gøre Dem bekendt med, fordi der er forskellige ting, jeg gerne vil spørge om i forbindelse med dette. Det skal fremgå af hans notater, at De skal have sagt til ham, at De allerede den 6. april 1940, altså tre dage før besættelsen, fra meget kompetent kilde havde erfaret, at der ville ske en tysk besættelse, men at De ikke behøvede at være bange. Det mener Carlsen, at De har sagt til ham den 8. januar, men han mener på den anden side ikke, at De har villet oplyse, hvem den kompetente kilde var.

Berg: Det er også rigtigt.

Hækkerup: Kan De erindre, at De har sagt sådan?

Berg: Det er fuldstændig rigtigt.

Hækkerup: Og hvem var den kompetente kilde?

Dommeren: Carlsen er ikke sikker på, om De har sagt „meget kompetent kilde" eller „højeste sted".

Berg: Jeg tør heller ikke vælge en af de vendinger som den rigtige, men i hovedsagen er det sandt, hvad Carlsen refererer angående det punkt. Såvidt jeg ved, var den 9. april i begyndelsen af en uge.

Hækkerup: Ja, det er en tirsdag, og den 6. er en lørdag.

Berg: Og det passer, at det er en fredag eller en lørdag, jeg er sammen med Einar Nielsen.

Hækkerup: Einar Nielsen?

Berg: Hvor vi spiser frokost i Plaza, og der siger han til min overraskelse netop det dèr.

Hækkerup: At?

Berg: At han måtte regne med, at der kom en tysk besættelse, og jeg havde det indtryk først, at Einar Nielsen — han virkede urolig på mig, og jeg svarede noget lignende som: lad os nu se, hvad der sker, lad os tage det med ro, noget i den retning. Men det, som er det essentielle i det referat, og det var også det, som jeg hæftede mig ved, og som alene Carlsen har fået fortalt af mig og ingen anden, med vilje ikke, det er, at Einar Nielsen siger, at der var ikke noget at frygte.

Hækkerup: Spurgte De Einar Nielsen, hvorpå han støttede denne forventning?

Berg: Gjorde man sådan noget?

Hækkerup: Jeg synes, det var nærliggende, når De sidder ved en frokost. Einar Nielsen var jo dengang næstformand i De samvirkende Fagforbund, og De var sekretær.

Berg: Ja, vi var jo meget fortrolige.

Hækkerup: Og De sidder sammen ved en frokost.

Berg: Ja, det var jo et spørgsmål, som jeg vel egentlig selv kunne besvare. Når Einar Nielsen vidste noget, måtte han jo vide det fra inderkredse i bevægelsen. Nogen interesse i at høre et bestemt navn havde jeg i og for sig ikke, og Einar Nielsen virkede heller ikke som tilbøjelig til at sige mere.

Hækkerup: Men når man taler her om en „meget kompetent kilde" eller „højeste sted" og sammenholder dette med, hvad Sehested skriver i sin bog „Danmark åbner Portene", så nævnes dèr side 67, at De allerede i tiden før 9. april på Staunings fortrolige meddelelser havde forstået, at en okkupation var at vente. Har De inspireret den sætning?

Berg: Dèr tror jeg, Sehested må tænke på noget helt andet, nemlig på de drøftelser, jeg har haft med Stauning tidligere.

Hækkerup: Det taler han om. Han siger, at en med Stauning nært forbunden fagforeningsmand, Ernst Berg...

Berg: Det kan næppe være i forbindelse med Einar Nielsen og den udtalelse af Carlsen, for det er en af de ting, som jeg med vilje ikke har ladet løbe rundt nogen andre steder.

Hækkerup: Hvad har De ikke ladet løbe rundt?

Berg: Dette.

Hækkerup: Samtalen med Einar Nielsen?

Berg: Ja, det er kun Carlsen, jeg har nævnt det overfor.

Hækkerup: Men er det rigtigt, når Sehested skriver, at De allerede før 9. april på Staunings fortrolige meddelelser havde forstået, at en okkupation var at vente?

Berg: Dèr har det fået en form, der sigter lige mod det mål at forklare, at der i samtalen mellem Stauning og mig skulle have ligget, at der var en besættelse i vente. Det er så skarpt. Det, som foreligger, og som forøvrigt også foreligger i politirapporter, er, at jeg har haft drøftelser med Stauning — ikke så kort før besættelsen, som det kunne tyde på, men det er sikkert samtalerne på rejsen til Island i sommeren 1939, kort før krigen brød ud, hvor vi var sammen, og hvor vi drøftede hele situationen. Hr. Hækkerup husker sikkert også den opposition, som det vakte, måske især blandt de unge socialdemokrater, at ikkeangrebspagten kom i stand, og at de forhandlinger, som svenskerne førte om et nordisk forsvarsforbund, ikke førte til resultat — jeg tænker på mødet i Oslo i sin tid og på Staunings Lund-tale, „lænkehundstalen", som vi husker allesammen.

Hækkerup: Ja, det var nytårstalen 1939.

Berg: Var det det? Dèr får jeg for første gang lejlighed til at have Stauning helt på tomandshånd. Når vi tidligere var ude, var det som taler, ved lejligheder, hvor der var andre tilstede, og min respekt for Stauning gjorde, at jeg ikke gjorde det til almindeligt diskussionsemne, at hans politik var forkert. Men det var i hvert fald noget, vi ikke brød os om — det kan De sikkert huske —, at han drejede ind på den kurs, og jeg brugte anledningen på Islandsrejsen til at spørge ham, hvorfor han dog havde taget den holdning, hvad der skulle komme ud af det. Og dèr kan jeg godt sige at jeg første gang blev manuduceret i udenrigspolitik, idet Stauning forklarede, hvorfor han anså det for nødvendigt at gøre alt det, og i den samtale — vi må huske på, at den finder sted i sommeren 1939 — tænker Stauning også på muligheden af en krig, muligheden af en tysk besættelse af Danmark og den mulighed, som efter hans mening måtte bestå trods alt for at redde, hvad reddes kunne i de nordiske lande, såfremt tyskerne enten gennem besættelse eller sejrrig krig, eller hvilke muligheder der nu forelå, skulle invadere os. Det må være det, og andet kan det ikke være.

Hækkerup: Men hvorfra ved Sehested, at De har ført den samtale med Stauning?

Berg: Fordi den samtale med Stauning i hovedtrækkene, forstår De, om linierne for det socialdemokratiske parti, diskussionen om det, min samtale med Stauning og det, den betød for mig og for min indstilling, fordi Stauning betød så meget for mig bl. a., og fordi hans argumenter virkede overbevisende, det er ting, som jeg har refereret ganske åbenlyst i diskussionerne — vi havde jo diskussionsaftener. Det er ting, som ikke er konfidentielle i den forstand. Det er et almindeligt diskussionsemne, hvad der er det klogeste. Andet kan der umuligt ligge i det. Den redigering, det så har fået, indestår kun forfatteren for.

Hækkerup: Han siger det nemlig meget stærkt: Berg havde allerede i tiden før 9. april på Staunings fortrolige meddelelser forstået, at en okkupation var at vente. Nu forstår jeg Dem sådan, at De under denne Islandsrejse har drøftet i almindelighed Danmarks udenrigspolitiske placering under en eventuel storkrig, og dèr ligger det lige for, at statsministeren siger, at der kan også foreligge den mulighed, at krigen breder sig til Norden, den mulighed, at Danmark besættes af Tyskland.

Berg: Ja, men hr. Hækkerup, det, som er det overraskende for mig, er dette, at det overhovedet er en mulig tanke, at vi kan forestille os et sejrrigt Tyskland eller et Tyskland, der invaderer Norden, og dog alligevel forestille os, at de nordiske demokratier på en eller anden måde skal bestå. For os i ungdomsbevægelsen — det ved De jo — var jo den antinazistiske holdning måske noget af det allervigtigste på den tid, og som De også ved, har jeg været

lang tid i Tyskland netop omkring tiden før magtovertagelsen og kendte en hel del til forholdene dernede, og jeg har også senere holdt en række foredrag derom. Og som De erindrer — hvis jeg lige må få lov at sige det tilsidst om dette punkt —, førte Stauning dette synspunkt videre, muligheden for at etablere en europæisk planøkonomi ved en politisk konstellation mellem det særprægede Nazityskland, ikke sandt? og så et Norden, der havde andre politiske former. Det videreførte han jo i sine artikler om planøkonomien senere, men det er første gang, jeg hører det sagt af Stauning.

Hækkerup: Det er altså denne samtale på Islandsfærden, der danner baggrund for det, Sehested her siger?

Berg: Det går jeg ud fra. Jeg kan kun postulere, men jeg antager, det har været det. Sehested kan ingen viden have, medmindre han har den fra Carlsen, om min samtale med Einar Nielsen.

Hækkerup: Men Carlsen ved det heller ikke, for De har ikke....

Berg: Nej, jeg har ikke røbet navnet, med vilje ikke, for det anså jeg for fuldkommen ligegyldigt. Spørgsmålet var kun for mig dette: hvis der har fundet forhandlinger sted konkret, indeholdende aftaler, er det naturligvis vigtigt at få det frem. Om de har fundet sted i Rostock, jeg ved det ikke; om det er den 17. marts, jeg ved det ikke; om det er en anden dato, jeg ved det ikke, men jeg var overbevist om, at en eller anden form for forhandling måtte have fundet sted.

Hækkerup: Det var Deres overbevisning?

Berg: Det var min overbevisning, som bestyrkedes af Carlsens udtalelse.

Hækkerup: Men det, der står i punkt 1: „Berg havde allerede den 6. april fra en meget kompetent kilde erfaret", det går på Deres samtale med Einar Nielsen?

Berg: Ja, med den sidste bemærkning tænker jeg på Rostockmødet specielt.

Hækkerup: Men Einar Nielsen har ladet Dem forstå ved den lejlighed, at han regnede med en snarlig tysk besættelse?

Berg: Ja.

Hækkerup: Opfattede De det således, at Einar Nielsen mente, der forelå en aftale mellem den tyske og den danske regering?

Berg: Hvis han og vore partifæller vidste noget om det, måtte man jo gå ud fra, at der enten forelå en klar aftale eller en klar besked.

Hækkerup: De spurgte ikke: Er det en aftale?

Berg: Jeg spurgte ikke om det. Jeg går ud fra, at i den form, hvori Einar Nielsen har sagt det til mig, har ligget, at det i og for sig bare var en trøst overfor den mulighed, der nu bestod, altså en trøst — De forstår, hvad jeg mener? Det var ikke noget diskussionsemne i og for sig; det gav mig i hvert fald ingen lyst til at komme ind på en nærmere drøftelse.

Hækkerup: Men hvis det er sket den 6. april, kan baggrunden for Einar Nielsens udtalelser meget vel være hans kendskab til indberetningerne den 1. og 4. april fra Berlin. Der kom jo disse indberetninger fra Zahle og Kjølsen, fra Kjølsen den 1. april, fra Zahle den 4. april, og det er klart, det er blevet refereret for fagbevægelsens øverste spidser, og det kan være baggrunden, når Einar Nielsen siger: vi må regne med en besættelse i løbet af få dage. Det må jeg gå ud fra, for De sad som sekretær på kontoret dengang.

Berg: Det er heller ikke det, jeg hæfter mig ved. Det er slutningen, disse trøstens ord.

Hækkerup: Altså Einar Nielsens ord, at De behøver ikke at være bange. Det er det, der er det afgørende. Hvis han har sagt det og det skal opfattes som et trøstens ord, må deri ligge, at Einar Nielsen mener, at der er truffet aftale, som garderer fagbevægelsen mod følgerne af en besættelse. Er det det, De mener?

Berg: Jeg tror ikke, De kan fortænke mig i det, hvis jeg udlægger det på den måde.

Hækkerup: Således har De opfattet det?

Berg: Ja, men netop fordi det havde den karakter, netop derfor var det efter min mening stof, som ikke egnede sig til almindelig diskussion.

Hækkerup: Det forstår jeg meget vel.

Berg: Det synes jeg man har lov at sige.

Hækkerup: Ja, men hvis jeg nu sad på kontoret dèr og Einar Nielsen — han var jo på det tidspunkt næstformand, ikke? det var han vist på det tidspunkt.

Berg: Kan De huske det? Jeg mener, vi skiftede jo ret hurtigt.

Hækkerup: Jeg tror, han på det tidspunkt var næstformand. Altså, han ville have været min overordnede, og hvis han sagde: du skal ikke være bange, så tror jeg allige-

vel, jeg ville have sagt til ham efter hele vor indstilling overfor nazisterne: Hvis nu hele den bande kommer herop, hvad sker der så med os? Det ville man uvilkårligt sige, og når han så kommer med disse trøstens ord, ville man sige: Hvilken trøst vil De give mig i denne situation? — Ja, dommeren siger til mig, at vi har haft en afhøring af Hartel, som hævder, at han har haft en viden om Rostockmødet fra grev Holstein, men han siger samtidig, at han ville ikke spørge Holstein nærmere ud, for han siger, at det kunne han ikke tillade sig at spørge Holstein om.

Dommeren: Og det samme siger Flemming Dahl.

Hækkerup: Det samme siger Flemming Dahl. Havde De samme fornemmelse overfor Einar Nielsen: at De ikke kunne spørge ham?

Berg: Det vil jeg ikke sige, at man ikke kunne spørge ham, men når Einar Nielsen sagde sådan, måtte man gå ud fra, at det var ikke hen i luften, og det var i og for sig afgørende nok. Jeg tror nok, at De vil give mig ret i, at hele atmosfæren var tung. Det var jo en nervøs tid, tiden lige fra krigens udbrud, ja også før, lige fra august, da man sluttede aftalen mellem Rusland og Tyskland. Da var det på kogepunktet; vi var skidt tilpas.

Hækkerup: Det er rigtigt, og netop i den situation, og når man kender de indberetninger, der var kommet fra Berlin, om troppesamlinger i de nordtyske havne o.s.v., hvor ingen vidste, hvor lynet ville slå ned, men man havde fornemmelsen af, at det ville ramme nordpå, når da Einar Nielsen siger, få dage før det sker: vi må regne med en tysk besættelse, men du behøver ikke at være bange, så synes jeg, det er overordentlig nærliggende at spørge: Hvorfor behøver jeg ikke det, når den bande kommer? vi har set, hvad de har lavet andetsteds. På det tidspunkt havde vi jo set, hvordan Polen var blevet ødelagt.

Berg: Der er ingen tvivl om, at Einar Nielsen har formet sin udtalelse således, at jeg ikke havde lyst til at spørge mere. Ellers havde jeg sikkert gjort det. Anderledes var forholdene ikke. Men man kan ikke bagefter sige, at man egentlig skulle have spurgt mere, for realiteten er altså, at vi talte simpelthen ikke mere om det. Måske har det endog været sådan, at vi skulle af sted til et eller andet; der var jo et renderi.

Hækkerup: Det var på Plaza, den lille restaurant ved siden af kontoret?

Berg: Ja.

Hækkerup: Men den opfattelse, De har om en foregående aftale, støtter sig her udelukkende til Einar Nielsens trøstende bemærkninger?

Berg: Ja, jeg plejer at tænke det på den måde, at jeg støtter det på to ting. Dette er i og for sig den anden ting, for at nævne det i kronologisk orden. Den første er egentlig samtalen med Stauning, fordi Stauning fortalte om samtalerne med tyskerne.

Hækkerup: Hvilke samtaler?

Berg: Som han havde haft, ved mellemmænd altså. Men eet navn har han nævnt, kun eet navn har han nævnt, kun eet navn; det er Carl Frielitz, og jeg er senere blevet klar over, at Frielitz var en mand, der spillede en rolle. Det er først under besættelsen, jeg blev klar over det. Men hvis Stauning gik ind i sådanne forhandlinger, når han havde ført disse samtaler, hvilken opfattelse jeg fik, i lang tid, så ville det ikke ligne Stauning, at han slap sin opgave. Jeg kan tænke mig, at han har fulgt sagen op og fulgt nøje med i, hvad der foregik, de tyske reaktioner på vor holdning.

Hækkerup: Må jeg vende tilbage til Staunings forhandlinger. Frielitz var mellemmand?

Berg: Frielitz har været med i de forhandlinger, det er givet.

Hækkerup: Men hvem førtes de forhandlinger med?

Berg: Detailler kan jeg ikke fortælle om.

Hækkerup: Gav Stauning indtryk af, at det var forhandlinger, som han som regeringschef førte med den tyske regering?

Berg: Mit indtryk var det, som jeg før nævnte periferisk, at Stauning havde den overbevisning, at hvis tyskerne fik en interesse i enten at besætte Danmark eller noget tilsvarende, så ville de ikke støtte sig i Danmark på et ubetydeligt nazistisk parti, men der var en stor mulighed for, at de ville støtte sig til allerede bestående partier, såfremt disse partier affandt sig med, at Tyskland spillede den rolle i Europa, det i så fald ville komme til at spille. Det er min opfattelse af den ting, som Stauning i og for sig ved flere lejligheder giver udtryk for også senere officielt.

Men altså, det er ikke noget efter min mening, der dukker op ved besættelsen hos Stauning; det er noget, som han med sin vidtskuenhed har set før.

Hækkerup: Javel, en mulighed, man måtte regne med — at storkrigen kom.

Dommeren: Hvem forhandledes der med?

Berg: Han har forhandlet med folk i det tyske nationalsocialistiske parti, som havde den indstilling, at det ville være klogt udfra et tysk synspunkt i Danmark at samarbejde med andre end danske nazister. Dette er rigtigt.

Hækkerup: Hvem i det tyske nazistiske parti?

Berg: Hr. Hækkerup, jeg kender ikke alle disse folk. Det er det mig umuligt at vide, men jeg ved, det er Staunings udtalelse, at Frielitz er en af dem.

Hækkerup: Ja, jeg kender godt forholdet mellem Frielitz og Stauning. Det er noget helt andet. Det kunne godt tænkes i og for sig, ville jeg tro, at han kunne anvendes som mellemmand. Men jeg er ikke klar over, hvem de forhandlinger i Tyskland føres med. Hvad skulle det være for ledende nazister, der var inde på den linie allerede dengang?

Berg: Også det er det svært at svare på. Officielt var vi jo som hund og kat, socialdemokrater og nazister, men her foreligger straks et nyt problem, i samme øjeblik som nazismen, der efter tyskernes egne udtalelser ikke var nogen eksportvare, skulle brede sig. Altså, hvis Tyskland får interesser udenfor, i Norden også, så opstår der et helt nyt problem for dem, og der opstår i høj grad et problem for os.

Hækkerup: Har der været forhandlet med Renthe-Fink?

Berg: Det ved jeg ikke noget om. Jeg kender overhovedet ikke Renthe-Fink, og jeg har ikke hørt ham nævne i den forbindelse.

Hækkerup: Fra anden side påstås, at Stauning havde møder med Renthe-Fink.

Berg: Det tør jeg ikke sige. Det har Stauning aldrig nævnt overfor mig. Derfor kan han godt have haft det, men jeg kender det ikke.

Hækkerup: Jeg forstår, at alt dette refererer sig til samtalen på Islandsrejsen. Sagde Stauning ved den lejlighed, at han havde føling med tyske nationalsocialister?

Berg: Han havde føling med kredse i Tyskland — og det er naturligvis nationalsocialistiske kredse —, som havde den opfattelse, at det ville være klogt at samarbejde med betydende danske politiske partier og ikke med de danske nazister. Det er netop det væsentlige i det, som Stauning også byggede sin politik på i høj grad.

Hækkerup: Det kan jeg nu ikke rigtig se, for at han havde forbindelser i Tyskland, det havde han fra gammel tid, men at han skulle have forbindelse med ledende nazistiske kredse, har jeg ikke hørt før.

Berg: Hvad ledende nazistiske kredse betyder i den forbindelse, hvor langt Frielitz' indflydelse rækker, er jeg ikke i stand til at dømme om, men af Stauning får jeg den opfattelse, at der er betydende kredse, som ikke vil bygge noget som helst på Frits Clausen og hans folk, men på de folk i Danmark, som vil affinde sig med Tyskland, affinde sig med, at det nu engang er et politisk system, som vi ganske vist ikke bryder os om, men det er der, og så prøver vi på at klare os igennem et stykke tid — hvor lang tid kan ingen vide.

Hækkerup: Men var det Deres opfattelse dengang af Deres samtale med Stauning, at de forhandlinger, han via mellemmænd førte med visse kredse i Tyskland, sigtede mod det formål, at Danmark skulle træffe en aftale med Tyskland om en tysk besættelse, hvis Tyskland fandt den nødvendig?

Berg: Dèr vil jeg så lægge noget i det, som ikke fremgår af samtalerne med Stauning; det er et ræsonnement, det erkender jeg, det er et rent ræsonnement, nemlig at Stauning ikke ville slippe en sådan kontakt, efterhånden som situationen blev mere og mere vanskelig, og hans interesse i og for sig i dels at være orienteret og dels at træffe de rigtige foranstaltninger blev større og større, efterhånden som begivenhederne skred frem.

Hækkerup: Såvidt jeg husker, var Frielitz kulturattaché eller sådan noget.

Berg: Ja, jeg har senere hørt noget om ham i gesandtskabet.

Hækkerup: Ja, dèr forstår jeg han var kulturattaché.

Berg: Jeg kender ham ikke, har aldrig set ham.

Hækkerup: Men De vil ikke som vidne sige, at Stauning ved den lejlighed, i somme-

ren 1939, gav udtryk for, at forhåndsaftale var truffet?

Berg: Det vil jeg ikke.

Hækkerup: Sådan kunne samtalen ikke opfattes?

Berg: Nej, afgjort ikke.

Hækkerup: Men derimod kunne samtalen med Einar Nielsen opfattes derhen, at der måtte være en aftale, for ellers kunne han ikke sige det på den måde, at De behøvede ikke at være bange?

Berg: Ja.

Hækkerup: Og det er de to ting, De kombinerer?

Berg: Ja.

Hækkerup: Ja, det bliver jo nødvendigt at tale med Einar Nielsen. — Jeg vil gå til punkt 2:

> „Det fremgår videre af mit notat, at Berg allerede under besættelsen havde fået yderligere verificeret, at der til grund for den lå en aftale. Såvidt jeg erindrer, skal denne have haft form af et dansk tilsagn om, at der ikke ville blive ydet modstand mod en tysk invasion."

Jeg vil gerne spørge: Hvem er det, der under besættelsen har verificeret, at en aftale skulle foreligge? — Altså, nu gør jeg opmærksom på, at dette her hæfter De ikke for; det er Carlsens notat efter samtalen.

Berg: Det er jeg klar over, men jeg forstår heller ikke, at det siges så skarpt — verificeret —, for det betyder jo ligefrem, at man fastslår med bevisligheder.

Hækkerup: Lad os så sige: fået bekræftet forlydendet eller den opfattelse, De havde på baggrund af samtalen den 6. april med Einar Nielsen. Hvem kan det være, der under besættelsen har bestyrket den opfattelse?

Berg: Det, som bestyrker min opfattelse, at der har været en eller anden form for kontakt, som jeg vil ligne ved en aftale — på det tidspunkt tænker jeg slet ikke på Rostock, jeg har aldrig hørt noget om det på den tid —, det er de forhandlinger, som vi senere fører med Meissner, forhandlinger, som jo ret hurtigt kom i stand i 1940, og det er, om jeg så må sige, hele den holdning, som den kategori af politikere, som jeg kalder samarbejdspolitikerne, indtager.

Hækkerup: Men alt dette er ræsonnementer.

Berg: Men når De spørger mig, hvorfor jeg tror det, så må jeg sige, at det kan ikke bygge på andet end det.

Hækkerup: Men så er Carlsens notat forkert, for så kan han ikke sige, at det er verificeret.

Berg: Nu må man huske på, at Carlsen er jo — hvad er han? forhørsleder, auditør, han er ikke politiker, og jeg har ofte lagt mærke til, at sådan en forklaring om, at dette og hint ræsonnerer man sig frem til, bliver opfattet som en verifikation. Det, jeg har sagt til Carlsen, er dette: alt det, der senere fandt sted, forhandlingerne med tyskerne under besættelsen, som vi jo førte massevis af, har bestandig givet mig det indtryk, at kontakten med tyskerne er ældre end besættelsen, man har været orienteret længe, længe før om de danske socialdemokraters holdning f. eks.

Dommeren: Carlsen siger: „Såvidt jeg erindrer, skal denne" — nemlig aftalen — „have haft form af et dansk tilsagn om, at der ikke ville blive ydet modstand mod en tysk invasion". Han har opfattet det således, at det var Deres opfattelse.

Berg: Det kan han i og for sig have ret i, når man bare har læst pressen dengang med referaterne af begivenhederne den 9. april. Det er jo klart, det lægger man så til dette, at der ikke ydes modstand uden hist og her.

Dommeren: Har De nogen viden om, at der har været truffet aftaler? Har De det?

Berg: Det har jeg ikke og har aldrig givet udtryk for det.

Hækkerup: Men det har Carlsen fået ud af det i sine notater.

Berg: Det undrer mig i og for sig ikke, at han har fået det ud af det, at det var min opfattelse, men dette, at jeg har lagt beviser på bordet eller påstået, at jeg havde fået verificeret forhåndsaftaler, er ikke rigtigt, for hvis jeg havde kunnet det, havde jeg ikke bare udtalt mig til politirapporterne, som jeg har til disse spørgsmål, men så havde jeg sikkert også verificeret, hvad jeg kunne på det tidspunkt, efter at have siddet inde i 5 fjerdingår.

Hækkerup: Men jeg kommer til det resultat, efter hvad De har forklaret, at det er i det væsentlige ræsonnementer. Det gælder både samtalerne med Stauning i sommeren 1939, samtalen med Einar Nielsen i 1940 og bedømmelsen af begivenhederne efter besættelsen. Der foreligger ikke deri noget håndgribeligt bevis for en forhåndsaftale mellem Danmark og Tyskland om besættelsen.

Berg: Men i Staunings udtalelse ligger faktisk, at han har plejet visse forhandlinger. Hvem de omfatter og samtalernes konkrete indhold udover det, som jeg nævner linievis...

Hækkerup: Ja, dèr opfatter jeg det sådan, at forhandlingerne skulle gå på den linie, at Stauning ville sikre sig, hvis besættelsen kom, at have kontakt med visse kredse, som ville gå ind for den tankegang, at det nyttede ikke at sætte de danske nazister til det.

Berg: Akkurat, det tror jeg er essensen af Staunings forklaring på det punkt.

Dommeren: Der nævnes i Carlsens forklaring noget om navnet Alex Christiansen. Fremkalder det hos Dem idéassociationer i denne forbindelse?

Berg: Alex?

Hækkerup: Det er i forbindelse med punkt 2, om verifikationen, han nævner Alex Christiansen.

Berg: Alex? Var han ikke på det tidspunkt — han må have været referent for os, også til bladet, for han var jo nær ven af Stauning også. Alex kom jeg også en del sammen med.

Dommeren: Han har ikke bragt Dem oplysninger?

Berg: Om?

Dommeren: Om sådanne aftaler?

Berg: Nej.

Hækkerup: Er det ham, der er kommet efter besættelsen og har sagt: jeg ved, at der var en aftale den 9. april, at der lå en aftale forud for det, der skete den 9. april. Har Alex Christiansen sagt det?

Berg: Det vil jeg ikke hævde, men desværre kan vi jo ikke afhøre Alex Christiansen. Men at vi har talt om alle disse ting, det er jo givet.

Dommeren: Er han ikke kilden for Dem for nogle kendsgerninger?

Berg: Jeg er sikker på, at han er for mig en bekræftelse af min opfattelse ved sine udsagn, men hvor langt de går...

Dommeren: Men husker De, at han er kommet med kendsgerninger til Dem og har sagt: det og det har fundet sted?

Berg: Ikke udover det, at han — nej, kendsgerninger? dermed mener De bevisligheder?

Dommeren: Ja.

Berg: Men hvis han siger til mig f. eks.: det er givet, at dette her har været aftalt, så er det for mig rigtigt, når han siger sådan, at så må han have det fra Stauning. Det er givet, at han har haft den samme opfattelse som jeg på dette punkt, for vi har mange gange drøftet det senere, da der var den megen tale om forskellige regeringskonstellationer, hvor man også ofte nævnte socialdemokrater, og dèr var det gang på gang sådan, at vi sagde til hinanden: det må være noget, som man længe har drøftet, det er ikke noget, der pludselig dukker op.

Hækkerup: Er det Laurits Hansen-affæren, der spiller ind?

Berg: Det er så sen en affære.

Hækkerup: 1942.

Berg: Ja, efteråret 1942, men der var jo mange bevægede dage også dengang, hvor man fra den ene dag til den anden ikke anede, hvad der skulle ske. Dèr kom gang på gang den almindelige drøftelse frem: hvordan er egentlig vor stilling? hvad mener tyskerne om os, og hvor langt kan vi stole på at vi er suveræne? og derunder kommer også dette frem: Mener du, at det har været sådan? Og dèr mener jeg bestemt, at Alex Christiansen har sagt, at der måtte være...

Hækkerup: At han har givet udtryk for den samme opfattelse?

Berg: Ja.

Hækkerup: Men han har ikke fremført noget konkret til begrundelse for det, f. eks. udtalelser fra Stauning?

Berg: Nej, at der var et møde den 17. marts —

Hækkerup: Nej, men han kunne jo have sagt: ja, det er rigtigt, det ved jeg fra Stauning. Har han sagt det?

Berg: Det er rigtigt, at han har sagt, at han ved fra Stauning, at der har fundet forhåndsdrøftelse sted, men dèr er vi igen ved dette: forhåndsdrøftelsernes betydning for, hvad der senere sker. Man kan lægge så meget i det, men for mig betyder forhåndsdrøftelse dette, at man var orienteret på begge sider, tyske nationalsocialister og en vis kreds af socialdemokrater, som ikke gik temmelig langt ned — det gjorde den ikke, af praktiske grunde naturligvis —, og at man, om jeg så må sige, gennem denne føling dels orienterede sig og dels traf de foranstaltninger, som man anså for nødvendige for at redde sig — hvad der også var den rigtige politik efter min mening; det er en anden ting; det er ikke sådan, at jeg vil kritisere den; det var den rigtige linie, fordi det skånede landet mest. Men

der kan ikke siges mere om det. Det er Carlsen, der trækker Alex Christiansen ind?

Hækkerup: Ja.

Berg: Har jeg sagt noget om Alex Christensen?

Hækkerup: Han nævner som en mulighed, at De har nævnt Alex Christiansen.

Berg: Ja, det skal jeg ikke nægte, for vi har snakket om de ting.

Hækkerup: Så nævnes der en „medfange". Der står i punkt 3:

„Det fremgår yderligere, at Berg under sin internering pâny er stødt på rygtet, og at hans kilde nu var en medfange, der næppe var dansk statsborger."

Carlsen tilføjer: „Han mente dog, at han muligvis var svensker". Hvem kan der tænkes på med det? En medfange, ikke af dansk nationalitet, som De har truffet under interneringen?

Berg: Ja, jeg har truffet mange mennesker, men svenskere synes jeg ikke...

Dommeren: Der siges kun: „muligvis var svensker". Men husker De, at De har haft en medfange, der næppe var dansk statsborger, som De har drøftet disse ting med?

Berg: Der sad vel ikke nogen, som ikke var dansk. Der var nogle, om hvem man var i tvivl, det var der naturligvis; der kunne altid være spørgsmål om nationaliteten, navnlig for grænsefolkene. — Nej, det begriber jeg ikke rigtig.

Dommeren: Carlsen fortæller, at De var meget diskret med at oplyse, hvem det var. Han har ikke fået mere end det dèr, og nu spørger vi så: Hjælper det ikke til at kunne huske, hvem Deres kilde har været?

Berg: Vedrørende?

Dommeren: Rygterne om Rostockmødet.

Hækkerup: Han siger nemlig, at det var en medfange, der næppe var dansk statsborger, men at De havde megen respekt for hans velunderrettethed.

Berg: Det står mig fuldkommen dunkelt. Jeg har jo ikke siddet sammen med en sådan mand. Det er efter min mening umuligt. Er det ikke andre ting? Er det Rostockmødet, Carlsen tænker på?

Hækkerup: Ja, det er det.

Berg: Jeg husker, at jeg overfor ham nævnte — det ved jeg at jeg har nævnt — denne samtale, som Hedtoft havde med Meissner på Politigården, mens Meissner var interneret. Det kan jeg huske, og dèr kommer en tysker ind i billedet, men jeg tror også, at det er den eneste mulighed, der foreligger, og denne tysker, altså Meissner, har jeg ikke truffet, men derimod har en anden truffet ham ved et ophold på Politigården, hvor de skulle forhøres, og givet ham en hilsen, som vi jo gjorde; altså: Berg var interneret, det havde han læst i aviserne, hils o.s.v. og sig, at jeg har haft besøg af Hedtoft. Men vedrørende Rostock? Nej.

Hækkerup: Dèr er der ikke noget?

Berg: Det er umuligt. Jeg forstår ikke rigtig, hvordan han kommer til den historie. Det må jeg tilstå, det kan jeg ikke forstå.

Hækkerup: Endelig er der punkt 4:

„Det fremgår yderligere af notatet, at afdøde dr. Christmas Møller ifølge Bergs udsagn skal have besiddet et vist materiale eller en særlig viden vedrørende spørgsmålet. Det forekommer mig, at Berg mente, at Christmas Møller havde erhvervet denne viden allerede under besættelsen."

Hvad hentyder det til? Hvilket materiale kan det tænkes at Christmas Møller har ligget med?

Berg: Det er påstanden om, at Christmas Møller skulle have rejst dette spørgsmål om Rostockmødet? Det er der noget om, ikke sandt?

Hækkerup: Ja, det er der. Han fik nogle henvendelser.

Berg: Der er noget dèr. Det er også noget, som jeg er blevet underrettet om dengang. Men andet ligger der jo ikke i det, for Christmas Møller kendte jeg jo ikke.

Hækkerup: Men det, at der var et vist materiale?

Berg: Ja, men er det ikke sådan, at når Christmas Møller har rejst spørgsmålet, når man anser det for givet, at han har rejst spørgsmålet, så måtte det være, fordi han havde et materiale?

Hækkerup: Ja, det kan man sige. Han havde haft henvendelser fra forskellig side, og dem lod han gå videre. Det har vi undersøgt nærmere, og det ligger der egentlig ikke noget i. — Så er der punkt 5:

„Det fremgår endelig af notaterne, at deltagerne i det eventuelle Rostockmøde fra dansk side bl. a. skulle have været dr. P. Munch, generalmajor v. Stemann og daværende ritmester Lunding, medens der fra tysk side skulle

have deltaget Himmler, en dr. Jacobsen og en person, hvis navn jeg ikke med sikkerhed kan læse i mit nu noget udviskede notat, men som formentlig er Grasmann, muligt Gratmann."

Dèr vil jeg gerne have at vide, hvordan De når frem til dette meget detaillerede?

Berg: Det er fra samtalerne derude med medfanger. For det tror jeg, De vil kunne få at høre, hvis De spurgte enhver, der sad på Sundholm på den tid; så havde De hørt det. Og hos mig kommer det i spørgeform: Er det det? det er, hvad der siges.

Hækkerup: Det tyder på, at det kan føres tilbage til Guldberg.

Berg: Ja, det er muligt.

Hækkerup: For det er de navne, Guldberg kommer med.

Berg: Men selvom jeg på det tidspunkt slet ikke har set Guldberg, er det jo klart. Man behøver ikke dèr at sidde sammen eller være i samme celle, samme stue. Sådan noget går hele vejen rundt. Det går også via betjentene, som står og snakker med folk, og så kommer de over i en anden opgang. Sådan er det jo.

Hækkerup: Men det, jeg vil hen til, er, at kilderne for Deres vedkommende er Poul C. Rasmussen eller Flemming Dahl.

Berg: Når De nu spørger om det sidste punkt med navnene, vil jeg tro, at dèr er vi simpelthen ved den første version, som jeg nogensinde har hørt, når vi taler om navne, og jeg vil antage, at det var den, som gik hele fængslet igennem. Og det er fra min side ment som et spørgsmål til Carlsen, om han kan oplyse, om det er rigtigt. Det er de navne, der nævnes, siger jeg til ham.

Hækkerup: Ja, for navnene svarer nøje til, i hvert fald nogenlunde nøje til, hvad der kommer frem fra anden side omkring det tidspunkt.

Berg: Carlsen siger til mig, at han er overbevist om, at Munch har været dernede, men han kan ikke finde ud af, hvordan han er kommet derned. Og så er det jeg siger: ja, man siger, at de og de folk har været med.

Dommeren: Har De hørt navnet dr. Brandt nævne?

Berg: Ja, jeg har hørt det navn. Der var jo mange navne dengang. Ja, en tysker, dr. Brandt? Ja, jeg kan godt huske, at der var nævnt en dr. Brandt. Der var flere doktornavne.

Hækkerup: Må jeg lige spørge Dem: Har De nogen forbindelse med redaktør Olesen i Aabenraa, ham, der har udgivet „Fra utrykte Kilder".

Berg: Ikke andet end at han af og til har sendt mig noget materiale. Han har sendt mig „Revision" i sin tid; det er nu hørt op med at komme, men jeg har jo fået bogen dèr.

Hækkerup: Har han sendt den?

Berg: Det går jeg ud fra, men det kan jo være andre. Man får jo sendt så meget.

Hækkerup: Men De har ikke købt den?

Berg: Nej. jeg ved forresten ikke, hvor jeg skulle købe den.

Hækkerup: Har Olesen spurgt, om han måtte omtale denne episode?

Berg: Nej, det har han ikke. Olesen har ikke henvendt sig til mig.

Hækkerup: De kender ham ikke?

Berg: Jo, jeg har truffet Olesen, men det er længe siden. Det er — ja, det er i hvert fald forud for bogen dèr. Den bliver pludselig sendt til mig, uden at jeg ved noget.

Hækkerup: Var det før krigen, De traf Olesen?

Berg: Nej, det er efter interneringen. Olesen har vel forresten også været interneret. Jeg vil antage, det var i — jeg kom ud i 1947, så har det været 1948.

Hækkerup: Hvordan kom den træffen sammen i stand?

Berg: Det gik til på den måde, at det var min plan at lave en organisation af disse mennesker, som nu faktisk var hjemløse i enhver henseende; det gælder også mig selv, til trods for at jeg er frifundet; det mærker jeg ikke meget til, jeg bliver betragtet nøjagtig som alle de andre, eller snarere som værre, fordi man står midt imellem. Så tænkte jeg, at man kunne passende danne — jeg har jo fået så mange gode kammerater, det må jeg i sandhedens interesse sige; der er uheldige mennesker imellem som de fleste andre steder i verden, men de fleste er efter min overbevisning gode folk, og jeg kunne tænke mig at lave en organisation. Der blev indbudt en række folk, der fandt et møde sted, som også blev refereret i pressen, og det må have været i 1949. Og dèr var Olesen tilstede, men han var forøvrigt ikke interesseret i tanken. Der var lidt diskussion om det.

Hækkerup: Har den organisation noget med 6. maj-foreningen at gøre?

Berg: Den fik det senere, men nu er jeg

gledet ud af det, bl. a. af den grund, at det blev filtret ind i så meget andet. Min tanke var, at man uden altfor megen skelen til alt det dèr skulle prøve fordomsfrit at snakke med de folk, som betød noget her i landet, og forklare, hvorfor vi havde disse standpunkter, og hvorfor vi var nødt til at få en hjælpende hånd, fordi vi var brødløse, mange af os; jeg mærkede jo også adskillige gange, hvor umuligt det var at komme ind forskellige steder. Det var faktisk meningen at overflødiggøre 6. maj-foreningen, og det var ikke bare det taktiske spørgsmål, at dette navn havde fået en odiøs klang — der var jo også noget demonstrativt i navnet —, men der var også den realitet i det, at jeg ville gerne, at vi kunne appellere til folk, som havde stået i modstandsbevægelsen — jeg har forøvrigt også selv stået dèr —, og få dem til at begribe, at der var folk på begge sider, der havde måttet lide, både de i de tyske koncentrationslejre og de, der led efter krigen; de måtte kunne mødes og fortælle dem, der ikke havde oplevet disse ting, at det var i og for sig så forfærdeligt, at det ville vi aldrig mere have noget af. Det skulle være en konklusion af, hvad vi havde oplevet, men også række videre; jeg vil ikke skyde nogen noget i skoene og tale om hævngerrighed, men man skulle arbejde for en oprejsning på bredere basis. Men Olesen var ikke stemt for ideen, og det var jeg i og for sig lidt skuffet over.

Hækkerup: Men drøftede De ved den lejlighed med Olesen, at han havde til hensigt at udgive „Fra utrykte Kilder"?

Berg: Nej, med „Fra utrykte Kilder" er det som med så meget andet af den slags litteratur. Hvis jeg overhovedet har fået det, er det dumpet ind ad brevkassen. Der er skrevet meget, og jeg har fået meget, og der er meget, som jeg ikke har fået; jeg ved heller ikke altid, hvor det kommer fra. Men det er en gensidig orientering, der finder sted, nu lidt mindre end før. Nu har jeg været et helt år i Jylland, og dèr har man jo ikke kontakt med nogen.

Under den herefter fortsatte afhøring mødte tillige som vidne *landsretssagfører Carlsen.*

Dommeren: De møder igen som vidne.

Hækkerup: Jeg vil gerne gå tilbage til den episode, som Winding Christensen skildrer. Jeg har forstået på landsretssagfører Carlsen, at De ikke genkender den i den form, Winding Christensen har givet den, medens jeg nærmest forstod på Berg, at han mener, at det virkelig er forefaldet på den måde.

Carlsen: Jeg kan altså kun sige, at det historiske begivenhedsforløb udelukker det, fordi replikskiftet i den form, hvori det er gengivet dèr, forudsætter for det første, at jeg skal have vidst, at den parlamentariske kommission kendte sagen og foretog sig et eller andet, og for det andet, at Berg og jeg skulle have talt om episoden før. Og begge disse forudsætninger er urigtige.

Hækkerup: Til det sidste vil jeg dog sige, at denne episode udspilles ved den anden afhøring den 8. januar. Forud for den går afhøringen i december, hvor efter Deres fremstilling Berg har spurgt Dem, om De kendte datoen den 17. marts, og så foretager De nogle undersøgelser og kommer til det resultat, at man fra anden side kender datoen, og derefter taler De med Berg om det. Men De mener altså ikke, at det kan have haft den form, det har fået i Winding Christensens gengivelse?

Carlsen: Nej, det kan det ikke. Må jeg lige kigge i bogen; det er vist ordret det samme, der står dèr.

Hækkerup: Ja, det er gengivet i bogen fra Winding Christensens brev.

Carlsen: Hvis Berg skulle sige: Har den parlamentariske kommission så fået opklaret? så kan jeg ikke have besvaret det spørgsmål — hvis det overhovedet er stillet — allerede af den grund, at jeg på det tidspunkt ikke anede, om den parlamentariske kommission kendte noget til dette rygte, som jeg kun havde hørt et enkelt sted på min forespørgsel i min bekendtskabskreds.

Hækkerup: Nu er det heller ikke, fordi det oprører mig så forfærdeligt, om de herrer ikke kan blive enige om dette ordskifte. Det, der interesserer mig, er, hvem der har taget initiativet til samtalen om dette emne, og dèr er de herrers forklaringer ikke overensstemmende. Berg forklarer til politirapport den 14. december 1949: „og under denne drøftelse" — det er altså under den afhøring, som De foretager af Berg — „spurgte Carlsen, om Berg kendte noget til, at der havde været afholdt et møde i Doberan", medens derimod Carlsens fremstilling er den, at det er Berg, der spørger Dem: Kender De datoen den 17. marts?

Carlsen: Ja, sådan var det første gang, og det kom ganske ejendommeligt, for mine afhøringer i Lindbergsagen måtte efter sagens natur være ret indgående, det var en meget vanskelig sag, og nu var Berg jo en meget velorienteret person; derfor var afhøringen meget lang, vi sad der i timevis, og Berg røg tobak, som jeg havde med....

Berg: Det har jeg vist aldrig fået sagt tak for.

Carlsen: Og vi kom ind på mange emner. Tilsidst, lige som jeg skulle til at gå, og vi var færdige, siger Berg dette i en vis fortrolig, lidt mystisk tone, noget i retning af: Ved De så, hvad der skete den 17. marts? som om han dèr havde en viden og ville vise, at han var velorienteret og jeg vidste ikke noget. Så var der ikke mere.

Hækkerup: Kan De erindre det, Berg?

Berg: Absolut ikke i den version. De siger, at De kan ikke have sagt sådan, det kan ikke være forløbet sådan, at jeg ved den anden afhøring spørger: Har den parlamentariske kommission så fået opklaret, om Rostockmødet virkelig har fundet sted? det kan jeg ikke have spurgt om, siger De, alene af den grund, at den parlamentariske kommission ikke havde undersøgt det.

Carlsen: Nej, det sagde jeg ikke. Jeg siger, jeg vidste ikke noget som helst om den parlamentariske kommissions kendskab eller ikke kendskab til sagen på det tidspunkt.

Berg: Jeg kan egentlig godt sige, at jeg afstår fra — for jeg synes jo, at realiteten er den samme i begge forklaringer. Spørgsmålet er blot det, som hr. Hækkerup gerne vil have frem, selvfølgelig: Hvem tager initiativet? og det foresvæver mig, at det var Dem, der gjorde det.

Carlsen: Det er også rigtigt, i anden omgang tog jeg initiativet ved tilsidst at sige til Dem: nu ved jeg, hvad De sigtede til sidst med den 17. marts. Og så fortalte De, hvad De vidste om sagen.

Berg: Ja, så spørger jeg Dem om disse navne — det er forresten noget, jeg slet ikke kunne huske nu, før det blev læst op. Disse navne, det er rigtigt nok, at dem har jeg hørt derude, og så har jeg spurgt Dem: Hvad var det egentlig? Men jeg bryder mig ikke om at bestride en sådan lille detail, for De må også huske på, det vil jeg gerne sige, Carlsen er nok den, som har det mere præsent. Jeg havde jo fuldt op at gøre i mit hoved med min egen sag, jeg skulle i retten kort tid efter, men mig har det ligget sådan for, og da jeg får læst Winding Christensens forklaring op, som jeg nu hører den, så siger jeg: sådan har det historisk stået for mig.

Hækkerup: Men det er sådan set mindre væsentligt. Derimod er der punkt 2 i Carlsens skrivelse, hvor han siger, at det fremgår af hans notat, „at Berg allerede under besættelsen havde fået yderligere verificeret, at der til grund for den lå en aftale". Dèr forstår jeg nu på Berg, at en egentlig verifikation gennem vidneudsagn eller forelagt dokumentation er der ikke tale om, men at det nærmest drejer sig om noget, som Berg har ræsonneret udfra hans kendsskab til begivenhedsforløbet: at der må have været en aftale. I ordet verifikation ligger meget mere, og De bruger i Deres notat netop ordet verifikation.

Carlsen: Nej, det fik jeg ikke, men jeg kan sige, jeg har det indtryk af Bergs forklaring dengang, at han, om jeg så må sige, har hørt det yderligere fra kompetente kilder. Altså, jeg er temmelig sikker på, at det har ikke blot været således, at Berg har ræsonneret sig til det, men at han har fået en vis bekræftelse på det, han skal have hørt allerede den 6. april.

Hækkerup: Og dèr nævnte De sidste gang navnet Alex Christiansen. Derom siger Berg nu, at det kan godt passe, for Berg havde den opfattelse, at Alex Christiansen og han havde samme opfattelse af begivenhedsforløbet eller rettere af, at der havde været en foregående aftale. Nu kan vi ikke komme til at afhøre Alex Christiansen, for han er død, men det kan have været det, der har været nævnt for Dem dengang, og det kan være, at De derfor bruger udtrykket verifikation.

Carlsen: Det står meget dunkelt for mig.

Berg: Jeg kan fuldtud godkende Carlsens forklaring.

Dommeren: Ordet verifikation er så stærkt.

Berg: Ja, jeg spurgte jo, om man ikke dermed mener bevisligheder, som man kunne lægge på bordet. Som jeg sagde, hvis jeg havde haft det, havde jeg ikke haft nødig at diskutere med politiadvokat Heiberg dag efter dag, men jeg havde sagt: her er det.

Hækkerup: Så er der tilbage dette, at Carlsen har fået det indtryk og har noteret sig, at Berg under interneringen pány

er stødt på rygtet, altså om disse forhåndsforhandlinger, og at kilden var en medfange, der næppe var dansk statsborger, og hvis identitet han ikke ville oplyse, men han mente dog, at han muligvis var svensker.

Carlsen: I hvert fald svensk statsborger.

Hækkerup: Det har vi spurgt Berg om, og Berg har sådan set ret i, at der var jo ikke interneret andre end danske.

Berg: Ja, jeg lægger ikke hovedet på blokken, for jeg stiller det nærmest som et spørgsmål: Var det ikke teknisk umuligt at møde en svensker?

Dommeren: Men der har været nogle, hvorom der var tvivl.

Berg: Ja, det er fuldstændig rigtigt.

Dommeren: Der er en dom, hvor der fastslås, at manden må betragtes som dansk.

Hækkerup: Men hr. Carlsen, De havde det indtryk, at Berg gav udtryk for den opfattelse, at nu havde han truffet en medfange, som vel ikke var dansk, men som var velunderrettet?

Carlsen: Ja.

Hækkerup: Og Berg kan ikke erindre, hvem det skulle være. Selvom vi nu ser bort fra nationaliteten, er De ikke klar over, hvem det kan være De kan have hentydet til ved den afhøring, Carlsen foretog?

Berg: Jeg ved ikke, om det kunne lykkes ved at ransage min hukommelse, men jeg kan ikke i øjeblikket sige noget om det. Jeg spurgte, om det kunne tænkes, at det var, fordi jeg havde fortalt noget om Meissner.

Carlsen: Nej, det tror jeg ikke. Meissner har jeg også selv afhørt til Lindbergsagen et par gange.

Berg: Ja, det er sandt; så kan det ikke have relation til ham.

Dommeren: Og det kan ikke være sådan, at i den ubehagelige situation, De var i, var det ganske rart at give det, De sagde, en lidt stærkere vægt?

Berg: Det er vist rigtigt, naturligvis var man påvirket af situationen, det er jo klart, men jeg tror nok, jeg tør sige, at jeg hører til dem, der har været ret forsigtige med, hvad man har sagt om de ting, fordi jeg jo vidste, at det var sager, som havde betydning udover min egen sag. Det kan dommeren være overbevist om.

Dommeren: Men det var tilgiveligt, hvis De i den situation ønskede at give Deres ord større vægt og sige: jeg har velunderrettede kilder.

Berg: Ja, men jeg kunne aldrig have fundet på at påstå, at jeg havde fundet en mand, som havde givet mig nogle storartede oplysninger, hvis det ikke var sandt. For husk på, jeg var kun interesseret i een ting; hvis jeg virkelig havde noget materiale, som havde betydning til belysning af begivenhederne, så skulle det frem, forsåvidt det ikke kunne skade nogen enkeltperson. Hvis jeg kom med en sådan påstand, det være sig på Sundholm, det være sig på Politigården, så ville man jo straks sige haps, lad os få lidt at vide om det. Jeg kunne jo ikke gå og slynge beskyldninger ud. Nu siger Carlsen det så bestemt, men jeg kan altså ikke føre det tilbage.

Hækkerup: Hvordan er det med Frielitz? Lever han endnu?

Berg: Jeg kender ham ikke. De nævnte, at han var?

Hækkerup: Presseattaché.

Berg: Ja, det har jeg også hørt at han var. Jeg ved ærlig talt ikke rigtigt, hvad han er. Jo, forresten, han havde jo noget med udlandstyskernes organisation at gøre på den tid, før krigen, Organisation der Auslandsdeutschen. Der var noget dèr.

Hermed sluttede afhøringen af Berg, som herefter forlod retsmødet.

Carlsen: Jeg har en enkelt bemærkning, jeg kan tilføje til det, vi talte om sidst; det vedrører ikke Berg. Der blev sidst stillet mig det spørgsmål, om jeg kunne regne ud, hvorledes forfatteren af denne bog var kommet i besiddelse af oplysninger fra det lukkede møde mellem Rasmus Hansen, kommissionsformanden og bureauchefen og Thøger Nielsen og mig, og jeg sagde sidst, at jeg kunne egentlig godt lide at vide det. Nu har jeg ærlig talt fundet ud af det. Kilden er nemlig folketingsmand Rasmus Hansen selv. — Ja, jeg beklager det, men jeg har her et udklip af „Social-Demokraten" for 24. januar 1947, og dèr er der et endnu mere detailleret referat fra folketingsmand Rasmus Hansens side; det er navnlig side 4. At folketingsmanden var irriteret, fremgår også med evidens dels af dette blad og dels af et par numre senere, så der er absolut ingen kunst ved det.

Hækkerup: Ja, det er også rigtigt; Olesen henviser også til „Social-Demokraten".

Carlsen: Jeg ved ikke, om han henviser netop til det. — Nej, det er først senere, da der bliver spørgsmål om min stilling.

Hækkerup: Nå ja, han henviser ikke specielt til episoden.

Carlsen: Nej, det har han åbenbart villet omgive med et vist skær af mystik. Men det er altså intet problem.

Hækkerup: Ja ja, så er det løst.

Hermed sluttede afhøringen, og retsmødet hævedes kl. 11.

Kl. 11,10 åbnedes retsmødet pány efter anmodning af landsretssagfører Carlsen med denne og Berg som vidner.

Dommeren: Jeg forstår, at landsretssagfører Carlsen har yderligere en bemærkning at gøre i forbindelse med Deres afhøring før.

Carlsen: Det er muligt, at det er synet af Berg, der pludselig har opfrisket min hukommelse. Da jeg kom ned på Nytorv, slog det pludselig ned i mig, at Berg forklarede, hvad jeg har glemt hidtil og ikke noteret, at han var overrasket over, at — jeg ved ikke, om man skal sige de ledende personligheder eller hvordan, men at der i hvert fald herskede en større ro, sindsro, i Rosenørns Allé de første dage efter 9. april, end man kunne have forventet i betragtning af, at det var en nazistisk invasion.

Hækkerup: Har De sagt det, Berg?

Berg: Ja, det er rigtigt.

Hækkerup: Hvad refererer det til, når De siger Rosenørns Allé?

Berg: Både De Samvirkende og partiet.

Hækkerup: Men på partiet, på partikontoret, var der jo tysk invasion den 9. april.

Berg: Ja, det var jo dette med listen over emigranterne, men det var jo ikke sådan...

Hækkerup: Det var nu mit indtryk, at de var temmelig opskræmt.

Berg: Ja, det var de underordnede funktionærer — uden at dette udtryk skal opfattes altfor overlegent —, kontorpersonalet dernede på første sal, hvor de to tyskere kom ind; de var gået over på den anden side af gaden og stod og kiggede op. Det kan jeg forresten huske; jeg havde hørt, at der var noget dernede, og kiggede ud af vinduet og så dem stå dernede allesammen, og jeg syntes, det var lidt underligt, men så kom forklaringen lidt efter; tyskerne var gået ind den ene vej og de andre ud den anden vej, men Klüwer var ikke kommet ud, han sad dernede. Men dèr må vi skarpt skelne mellem, hvad jeg forstår ved ledende socialdemokrater og andre. Jeg mener, at i virkeligheden var der ikke den nervøsitet, som man kunne vente, hos flere af disse folk.

Hækkerup: Men nu er vi inde på ræsonnementerne.

Berg: Ja, men når Carlsen nu siger det, er det rigtigt nok.

Hækkerup: Men vi er inde på ræsonnementer. Hvis man virkelig havde haft en aftale, var det jo helt utænkeligt, at underordnede tyskere skulle fare ud på partikontoret og få en emigrantliste og begynde arrestationer.

Berg: Men var det ikke, fordi de opfattede hele denne emigranthistorie som noget rentud sagt ulovligt?

Hækkerup: Javel, men alligevel, når man havde en aftale, kunne man vel også have aftalt den slags detailler.

Berg: Det tvivler jeg på; det er også et ræsonnement.

Carlsen: Må jeg sige, at hvad Berg siger her, svarer ret nøje til, hvad Meissner har sagt til mig.

Hækkerup: At?

Carlsen: At der var noget med, at man var mistænksom overfor det socialdemokratiske parti.

Hækkerup: Altså emigrantspørgsmålet?

Carlsen: Ja, det var vist partiet; jeg er jo ikke hjemme i de ting.

Berg: Det er en ting, som gang på gang er nævnt — det kan Laurits Hansen også bekræfte — under forhandlingerne med Meissner, at Matteotti-fonden skulede de svært til; de kunne ikke tåle det, og jeg kan også huske, at der blev foretaget den manøvre, at Hans gik og Einar kom til. Det var netop af den grund, for at ikke Hans skulle være umiddelbart kompromitteret i tyskernes øjne, for at sige det på den måde. Jeg tror ikke i og for sig, at det med Matteotti-fonden siger noget.

Dommeren: Men vi må jo fastholde, at det er Rostockmødet, vi skal søge oplyst. Nu har vi altså fået denne forklaring her; det er altså et ræsonnement, en fornemmelse, De har haft, at der var mere ro, end man kunne have ventet?

Berg: Ja, men jeg viger ikke tilbage for

at sige, at det er min overbevisning. Det forstår De sikkert. Det vil jeg vedstå.

Dommeren: Det var måske godt, at de herrer kunne bevare roen ved en sådan lejlighed.

Berg: Ja, men det var jo også planen, at roen skulle bevares, både indadtil og udadtil. Allerede den 9. april vedtog vi jo — det husker De sikkert — i radioen at udsende opfordring fra De Samvirkende til at bevare roen på arbejdspladserne.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 11,15.

Mandag den 7. maj 1951, kl. 9^{30}.

For kommissionsdomstolen var mødt fhv. kirkeminister V. Fibiger.

Dommeren: Den parlamentariske kommission har foranlediget nedsat denne kommissionsdomstol til at undersøge Rostockrygterne, og kommissionen har ønsket, at de herrer, der var medlemmer af ministeriet Stauning i april 1940, skulle afgive forklaring.

Møderne foregår for lukkede døre, hr. minister, og der må altså ikke offentliggøres noget herfra. Og det er som vidne, De møder.

Hækkerup: De blev jo minister den 10. april, minister uden portefeuille, ikke sandt?

Fibiger: Jo.

Hækkerup: Når vi har bedt Dem komme herop, er det, fordi vi gerne vil udspørge Dem om den skrivelse, Christmas Møller den 15. maj 1940 sendte til en række af ministrene. Jeg vil først gerne bede Dem læse den igennem. (Overrækkes). — Højesteretssagfører Hasle har som vidne her forklaret, at han og Christmas Møller og De drøftede denne skrivelses indhold, og at den så senere blev nævnt i et ministermøde. Kan De erindre noget om det?

Fibiger: Nej, det kan jeg ikke, men det er rimeligt nok, naturligt nok, når der foreligger en sådan skrivelse, når han har talt med Hartel, at vi så har drøftet det — vi tre drøftede jo alting sammen. Men jeg har egentlig ingen erindring om dette.

Hækkerup: Jeg forstår på Hasle, på den forklaring, han har afgivet som vidne, at han i og for sig ikke troede på dette her, som Hartel er kommet med, men at Christmas Møller havde den opfattelse, at når det nu var kommet frem, så måtte det undersøges, og at han derfor drøftede det med sine partifæller i regeringen og derefter nævnte det i et ministermøde. Men det kan De ikke huske?

Fibiger: Nej, det kan jeg ikke.

Hækkerup: Der er nemlig heller ikke, kan jeg vist godt sige, nogen af de andre ministre, der kan erindre, at det er nævnt i et ministermøde, så der foreligger den mulighed, at Hasle forveksler det med en indbyrdes forhandling derom imellem de konservative ministre. Men nogen erindring om det har De altså ikke?

Fibiger: Nej, det har jeg ikke.

Hækkerup: Har De i den tid, De sad som minister, mødt disse rygter og drøftet dem med ministerkolleger, altså rygterne om en forhåndsaftale?

Fibiger: Nej, ... ja, det vil sige, der har vel nok været rygter, det kan jeg ikke benægte, men jeg har aldrig tillagt dem nogen betydning, kan jeg godt sige.

Hækkerup: Hvornår hørte De første gang om Rostockmødet i den specielle form, at der var truffet en aftale mellem den danske udenrigsminister og Himmler? Hvornår hørte De første gang om det?

Fibiger: Da jeg læste om det i aviserne nu for ganske nylig, inden pastor Schmidt....

Dommeren: Da denne pjece udkom....

Hækkerup: „Fra utrykte Kilder".

Fibiger: Javel — før har jeg ikke hørt noget om det, at han skulle have været i Rostock.

Hækkerup: Har De ellers på noget tidspunkt hørt noget om, at der skulle have været følere fra tysk side forud for den 9. april, gående ud på, at Tyskland måske som led i sin grigsførelse skulle kunne se sig nødsaget til at besætte Danmark?

Fibiger: Nej, det har jeg ikke.

Afhøringen sluttet.

For kommissionsdomstolen mødte derefter som vidne chef for rigsdagens bureau Eigil Olsen.

Dommeren: Det er næppe nødvendigt at orientere Dem, hr. bureauchef, om denne kommissionsdomstols opgave. Jeg skal indskrænke mig til at sige, at mødet foregår for lukkede døre, og at De møder som vidne her i dag.

Hækkerup: Det, det her drejer sig om, er den forhandling, som en tidligere kommissions formand og næstformand sammen med bureauchefen havde med dr. Munch og oberstløjtnant Lunding. Vi har haft Rasmus Hansen heroppe, og han har afgivet vidneforklaring om det, men han kunne ikke nøjagtigt tidfæste denne forhandling og havde egentlig ikke nogen klar erindring om enkeltheder; han sagde blot, at forhandlingen var meget kort, og at Munch dementerede.

Nu vil vi gerne spørge Dem, om De kan erindre, dels hvornår denne forhandling fandt sted, og dels enkeltheder fra forhandlingen, og endelig, om De har taget notater ved den lejlighed.

Eigil Olsen: Hvornår den fandt sted? Første gang Rostockmødet kom frem for kommissionen, var gennem skrivelse af 16. september 1946 fra daværende justitsminister Elmquist. Tre dage efter, den 19. september, holdt kommissionen møde — det var på foranledning af den skrivelse fra Hartel, som var oversendt af Elmquist, og hvori der stod om Rostockmødet, og at Munch, Zahle og Lunding havde været tilstede fra dansk side; andre danske stod der vist ikke nævnt i den. I dette kommissionsmøde vedtog man bl. a., at man ikke ville afhøre Munch, men man ville underhånden lade formanden og næstformanden forelægge Munch sagen og spørge ham. Og på samme måde overfor Lunding. Zahle var vistnok død dengang.

Mødet fandt så sted på mit kontor. Selve datoen husker jeg ikke; jeg regner med, at det for Munchs vedkommende har været dagen efter, altså den 20. september 1946, det tør jeg dog ikke sige bestemt. Men vi plejede i sekretariatet altid, straks når et møde var forbi, at ringe til de pågældende, der skulle afhøres — det skulle jo gå hurtigt, den ene sag fulgte altid på den anden —, og Munch var altid villig til at møde, så jeg vil egentlig regne med, at det har været dagen efter. Men som sagt, jeg tør ikke sige det med bestemthed. Lunding — det ved jeg var senere, for han boede nede på den anden side grænsen; han havde kontor i Krusaa, men var som regel på den anden side; man kunne ikke altid straks få fat på ham, så det har nok varet en otte dages tid.

Mødet med Munch fandt sted på mit kontor, og dommer Holm, som jo var kommissionens formand, indledede, sekunderet af Rasmus Hansen, med de spørgsmål, som blev forelagt Munch. Bagefter gjorde jeg et notat; der blev ikke afkrævet Munch nogen skriftlig erklæring eller noget som helst, men jeg tog altså et notat. Dette notat har jeg. Det er det notat, som er overført som referat af dette møde, der er optaget i det udgivne bind III A. — Lunding kom så senere.

Dommeren: Og dr. Munchs reaktion overfor spørgsmålet?

Eigil Olsen: Ja, han var rolig og kølig og smilende, sådan som jeg altid har set ham i de mange år, jeg har kendt ham. Munch sagde, som der står i notatet: Det kender jeg ikke noget til. Han havde tilføjede han ikke været i Rostock på det pågældende tidspunkt, og han havde aldrig talt med Himmler. Det sagde han, og så var der egentlig ikke mere.

Hækkerup: Eksisterer det notat, der blev taget dèr?

Eigil Olsen: Ja, det gør det. Jeg vil ikke hævde, det er det allerførste notat. Jeg tog kun notat til mit eget brug. Men jeg har ført det over til et andet notat, det, som jeg nu har, og som stammer fra den tid. Det har i hvert fald været brugt i 1948 i kommissionen, og jeg går ud fra, at det er lavet måske dagen efter. Jeg har notatet her, og der står om Munch og Lunding nøjagtig det samme, som er optaget i bind III A.

Dommeren: Der står: „Dr. Munch kender intet dertil. Han har ikke været i Rostock på det omtalte tidspunkt. Har aldrig talt med Himmler."

Vi må vel hellere af formelle grunde fremlægge det.

Eigil Olsen: Som jeg sagde, det er refereret for kommissionen 1948. Da kom denne skrivelse fra Binnerup, som jo truede med mange slemme ting, hvis en række personer, dømt som landsforrædere ikke blev frigivet. På den foranledning holdt kommissionen et møde, og da man her ville spørge hvad der egentlig var sket med Rostock, lavede sekretariatet, som vi altid gør, en redegørelse for historien, som den forelå, og heri er det notat blevet optaget til brug for kommissionen, til formandens oplæsning i kommissionen. Det dokument kan jeg også fremlægge. Deraf ser man, at i 1948 har man brugt det samme.

Dommeren: Vi skulle lige høre om samtalen med Lunding.

Eigil Olsen: Den fandt sted senere, men jeg kan ikke sige dagen. Og med Lunding var det jo det samme.

Hækkerup: Hvem deltog i den samtale?

Eigil Olsen: De samme som i samtalen med Munch, nemlig formanden og næstformanden for kommissionen, og jeg var altså også tilstede. Lunding sagde det samme, som der står i dokumentet her: at han ikke kendte til det, og at han kun havde talt med Munch een gang i 10 minutter.

Dommeren: Ja, der står det samme, som han har forklaret her: „Oberstløjtnant Lunding. Har aldrig hørt om et sådant møde. Har ikke været tilstede og har aldrig talt med Himmler. — Han har kun een gang talt med dr. Munch. Det var i vinteren 1939—40, og samtalen varede ca. 10 minutter."

Eigil Olsen: Ja, det er det, som er overført til bind III A.

Hækkerup: Og det er det samme, som Lunding forklarede her som vidne. Kan bureauchefen iøvrigt huske noget om Lundings reaktion? Han har nemlig senere givet udtryk for ønske om at anlægge sag imod bagvaskeren. Gav han udtryk for nogen indignation, da han fik forelagt rygterne? Nu har jeg ganske vist indtryk af, at han også er en meget rolig mand.

Eigil Olsen: Jeg ville snarere tro, at han smilede ad det; nogen særlig kraftig indignation kom han ikke med. Den måde, hvorpå det blev lagt op fra formandens og næstformandens side, var jo også meget rolig og stilfærdig og gav ikke anledning til noget. Man må jo huske, Rostockhistorien kom først rigtig frem i 1947; dengang, i 1946, var det noget meget løst noget, som overhovedet ingen kunne tænke sig at nogen ville tro på.

Hækkerup: Nej, og det var der da heller ingen der gjorde.

Dommeren: Ja tak, så tror jeg ikke, vi har mere at spørge bureauchefen om.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 9,50.

Tirsdag den 8. maj 1951, kl. 9^{30}.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne næstformand Einar Nielsen.

Dommeren: Den parlamentariske kommission har fået nedsat en kommissionsdomstol til at undersøge rygterne om det påståede møde i Rostock den 17. marts 1940, og vi har nu på grund af en forklaring, der er afgivet forleden dag, været nødt til at ulejlige næstformanden med at komme her og besvare nogle spørgsmål. Det er som vidne, De møder. Retsmødet foregår for lukkede døre, så offentliggørelse må ikke finde sted.

Hækkerup: I april 1940 var De sekretær i De samvirkende Fagforbund?

Einar Nielsen: Ja.

Hækkerup: Jeg tog fejl under afhøringen af Berg og sagde næstformand.

Einar Nielsen: Nej, det bliver jeg først i 1941.

Hækkerup: Ja, i 1940 var Laurits Hansen formand og Eiler Jensen næstformand; og De var sekretær, og det samme var Berg.

Einar Nielsen: Ja, vi blev begge valgt til sekretærer.

Hækkerup: De var i den forstand sideordnede. Tager jeg fejl, når jeg siger, at De kom fra samme forbund?

Einar Nielsen: Nej, han kom fra typografforbundet og jeg fra snedkerforbundet.

Hækkerup: Hvordan var forholdet mellem Dem? Berg siger, at det var fortroligt.

Einar Nielsen: Ja, det må jeg sige, det var det. Vi var bekendte, før vi blev ansat i De samvirkende Fagforbund, og arbejdets form bevirkede, at vi som sekretærer faktisk går sammen, mødes daglig i Arbejdsgiverforeningen, mødes daglig på kontoret og har vore sager at konferere. Det er rigtigt, vi havde et udmærket forhold sammen og snakkede meget ofte sammen; alene af den grund, at vi var begge unge sekretærer — vi blev valgt i 1939 —, måtte vi prøve at hjælpe hinanden i alle henseender. Vi havde et aldeles udmærket forhold.

Hækkerup: De kommer ind i sagen på den måde, at Berg har afgivet en forklaring. Han afgav oprindelig forklaring under Lindbergs sag overfor en landsretssagfører Carlsen, som dengang var medhjælper hos auditøren ved den ekstraordinære undersøgelseskommission. Forklaringen, han gav, blev ikke optaget i rapport, men Carlsen nedfældede efter samtalen nogle notater, og der er noget i disse notater, der har interesse. Dèr skriver Carlsen nemlig:

> „Berg havde allerede den 6. april 1940 fra en meget kompetent kilde erfaret, at der ville ske en tysk besættelse, men at han ikke behøvede at være bange."

Og så tilføjer Carlsen: „Jeg har intet noteret om kilden, den har næppe været nævnt." — Da vi havde Berg til afhøring her i lørdags, spurgte jeg ham naturligvis, hvem denne kilde var, og dèr opgav han Deres navn, idet han forklarede, at De havde spist frokost sammen enten den 5. eller 6. april 1940, altså enten fredag eller lørdag, på restaurant Plaza, der ligger lige ved siden af kontoret, og at De ved den lejlighed havde sagt det, jeg citerede. Jeg vil spørge, om De har en erindring om, at de bemærkninger er faldet fra Deres side?

Einar Nielsen: Det er en ganske utrolig påstand. Så klar er min erindring, at jeg kan ikke have sagt noget, som jeg ikke kan have vidst noget som helst om. Hans udtalelse er mig lige så overraskende, som den 9. april var.

Hækkerup: Jeg gik ham lidt på klingen og spurgte ham, om man ikke på kontoret som så mange steder kendte indberetningerne fra Kjølsen og Zahle, så det kunne være baggrunden for den meningsudveksling, så man kunne sige, at på grundlag af de indberetninger var der en risiko for besættelse, og at det var det, man havde talt om.

Einar Nielsen: Nej, det havde jeg intet kendskab til. Jeg ved, jeg kom hjem den 2. april fra en nordisk konference i Stockholm, det nordiske delegeretmøde, som vi holder regelmæssigt nogle gange om året, og under forhandlingerne dèr var jeg sammen med ikke blot de danske politikere fra vor side, men med Per Albin Hansson, med Nygårdsvold, med Koth. Jeg kom hjem i en ny lejlighed, som jeg havde overtaget den 1. april — konen var flyttet, mens jeg var ude at rejse —, og jeg ved i hvert fald, at jeg ikke havde nogen bekymring. Jeg vidste — det vidste vi allesammen, vi havde hørt om Altmarkaffæren, tror jeg det var, der var sket umiddelbart forud, og da havde vi nok en fornemmelse af, at der var mulighed for en alvorlig udvikling, men en besættelse har aldrig været i tankerne hos mig. Den kom aldeles overraskende; de seneste politikere, jeg var sammen med, var de folk, jeg var sammen med i slutningen af marts i Stockholm. Udtalelsen er helt igennem utrolig, og den sidste del af udtalelsen er jo en insinuation, for den ligesom siger noget i retning af, at vi skulle have sikkerhed for, at der ikke skete noget ved en besættelse. Den udtalelse overrasker mig i dens gemenhed. Men tager man den omstændighed i betragtning, at jeg var formand for Matteotti-komiteen dengang, den tyske flygtningekomité, de tyske flygtninge....

Hækkerup: Blev De det før den 9. april?

Einar Nielsen: Ja, engang i 1939. Jeg blev valgt som sekretær i januar 1939, og engang i løbet af 1939 overtog jeg formandsposten i stedet for Hedtoft, selvom det vel nok var partikontorets folk — det var særlig Oluf Carlsen, der havde flygtningekomiteen; men i hvert fald deltog jeg i arbejdet og fungerede som formand i komiteen ved møderne, og med mit personlige kendskab til flygtningeforhold og flygtninge ville jeg givet, hvis jeg havde vidst den 9. april, at en besættelse forestod, have advaret disse flygtninge, medens det er bekendt, at f. eks. den tysker, Richard Hansen, der forestod den daglige ledelse af kontoret, var eftersøgt om morgenen den 9. april og i huj og hast kom ud af landet. Det er givet, at hvis jeg havde vidst det et par dage før, det skete, havde jeg advaret de folk. Indholdet af den samtale er pure opspind; jeg kan ikke se noget holdepunkt for det.

Hækkerup: Berg siger det på den måde: „og dèr siger han" — det er Dem — „til min overraskelse netop det dèr.

Hækkerup: At?

Berg: At han måtte regne med, at der kom en tysk besættelse, og jeg havde det indtryk først, at Einar Nielsen — han virkede urolig på mig, og jeg svarede noget lignende som: lad os nu se, hvad der sker, lad os tage det med ro, noget i den retning. Men det, som er det essentielle i det referat, og det var også det, som jeg hæftede mig ved, og som alene Carlsen har fået fortalt af mig og ingen anden, med vilje ikke, det er, at Einar Nielsen siger, at der var ikke noget at frygte."

Det, Berg lægger i det, er, at der skulle være en forhåndsaftale mellem Danmark og Tyskland, eller endnu mere konkret, en forhåndsaftale mellem det tyske nazistiske parti og det danske socialdemokrati og fagforeningerne.

Einar Nielsen: Ja, sådan opfatter jeg også insinuationen.

Hækkerup: Og det skinner også klart igennem hele hans forklaring, hvor han forklarer en hel del om Staunings indstilling o.s.v. og vil hævde, at Stauning havde relation til en fløj af de tyske nazister og med dem på forhånd havde truffet aftale om — således synes jeg det kan opfattes, —, at i tilfælde af en besættelse skulle det danske socialdemokrati og ikke det danske nazistparti være det statsbærende, om jeg må bruge det udtryk. Så har han denne samtale, og han får det bekræftet af det indtryk, han havde fået ved en tidligere samtale med Stauning på Islandsrejsen 1939.

Einar Nielsen: Det er ganske ubegribeligt.

Hækkerup: Han står meget fast på det, for det overraskede naturligvis i høj grad retten at høre noget sådant.

Einar Nielsen: Det er mig så utrolig en konstruktion, manden finder på.

Hækkerup: Kan De erindre, at De i de dage spiste sammen på Plaza?

Einar Nielsen: Jeg vil antage, at vi meget ofte spiste sammen. Vore møder i Arbejdsgiverforeningen sluttede ofte samtidig, nogenlunde samtidig, og så fulgtes vi hen og spiste vor mad. Lørdag forekommer det mig noget utroligt.

Hækkerup: Han siger også fredag eller lørdag.

Einar Nielsen: Fredag ser jeg på mødelisten at jeg havde to forhandlinger inde i byen. Men på den anden side, det er ikke udelukket, for vi kom sammen så ofte, da vi som sekretærer havde den daglige mødevirksomhed, så vi har sikkert flere gange spist frokost sammen, og det kan ikke være utroligt, at vi har været sammen den 5. eller 6. Jeg kan ikke se noget om det, men det er også underordnet forsåvidt, for vore kontorer lå ved siden af hinanden, og vi måtte nødvendigt konferere sammen om mange sager i dagens løb, netop fordi vi var unge sekretærer og i nogen grad uerfarne i De samvirkende Fagforbunds praksis; og Berg var — sådan står det for mig stadigvæk — en meget begavet mand og en hyggelig kammerat at snakke med, vidende om mange ting og morsom at snakke med. Men det her synes jeg er for morsomt.

Hækkerup: De kan ikke erindre, at De har drøftet spørgsmålet om Danmarks situation under indtryk af den fare, der trak op, og at han derfor kan have fået det indtryk?

Einar Nielsen: Jeg vil anse det for muligt, at jeg, efter at jeg kom hjem fra mødet i Stockholm, hvor han ikke var med — vi er kun et par repræsentanter for fagbevægelsen, og jeg var den ene, og det er nok troligt, at jeg har fortalt indtryk fra det møde og deres syn på forholdene og på krigens gang. Men jeg kan i hvert fald ikke have sagt noget i den retning. Det er utænkeligt, for jeg havde da det indtryk, at hverken nordmændene eller vi så sent som den sidste dag i marts måned havde nogen forestilling om, at der umiddelbart forestod en farlig situation for vore lande. Og en tanke om besættelse ved jeg har ikke været i mit hoved, for så var der en række ting, jeg sikkert havde sikret. Jeg tænker bl. a. på hensynet til flygtningene. Det ville jeg dog have gjort. Der ville sandsynligvis også have været private forhold at ordne og papirer, som jeg ville fjerne. Jeg ved f. eks., at jeg umiddelbart efter besættelsen gik ned til fyret, hvor jeg boede, med en hel masse dokumenter, som jeg fandt det rigtigst at brænde. Hvorfor skulle jeg have ventet med det, hvis jeg havde en viden på forhånd? Det er usandsynligt, og den sidste del af forklaringen forstår jeg således, at han med den placering, han efterhånden har fået i sin politiske udvikling, har haft et vist behov for at konstruere en teori om, at Stauning havde en forhåndsaftale, og for at underbygge den også gør gældende, at nogle af fagbevægelsens folk havde ikke blot vished, men også garantier. Det er ganske utroligt.

Hækkerup: Kendte man ikke på kontoret på det tidspunkt de indberetninger, der var kommet fra gesandtskabet? Var de ikke refereret i De Samvirkendes kontor, på samme måde som de refereredes i partiets øverste ledelse?

Einar Nielsen: Jeg vil tro, at hvis der forelå sådanne ting af betydning, ville vi have fået dem refereret af partiets repræsentant i vort forretningsudvalgsmøde. Muligvis var der ikke noget forretningsudvalgsmøde om fredagen den 5. april, og det vil altså sige, at fra den 1. april eller slutningen af marts, hvor jeg opholder mig i Stockholm, til jeg kommer hjem, har der ikke været afholdt noget forretningsudvalgsmøde inden den 9. april. Hvis jeg ikke tager fejl, er det første forretningsudvalgsmøde på det tidspunkt det, vi holder om morgenen den 9. april.

Hækkerup: Det, hvor man udsender denne erklæring om ro?

Einar Nielsen: Ja, så vi har ikke fået nogen informationer. Jeg erindrer ikke at have fået nogen form for underretning før det tidspunkt om indberetninger af nogen slags.

Hækkerup: Der er lige en ting til. Berg siger nemlig, at det var hans indtryk, at der rådede en forbavsende ro blandt de ledende både i partiet og fagbevægelsen, som om det slet ikke kom som nogen overraskelse for dem den 9. april.

Einar Nielsen: Det er fantastisk. Jeg blev som andre borgere vækket om morgenen, da tyskerne kom, af støj fra flyvemaskiner, ikke af andet, og tog straks hen på kontoret. Berg kom samtidig med mig, og jeg husker tydeligt scenen på kontoret. Vi satte os ind i kantinen og fik morgenkaffe, sendte rengøringskonerne ned efter morgenbrød, og jeg sagde: vi må have noget kaffe og så se, hvordan tingene udvikler sig; og hvis han siger: forbavsende ro, var det kun dette, at vi måtte sige til hinanden: der er ikke andet at gøre end at afvente begivenhedernes gang. Men forbavsende ro?

Dommeren: St. 363 forklarer Carlsen:

„Da jeg kom ned på Nytorv, slog det pludselig ned i mig, at Berg forklarede, hvad jeg har glemt hidtil og ikke noteret, at han var overrasket over, at — jeg ved ikke, om man skal sige de ledende personligheder eller hvordan, men at der i hvert fald herskede en større ro, sindsro, i Rosenørns Allé de første dage efter 9. april, end man kunne have forventet i betragtning af, at det var en nazistisk invasion."

Det har altså Berg forklaret Carlsen. Så hedder det videre:

„Hækkerup: Har De sagt det, Berg?

Berg: Ja, det er rigtigt.

Hækkerup: Hvad refererer det til, når De siger Rosenørns Allé?

Berg: Både De Samvirkende og partiet.

Hækkerup: Men på partiet, på partikontoret, var der jo tysk invasion den 9. april.

Berg: Ja, det var jo dette med listen over emigranterne, men det var jo ikke sådan...

Hækkerup: Det var nu mit indtryk, at de var temmelig opskræmt.

Berg: Ja det var de underordnede funktionærer — uden at det udtryk skal opfattes altfor overlegent —, kontorpersonalet dernede på første sal, hvor de to tyskere kom ind; de var gået over på den anden side af gaden og stod og kiggede op. Det kan jeg forresten huske; jeg havde hørt, at der var noget dernede, og kiggede ud af vinduet og så dem stå dernede allesammen, og jeg syntes, det var lidt underligt, men så kom forklaringen lidt efter; tyskerne var gået ind den ene vej og de andre ud den anden vej, men Klüwer var ikke kommet ud, han sad dernede. Men dèr må vi skarpt skelne mellem, hvad jeg forstår ved ledende socialdemokrater og andre. Jeg mener, at i virkeligheden var der ikke den nervøsitet, som man kunne vente, hos flere af disse folk.

Hækkerup: Men nu er vi inde på ræsonnementerne.

Berg: Ja, men når Carlsen nu siger det, er det rigtigt nok.

Hækkerup: Men vi er inde på ræsonnementer. Hvis man virkelig havde haft en aftale, var det jo helt utænkeligt, at underordnede tyskere skulle fare ud på partikontoret og få en emigrantliste og begynde arrestationer.

Berg: Men var det ikke, fordi de opfattede hele denne emigranthistorie som noget rent ud sagt ulovligt?

Hækkerup: Javel, men alligevel, når man havde en aftale, kunne man vel også have aftalt den slags detailler.

Berg: Det tvivler jeg på; det er også et ræsonnement."

Det er altså ikke noget, som Berg kommer med her; det er noget, som han har forklaret, da han blev afhørt af auditøren i 1947. Dèr har han altså lagt mærke til det og kommer nu i tanker om det her og fører det frem igen.

Einar Nielsen: Ja, men det er blot konstruktioner, han nu laver. Man kan ikke sige, at der var panik på vort kontor. Vi tog tingene meget roligt og meget fattet, det er mit indtryk, da vi var samlet om morgenen. Vi vidste ikke, hvad der kunne ske. Naturligvis havde vi en række anelser, da vi udmærket var klar over, hvad det var for folk, vi havde med at gøre, men tingene gik deres rolige gang. Jeg ved, jeg gik til forhandling i Arbejdsgiverforeningen om formiddagen, og vi tog vore møder og var enige om at fortsætte arbejdet støt dag for dag og så afvente begivenhedernes udvikling. At dette så senere kan blive til, at det var en fattethed og en ro, som beroede på forhåndsaftaler, det er en fantastisk konstruktion.

Hækkerup: Har der nogensinde under de informationer, forretningsudvalget har fået fra politisk side forud for den 9. april, været antydet, at der skulle være en forhåndsaftale mellem Danmark og Tyskland om, at Tyskland i givet fald kunne se sig nødsaget til at besætte Danmark?

Einar Nielsen: Nej, absolut ikke. Jeg tør også nok sige, hvis noget sådant var blevet sagt i vort forretningsudvalg — det er dog en snes mennesker —, så var der sket en eksplosion.

Hækkerup: Det vil jeg også regne med.

Einar Nielsen: Ja, det var der.

Hækkerup: Hvornår hørte De første gang om Rostockmødet?

Einar Nielsen: Ikke før efter besættelsen.

Dommeren: Efter besættelsens ophør?

Einar Nielsen: Ja, undskyld, efter besættelsens ophør.

Hækkerup: Ikke under besættelsen?

Einar Nielsen: Nej.

Hækkerup: Og De har aldrig hørt noget om, at Stauning skulle have antydet over-

for sine nærmeste medarbejdere, at han havde tyske forbindelser, altså nazistiske forbindelser?

Einar Nielsen: Nej, det ville være ganske utænkeligt.

Hækkerup: Kender De Frielitz, der var presseattaché ved det tyske gesandtskab?

Einar Nielsen: Nej.

Hækkerup: Han havde vist en vis forbindelse med Stauning, tror jeg, informationsvirksomhed og sådan noget.

Einar Nielsen: Jeg erindrer ikke at have hørt navnet før. Nej, det kendte jeg ikke. Nu var Stauning jo ikke en mand, man rendte op til og sad og sludrede med, så hvad Stauning har haft af forbindelser og tanker om tingene, kan jeg egentlig ikke vide, men jeg har dog været med i den korte tid forud til de skandinaviske møder, hvor vi var en meget sluttet kreds af nordiske ministre, og har haft lejlighed til at snakke med Stauning i den periode. Det er ganske utroligt. Jeg kan ikke finde noget holdepunkt for den påstand.

Hækkerup: Og De må altså som vidne sige, at denne samtale med Berg eksisterer efter Deres opfattelse ikke? De har ikke sagt sådan?

Einar Nielsen: Nej, det er løgn fra en ende af. Det er ganske utroligt. Jeg kan ikke have sagt det. Og den sidste del af hans påstand er så gemen en løgnehistorie.

Hækkerup: Ja, for den antyder jo noget.

Einar Nielsen: Den antyder noget.

Dommeren: Da vi nu taler om Berg, ligger det nær at spørge, om han, der nu får at vide af Dem, at der skal ske noget, spørger om, hvad Deres kilde er. Kontorchefen spørger ham:

„Hækkerup: Jeg synes, det var nærliggende, når De sidder ved en frokost. Einar Nielsen var jo dengang næstformand i De samvirkende Fagforbund, og De var sekretær.

Berg: Ja, vi var jo meget fortrolige.

Hækkerup: Og De sidder sammen ved en frokost.

Berg: Ja, det var jo et spørgsmål, som jeg vel egentlig selv kunne besvare. Når Einar Nielsen vidste noget, måtte han jo vide det fra inderkredsen i bevægelsen. Nogen interesse i at høre et bestemt navn havde jeg i og for sig ikke, og Einar Nielsen virkede heller ikke som tilbøjelig til at sige mere."

Einar Nielsen: Nå ja, ja, dèr kan han ikke godt give noget navn. Så må han digte igen simpelthen.

Dommeren: Når De har siddet og snakket, er det to kammerater, der sidder og snakker, og hvis De havde haft et navn, havde han ikke været betænkelig ved at spørge?

Einar Nielsen: Slet ikke.

Dommeren: Og De var ikke hans overordnede?

Einar Nielsen: Nej, det begreb kender vi ikke hos os: at man overfor hinanden har fornemmelsen af at være overordnet. Og vi var samtidig valgte sekretærer; jeg tror nok, jeg kom i funktion en 3—4 dage før han på kontoret, fordi jeg slap for mit job i snedkerforbundet, men vi var ligestillede og fortrolige, som gode venner kan være.

Hækkerup: Jeg gik nemlig ud fra den forkerte forudsætning, at De dengang var næstformand, og at det kunne have afholdt ham fra at stille spørgsmål. Men da De var kolleger, valgt samtidig, var der ikke grund for ham til ikke at spørge: hvor har De det fra? specielt når De begge siger, at De faktisk var fortrolige kammerater på det tidspunkt.

Einar Nielsen: Ja.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 9,50.

Fredag den 11. maj 1951, kl. 14[30].

For kommissionsdomstolen mødte som vidne fhv. minister, folketingsmand Jørgen Jørgensen.

Dommeren: Jeg behøver vist ikke at forklare formålet med kommissionsdomstolen, men skal kun sige, at møderne foregår for lukkede døre, og at De møder som vidne.

Hækkerup: De var jo medlem af den regering, der sad den 9. april 1940.

Jørgen Jørgensen: Ja.

Hækkerup: Jeg vil gerne spørge, om De har noget kendskab til, at den daværende udenrigsminister i dagene omkring den 17. marts 1940 rejste til et sted i Mecklenburg, i eller ved Rostock, for at føre forhandlinger med repræsentanter for den tyske rigsregering om en gnidningsløs besættelse af Danmark?

Jørgen Jørgensen: Nej, ikke noget som helst.

Hækkerup: Ikke noget som helst?

Jørgen Jørgensen: Jeg anser det for aldeles udelukket, at noget sådant er foregået.

Hækkerup: Vi havde Bertel Dahlgaard heroppe til afhøring, og han forklarede, at han og De og dr. Munch som de radikale medlemmer af regeringen havde et meget intimt samarbejde og næsten daglig drøftede de problemer, der forelå, og der har aldrig fra dr. Munchs side været antydet noget om tyske forhåndsfølere.

Jørgen Jørgensen: Det er rigtigt, at vi ofte, når vi gik fra ministermøde, samledes ovre hos Munch og navnlig i de dage, hvor der var de spændte forhold i Europa, drøftede de begivenheder, der forelå. Men der har aldrig under disse samtaler med Munch været antydning af, at han har fremført noget som helst om, at han kunne tænke sig at søge føling med tyskerne — aldeles udelukket.

Hækkerup: Og der var heller ikke fra tysk side henvendelser gående ud på, at Tyskland kunne tænke sig at blive nødt til i krigens løb at tage Danmarks neutralitet under sin beskyttelse?

Jørgen Jørgensen: Overhovedet ikke.

Hækkerup: Det har slet ikke foreligget?

Jørgen Jørgensen: Det spørgsmål har aldrig foreligget.

Hækkerup: Den 15. maj 1940, altså ca. 6 uger efter besættelsen, sendte Christmas Møller et brev til forskellige medlemmer af den daværende regering, hvori han fremsendte nogle informationer, som — formentlig en partifælle af ham — havde fået fra Hartel om opfattelsen i det tyske rigsudenrigsministerium om besættelsens forløb, og det skulle gå ud på, at man i det tyske rigsudenrigsministerium havde den opfattelse, at der måtte foreligge en aftale forud. Har De erindring om, at dette brevs indhold har været genstand for forhandling i et ministermøde i sidste halvdel af maj 1940?

Jørgen Jørgensen: Jeg kan huske, at der har foreligget et brev fra Christmas Møller; jeg husker ikke indholdet. Jeg kan også huske, at det har været drøftet.

Hækkerup: Det behøver nu ikke at være dette, for vi ved, at Christmas Møller skrev flere breve til den daværende udenrigsminister.

Jørgen Jørgensen: Jeg husker meget nøje fra dagene efter den 9. april, i den første tid derefter — hvor der ved flere lejligheder forelå spørgsmål om, hvordan man skulle forme et afslag f. eks. på et tysk krav om det ene og det andet —, hvor omhyggelig dr. Munch var med at fastslå, at vi havde ikke godkendt denne besættelse, at vi havde protesteret, at det var mod vor vilje. Og det ville jo være mærkeligt, at dr. Munch i særlig grad fremhævede dette, hvis han havde haft føling med tyskerne i forvejen. Det var så decideret hans synspunkt, at vi måtte på ethvert tidspunkt fastholde, at denne besættelse var ulovlig, folkeretsstridig, at den var sket under protest, og vi måtte aldrig nogensinde i et offentligt dokument give ud-

tryk for, at vi var indforstået med den, heller ikke med ordningen i landet i og for sig, men vi måtte ved enhver lejlighed markere, at besættelsen var i strid med alle regler og aftaler og sket mod vor protest. Og mit kendskab til dr. Munch som et af de mest redelige og sandfærdige mennesker, jeg har mødt, siger mig, at han kunne ikke spille den rolle, det ville være ganske umuligt for ham, han kunne ikke spille den rolle at foregive overfor os andre, som stod ham så nær, hvor overraskende besættelsen kom for ham. Det standpunkt kunne han ikke opretholde. Hvis ikke det var hans ærlige mening, hvis han havde haft nogen som helst føling med tyskerne, eller tyskerne havde haft tanker om at søge føling med ham, så ville hans stilling have været anderledes. Efter det kendskab, jeg har til ham, er det aldeles udenfor al fornuft at tænke sig, at den mand kunne foretage en handling overfor det tyske

rige, som han ikke orienterede det samlede ministerium om. Han stod jo også på den mest fortrolige fod med Stauning, og det er aldeles udelukket, at han kunne foretage sig noget som helst i forhold til en fremmed magt, som han ikke havde orienteret statsministeren om.

Hækkerup: Men altså, om dette specielle brev med de Hartel'ske oplysninger har De ingen erindring?

Jørgen Jørgensen: Nej, det kan jeg ikke huske.

Hækkerup: Det har jeg forstået. Det har heller ikke andre regeringsmedlemmer kunnet.

Jørgen Jørgensen: Jeg kan huske, at vi i regeringen har drøftet breve fra Christmas Møller, men dette bestemte brev husker jeg ikke.

Hermed sluttede afhøringen.

For kommissionsdomstolen mødte derefter stamhusbesidder Jørgen Sehested.

Sammen med denne var mødt landsretssagfører Poul Christiansen, der overværede afhøringen.

Dommeren: Kommissionsdomstolen vil gerne tale et øjeblik med stamhusbesidderen. Jeg forstår, at De af hensyn til Deres egne sagers eventuelle genoptagelse ikke ønsker at tale som vidne.

Sehested: Det vil jeg helst undgå.

Dommeren: Jeg vil gøre opmærksom på, at retsmødet foregår for lukkede døre, så offentliggørelse af, hvad der passerer, må ikke finde sted.

Hækkerup: Der er enkelte ting, der gør, at vi gerne ville tale med hr. Sehested, men da De nu er her, ville jeg gerne foretage en almindelig afhøring, på samme måde som af andre, der er mødt som vidner. — Det, der interesserer i forbindelse med, jeg havde nær sagt vort forhold til hr. Sehested, er de breve, den parlamentariske kommission har fået, af 4. november 1946, 30. oktober og 8. december 1950,*) ligesom der foreligger et udateret brev til dommeren. Jeg vil gerne begynde med brevet af 4. november 1946. (Overrækker dette). Der er nogle bemærkninger som har interesse. Hr. Sehested skriver dèr:

> „Ved en samtale med herr v. Renthe-Fink den 8. maj 1940 blev jeg klar over, at besættelsen af København var sket i en vis forståelse mellem den daværende regering og de tyske myndigheder."

Jeg vil gerne spørge: Hvorfor fremhæves udtrykkeligt København?

Sehested: Der er ikke nogen speciel grund, vil jeg hellere straks sige. Jeg har ingen grund til at sige netop København fremfor Danmark i det hele taget, undtagen måske forsåvidt som der jo blev kæmpet i Sønderjylland, men ikke i København.

Hækkerup: Ja, lidt blev der dog kæmpet.

Sehested: Ja, men hvis jeg skulle sige, hvorfor jeg siger København i stedet for Danmark, kan det altså begrundes med dette. Jeg har ikke nogen særlig grund til at nævne København.

Hækkerup: Så står der, at besættelsen af København — jeg må altså forstå det som besættelsen af Danmark — var sket „i en vis forståelse mellem den daværende regering og de tyske myndigheder." Hvilke tyske myndigheder har De tænkt på, da De skrev dette brev i november 1946?

Sehested: Jeg har ikke tænkt på nogen bestemte tyske myndigheder. Det, jeg giver udtryk for, er, at jeg havde indtryk af fra den samtale med hr. og fru v. Renthe-Fink — der var tillige en med, der hed dr. Ebener, idet det var i anledning af landbruget, jeg var indbudt til den sammenkomst.

Hækkerup: Så fik De i almindelighed det indtryk?

Sehested: Ja, det kom af bestemte udtryk, som jeg nu skal tillade mig at referere. Jeg havde fået at vide dagen i forvejen, at jeg ville blive kaldt op til gesandten; det var blevet pålagt at indhente en udtalelse fra mig, og muligvis fra andre i oppositionen, om betimeligheden af den landbrugsaftale, der lige var truffet. Det var blevet sagt til mig dagen i forvejen, men det vakte ikke min tiltro, og samme dag, den 8., kom en chauffør fra Renthe-Fink og bad mig komme derud. På det tidspunkt havde jeg ikke set gesandten i to måneder. Jeg kom derud; der var hr. og fru v. Renthe-Fink og dr. Ebener. De spurgte mig ganske rigtigt, hvad jeg mente om denne landbrugsaftale, og det blev drøftet først. Senere sagde så dr. Ebener, hvad jeg troede man ville gøre ved alle de arbejdsløse; jeg tror, der var ca. 200 000 på det tidspunkt. Jeg sagde: det ved jeg ikke, men så henkastede jeg: der kommer en anden regering — hvad jo så mange talte om dengang; det var på det tidspunkt, der var de mange forskellige regeringsforsøg, Højgaardgruppen o. s. v., og alle talte om regeringsændring. Så kom der en ret skarp diskussion, og dèr sagde fru v. Renthe-Fink: Haben Sie die Regierung in Ihrer linken Hand? Jeg husker det udtrykkeligt, fordi det var på tysk. Jeg svarede lidt rapt: ja, måske, hvis jeg ville offentliggøre, hvad der skete den 9. april. Så siger fruen, at hvis jeg gjorde det, ville jeg blive mødt med meget skarpe repressalier, altså trusler; hun brugte udtrykket Grossdeutschland.

Hækkerup: Skete der videre?

*) Jfr. A. nr. 244, 246 og 247.

Sehested: Så sagde jeg for at aflede: ja, hvis det nu var f. eks. noget om England, hvad så? Det sagde jeg for at afslutte.

Hækkerup: Det er altså Deres erindring, at fru v. Renthe-Fink....

Sehested: Ja, det var fru v. Renthe-Fink.

Hækkerup: Der førte den diskussion?

Sehested: Ja.

Hækkerup: Vi har haft Hartel heroppe til afhøring som vidne, og han forklarer anderledes om dette, ikke nøjagtig det samme, men også, at han på et tidspunkt, hvor han var sammen med Dem, fik en henvendelse fra tysk side om, at en aktion mod regeringen ikke ville blive tilladt fra tysk side. Har De nogen erindring om det?

Sehested: Ja, det var vistnok i slutningen af januar 1941.

Hækkerup: Nej, det var det ikke efter Hartels forklaring. Efter den var det netop omkring ved det tidspunkt, der her er tale om. Hartels forklaring går ud på, at De og han var sammen, og så kom Pahl hos Dem.

Sehested: Aa, ja, det er den 25. juni.

Hækkerup: Det har været i maj 1940 efter Hartels forklaring.

Sehested: Det er galt. Jeg har den nøjagtige dato — jeg så det netop efter i går i et uddrag af brevekstrakten for at finde et bestemt dateret brev, hvor jeg siger, at det var dagen i forvejen. Lige et øjeblik — den 27. juni er mit brev; det hedder: Til medarbejderne, og dèr nævner jeg den episode.

Hækkerup: Det stemmer ikke med Hartel, som mener, at det bestemt har været i maj måned og før Hartel havde sin samtale med Stauning den 20. maj.

Dommeren: Lad os først slå fast, hvad det er vi taler om, så der ikke er mulighed for en forveksling.

Hækkerup: Hartel var hos Dem, og så kommer Pahl.

Dommeren: De sidder i Deres lejlighed.

Sehested: Jeg husker bestemt ikke, at Hartel var tilstede. Jeg erindrer det sådan, at Pahl ringede på døren — jeg boede i St. Kongensgade 81, og Pahl ringede på, og jeg lukkede selv op, forekommer det mig, og han sagde, at han måtte nedlægge forbud mod de angreb, jeg rettede mod udenrigsminister Munch.

Hækkerup: Hartel siger, at Pahl er kommet ved to lejligheder, og at han, Hartel, var tilstede ved den ene.

Sehested: Jeg husker kun den ene, og den har jeg datoen på.

Hækkerup: Og det mener De har været i juni?

Sehested: Ja, det har været den 26. juni. Jeg har afskrift af brevet hos mig. Den 27. juni skriver jeg: Til medarbejderne: til trods for de i går — det er altså den 26. — indtrufne begivenheder anmoder jeg indtrængende om, at arbejdet med at fælde regeringen ikke bliver sat i stå, jeg ønsker, at vi fortsætter angrebet på regeringen, uanset den i forgårs modtagne henstilling om at holde inde. Jeg har forklaret i det stenografiske referat meget udførligt, at tre gange var jeg blevet truet, eller havde jeg fået tilhold om at afholde mig fra at angribe regeringen.

Hækkerup: Men denne henvendelse, som Pahl kommer med, er så at sige i fortsættelse af fru v. Renthe-Finks bemærkninger under samtalen den 8. maj. Det er altså i realiteten det samme?

Sehested: Det er i realiteten det samme, og så har jeg engang — det er omtrent på samme tidspunkt, det var i hvert fald i juni måned, hvor v. Loew sagde til mig, at jeg ikke måtte angribe Gunnar Larsen. Det var meget bestemt, og det motiverede han nærmere med, at han var deres mand.

Hækkerup: De skriver her — og det nævner jeg, fordi De nu nævnte denne samtale — i fortsættelse af det, jeg citerede før:

„Gesandten havde instruktioner om, at ethvert angreb på regeringen for dens forhold omkring den 9. april ville blive mødt med „alvorlige repressalier" fra tysk side."

Gav hr. eller fru v. Renthe-Fink udtryk for det?

Sehested: Hvad er det citeret fra?

Hækkerup: Deres brev af november 1946.

Sehested: Ja, hun sagde, at hvis jeg foretog mig noget — nu gengiver jeg det med mine egne ord, men absolut ganske nær op til meningen i det, hun sagde: at hvis jeg tillod mig at oplyse noget om, hvordan Danmark var blevet besat, så ville jeg møde alvorlige repressalier fra Grossdeutschland.

Hækkerup: Så bliver det altså lidt voldsommere, når De siger, at gesandten „havde instruktioner om". Det virker lidt voldsommere.

Sehested: Det er måske lidt voldsomt. Jeg er måske gået ud fra, at når fru v. Renthe-Fink siger således i hans nærværelse, uden at han protesterer, så måtte han have haft instruktioner. Men er det ikke i forbindelse med hvidbogen?

Hækkerup: Jo, det kommer lige bagefter. De skriver:

„Da en folketingsmand noget senere opfordrede herr v. Renthe-Fink til at udgive en hvidbog angående Danmarks besættelse på samme måde, som der var udgivet hvidbøger vedrørende Norges besættelse, svarede gesandten, at han ikke kunne gøre dette; der var truffet en bestemt aftale mellem ham og den danske regering, at der ikke fra tysk side måtte gives oplysninger om, hvorledes Københavns overgivelse fandt sted."

Har gesandten sagt det til Dem?

Sehested: Nej.

Hækkerup: Har han sagt det til Hartel?

Sehested: Hartel har fortalt det til mig, og det var ganske kort tid efter den 8. maj.

Hækkerup: For den folketingsmand, De nævner, må være Hartel?

Sehested: Det er Hartel.

Hækkerup: Og han har sagt sådan til Dem?

Sehested: Han har sagt sådan til mig.

Hækkerup: Det eneste, De har hørt, er dels, hvad fru v. Renthe-Fink sagde i den samtale med Dem, og dels Pahls henvendelse?

Sehested: I Pahls henvendelse var der ikke noget om den 9. april. Han sagde, at jeg ikke måtte angribe dr. Munch. Det var et politimæssigt forbud, han nedlagde.

Hækkerup: Men hvad kommer det Pahl ved, havde jeg nær sagt, at De angriber dr. Munch, medmindre det er i de dansk-tyske relationer, De vil angribe ham?

Sehested: Jeg havde rettet et offentligt angreb i „Jyllandsposten" på dr. Munch; det var i anledning af landbrugsforhandlingerne; de blev kritiseret af L. S., og så havde udenrigsministeriets pressebureau nedlagt forbud mod offentlig omtale af landbrugsforhandlingerne, og det hævdede jeg var i strid med pressefriheden. Det har jeg haft en artikel om i „Jyllandsposten" — det kan jeg ikke bestemt huske, men der var en korrespondance med „Jyllandsposten", og det må gesandten have set, og så kom Pahl op til mig og sagde: De må ikke angribe dr. Munch. Så sagde jeg: hvorfor? Så sagde han mærkeligt nok — det kunne lyde usandsynligt —: at det kunne føre til regeringens fald, og det ønsker vi ikke. Således faldt udtrykket.

Hækkerup: Og De havde det indtryk, at Pahl kom fra gesandten?

Sehested: Ja, det var i hvert fald autoritativt, han kom. Han kom officielt til mig og nedlagde forbud, ikke som sit eget, ikke som en henstilling, men han var bemyndiget til at nedlægge forbud.

Hækkerup: Men De vil indrømme, at det lyder forbløffende, at man ikke skulle have tilladt angreb for en administrativ handling, udenrigsministeriet havde foretaget, og som i forvejen syntes lidet velbegrundet. Hvorfor skulle man ikke kunne kritisere handelsforhandlinger?

Sehested: Jeg har aldrig selv kunnet forstå det. Derfor spurgte jeg også.

Hækkerup: Og så kom han med den søforklaring, om jeg må bruge det udtryk, at det kunne føre til regeringens fald. Man må have haft de besynderligste forestillinger.

Sehested: Ja, der er tre andre gange, hvor der også er blevet nedlagt forbud og er blevet truet.

Hækkerup: Men jeg vender tilbage til samtalen hos Renthe-Fink den 8. maj. Dèr er det Deres bestemte indtryk, forstår jeg, at man ikke ønskede kritik af regeringen, fordi man havde en forhåndsaftale med denne regering om besættelsen?

Sehested: Det kan jeg ikke sige. Det må jeg forklare nærmere. Det var mit indtryk, for hvorfor skulle man ellers fare så forfærdeligt op over, at jeg nævnte den mulighed, at man kunne offentliggøre, hvordan Danmark var blevet besat?

Hækkerup: Må jeg have lov at indskyde det spørgsmål: Hvad var det egentlig, De ville offentliggøre?

Sehested: Ja, så kommer jeg tilbage til de ting, jeg ellers vidste på det tidspunkt.

Hækkerup: Ja, det tror jeg det er rigtigst at tage nu.

Sehested: Jeg vil tage såvidt muligt kun ting, som jeg kan dokumentere at jeg i hvert fald dengang har skrevet eller på en eller anden måde har givet udtryk for at jeg vidste. Det første, jeg hørte, var altså umiddelbart efter den 9. april. Da havde Hartel mødt general With på rigsdagen — de var i bestyrelsen for brevdueforeningen og kendte hinanden personligt —, og dèr skulle With have sagt, at — det var København dengang: at Københavns overgivelse hørte under rigsretten, hvilket han måtte forstå som, at det var noget kriminelt; det var ikke det juridiske spørgsmål, at det hørte under rigsretten; han var alterneret over det forfærdelige, der var sket. Det var det første,

jeg hørte, og så var der, hvad jeg ellers hørte. Ja, jeg skriver dette brev til min søster af 14. april, som er i sagen. Dèr refererer jeg general Withs udtalelse og en anden udtalelse, som jeg ikke kan huske hjemmelsmanden for, men det var fra hoffets kreds: at det var Rechnitzer, der lukkede søfæstningen op for tyskerne. Begge dele står i det brev.

Hækkerup: Ja, det har jeg set. Havde De på det tidspunkt andet at holde Dem til?

Sehested: Ja, nu er det jo altid svært så længe efter at sige, om man netop i den måned vidste det og vidste det, men — vi vidste det jo, vor kreds vidste det i grunden, altså mente at vide det fra Bent Holstein.

Hækkerup: De havde ingen personlig forbindelse med Bent Holstein?

Sehested: Jo, det var en ret nær ven af mig, men jeg var brouilleret med ham på det tidspunkt; jeg har ikke talt med ham.

Hækkerup: Det har vi forstået på Hartel. Det har De altså fra Hartel, på det tidspunkt, mener jeg?

Sehested: Det har jeg fra Hartel. Hartel giver det udtryk i flere breve eller protokollater fra maj måned, som er i sagen. Han siger: regeringen må gå, fordi den ikke har opfyldt aftalen fra 9. april, idet der dog blev gjort modstand, og sådanne ting. Det viser, at jeg vidste det dengang.

Hækkerup: Nej, det er noget helt andet.

Sehested: Det er måske noget andet?

Hækkerup: Ja, det er noget helt andet, men såvidt jeg kan se: De har denne samtale med Hartel om With og det, De havde fra hofkredse: at Rechnitzer åbnede søfæstningens porte.

Sehested: Ja, og så det fra Holstein.

Hækkerup: Ja, via Hartel fra Holstein. På det grundlag mener De, at der var en forhåndsaftale om Danmarks besættelse, og det indtryk mener De at få bekræftet af Renthe-Fink?

Sehested: Ja.

Hækkerup: Men så vil jeg gerne vende mig til et samtidigt vidne, nemlig hr. Sehested selv. Det brev, De skriver den 9. maj, dagen efter mødet, til Hartel, siger det modsatte. Det kan ikke være rigtigt, hvad De siger nu her; nu taler De jo ikke under vidneansvar, men det kan ikke have været Deres opfattelse dengang, at der havde været en forudgående aftale, for hvis der var det, måtte De kende den, og så ville hele Deres aktion mod regeringen være faldet til jorden, fordi tyskerne aldrig ville godkende en aktion mod en regering, de faktisk var allieret med. De har aldrig overfor Renthe-Fink givet udtryk for den opfattelse. Tværtimod, hele Deres aktion dengang — jeg husker den tydeligt, den nazistiske aktion — gik på det ene grundlag: regeringen har kaldt ulykken over os ved sin pro-engelske holdning. Der er aldrig fra Deres side antydet kendskab til forudgående aftaler. Det kan jeg dokumentere ved Deres egen samtale med Renthe-Fink. De skriver dagen efter, mens De har det ganske præsent:

> „Jeg svarede, at et regeringsskifte ville være nødvendigt allerede af den grund, at der forelå beviser for lignende forhold som dem, der var offentliggjort i den tyske hvidbog om Norge."

Kan De ikke se, at det er det stik, stik, hamrende modsatte, for ingen har påstået, at den norske regering havde en aftale med Tyskland. Vi ved, der var en Quisling, men det kommer ikke sagen ved. Kan De ikke se det?

Sehested: Jo, det kan jeg godt, men det var, fordi jeg ikke på det tidspunkt var klar over, hvad der var sket i Norge. Nogle sagde: Hvorfor skød Munkø ikke? hvorfor skød de norske forter ikke?

Hækkerup: Det vidste vi alle på det tidspunkt. Vi vidste, hvem der sad som kommandanter. Det var det rene forræderi.

Sehested: Ja, folketingsmanden må ikke tro, at jeg er så kendt med alle de ting, der vedrører politik, som De er.

Hækkerup: Når jeg læser Deres bog og Deres korrespondance, har jeg indtryk af, at De interesserer Dem i høj grad for politik.

Sehested: Interessen mangler ikke, men jeg har ikke de samme forudsætninger for at vide noget.

Hækkerup: Men hvad vil De svare, når jeg spørger: De skriver, at der forelå„beviser for lignende forhold som dem, der var offentliggjort i den tyske hvidbog om Norge". Det skriver De den 9. maj. Ergo har De læst den tyske hvidbog.

Sehested: Det har jeg ikke.

Hækkerup: Så kan De da ikke skrive sådan. Det er da synd for Hartel at stikke ham en sådan buk ud.

Sehested: Hvordan skulle jeg have fået den at se på det tidspunkt?

Hækkerup: De siger udtrykkeligt, at det er offentliggjort i den tyske hvidbog om Norge.

Sehested: Det er noget, jeg har hørt. Det kan jeg ikke holde ude fra hinanden.

Hækkerup: Nu må De ikke glemme, at dette her skriver De dagen efter, at De har sagt disse ting til Renthe-Fink i den samtale. De skriver det den 9 . maj, dagen efter at De har haft en samtale, og i den samtale har De netop sagt dette her: „Jeg svarede, at et regeringsskifte ville være nødvendigt allerede af den grund, at der forelå beviser for lignende forhold, som dem der var offentliggjort i den tyske hvidbog om Norge", og De ved lige så godt som jeg, at det er det stik modsatte af en forhåndsaftale.

Sehested: Ja, det kan jeg se nu, men ikke efter hvad jeg vidste dengang. Der står tydeligt i brevet, at fru v. Renthe-Fink advarede mig mod at oplyse noget om Danmarks besættelse.

Hækkerup: Det står ikke i brevet af 9. maj, men først i Deres bog. Så siger De videre: „samt for andre forhold, der umuliggjorde regeringens fortsatte bestående". Hvad var det for forhold?

Sehested: Det kan jeg ikke huske, men jeg ved bestemt, at fru v. Renthe-Fink udtalte sig som refereret i brevet, for jeg har læst det i går. Der står: „en person, som var tilstede".

Hækkerup: Ja, der står „en person"; der står ikke fru v. Renthe-Fink, og det var, indrømmer jeg, ikke faldet mig ind, at det var fru v. Renthe-Fink, der ville drive politik.

Sehested: Det var, fordi jeg ikke ville hænge en dame op. Nu er der gået så lang tid, nu er det historie, men jeg ville ikke sige, at det var fruen, der sagde det. Der var tre tilstede foruden mig, hr. og fru v. Renthe-Fink og dr. Ebener, og så ville jeg ikke i et sådant brev — som forresten er blevet stjålet hos Hartel og blevet misbrugt; jeg vidste jo ikke, hvor det kom hen.

Hækkerup: Jeg ville blot spørge, om det var fru v. Renthe-Fink?

Sehested: Ja, det er, som jeg her har forklaret.

Hækkerup: Og så siger De: „samt for andre forhold, der umuliggjorde regeringens forsatte bestående". De kan ikke huske i øjeblikket, hvad De tænker på, men een ting er efter sammenhængen brandoplagt, nemlig at De ikke har tænkt på en forhåndsaftale mellem Tyskland og Danmark, for det ville være det ringeste argument overfor den tyske gesandt, for at man skulle angribe den danske regering, at den havde

sluttet en forhåndsaftale de facto. Det kan De godt se?

Sehested: Ja, det kan ikke hjælpe med disse politiske argumenter; det er muligvis, fordi jeg ikke er en så trænet politiker. Men et faktum er, at fru v. Renthe-Fink siger, at hvis jeg afslører noget om den 9. april, vil jeg blive mødt med repressalier, og efter alt det, jeg havde hørt — og der var så mange, der hørte noget, der var så fuldt af rygter dengang; jeg lægger vægt på, hvad en kommanderende generalmajor har sagt —, og så siger hun: det kan De lige vove at offentliggøre noget om.

Hækkerup: Der kunne jo være ganske god grund til, at man fra tysk side ikke ønskede en diskussion om den 9. april, for hvis man fra dansk side offentliggjorde, hvordan det var gået til, ville følelserne ikke være særlig venlige overfor tyskerne. Det kunne godt være et nærliggende tysk ræsonnement. Men så siger De:

> „Hertil kommer, at der siden 9. april indenfor Københavns befolkning hersker det største had mod regeringen."

Hvor har De egentlig den fidus fra?

Sehested: Det har jeg også givet udtryk for i brevet, at officererne var genstand for fornærmelser.

Hækkerup: Det er rigtigt, det var der noget om efter den 9. april, fordi man havde med urette den opfattelse, at officererne ikke ville slås. Det er fuldkommen rigtigt, nogle officerer er blevet fornærmet, men det betyder ikke, at der i den københavnske befolkning herskede „det største had mod regeringen", og at man

> „enstemmigt kræver afstraffelse af de personer, som systematisk har ødelagt det danske forsvar og derfor er skyld i besættelsen".

Det harmonerer til 100 pct. med den agitation, De drev dengang, og i den var der ikke antydning af viden om eller blot tro på en forhåndsaftale Danmark og Tyskland imellem.

Sehested: Jo, jeg kan godt finde adskillige udtryk i breve om det.

Hækkerup: Javel, men nu går jeg videre her:

> „Endelig blev det af en person, som var tilstede" — det var altså fru v. Renthe-Fink — „overfor mig erklæret, at det ville fremkalde skarpe repressalier fra tysk side, hvis vi ville offentliggøre begivenhederne omkring den 9. april."

Dèr kan vi hver for sig ræsonnere os til, hvad begrundelse hun kan have haft for det standpunkt. Og så skriver De:

„Jeg svarede hertil, at man næppe kunne fortænke os i, at vi afregnede med vore egne mænd, der bar ansvaret for ikke-overholdelsen af vor neutralitet, bortset herfra måtte det vel betragtes som et indre dansk anliggende."

Det er igen nøjagtig den samme tankegang.

Sehested: Nej, ikke neutralitet. Dèr sigter jeg til dette her, der senere blev til Winding Christensen. Det giver jeg udtryk for i et brev af maj måned, at jeg ved, at Danmark er blevet underrettet om på et vist tidligere tidspunkt, at vi ville blive besat, hvis vi ikke havde et vist forsvar, 6 divisioner.

Hækkerup: Har De talt med Winding Christensen dengang?

Sehested: Nej, jeg har aldrig set Winding Christensen, men det er de samme oplysninger. Det kan jeg ikke huske, men jeg har et udkast til et brev, et åbent brev til Stauning, som aldrig kom ud på grund af økonomiske vanskeligheder; det skulle jo ud i mange eksemplarer. Dèr skriver jeg netop, at regeringen var for år tilbage, eller for lang tid, for længere tid siden, underrettet om, at Danmark måtte have et minimum af forsvar, hvis man skulle undgå tysk besættelse.

Hækkerup: Er det nu et ræsonnement eller noget, De har fået at vide?

Sehested: Det er så svært at sige. Jeg kan hele tiden henvise til, at dèr siger jeg sådan, dèr siger jeg sådan. Folketingsmanden har jo spurgt mig: hvad vidste De på det tidspunkt? Så siger jeg: jeg holder mig til de ting, jeg kan se af breve.

Dommeren: Er det Gardes optræden i Tyskland, De sigter til?

Sehested: Ja.

Hækkerup: Er det det, vi kalder de With'ske forhandlinger i 1938?

Sehested: Ja jeg kendte ikke noget til, at With havde ført forhandlinger, og heller ikke Garde, og heller ikke Winding Christensen, men jeg kan altså se af dette brev til Stauning, at jeg vidste, at vi var advaret, hvor jeg så vidste det fra.

Hækkerup: Vil det sige, at vi havde fået en officiel advarsel fra tysk side om, at hvis vi ikke rustede til en vis målestok o. s. v.? Det mente De at vide dengang?

Sehested: Det giver jeg udtryk for dengang, for det brev skulle udsendes til 40 000 husstande.

Dommeren: På et så svagt grundlag?

Sehested: Ja, det må dommeren nok sige. Det kom jo heller ikke ud.

Hækkerup: Så er der lige en ting til i brevet, som jeg gerne vil nævne for Dem. De siger:

„Da jeg forlod gesandtskabet, vekslede jeg endnu et par ord med gesandten alene, hvorved han henviste til, at et eventuelt regeringsskifte ikke måtte foretages i en revolutionær form, der ville skabe uro i landet",

og så fortsætter De:

„Jeg svarede hertil, at der næppe kunne være tale herom, de afsløringer, som man kunne fremkomme med, var tilstrækkelige til at gøre et regeringsskifte nødvendigt, men sagen var udsat så længe, indtil man kunne antage, at det norske spørgsmål var kommet til en foreløbig løsning."

De ser stadig, at De jævnfører med de norske forhold.

Sehested: Ja, jeg tog det selvfølgelig humoristisk, det gesandten sagde til mig. Det var, mens jeg stod og tog mit tøj på. Der var ikke tale om, at der skulle laves ballade.

Hækkerup: Jeg har gennemgået disse brudstykker af Deres brev for at vise, at det, De dengang skrev, var udtryk for en helt anden opfattelse, end De i dag vil lægge i det.

Sehested: Nej, det kan jeg ikke erkende. Det har jeg givet udtryk i så overordentlig mange breve. Jeg har kun taget dette frem fra den tid, men det har jeg mange steder givet udtryk for, da sagen kom igen, at det var min opfattelse, og det har Hartel også givet udtryk for.

Hækkerup: Ja, Hartel hævder, at han har fået den opfattelse bibragt ved en samtale med Holstein, idet Holstein skal have sagt til ham, at der var en forudgående aftale om besættelsen. Og vi ved også, at Flemming Dahl som vidne har forklaret, at han fra Holstein har fået de samme oplysninger. Endvidere tror jeg også, det gjaldt for Juul, Villestrup, men hans historie var faktisk langt den bedste af dem, vi har fået, for hans navne var langt mere tankevækkende — for slet ikke at tale om Nordentoft, som mener, at Holstein havde sine oplysninger fra Munch selv.

Sehested: Jeg ved ikke, hvem Holstein havde dem fra, men han omgikkes temmelig

mange tyske; de kom op på weekend på Holsteinborg. Jeg aner ikke, hvem det var, men han kendte mange.

Hækkerup: Det har vi ikke kunnet komme til bunds i, fordi de vidner, vi har haft, og som hævder direkte at have haft deres oplysninger fra Holstein, har gjort gældende, at de ikke har villet spørge om, hvilken kilde Holstein havde.

Sehested: Nej, han var jo noget barsk. Det har han ikke villet udtale sig om.

Dommeren: Den eneste, der har turdet spørge, var Nordentoft, der i et lokum på Hendriksholm med skælven spurgte og fik det smilende svar: P. Munch.

Sehested: Siger han virkelig det? Siger Nordentoft det?

Hækkerup: Ja, men Nordentoft indrømmer, at der var den mulighed, at grev Holstein ville være morsom eller ville afvise hans utidige nysgerrighed med hensyn til grevens kilde. De muligheder foreligger.

Sehested: Jeg må måske i forbigående nævne, at jeg har haft en anden samtale med fru v. Renthe-Fink tre måneder før — jeg har tre år i træk været indbudt alene til the hos fru v. Renthe-Fink —, og der sagde hun, at jeg kunne regne med, at til april ville forbindelsen med England være afbrudt, og hun sagde: det er noget, De kan bruge, det er ikke et rygte, men det er noget, De kan bruge.

Hækkerup: At?

Sehested: At forbindelsen med England, søforbindelsen med England, ville blive afbrudt ca. den 1. april. Jeg tog det dengang som noget om blokaden, men efter de begivenheder, der senere indtrådte, kunne det også være noget andet, hun vidste. Gesandten har benægtet det som vidne.

Dommeren: Stod De på så fortrolig fod med damen, at hun gav Dem sådanne oplysninger?

Sehested: Jeg tror, hun var måske noget impulsiv. Det var i hvert fald sagt til mig som en chance, jeg fik. Jeg vandrede også op til Harhoff i C. K. Hansen, som jeg kendte fra Oxfordgruppen, og fortalte om samtalen, og jeg fortalte det til Hartel; det fremgår også af breve.

Hækkerup: Det er også rigtigt, og stillingen var også den, at tyskerne overvejede skærpelse af blokaden af England. Det var grunden til, at prins Axel tog derned for at forhandle; han kom oven i købet netop den 8. april og kom ikke til at forhandle. Men det er usandsynligt, at fru v. Renthe-Fink på det tidspunkt har vidst noget om en tysk besættelse.

Sehested: Det lægger jeg heller ikke i det. Men så er der endnu en ting: at Frits Clausen vidste også om disse Holstein'ske ting og havde undersøgt dem, og det, som er mig bekendt i den forbindelse, er, at talen, den med den lille hornblæser, i Forum, skulle indeholde en afsløring om den 9. april — jeg var selv derhenne —, men det var blevet forbudt ved et telegram fra Ribbentrop, det må være den 11. eller 10. november: at det ville ikke være i tysk interesse at drage disse forhold frem. Jeg tror også, det ligger i en rapport fra Meissner.

Hækkerup: Disse ting? Hvad ligger der deri?

Sehested: Der ligger, at Frits Clausen ville have holdt en tale med afsløring om den 9. april. Nu har jeg fornylig talt med Juul, fordi jeg var til barnedåb — hans søn er gift med min datter —, så jeg har talt med ham om hans samtale med Bent Holstein. Det er ved et tilfælde, at jeg er med deroppe, fordi jeg blev inviteret derop.

Dommeren: Det er jo ganske lovligt.

Sehested: Ja, men jeg forklarer, det er ikke noget, vi har drøftet ellers. Jeg var til en jagt hos ham i november, og dèr sagde han: jeg har en hel masse om dette her, men det lagde jeg ikke særlig vægt på og kom ikke nærmere ind på det, og da jeg nu var deroppe, fortalte han om sin samtale med Holstein: at han havde refereret den for Frits Clausen, og Frits Clausen havde foretaget selvstændige undersøgelser og påstået, at han havde fået Holsteins udtalelser bekræftet. Og jeg mener i hvert fald at vide, at det var om de ting, han ville have talt i Forum, hvis ikke Ribbentrop havde forbudt det.

Hækkerup: De siger: afsløring omkring den 9. april. Skulle deri ligge, at der skulle være en forudgående dansk-tysk aftale om besættelsen?

Sehested: Ja, jeg refererer de ting, Holstein har sagt, som Frits Clausen påstår han har verificeret.

Hækkerup: Og det skulle være dette om et Rostockmøde?

Dommeren: Rostock er vi ikke nået til endnu.

Hækkerup: Jo, for Holstein har overfor Flemming Dahl nævnt Rostock som mødested.

Sehested: Jeg ved ikke noget om Rostock i den forbindelse, men forhåndsaftale.

Hækkerup: Og det var de afsløringer?

Sehested: Det var de afsløringer, Frits Clausen ville være kommet med.

Hækkerup: Juul vidste ikke noget om, hvor Frits Clausen havde fået disse oplysninger verificeret?

Sehested: Det spurgte han ikke om.

Hækkerup: Vi er nemlig ikke så bange for at spørge folk, så det kunne være, vi skulle spørge ham en gang til.

Sehested: Det har han vist ikke fået at vide. Frits Clausen var meget affejende.

Dommeren: Der var et ærbødighedsforhold?

Sehested: Ja, der var ærbødighed overfor føreren.

Hækkerup: Men i det brev, De den 30. oktober 1950 sender til den parlamentariske kommission, siger De udtrykkeligt, at Deres holdning overfor regeringen i sommeren 1940 „var således væsentlig påvirket af mit kendskab til Rostockmødet". De bruger dèr nøjagtig de samme vendinger som Hartel.

Sehested: Der skal ikke stå Rostockmødet, men forhåndsaftalen, men det er det, man nu kalder Rostockmødet.

Dommeren: Nej, man må være mere nøjagtig; når man skriver så mange breve, må man passe på, hvad man skriver.

Sehested: Det er det, man nu kalder Rostockmødet.

Hækkerup: Hartel bruger den samme vending i en af sine henvendelser, og vi har gået ham stærkt på klingen her for at høre, om han har gjort brug af denne viden i sin samtale med Stauning. Det ved vi at han ikke har, for vi har læst referatet af samtalen; og jeg har spurgt, om han gjorde brug af denne viden overfor de medlemmer af venstres og det konservative partis rigsdagsgrupper, som han henvendte sig til om dannelsen af en ny regering, og det har han heller ikke. Og det er da ganske åbenbart, at hvis han politisk ville opnå noget netop til den side og havde denne viden, ville han bruge den og sige: denne regering er en samling forrædere, for de har sluttet en aftale om Danmarks besættelse, og de har tre uger i forvejen vidst, at Norge ville blive besat, uden at sige noget derom. Det ville være et fremragende argument for, at de konservative ikke ville sidde i regering med Munch. Men han har ikke gjort brug af det, og det har han ikke, fordi han ikke har vidst det.

Sehested: Dèr kan jeg komme ind på en lidt anden ting. I forsvaret i min sag, hvor jeg var tiltalt for at have villet vælte regeringen ved tysk hjælp, trak jeg frem af alt dette umådelige brevmateriale alt, hvad jeg kunne finde, hvor der står, at det skulle ikke være ved tysk hjælp. Så siger man: hvordan ville jeg lille mand da ellers gøre det, hvis det ikke skulle være med tysk hjælp, jeg kan ikke få en majoritet. Så siger jeg: jo, ved at afsløre det, jeg ved om Danmarks besættelse. Derfor må jeg da i hvert fald til mit forsvar sige, at jeg var fast overbevist om, at der var en aftale.

Dommeren: Men De vidste jo ingenting. De har hørt, at With har sagt noget, men With har benægtet, at han har brugt en sådan vending. De har ikke en eneste kendsgerning. De har endnu ikke fået en eneste kendsgerning.

Sehested: Nej, det kan man godt sige. Vi var fast overbevist om det, for det første fordi det skete sådan, som det gjorde; dèr var jo straks mistanken vakt, og så det, at gesandtfruen siger til mig, at hvis jeg vover at fortælle, hvordan København eller Danmark — det tør jeg ikke sige bestemt — blev besat, så vil der ske noget forfærdeligt. Så må jeg jo tro, at der er noget, og så fortæller Hartel mig nogle dage eller en uge efter, ganske kort efter, at det er aftalt i den aftale, der foreligger. Jeg synes, det er lidt anderledes, jeg har hørt det, end før citeret: at i aftalen angående den 9. april indgik, at der ikke måtte komme noget frem om, hvordan Danmark blev besat.

Hækkerup: Ja, det kunne forsåvidt godt ligge i gesandtfruens bemærkning: ja, nu kom vi overens den 9. april, og nogen diskussion herom ønsker vi ikke.

Sehested: Ja, det kunne i og for ikke være udelukket.

Dommeren: Men vi er jo interesserede i Rostockmødet, og nu forstår jeg, at De ikke mener at kunne stå ved ordet Rostockmødet i brevet af 30. oktober 1950?

Sehested: Nej, ved Rostockmødet mener jeg det møde, som man nu kalder Rostockmødet.

Dommeren: Vi har nemlig en udtalelse af Guldberg.

Hækkerup: Ja, vi har en udtalelse fra Guldberg st. 70—71; den har jeg taget med, for jeg synes egentlig, den under disse

omstændigheder er så fornøjelig. De kender Ove Leif Guldberg?

Sehested: Ja.

Hækkerup: Ham har vi afhørt den 12. april, og han fortæller lidt om de forskellige mennesker, han har truffet og talt med, og så siger han, idet jeg spørger:

„Hækkerup: Har De været sammen med Sehested, den tidligere hofjægermester?

Guldberg: Ja, jeg har været sammen med ham på Vestre i sin tid, men ikke andet end i omnibussen frem og tilbage.

Hækkerup: De har ikke haft lejlighed til at tale med ham?

Guldberg: Ikke i fængslet.

Hækkerup: Har De haft lejlighed til at have forbindelse med ham, efter at De blev løsladt?

Guldberg: Jeg har talt med ham en enkelt gang; jeg traf ham sammen med Hartel.

Hækkerup: Var det et møde, De havde arrangeret?

Guldberg: Nej, det var på gaden, hernede på Strøget.

Hækkerup: Ellers har De ikke haft nærmere forbindelse med Sehested?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Det er også mit indtryk, at Sehested har en mere inferiør forbindelse med hele denne Rostocksag. På den anden side er han meget interesseret i den.

Guldberg: Dengang, på Vestre, fortalte han mig, at det var noget forfærdeligt sludder, det troede han ikke på. Det sagde han dengang.

Dommeren: Og det har været i 1946?

Guldberg: Det har været i 1946, ja.

Dommeren: Det er nemlig interessant, at Sehested kan sige i et brev her af 8. december 1950: Min holdning overfor regeringen i sommeren 1940 var således væsentlig påvirket af mit kendskab til Rostockmødet. I 1946 siger han, at det er noget sludder; i 1950 kan han sige, at han i 1940 vidste besked om det."

Sehested: Påstår Guldberg, at jeg i 1946 har talt med ham?

Hækkerup: Ja.

Sehested: Jeg husker altså ikke samtalen.

Hækkerup: Og han siger, at De udtrykkeligt har sagt, at De troede ikke på det dèr.

Sehested: Jeg kan tænke mig, at jeg har sagt — da har jeg selvfølgelig hørt om Guldbergs pjece eller...

Dommeren: Vi ved fra en anden af de tidligere internerede, at man i høj grad i disse internater beskæftigede sig med rygterne om Rostock.

Sehested: Men jeg troede ikke — det er den bedste forklaring, jeg i og for sig kan give, hvis jeg skal nærme mig den samtale, at jeg kunne ikke tro, at Munch og Zahle havde været der.

Hækkerup: Det siger De altså i 1946 overfor Guldberg?

Sehested: Jeg havde stor mistillid i fængslet til Guldberg, fordi han sagde, at Munch havde været dernede.

Dommeren: Altså det, han her mere drastisk siger: han sagde, at det var noget sludder.

Sehested: Ja, må jeg ikke først sige, at jeg kan ikke huske, at jeg har talt med Guldberg — det vil jeg først sige —, men jeg havde den opfattelse i den periode, at Munch næppe havde været der.

Hækkerup: Og så i 1950 skifter De opfattelse?

Dommeren: Det interessante er nemlig, at Guldberg er kommet til samme resultat en overgang. Da glider Munch ud af billedet, og man får Mohr i stedet, men så ved oplysninger herhjemmefra skifter Guldberg påny standpunkt, og så bliver det igen Munch.

Sehested: Jeg kan ikke tro, at det var muligt, at Munch var dernede, og heller ikke kammerherre Zahle, som jeg kendte ret godt. Det synes jeg var for usandsynligt. Jeg syntes ikke, det stemte med de forskellige indberetninger fra gesandtskabet, som jeg har læst i den tidligere beretning fra den parlamentariske kommission, hvor man sendte de forskellige bud til Munch.

Dommeren: I 1946 havde De jo ikke læst de beretninger?

Hækkerup: Jo, den første beretning kom i efteråret 1945.

Sehested: Dem havde jeg vel inde til min sag.

Hækkerup: Guldberg mener, det er i 1946, han taler med Dem.

Sehested: Det tør jeg ikke sige så bestemt, men jeg troede altså ikke, at Munch og Zahle havde været der. Jeg troede på det, jeg kalder Rostocksagen.

Dommeren: Når De siger Rostockmødet, lægger man jo det i det, som nu foreligger, dette møde, hvor Munch, Stemann og Lunding skal have været med. Rostock kan De

ikke selv udtale Dem om, selve Rostockmødet?

Sehested: Dommeren mener i maj 1940?

Dommeren: I det hele taget, når De skriver i december, så er Rostockmødet ikke noget, der eksisterer for Dem?

Sehested: Men i december 1950 forelå Schmidts erklæring.

Dommeren: Men Deres kendskab til Rostockmødet i 1940 er dog uafhængigt af, hvad Schmidt siger.

Sehested: Jeg erkender, at når jeg bruger ordet Rostockmødet dengang, så mener jeg forhåndsaftalen.

Hækkerup: Det er den 30. oktober 1950, De skriver dette: „Min holdning overfor regeringen i sommeren 1940 var således væsentlig påvirket af mit kendskab til Rostockmødet", men deri må vi altså kun lægge, at det er Deres kendskab til forhåndsaftalerne?

Sehested: Ja, som man nu senere betegner som Rostockmødet.

Hækkerup: Men må jeg så stille spørgsmålet rent konkret: Hvornår hørte De første gang om det, vi kalder det egentlige Rostockmøde?

Sehested: Det har jeg læst i Guldbergs pjece.

Hækkerup: Og ikke før?

Sehested: Ja, det er forfærdelig svært for mig at sige. Hvornår har jeg læst Guldbergs pjece første gang? Hvornår kan jeg have læst den første gang? Jo, det ved jeg, den har jeg læst i Vestre Fængsel.

Hækkerup: Ja, men det egentlige Rostockmøde har De først kendskab til efter befrielsen?

Sehested: Ja, jeg har ikke set noget sted i mine breve og notater, som der er masser af, hvor jeg nævner ordet Rostock.

Hækkerup: Nej, det er der nemlig heller ikke. Men det er det, som undrer mig lidt, at Juul, Villestrup, kan komme så detailleret med det, og at Flemming Dahl så detailleret kan hævde, at det er en viden, de har fra Holstein.

Sehested: Det undrer også mig. Nu talte jeg jo med Axel Juul om det, da jeg tilfældigt kom derop til en familiefest. Dèr siger han dette om den 17. marts, og nu ved jeg, hvordan der bliver spurgt herinde, det med Schmidt, og jeg siger så: Hvordan kan du huske, at det var den 17. marts?

Hækkerup: Har De spurgt Schmidt om det?

Sehested: Nej, det har jeg spurgt Juul om, vi kommer om aftenen til at tale om det, og jeg siger: ja, du sagde i november noget interessant, dengang jeg var heroppe til jagt, hvordan var det egentlig? Jo, det var egentlig sådan, sagde han, at jeg gik først til Frits Clausen, at han skulle ophæve partiet; det ville han ikke rigtig, og så gik jeg til Holstein, men han syntes ikke, man skulle ophæve partiet, og han fortæller om Rostockmødet og fortæller, at den 17. marts havde der været et møde i Rostock, eller en lignende by, og dèr havde været en del mennesker. Jeg siger: hvordan i alverden kan du huske, at det var den 17. marts? Jo, det kan jeg huske, fordi min svoger, oberst Thaulow — jeg tror ikke, han var på talefod med ham dengang, men gennem ham vidste han, at kongen først havde fået denne sag at vide om morgenen den 9. april, og så harmede det mig, at denne regering, som havde vidst det så længe før, ikke havde fortalt kongen det. Sådan svarede han mig, og det var ret logisk, fordi han svarede uden at tænke sig om, da det forekom mig så usandsynligt, at han kunne huske den 17. marts, på samme måde som folketingsmanden siger: det er mærkeligt, at De skriver, De kan huske ordet Rostockmødet, for jeg kan ikke huske, at jeg har hørt ordet før meget senere.

Hækkerup: Nej, og det tror jeg, forsåvidt angår Flemming Dahl, heller ikke på. Jeg tror, han blander det sammen med, hvad han senere har hørt. Men vi kan fastslå, at det egentlige Rostockmøde hører De først om efter befrielsen, men at De mener under besættelsen at have fået den opfattelse bibragt fra forskellig side, at der var en forhåndsaftale om besættelsen?

Sehested: Ja, at der havde været en bestemt lejlighed, hvor besættelsen var blevet forud aftalt. Man må gå ud fra, at jeg ved det samme, som Hartel ved, og der er to protokollater fra møder i anledning af de forhandlinger, der dengang blev ført, hvor Hartel netop siger — det ene sted siger Hartel: aftalerne, der er truffet om besættelsen, er ikke blevet ordentlig overholdt, fordi der blev gjort modstand, der blev gjort for længe modstand, og det skulle have bragt regeringen i særlige vanskeligheder overfor tyskerne, det samme som der står i Christmas Møllers brev, som han har fra Hartel, men jeg har det også andre steder fra Hartel.

Dommeren: Men Hartel har jo forklaret i 1946, at Holstein fortalte, at han „selv havde fået underretning om, at danske udsendinge omkring midten af marts havde været tilkaldt til en forhandling med Himmler om besættelsen af Danmark, og at Holstein gik ud fra, at de danske forhandlere på dette møde havde fået at vide om de tyske planer".

Sehested: Ja, gik ud fra.

Dommeren: Altså, det er det løseste snak.

Hækkerup: Vi har jo Hartels egen gengivelse af hans samtale med statsminister Stauning den 20. maj 1940. Dèr antyder han ikke med et ord, at han havde kendskab til en sådan forudgående aftale, og det ville dog være meget væsentligt, når han taler med statsministeren for at få ham til at gå.

Sehested: Jeg har en ekstrakt, hvor Hartel netop siger dette, at man gjorde for megen modstand, så forhåndsaftalen kunne siges ikke at være blevet opfyldt fra dansk side.

Hækkerup: Det er rigtigt, det siger han også i sin samtale med statsministeren. Han siger:

„Hartel: Har regeringen ikke selv sat sig udenfor denne aftale derved, at der trods aftalen blev ydet modstand i Sønderjylland?

Stauning: Denne modstand blev ydet, fordi tyskerne var trængt ind over grænsen, inden aftalen forelå."

Det refererer jo alene til forhandlingen den 9. april om morgenen. Det ligger helt klart. Men i denne forbindelse vil jeg gerne spørge Dem: De har sendt generalmajor Gørtz et brev — jeg kan ikke se, hvornår det er fra, men det må være første halvdel af maj 1940, og De skriver bl. a.:

„Jeg spurgte hr. generalmajoren, om der forelå beviser for forræderi. Dette mente De ikke var tilfældet, disse beviser foreligger nu."

Hvad ligger der i det?

Sehested: Det viser jo tydeligt, at jeg mente, at der var beviser på det tidspunkt. Det kan jo ikke være mere klart.

Hækkerup: Det gør det nu ikke, for det, De taler om, refererer sig i virkeligheden til, at De vil have en udrensning indenfor hærens og flådens ledelse.

Sehested: Ja, på grund af det forræderi.

Hækkerup: Det er altså det med, at Rechnitzer åbnede søfæstningen.

Sehested: Ja, de ting, jeg sigter til — ja, det kan man jo godt sige. Der ligger ikke deri netop, at der på en eller anden dato i forvejen, men at der må have været en eller anden forståelse. Længere kan jeg ikke sige at de udtryk rækker: at det er sket i forståelse. Hvis det er sket i forståelse, må det også være en aftale.

Hækkerup: Men hvis vi virkelig tænkte os, at det var sket i en sådan forståelse, ville De så have kritiseret regeringen for dens holdning?

Sehested: Jeg ville synes, at regeringen gjorde det eneste rigtige. Jeg er ikke sådan militarist, som man siger; jeg synes, at med den tilstand, vort forsvar var i, var det det eneste mulige, og jeg synes, det var uhyre fornuftigt endda, at man sikrede sig så langt tilbage som den 17. marts, at man ikke risikerede, at de smed nogle bomber i hovedet på os.

Hækkerup: Forholdet er det, at De dengang ønskede en alliance med Tyskland, så derfor ville det være det værste for Dem, der kunne ske politisk, hvis regeringen havde gjort det.

Sehested: Ja, så klog er jeg ikke på politik. Jeg kan se, det er rigtigt, når De siger det, men jeg er jo ikke politiker.

Dommeren: Hartel siger st. 94: „Efter Sehesteds referat mente han ikke det var tilfældet", altså at der var et forræderi. „Disse beviser foreligger nu, siger Sehested". Så har De ikke noget bestemt bevis at henvise til?

Sehested: Når jeg har skrevet det brev til Gørtz, har jeg ment, at jeg kunne komme med beviserne. Det var muligt dem, Frits Clausen mente at have.

Dommeren: Men De havde dem ikke?

Sehested: Jeg ville jo risikere at komme op til Gørtz og skulle lægge dem på bordet. Jeg var jo hos ham engang, og han afslog forresten ikke at gå med i en regeringsdannelse. Jeg var ikke meget inde i en regeringsdannelse, for det var en sindssyg tanke, at Knud Bach skulle være regeringschef; det var en ren utopi; men nu havde jeg flere medarbejdere, og nu syslede jeg med dette, og så skal man jo ikke altid sige: det vil jeg ikke gå med til.

Hækkerup: Men når De siger: nu foreligger beviserne, ligger det nær at antage, at hvad De tænker på er rygterne om, hvad der er sket på Middelgrunden og ved Gedser og andre steder. Dèr ligger det nær at antage

at De næppe ville kritisere regeringen for en forudgående aftale.

Sehested: Jeg er ikke i stand til at rekonstruere, hvilke beviser det er. Der kan være begge muligheder.

Dommeren: Det kan ikke være så stærkt, hvis De ikke kan huske det. Hvis det er sådan, at With har sagt noget til en og denne har sagt det til en anden, så er det ikke så stærkt.

Sehested: Det er måske snarere noget, Frits Clausen har sagt i den forbindelse.

Hækkerup: Der er en anden ting, jeg gerne vil drøfte med Dem. I brevet af november 1946 skriver De videre:

> „Iøvrigt skal jeg tilføje, at den mystik, der hviler over de nærmere omstændigheder forud for den 9. april, sikkert vil kunne hæves i væsentlig grad, hvis man indhenter vidnesbyrd fra forskellige daværende tyske embedsmænd, der efter hvad der for mig ligger oplyst, ganske nøje kan berette om omfanget af den underretning, den danske regering havde i tiden forud for besættelsen om tyskernes hensigter."

Hvad er det for tyske embedsmænd, De tænker på?

Sehested: Det må vel være de samme, som jeg i skrivelsen et år senere beder landsretten afhøre, særlig dr. Jacobsen og Bengelsdorf.

Hækkerup: Ja, det er skrivelsen af 8. januar 1948 til Østre Landsret, 9. afdeling. Dèr nævner De, at vedrørende forhåndsaftaler om Danmarks besættelse vil De have ført som vidner Obersturmbannführer dr. Jacobsen — det er altså den Jacobsen, vi har i Olesens bog — endvidere Grothmann, som Guldberg nævner som deltager i mødet, men som senere er gledet ud af billedet; så nævner De Fritz Bengelsdorf, Sturmbannführer, nu toldinspektør i Hamburg. Hvad Jacobsen og Grothmann angår, eksisterer de. Bengelsdorf kan vi ikke finde. Er De sikker på, at han eksisterer?

Dommeren: Der er nogen, der har fortalt Dem, at han nu er toldinspektør i Hamburg?

Hækkerup: Han kendes ikke, både det tyske og det engelske politi har ledt efter ham. Så vi kan ikke gøre Dem den tjeneste at afhøre ham.

Sehested: Bengelsdorf kender jeg nærmest gennem Simonsens beretning.

Hækkerup: I „Fra utrykte Kilder" nævnes også Bengelsdorf. Det er dog vist kun i en note.

Sehested: Jeg havde vist på daværende tidspunkt Elo Simonsen, han havde nogle rapporter, som nu er offentliggjort; dem kendte jeg på det tidspunkt. Jeg har ikke noget kendskab af anden art til Bengelsdorf, end at Simonsen havde fortalt, at han havde meget med ham at gøre. Men det, Bengelsdorf siger, er ikke i og for sig helt det samme, Rostocksagen.

Hækkerup: Her nævnes hos Olesen, at Bengelsdorf,

> „der ikke tidligere har været nævnt i denne fremstilling, har udtalt, at han ca. tre uger før besættelsen sammen med seks eller syv andre generalstabsofficerer var blevet kaldt til Rostock. Her fik de til opgave at tilrettelægge opmarchen mod Danmark".

Jeg må altså tro, at han har været generalstabsofficer?

Sehested: Ja, det må man tro efter dette.

Hækkerup: Men vi kan ikke finde ham, så vi kan ikke gøre Dem den tjeneste at afhøre ham. Derimod har vi afhørt efter Deres ønske sekretær Ernst Berg, admiral Rechnitzer, Hartel og With, altså om den episode på rigsdagen, hvor With møder Hartel umiddelbart efter besættelsen.

Dommeren: Må jeg lige sige, mens jeg husker det: De skriver i Deres skrivelse til mig, at der

> „foreligger en erklæring fra en tysk embedsmand, der var personlig referent hos Himmler, og som udtaler, at „den tyske besættelse af Danmark var sket efter forudgående aftale („Fühlungnahme") og i forståelse med den daværende danske regering, som derfor også havde kunnet blive siddende efter besættelsen"."

Hvem er det?

Sehested: Det må være Meine.

Hækkerup: Hans erklæring har vi; den siger ingen ting. Det er min opfattelse.

Sehested: Det er den, jeg sigter til.

Dommeren: Det er den, som Olesen havde? (Overrækker den).

Sehested: Har den ikke været offentliggjort?

Dommeren: Efter at Olesen har udgivet sit skrift.

Hækkerup: Den er kommet i „Revision". Den erklæring kender vi

Sehested: Det er den, jeg sigter til.

Hækkerup: I Deres brev af 8. januar 1948 til Østre Landsrets 9. afdeling, hvor De beder om at få ført disse vidner, slutter De med:

„Det er for mig oplyst, at der fra de tyske arkiver er hentet materiale, der beviser forhåndsfølere om besættelsen."

Har De nogen erindring om det? (Overrækker brevet).

Sehested: Jeg kan ikke huske, hvad der er i de tyske arkiver om besættelsen.

Hækkerup: Altså om forhåndsfølere om besættelsen.

Sehested: Jeg kan ikke huske nogen steder i det, jeg har set af de tyske arkiver.

Hækkerup: Vi har jo haft lejlighed til at studere en række af de tyske dokumenter, og af dem fremgår det blændende klart, at der kan ikke have været forhåndsfølere.

Sehested: Jeg kan ikke henvise til noget sted i de tyske arkiver.

Hækkerup: De er ikke klar over, hvad det hentyder til? Når De i Deres brev af 30. oktober 1950 iøvrigt henviser til tyske vidner, om hvilke De siger, at flere af dem har deltaget i Rostockmødet, går jeg ud fra, at De her tænker på Jacobsen i hvert fald.

Sehested: Dèr tænker jeg på Jacobsen.

Hækkerup: Grothmann er jo gået ud af billedet.

Sehested: Ja.

Hækkerup: Så er der Brandt. Han er død.

Sehested: Ja.

Hækkerup: Bengelsdorf har jo ikke selv deltaget?

Sehested: Nej.

Hækkerup: Det er altså dr. Jacobsen, De tænker på. — Så vil jeg nævne det sidste brev, De har sendt den parlamentariske kommission, brevet af 8. december 1950. Der er en enkelthed, jeg gerne vil spørge om. De siger:

„D'Herrer Munch, v. Stemann og Lunding er afhørt af Kommissionen om andre Sager, men deres paastaaede Benægtelse af at have deltaget i Rostockmødet er ikke medtaget i det stenografiske Referat af deres Forklaringer til Kommissionen."

Dèr vil jeg gerne sige, at der er jo sket det lidet heldige, at man, da sagen om Rostockmødet kom frem, anså den for at være af så ringe betydning og rygterne for så urigtige, at man ikke lod dr. Munch afhøre dengang. Han er blot indkaldt til en forhandling med kommissionens formand og næstformand og har dèr dementeret, og det er nu kommet i bind III A. Lunding har vi afhørt her, og fra Stemann har vi indhentet dementi, støttet af hans to daværende adjutanter.

Dommeren: Der er kommet yderligere to adjutanter, der kan fastlægge, at de var sammen i ministeriet den 17. marts 1940.

Hækkerup: Og Lunding har vi afhørt her; det vil komme til sin tid. — Så vil jeg nævne et par småting i den bog, De har skrevet.

Sehested: Det er ikke den bog, jeg har skrevet. Den er meget forvansket. Jeg har skrevet en bog: „Sandheden om den 9. April"; den er fremlagt i retten og tildels udleveret til pressen efter at have været fremlagt i retten, og den har været duplikeret i ca. 200 eksemplarer. Det er den, som er gået videre; på grundlag af den er den svenske bog skrevet, men stærkt forvansket og forkortet.

Hækkerup: Det er ikke faldet mig ind, for der er indledning til den o. s. v.

Sehested: Ja, men sådan ser den rigtige bog ud. (Foreviser denne). Der er f. eks. en helt anden kapitelinddeling.

Hækkerup: Det er bare nogle enkeltheder, jeg vil spørge om, fordi jeg ikke er klar over, hvad det drejer sig om.

Sehested: I de fleste tilfælde vil det jo være afskrift eller oversættelse.

Hækkerup: De citerer, at Renthe-Fink har aflagt vidnesbyrd om, at det var Stauning og ikke tyskerne, der tog initiativet til ikkeangrebspagten. Det interesserer mig nu ikke så forfærdelig meget, men så står der side 42: „Siden 1937 stod Stauning gennem bl. a. en dr. Jacobsen i hemmelig forbindelse med tyskerne". Hvem har De det fra?

Sehested: Det har jeg hørt i fængslet, at Vinding Kruse skulle have forestillet dr. Jacobsen for Stauning, og han skulle have spillet en temmelig stor rolle. Men det har jeg ikke senere kunnet få bekræftet.

Dommeren: Vinding Kruse?

Sehested: Ja, sådan er det fortalt mig engang, og derfor er det gået ind i bogen. Jeg siger på forhånd i begyndelsen, at jeg ikke har kildemateriale, jeg fortæller det, som det er min opfattelse, så må det senere berigtiges, hvis det er forkert. Jeg har hørt, det skulle være den samme dr. Jacobsen; det har jeg hørt fra et par stykker. Altså, dr. Jacobsen har været nævnt som en slags kontaktmand før besættelsen. Men det har jeg ikke nogen som helst hjemmel for.

Hækkerup: Han nævnes igen side 85, hvor han er Obersturmbannführer. Han er vel

ikke identisk med Rudolf Jacobsen? For så bliver det spændende.

Sehested: Det er ham, men...

Dommeren: Men De ved det ikke?

Sehested: Det meddeltes, dengang det kom ind i bogen, og jeg har ikke noget for det, om jeg så må sige, jeg kan ikke bestyrke det på nogen måde. Men det er den samme mand, der sigtes til, for det var altså en af de såkaldte eksperter for Danmark, ikke sandt? ligesom Riedweg.

Hækkerup: Det var blot det, jeg ville sikre mig, at det var den samme mand. — Endelig har De nogle bemærkninger om Ernst Berg og de oplysninger, han har givet Dem. Dèr skriver De, at Berg havde allerede før den 9. april på Staunings fortrolige meddelelser forstået, at en okkupation var at vente. Har Berg sagt det til Dem?

Sehested: Nej, jeg har ikke set Berg i fængslet. Det har jeg vistnok — jeg har tænkt det efter —, det harjeg vistnok fra min sagfører. Kan det ikke fremgå fra den særlige undersøgelseskommission? Har der ikke været noget om det? Han er jo blevet afhørt til den særlige undersøgelseskommission i Lindbergsagen. Jeg mener at erindre, at jeg har fået det fra min sagfører.

Dommeren: Thøger Nielsen var jo hos Cohn.

Hækkerup: Jeg lægger ikke så meget vægt på det. Vi har afhørt Berg om det, og han mener, at det er gengivet for stærkt; sådan har han ikke villet udtrykke det.

Dommeren: Og han har ikke sagt det til stamhusbesidderen?

Sehested: Nej, for jeg har ikke truffet ham.

Hækkerup: Så skriver De:

> „Jeg beklager i dag disse stærkt personlige angreb på personer, såsom Hedtoft, Hartvig Frisch" o. s. v. „Man må imidlertid ikke glemme, at man dengang ikke anede noget om Staunings vidtgående realpolitiske planer, hans kollaborationslinie, men troede i stedet, at regeringen ville tillade et ukontrolleret underjordisk arbejde mod tyskerne."

Jeg nævner det bare, fordi det strider helt mod troen på, at der var en forhåndsaftale. Men det, der virkelig interesserer mig i Deres bog, er den episode, hvor De siger, at

> „det er mig bekendt, at kongens første tanke var at lade arrestere Munch og militærledelsen den 9. april".

Hvor har De det fra?

Sehested: Det kan jeg ikke huske, men jeg havde mange forbindelser med hoffet dengang. Jeg havde bl. a. 5 samtaler med kabinetssekretæren i den første periode. Jeg kan ikke huske det.

Hækkerup: Da vi afhørte Hartel — da havde jeg ikke læst Deres bog —, nævnte han, at han fra Dem vidste, at kongen havde den tanke den 9. april om morgenen; han siger nu ikke militærledelsen, men alene, at kongen ville lade Munch arrestere. Så gik jeg ham nærmere på klingen, idet jeg først fik det fejlagtige indtryk, at han ville lade mig forstå, at De havde denne viden fra kabinetssekretær C. P. M. Hansen eller kammerherre Bardenfleth, men det frafaldt han.

Sehested: Det kan jeg ikke sige, men det er en af de ting, der har givet mig en indre sikkerhed for, at...

Hækkerup: De havde en søster, der var hofdame.

Sehested: Ja, men det er ikke fra hende, for hun talte ikke om tingene.

Hækkerup: De mener heller ikke, at det var nogen af de to kabinetssekretærer?

Sehested: Det kan jeg ikke sigte dem for.

Hækkerup: Det ville også være ganske forbløffende, om de havde vovet at fortælle noget sådant.

Sehested: Det har jeg heller ikke antydet, men jeg kendte jo mange mennesker i hoffets kreds. Nu vil jeg ikke begynde at nævne navne til det stenografiske referat, men jeg kendte så mange mennesker, officerer og alle mulige. Hvem der har sagt det, ved jeg ikke.

Hækkerup: Har De forsøgt at verificere det?

Sehested: Jeg kan bekræfte det udfra — jeg vil jo gerne, jeg er jo kommet her for at fortælle det, jeg ved, ikke sandt? jeg tror nok, jeg kan føje lidt til her. Det er blevet sagt mig fra en kilde, som jeg vil anse for absolut god, at Hans Majestæt den samme morgen har sagt, at han ville arrestere Alsing Andersen. Det er noget, jeg har hørt fornylig.

Hækkerup: Den kilde vil De ikke opgive?

Sehested: Det *kan* jeg ikke, men jeg blev højst forbavset — ja, ikke forbavset i og for sig, for det stemte jo meget godt.

Hækkerup: Nu er det altså både Munch og Alsing Andersen og militærledelsen.

Sehested: Munch og militærledelsen har jeg skrevet i min bog. Det kunne jeg huske.

Får man at vide noget så sensationelt som det, glemmer man det ikke.

Dommeren: Der er det, at når man skriver noget sådant, skulle man rigtignok have lidt bedre grundlag, hr. stamhusbesidder, end blot nogle rygter, uden at man aner, om de er sande eller ikke. Det bliver jo Dichtung und Wahrheit, navnlig Dichtung, synes jeg.

Hækkerup: De kan ikke huske, hvem der sagde det dengang?

Sehested: Nej.

Hækkerup: Og De vil ikke sige nu, hvem der har sagt, at Alsing Andersen skulle arresteres?

Sehested: Jeg vil hellere lade mig hugge i stykker end sige det, når en ven siger det til mig. Jeg kan sige så meget, at det var en meget høj officer, kongen har sagt det til, og det er altså sandt.

Hækkerup: Kender De en mand, der hedder Keil, Helge Rudolf Keil?

Sehested: Jeg kan ikke huske fornavnene. Jeg kender en mand, der hedder Keil, som vistnok er på Risskov, på psykopatanstalten.

Hækkerup: Ja, han lider af fængselspsykose og er indlagt.

Sehested: Ja, han var jo sindssyg.

Hækkerup: Ja, jeg havde nær sagt, det må hr. Sehested da håbe, for det er et skrapt brev, han har sendt. Jeg vil gerne have lov at læse det op:

„Da jeg gennem Pressen og Radioen er blevet orienteret om de af Hrr. A. Olesen og andre Personer fremsatte Beskyldninger og Rygter ang. fhv. Minister P. Munchs Deltagelse i det saakaldte „Rostock Møde", vil jeg gøre opmærksom paa, at jeg med Sikkerhed ved det hele er konstruerede Forklaringer, der skulde tjene bestemte Formaal. Allerede i 1947, da min Sag blev behandlet ved Københavns Politi, kunde jeg i Vestre Fængsel følge det „Spil", Hofjægermester Sehested og Hr. Hartel førte for at konstruere en holdbar Forklaring, der kunde skabe Mystik om, under hvilke Former den tyske Besættelse af Danmark var foregaaet. „Danskerne skulde have forhandlet i Rostock", saaledes ønskede man det skulde se ud. Da Løjtnant Ove Guldberg udsendte sin Pjece, der vistnok blev stilet til Kongen, rettede Sehested Henvendelse til mig og forsøgte at faa mig til at præparere den nu henrettede Ib Birkedal Hansen, til at fremsætte Beskyldninger mod Danske Officerer i Forbindelse med det opdigtede Rostock Møde.

Jeg afviste Sehesteds Henvendelse, men har senere under mit Ophold i Statsfængselet i Horsens, hvor jeg var paa Sygehuset sammen med Sehested, faaet lange Forklaringer om, at Planen skulde være at skabe Uro og Mystik om 9. April 1940, og de Herrer derved selv vilde faa forbedret Deres Stilling."

Og så forklarer han, at når han skriver dette brev, er det, fordi han har den opfattelse, at nu må dette udrensningsproblem falde til ro. Kan De godkende dette, eller er det en sindssygs fantasi?

Sehested: Han er fuldkommen sindssyg. Han har fået en splint i hovedet. Jeg havde så ondt af ham, fordi han havde disse anfald af hjernehistorie. Jeg har boet ved siden af ham i længere tid, og man var altid bange for, at han skulde tage sig af dage.

Hækkerup: Ja, det fremgår også af den erklæring, vi har fra den pågældende læge, at han netop led af det, at han mishandlede sig selv. Men kan De erindre noget som helst om, at De er kommet til ham og har forsøgt via ham at få forbindelse med Ib Birkedal Hansen?

Sehested: Nej, det kan jeg på det bestemteste benægte, at jeg overhovedet kunne tænke mig at søge forbindelse med Birkedal Hansen. Jeg ved ikke noget om Birkedal Hansen, andet end hvad jeg har læst i bladene.

Hækkerup: Har De truffet denne Keil senere i statsfængslet i Horsens?

Sehested: Ja, jeg har set ham på sygehuset. Jeg lå jo hele tiden på sygehuset selv. Jeg har set ham på sygehuset.

Hækkerup: Har De dèr drøftet dette Rostockmøde med ham?

Sehested: Det kan jeg absolut ikke huske noget om, om der i haven er blevet talt om Rostockmødet og han har stået i nærheden. Det kan jeg ikke benægte, men jeg har ikke drøftet det med ham.

Hækkerup: Jeg nævner det bare — det kan jeg godt sige rent ud —, fordi jeg har den ganske bestemte opfattelse, at der her er tale om et komplot, at det er folk, som har en personlig interesse i at få disse rygter til at gå. — Jeg vil gerne spørge Dem: Hvor meget har De betalt Olesen for den pjece, han har udsendt?

Sehested: Jeg har overhovedet ikke betalt Olesen noget for den pjece, da jeg netop har modarbejdet, at disse erklæringer, som jeg jo altid ville bruge i forbindelse med genoptagelsen af min sag, skulle offentliggøres. Men jeg har støttet Olesen som en af de fornemste eksponenter for det arbejde, der bliver gjort.

Hækkerup: Olesen har som vidne forklaret, at han har fået økonomisk støtte fra Dem til udgivelse af sin pjece.

Sehested: Ikke specielt til pjecen.

Hækkerup: Det siger han.

Sehested: Det må være en misforståelse. Jeg har jo f. eks. fået de erklæringer, som jeg har videregivet til ankenævnet; dem har jeg delvis fået fra Olesen, og jeg har støttet Olesen, ligesom jeg har støttet Kofoed Jensen og efter ringe evne dem, jeg kunne støtte, og som arbejdede for vor sag. Men jeg har taget bestemt afstand fra, at disse ting skulle offentliggøres.

Hækkerup: Hans vidneforklaring lyder på, at han fik økonomisk støtte af Dem til udgivelse af pjecen.

Sehested: Nej, ikke til udgivelsen. Hvis man siger, at jeg har støttet ham i det arbejde, der skulle føre til....

Hækkerup: Men økonomisk?

Sehested: Ja, økonomisk — der skulle føre til oplysning om Rostocksagen, fordi jeg skal bruge det til min sag — jeg må jo arbejde for at skaffe mig de oplysninger, jeg mener har betydning for min sag. Det er det eneste, der interesserer mig i dette her.

Hækkerup: Javel, for Olesen har naturligvis haft nogle omkostninger; han har jo rejst til Tyskland for at indhente erklæring fra Jacobsen, Grothmann og flere andre. Det er altså det, De har ydet ham støtte til?

Sehested: Jeg mener ikke, at jeg har ydet ham støtte til noget bestemt, andet end at jeg har støttet ham i hele hans arbejde; og han har også været klar over, at jeg var interesseret i, at Rostocksagen skulle opklares, men ikke i den form, at der skulle udgives en pjece om det.

Hækkerup: Men De har ydet ham økonomisk støtte?

Sehested: Jeg har ydet ham økonomisk støtte.

Hækkerup: Er det en hemmelighed, hvor meget det var?

Sehested: Det er det mig umuligt at sige, for det er over et års tid.

Hækkerup: Er der flere andre, De har ydet støtte til i den kreds?

Sehested: Ja, jeg kan huske, da der var et stort møde i Odd Fellow Palæet, hvor bl. a. Knud Kristensen talte, da støttede jeg Kofoed Jensen, for at det møde kunne blive afholdt, og jeg har såvidt muligt efter evne støttet de folk, som trængte til hjælp, eller som kunne gøre noget for vor sag.

Dommeren: Må jeg lige referere, hvad Olesen siger — stenogr. referat st. 202—203:

„Hækkerup: Har De med ham drøftet indholdet af denne bog?

Olesen: Det har jeg forsåvidt, men vi var uenige om udgivelsen af bogen, for Sehested mente, at de erklæringer, som var indhentet, det materiale, der var, burde man underhånden henvende sig til regeringen med. Han mente for det første, at der blev opnået mere ved det, og det var jo også lettere. Dèr var jeg uenig med Sehested. Vi havde en ret skarp brevveksling i den anledning.

Hækkerup: Har Sehested bidraget til udgivelsen af denne bog?

Olesen: Nej, se ikke direkte — ja, man kan godt sige direkte. Se, jeg havde opfordret ikke alene i „Revision", men også i en henvendelse til de folk, vi nu har ud over landet, til støtte til arbejdet i al almindelighed, og dèr tænkte jeg i særdeleshed på Rostockmødet, uden at jeg naturligvis kunne nævne direkte, hvad det drejede sig om. Det har jeg gjort senere. Det står oplyst vist også i forordet til Rostockbogen. Og dèr har jeg også fået et bidrag af hr. Sehested."

Sehested: Ja, jeg har altså, som jeg også lige sagde, støttet Olesen i det hele taget i hans arbejde, og da han har støttet mig med at skaffe erklæringer, har jeg jo også fundet det rimeligt, at jeg støttede ham, det jeg kunne, men altså ikke til udgivelsen af bogen, da jeg har taget afstand derfra. Jeg har skrevet selv, jeg har selv en stor bog, som har været forelagt justitsministeren, hvor der står om alle de ting, jeg ved, men altså ikke som dengang jeg ikke havde adgang til kilderne, men på grundlag af de kilder, jeg har. Den har jeg forelagt justitsministeren, og jeg har den 19. april f. å. skrevet til finansminister H. C. Hansen, at jeg henstillede, om der ikke kunne komme nogen forståelse, idet jeg henviste til det materiale, jeg havde, bl. a. i de tyske arkiver, om Laurits Hansen, om Bindslev, om den

officersgruppe, der forhandlede med Frits Clausen om statskup, og de ting, jeg havde bl. a. fra de tyske arkiver. Og jeg skrev dengang, at jeg ville ikke have, at disse ting skulle offentliggøres, uden at regeringen kunne tage stilling til det, og så har jeg sendt bogen til justitsminister Steincke.

Dommeren: Altså, med hensyn til Rostockmødet har De ikke noget materiale, der kan hjælpe os, for det, vi har fået her, er jo mere — hvad skal vi sige? — rygter, De har hørt.

Sehested: Jeg har et kapitel om Rostockmødet, men det giver ikke andet, end hvad jeg har sagt i dag.

Dommeren: Er vi ikke enige om, at der er ikke så mange kendsgerninger?

Sehested: Jeg har jo været fuldt overbevist om, at der har været forhåndsaftale, og det har jeg givet udtryk for i 1940 i så mange tilfælde, men jeg troede ikke på Munchs nærværelse, før jeg hører, at Schmidt hævder at have mødt ham. Siden den tid har jeg troet på sagen.

Dommeren: Nu har Schmidt jo ikke datoen. Den har han fået fra dr. Jacobsen.

Sehested: Det forstår jeg.

Hækkerup: Jeg kan godt sige, at der er ikke blevet ret meget tilbage af Schmidts erklæring. Det vil vise sig, når vi offentliggør det.

Sehested: Er det ikke et vidne, det beror på? Så kan man sige, at han har en dårlig hukommelse eller en god hukommelse, men et vidne siger: jeg har mødt Munch.

Dommeren: Men det, vi må holde os til, er hans erklæring, og dèr må vi sige, at det er sagt væsentlig stærkere, end han her kan fastholde det.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 16,25.

Mandag den 18. juni 1951, kl. 10.

For kommissionsdomstolen mødte påny som vidne Ove Leif Guldberg.

Dommeren: Det er en fortsættelse af vidneafhøringen, så De er klar over Deres pligt til at tale sandhed.

Hækkerup: Det er en supplerende afhøring om forskellige enkeltheder. Jeg vil gerne begynde med at spørge Dem, om vi sidste gang har fået rigtigt fat i, hvor De var, da De kom tilbage fra Tyskland. Jeg har fået fat i det således, at De var på Alsgades skole, fra De kom fra Tyskland lige før jul 1945 og indtil midt i marts 1946.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Hvorefter De kom til Vestre Fængsel og var der til omkring november 1946?

Guldberg: Jeg kan ikke huske, om det var november. — Nej, har det ikke været august 1946? Jeg kan ikke huske det mere nøjagtigt.

Hækkerup: Hvis det er august, passer det meget bedre, for ellers bliver der en vanskelighed med, hvornår De har truffet Hartel. Når jeg har noteret november, var det, fordi De dengang sagde, at De mente, De var ca. 8 måneder på Vestre Fængsel. Men det kan vi rette til august?

Guldberg: Ja, det er muligt. Jeg kan ikke huske det nøjagtigt.

Hækkerup: Hartels første brev er nemlig dateret i august 1946, den 29. august.

Guldberg: Så er det nok august.

Hækkerup: Derefter kommer De på Sundholm, hvor De sidder til februar 1947?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Da dommen faldt. Senere kommer De til Horserød.

Guldberg: Ja, dagen efter.

Hækkerup: Og dèr sidder De så til oktober 1947?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Og i Vestre en måned og kommer derefter til Faarhus indtil løsladelsen i juli 1948?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Så vil jeg gerne se at komme til klarhed over, hvem af de folk, vi interesserer os for, De har været sammen med de forskellige steder. Nu er jeg blevet klar over, at Hartel har De truffet på Sundholm allerede i august 1946.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Forinden den tid har De ikke truffet Hartel?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Det stemmer også med hans oplysninger. Jeg vil gerne spørge, hvor De har truffet Winding Christensen. Er det først i Horserød?

Guldberg: Ja, det er først i Horserød.

Hækkerup: Det stemmer også med, at hans skrivelse er dateret i det tidsrum. Så er der grev Schimmelmann. Har De været sammen med ham på Sundholm?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Også i Horserødlejren?

Guldberg: Ja, vi kom derop samme dag fra Sundholm.

Hækkerup: Så er der Flemming Dahl. Kan De erindre, hvor De traf ham?

Guldberg: Det var vist i Horserød. — Ja, vent lidt, jeg har vist talt med ham på Sundholm, jeg tror på Sundholm første gang og så senere i Horserød.

Hækkerup: Endelig er der Sehested.

Guldberg: Sehested har jeg kun talt med en enkelt gang, i omnibussen fra Politigården til Vestre Fængsel.

Hækkerup: Så vil jeg gerne vide, om De har haft forbindelse med nogen af disse folk efter løsladelsen, navnlig med Winding Christensen?

Guldberg: Jeg har truffet Winding Christensen på gaden og talt med ham, og vi har spist frokost sammen en enkelt gang, men det ligger en halvandet—to år tilbage. Jeg har ikke talt med ham i lang tid.

Hækkerup: Har De ved den lejlighed drøftet med ham disse problemer her?

Guldberg: Ja, det har vi vist nok gjort ind imellem.

Hækkerup: Jeg kommer lidt nærmere ind på det senere. Der er nogle enkeltheder i Deres forklaring, jeg gerne ville drøfte med Dem. De har forklaret, at De ikke havde ansvaret for udsendelsen af vandrebrevet i fastelavn 1948, og De sagde under afhøringen her: Da sad jeg i Faarhus, jeg havde intet med det at gøre. Men så siger De: Det var en mand, der skrev mit brev til kongen af oppe i Horserød, og så har han benyttet det. Erindrer De, hvem det har været?

Guldberg: Der er flere, der har skrevet det af. Den eneste, jeg kunne tænke mig det nærmere kunne være, er muligvis Poul C. Rasmussen. Ham sad jeg på stue sammen med. Men der var altså flere, der skrev det af dengang; det behøver ikke at være ham.

Dommeren: De forstår, De skriver her i august 1950: „mit brev til kongen", og vandrebrevet er jo brevet til kongen.

Guldberg: Ja, det er brevet til kongen.

Dommeren: Dèr siger De, at De selv har offentliggjort det: „offentliggjorde jeg mit brev til kongen af 25. juni 1947".

Guldberg: Det passer ikke; det er nærmest skrevet således, fordi jeg mener, det ser noget mærkeligt ud, hvis jeg skriver, at det blev offentliggjort af en anden.

Hækkerup: Det er også et brev, jeg vil komme tilbage til. Nu er det ikke så væsentligt, for vandrebrevet indeholder jo det samme som Deres brev af 25. juni 1947. — Erklæringen fra modstandsbevægelsen har jeg fået frem. — Så vil jeg gerne nævne for Dem hr. Loew, tyskeren von Loew. De har forklaret, at De har truffet ham, De har lært ham at kende, såvidt jeg forstår, under besættelsen.

Guldberg: Nej, jeg har talt med ham engang før.

Hækkerup: Har han under besættelsen overfor Dem berørt det spørgsmål?

Guldberg: Vi har aldrig diskuteret det spørgsmål.

Hækkerup: Det stemmer også med den forklaring, han har givet til politirapport; vi har fået afhørt ham til politirapport. — Så vil jeg gerne spørge Dem lidt nærmere om Deres forbindelse med grosserer Hallsson. De har jo boet Kirkevej 15, Charlottenlund. Er De i familie med grosserer Hallsson?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Eller blot bekendt af ham?

Guldberg: Ikke andet, end at jeg kendte ham fra Horserød.

Hækkerup: Er De indlogeret hos ham på normal måde?

Guldberg: Ja, for dengang han kom dertil, tilbød han, at hvis jeg ikke havde noget sted at bo, kunne jeg bo hos ham, og så er jeg blevet der siden.

Hækkerup: De har et værelse hos ham?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Så vil jeg gerne spørge Dem om det brev, som De skrev til kongen den 25. juni 1947, og som De siger De har sendt til forskellige, dels efter den blå bog, dels til militærpersoner, som De mente var interesserede. Kan De erindre, om De har sendt dette brev til redaktøren af „Revision" altså redaktør Olesen?

Guldberg: Nej, jeg har ikke. Jeg har ikke haft nogen forbindelse med redaktør Olesen, „Revision", overhovedet.

Hækkerup: Han siger nemlig selv, at han har offentliggjort dele af brevet til kongen i „Revision".

Guldberg: Det er muligt. Han kan jo have fået det mange steder fra.

Hækkerup: Det kan han selvfølgelig, men De har ikke sendt ham det?

Guldberg: Jeg har ikke haft forbindelse med ham.

Dommeren: Det var altså, inden det blev sendt offentligt ud, at han havde det.

Hækkerup: Ja, det er, inden det kom i vandrebrevet, han mener at have offentliggjort dele af det. Men De har sendt det til en række personer, men ikke til ham?

Guldberg: Nej, for jeg sympatiserede slet ikke med den gren, for jeg har aldrig haft noget med nazisterne at gøre. Jeg har været imod dem, og at de bliver draget med ind i dette her, beklager jeg.

Hækkerup: Vi må jo fra Olesen se at få det eksemplar af bladet, så vi kan se, hvornår det er offentliggjort. — Vi kommer så til Deres forklaring i det stenografiske referat, st. 35. Dèr nævner De dr. Bensmann som en af de folk, De har talt med i lejren i Nienburg, og De nævner kaptajn Stobbe. Vi taler lidt om, hvem Bensmann er, og De siger, at de „hævdede allesammen" — og det går altså her på Bensmann og Stobbe —, „at det var eine abgemachte Sache, det var aftalt i forvejen det hele. Vi havde lejlighed dèr til at diskutere". Dertil siger jeg: „Javel, men nævnte disse folk, dr. Bensmann og kaptajn Stobbe, Rostockmødet?", og dertil

siger De: „Kaptajn Stobbe sagde, der havde været et møde i Mecklenburg. Han sagde ikke Rostock, han sagde Mecklenburg". Vil De fastholde det?

Guldberg: Ja, såvidt jeg husker; der blev ikke sagt Rostock.

Hækkerup: Men han sagde, at der havde været et møde i Mecklenburg?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Og de sagde begge to, at det var „eine abgemachte Sache"?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Vi har fundet dem, hvad vi egentlig ikke havde ventet, og vi har ladet dem afhøre til politirapport, og Bensmann siger for det første, at han ikke kender noget som helst til det såkaldte Rostockmøde, men han siger, at det er rigtigt, at han har opholdt sig i denne lejr, 031, hvor han var fra april til oktober 1945. Han siger, at han har også været sammen med Dem, men han vil bestemt hævde, at han ikke under nogen form har talt med Dem eller andre om, at han havde kendskab til et møde som det påståede Rostockmøde eller lignende.

Guldberg: Nej, han har ikke sagt noget om noget møde; det var Stobbe.

Hækkerup: Videre siger Bensmann, at det er rigtigt, at Brandt og Grothmann befandt sig i lejren. De har forklaret, at Brandt og Grothmann var i lejren et par måneder, og at De da talte med dem nu og da.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Grothmann forklarer selv, at han og Brandt højst har været der i 10 dage, og Bensmann siger, at de var der højst 8 dage.

Guldberg: Nej, det passer ikke. De kom allerede i lejren, inden den blev flyttet. Den lå nemlig først et andet sted, og så flyttede man hele lejren en 3—4 km til en anden lejr, og dèr fulgte de med.

Hækkerup: Bensmann siger om dem, at de var ikke mere end ca. 8 dage i lejren, hvorefter de blev sendt videre til en ny lejr. Forholdet var jo det, at Brandt og Grothmann var SS-officerer, medens Bensmann var værnemagtsofficer, og det samme var Stobbe, og han hævder, at de havde ingen forbindelse med SS-officerer.

Guldberg: Foruden dem var der en 3—4 andre SS-officerer, der havde været der temmelig længe. De var fra SD, Sicherheitsdienst; jeg kan dårligt huske navnene på dem.

Hækkerup: Bensmann forklarer videre, da han gøres bekendt med Deres forklaring her, at han vil hævde, at han intet kendskab har til og heller ikke har fremsat udtalelser, der kunne tydes, som om han havde kendskab til en forhandling som den i Rostock.

Guldberg: Jeg har ikke talt om nogen forhandling noget sted med Bensmann.

Hækkerup: Nej, men De har forklaret, at Bensmann var af den opfattelse, at der var truffet forhåndsaftale. Det bestrider Bensmann. Han siger, at det har han aldrig vidst noget om og aldrig givet udtryk for overfor nogen. Tør De fastholde det?

Guldberg: Ja, det vil jeg da bestemt mene. Han var en af dem, jeg talte mest med dernede.

Hækkerup: Hvad Stobbe angår, siger han, at han ikke under nogen form kender til et møde som det påståede og intet kender til noget møde angående forhåndsaftaler eller lignende. Han forklarer, at han godt kan huske Dem, han har boet på stue sammen med Dem, men han mener ikke, at Brandt og Grothmann var i lejren på det tidspunkt. Men så siger han, at der har aldrig mellem ham og Dem været drøftet noget om, at et møde som det påståede har fundet sted, og hvis De nu hævder det, mener han, at det skyldes en erindringsforskydning. Så gør kriminalassistenten ham bekendt med, at De har forklaret, at Stobbe til Dem i lejren har sagt, at besættelsen var „eine abgemachte Sache", altså aftalt i forvejen, og at han til Dem skal have sagt, at der havde været et møde i Mecklenburg mellem tyske og danske forhandlere, og det betegner han som pladder, Quatsch, og siger, at han har aldrig, eller rettere først ved denne afhøring hørt om et sådant møde. Tror De ikke, der er tale om en erindringsforskydning for Deres vedkommende? Han siger det jo meget bestemt.

Guldberg: Stobbe og Bensmann var med fra den gamle lejr; de var der, da jeg kom i lejren.

Hækkerup: Hvornår kom De i lejren?

Guldberg: Jeg kom i juli måned, juni eller juli.

Hækkerup: Så stemmer det, for Bensmann siger, at han var der fra den 26. april til oktober 1945. De har altså været der fra juli til december.

Guldberg: Ja, han kom væk, amerikanerne hentede ham en dag.

Hækkerup: Han har altså været der, før De kom?

Guldberg: Ja, og det var Stobbe også, og såvidt jeg husker, var han der, da jeg rejste, men han havde været væk et stykke tid i mellemtiden.

Hækkerup: Det ligger klart efter begge de herrers forklaring, at de har været sammen med Dem og kender Dem og har talt med Dem, men de hævder, at de har aldrig drøftet disse problemer, og navnlig Stobbe siger jo meget stærkt, at han har ikke talt om „eine abgemachte Sache" eller et møde i Mecklenburg. De benægter, at der kan være tale om en erindringsforskydning for Deres vedkommende?

Guldberg: Det er selvfølgelig muligt; man kan jo aldrig forsværge noget efter alle de år, der er gået, og alt det, der er sket ind imellem.

Hækkerup: De forstår, de to herrers forklaring lyder jo for mig højst sandsynlig, for har de overhovedet nogen interesse i det, måtte det dog være en interesse i at sige, at der havde været en forhandling.

Dommeren: Særlig efter at man har set, hvordan Wolff er blevet behandlet.

Hækkerup: Ja, i „Gosslarsche Zeitung". Det måtte ligge nær at mene, at hvis der var en forhåndsaftale, der kunne diskulpere det tredie rige, ville de sige det.

Guldberg: Nu er der det, at der var ingen af dem, der var sådan set partigængere.

Dommeren: Nej, de var værnemagtsofficerer.

Guldberg: Og jeg ved ikke, de havde nogle mærkelige eller måske nogle kraftige æresbegreber, da de jo begge to var efterretningsofficerer, om ikke at udtale sig, lige meget under hvilke forhold.

Dommeren: Ja, men de har gjort det.

Hækkerup: Hvis det var det afgørende, ville deres svar til kriminalassistenten jo være, at de ville ikke udtale sig, men det har de ikke sagt. De har detailleret sagt, at der var ikke spor om det, og at de ikke har talt med Dem om det.

Guldberg: Jo, vi har talt om det flere gange. Det var jo ikke et emne, der stod på dagsordenen; det var en gang imellem, man kom ind på spørgsmålet.

Hækkerup: Men De vil tilgive mig, at jeg fæster lid til de to herrer?

Dommeren: De skriver den 15. december 1946: „Ved krigens slutning blev jeg interneret i en engelsk lejr, hvor der var ca. 65—100 mand, og fik her lejlighed til personligt at gennemdrøfte Danmarks besættelse med nogle af de tyskere" o. s. v. Det var da mere indgående.

Guldberg: Ja, men jeg havde jo månedsvis til det. Det var jo ikke en daglig foreteelse. Vi havde hver vort arbejde, og jeg havde arbejde udenfor lejren.

Dommeren: Hvor mange var der i lejren?

Guldberg: Det var lidt forskelligt, men gennemgående vil jeg regne med mellem 60 og 80 mand.

Hækkerup: Men var det ikke den første lejr?

Guldberg: Hele lejren blev flyttet, for den lå ovenpå et benzinlager.

Hækkerup: Men lejren i Nienburg an der Weser er jo en meget lille lejr.

Guldberg: Det er den samme lejr.

Dommeren: Grothmann siger, at der var kun 10—11 fanger i den lejr.

Guldberg: Det passer ikke. Der var 3 barakker.

Dommeren: Ja, men da han var der, i de 8 dage, han var der.

Guldberg: En gang imellem forsvandt der nogle; så kom der nogle nye.

Dommeren: Men i den korte tid, han har været der, har der altså kun været 10—11.

Guldberg: Så få har der aldrig været dèr. Der var alene en 12—15 kvinder i den samme lejr, isoleret i en anden barak.

Dommeren: Men de tæller vel ikke med i denne forbindelse?

Guldberg: Men der var i hvert fald altid et halvt hundrede mennesker.

Hækkerup: Jeg tror ikke, vi kommer den side af sagen nærmere, for dèr står forklaringerne stejlt mod hinanden; De har to imod Dem i dette tilfælde. — Sp. 36 taler vi om Deres brev til den parlamentariske kommission, hvor De siger, at De også af hensyn til Deres udenlandske forbindelser må forlange at få erklæret på forhånd, at Rostockmødet har fundet sted. Jeg spørger så, hvem det er, der fra tysk side har stillet det krav. Så siger De, at det er vel dr. Jacobsen, og det undrede mig lidt, for det er det vel ikke. Det, der undrer mig, er dette, at et andet sted i afhøringen siger De, at De har aldrig talt med dr. Jacobsen.

Guldberg: Nej, jeg har aldrig talt med ham.

Hækkerup: Har De brevvekslet med ham?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Hvordan kan han så have fået lejlighed til at stille det krav?

Guldberg: Det har han gjort gennem trediemand.

Hækkerup: Hvem er denne trediemand?

Guldberg: Der kan jo være forskellige.

Hækkerup: Han siger selv, at det er urigtigt, det krav har han aldrig stillet.

Dommeren: Er det Olesen?

Guldberg: Nej, jeg har aldrig haft forbindelse med Olesen.

Hækkerup: Men det undrer mig, at De siger, at det er af hensyn til Jacobsen, De har stillet det krav, og så siger Jacobsen, at det har han aldrig ventileret, og De siger, at De har aldrig talt med ham.

Dommeren: Og hans hovedforbindelse er Olesen.

Guldberg: Jeg har ikke talt med Olesen om det, men der var en trediemand, der en dag sagde til mig...

Dommeren: Er det Sehested?

Guldberg: Nej.

Dommeren: For Sehested indtager samme standpunkt.

Hækkerup: Det er heller ikke Hartel?

Guldberg: Nej.

Dommeren: Sehested har ganske det samme, i mine øjne mærkelige standpunkt, at man først skal erkende, at det er sandt, og så skal man give sig til at undersøge det.

Hækkerup: Men De kan ikke erindre, hvem denne trediemand er? De kan godt se, det har en vis interesse for at få etableret forbindelsen mellem parterne. Det kan De ikke huske? — For jeg kan jo ikke foreslå andre navne, end vi har nævnt. Det er ikke grosserer Hallsson?

Guldberg: Nej.

Dommeren: Så må vi gå videre.

Hækkerup: Jeg kommer til sp. 38. Dèr er problemet om de tidligere møder, der skal have fundet sted i november 1939 og januar 1940, det, De omtaler i politirapporten af 8. december 1949. De siger, da jeg spørger lidt nærmere om det: „Det er ting, som jeg har hørt heroppe i Danmark, som man altså har talt om". Kan De huske, hvem der har sagt til Dem, at der havde været forudgående møder før det egentlige Rostockmøde? Er det Hartel?

Guldberg: Nej, det er det ikke. Jeg tror, det er Winding Christensen, jeg har talt med om det spørgsmål.

Hækkerup: Det forstår jeg, fordi Winding Christensen har en charmerende historie, den såkaldte With-affære. Han siger, at der har været forudgående møder, for der var de forhandlinger i 1938 på Withs foranledning. Men dette nøjagtigt at tale om møder i november 1939 og januar 1940? Vi har spurgt Winding Christensen, og han siger, at alt, hvad han har skrevet om Rostockmødet, har han fra Dem, hver eneste stavelse er Deres, han har intet selv; selv forklaringen om, at forhandlingerne fandt sted i gruppefører Wulfs villa, er Deres, og De har gennemset flere gange det brev af 4. maj 1949, inden det blev afsendt. Han siger, at alt det er Deres, hans personlige bidrag er With-affæren, som ligger år forud, og så har han denne Lunding-episode; den drager han Dem også ind i.

Guldberg: Jeg tror nok, det var ham, der sagde, at der var et foregående møde om det spørgsmål.

Dommeren: Men disse bestemt angivne møder, november 1939 og januar 1940?

Guldberg: Ja, det kom en dag, han fortalte om, at Lunding havde været i Odense, tror jeg det var, og dèr havde han udtalt sig på 6. regiments kontor og sagt, at i disse dage er det blevet afgjort, hvem vi holder med.

Hækkerup: Dèr roder De to episoder sammen, for den Lunding'ske udtalelse om, at i disse dage afgøres det, refererer sig til Lundings bilkørsel i Sønderjylland; affæren på 6. regiments kontor i Odense har ingen forbindelse med den udtalelse af Lunding. Men det kommer vi også tilbage til, for dèr skyder Winding Christensen også Dem i forgrunden. Men for at holde mig til disse ganske konkrete forudgående møder i november 1939 og januar 1940: det har De udtalt Dem om i rapporten af 8. december, og det siger De at De har hørt heroppe i Danmark, og De tror, det er fra Winding Christensen.

Guldberg: Såvidt jeg husker.

Hækkerup: Jeg tror nemlig heller ikke, det er Hartel. Han synes at være det bedste politiske hoved — De tillader, at jeg siger sådan —, derfor falder det så nær at spørge, om det skulle være ham. Det lyder jo i og for sig fornuftigt, for hvis man kan forhandle 3 uger før, kan man også gøre det en måned før og gennemdrøfte detaillerne — skønt jeg jo nok synes, at det bliver værre og værre, jo længere tid det tager. Men De mener, det er Winding Christensen?

Guldberg: Ja, om han bare har slynget det ud — men han omtaler også en mand, som hedder Agard; han hed vist oprindelig

Aagaard, og så er navnet blevet ændret til Agard. Han skulle have arbejdet sammen med Lunding. Jeg kender ikke spor til manden.

Hækkerup: Det er vel ikke Garde?

Guldberg: Nej, det er ikke Niels Garde. Han hed Agard.

Hækkerup: Han er helt ny. Det skulle være fra ham?

Guldberg: Ja, jeg har det, såvidt jeg husker, fra Winding Christensen, og jeg synes, han nævnte denne Agard sammen med Lunding. Han sagde: ja, han hed før Aagaard, men det var ikke fint nok.

Hækkerup: Problemet kommer igen lidt senere, hvor jeg siger, jeg tænker på 1939 og 1940, og så siger De: „Det er jo, fordi der var masser af mennesker, da jeg kom ud, der henvendte sig til mig med alle mulige oplysninger om, hvad de vidste o. s. v., o. s. v. Dèr stødte jeg flere gange netop på det med, at der skulle have været møder i november og januar". Men det mener De altså er Winding Christensen?

Guldberg: I hvert fald Winding Christensen. Om der muligvis er andre, der har sagt det, vil jeg hverken sige ja eller nej til, for som sagt, jeg har talt med massevis af mennesker om det spørgsmål. Jeg kan ikke huske dem allesammen, og det er noget, der gik ind ad det ene øre og ud ad det andet; andre ting bliver hængende.

Hækkerup: Det kan vi nok altså ikke komme nærmere. Vi kan naturligvis kalde Winding Christensen op og snakke med ham om det. — Videre siger jeg sp. 41 noget om dette, at først nævner De dr. Munch, og så bliver det til Mohr, at De, som der står, har fået „konstateret, at det ikke var Munch, men formentlig Mohr". De siger så: „Det var samtaler med forskellige mennesker, som jeg var interneret med, og de sagde, at det var fuldkommen umuligt, at det kunne have været Munch". Jeg vil gerne spørge: Kan De erindre, hvem der har sagt til Dem, at det kan ikke være Munch, og sagt det af den grund, at Munch kunne ikke rejse, uden at man vidste det o. s. v.?

Guldberg: Jeg tror nok, at den ene har været Flemming Dahl. Han har jo sådan en klæbehjerne og kan huske alverdens ting. Jeg tror nok, det var ham, der søgte at overbevise mig om det.

Hækkerup: Jeg kommer lidt ind på den tankegang, at det kunne være Sehested, idet Sehested nemlig har forklaret her — ikke under vidneansvar, men derfor kan det jo godt være sandt —, at han troede det slet ikke, og når han har sagt til Dem dengang, at han mente, det var noget sludder altsammen, var det netop, fordi han ikke troede på, at det kunne være dr. Munch.

Guldberg: Jeg har jo ikke talt med Sehested, mens jeg var interneret, undtagen den ene gang i omnibussen.

Dommeren: Men dèr sagde han, at det var noget sludder.

Guldberg: Han sagde, at det var noget sludder.

Hækkerup: Og han vil dreje det derhen, at han har ment, at det kunne ikke være Munch, så det kan være ham, der har sagt til Dem, at det er umuligt, at det er Munch.

Guldberg: Han sagde noget i retning af, at det kan slet ikke passe. Så var der en i Faarhus, der sagde til mig, at det kunne overhovedet ikke passe, for han kendte altfor meget til den slags ting. Hvad var det nu han hed?

Hækkerup: Da vel ikke Winding Christensen?

Guldberg: Nej, det var en mand, der havde haft nogen forbindelse med politik, med justitsministeriet.

Hækkerup: Det må have været Sehested — nej, han var ikke i Faarhus.

Guldberg: Nej, det kan ikke være ham.

Hækkerup: Jeg forstår godt, at det kan være vanskeligt, hvis De har haft en række samtaler både under og udenfor interneringen, at holde adskilt, hvem der har sagt det ene, og hvem der har sagt det andet. Men der er altså nogen, der har sagt til Dem, at det kan ikke være Munch. Sehested siger, at han troede ikke, det var Munch, før han så Schmidts erklæring, og det kan være ham, der sagde det, men det kan også være Flemming Dahl.

Guldberg: Det kan også være Flemming Dahl. Det vil jeg nærmest tro, fordi han overfor mig gav indtryk af, at han vidste uendelig god besked med sådanne forhold; det havde jeg ikke forstand på, for jeg havde aldrig beskæftiget mig med politik, og så gjorde mit modsætningsforhold til nazisterne sig meget ofte gældende; jeg skulle kostes med; det havde jeg ingen forstand på; for jeg vidste jo mange mærkelige ting om nazisternes forhold. Bl. a. brød-

rene Bryld var meget efter mig. Det kan forresten være en af brødrene Bryld.

Hækkerup: Som har sagt, at det var noget sludder?

Guldberg: Ja, det kan det være.

Hækkerup: Der var jo 3 eller 4 brødre.

Guldberg: Der var 4; det er de 3 af dem, jeg har talt med. Der var H. C. Bryld, der var en, der hed Børge Bryld, og en, der hed Tage Bryld, tror jeg nok, og Børge Bryld og Tage Bryld var jeg sammen med i Faarhus. Det kan være en af dem.

Hækkerup: De forklarer videre, at senere opgav De teorien om Mohr og vendte tilbage til Munch, og De siger: „Jeg interesserede mig meget for det og spurgte rundt om dem, jeg kunne tænke mig muligvis havde forstand på de dele". Hvem er det, De tænker på her, som De har rettet henvendelse til og snakket med for at komme tilbage til den oprindelige teori? Det har altså været efter interneringen?

Guldberg: Ja, det var bagefter, det har været i det sidste par år. Jeg traf Hartel engang på gaden og snakkede med ham om det. Jeg har diskuteret det engang på gaden, og...

Hækkerup: Ja, det kan vi måske ikke komme nærmere; det er heller ikke så væsentligt, for vi er jo endt i det hjørne, at det er dr. Munch. — De kan huske, at vi diskuterede indgående, hvordan Munch egentlig skulle være kommet derned, og dèr fremsatte De den teori, at han kunne være kommet i bil. Nu hævder Winding Christensen, hvad jeg synes lyder morsomt, at De, da De var interneret sammen med ham, udtrykkeligt har sagt, at Munch var fløjet derned.

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Han tør ikke sige, om det var med en tysk eller en dansk maskine, men bestemt har De sagt, at han var fløjet derned.

Guldberg: Nej, jeg har ikke haft nogen idé om, hvordan han kom dertil. Når han ikke har kunnet sejle med færgen og han skal være dernede, måtte han jo være kommet i bil. Det spørgsmål er iøvrigt aldrig diskuteret mellem Winding Christensen og mig.

Hækkerup: Det hævder han, og at De sagde, at det var en flyvemaskine, dansk eller tysk. De ved, Winding Christensen har gjort Deres historie meget bedre. — Så var der en lille diskussion mellem dommeren og Hartel — jeg deltog vist også i den — om det første brev, Hartel afsendte, af 29. august 1946. Det har De og jeg også talt om. De siger, st. 45: "Den første henvendelse til den parlamentariske kommission er af 27. august 1946". Jeg siger: „Det er henvendelsen fra Hartel", og så siger De: „Er det Hartel? Men jeg skrev den i hvert fald". Men det viser sig, at det var Hartel, der skrev den.

Guldberg: Hartel skrev den. Jeg har altså skrevet de enkeltheder op til Hartel.

Hækkerup: Og yderligere har De givet Hartel skriftligt, at han måtte affyre brevet, og overfor ham indestået for indholdet.

Guldberg: Ja.

Dommeren: Vi har set en af Hartels dagbøger, hvor det er skrevet op med Deres underskrift.

Guldberg: Ja, det kan jeg godt huske, at han spurgte sådan og sådan, og så sagde jeg: ja, selvfølgelig.

Hækkerup: Han ville have skriftligt fra Dem, at han måtte skrive det.

Guldberg: Ja, han sagde, at han kendte noget til justitsministeren, og sagde, at han ville skrive til ham.

Hækkerup: Så kan De erindre, at vi blev enige om, at med de dementier, der lå, måtte vi droppe navnene Lunding, Stemann, Zahle og Kjølsen?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Jeg kommer til st. 46 i det stenografiske referat, hvor vi indgående diskuterer spørgsmålet om de samtaler, De har haft med Grothmann, og på det punkt har vi altså ladet Grothmann afhøre. Må jeg først spørge Dem om en lille ting: Hvad var Grothmann klædt i, da han gik dernede i lejren?

Guldberg: Han var klædt i de grønne uniformer uden distinktioner.

Hækkerup: Uden distinktioner og uden ordener?

Guldberg: Ja, det havde de ikke dernede; det var altsammen pillet af.

Hækkerup: For Bensmann siger, at Brandt og Grothmann rendte rundt i deres uniformer med distinktioner og ordener og det hele.

Guldberg: Det tror jeg ikke. Jeg vil ikke tro, at englænderne lod dem rende rundt med ordener, oven i købet når det var SS-officerer.

Hækkerup: Den 31. maj i år er Grothmann blevet afhørt af kriminalassistent Hornslet

og har forklaret, at han kender ikke Dem. Han siger, at han er ikke i stand til at huske, at han på noget tidspunkt har været sammen med en person af navnet Ove Leif Guldberg. Så viser kriminalassistenten ham et fotografi — De ved, det lille kærlighedspant, som politiet har —, og selv efter dette kan han ikke erindre at have mødt denne mand, siger han. Han bliver foreholdt, at De har oplyst, at De har været stuekammerat med ham i lejren 031 Nienburg an der Weser, men heller ikke på det grundlag kan han genkalde i erindringen noget billede af Dem. Og så er det, Grothmann siger, at der var kun en 10-11 fanger i lejren, men han har senere mødt så mange personer; han har kun været i lejren 10—11 dage omkring oktober 1945, et tidspunkt, hvor De også var der.

Dommeren: Han siger, at han er ikke doktor. Han er avanceret hos Dem til doktor.

Guldberg: Ja, de blev jo allesammen kaldt doktor.

Hækkerup: Han bliver spurgt, om han under opholdet i Nienburglejren har diskuteret spørgsmålet om Danmarks besættelse, og navnlig om der forud for denne besættelse skal have fundet et møde sted i Doberan ved Rostock, hvor bl. a. den daværende danske udenrigsminister, dr. P. Munch, skal have været tilstede og haft en samtale med Himmler. Han siger, at han har aldrig diskuteret dette emne med nogen i nogen lejr. Det er jo en væmmelig en at få stukket ud.

Guldberg: Ja, hvis han siger, at han har været i en lejr med 10 mennesker dernede, er det galt. Så lidt har der aldrig nogensinde været; der har aldrig været under 50.

Hækkerup: De husker, at Grothmann var i starten af denne historie hovedvidne.

Dommeren: Har vi Hartels forklaring?

Hækkerup: Ja, i den erklæring, han har fået fra Dem, inden han afsendte sit brev af 29. august, står der: „Jeg undertegnede bekræfter, at jeg har meddelt tidligere folketingsmand Hartel, at jeg i oktober 1945 traf Himmlers tidligere adjutant, Obersturmbannführer dr. Grothmann i interneringslejren 031 ved Nienburg an der Weser og af ham fik oplyst, at Himmler, Grothmann, Jacobsen og Riedweg samt dr. Munch, kammerherre Zahle og ritmester Lunding" o. s. v. De ser, det er Grothmann, efter den erklæring De har afgivet dengang.

Dommeren: Det er altså i 1946, et halvt år efter at De har været sammen med dem.

Hækkerup: Ja, et lille års tid efter. De skriver, at De traf Himmlers tidligere adjutant Grothmann og han fortalte, at Himmler, Grothmann, Jacobsen og Riedweg o.s.v. Dertil siger Grothmann, at det kender han ikke noget til. Hvilke kommentarer vil De være i stand til at knytte dertil?

Guldberg: Jeg kan jo ikke — når han siger, at han ikke har, og jeg siger, han har.

Hækkerup: For tidspunktet stemmer jo. Oktober 1945 har han været der.

Dommeren: Det forbavsende er, at det begynder med Grothmann. Brandt eksisterer slet ikke i august 1946, men efterhånden kommer Brandt med i billedet, og henimod slutningen, da Brandt er blevet skudt, stjæler han billedet; så er det ham, De har det hele fra, medens der i begyndelsen slet ikke nævnes Brandt, men kun Grothmann. Vil De ikke indrømme, at det er vanskeligt at forstå, hvordan det kan være gået for sig?

Hækkerup: Endvidere oplyser Grothmann, og det har Olesen også allerede tidligere fået fat i — Olesen er jo flittig til at rejse og søge at skaffe oplysninger —, at Grothmann på det tidspunkt, det drejer sig om, midt i marts, havde en underordnet officersstilling ved et SS-regiment og først senere på året blev knyttet til Himmlers stab. Deres forklaring dengang til Hartel — og derpå bygger han sit brev til justitsministeren — går jo ud på, at på det tidspunkt var Grothmann adjutant hos Himmler, og Grothmann var Deres eneste kilde til det, De lader Hartel affyre i august 1946.

Dommeren: Er det ikke noget sludder, det hele? — altså, når vi sidder og snakker hyggeligt om det?

Guldberg: Nej, det er det ikke.

Dommeren: De forstår, det er håbløst, når vi har hans erklæring og vi har Deres forklaringer, at finde nogen som helst overensstemmelse. Deres hovedkilde kender Dem ikke, kan slet ikke genkende Deres billede.

Guldberg: Generalstaben kendte mig heller ikke, da jeg kom hjem, og har aldrig kendt mig.

Hækkerup: Jo.

Guldberg: Nej, de har nægtet at kende mig.

Hækkerup: Ja, men nu har vi afhørt oberstløjtnant Lunding, og han ved godt, hvem De er.

Guldberg: Dengang kendte de mig ikke.

Dommeren: Det moment vejer jo ikke i denne forbindelse. Vi har en erklæring fra Deres hovedkilde Grothmann, han kender Dem ikke, har ikke set Dem, har kun en halv snes dage været i samme lejr og har aldrig drøftet det spørgsmål.

Hækkerup: Nu vil jeg sige — det er ikke nogen trusel —, at Grothmann har tilbudt at komme herop.

Guldberg: Ja, det må han gerne.

Hækkerup: De må indrømme, at for en udenforstående ser det påfaldende ud, som om der ikke er noget om det, og at Deres rolle som kronvidne i denne sag faktisk må siges at være udspillet efter Grothmanns erklæring.

Dommeren: Der er så mange forskellige uoverensstemmelser, også mellem Deres erklæringer indbyrdes, for hvis man sammenholder disse erklæringer, vil man se, at i begyndelsen hedder det: aftaler, og: fuldt overbevist, og: tiltrådt o. s. v., og senere bliver det til: nej, det kan jeg ikke sige noget om, det kan jeg ikke gå ind for. Altså to helt modstridende forklaringer i Deres egne breve.

Hækkerup: Men det forstår jeg forklares ved, at politisk kyndige folk har sagt til Dem, at sådan kunne det ikke være.

Dommeren: Det hedder: har talt med nogle af de tyskere, som havde været med til at træffe de endelige aftaler, og: man gik fuldt og helt ind på de tyske kravs berettigelse, og: Grothmann var jeg sammen med i to måneder, og: tyskerne var vidende om aftalerne. Og så går vi hen til det åbne brev: „Det danske folk ført bag lyset i 10 år", og dèr hedder det: Munch svarede, at han savnede bemyndigelse til at indgå en overenskomst af så vidtrækkende betydning. Brandt og Grothmann kan jo ikke have forklaret begge dele.

Guldberg: Nej...

Hækkerup: Nu vil jeg indrømme, at De har forsåvidt reserveret Dem lidt ved at lade Grothmann træde i baggrunden senere, men De har kompromitteret Dem grusomt ved den erklæring, som De har givet Hartel, og som han i en henrivende naivitet, eller uden at tænke på Dem, har forelagt her; og De benægter ikke, at De har afgivet den?

Guldberg: Nej.

Dommeren: Og dèr eksisterer Brandt slet ikke.

Hækkerup: Dèr er det Grothmann, der

fortæller, at han, Grothmann, var adjutant på det tidspunkt og deltog i forhandlingerne, og det har han ikke været. Han siger, at han på det tidspunkt havde en underordnet officersstilling i et SS-regiment, og for det andet siger han, at han kender slet ikke Dem.

Dommeren: Og det er bekræftet af Wolff, at Grothmann var slet ikke hos Himmler dengang.

Hækkerup: De kan ikke give os nogen forklaring på fænomenet?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Tilbage har vi afdøde Brandt, og han er altså Deres hovedvidne nu. De siger, det er ham, De har talt med, og Grothmann har hørt efter og indskudt en bemærkning nu og da. Har Brandt sagt, at han, Brandt selv, deltog i forhandlingerne i Doberan?

Guldberg: Det tør jeg ikke sige, om han har sagt bestemt, at han deltog, det kan såmænd godt være.

Hækkerup: De forklarede sidste gang, at Brandt havde sagt til Dem, at han var med i forhandlingerne, men De tør ikke fastholde, at han har sagt det?

Guldberg: Der må være en, der har sagt det.

Dommeren: Men Grothmann glider jo ud, det må vi sige. Riedweg har afgivet en forklaring, og ham har allerede Olesen bortskamoteret; og han har selv afgivet en forklaring, han har slet ikke været der. Og vi har jo ladet dr. Jacobsen afhøre, og han har ikke været med under forhandlinger.

Hækkerup: Der er kun Brandt og Himmler tilbage af de navne, vi kender på deltagerne, og Himmler har De ikke talt med?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Men De har talt med Brandt?

Guldberg: Ja.

Dommeren: Og De tør ikke hævde, at han har sagt, at han har deltaget i forhandlingerne?

Guldberg: Der var en af dem, der sagde det.

Hækkerup: Altså, det er ikke Bensmann eller Stobbe?

Guldberg: Nej.

Dommeren: Og Grothmann kan det ikke have været.

Hækkerup: Det har vi hans udtalelse for.

Dommeren: Og Olesens.

Hækkerup: Ja, Olesens vil jeg nu nødig bruge.

Dommeren: Men De tør ikke sige nu, at Brandt har fortalt Dem, at han har været tilstede?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Jeg har nævnt, at Winding Christensen skyder Dem i skoene alt, hvad han har skrevet den 4. maj, men De siger, at det vil De ikke stå inde for?

Guldberg: Nej, jeg kan ikke have ansvaret for, hvad han skriver.

Hækkerup: Nej, men han siger, at han har gennemgået nøje brevet med Dem, inden han afsender det den 4. maj, og De har læst det flere gange og godkendt det. Han har ikke været så forsynlig som Hartel at få en skriftlig erklæring. Men De vil altså ikke vedkende Dem den determinerede form, Winding Christensen har givet hele fremstillingen?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Heller ikke hans påstand om, at De har sagt, at Munch er fløjet derned?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Vel. Så vil jeg gerne gå til sp. 61 i det stenografiske referat. Dèr er det, at De, idet vi igen drøfter disse forskellige spørgsmål om, hvad der egentlig er aftalt dernede, hvad Munch egentlig har sagt, når De ændrer forklaringen i årenes løb på det punkt, tilsidst kommer til det resultat, at Munch har sagt, at han måtte forelægge det for sin regering. Det — altså disse ændrede forklaringer — forklarer De ved, at en masse mennesker i det sidste par år er kommet til Dem, folk, som havde mere forstand på det. Kan De i dag sige, hvem det er, udover hvad De nævnte før, at det kunne være Dahl?

Guldberg: Nej, det er sket i mange flere tilfælde rundt omkring.

Hækkerup: Jeg hæfter mig ved det, fordi De siger: „det sidste par år". Det kan ikke være Dahl?

Guldberg: Nej, ham har jeg slet ikke set.

Hækkerup: Og brødrene Bryld går jeg ud fra at De heller ikke har set i det sidste par år. Og Sehested?

Guldberg: Sehested har jeg mødt en enkelt gang.

Hækkerup: Det var ham, De mødte på gaden. De kan ikke sige mig, hvem det er? Grosserer Hallsson?

Guldberg: Nej, for han har overhovedet ingen forudsætninger for det.

Hækkerup: Forstår De, det er det, De siger: „en masse mennesker har henvendt sig til mig i det sidste par år", og det er det, jeg hæfter mig ved, for jeg tænker ved mig selv: Hvem er det, der kan have gået og ført denne serie forhandlinger?

Dommeren: Jeg vender tilbage til hr. Olesen, for st. 69 siger De, at De vidste, at dr. Jacobsen ville afgive en erklæring. Dr. Jacobsen er kommet frem gennem pastor Schmidt og Olesen.

Hækkerup: Er det ikke Olesen, De forhandler med alligevel?

Guldberg: Nej, jeg har ikke talt med Olesen.

Dommeren: For den eneste, som virkelig har med dr. Jacobsen at gøre, det er Olesen, og De ved, at dr. Jacobsen ville afgive sin erklæring, inden den var kommet?

Guldberg: Ja.

Dommeren: Derfor er der meget, der taler for, at De står i forbindelse med Olesen, og at de herrer vil dække hinanden.

Guldberg: Nej, jeg står ikke på nogen måde i forbindelse med Olesen, ikke det ringeste.

Dommeren: Og Hallsson står ikke i forbindelse med ham?

Guldberg: Nej, det tror jeg ikke, ikke andet end at han holder det her „Revision".

Hækkerup: Javel. Men altså, De kan ikke sige mig, hvem det er, der i de senere år har henvendt sig til Dem og har givet Dem forklaringer?

Guldberg: Henvendt sig til mig. Det er altså folk, jeg har truffet.

Dommeren: Nej, der står: „en masse mennesker har henvendt sig til mig ..... folk, som mente, at de havde meget mere forstand på de dele". Det er ikke tilfældige gadebesøg.

Guldberg: Nej, det er ikke gadebesøg. Det er alle mulige forskellige, som jeg har truffet og diskuteret spørgsmålet med.

Hækkerup: Javel, men De kan ikke give mig nogle navne?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Vel. Så slutter De Deres henvendelse til det danske folk med at sige:

„Skulle det ikke være muligt her i landet at opnå oprejsning for alle de personer, der siden 1945 er domfældt for politiske forseelser, vil der i udlandet udkomme en udførlig og dokumenteret redegørelse for de dansk-tyske forhandlinger. Det hertil nødvendige materiel" — der skal muligvis have stået „materiale" — „befinder sig allerede i udlandet, hvor

også min omfattende redegørelse ligger klar til trykning."

Dèr lovede De os sidste gang i løbet af 8 dage at sende os det materiale.

Guldberg: Jeg har ikke kunnet få det. Jeg har forsøgt at få fat i det, men det er ikke kommet til mig endnu.

Hækkerup: De forklarede, det lå i Vesttyskland. Er der nogen, der har lagt sig på det og ikke kan udlevere det? Det er vel ikke dr. Wäsche og „Gosslarsche Zeitung"?

Guldberg: Nej, det er det ikke.

Hækkerup: Videre forklarer De så, at De endnu mangler lidt materiale, og De nævner en mand i Spanien, som hed T. Hvordan går det med ham?

Guldberg: Det har jeg heller ikke hørt noget fra. Jeg har ikke haft tid til at beskæftige mig med det, fordi jeg har haft så travlt.

Hækkerup: Men De lovede os i løbet af nogle dage. Kan De ikke se, at det lyder som en frygtelig røverhistorie? Den er lige til „Mine børns bibliotek". Det kan De godt se. — Oprigtigt talt, hvis De er forfatter til en redegørelse, der ligger i udlandet, kan De selvfølgelig få den tilbage. Sig mig, har De skrevet noget?

Guldberg: Jeg har skrevet en redegørelse.

Hækkerup: Til hvem?

Guldberg: Den har jeg reserveret til mig selv, fordi jeg vidste ikke, hvordan det ville komme til at gå mig heroppe.

Hækkerup: Hvorfor sender De den til Tyskland?

Guldberg: Fordi der i sin tid har været forsøg på at få fat i, hvad jeg havde af papirer derude, hvor jeg boede.

Hækkerup: Hvem har De sendt det til i Tyskland?

Guldberg: Til en af mine bekendte.

Hækkerup: Hvem?

Guldberg: Er det nødvendigt, at jeg skal sige det?

Hækkerup: Jeg synes, vi må have det.

Dommeren: Også for Deres egen skyld. Jeg synes nemlig, at hvis vi ikke kan få mere besked om denne redegørelse, så er vi snart ude i farcen.

Hækkerup: Husk på, De forklarer sidste gang, at den ligger klar til trykning. Nu forstår jeg nærmest, at det er en redegørelse til Deres eget behov, hvis De kommer i klemme. Må vi ikke se den?

Guldberg: Jo, hvis jeg bare kan få fat i den.

Dommeren: Der står vist ikke mere i den, end vi har fået her.

Hækkerup: Nej, det gør der vist ikke. Der var lidt om, at De ville behandle problemet om den danske accept. Det skulle T's bidrag dokumentere. Er T stadig i Spanien?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Har han forøget sit navn?

Guldberg: Ikke det jeg ved af.

Hækkerup: De kan godt se, den er saftsusemig for hamber. Men hvem er den bekendt, De har deponeret den redegørelse hos?

Guldberg: — —

Dommeren: Så kan vi nemlig bede kriminalassistent Hornslet køre ned til denne bekendt med fuldmagt fra Dem til at bringe redegørelsen. Det kan ske i morgen.

Guldberg: Men så står jeg pludselig uden nogen som helst ting mere.

Dommeren: Der står jo ingenting i den. Det har De forklaret. Der står ikke andet, end De har forklaret her. Hvad skulle den også indeholde? Brandt ved vi har ikke sagt noget, Grothmann kender Dem slet ikke. Hvad er det så, der skal stå i den?

Guldberg: Der står selvfølgelig ... jeg har forsøgt at få fat i alle de ting, der skete herhjemme den 9. april.

Dommeren: Det har jo ingen interesse. Det er Deres viden, Deres oplysninger om martsmødet.

Guldberg: Nej, der står ikke mere.

Hækkerup: Skal vi så droppe den?

Guldberg: Ja, det kan vi godt.

Hækkerup: Skal vi også droppe hr. T?

Dommeren: Der er det med accepten, ikke sandt.

Hækkerup: De må slet ikke opfatte det, som om jeg vil ramme Dem eller true Dem, men hvis jeg var Dem, ville jeg standse enhver videre aktion.

Guldberg: Det har jeg længe selv villet, men jeg er blevet jaget frem af en hel masse mennesker, som mener, jeg skal blive ved med at mase på. Jeg har slet ikke haft lyst til det.

Hækkerup: Det dèr kan vi ikke komme videre med, men vi kan fastslå, at den redegørelse, De har liggende dernede, er i og for sig ikke beregnet til offentliggørelse.

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Som De sagde sidste gang, men det er Deres personlige redegørelse for det tilfælde, at De på en eller anden måde kommer i klemme. Den ligger hos en be-

kendt, hvis navn De ikke kan opgive, og hr. T kan vi ikke komme nærmere. Den mellemmand, De har til hr. T, hvem er det?

Guldberg: — —

Hækkerup: For De nævner sidste gang, at det var gennem en trediemand. „Jeg har ikke fået navnet; jeg ved kun, at forbogstavet er T." Hvem er denne trediemand?

Guldberg: — —

Hækkerup: Det er De heller ikke meget for at rykke ud med?

Guldberg: Nej, ikke gerne.

Hækkerup: Ja, ja. Vi lader falde, hvad ikke kan stå. Så vil jeg gerne vende tilbage til det spørgsmål, dommeren var inde på før. Det er det, hvor vi drøfter Deres sidste henvendelse til offentligheden fra august 1950, hvor De siger, at det er Dem bekendt, at der vil komme en erklæring. De siger:

> „Det er en kendsgerning — nylig til overflod yderligere bekræftet af en af deltagerne i mødet —, at der i dagene fra fredag den 15. til søndag den 17. marts 1940" o. s. v.

Vi er enige om, at det var dr. Jacobsen, og dèr er det, der interesserer mig, ligesom det interesserer dommeren, hvordan De i august kan vide, at dr. Jacobsen vil af ive en erklæring, som først kommer i sin endelige form i november. Nu ved vi nemlig, at dr. Jacobsen — det ved vi fra Olesen — har afgivet en erklæring, en foreløbig erklæring den 27. august, altså dateret så nogenlunde samtidig med Deres henvendelse. Har De kendt denne erklæring?

Guldberg: Nej, jeg har kun hørt om den.

Hækkerup: De har hørt om den, gennem hvem?

Guldberg: Jeg tror, det var Sehested, der sagde det til mig.

Hækkerup: Sehested. Det kan jeg forstå, det er der raison i, for Sehested har forbindelse med Olesen. Javel, det noterer jeg.

Guldberg: Jeg tror, det er ham, der sagde det.

Hækkerup: Det kan jeg forstå. Så har han altså sagt til Dem: der foreligger en erklæring fra Jacobsen. Så kommer den senere i forbedret udgave — den historiske videnskab skal vise, om den blev forbedret, men det er forbeholdt den nærmere fremtid. Men altså, det kan jeg forstå, det dèr. Så havde De den Schmidt'ske erklæring, for det siger De nemlig også i Deres henvendelse til offentligheden fra august:

> „Iøvrigt har det i nogen tid været kendt, at dr. Munch den 17. marts i Rostock blev set og genkendt af en landsmand."

De siger, det er Schmidt, og så siger jeg: Hvordan kunne De vide det dengang, for erklæringen fra Schmidt foreligger først den 15. november, altså 4 måneder efter at De har sagt det. Vi ved, at Olesen gennem længere tid har været klar over, at Schmidt havde denne forbindelse. Når De kan skrive det dengang, er det så også Sehested?

Guldberg: Det er samme forbindelse.

Hækkerup: Der foreligger denne erklæring dels fra en af de tyske deltagere, dels fra pastor Schmidt. Vel, så kan vi nemlig se forbindelseslinien. Javel. Så har vi endelig spørgsmålet om Deres forbindelse med Olesen. Jeg forstår altså nu, at den går over Sehested. Da vi drøftede det den 12. april, sagde De, at De engang havde skrevet til Olesen. Olesen hævder, at han slet ingen erindring har om, at han har fået noget brev.

Guldberg: Jeg har skrevet et brev til ham.

Hækkerup: I hvert fald, hvis han har fået det, har han ikke svaret.

Guldberg: Nej, jeg fik heller ikke noget svar.

Hækkerup: Herren må iøvrigt vide hvorfor. Har De nogen erindring om, hvad der stod i det brev, hvorfor De skrev?

Guldberg: Jeg skrev og spurgte, om han muligvis ville være forum for at røre ved det spørgsmål dèr. Det svarede han ikke på.

Hækkerup: Det er to år siden, siger De i april 1951. Det har altså været i 1949. Det er på et tidspunkt, hvor han er i gang med at arbejde med sagen. Andet skrev De ikke til ham? Gav De ham nogle oplysninger iøvrigt?

Guldberg: Nej, ikke spor. Jeg ville først se, hvordan han ville reagere. Jeg fik intet svar fra ham, og så opgav jeg.

Hækkerup: Javel. Når De skriver til ham, var det formodentlig, fordi De havde læst „Revision" og var klar over hans indstilling?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Var De bekendt med på det tidspunkt, at han forinden havde offentliggjort dele af Deres henvendelse til kongen af 25. juni 1947?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Det var De ikke. Det nummer af „Revision" havde De ikke set? De sagde

nemlig, at grosserer Hallsson var abonnent på bladet, og De boede dèr.

Guldberg: Men det er først for et års tid siden, han er begyndt at interessere sig for det blad. Han har ikke holdt det hele tiden.

Hækkerup: Han har ikke holdt det 1947—49?

Guldberg: Jeg vil antage, han har holdt det et års tid eller sådan noget lignende.

Hækkerup: For De siger nemlig, det er for to år siden, De skrev til ham. Så begyndte grosserer Hallsson at holde det blad, og så så De det og blev klar over den indstilling, „Revision" havde, og så skriver De og spørger, om han vil tage sig af denne sag her. Sådan forstår jeg det.

Guldberg: Nej, jeg tror nok, jeg skrev inden. Jeg ved ikke, om jeg havde set „Revision" hos Hallsson eller et andet sted. Så skrev jeg. Ja, Hallsson holdt bladet dengang, det var rigtigt nok, for jeg sagde nemlig til ham, at jeg kunne ikke se, der var noget særligt, for manden gad ikke engang svare. Jeg fik aldrig noget svar fra ham.

Hækkerup: Nej, det hævder Olesen nemlig, at han erindrer ikke, at han har fået noget, og hvis han har fået, har han i hvert fald ikke besvaret det. Javel. Så er der det, De forklarer i det stenografiske referat st. 70. Jeg spørger Dem, hvilken forbindelse De har haft med Sehested, og dèr har De altså sagt, at på Vestre har De i sin tid været sammen med ham, men kun i omnibussen frem og tilbage, og De har ikke i fængslet talt med ham. Så spørger jeg, om De har haft forbindelse med ham, efter at De er blevet løsladt, og De siger, at De har talt med ham en enkelt gang: „jeg traf ham sammen med Hartel". Det var altså på Strøget. Men nu forstår jeg på Dem, at De må faktisk have haft en lidt mere intim forbindelse med ham.

Guldberg: Den er ikke så forfærdelig mere intim.

Hækkerup: Det er ham, der har underrettet Dem om de forventede erklæringer.

Guldberg: Ja, men det tror jeg oven i købet han har gjort telefonisk.

Hækkerup: Hvad skulle opfordre ham til pludselig at ringe til Dem?

Guldberg: Fordi ham mente, at jeg var stærkt interesseret i denne sag.

Hækkerup: Javel, ja. Det møde, som De havde dèr, hvor De mødte Hartel og Sehested, var altså tilfældigt?

Guldberg: Det var heroppe ved Standard.

Hækkerup: Javel, og De vekslede så et par ord.

Guldberg: Vi stod og snakkede et kvarter—20 minutter.

Hækkerup: Drøftede De disse problemer her?

Guldberg: Ja, det kom vi automatisk ind på.

Hækkerup: Kan De huske, hvornår det var så nogenlunde?

Guldberg: Det tør jeg ikke sige nøjagtigt, men det var i hvert fald om sommeren. Det var sidste sommer, tror jeg, men om det var forsommeren eller eftersommeren eller midt om sommeren, kan jeg ikke huske.

Hækkerup: Har denne samtale haft betydning for Deres udsendelse af erklæringen af august 1950? For samtalen må så have ligget før udsendelsen af denne henvendelse. Jeg forstår, at telefonopringningen fra Sehested har ligget, før De udsender.

Guldberg: Ja, den var noget senere.

Hækkerup: Men står denne telefonhenvendelse i forbindelse med den samtale, De og Hartel og Sehested havde på Strøget?

Guldberg: Det har nok været på den måde, at vi har talt om det her spørgsmål, og jeg har på det tidspunkt stillet mig sådan, at jeg var i og for sig ved at opgive det hele, jeg ville have lov til at gå i fred og passe mit arbejde, og dèr vil jeg regne med, at det er Sehested, der siger: der kommer sikkert nok noget mere materiale frem. Så ringer han til mig nogen tid senere. Jeg tror, det er sket på den måde.

Dommeren: Vil det sige, at Sehested har været sporen til dette brev af august 1950?

Guldberg: Det vil jeg ikke sige, at han har været sporen til det, men han er det selvfølgelig derigennem, at han støtter ved at sige, at disse erklæringer foreligger.

Dommeren: De har ikke fået penge af ham?

Guldberg: Nej.

Dommeren: For han støtter nemlig sådanne foretagender. Det har han oplyst.

Hækkerup: Han siger, han har givet penge til flere sider, Olesen og Kofoed-Jensen og flere andre.

Guldberg: Han har ikke givet mig noget.

Hækkerup: Han har altså heller ikke ydet bidrag til udsendelsen af det åbne brev fra august 1950? Det forklarede De sidste gang. Hallsson har heller ikke ydet bidrag?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Må jeg spørge: Under denne

samtale på Strøget, hvad gjorde Hartel, hvad sagde han?

Guldberg: Jeg ved ikke...

Hækkerup: Spillede han en aktiv rolle under forhandlingerne?

Guldberg: Nej, det synes jeg egentlig ikke han gjorde. Hartel gjorde nærmest indtryk af, at han ville holde sig udenfor alt. Det var det indtryk, jeg havde af Hartel.

Hækkerup: Javel, det gav han også udtryk for under afhøringerne her. Så er der endelig stålbåndet. Hvordan går det med det?

Guldberg: Ja, hvordan går det med det? det ved jeg såmænd ikke.

Hækkerup: Hvor ligger det?

Guldberg: Det ligger i østzonen.

Hækkerup: Ja, i østzonen, men hvor i østzonen? De kender jo ejendommen, siger De.

Guldberg: Ja.

Hækkerup: I denne ejendom formoder De at Himmlers hemmelige arkiv er, og dèr ligger stålbåndet og så denne film fra Witzlebens henrettelse, men hvor er denne ejendom?

Guldberg: Det ligger nede i en by, der hedder ... ligger lige udenfor Potsdam. Den hedder ... det er ikke Nüritz. Det er en lille by, der ligger lige udenfor Potsdam, et lille stykke. Den hedder ...

Hækkerup: Vi tør nemlig ikke rigtig sende nogen derned, når vi ikke ved nøjagtigt, hvor det er.

Guldberg: Det er altså lige udenfor Potsdam, en lille landsby. Jeg kan ikke lige i øjeblikket huske navnet. Jeg ved altså, hvor den er. Den hedder ... det er ikke Nüritz, den ligger længere oppe, mellem Berlin og Ludwigslust, men noget i den retning. Den ligger lige udenfor Potsdam, et stykke.

Hækkerup: I hvilken retning?

Guldberg: Ud langs Havelfloden.

Hækkerup: Kan De beskrive ejendommen? Er det en stor ejendom?

Guldberg: Det er en villa.

Hækkerup: En villa. Javel. Hvordan ser den ud?

Guldberg: En stor rødstensvilla med en ret stor have om. Det er vanskeligt at beskrive den sådan.

Hækkerup: Ville den være forholdsvis let at finde, hvis man nu drog ud fra Potsdam og langs med floden?

Guldberg: Det vil jeg mene, for den går helt ned til floden med bådebro.

Hækkerup: Den er i øjeblikket, siger De, beboet af russerne.

Guldberg: Efter hvad jeg har fået at vide.

Hækkerup: Altså militærpersoner?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Javel. Vi kan nok ikke komme det nærmere.

Dommeren: Men De mener kun, at dèr ligger Himmlers arkiv. Stålbåndet ved De ikke det mindste om.

Guldberg: Jeg går ud fra, at det må være der sammen med denne film.

Dommeren: De har ikke noget at bygge det på, at det skulle ligge dèr, for Grothmann har ikke kunnet fortælle Dem noget, og Brandt har ikke været der, han har ikke kunnet fortælle Dem noget.

Guldberg: Det er en dame, der havde fortalt om det.

Dommeren: Om arkivet, ikke om stålbåndet. Jeg kan nok sige, at Olesen karakteriserer stålbåndet på en noget kraftig måde. Han siger, det er noget forbandet sludder.

Hækkerup: Og heller ikke Jacobsen tror på stålbåndet. De er faktisk den eneste.

Dommeren: Dr. Jacobsen, der er den eneste, der har nærmet sig Rostock, kender intet til stålbåndet, så det er altså kun Dem.

Hækkerup: Skal vi også droppe stålbåndet?

Guldberg: Ja, for min skyld gerne.

Dommeren: Er det ikke noget fuldstændigt digt?

Guldberg: Nej, det er det ikke, for jeg har fået det at vide af forskellige.

Dommeren: Men De har jo ikke så forfærdelig mange, der kan være tale om. De har det ikke fra Grothmann, De har det ikke fra Brandt, og Riedweg har ikke været der, Jacobsen har ikke været der. Hvem er det så? Himmler har De ikke talt med.

Hækkerup: Det må være Brandt efter Deres første forklaring.

Dommeren: Det skulle være Grothmann.

Hækkerup: Eller i hvert fald et par af Deres forklaringer.

Guldberg: Det kan være, de finder Himmlers arkiv en dag.

Hækkerup: Jeg gentager, hvad jeg sagde den 12. april, at hvis man finder det stålbånd, så har De klaret den. Ellers, synes jeg, ser den gal ud. Må jeg lige stille Dem et spørgsmål vedrørende den forklaring, vi har fået af Winding Christensen. Winding Christensen har i sine breve skildret, hvorledes

han i Vestre Fængsel omkring oktober-november 1946 har talt med en politisk fange, der tidligere har været knyttet til efterretningssektionen, og denne fange skal så have fortalt om, at han, altså den pågældende fange, i november 1939 var på en biltur med Lunding. Det var den episode, De var inde på før, hvor Lunding ved den lejlighed skal have sagt til ham: I disse dage afgøres det, til hvilken side vi skal holde. Da jeg spørger Winding Christensen: hvem er denne politiske fange, så ryger det ud af ham med det samme: det er Guldberg.

Guldberg: Jeg har aldrig talt med Winding Christensen før i Horserød. Jeg anede ikke hans eksistens.

Hækkerup: Det foreholdt jeg ham også, at De kendte ikke hinanden på det tidspunkt, og jeg siger: det kan vel ikke være Garde?

Dommeren: Garde-sagen kendte De?

Guldberg: Jeg vidste ikke noget om Winding Christensen. Ja, han var med, men jeg kendte ikke noget til ham på Vestre Fængsel.

Dommeren: Men fra Deres forbindelse med generalstabens efterretningstjeneste?

Guldberg: Jeg kendte ikke personligt noget til Winding Christensen, lige så lidt som jeg kendte noget personligt til Niels Garde.

Hækkerup: Han siger altså, at han mener, det er Dem, og stillet overfor den kendsgerning, at De på det tidspunkt, han henviser til, ikke har været sammen, siger han: men fremstillingen er i hvert fald Guldbergs. Kender De overhovedet denne episode?

Guldberg: Nej, ikke andet end ved Winding Christensen. Det fortalte han mig en dag.

Hækkerup: Nu har han lovet os at søge at finde ud af, hvem den pågældende politiske fange kan have været. Han vil søge at sted- og tidsfæste det ved at kæde det sammen med episoden på 6. regiments kontor i Odense. Det har De heller ikke...

Guldberg: Det fortalte han engang.

Dommeren: Hvad gik den ud på.

Guldberg: Det har jeg åbenbart blandet sammen.

Hækkerup: Og fået det til, at Lunding ved den lejlighed skulle have sagt det på kontoret, javel. Lad os se, så siger han... ja, han bliver skam ved at fastholde, at det faktisk må være Dem, og siger, at vi skal spørge Dem om det, og det er altså nu sket, og De siger, at denne affære kender De ikke noget til.

Dommeren: Kun fra ham?

Guldberg: Kun fra ham.

Hækkerup: Vi har jo haft Lunding til afhøring, og han er også spurgt om det problem naturligvis, denne episode er forelagt ham, og han mener heller ikke, det kan være Dem, fordi han mener ikke at have haft synderligt kendskab til Dem. Han sagde, at De var meddeler til efterretningstjenesten, men De blev betjent af chefen selv. Han mener kun en enkelt gang.....

Guldberg: Med Lunding har jeg kun talt en enkelt gang.

Hækkerup: Han mener, at han en enkelt gang har overværet Deres samtale med Nordentoft. Iøvrigt husker han ikke den biltur, og i hvert fald har De aldrig været med ham i vognen til Sønderjylland.

Guldberg: Nej.

Hækkerup: De har et sted i et af Deres breve en skildring af Lundings forhold i Sønderjylland, hvor De hævder, at han skal have sagt til en oberstløjtnant dernede, at man ikke måtte grave sig ned, men at han iøvrigt ikke kunne få forbindelse med generalstaben. Det har vi afhørt Lunding om. Det viser sig, at Lunding har været i livlig forbindelse med generalstaben hele tiden. Det er A. 88, i Deres brev af 15. december 1946, sendt fra Sundholm, De skildrer det:

> „Den 8. om eftermiddagen var ritmester Lunding ved grænsen, og oberst Heinz forsøgte forgæves at komme i forbindelse med generalstaben, som ikke svarede, og Lunding kunne kun sige, at man ikke måtte grave sig ned."

Denne episode, vil De fastholde den, og hvor har De den fra?

Guldberg: Den har jeg fra en, der var løjtnant ved en artilleriafdeling, der lå i Sønderjylland.

Dommeren: Navnet?

Guldberg: Hvem pokker var det, der havde været der? De havde vist en luftværnsartillerihistorie i Sønderjylland, og han påstod altså, at der havde været et officersmøde den 8. om eftermiddagen, eller hvornår det var, hvor oberstløjtnant Lunding havde været tilstede og havde sagt, at der var ordre til, at man ikke måtte grave sig ned. Det er derfra, jeg har det.

Hækkerup: De kan ikke huske, hvem der har fortalt Dem det?

Guldberg: Nej, det har været en eller anden på Sundholm, tror jeg.

Hækkerup: Vi har nemlig afhørt oberstløjtnanten, og han har givet en meget detailleret skildring af, hvad han foretog sig den pågældende dag. Navnet oberst Heinz eksisterer ikke.

Guldberg: Nej, oberstløjtnant.

Hækkerup: Han hedder Hintz, og ham har Lunding slet ikke været i forbindelse med den pågældende dag, så vi må gå ud fra, at det, man dèr har fortalt Dem, kan ikke stemme med virkeligheden. Jeg vil lige minde om denne Aagaard eller Agard. Han var altså Winding Christensens mellemmand?

Guldberg: Ja, jeg er ikke klar over hvordan og hvorledes, om det er fra ham, Winding Christensen har det.

Hækkerup: Har hvilket?

Guldberg: Har dette om denne tur i Sønderjylland. Jeg ved det ikke, men han har omtalt denne mand, der oprindelig hed Aagaard, men som senere fik det lavet om til Agard.

Hækkerup: At det eventuelt skulle være ham, der er den politiske fange, som han havde truffet på Vestre Fængsel?

Guldberg: Jeg tør ikke sige hverken for eller imod.

Hækkerup: Det kan vi, hvis vi mener, det har tilstrækkelig betydning, spørge Winding Christensen om. Så vil jeg gerne spørge Dem, om De kan give mig en forklaring på, hvorfor De ikke selv oprindelig rejser denne sag, altså hvorfor det er Hartel, der skriver det første brev?

Guldberg: Fordi da jeg kom til at tale med Hartel om dette spørgsmål, da vi traf hinanden på Sundholm, så siger han: det skal den parlamentariske kommission skam have at vide. Så siger jeg: hvad skal jeg med den parlamentariske kommission, det hele kommer ikke mig ved. Så siger Hartel: jeg vil gerne skrive til justitsministeren, som jeg kender; tag lige og giv mig de oplysninger, der er. Det gjorde jeg så. Så skrev Hartel.

Hækkerup: Ja. Hartel skrev nemlig flere gange, inden De rører på Dem. Hartel skriver først den 29. august 1946, så skriver han igen den 27. september samme år, igen den 25. januar 1947. Deres henvendelse kommer i december 1946, den 15. december 1946.

Guldberg: Det var den, der gik gennem min forsvarer.

Hækkerup: Ja, efter at Hartel to gange har skrevet. Hvorfor skrev De så? Var det ikke nok, det, Hartel havde lavet?

Guldberg: Nej, dèr kom min forsvarer med det, at jeg skulle skrive en redegørelse til den parlamentariske kommission, og den skulle gå gennem ham. Det var ham, der kom med besked til mig om, at jeg skulle gøre det.

Hækkerup: Nå sådan. Javel.

Guldberg: Ellers var den ikke gået gennem ham.

Hækkerup: Så vil jeg gerne spørge: da nu Hartel afsender dette brev den 29. august, som De har givet ham lov til ved en skriftlig erklæring, med hvem drøftede De så indholdet af dette brev udover drøftelsen Hartel og Dem imellem? Hvem andre deltog i forhandlingen om det? Vi ved nemlig, at der forhandledes indgående mellem de interesserede, da man afsendte det.

Guldberg: Ja, der var flere. Der var en, der hed Christen Pedersen. Han havde tidligere været redaktør på Lolland. Jeg kan ikke huske alle de forskellige, navnene på dem.

Hækkerup: Men Hartels brev er altså afsendt fra Sundholm?

Guldberg: Det er også de folk på Sundholm, jeg tænker på nu.

Hækkerup: Men jeg forstår, det var en almindelig drøftelse.

Guldberg: Det var en almindelig drøftelse. Da jeg kom derud, snakkede jeg ganske roligt om det og sagde sådan og sådan. Så var det, de forskellige strømmede til. Den ene vidste det, og den anden vidste det.

Hækkerup: Det var det, jeg gerne ville være klar over, hvilket bidrag de forskellige yder, hvilke motiver de havde. Det sidste kan være meget vanskeligt at svare på.

Guldberg: Denne redaktør fra Lolland, enten Christen Pedersen eller Christian Pedersen, var ved besættelsen i Nykøbing Falster — det var Falster, han var på — og havde overværet det hele dernede, hvordan besættelsen foregik, og han bidrog altså stærkt.

Hækkerup: Var det det med Gedserepisoden?

Guldberg: Det var bl. a. om Gedser, og så havde han også været knyttet stærkt til L. S.-organisationen, jeg ved ikke, han havde vist senere været redaktør af deres blad og vidste selvfølgelig derfra, eller fore-

gav at vide udmærket politisk besked. Så var der en ingeniør Jensen — jeg kendte dem kun under disse navne —, der også mente at vide besked om det, og som påstod, at han i sin tid havde været i forbindelse med nogle nede på Hotel Phoenix, nogle tyskere dèr. Og så var der en, der hed Nordentoft. Ham omgikkes vi ikke så forfærdelig meget.

Hækkerup: Var det forfatteren Knud Nordentoft?

Guldberg: Ja, jeg tror, det var noget sådan, han hed. Han skrev historier. Han gav også sit besyv med en gang imellem.

Hækkerup: Må jeg spørge, om Nordentoft fortalte ved denne lejlighed, at han i maj 1945 havde haft en samtale med grev Holstein på et lokum på Hendriksholm skole?

Guldberg: Der var en, der fortalte noget om grev Holstein og Hendriksholm skole, men jeg ved ikke, om det var Nordentoft.

Hækkerup: Hartel kan nemlig også have berettet det.

Guldberg: Det har nok været Hartel, der fortalte om det.

Hækkerup: Det fremgår nemlig af det brev, at han mener at have nogen viden også fra Holstein. Men når De så selv skrev den 15. december 1946, så var det altså efter tilskyndelse fra Deres forsvarer?

Guldberg: Min forsvarer sagde, der var kommet en henvendelse til ham vistnok, jeg ved ikke hvordan, at jeg skulle sende en redegørelse til ham, som skulle til den parlamentariske kommission.

Hækkerup: Kan De yde noget bidrag til, hvorfor Winding Christensen i maj 1947 skriver nøjagtigt det samme? De må ikke tage udtrykket „nøjagtigt" altfor bogstaveligt.

Guldberg: Nej, april 1947, det må være på det tidspunkt, han kommer til Horserød. Når vi gik gårdtur, foregik det sådan i kolonner. Jeg havde ikke set, han var kommet. Så gik der en lige bag ved mig, og han spørger sin sidemand, om han ikke vidste noget om, hvor han kunne træffe denne Guldberg med Rostockmødet. Jo, det er ham, der går foran. Så gik vi og snakkede. Jeg vidste ikke, hvad han hed. Jeg blev klar over, at det var Winding Christensen. Så spurgte jeg ham selvfølgelig indgående om With-historien, hvad der var blevet ud af det. På den måde kom det. Så tror jeg nok, han en dag havde skrevet et mægtigt brev. Så siger han, at nu vil han tage sig af det og sende et brev. Jeg siger: lad mig lige læse det først, og jeg så det og sagde: for min skyld gerne. Jeg gik ud fra, at han stod selv inde for det.

Dommeren: Det er altså brevet af 4. maj, hvor Rostockmødet er omtalt.

Guldberg: Det kan godt passe.

Hækkerup: Det brev har De altså set?

Guldberg: Ja, det har jeg set.

Hækkerup: Han hævder, at De har gennemlæst det og godkendt detaillerne i det.

Guldberg: Godkendt — jeg har sagt til ham, at det måtte han selv om hvordan han skrev. Hvis han vil lægge navn til det, må han selv om det.

Hækkerup: Forstår De, han har skrevet to breve forinden, hvor han slet ikke omtaler Rostockmødet, nemlig den 25. marts og den 19. april. Så kommer det tredie, hvor han smækker den sensation ud, og han hævder, at De har godkendt det i detailler. Det vil De ikke stå inde for?

Guldberg: Nej. Jeg har sagt: for min skyld bare skriv væk. Jeg har ikke villet blande mig i, hvad han skrev.

Hækkerup: Nej, men så sker der altså dette. Tiden går, og tiden går, og i august 1950 udsender De et åbent brev til det danske folk. Hvad var egentlig grunden til, at De gjorde det, for jeg forstod på Dem før, at De var egentlig ved at være ked af alt det. Så møder De Sehested, der siger: nu er der gang i foretagendet, nu kommer der to erklæringer. Er det det, der foranlediger Dem til at sende denne samlede redegørelse ud, for at få gang i foretagendet igen?

Guldberg: Ja, det er det vel i det store og hele, tror jeg.

Hækkerup: Har De samarbejdet med ham, bortset fra de impulser, De har fået, ved udarbejdelsen af selve denne redegørelse?

Guldberg: Nej, det har jeg egentlig ikke. Jeg har altså talt telefonisk med Sehested om det. Det er selvfølgelig en længere samtale, da vi nu var i gang.

Hækkerup: Opfordrede han Dem til at udsende det, eller ville han bare orientere Dem?

Guldberg: Jeg tror nok, enden på det blev, at han syntes, jeg burde gøre noget mere ved sagen, end jeg gjorde.

Hækkerup: Ja, for det er så morsomt. Han spiller på flere strenge. Han sætter Dem i sving på den ene side og finansierer Olesen på den anden side, og begge parter

arbejder sådan set på samme linie, med de samme momenter i sagen. Derfor er det så nærliggende for os at få den idé, at der er et sammenspil mellem begge de fløje, som Sehested arbejdede med her.

Guldberg: Nej. Det er der selvfølgelig på den måde, at Sehested . . .

Hækkerup: . . .er bindeleddet.

Guldberg: Ja, som må være bindeleddet.

Hækkerup: De er fuldstændig klar over efter alt dette, at jeg tror ikke en kæft på denne historie, men jeg vil gerne understrege overfor Dem, at min opgave ikke er at samle materiale mod Dem, på ingen måde. Denne domstols opgave er kun at blive klar over: hvad drejer det sig om, hvad ligger bagved det. Det, som nu interesserer mig, er dette sammenspil. Hvem har skabt denne historie i den form og med det forløb, den har fået? Det er det, jeg gerne vil til bunds i; hvilken rolle har de forskellige spillet for de publikationer, der tid efter anden fremkommer fra den ene og den anden side, og De ser, at fra mit synspunkt er det nærliggende at regne med, at De har haft et intimt samarbejde med det, jeg kalder Olesen-fløjen. At De har haft forbindelse med Sehested, er klart, men det er svært at se, hvilken rolle den enkelte spiller i alt dette her, bortset fra, at man sidder i lejren, hvor alle deltager i drøftelsen, for jeg tænker på det, der sker bagefter, hvor de forskellige er kommet ud, hvilke forhandlinger har der været, hvilke drøftelser, hvilke motiver har de enkelte? Når jeg udtrykkeligt nævner motiverne, er det, fordi det ligger hjerteløst klart, hvad det drejer sig om, når der er tale om Sehested. Han vil redde Broholm; ellers er han ligeglad, men andre kan have andre motiver, oprejsningsønsket o. s. v. Det er sammenspillet, jeg gerne vil være klar over. Kan De yde noget bidrag til det?

Guldberg: Olesen har jeg som sagt intet som helst haft med at gøre efter den skrivelse, jeg sendte til ham, og som han ikke svarede på.

Hækkerup: Så handler De iøvrigt på egen hånd videre. De bliver afhørt af politiet nogle gange, og det bidrager vel også til at holde lidt liv i sagen.

Guldberg: Der går gerne et år mellem hver gang.

Hækkerup: Så kommer det i august 1950, som De udsender, og derefter kommer Olesens bog i december eller januar 1951

og får alt dette her til at rulle, men noget samarbejde mellem Dem og Olesen mener De bestemt ikke der har været.

Guldberg: Nej, det har der ikke.

Dommeren: Bogen har årstallet 1951.

Hækkerup: Ja, jeg tror, forordet er dateret december 1950, og den kom lige ved årsskiftet.

Guldberg: Den fik jeg selv tilsendt.

Hækkerup: Olesen har i høj grad arbejdet på det grundlag, at han har skaffet sig og har sine forbindelser i Tyskland. Han har forbindelse med dr. Jacobsen, han har forbindelse med Grothmann, og han har forbindelse med von Loew og en række andre. Det ved vi. Har De haft forbindelse med de folk?

Guldberg: Nej, ikke direkte med nogen af dem. Jeg har fået den besked herhjemme om Jacobsens og Schmidts erklæringer.

Hækkerup: Den har De fået gennem Sehested?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Og anden forbindelse med hele den aktion, der er i gang i øjeblikket, har De ikke haft?

Guldberg: Ikke spor.

Hækkerup: Jeg tror ikke, der er mere at spørge hr. Guldberg om. De vil altså ikke give os navnet på den bekendt i Tyskland, hvor De har deponeret Deres redegørelse?

Guldberg: Det vil jeg ikke så gerne.

Hækkerup: Men på den anden side siger De, at den indeholder sådan set ikke noget, vi ikke kender. Med hensyn til hr. T, skal vi opgive ham?

Guldberg: Det er muligt, at jeg kan få noget mere besked om ham. Jeg ved det ikke.

Hækkerup: Jeg giver Dem kun det gode råd — De må slet ikke opfatte det som nogen trusel —: lad være at køre videre med den historie.

Guldberg: Jeg har selv fra begyndelsen helst villet være fri for den.

Dommeren: Hvorfor i al verden udsender De så denne dyre bog? De siger selv, De sidder dårligt i det. Hvorfor så ofre penge på det?

Guldberg: Fordi jeg mener, jeg er blevet mishandlet fra begyndelsen, havde jeg nær sagt. Jeg synes ikke, jeg skal stå model, når jeg har handlet efter min bedste overbevisning og udført mit arbejde. Jeg synes ikke, jeg skal dømmes for at have modarbejdet nazismen fra begyndelsen af. Det

vil jeg regne med er hovedmotivet for mig i denne sag.

Hækkerup: Oprejsningsmotivet for Deres vedkommende?

Guldberg: For mig er det oprejsningsmotivet, ikke andet. Jeg har også sagt før, at jeg beklager meget, hvis jeg ved at trække dette frem skulle hjælpe de kredse, som til enhver tid var rede til at slå mig ihjel, hvis jeg var kommet herop under krigen, for de skød min broder i 1945.

Hækkerup: Men det er det, De kommer til. Alt det, De laver, bliver udnyttet af neo-nazisterne.

Guldberg: Det er det, der i og for sig har gjort, at jeg hele tiden har syntes, at en eller anden ting måtte ske. Jeg kan ikke blive ved at gå under, at jeg skal have

været landsforræder, hvad jeg overhovedet aldrig nogensinde har tænkt på at være.

Hækkerup: Jeg kan godt se det motiv i og for sig, men jeg tror bare, De gavner de forkerte kredse.

Dommeren: Så er der altså det, at indholdet af denne henvendelse til det danske folk er jo ikke ordentligt underbygget. Det er jo digt det meste af det.

Guldberg: Det ved jeg dog ikke.

Dommeren: Jo, det strider imod, hvad De har skrevet før. Det er digterværker.

Hækkerup: Jeg tror ikke, jeg har mere at spørge hr. Guldberg om.

Dommeren: Tak.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 11,30.

Tirsdag den 19. juni 1951, kl. 9^{30}.

For kommissionsdomstolen mødte påny som vidne civilingeniør Holger Winding Christensen.

Dommeren: Det er stadig som vidne, De møder. Vi har bedt Dem komme for at foreholde forskellige ting, der skulle klares, inden vi er færdige.

Hækkerup: Jeg vil først gerne klare mig, hvor De egentlig opholdt Dem efter arrestationen, for det har jeg ikke fået helt klart. Jeg har fundet ud af efter Deres forklaring, at De var først i Vestre Fængsel fra 5. maj til august 1945.

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Og derefter kom De en måneds tid til Herstedvester og derfra tilbage til Vestre Fængsel, hvor De var et par måneder.

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Så kom De til Alsgades skole, hvor De sad til februar 1946.

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Hvor var De så, indtil De i februar 1947 kom til Horserød?

Winding Christensen: Da har jeg været tilbage i Vestre. Der har været en periode mellem Alsgade og Horserødlejren. Jeg kom nemlig til Horserød direkte fra Vestre.

Hækkerup: Kan De have været et års tid i Vestre Fængsel dèr?

Winding Christensen: Jeg vil tro, at regnet fra 5. maj indtil afgangen til Horserød vil der nok være gået rundt et års tid, men det kan jo nok verificeres.

Hækkerup: Til Horserød kommer De i februar 1947, da dommen er faldet, og da er der gået omtrent 2 år, og vi kan følge det frem til februar 1946, da De forlader Alsgade. Men De mener, at De er kommet til Vestre Fængsel og var der, til dommen faldt i februar 1947?

Winding Christensen: Ja, jeg var i Vestre, til dommen faldt. Det ved jeg med sikkerhed.

Hækkerup: Hvor længe var De i Horserød, inden De kom til Faarhus?

Winding Christensen: Jeg vil antage en $^3/_4$ års tid eller sådan noget lignende. Jeg kan huske, jeg var der i sommerperioden, hele sommerperioden, og så gik der en transport, vistnok om efteråret, til Faarhus.

Hækkerup: Altså i efteråret 1947?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Hvornår blev De løsladt?

Winding Christensen: Jeg blev løsladt — ja, lad mig se, ja, det skulle være 2. juli, 3 år efter arrestationen; altså, 1948 skulle det have været, den 2. juli eller 2. august; jeg tror, det var den 2. juli.

Hækkerup: 1948, sommeren 1948?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Jeg vil gerne klare mig, hvem De de forskellige steder har været sammen med. Jeg forstår, De har truffet Guldberg i Horserød?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Derfra stammer jo Deres breve.

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Og Hartel går jeg ud fra at De har truffet i Vestre Fængsel.

Winding Christensen: Hartel? Nej, det har jeg ikke. Jeg har overhovedet ikke haft nogen personlig kontakt med Hartel på noget tidspunkt.

Hækkerup: Nå, det har De ikke?

Winding Christensen: Aldrig.

Hækkerup: Jeg kan se, at De har aldrig været på Sundholm.

Winding Christensen: Nej.

Hækkerup: De har aldrig truffet Hartel?

Winding Christensen: Nej.

Hækkerup: Har De truffet Schimmelmann?

Winding Christensen: Ja, i Horserød.

Hækkerup: Har De dengang talt med Schimmelmann om disse problemer, Rostockmødet?

Winding Christensen: Vi har drøftet det,

men det var mit indtryk, at Schimmelmann ikke havde særligt kendskab til disse forhold. Han interesserede sig for det, som vi alle gjorde, men nogen positiv oplysning eller noget bidrag af nogen som helst art erindrer jeg ikke at han dengang gav.

Hækkerup: Han kan ikke dengang have fortalt Dem om en samtale, han havde haft med tyskeren dr. Riedweg? Det kan De ikke mindes?

Winding Christensen: Nej, det kan jeg ikke.

Hækkerup: Flemming Dahl har De jo truffet i Horserød?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: De kan stadig ikke huske, om Flemming Dahl dengang har sagt til Dem, da De talte om Rostockmødet, at det kendte han meget bedre end De? Han har nemlig forklaret her, at han har været foreholdt fra forskellig side, også fra Deres side, disse rygter om Rostockmødet, og dèr skal han nærmest have afvist diskussionen ved at sige: der er ikke noget at fortælle mig, for det kender jeg meget bedre. Men det kan De ikke erindre?

Winding Christensen: Det tør jeg ikke sige. Det er lidt svært; der er efterhånden gået adskillige år, det er meget svært at huske en sådan enkelthed.

Hækkerup: Ja, og der er så mange, der har talt om det.

Winding Christensen: Ja, og det er ret uoverskueligt efterhånden, hvad den ene og den anden har sagt.

Hækkerup: Har De været sammen med Sehested under Deres internering eller strafafsoning?

Winding Christensen: Sehested har jeg kun haft kontakt med en eneste gang, sådan set en illegitim kontakt. Vi stod i afgangshallen og skulle ind, vi stod med næsen op mod muren, og jeg stod lige op ad ham; og jeg husker, at vi udvekslede nogle bemærkninger, men jeg kan dårligt huske, hvad vi talte om.

Hækkerup: Det var den eneste gang?

Winding Christensen: Det er, såvidt jeg husker, den eneste gang, jeg har haft direkte kontakt med Sehested.

Hækkerup: Har De efter Deres løsladelse i sommeren 1948 haft forbindelse med nogle af disse folk eller andre til drøftelse af dette Rostockproblem?

Winding Christensen: Ikke andet end at jeg har talt med Guldberg nogle gange, men nu er det efterhånden nogle måneder siden, og jeg har ikke talt med ham, siden jeg var her sidst. Jeg har en enkelt gang forsøgt at få fat i ham, men har ikke truffet ham, men jeg har truffet ham adskillige gange på gaden forud for mødet her, og vi har drøftet sagen. Jeg har spurgt, om der var kommet positiviteter frem i den, og han sagde: der arbejdes vedholdende med sagen, og den står bedre og bedre.

Dommeren: Hvornår har han sidste gang udtalt den optimisme?

Winding Christensen: Det er svært at sige tidspunktet.

Dommeren: Det er altså ikke efter hans afhøring her?

Winding Christensen: Jeg ved ikke, hvornår han blev afhørt.

Dommeren: Det var omtrent samtidig med Dem.

Hækkerup: Det var dagen før De blev afhørt.

Winding Christensen: Og forud for den tid har han ikke været afhørt af kommissionen?

Hækkerup: Nej.

Winding Christensen: Så vil jeg i hvert fald sige, at vort sidste møde, vor diskussion på gaden, om jeg så ma sige, ligger mindst et par måneder forud for dette møde.

Hækkerup: Det er efter at bogen „Fra utrykte Kilder" er udkommet?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Den kender De?

Winding Christensen: Ja, jeg har oven i købet fået den tilsendt, men ikke fået læst den.

Hækkerup: Var det indholdet af den, De drøftede?

Winding Christensen: Nej, det var mødet i al almindelighed, slet ikke bogen, men Guldberg sagde samtidig, sidste gang jeg traf ham: ja, jeg er forøvrigt på vej ned til „Nationaltidende" for at drøfte emnet med — jeg ved ikke, om det var med Eigil Steinmetz, eller hvem det var, han skulle i hvert fald drøfte sagen med en af journalisterne dernede, der skulle være interesseret i emnet.

Hækkerup: Nævnte Guldberg ved den lejlighed for Dem, at han havde modtaget en henvendelse fra den parlamentariske kommission? Den modtog han nemlig i januar i år.

Winding Christensen: Nej, det synes jeg nu ikke han sagde noget om, men det er

også vanskeligt. Men jeg ved i hvert fald, at vi har talt om, at der jo nok kom afhøringer, og jeg ved, jeg overfor Guldberg har sagt, at jeg i grunden var forbavset over, at jeg ikke tidligere havde været indkaldt til afhøring i kommissionen. Det ved jeg jeg har givet udtryk for overfor Guldberg.

Hækkerup: Ydede De i disse samtaler med Guldberg noget nyt bidrag til sagen? Vidste De noget nyt?

Winding Christensen: Ikke udover det, jeg har opgivet dèr. Jeg har talt om mit almene indtryk: at som det hele formede sig den 9. april, var det min overbevisning, at på en eller anden måde måtte der have været et eller andet, og har det ikke været i Rostock, kan man måske sige, at der er en vis symbolsk sandhed i sagen, idet jeg skønner, at der på en eller anden måde må have fundet noget sted. Det er min opfattelse den dag i dag. Jeg ser således på det; man hørte — om det er rigtigt eller ikke, kan jeg ikke sige, men man hørte eksempelvis, at der skulle have været tyske marinesoldater på gaden i Gedser allerede kl. 12½ om natten, og man hørte, at der i Sønderjylland var givet ordre til, at mandskabet ikke måtte grave sig ned, hvilket var ensbetydende med, at de ikke kunne yde effektiv modstand, at der ikke måtte uddeles ekstra ammunition, og en ting, der forbavsede mig meget som gammel officer, var, at en af de høje herrer i generalstaben — jeg tror, det var general Gørtz, eller hvem det var, men i hvert fald var det bemærket i pressen, at han var simpelthen gået i seng på et ret tidligt tidspunkt natten mellem den 8. og 9. april. Det forbavsede mig, for jeg har flere år deltaget i manøvrer og set, at de høje herrer uden nogen som helst gene har været oppe 3—4 nætter i træk, og så siger jeg til mig selv: på dette tidspunkt, hvor det var den dybeste alvor for landet, hvor man vidste, hvad der var sket i Norge, og at der var opmarcheret kolonner syd for grænsen, hvorledes kan man da med sindsro gå i seng ved midnatstid? hvorfor bliver man ikke oppe, så at sige med fjernskriveren mellem hænderne? Det har jeg ikke kunnet forstå.

Hækkerup: Om det sidste er Gørtz jo afhørt, og hans forklaring er offentliggjort. Det andet, det med at grave sig ned, vil jeg komme til om lidt, og det i Gedser er undersøgt meget nøje, og det er ikke rigtigt; de kom kl. 4.

Dommeren: Ifølge de tyske dokumenter, der er afgivet.

Hækkerup: Men så vil jeg gerne gå til nogle enkeltheder i Deres forklaring den 13. april. De siger i den, st. 109, hvor vi taler om disse forskellige spørgsmål, at De kender personlig dr. Riedweg. Nu har vi spurgt dr. Riedweg, og han siger, at han erindrer Dem ikke.

Winding Christensen: Jeg har i hvert fald een, eller jeg vil antage to gange besøgt dr. Riedweg i Berlin, medens jeg var ansat ved Amt 6.

Hækkerup: Han er spurgt om sit kendskab til Dem, og han siger, at han ikke i dag husker andet end navnet Christensen, men det siger ham intet, tilføjer han, for han mener, at det er et almindeligt navn i Danmark, og han erindrer intet om, at han under besættelsen skulle have diskuteret besættelsen med Dem og de problemer, der flød deraf. Det har han ingen erindring om. Men derfor kan det jo godt være rigtigt, at De kender ham.

Winding Christensen: Jeg vil tro, at hvis man gjorde dr. Riedweg opmærksom på, at det var ingeniør Winding Christensen, der dengang var ansat ved Amt 6 i Berlin som teknisk leder, og at jeg som sådan aflagde ham et besøg — jeg kan ikke huske, det var ikke i Delbrückstrasse, men det var en anden gade, en, der udmunder et sted, der hedder Roseneck; jeg kan ikke nøjagtigt huske det, men jeg kan på kortet nøjagtigt vise stedet og den bygning, hvor jeg aflagde besøg hos dr. Riedweg.

Hækkerup: Men det afgørende er: Har De dengang diskuteret med dr. Riedweg?

Winding Christensen: Nej, det var noget ganske andet; det var i et rent tjenstligt anliggende.

Hækkerup: Så spiller det ingen rolle, for det afgørende er, at både han og De siger, at besættelsesproblemet har De ikke diskuteret.

Winding Christensen: Nej, det har vi ikke. Det er muligt, at vi har udvekslet nogle almindelige bemærkninger, fordi jeg jo var dansk, men jeg har ikke erindring om, hvad der er blevet sagt.

Hækkerup: Det siger han også, at han ikke har diskuteret besættelsesproblemet med Dem. — Så er der hele dette problem om den fremstilling, De har givet i Deres sidste brev, og som De hævdede at De havde fra Guldberg, helt og holdent fra

Guldberg, og at Guldberg havde haft lejlighed til at gennemlæse Deres brev. Det drøftede vi indgående med Guldberg i går, og til at begynde med var han ret afvisende overfor den tanke, at han måtte bære ansvaret for hele den detaillerede fremstilling, De havde givet, men gået nærmere på klingen erkendte han, at De havde givet ham lejlighed til at gennemlæse brevet, og at han sanktionerede afsendelsen, idet hans ræsonnement var dette, at hvis Winding Christensen ville lægge navn til, måtte han om det. Således mener jeg han har udtrykt det; jeg har ikke fået det stenografiske referat endnu. På eet punkt tog han forbehold, nemlig når De hævder, at han skal have sagt til Dem, at Munch og de andre danske forhandlere kom til Rostock i flyvemaskine, dansk eller tysk, men i hvert fald med flyvemaskine. Det bestrider han at han har sagt til Dem. Det er en detail, der ikke betyder så meget, men det mener De at kunne huske?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Det står nemlig ikke i Deres brev, men De har en bemærkning i Deres brev om, at man meget hensigtsmæssigt havde valgt weekenden, så man kunne være tilbage i København om mandagen. Men jeg tror, det ligger nogenlunde klart, at Guldberg erkender, at han har set det brev, De har sendt, og at han forsåvidt må tage det moralske medansvar for det. — Så siger De i den forbindelse, idet De understreger, at Guldberg har læst det, inden De afsender det, at hele dette Rostockproblem jo var „et meget aktuelt samtaleemne i Horserød dengang", og De siger: „Det var det eneste, der optog os, og der afgik ikke noget, uden at alle havde læst det". Det vil De fastholde?

Winding Christensen: Ja, det vil jeg faktisk sige.

Hækkerup: Det mener jeg også at have fået bekræftet ved andre afhøringer, at man i virkeligheden indbyrdes alle drøftede den sag.

Winding Christensen: Og har ikke enhver bogstaveligt læst hvert bogstav, er der i hvert fald ikke nogen, som ikke har fået alt at vide, for det hele blev gennemdiskuteret af alle så grundigt. Der var ikke nogen nyheder at hente for nogen.

Dommeren: Flemming Dahl siger, at han vidste besked om det, men det husker De ikke?

Winding Christensen: Jeg kan ikke huske det, hr. dommer, men han var med i diskussionen om det og var interesseret. Det er givet, men netop den bemærkning kan jeg ikke huske.

Hækkerup: Så er der den lille episode med Berg og Carlsen. Dèr forklarede De den 13. april, at De havde Deres kendskab til denne episode fra Berg selv. Det bestrider han meget bestemt ved en afhøring af ham her den 5. maj. Dèr siger han: jeg ved godt, at han har skrevet, men jeg kender ham ikke. Og det gentager han: jeg kender som sagt ikke Winding Christensen.

Winding Christensen: Vi har siddet i celle sammen.

Hækkerup: Han siger: „Det forstår jeg ikke. Jeg ved slet ikke, hvordan han ser ud. Jeg har ikke været interneret sammen med Winding Christensen". „Jeg har ikke talt med Winding Christensen", siger han, „jeg ved egentlig talt ikke, hvem han er". Han vil kun erkende, at han kender navnet og ved, at De har skrevet et brev til justitsministeren, hvor episoden er omtalt. Selve episoden tiltræder han forsåvidt, men mener ikke, at De har den direkte fra ham. Derimod mener han, at De kan have den ad en omvej, nemlig fra Poul C. Rasmussen. Kender De ham?

Winding Christensen: Ja, men det er ikke fra ham, jeg har det.

Hækkerup: De mener, det er fra Berg?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Nu spiller det en mindre rolle, når Berg accepterer det, men jeg vil gerne for en ordens skyld have det med, når han gentagne gange understreger, at han kender Dem ikke.

Winding Christensen: Jeg er meget forbavset derover.

Hækkerup: Det, der mest interesserer mig i afhøringen af Dem, er Lunding-sagen. Det diskuterede vi indgående sidste gang, og jeg gav udtryk for den opfattelse, at De nærmest forfulgte Lunding.

Winding Christensen: Absolut ikke; jeg har ikke uvenlige følelser overfor Lunding.

Hækkerup: Det understregede De også i den beretning, De gav om Deres senere samtale med ham. Men der er to episoder i forbindelse med Lunding, som jeg gerne vil drøfte med Dem. Den ene er den samtale, De har haft med Hauptmann Klamroth, som altså skal have sagt til Dem, at hvis De ville vide nærmere ....

Winding Christensen: Så kunne jeg spørge „vor fælles ven Lunding". Det var det udtryk, han brugte.

Hækkerup: Det har vi drøftet meget indgående med oberstløjtnant Lunding, og han hævder, at det er umuligt, at Klamroth kan have sagt således, for han og Klamroth har aldrig nogensinde drøftet det. Han hævder iøvrigt, at Klamroth, som jo nu er død, egentlig var antinazist, var det, man senere kaldte 20. juli mand.

Dommeren: Og blev hængt som sådan.

Hækkerup: Ja, han blev henrettet sammen med Witzleben og de andre. Han siger, at Klamroth aldrig har givet udtryk for, at han havde den opfattelse, at der var truffet aftale om en besættelse. Iøvrigt tilføjer Lunding, at det har ligget udenfor samtalerækken. Jeg gør så opmærksom på, at De hævder, at Klamroth skal have sagt: spørg vor fælles ven Lunding, hvortil Lunding siger, at det har han læst i „Fra utrykte Kilder", men han siger: det ligger udenfor vore emner, det er aldrig så meget som antydet, at han kunne være vidende om, at der var en sådan aftale.

Winding Christensen: Klamroths udtalelse er jo ikke absolut ensbetydende med, at Lunding netop sad inde med den viden. Det kunne være en formodning. Klamroth vidste jo, at Lunding var ansat ved efterretningssektionen, og ville måske kun antyde, at hvis nogen kunne vide noget om det, måtte det være Lunding, og hvis jeg ville vide noget, kunne jeg spørge ham. Det behøver ikke at betyde, at Klamroth vil sige, at han ved bestemt, at Lunding ved noget. Det kan jeg have misforstået. Jeg har muligvis lagt mere i udtalelsen, end der har ligget i den.

Hækkerup: Det antyder De også den 13. april, og det tror jeg også er den egentlige forklaring efter det, vi nu har hørt af oberstløjtnant Lunding. — Det andet problem, der interesserer, var spørgsmålet om Lundings udtalelse under rejsen i Sønderjylland; De kan huske, det om automobilturen. Er De kommet i tanker om, hvem officeren kan have været? Jeg indskyder, at Guldberg viser det fra sig.

Winding Christensen: Jeg har tænkt over det, og jo mere jeg tænker, jo mere er jeg overbevist om, at det var Guldberg.

Hækkerup: Oberstløjtnanten hævder, at han ikke har haft nogen som helst forbindelse med Guldberg på det tidspunkt. Han kender ham, forsåvidt som Guldberg var meddeler til efterretningssektionen, men han „plejedes" — jeg tror, det var det udtryk, der blev brugt — af chefen selv, Nordentoft, og Lunding har overværet en samtale eller to mellem Guldberg og Nordentoft, men han har aldrig haft direkte forbindelse med Guldberg og har aldrig haft ham med i sin vogn. Han kan ikke regne ud, hvem officeren kan have været, men hævder, at han kan aldrig have sagt dette. Nu prøvede Guldberg at hjælpe os lidt i går ved at sige, at han mente, at De, dengang De talte om den politiske fange, der skulle have refereret episoden for Dem, har nævnt navnet Aagaard, et navn, som senere skulle være ændret til Agard.

Winding Christensen: Nu kommer der vist noget. — Ja, det er ikke udelukket, at det er Agard.

Hækkerup: Hvordan staver De det navn?

Winding Christensen: Agard. Han hed vist oprindelig Aagaard, men rettede det til Agard, og han har vist oven i købet en accent aigu eller accent grave over det sidste a.

Hækkerup: Hvad var han? Var han officer?

Winding Christensen: Nej, det var han ikke, men han har vistnok haft noget med efterretningstjenesten at gøre under en eller anden form.

Hækkerup: Ved De, hvad han hedder mere, og hvad han er?

Winding Christensen: Nej. — Jeg ved ikke, om han skulle være blevet rejseleder eller noget i den retning.

Hækkerup: Ham har De altså truffet i Vestre Fængsel?

Winding Christensen: Ja, det har jeg. Jeg har siddet i celle med ham i lang tid. Nu da det bliver forelagt, vil jeg være tilbøjelig til at tro, at det er ham, der har sagt det, at han er nøglen til det. Og hvorledes vi skal komme frem til ham? Ja, han må jo stå i folkeregisteret. Men i hvert fald, han skrev et brev, denne Agard, til ministeren.

Hækkerup: Hvilken minister?

Winding Christensen: Til justitsministeren, medens han sad i fængslet, og det var noget ekstremt i sin form, således at man på højere sted resolverede, at der måtte være noget galt ved manden, og det resulterede i, at han blev overført som psykopatfange til Herstedvester og vistnok sad det meste af

tiden dèr. Jeg tror oven i købet, han blev løsladt fra Herstedvester.

Hækkerup: Han er løsladt?

Winding Christensen: Han er løsladt, og jeg traf ham kort efter, og jeg ved, at der var en betydelig klausul på hans personlige bevægelsesfrihed. Medens vi andre skulle melde os hver måned, skulle han melde sig hver uge, og der var forskellige ting, vi andre måtte, som han ikke måtte, alt som følge af dette.

Hækkerup: Var det ham, som samtidig fortalte om episoden på 6. regiments kontor i Odense?

Winding Christensen: Ja.

Hækkerup: Hvad den gik ud på, kan De ikke nærmere erindre?

Winding Christensen: Det var en udtalelse, der var faldet fra adjutanten ved 6. regiment, men jeg kan ikke huske, hvad det var.

Hækkerup: Var det en udtalelse, der var faldet umiddelbart efter besættelsen?

Winding Christensen: Jeg tror det.

Hækkerup: Nu ved jeg ikke, om dommeren har den opfattelse, at vi skal gå videre med dette, fordi vi har Lundings meget klare dementi, men det kunne godt interessere mig at vide, hvem manden er. Men De kan ikke komme det nærmere, end at han hed Aagaard og har taget navneforandring til Agard?

Winding Christensen: Det hed han allerede dengang; han har været indregistreret i fængselsprotokollerne under navnet Agard under hele perioden.

Dommeren: I hvert fald må man regne med, at efterretningssektionen ved, hvem det er. Det er jo en meget periferisk forbindelse, han har med sagen.

Hækkerup: Ja, men der er jo det, om han vil hævde, at daværende ritmester Lunding har sagt til ham i november, at nu afgøres det i disse dage, til hvad side vi skal holde. Men det er meget periferisk. Vi kan naturligvis drøfte, om vi skal gøre videre ud af det, men De kan ikke hjælpe os nærmere med det?

Winding Christensen: Nej.

Hækkerup: Så vil jeg gerne stille Dem det spørgsmål, hvorfor De egentlig skrev Deres tre breve, og navnlig det sidste med Guldbergs oplysninger. I og for sig forstår jeg godt, at De skrev de to første, De var stærkt optaget af denne With-sag o. s. v. — den kommer nu ikke os ved —, men hvorfor skrev De det, Guldberg havde fortalt Dem, for det var jo skrevet i forvejen flere gange, af Hartel og Guldberg selv?

Winding Christensen: Jeg ville gerne afgive et klart og overskueligt materiale om det, jeg havde fået oplyst, for muligvis at give stødet til en dyberegående undersøgelse, for hvis det virkelig viste sig, at der enten havde fundet et Rostockmøde sted eller noget tilsvarende, måtte det rokke ved berettigelsen af at røre ved de mennesker, som ikke ligefrem kriminelt havde forset sig overfor deres landsmænd, som nu mig, der allerede boede i Tyskland, og som ikke nogensinde har generet nogen herhjemme. Jeg ville mene, at grundlaget for at røre ved os måtte kunne rokkes.

Hækkerup: Hvem drøftede De indholdet af det brev med udover med Guldberg, altså brevet af 4. maj? Kan De huske det?

Winding Christensen: Brevet af 4. maj?

Hækkerup: Ja, det sidste brev, De sender, det, hvori Rostockmødet skildres så detailleret, som De har gjort det.

Winding Christensen: Det har jeg faktisk drøftet med alle mulige, som jeg har været sammen med på tidspunktet for afsendelsen.

Hækkerup: Var De på det tidspunkt sammen med f. eks. Hartel?

Winding Christensen: Nej, som jeg sagde før...

Hækkerup: Nej, ham har De slet ikke været sammen med. De kan ikke huske navne på de folk, bortset fra Guldberg?

Winding Christensen: De, som har været særligt fremtrædende i diskussionen?

Hækkerup: Inden De afsendte brevet af 4. maj.

Winding Christensen: Der var Guldberg. — Så var der Ejnar Vaaben.

Hækkerup: Ydede han noget som helst bidrag?

Winding Christensen: Det erindrer jeg ikke, udover at han meget livligt deltog i diskussionen om spørgsmålet. Så var der den lille kreditforeningsdirektør Rasmussen, Poul C. Rasmussen.

Hækkerup: Han kan da ikke have ydet noget bidrag.

Winding Christensen: Han var meget skrivende i hvert fald på det tidspunkt, det kan jeg erindre, og han er det vistnok endnu i dag. Ja, der har selvfølgelig været adskillige andre, men det er de mere prominente, om jeg så må sige.

Hækkerup: Altså, hovedindholdet af det brev er i virkeligheden, som De forklarer, Guldbergs?

Winding Christensen: Ja, det er det.

Hækkerup: Og hans motiver ligger vel også nogenlunde på linie med Deres?

Winding Christensen: Ja, derudover at Guldberg overfor mig har udtalt formodningen om at kunne få en kæmpemæssig erstatning, når sagen var blevet bevist. Det tror jeg nok har været Guldbergs hovedmotiv.

Hækkerup: Så bliver vi vel nok nødt til at skuffe ham. — Jeg tror ikke, jeg har mere at spørge hr. Winding Christensen om.

Winding Christensen: Måtte jeg have lov til, hr. dommer, at stille et spørgsmål, mens jeg er heroppe. Det ligger udenfor sagen, men jeg har set spørgsmålet ventileret i pressen, problemet, om Danmark har været i krig med Tyskland eller ikke. Der var en højere retsperson, der forleden udtalte i pressen, at vi i hvert fald havde været i krig siden den 29. august, og det er et spørgsmål, der meget har interesseret mig, fordi det jo har en vis kontakt med grundlaget for den sag, der har været mod os. Jeg mener ikke, vi har været i krig, af en eneste bestemt årsag, som jeg ikke har set fremført på tryk noget sted, men som jeg mener er meget vægtig. Vi havde nemlig den danske gesandt siddende i Berlin til krigens sidste dag. Man havde ikke hjemkaldt gesandten, og så er man ikke i krig. Havde man den 29. august taget konsekvensen, kastet handsken til tyskerne og ønsket en veritabel krigstilstands indtræden, havde en af de naturlige følger været, at man beordrede gesandten hjem; men det gjorde man ikke, og jeg har den opfattelse, at man har undladt det med velberåd hu, fordi man vidste, at udfordrede man tyskerne med en åben krigserklæring, ville Tyskland samtidig ændre besættelsesbetingelserne og dekretere, at Danmark ikke skulle have besættelsesprivilegier, men have samme vilkår som andre krigsbesatte lande. Derfor tror jeg ikke, man kan sige, at der juridisk har eksisteret krigstilstand.

Dommeren: Jeg kan jo ikke give noget svar på dette. Det er en betragtning, De gør gældende, og den vil jo særlig interessere de lærde, der beskæftiger sig med det emne.

Hækkerup: Jeg må måske blot gøre den bemærkning, at rent faktisk betragter man sig jo stadig som værende i krigstilstand med Tyskland. Men jeg tør slet ikke blande mig i dette. De lærde er i høj grad uenige om, hvorvidt det er tilfældet, eller hvornår krigstilstand er etableret. Men det ligger helt udenfor denne domstols kompetence.

Winding Christensen: Det forstår jeg, men det har selvfølgelig interesseret mig. Jeg har diskuteret problemet gentagne gange, bl. a. i politikammeret med politiadvokat Dahlberg, ham, der skød sig. Han sagde: De måtte da vide, at vi har været i krig, i hvert fald siden den 29. august. Jeg siger: nej, det har vi ikke været, for vi har ikke hjemkaldt gesandten, og det er almindelig skik mellem nationer, at når man er i krig, hjemkalder man sine officielle repræsentanter. Det har man gjort hidtil, og derfor mener jeg, at en del af grundlaget for anklage måtte bortfalde eller i hvert fald blive afsvækket.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 10,05.

Fredag den 22. juni 1951, kl. 9[30].

For kommissionsdomstolen mødte påny som vidne fhv. folketingsmand A. Hartel.

Dommeren: Det, der foregår i dag, er en supplerende vidneafhøring, en fortsættelse af den første vidneafhøring, således at pligten til at tale sandhed stadig er gældende.

Hækkerup: Jeg vil begynde med, nærmest for en ordens skyld, at fastslå, om vi er enige om, hvor De har været, efter at De blev arresteret den 11. maj. Jeg forstår Dem sådan, at de første 14 dage var De i Vestre Fængsel, og derefter kom De til Herstedvester, hvor De sad til slutningen af juli 1945. Så kom De til Sundholm, hvor De sad til den 13. februar 1947, derfra til Vestre Fængsel, hvor De sad til juli 1948.

Hartel: Til 1. juni.

Hækkerup: Javel. Derfra kom De til Horserød, hvor De sad til løsladelsen.

Hartel: Nej, til Horsens.

Dommeren: Der står „Horserød".

Hækkerup: Javel. Hvor De så sad til løsladelsen i marts 1950.

Hartel: Javel.

Dommeren: St. 77 i referatet af hr. Hartel den 13. april omtrent midt på siden står der „Horserød".

Hartel: Det ligger så nær på hinanden; man kan let høre forkert.

Hækkerup: Der behøver jo ikke at rettes i det oprindelige, for nu retter vi det her i anden omgang.

Hartel: Jeg ved da imidlertid af erfaring, at det var Horsens. Ikke at jeg beklager mig i den anledning, for jeg tror, vi havde det egentlig meget godt i Horsens. Jeg havde det i det mindste.

Hækkerup: Javel. Så kommer jeg til, hvem hr. Hartel har siddet sammen med de forskellige steder. Jeg forstår, at De har været sammen med Guldberg på Sundholm.

Hartel: Ja, når vi taler om det tidspunkt, hvor denne sag er aktuel, bliver det først på det tidspunkt, hvor jeg træffer Guldberg. I den første tid, Guldberg var på stuen — vi var 21 mand på denne belægningsstue —, var der i grunden ingen, der talte med ham, fordi han følte sig i grunden slet ikke hørende hjemme i det selskab; han følte sig meget antinazistisk indstillet og lå ofte i klammeri, navnlig med SS-frontsoldaterne på stuen, og så kan jeg huske, at jeg, som var en slags ældste på stuen, blandede mig i det og fik skabt en modus vivendi. Derved kom jeg til at tale med Guldberg i det hele taget, som altså havde holdt sig meget isoleret i den første tid på grund af sine ret modstående anskuelser. Han havde været hos denne dr. Züchner, som også vi andre kendte som ikke særlig nazistisk indstillet. Jeg kom så til at tale med ham om disse forhold og nævnte selvfølgelig overfor ham, at jeg havde talt med Holstein engang om disse spørgsmål ved besættelsens begyndelse, og så siger han: det kan jeg give nærmere oplysninger om. Sådan står det for min erindring at vore samtaler kom i stand, og så siger jeg altså til ham, som jeg oplyste forrige gang, at det er en så vigtig supplering af mine oplysninger, så jeg anmoder om din tilladelse til at meddele det til justitsministeren.

Dommeren: Og så fik hr. Hartel den?

Hartel: Så fik jeg den erklæring, idet jeg selvfølgelig ikke ville. ...

Dommeren: Jeg husker ikke, om det var Dem selv, der skrev den ned og lod ham underskrive den.

Hartel: Jeg skrev den ned, og han underskrev den. Det var også mit kollegiehæfte. Man kunne ikke godt have andre til at skrive i disse ting med den kontrol, der var med alt, hvad der blev udleveret. Skrev man et brev, og man ville kassere dette brev, fordi det var mangelfuldt, skulle man aflevere det brev, man ville kassere, og så skrive et nyt, fordi papiret skulle kontroleres. Det var ikke så lige en sag, som det ser ud bagefter.

Hækkerup: Har De været interneret sammen med Winding Christensen?

Hartel: Jeg erindrer overhovedet slet ikke, at jeg nogensinde har truffet ham. Hvis jeg så ham, tror jeg ikke, jeg kendte denne mand. Jeg har hørt ham omtale, jeg har også hørt, han skulle være på Horsens på et tidspunkt før min tid — det var en fængselsbetjent, der fortalte mig det, men jeg kan ikke give det for mere, end hvad jeg har hørt.

Hækkerup: Og Schimmelmann?

Hartel: Schimmelmann var jo på Sundholm, men jeg erindrer aldrig at have været på stue — det man kaldte at sidde sammen — med ham.

Hækkerup: Har Schimmelmann under besættelsen fortalt Dem om den episode, han senere har berettet, den samtale, han, antagelig hos Renthe-Fink, har haft med tyskeren Riedweg?

Hartel: Dèr spørger De mig om en ting, som er så uhyre vanskelig for mig at sige. Jeg husker godt denne udtalelse af Schimmelmann. Han sagde sådan noget som, at Riedweg havde sagt, at besættelsen var „abgekartetes Spiel", og jeg har hørt ham sige det flere gange, men hvornår jeg første gang har hørt ham, det kan jeg ikke sige. Selvom jeg kunne gå tilbage i min erindring, står der ikke noget klart for mig.

Hækkerup: Om at han under besættelsen har fortalt noget?

Hartel: Nej, det tør jeg ikke sige noget om.

Hækkerup: Så er der Flemming Dahl. Han var jo i sin tid med i denne antikommunistiske liga.

Hartel: Dèr havde jeg en del med ham at gøre.

Hækkerup: Har De dengang med ham drøftet problemet Rostockmødet?

Hartel: Ja, det tør jeg ikke påstå. Jeg talte jo så tit med Flemming Dahl i den periode om alt, hvad der vedrørte besættelsen, og jeg kan godt huske engang, han fortalte om en samtale med kongen i anledning af en bog, han havde overrakt, men hvordan disse ting lokaliserer sig — altså, De må ikke forlange, for jeg kan ikke.

Hækkerup: Har De været interneret sammen med Flemming Dahl?

Hartel: Jeg har altså ikke det, man kalder siddet sammen med ham, i stue med ham, det har jeg ikke nogen erindring om, men jeg kan huske, at i vinteren 1945—46 havde jeg ved henvendelse til fængselsinspektør Ammitzbøll fået oprettet et arbejdshold ude på Sundholm, således at vi kunne gå ned og hugge brænde, det ville jeg hellere end sidde oppe på stuerne og hugge pinde — hvis De vidste, hvor træt man bliver af alt det bagsnak! Derfor var jeg så beskæftiget nede, og dèr kan jeg huske, at Flemming Dahl kom ned en kort tid, men han så dårlig ud, det var meget koldt den vinter, og han jamrede hele tiden over sit helbred. Det er den eneste erindring, jeg har om Flemming Dahl fra den lejlighed. Han gjorde i det hele taget en lidt trist figur. Han forsvandt så hurtigt igen fra mig.

Hækkerup: Har De ved den lejlighed drøftet Rostockmødet?

Hartel: Nej, det er jeg ganske sikker på vi ikke har. Det var slet ikke aktuelt på det tidspunkt. Det var først efter, at Guldberg var kommet. De, der sad på stuen, hørte, hvad vi fortalte og talte om indbyrdes, og det kolporteredes videre, når de traf nogen inde på Politigården og på anden måde. Derved antog det en bølgefaçon, uden at vi kunne gøre noget ved det.

Hækkerup: Har De efter Deres løsladelse drøftet disse problemer med Flemming Dahl?

Hartel: Jeg har med vilje holdt mig fra enhver forbindelse med ham; netop af hensyn til disse afhøringer har jeg overhovedet slet ikke talt med Dahl. Jeg har truffet ham engang ved en selskabelig sammenkomst kort efter min løsladelse, det er den eneste forbindelse, jeg har haft med ham. Det er over et år siden. Da var der forøvrigt slet ingen, der vidste noget om, at der ville blive sådanne supplerende afhøringer eller noget om disse ting her. Så jeg har aldrig nogensinde repeteret disse spørgsmål med ham.

Hækkerup: Nej, men når jeg nævner, om De under interneringen har talt med Dahl, er det, fordi Dahl foranlediger, at De bliver afhørt som vidne i hans sag netop på dette spørgsmål her.

Hartel: Men det kunne han meget let have erfaret ved at høre, at der blev talt om disse ting. Det er også muligt, at han har en erindring om en samtale, vi har haft tidligere, under besættelsen. Det tør jeg ikke påstå.

Hækkerup: De har ingen erindring om det?

Hartel: Jeg har ingen erindring om det.

Hækkerup: Ja, tak. Sehested er jeg klar over at De ikke har været interneret

sammen med. Har De efter løsladelsen drøftet disse problemer med Sehested og den virksomhed, han har udfoldet?

Hartel: Sehested har jeg talt en del med, fordi han arbejder på at få sin sag genoptaget. Dèr anser jeg det og vil altid anse det, hvis jeg kan give ham en håndsrækning, for min pligt at støtte ham med udsagn, jeg kan give, og drøfte de ting med ham, som han mener har betydning for at genopfriske gangen i begivenhederne i sin tid, og hvad der nu iøvrigt kan være. Ham har jeg altså talt med nogle gange, men det var nu mest kort efter min løsladelse, altså hen på sommeren sidste år, og efter at disse ting er dukket op igen, tror jeg, jeg har haft en telefonsamtale med ham og en personlig samtale med ham her siden marts måned.

Hækkerup: Har De en erindring om, at De sidste sommer sammen med Sehested har mødt Guldberg, og at de tre herrer havde en samtale på et kvarter — 20 minutter på Strøget om disse spørgsmål?

Hartel: Jeg synes, det var på Vesterbrogade, vi mødte ham, udfor Nordland, men det spiller ikke nogen større rolle.

Hækkerup: Han siger udfor Standard.

Hartel: Det er også muligt.

Hækkerup: De erindrer, der har været en sådan samtale?

Hartel: Jeg erindrer, vi har truffet ham og haft en samtale, og selvfølgelig har vi drøftet disse begivenheder, det er jeg også klar på, men jeg synes ikke, det indeholdt noget egentlig nyt i forhold til, hvad jeg kendte i forvejen.

Hækkerup: Forstår De, Guldberg har forklaret her, at han tilfældigt mødte hr. Hartel og hr. Sehested på Strøget og havde en samtale med Dem, og så forklarer han, at han nogle dage senere blev ringet op af Sehested, som sagde til ham, at nu var der skred i sagen, nu ville der komme en erklæring fra en deltagende tysker og en erklæring fra pastor Schmidt. Har De nogen erindring om, at det blev berørt under den samtale, De overværede?

Hartel: Ja, det forekommer mig, at pastor Schmidts navn blev nævnt i forbindelse med sagen, men jeg synes ikke, det var noget nyt for mig i og for sig med pastor Schmidts navn i forbindelse med sagen, for det tror jeg jeg allerede havde hørt i maj efter min løsladelse.

Hækkerup: De kan ikke erindre, hvor De har hørt det fra? Fra Sehested?

Hartel: Nej, når jeg har hørt om pastor Schmidt, så skyldes det vel ganske simpelt det, at jeg efter min løsladelse aflagde pastor Schmidt en fødselsdagsvisit. Jeg ville have besøgt ham på hans 80 års fødselsdag, da jeg satte meget stor pris på ham i sin tid for hans holdning overfor Danmark, hvilket jeg forøvrigt ikke var ene om, idet jeg vidste, at statsminister Stauning havde samme opfattelse. Derfor ville jeg gerne have sendt ham en hilsen, men kunne først nå det bagefter. Da aflagde jeg ham et besøg på hans bopæl i Sønderjylland; såvidt jeg husker, boede han hos sønnen. Dèr hilste jeg på ham, og dèr nævnte han overfor mig, at han havde truffet dr. Munch, jeg synes, han sagde, han havde truffet ham i Rostock eller i hvert fald i begyndelsen af marts 1940. Så det var ikke noget nyt for mig.

Hækkerup: Den viden, De dèr fik, bragte De den videre til Sehested eller andre?

Hartel: Jeg har utvivlsomt sagt det til Sehested, det er givet, men ellers erindrer jeg ikke, at jeg har talt med nogen om det.

Hækkerup: Så er det nemlig meget naturligt, at Schmidts navn nævnes under den samtale dèr.

Hartel: Det var altså baggrunden for det, og det kom ganske naturligt. Vi talte om gamle dage på rigsdagen, og så siger han, at en af de mænd, som han satte stor pris på i sin tid, var grev Holstein. Så fortalte jeg ham om grev Holstein og min forbindelse med ham, og så siger han: det lyder i og for sig ganske naturligt, for jeg har selv truffet udenrigsminister Munch i Rostock i begyndelsen af marts måned 1940.

Hækkerup: Har De iøvrigt beskæftiget . .

Hartel: Der var forøvrigt, kan jeg da huske, i det mindste flere tilstede ved den visit, jeg aflagde dernede; jeg tror endda, redaktør Olesen var med, for det var ham, der kørte mig derud, for han vidste, hvor han boede, så jeg havde henvendt mig til ham.

Hækkerup: Ja, ham kender De fra tidligere tid.

Hartel: Ja, ham har jeg kendt fra 1931, tror jeg.

Hækkerup: Har De efter Deres løsladelse beskæftiget Dem — om jeg må bruge det udtryk — aktivt med Rostocksagen og dens videre udvikling?

Hartel: Nej. Jeg kan svare ganske kort: nej.

Hækkerup: Det harmonerer nemlig egentlig også med den fremstilling, Guldberg giver af de tre herrers samtale på Strøget, for han siger, at Deres rolle nærmest var passiv, og det er også Sehested, der senere ringer til Guldberg og sætter ham i gang.

Hartel: Når man ikke selv kan bidrage noget virkelig positivt til en sag, så er der ikke mere, så kan man ikke gøre mere. Det har jeg ikke kunnet.

Hækkerup: Så vil jeg gerne vende mig til forklaringen af 13. april. Jeg har forstået, at De som indicium for Deres opfattelse af dette problem om forhåndsaftalen har fremført fire ting. Den ene var Holsteins udtalelse i slutningen af april eller begyndelsen af maj til Dem, den anden var Deres samtale med general With på rigsdagen kort efter besættelsen, den tredie var Sehesteds oplysning til Dem om, at kongen havde til hensigt at arrestere dr. Munch, og den fjerde var den samtale, De havde med Renthe-Fink, hvor De bad ham om at udsende en hvidbog. Endelig fremfører De som et indicium for Deres opfattelse af hele dette problem det brev, Christmas Møller den 15. maj sendte til forskellige ministre, men det vil jeg gerne gemme lidt, for jeg synes, det ligger lidt anderledes med dette brev. Med hensyn til de udtalelser, Holstein har fremsat overfor Dem, så har vi dem jo fra retssagen mod Dahl, og de går altså ud på, at Holstein har fortalt, at han selv havde fået underretning om, at danske udsendinge omkring midten af marts skal have været tilkaldt til en forhandling med Himmler om besættelsen af Danmark, og Holstein gik ud fra, at de danske forhandlere på mødet havde fået at vide om de tyske planer. Det er altså det, De har forklaret dengang, og det gengiver De også her under afhøringen, det kan vi finde st. 80, men jeg bemærker mig, at De et par steder i samme forbindelse, hvor De nævner grev Holstein, også nævner Helmer Rosting, men dèr har De tilføjet under forklaringen her den 13. april, at De ikke har nogen erindring om de samtaler med Rosting. Kan De nu i dag erindre, om Rosting for sit vedkommende har givet udtryk for, at han havde noget kendskab til forhåndsaftaler mellem Danmark og Tyskland?

Hartel: Ja, jeg tør ikke præcisere det nærmere, udover at jeg ved, at jeg havde gentagne samtaler med Rosting. Det står for mig, som om Rostings og Holsteins synspunkter var nøje sammenfaldende, men jeg tør ikke sige nærmere om det. Jeg ved, han hørte til min nære omgangskreds, jeg har kendt ham i mange år, er også kommet sammen med ham i min broders hjem; jeg satte meget stor pris på ham, og jeg ved, at han var uhyre informeret om tyske forhold, men så længe efter tør jeg ikke præcisere det nærmere.

Hækkerup: For vi er nemlig ikke andetsteds stødt på Helmer Rostings navn.

Hartel: Men det skyldes, at jeg har set nogle af mine egne papirer igennem fra den tid, og derved er jeg stødt på Rostings navn, og i samme øjeblik siger jeg: ork ja, Rosting var også en af de folk, du talte med dengang. Det er altså sket nu efter min løsladelse. Så det ligger alligevel mange år tilbage.

Hækkerup: De har ingen erindring om, at han ved den lejlighed har givet udtryk for den samme opfattelse, som Holstein havde?

Hartel: Nej, jeg har kun det indtryk, at der var en meget nær overensstemmelse altid mellem de ting, Holstein sagde, og det, Rosting sagde.

Hækkerup: Jeg er ikke helt klar over: lever Rosting?

Dommeren: Nej, han er død.

Hartel: Han døde kort tid efter dengang. Det var en anledning mere for mig til slet ikke at blande ham mere ind i det, for når Rosting alligevel ikke kunne udspørges, så har det ikke megen betydning.

Hækkerup: Nej. De anførte, hr. Hartel, dengang vi først drøftede disse spørgsmål, at De havde påberåbt Dem denne viden overfor statsminister Stauning, da De den 20. maj 1940 henvendte Dem til ham med opfordring til ham om at træde tilbage.

Hartel: Jeg ved ikke, om jeg sagde det direkte i den form.

Hækkerup: Jeg spørger Dem — det står st. 87 i det stenografiske referat:

„Nævnte De overfor statsministeren, hvad grev Holstein havde sagt til Dem?"

Så siger De:

„Nej. Jeg nævnte, at jeg havde sådanne oplysninger, men statsministeren spurgte mig ikke."

De sagde, De nævnte, De havde sådanne oplysninger. Nu ved De fra ministermødeprotokollen, at Stauning alene refererer samtalen med Dem på den måde, at De

kom til ham med opfordring til, at der skulle dannes en mere tyskvenlig regering for at undgå et protektorat, men vi har i Sehested-sagen Deres eget referat af samtalen med Stauning, et referat, om hvilket De siger, at det er nedskrevet umiddelbart efter, at den var blevet ført mandag den 20. maj 1940, og når man gennemlæser det referat, så er det i hvert fald mig umuligt at finde nogen som helst hentydning til de oplysninger, De har fra Holstein. De siger til statsministeren, at De mener, at regeringens forbliven er en fare for vor selvstændighed. Så svarer statsministeren:

„Jeg stoler i så henseende på, at den med os indgåede aftale om vor uafhængighed vil blive respekteret."

Så siger De:

„Har regeringen ikke selv sat sig udenfor denne aftale derved, at der trods aftalen blev ydet modstand i Sønderjylland?"

Derpå siger Stauning:

„Denne modstand blev ydet, fordi tyskerne var trængt ind over grænsen, inden aftalen forelå."

Det er Deres eget referat, nedskrevet umiddelbart efter samtalen, og læser man det dèr, sådan som en bonus paterfamilias må forstå det, så kommer der ikke derind billedet af en viden hos Dem om en forhåndsaftale, som De gør statsministeren bekendt med.

Hartel: Nej, men forholdet var det, at jeg havde i og for sig ventet af disse antydninger — det var nærmest en slags forpostfægtning —, at statsministeren skulle have indladt sig på en mere dybtgående diskussion om hele forholdet. Stauning blev ved hele tiden at stå på et kort formelt standpunkt, som ikke gav anledning til nogen realitetsdrøftelse. Det erindrer jeg som det største indtryk af samtalen, at hans holdning var mere taktisk bestemt, end den var strategisk og realitetsbetonet. Han ville altså med andre ord holde mig indenfor ganske snævre grænser, så jeg aldrig nogensinde fik lejlighed til at rykke ud med det, jeg egentlig ville sige. De, som har kendt Stauning lige så godt som jeg, ved, hvilken fremragende taktiker han var. Derfor er det, ligesom spørgsmålene og replikkerne er sådan lidt i øst og vest, også når man læser mit referat, men sådan formede samtalen sig. Jeg ville ikke tvinge statsministeren ind i noget, og han ville ikke spørge sig frem til noget. Derfor endte det på en sådan underlig, uvirkelig måde, som referatet i virkeligheden giver.

Hækkerup: Javel, men i det øjeblik, statsministeren siger til Dem:

„Jeg stoler i så henseende på, at den med os indgåede aftale om vor uafhængighed vil blive respekteret"

forekommer det mig overmåde nærliggende, at De, hvis De overfor statsministeren vil rejse spørgsmålet om forhåndsaftaler, griber ind. Når statsministeren hævder, at den aftale, han taler om, er en aftale, der er truffet den 9. april, så synes jeg, det er meget nærliggende for Dem at gribe ind og sige: ja, men den aftale er af ældre dato, den oplysning har jeg.

Hartel: Der er så meget, som man bagefter kan sige man kunne have gjort anderledes.

Hækkerup: Ja, men forstår De, når jeg hæfter mig ved dette, er det, fordi De selv har sagt, at den viden, Holstein har bibragt Dem, var medbestemmende for Deres henvendelse til Stauning, og fordi De yderligere siger her under vidneansvar:

„Jeg nævnte, at jeg havde sådanne oplysninger."

Det gør De ikke efter Deres eget referat, det må De erkende. Jeg har ikke spor imod at læse hele referatet op for Dem, men det er det eneste, der overhovedet tangerer problemet.

Dommeren: Se her, hr. Hartel, det er det stenografiske referat. (Overrækker referatet).

Hækkerup: Det er st. 87 midt for, hvor jeg spørger:

„Nævnte De overfor statsministeren..."

Hartel: Jeg synes, ganske det samme fremgår af referatet her. Den ærede forhørsleder siger:

„Så ville De rimeligvis blot have svaret: Jeg har min viden fra grev Holstein."

„Ja", siger jeg så.

„Tror De virkelig, statsministeren havde interesse i at diskutere disse rygter?"

Så siger jeg:

„Dèr kan De selv se: De mener ikke, statsministeren havde interesse i at spørge."

„Nævnte De overfor statsministeren, hvad grev Holstein havde sagt til Dem?"

„Nej. Jeg nævnte, at jeg havde sådanne oplysninger, men statsministeren spurgte mig ikke."

Hækkerup: Det er det sidste, jeg hæfter mig ved.

Hartel: Det giver den samme lidt uvirkelige karakter over samtalen. Altså, jeg antyder, at jeg har det, og så svarer statsministeren ikke direkte, men han svarer indirekte: den aftale, vi har, den er fra efter 9. april.

Hækkerup: Ja, så er det, så siger De ikke til statsministeren, hvad De har fra Holstein.

Hartel: Selvfølgelig er der sagt meget mere under samtalen end det, som referatet dèr i korte træk giver udtryk for. Samtalen varede da en times tid.

Hækkerup: En times tid!

Hartel: Ja, det er jeg ganske sikker på den gjorde.

Hækkerup: Så er Deres referat meget, meget sammentrængt.

Hartel: Ja, men det er også meget sammentrængt, referatet.

Hækkerup: Ja, for her fylder det faktisk kun halvanden side, ikke engang det, i det fremlagte, og det eneste sted, De strejfer det....

Hartel: Det er altså den erindring, jeg har om det, at samtalen varede mellem en halv og en hel time.

Hækkerup: Men statsministeren affærdiger det jo meget kort i ministermødet, hvor han gør rede for denne henvendelse.

Hartel: Det gjorde han i og for sig også, idet han overhovedet ikke ville drøfte realiteter. Det var hele tiden et rent taktisk, formelt standpunkt, han indtog.

Hækkerup: Ja, men en samtale på en halv eller en hel time, det er en meget lang samtale.

Hartel: Det kunne jeg se af referatet fra min sidste afhøring fra den høje domstol. Jeg tænkte ved mig selv: tak, skal du til at læse alt dette igennem.

Hækkerup: De skulle bare vide, hvordan vi andre har det, hvad vi skal læse. Men altså, efter det referat, De selv dengang har udarbejdet, og som var fremlagt i Sehested-sagen, har De ikke overfor statsministeren gjort rede for den viden, De havde fra grev Holstein; det er det resultat, jeg må komme til, og statsministerens redegørelse i ministermødet, så kort den er, antyder ikke med en stavelse, at der fra Deres side er fremført noget så exceptionelt som kendskab til forudgående aftaler.

Hartel: Jeg må sige stadig, at dette „exceptionelle" er noget, som er fremkommet efterhånden, for dengang regnede vi det slet ikke for så exceptionelt, som det bliver gjort til i dag. Slet ikke. Det er jo et spørgsmål om, hvordan man opfatter det. Det er først efterhånden, som begivenhederne har tilspidset sig, at det virker inopportunt. I virkeligheden kunne man jo med stor styrke have sagt fra Staunings side: vi har samarbejdet med Tyskland fra 9. april, vi kunne lige så godt have gjort det fra 24. marts. I virkeligheden var det ganske det samme. Det var vort skøn om, hvad der tjente fædrelandets interesse bedst.

Hækkerup: Javel, hvis han havde sagt det, var stillingen en ganske anden. Hvis han havde sagt: vi havde en forhåndsaftale, det, der er sket her, er simpelthen resultatet af det, havde stillingen været en ganske anden, så ville stillingen for regeringen have været fuldkommen uholdbar i det danske folk, det er der ikke tvivl om. Den opfattelse havde De jo også dengang, hvis De overhovedet har kendt noget til forhåndsaftaler. Det ville have været absolut fældende for regeringen, hvis den havde gjort det.

Hartel: Ja, der er ingen tvivl om, at det svækkede regeringens stilling umådeligt i befolkningen, nogle ville måske endda have kaldt det forræderi, men det er ikke sikkert, det havde fået den odiøse karakter som senere, hvis den var gået, havde taget konsekvensen af, at man havde haft sådanne forhandlinger. Munch trak sig jo tilbage i begyndelsen af juli måned, og så døde den sag jo forsåvidt hen. Han rejste til Østen kort efter, så var han ude af billedet. Jeg må måske have lov i denne forbindelse at sige en ting, som jeg ikke nævnte sidst, som også var bestemmende for min holdning. Det var dette, at mig bekendt har Danmarkskredsen netop i juli og begyndelsen af august 1940 haft en udsending hos rigsfører Himmler — netop Himmler igen som den, der beskæftigede sig med danske forhold — for at udvirke, at man fra tysk side skulle forholde sig neutralt og velvilligt overfor en omveksling af regeringen med en fra Danmarkskredsen udgået til erstatning for Stauning, men rigsfører Himmler afviste denne henvendelse, idet han udtalte, at han var fuldstændig tilfreds med den siddende regering, fra et tysk synspunkt var der ingen grund til at gå ind på et skifte.

Hækkerup: Hvor har De det sidste fra, at Vaaben virkelig kom til at tale med Himmler? Det var jo Vaaben, der var sendt derned.

Hartel: Jeg tror, det var ham. Han havde afgivet sit vidneudsagn i vor sag gentagne gange, både i byretten og i landsretten.

Hækkerup: Det har aldrig været oplyst for os, at han kom til at tale med Himmler. Han talte med en underordnet mand i Hamburg, men videre kom han ikke.

Hartel: Sådan fremgik det af sagen, da han var indkaldt som vidne i vor sag.

Hækkerup: Har han som vidne forklaret, at han har talt med Himmler? Så burde han egentlig straffes for falsk vidneforklaring, for efter alt, hvad der forelå oplyst for den parlamentariske kommission, kom han aldrig til at tale med Himmler. Han talte med en mand i Hamburg. Videre kom han ikke.

Hartel: Jeg tror altså, det var Himmler. Det kan også være, jeg har hørt forkert under vidneafhøringen, men i det mindste var det altså således, at beskeden var udgået fra Himmler. Det var det, der blev svaret. Om han så blot har talt med en af hans folk, tør jeg ikke sige, men for mig står det, som om det var Himmler, han talte med. Og dengang i 1940 var det allerede noget, Frits Clausen omtalte, idet Frits Clausen jo hævdede med stor stolthed: der finder ingen forbindelser sted mellem riget og Danmark, uden at jeg kender det — det står forøvrigt klart og tydeligt i de tyske dokumenter fra april måned 1940 —, og senere ved jeg jo, at da Himmler var på gennemrejse her i Danmark, var Frits Clausen en af de meget få, han i det hele taget talte med. Derfra fik jeg det i første omgang, men senere kunne jeg forstå på udtalelser fra Axel Hansen, Kogsbølle, at de havde haft forbindelse selv med rigsregeringen indenfor Danmarkskredsen og havde fået at vide, at Tyskland ikke ønskede at styrte regeringen. Senere har jeg gentagne gange talt om det med Ejnar Vaaben, som jeg har kendt i mange år før besættelsen. For mig står det således, at han direkte sagde, at det var Himmler, han havde talt med. Jeg har ikke tidligere påberåbt mig det, og når jeg nu nævner det, er det altså, fordi disse forskellige punkter kommer frem. Deraf fremgik det, at det at føre denne sag ud videre var åbenbart urimeligt. Når man vidste, at Tyskland indtog denne holdning overfor regeringen, så var der ikke grund til mere at foretage noget offentligt skridt, så kunne man ikke gøre noget.

Hækkerup: Politisk stod De Sehested meget nær og havde intimt samarbejde med ham?

Hartel: Jeg stod ham måske nærmere menneskelig set end egentlig politisk, for Sehested var medlem af DNSAP, medens jeg jo var medlem af bondepartiet, og navnlig i spørgsmålet Frits Clausen var der en uhyre dybtgående forskel i Sehesteds og min opfattelse.

Hækkerup: Men ikke desto mindre arbejdede De meget intimt sammen og udvekslede informationer?

Hartel: Ja, vi traf hinanden i det mindste et par gange om ugen i en længere periode af besættelsen og så senerehen sådan lidt mere spredt, efterhånden mere og mere privat.

Hækkerup: Ja, men De har i hvert fald informeret ham om de oplysninger, De havde fra Holstein.

Hartel: Ja, det kan der ikke herske nogen tvivl om. Det er også givet, at han er den første, jeg har talt med. Det eneste, jeg sikkert har været noget forsigtig med, er selve navnet Holstein, fordi forholdet mellem Sehested og Holstein på det tidspunkt var meget dårligt og blev fortsat ved at være det indtil kort før besættelsens afslutning. Sådan står det for min erindring.

Hækkerup: Javel, men hvis De nu har gjort Sehested bekendt med det, så har det i hvert fald ikke gjort noget som helst indtryk på ham. Han har ganske øjensynligt ikke troet på det.

Hartel: Sehested er en så ejendommelig mand, at man kunne aldrig nogensinde på forhånd afgøre, om en ting gjorde indtryk på ham eller ikke. Det afhang i høj grad af, hvad han var optaget af i det givne øjeblik.

Hækkerup: Det, jeg vil ind på, er dette, at jeg har den rodfæstede opfattelse, at denne tro på, at der skulle være en forudgående aftale mellem Danmark og Tyskland, lå helt udenfor de herrers tankebaner, både Deres og Sehesteds. Om Holstein sagde det eller ej, og hvad han sagde, synes jeg i denne forbindelse er ligegyldigt, men ingen af de herrer indrettede sig politisk på, at De troede på denne oplysning. Det lå helt udenfor Deres tankegang, at man dengang skulle bebrejde regeringen, at den havde truffet sådanne forhåndsaftaler. Vi har jo nemlig Sehesteds korrespondance, også hans korrespondance med hr. Hartel, og deraf fremgår det med blændende klar-

hed, at det har han slet ikke overhovedet regnet med. Jeg tænker her på samtalen, han havde den 8. maj med Renthe-Fink. Dèr har han ikke med et ord antydet kendskab til disse forhåndsaftaler. Hele hans argumentation overfor Renthe-Fink for kravet om regeringsændring går på det stik, stik modsatte. Den går ud på dette, at regeringen gennem sin uneutrale engelskvenlige politik har bragt sig i en situation, som nødvendiggør, at den udskiftes. Det er i virkeligheden det hele, hans tankegang går ud på, det var grundlaget for aktionen mod regeringen dengang. Det er derfor, det kniber for mig at få det passet ind i billedet, at man dengang skulle have troet på, at der fandtes sådanne forhåndsaftaler, fordi det står for mig, at netop fra de herrers synspunkt måtte dette næsten være det værste, der kunne være sket i relation til Tyskland, for så måtte forholdet jo være dette, at Tysklands reaktion måtte være: vi har aftalt en overenskomst med den nuværende regering, derfor skal den blive siddende. Der var intet grundlag, ingen som helst mulighed for at få væltet en regering, som havde samarbejdet med den tyske rigsregering. Hvis De derfor havde vidst eller troet på, at den danske regering på forhånd havde aftale med den tyske regering, ville det virke som leg i sandkassen, at De overhovedet forsøgte at få væltet regeringen. Derfor har jeg lagt så uhyre megen vægt på, at heller ikke De, d. v. s. bondepartiet, i sin henvendelse til venstre og de konservative for at få fjernet regeringen nævner noget, om hvilket man ved, at vel virker det ikke overfor tyskerne, tværtimod, men det vil virke i hvert fald overfor de konservative.

Hartel: Må jeg gøre en bemærkning med hensyn til alt dette regeringsvælteri, nemlig denne, at fra LS og bondepartiets side var dette spørgsmål om regeringsvælteriet i allerhøjeste grad taktisk bestemt. Det var ikke så meget, fordi man ønskede at styrte regeringen, som fordi man ønskede at lægge tryk på regeringen til gennemførelse af de landbrugsforanstaltninger, som man ønskede. Det var altså i virkeligheden en bisag og ikke en hovedsag. For Frits Clausen og antagelig også for Sehested var regeringsændringen en hovedsag og det andet en bisag. Det gav et sådant zig-zag net i alle disse ting, der fra oppositionens side skete på det daværende tidspunkt, idet Frits Clausen ønskede at bruge landbrugspriserne rent politisk til at fælde regeringen, vi ønskede at rumle med regeringsstyrt for at tvinge regeringen til en mere aktiv landbrugspolitik og bedre landbrugspriser. Det giver et totalt forvirret billede, når sådanne kredse samarbejder og det, der er mål for den ene, er middel for den anden, og omvendt. Sådan er nemlig politik.

Hækkerup: Må jeg så direkte spørge Dem: Var De mod tanken om at afløse regeringen Stauning med en regering Knud Bach?

Hartel: Nej, jeg var ikke imod det, men det var lige så lidt for mig som for Knud Bach noget afgørende spørgsmål. Det afgørende var, at spørgsmålet om landbrugsforholdene blev løst.

Hækkerup: Javel, men støttede De aktivt tanken om en regering Knud Bach med nazistisk deltagelse?

Hartel: Med nazistisk deltagelse? Ja, med nazistisk støtte.

Hækkerup: Ja, med nazistiske medlemmer i regeringen?

Hartel: Jeg erindrer slet ikke, at der nogensinde . . . altså, det udkast, vi havde til regeringsdannelse dengang, indeholdt kun Knud Bach, Juncker, eventuelt Sehested og mig eller en anden mand fra bondepartiet. Længere var det aldrig nogensinde kommet. Det var alt, hvad vi havde drøftet, inden jeg henvendte mig til Stauning. Det havde den samme mærkelige torsoagtige karakter som alt det øvrige. Jeg syntes dog, jeg skulle have et par anstændige navne at møde med, når jeg talte med statsministeren om det spørgsmål om Knud Bach som statsminister, og så talte jeg med direktør Juncker og fik hans tilladelse, og så har jeg selvfølgelig talt med Sehested.

Hækkerup: Javel, men forstår De, Sehested har jo skrevet så meget.

Hartel: Det blev sagt gang på gang i retten: at lægge nogen afgørende vægt på, hvad Sehested skriver, er lige så godt som at gå ud i en mose.

Hækkerup: Javel, men den 16. maj 1940 skriver han til Frits Clausen:

„Efter de mellem os højtideligt trufne aftaler ville De støtte et ministerium Knud Bach, medens der på den anden side sikredes Dem og Deres parti vidtgående rettigheder bl. a. til at besætte en række afgørende poster i landet. Denne aftale har i ca. 10 dage været grundlag for mit arbejde

både her og dèr — nærmere behøver jeg næppe at udtrykke mig."

Hartel: Det fik vi aldrig opklaret, hvad der mentes med „her og dèr".

Hækkerup: For den udenfor stående ligger det ret nær . . .

Dommeren: Nu må jeg sige, at hr. Sehested har, da han var her, fralagt sig, jeg kan sige enhver politisk indsigt.

Hækkerup: Ja, det blev i høj grad bekræftet i retten, skønt dette udsagn ikke var afgivet under vidneansvar. Men det, jeg gerne vil ind på, hr. Hartel, det er dette, at det er mit indtryk, når jeg nu har haft alle disse afhøringer, fulgt alle disse forhandlinger og læst alt det, der foreligger om det, at det dengang har ligget fuldstændig udenfor de herrers tanker, at der var en sådan forhåndsaftale. Det støtter jeg ikke mindst på det udførlige brev, Sehested skrev til Dem umiddelbart efter sin samtale med Renthe-Fink. Han har ikke overfor Renthe-Fink antydet, at han havde en sådan viden. Nu vil De forstå af det, jeg sagde før, at jeg vil heller ikke anse det for at have været taktisk klogt at gøre det, fordi det måtte øjeblikkelig føre til tysk afvisning, men det ligger klart i dagen, at det har ligget helt udenfor hans tanke, for han bebrejder nemlig regeringen det stik modsatte af, hvad man nu vil bebrejde den. Nu vil man bebrejde den, at den havde forhåndsaftale, dengang, at den var proengelsk, derfor blev den tyske aktion nødvendig. Da vi diskuterede det sidst, pegede De på den brevveksling, der havde været mellem Sehested og Gørtz, og dèr siger De: dèr siger i virkeligheden Sehested: nu har vi beviserne. Det brev fra Sehested-sagens ekstrakt var De så venlig at overgive os, og det har jeg studeret. Der står:

„Jeg spurgte hr. generalmajoren, om der forelå beviser for forræderi. Dette mente De ikke var tilfældet, disse beviser foreligger nu."

Det var det, De understregede overfor mig: dèr kan De se, dèr har vi beviserne. Så talte vi med Sehested om det, og han forsøgte sig, kan jeg godt sige, også først med denne forklaring, at det var det, man tænkte på, men jeg tror ikke, jeg går ham for nær, når jeg siger, at det, vi havnede i, var, at det, han tænkte på, det var i virkeligheden det, han har kaldt „Rechnitzer åbnede søbefæstningen" og det med Gedser o. s. v. Det fremgår også af slutningen af hans brev:

„. . . ser vi ikke anden udvej end offentliggøre forholdet, der nødvendigvis må kræve udrensning indenfor hærens og flådens ledelse samt regeringens afgang".

Hvis man læser dette pany som bonus paterfamilias og forudsætter, at Sehested kan skrive dansk og ved, hvad han skriver, så drejer dette brev sig alene om de omstændigheder, som gjorde så stærkt indtryk i forbindelse med besættelsen, nemlig Middelgrunden, Gedser, Sønderjylland, alt det dèr. Derfor siger han: dette kræver udrensning indenfor hæren og flåden, men hvis forholdet var det, at regeringen havde sluttet denne forhåndsaftale, så kunne man da ikke bebrejde den militære ledelse, at den bøjede sig herfor og åbnede søbefæstningens porte og lod tyskerne marchere ind i Gedser og Sønderjylland. Når han her siger til Gørtz: vi skal have udrensning indenfor hærens og flådens ledelse på grund af forræderi, det har vi beviser for — så tænker han på noget helt andet end, at regeringen skulle have sluttet en forhåndsaftale, som hærens og flådens ledelse naturligvis må bøje sig for. Ser De det ikke?

Hartel: Når man kender Sehesteds måde at skrive på, kan man slet ikke rulle det op på den måde, som den ærede forhørsleder gør her.

Hækkerup: Hr. Hartel, De er et forfærdeligt menneske . . .

Hartel: Det er helt anderledes at tale og korrespondere med Sehested. Det har jeg med smerte måttet konstatere.

Dommeren: Det dèr kan da ikke forstås på anden måde, hr. Hartel.

Hartel: Jo, når man genkalder sig tilstanden, der var dengang, så meget mere kaotisk end nu. De må dèr hele tiden have i erindring, at jeg netop af hensyn til denne sag selv henvendte mig til den tyske befuldmægtigede for at få ham til at offentliggøre alt.

Hækkerup: Jeg vil gerne have lov til at komme tilbage til det.

Hartel: Det skete samtidig med besættelsen for at få alle disse spørgsmål klaret en gang for alle, og denne henvendelse rettede jeg netop, fordi jeg mente at vide, at det gik længere tilbage, end man fra dansk side gav det udseende af, og de eneste, man kunne vente sig ville give en sådanne oplysninger, måtte være tyskerne,

og når de ikke ville, kunne det ikke, sålænge tyskerne stod i landet, nogensinde blive opklaret.

Hækkerup: Jeg vil gerne have lov at vende tilbage til det spørgsmål, De nu kom ind på, men jeg kan ikke læse Sehesteds brev, ejheller hans brev til Dem af 9. maj, på anden måde end, at det kendte han intet til.

Nr. 2 af de problemer, jeg nævnte i starten, er general Withs udtalelser. Dem diskuterede vi sidste gang. De nævner det i Deres, om jeg må bruge det udtryk, første indlæg under afhøringen, hvor De siger — det står st. 80 i det stenografiske referat —:

„. . . altså kendsgerninger for mig, udtalelser jeg havde hørt, f. eks. af general With, der sagde til mig engang i april måned, hvor jeg mødte ham på rigsdagen, at de, der fra dansk side havde ansvaret for begivenhederne omkring 9. april, var jo lige til rigsretten".

Vi diskuterer det så nærmere lidt senere under afhøringen, og jeg siger:

„De nævnte som et indicium for denne opfattelses rigtighed, at De havde mødt general With, som havde sagt, at de ansvarlige for den 9. april skulle for rigsretten."

Dertil siger De:

„Ja."

Så siger jeg:

„Deri lægger De på baggrund af den viden, De havde fået fra grev Holstein, at With også var vidende om, at den danske regering havde forhandlet med Tyskland inden besættelsen, ikke?"

Så siger De:

„Jeg lægger det i det, at der var en forhåndsviden på dansk side, omend ikke måske i det omfang, som grev Holstein antydede, så dog således, at man havde haft god tid til at sunde sig på situationen, og at det ikke var et overfald."

Hvis det ikke var for den sidste sætning, havde det sådan set ikke været nødvendigt for os at afhøre general With, for så lå der ikke andet i det, general With siger, end det dèr med hovedstaden og med de militære anlæg, det kan også tages på den måde, at det er lige til rigsretten, men når De føjer til, at det ikke var et overfald, så vil De egentlig lægge ind i general Withs udtalelser, at man i forvejen har vidst, at det ville komme, og derfor har vi spurgt general With. Han siger, at der er lagt noget ind i hans udtalelser, han ikke vil stå inde for.

Hartel: Jeg kan kun gengive min opfattelse af min samtale med general With, og for mig indeholdt hans udtalelser det, som jeg har sagt.

Hækkerup: Javel.

Hartel: Jeg husker ganske klart den samtale, netop fordi jeg satte general With meget højt, havde kendt ham fra 1913. Det var ikke sådan lige fra i går. Jeg kendte hans måde at udtale sig på o. s. v., og jeg fik altså den opfattelse af hans udtalelser, at det ikke var, som det skulle være.

Hækkerup: Forstår De, han løber heller ikke fra den udtalelse. Han siger: det er rigtigt, jeg har talt med folketingsmand Hartel, jeg sagde til ham: de er til rigsretten, men, siger han, deri kan man slet ikke lægge, at jeg havde forhåndsviden. Det afviser han. Når jeg går ind på det her, er det, fordi De antydede sidste gang, at det var et af Deres indicier for, at De troede på det.

Hartel: Man må hele tiden dèr holde sig nøje for øje, at min subjektive bedømmelse af det, der blev sagt til mig, ikke altid er identisk med det objektivt rigtige. Det har jeg aldrig villet usurpere. Men jeg fik altså den opfattelse.

Hækkerup: Javel. Derfor er vi også nødt til at spørge general With: Er den opfattelse begrundet i den opfattelse, De gav udtryk for? Han siger: jeg har sagt det dèr, men jeg havde ikke den opfattelse. Det er vi nødt til at klare op. Så er det forsåvidt klaret op.

Dommeren: With var privatmand dengang. Han var ikke kommanderende general mere.

Hartel: I 1940. Nej, da var Prior trådt til.

Hækkerup: Ja, jeg tror, With var gået af med udgangen af 1939, i det mindste umiddelbart forud.

Dommeren: Han er ikke kommanderende general mere på det tidspunkt.

Hækkerup: Det tredie, De nævnte som indicium, var de oplysninger, Sehested havde givet Dem, hvorefter kongen skulle have overvejet den 9. april om morgenen at arrestere dr. Munch. I den bog, Sehested har udsendt, „Danmark åbner Portene", nævner han dette, men taler både om dr. Munch og militærledelsen. Vi har jo talt med Sehested — jeg kan ikke sige, vi har afhørt ham, for han mødte ikke som vidne, det ville han ikke på grund af sin egen

sag, men vi har talt med ham om dette her. Han udvidede det senere til, at han mente, at kongen også ville arrestere Alsing Andersen — det bliver flere og flere, Hans Majestæt ville „verhaften". Ved den lejlighed spurgte vi ham naturligvis, hvor han har dette fra, og han viser fra sig, naturligvis, at der skulle være tale om, at de to kabinetssekretærer havde sagt det, og også, at der skulle være tale om, at hans søster, der var hofdame, skulle have udtalt sig om det. Han vil i virkeligheden ikke opgive sin kilde. Forsåvidt angår det første med dr. Munch og militærledelsen, har jeg nærmest indtryk af, at han ikke kan huske det. Han havde så mange forbindelser ved hoffet. En af dem har sagt det. Men det med Alsing Andersen er noget nyt, dèr har han som kilde en højtstående officer, siger han. Videre kan vi ikke komme det, og jeg må oprigtigt talt sige — jeg går ud fra, at jeg ikke træder nogen for nær —, at det er mit indtryk, at vi her har sådan lidt hofsladder. Det kan være fortalt af en højtstående officer, men Sehested kan ikke huske, hvem der sagde det, siger han. Det kan jeg ikke tillægge nogen som helst betydning, men jeg forstår meget vel, at når han kommer og siger til Dem: jeg har hørt i hofkredse, at kongen ville arrestere dr. Munch, så gør det indtryk på Dem. Jeg nævner det, for at De kan se, at vi også har villet undersøge det, men vi har i virkeligheden ingen vegne kunnet komme. De forstår meget vel, at vi ikke har villet ulejlige kabinetssekretærerne.

Hartel: Nej, det kan man i og for sig godt se. Det ville få en særlig karakter.

Hækkerup: Det tør jeg sige. Men De kan også godt forstå mit ræsonnement.

Hartel: Det var den samme grund, jeg havde til ikke nærmere at ville udfritte Sehested. Jeg vidste, han kendte disse mennesker, havde ret nær forbindelse med hoffet. Jeg brød mig ikke om, at nogen skulle stilles i gabestokken, eller at han skulle sige, at jeg var en indiskret person, som tvang ham til at svare på spørgsmål, som jeg stillede under venskabs maske. Det ville jeg ikke. Jeg kan kun sige, at jeg hørte, hvad der blev sagt, og at jeg har gengivet, hvad der blev sagt.

Hækkerup: Det fragår Sehested heller ikke, men De kan se, at fra vort synspunkt har det ingen som helst værdi som indicium.

Hartel: Nej, men for mig, i den situation.

Hækkerup: Det forstår jeg meget vel.

Hartel: Det er forskellen.

Hækkerup: Ja, men nu er vi ved at se på disse indicier, hvad der virkelig bliver tilbage af dem.

Jeg kommer så til det fjerde punkt, Deres samtale med Renthe-Fink, hvor De bad ham om, at han skal udsende en hvidbog. Det diskuterede vi meget indgående sidste gang. Vi blev ikke enige om, naturligvis, hvordan Renthe-Finks udtalelser skulle opfattes. De opfattede dem på den måde, at Renthe-Fink ville ikke af hensyn til den danske regering. Jeg må måske hellere citere, hvad De sagde. De forklarede dengang, at De efter at have fået denne henvendelse fra Pahl sagde til Dem selv: nu skal du benytte den første lejlighed, hvor du træffer den tyske rigsbefuldmægtigede, og få en forklaring. Den lejlighed får De lidt senere ved en fællesspisning, hvor De får lejlighed til at tale uden andres tilstedeværelse med Renthe-Fink, og dèr siger De til ham, at der vil aldrig nogensinde kunne nås et godt og åbent forhold mellem dansk og tysk, sålænge det danske folk tror, det har været genstand for et tarveligt overfald den 9. april, og så tilføjer De:

„Derfor vil jeg henstille til Dem,"

— altså Renthe-Fink —

„hvis der virkelig er alvor i udtalelsen om, at et sådant samarbejde skal bringes i stand, at De så lader udarbejde en hvidbog med hensyn til begivenhederne, der førte til den 9. april, og hvad der skete den 9. april;"

— det står st. 82 —

„hvis dette så viser, at der ikke er tale om et overfald fra tysk side, vil det selvfølgelig i allerhøjeste grad påvirke hele offentligheden i Danmark. Så svarede han mig — der var ikke nogen egentlig diskussion om emnet, men han sagde: dette er jeg afskåret fra at gøre af hensyn til de aftaler, der er truffet med den danske regering."

Så tilføjer De som Deres kommentar hertil:

„Så var jeg klar på, at så var der altså noget, som skulle skjules, som det havde betydning for den danske regering at skjule."

Det diskuterede vi sidste gang, fordi mit ræsonnement var, at der kunne lige så godt være noget at skjule for den tyske regering, nemlig hvis det var et overfald. Så måtte den tyske regering naturligvis søge at holde

diskussionen indenfor sådanne grænser, at man ikke diskuterede det offentligt og fremkaldte yderligere misstemning mod Tyskland. Der var i og for sig også fra tysk side den mest åbenbare interesse i ikke at diskutere emnet.

Hartel: Nej, Renthe-Fink argumenterede hele tiden udfra synspunktet, at man ikke havde overfaldet Danmark. Det var hans holdning. Man kunne ikke kalde det, der var sket, for et overfald.

Hækkerup: Nej, det var dèr, han sagde: vi har taget Danmarks neutralitet under vor beskyttelse, fordi England har fremtvunget en udvidelse af krigen til Skandinavien.

Hartel: Men altså, netop udfra hans egne udtalelser kunne det ikke ses under den synsvinkel, som den ærede forhørsleder vil.

Hækkerup: Så bliver jeg nødt til at gøre Dem bekendt med den erklæring, vi har fået fra Renthe-Fink. Han siger:

„Som svar på de to spørgsmål, som kommissionen nu har rettet til mig, kan jeg kun gentage, at alle de rygter, efter hvilke der før den 9. april 1940 skulle have foreligget aftaler om en gnidningsløs besættelse af Danmark, efter mit kendskab til tingene hører hjemme i fablernes rige.

Det samme gælder om den version, at der i tiden omkring den 17. marts 1940 skal have fundet et møde sted i Doberan mellem tyske og danske underhandlere.

Som sagen lå, måtte jeg i det mindste bagefter have erfaret noget om sådanne begivenheder. Men sålænge jeg fungerede som tysk gesandt i Danmark og også senere hen, er der ikke kommet til min kundskab selv det svageste holdepunkt for, at der skulle have fundet nogensomhelst forhandlinger eller konferencer sted af denne art."

Og så siger han, det er nu et ræsonnement, han tilføjer:

„Rygterne om en på forhånd truffet aftale og om et møde i Doberan må iøvrigt allerede af den grund forekomme utroværdige, fordi man umuligt kan tænke sig, at danske underhandlere blev indviet i tyske statshemmeligheder, som efter sagens natur måtte bevares så omhyggeligt som muligt. Ikke engang missionscheferne i Skandinavien har i forvejen fået fortrolige informationer fra det tyske udenrigsministerium.

Jeg har heller aldrig hørt, at man på tysk side skulle have regnet med en gnidningsløs besættelse af Danmark. General Kaupisch har tværtimod forsikret mig, at han havde anlagt operationerne fuldstændig krigsmæssigt, og at han var forberedt på og i stand til i løbet af kortest mulige tid at bryde enhver modstand."

De ser, han har ikke haft den opfattelse, som De har fået eller ment at have fået af samtalen dengang.

Hartel: Nej, nu er der jo altid det, at når man taler med diplomater, så er deres holdning i virkeligheden ofte bestemt af andre hensyn end selve den realitet, man drøfter. Det kan også være rent politisk betonet. Man må altid tage i betragtning, hvad det nu har passet bedst i Renthe-Finks kram på det tidspunkt at svare overfor den givne forespørger; man må tage i betragtning, at udtalelserne netop bliver afgivet som en diplomats udtalelser.

Hækkerup: Javel, men De ser klart af dette her, at han har ikke haft den forestilling, at der var . . .

Hartel: Jeg havde ganske givet den hensigt, for det andet havde ikke spor betydning. Aftalen af 9. april kendte vi fuldstændig. Det var jo ikke noget opsigtsvækkende at bede om at udsende en hvidbog, der indeholdt den. Denne hvidbog havde kun betydning, når den gik dybere og gav hele baggrunden for besættelsen og det dansk-tyske forhold i den umiddelbart forudgående periode. Det var det, jeg ønskede, og det var det, han afviste, og afviste med at påberåbe sig det, som jeg siger, han sagde: det kunne han ikke på grund af de aftaler, der var mellem rigsregeringen og den danske regering.

Hækkerup: Nej, men altså, vi slår bare dette fast.

Hartel: Så var der ikke mere for mig at gøre, så måtte jeg sige til mig selv: her er altså noget, som offentligheden ikke må få at vide; det stemmer med det, du i forvejen ved; det er inopportunt, at disse ting bliver kendt, altså må du bøje dig for det, Pahl har sagt, at regeringen må ikke angribes offentligt, Tyskland vil ikke finde sig i det.

Hækkerup: Men er De enig med mig i, at Renthe-Fink ikke har haft den opfattelse, som De dengang mente han havde, nemlig at der var en forudgående aftale?

Hartel: Det må man altså gå ud fra efter den nye erklæring, at han har ikke lagt det samme i det, som jeg har gjort.

Hækkerup: Det er blot det, jeg gerne vil fastslå.

Dommeren: I byrettens 23. afdeling har Ejnar Vaaben afgivet en vidneforklaring; det må være den 12. maj 1947. Det hedder:

„Vidnet forklarer, at han i august 1940 på foranledning af Danmarkskredsen foretog en rejse til Tyskland. Han talte under denne rejse med Himmler og Rosenberg bl. a. om, hvorvidt Tyskland ville stille sig passivt i tilfælde af en eventuel dansk regeringsændring. Resultatet af disse samtaler blev en skuffelse, idet han blev klar over, at man fra tysk side ikke ønskede en regeringsomdannelse og var godt tilfreds med den danske regerings holdning overfor Tyskland."

Hækkerup: Så må jeg gøre en undskyldning; så har han talt med Himmler.

Hartel: Ja, dèr ser forhørslederen, hvor let disse ting fortoner sig i ens erindring. Man må ikke gå for hårdt på hinanden med disse spørgsmål, for det er for kompliceret altsammen. Men når jeg hæftede mig ved navnet Himmler dengang, var det ganske logisk, fordi Holstein havde sagt til mig, at det var med Himmler, man havde forhandlet. Så siger jeg til mig selv: det er logisk, så henvender Danmarkskredsen, som antagelig lige så godt ved om disse forudgående forhandlinger, sig også til Himmler som den mand, der har kontrollen med S Ss udenrigspolitik, forsåvidt angår Norden, idet SS jo var en stat i staten i Tyskland og de officielle diplomater kun var brikker for SS og rigsføreren. I virkeligheden var Ribbentrop ikke en så mægtig mand som Himmler, heller ikke i forhold til Danmark, og Kanstein kom øjeblikkelig hertil under besættelsen for at skabe SS-kontrollen overfor Renthe-Fink. Nu var han en overordentlig forstående mand, som Renthe-Fink kunne samarbejde med.

Dommeren: Og Kanstein afviser talen om en forhåndsaftale. Før han rejste, havde han foretræde for Himmler, som ikke nævnte noget om nogen som helst forhåndsaftale.

Hartel: Det interesserer mig, for jeg satte stor pris på Kanstein, men jeg satte altså uvilkårligt de to ting i forbindelse. De henvender sig til Himmler, han svarede således, og det er han nødt til; når han har truffet disse forudgående aftaler med denne regering, kan han selvfølgelig ikke vælte den.

Dommeren: Nå, han kunne nu gøre meget.

Hartel: Men han mente ikke, han fik en fra hans synspunkt bedre.

Hækkerup: Det var vel i og for sig naturligt for Vaaben at gå til Himmler.

Hartel: Ja, han kendte jo i og for sig også Göring.

Hækkerup: Men Vaaben var jo klar over, at Renthe-Fink ikke ville gøre noget for at få vippet regeringen, så hvis han skulle opnå noget, måtte han gå til en anden mand end udenrigsministeriet.

Hartel: Det er fuldkommen rigtigt, at Renthe-Fink har aldrig på noget tidspunkt, som jeg kender, villet foretage noget som helst for at vælte den danske regering. Selvom det er denne sag uvedkommende, kan jeg godt sige, at jeg blev engang sendt op af erhvervsudvalget for L S. Det var Axel Hansen, Kogsbølle, som også var i Danmarkskredsen; han bad mig gå op til Renthe-Fink, og det blev forøvrigt min første samtale med ham efter besættelsen. Og dèr spurgte jeg, om han ganske åbent ville sige, hvordan gesandtskabets stilling var overfor den danske regering, idet der gik så mange rygter; nu havde erhvervsudvalgets folk ønsket at få besked, og jeg var sendt op som den, der kunne tysk. Og han sagde: det er således fra tysk side, at vi har ingen som helst interesse i en forandring i regeringsforholdene, og regeringen kan forvente fair play. Det meddeltes tilbage, og jeg husker tydeligt, at Axel Hansen sagde til mig fra formandspladsen: jeg har ad helt andre veje undersøgt den samme sag og fået det samme svar. Og dèr kom jeg kort efter til at tænke på denne udsendelse af Ejnar Vaaben til rigsføreren, for nu havde de det både fra den diplomatiske tyske side og fra SSs side, og det passede sammen.

Hækkerup: Så vil jeg gerne gå over til Christmas Møllers brev til de forskellige ministre; det har De påberåbt Dem under Deres forklaring den 13. april, idet de siger:

„Såsnart jeg så dette aktstykke mellem dokumenterne i Sehestedsagen, genkendte jeg det i alle enkeltheder som det, Holstein faktisk havde sagt til mig, og dèr har jeg altså — uden at nævne Holstein som kilde — vist den loyalitet, at jeg meddelte det til Christmas Møller, som var den, der stod mig nærmest på det daværende tidspunkt, rent politisk set."

Det vil altså sige, at indholdet af dette brev skal være det samme som det, Holstein har sagt til Dem. Nu vil jeg først

spørge Dem: Er De kommet i erindring om, hvem det er, De privat har talt med dengang?

Hartel: Nej, jeg må ærlig talt sige, jeg har heller ikke spekuleret på det, for jeg tror, det er mig umuligt nogensinde at komme på det.

Hækkerup: Vi har prøvet at finde ud af det. Vi har spurgt Hasle og Fibiger og andre. Hasle kommer det nærmest, idet han mener, at det var en konservativ tillidsmand i Sønderjylland.

Hartel: Det er også muligt, det vil jeg heller ikke bestride, at der har været et konservativt tillidsmandsmøde, og så har det været en, jeg har kendt, som måske oven i købet har været medlem af L S ved siden af som landmand. Men det må blive en fuldstændig hypotese, for jeg kan ikke komme på det navn, men jeg kan se mig endnu sidde og samtale med en mand om disse spørgsmål. Det forekommer mig, at det foregik i vandrehallen, og at det var et medlem af tinget.

Hækkerup: Ja, det forklarede De også dengang. Det mente Hasle altså ikke. Så har det konservative parti prøvet at undersøge sit kartotek for at finde det brev, der skulle være kommet til Christmas Møller og være grundlag for hans henvendelse, men det er heller ikke lykkedes, så vi kan vist ikke komme det nærmere, hvem denne trediemand kunne være. Men hvorfor gik De ikke direkte til Christmas Møller, når De siger, at han var den, der stod Dem nærmest på det daværende tidspunkt?

Hartel: Det hænger vel sammen med, at jeg er kommet til at tale med den anden først, umiddelbart efter at jeg havde fået disse oplysninger, og vidste, at han havde intim forbindelse med Christmas Møller, og så har han spurgt: har De noget imod, at jeg siger det til Christmas Møller? og jeg siger: det har jeg ikke noget imod.

Hækkerup: Det, der undrer mig, er det udtryk, De bruger: „Christmas Møller, som var den, der stod mig nærmest på det daværende tidspunkt, rent politisk set", for det harmonerer slet ikke med mine erindringer om Christmas Møllers holdning. Jeg mener, han var eksponent for det stik modsatte, uvilje mod ethvert samarbejde med nazisterne.

Hartel: Jeg tænker ikke på de udenrigspolitiske sider af sagen, men på de rent indenrigspolitiske forhold de foregående år. Vi havde også haft et samarbejde, idet vi

var blevet sat ind i udvalg ved konservative stemmer, og det var sket ved Christmas Møllers initiativ og autoritet. Det er det, jeg tænker på. Dèr er igen en helt anden baggrund for min tankegang end den, der er for den ærede forhørsleders. De bliver ved at samle det om disse ting, det er der ikke noget at sige til, men jeg ser det under et andet perspektiv og gjorde det også dengang. Jeg er ikke så monoman på det område, som man jo bliver ved at blive ved at beskæftige sig med sådan noget.

Hækkerup: Men De siger om dette brev, som den pågældende mand har sendt til Christmas Møller, og som Christmas Møller sender videre:

> „Der står faktisk med mere fint formulerede udtryk det, som blev sagt fra Holsteins side. Det eneste, der er forvisket, er, at der står: det danske udenrigsministerium og det tyske; der skulle stå: rigsregeringen. Men det er jo en ganske underordnet ting."

Så vil jeg gerne have Dem til sammen med mig at gennemgå, hvad det egentlig drejer sig om, for under Deres vidneforklaring i december 1946 i Dahl-sagen forklarer De, at Holstein har fortalt, at han havde

> „fået underretning om, at danske udsendinge omkring midten af marts havde været tilkaldt til en forhandling med Himmler om besættelsen af Danmark".

Der er i dette her intet som helst om noget møde eller om Himmler eller om danske udsendinge. Jeg gør opmærksom på, at brevet indledes med en bemærkning af Christmas Møller, hvor han siger:

> „Fra saare paalidelig Kilde har jeg modtaget hoslagte. Det er hævdet, ligeledes med Bestemthed, at *Hartel* har meget intime tyske Forbindelser."

Han peger altså på Deres direkte tyske forbindelser. Så står der:

> „Det hævdes — stadig fra samme Kilde" — det er Dem —„ —, at Opfattelsen i Berlin, vel i Rigsudenrigsministeriet, er den, at der vitterligt har ligget en klar Aftale mellem det danske Udenrigsministerium og det tyske om, at den danske Regering ikke skulde modsætte sig, at Tyskland paa et eller andet Tidspunkt under Krigens Forløb saa sig nødsaget til at tage Danmarks Neutralitet under sin Beskyttelse."

Så tales der videre om det, vi før har været inde på, at denne aftale blev kun

utilstrækkeligt overholdt fra dansk side, fordi man ikke hindrede nogen militær modstand i Sønderjylland. Dèr er det, jeg vil hævde, at de to ting har meget ringe forbindelse med hinanden. Det ene er en klar konkret udtalelse af Holstein om, at han har fået underretning om, at danske udsendinge har talt med Himmler engang i midten af marts måned; det andet her er en gengivelse af forlydender om, hvad man mener i det tyske udenrigsministerium. Det er to, synes jeg, vidt forskellige ting, og det, jeg tror — og nu understreger Christmas Møller det, når han siger: Hartel har intime tyske forbindelser —, det, jeg tror, er, at De fra en af Deres tyske forbindelser har hørt dette, og at De, hvis jeg må bruge det udtryk — De må ikke blive fornærmet —, har villet sætte lidt lus i skindpelsen, for De vidste denne ballade, der var i det konservative parti om dr. Munch, idet Christmas Møller havde forlangt dr. Munchs afgang og de konservative strittede imod; og så kommer denne mand, og De har så villet sætte lus i skindpelsen.

Hartel: Det lyder meget antageligt, men jeg har blot ikke skygge af erindring om, at jeg i og for sig nogensinde har taget nærmere stilling til det konservative folkepartis forhold til dr. Munch.

Hækkerup: De må undskylde, det tidspunkt, hvor dette her sker, er samtidig med, at De fra Deres side sammen med Sehested har aktionen i gang mod Munch. Det må De aldrig glemme. Dette her er skrevet i maj 1940; De har en aktion i gang, og De ved, at der fra konservativ side er uvilje mod Munch på grund af den 9. april. Så er det nærliggende, når De får denne meddelelse, at stikke den ud til de konservative til videre befordring. Kan De ikke se det rimelige i den forklaring?

Hartel: Man kan jo lægge alle mulige forklaringer i alt, hvad der vedrører politik; det kan desværre som regel ses fra 6—7 synspunkter. Men der er ikke i min erindring noget som helst om det.

Hækkerup: Men de to ting ligner ikke hinanden, for den mand, der skriver til Christmas Møller, nævner ikke med et ord forhandlinger i marts med Himmler, og det ville dog være nærliggende; det er noget konkret. Det andet er noget, man har hørt fra tysk side, at det er opfattelsen i Berlin, og vi ved, at den opfattelse faktisk var rådende i Berlin; det ved vi f. eks. fra Kronika, som fortæller, at hans bekendte kommer og siger til ham: der må være en aftale. Vi ved det så sent, som da vi afhører Grothmann til politirapport, og han siger, at ganske vist kan han ikke oplyse noget om et møde, men han mener, der må have været en aftale. Vi ved, at den opfattelse har været rådende i Tyskland; om den har været rådende i rigsudenrigsministeriet, ved jeg ikke, for de kendte jo ikke spor til sagen, såvidt jeg forstår af de tyske dokumenter, men opfattelsen har været den i Berlin, det er klart, og den råder visse steder i tyske kredse endnu.

Hartel: Må jeg gøre en bemærkning til dette ræsonnement, at det var noget, jeg skulle have fået at vide fra tyske forbindelser. Det blev klart oplyst under vor retssag, som jeg tør nok sige har taget både år og dag, at jeg overhovedet ikke havde haft direkte forbindelse med tyske instanser i april og maj måned. Altså, hele denne hypotese, som kunne se meget udmærket ud, strider blot mod denne ganske enkle kendsgerning, at dette blev fuldstændig klarlagt, fordi man kunne efterhånden følge begivenhederne fra dag til dag, som politiadvokaten sagde, og såvidt jeg husker, var min første forbindelse først den 13. juni, da v. Loew havde dette meget omtalte møde på „Terminus". Og først derefter fandt altså min henvendelse til Renthe-Fink sted.

Hækkerup: Jeg gør opmærksom på, at Christmas Møller bruger det udtryk: Hartel har meget intime tyske forbindelser. Hvem undersøgte, om Flauenbaum var god nok?

Hartel: Såvidt jeg husker, var det DNSAP, der undersøgte det.

Hækkerup: Nå, DNSAP. Det var da egentlig ikke så nærliggende.

Hartel: Ja, Frits Clausen påberåbte sig jo altid sine intime tyske forbindelser. Det var dem, der havde ønsket at få rejsen i stand. Det var ikke noget initiativ fra L S. Vi havde ikke taget noget initiativ i det forhold. Det var Frits Clausen og DNSAP. I virkeligheden var det rettet mod bondepartiet, for at skubbe os i baggrunden i forhold til L S og selv tage føringen. Så skulle der arrangeres en sådan rejse, og man skulle have Knud Bach med, og det skyldtes nærmest Knud Bachs loyalitet, at han henvendte sig til mig, og at det fik et andet forløb.

Hækkerup: Denne mand, som De har talt med, og som vi altså ikke kan identificere,

ham har De sagt til, hvad Holstein har sagt til Dem?

Hartel: Ja, denne konservative har jeg fortalt indholdet af de oplysninger, jeg havde, og det er det, der i det væsentlige indeholdes i det, der står i dette brev, og jeg vedkender mig hovedtankegangen i det; ordene kan jo ingen huske så længe efter.

Hækkerup: Men det er jo noget helt, helt andet, for det, Holstein fortæller til Dem, og som De altså har givet videre til denne konservative mand, er dette, at der midt i marts har været forhandlinger mellem danske udsendinge og Himmler. Det må denne mand have fuldstændig misforstået, når det i hans gengivelse bliver til, at opfattelsen i Berlin, vel i udenrigsministeriet, er den, at der har ligget en aftale. Det, der havde værdi for ham, når han skulle gå til sit partis formand, var dog det konkrete.

Hartel: Han siger jo også, at der har ligget en aftale.

Hækkerup: Han siger, at opfattelsen i Berlin, vel i rigsudenrigsministeriet, er den, at der vitterligt har ligget en klar aftale, men det, som er det konkrete i det, er dette, at Holstein til Dem skal have sagt, at midt i marts havde Himmler forhandlinger med danske udsendinge. Dette konkrete og afgørende i situationen er gledet ud i den fremstilling. Kan De ikke se det?

Hartel: Det er altså spørgsmålet, hvad der for mig var det afgørende på det tidspunkt, da jeg talte med ham. Det er dette, at jeg har meddelt ham, at der var en sådan aftale, en forudgående aftale, og at formålet med den var fra tysk side at tage Danmarks neutralitet under sin beskyttelse. Jeg har ganske givet ikke nævnt grev Holstein for vedkommende, idet jeg i det hele taget meget nødigt nævner navne, når jeg gengiver, hvad der er sagt. Ja, jeg har måske endda givet det den drejning, at det var noget, jeg selv vidste. Det er meget muligt, det skal jeg ikke se bort fra, og derved kommer der en skævhed i det, men at det var hovedindholdet af det, og at det for mig var det afgørende, at der forelå en aftale, og at man fra tysk side mente, en sådan aftale eksisterede, synes jeg fremgår ganske klart.

Hækkerup: Det gør det også, der er ikke tvivl om, at den pågældende har opfattet det som Deres egen viden.

Hartel: Men det er noget helt andet, jeg bliver spurgt om i retten. Det er altså dette, at jeg har talt med Holstein, og hvad Holstein sagde dengang, og dèr gengiver jeg ganske kort, at Holstein sagde, at der havde været danske udsendinge i Tyskland. Han siger ikke noget om stedet, heller ikke datoen, men omkring midten af marts 1940, og at de havde haft kontakt med rigsfører Himmler.

Dommeren: Men vi må dog vist være enige om, at det, der står i Christmas Møllers brev, er noget helt andet. Dèr refererer man, hvad opfattelsen er i Berlin, uden nogen som helst hentydning til dette, at man her ved, at der har været et møde. Man refererer nogen snak i Berlin i stedet for at sige: vi ved, at udsendinge har været i Rostock.

Hartel: Der er slet ikke tale om, at udsendinge har været i Rostock. Det er vistnok slet ikke nævnt på det tidspunkt. Jeg har ikke bragt navnet Rostock ind. Holstein sagde ikke noget om, at der havde været et møde i Rostock; han sagde, at der havde været danske udsendinge i Tyskland i midten af marts og forhandlet, og han måtte gå ud fra, at det var om en tilrettelæggelse af besættelsen, og at man så sådan på det fra tysk side, at Danmarks neutralitet måtte man tage under sin beskyttelse.

Hækkerup: Det er det, jeg ikke kan forstå, for det konkrete i det og det, som må virke overbevisende, er dette, at man kan sige: jeg ved, at danske forhandlere har talt med rigsfører Himmler midt i marts måned, tre uger før besættelsen. Det var det konkrete. Det har ikke megen interesse at sige, at opfattelsen i Berlin er den, for den opfattelse er så nærliggende for en tysker, for hvem det militære er så afgørende, at når man ikke slås, må der være en aftale. Det er også det, Grothmann siger i dag. Jeg synes, de to ting har ikke noget med hinanden at gøre.

Hartel: Jo, sandelig har de med hinanden at gøre. Det er et led i den samme viden. Om det er formet af hensyn til modtageren i den givne situation? Ja, det vil altid forekomme i politik, men tankegangen var den, og det var det, vi drøftede, at der var en forudgående aftale. Sådan læser jeg det.

Hækkerup: De kan ikke komme udenom, at det er to forskellige ting. Det ene er, at De siger i retten under vidneansvar: Holstein har sagt til mig, at han er underrettet om, at danske udsendinge midt i marts har været tilkaldt til en forhandling med Himm-

ler om besættelsen af Danmark. Det er een ting; det er noget helt andet, at man i Berlin har den opfattelse, at der må være en aftale.

Hartel: Jo, fordi Holstein har fået sine oplysninger fra Berlin efter min opfattelse.

Hækkerup: Efter Deres opfattelse sidste gang havde han sine oplysninger fra hollandske kredse.

Hartel: Nej, det var det med marineattacheen; det var noget forudgående: at den hollandske marineattaché havde sagt ca. 14 dage før den 9. april, at tyskerne forberedte noget. Men det har slet ikke noget at gøre med de foregående møder med de danske udsendinge.

Dommeren: Men nu kan De se Dem selv sidde og snakke med den pågældende. Kan De ikke i Deres erindring genopfriske hans ansigt? Når nu Hasle siger, at det var en sønderjysk repræsentant, kan det så ikke hjælpe?

Hartel: Jeg ville gerne, men jeg har i sin tid prøvet på det, men i øjeblikket er jeg fuldstændig ude af stand til at hæfte det ved nogen bestemt person. Jeg var glad, da der blev nævnt Fibiger, for jeg tænkte det muligvis havde været Fibiger, for ham talte jeg så tit med.

Hækkerup: Men jeg vil dog gerne fastholde, at hr. Hartel også har nævnt de hollandske kredse. Der står st. 84 i det stenografiske referat:

„Nu kan jeg tilfældigt fastholde, at det var Holstein, fordi jeg vidste, det var en mand med gode forbindelser i det hollandske gesandtskab og gode forbindelser i Berlin, at han var en god ven med Helmer Rosting, som havde endnu finere forbindelser på tysk side."

Hartel: Det passer da også. I det ene tilfælde gav han disse oplysninger om marineattacheen, og så oplysningerne fra hans kilde i Berlin vedrørende mødet. Det fordeler sig udmærket og klart, forsåvidt man kan gengive noget så mange år efter.

Hækkerup: Der er ikke tale om at gengive det så mange år efter, for det, vi sammenholder, er det, De under vidneansvar siger i 1946, og det, som denne mand skriver i 1940, og der er en himmelvid forskel på disse ting.

Hartel: For mig er der ikke nogen forskel, som jeg ser på det. At man kan fortolke det anderledes, det er givet, det skal jeg aldrig bestride, men subjektivt, for mig, er der ikke nogen væsentlig forskel. Det er bare forskellige sider af denne samme sag. Nu bliver sagen trukket frem i en helt ny sammenhæng, og derved bliver det så kompliceret.

Dommeren: Det er så vanskeligt, for Sehesteds brev må slet ikke forstås, som det er skrevet, og dette her må heller ikke forstås, som det er skrevet. Det er så indviklet.

Hartel: Det er jo heller ikke mig, der har skrevet det, det er sagen, men når man skal være fair overfor en mand, som gengiver noget, man har hørt, synes jeg, dette er en pæn og loyal gengivelse af det, jeg sagde dengang. Det er det, der for mig er det afgørende; en virkelig pæn og loyal gengivelse. Uden noget forsøg på at stille mig i nogen gabestok eller et eller andet ubehageligt lys har han gengivet det så objektivt, som jeg kan forlange det.

Hækkerup: Vi kan ikke komme det nærmere, for jeg har stadig den opfattelse, at det faktisk er to forskellige ting. — Vi talte sidst om Deres forbindelse med Olesen. Ham har De kendt tidligere, men De mener, De har ikke efter Deres løsladelse haft forbindelse med ham i forbindelse med denne Rostocksag?

Hartel: Nej, jeg kan sige, at jeg tror ikke engang, jeg vidste, at en sådan bog var under udarbejdelse.

Hækkerup: Han nævnte det ikke for Dem, da De traf ham hos pastor Schmidt?

Hartel: Der var slet ikke tale om at skrive nogen bog på det tidspunkt.

Hækkerup: Det har altså været kort efter Deres løsladelse?

Hartel: Jeg ved slet ikke, hvornår ideen er kommet om at skrive den bog. Jeg kendte hverken dens titel eller noget, da den dukkede op. Det var noget helt nyt for mig. Jeg kan ikke give nogen virkelig oplysning om, hvordan den bog er kommet til verden. Jeg ved det ikke, og der er ingen, der vil kunne komme til kommissionsdomstolen og sige, at jeg ved det, for det er grebet ud af luften.

Hækkerup: De har ikke ydet noget økonomisk bidrag?

Hartel: Nej, bl. a. af den gode grund, at ingen har bedt mig om det, og af en god grund til: at jeg ikke har noget at give det af.

Hækkerup: Det, der i hele denne sag bliver tilbage for mig, er spørgsmålet om, hvor-

dan sammenhængen egentlig er, og dèr synes jeg i og for sig, at Deres rolle ligger klar nok. De er sådan set manden, der starter hele denne sag.

Hartel: Ja, det er jo nærmest Holstein, der starter den i sin tid, for han har, såvidt jeg har forstået, i tidens løb talt med ikke få om dette.

Hækkerup: Jeg vil gerne med det samme tage det med Holstein. Jeg kan ikke have nogen som helst mening om, hvad den temperamentsfulde greve kan have sagt til den ene eller den anden i april—maj 1940, men når jeg genkalder i erindringen den artikelserie, han skrev, disse rabiate artikler i „Fædrelandet", var der ikke antydning om en forhåndsaftale. I hans foredragsserie og hans pjece om Danmarks udenrigspolitik findes der ikke en linie derom. Hvad han har sagt til nogen dengang, ved jeg ikke, men han har ikke troet på det, han har ikke villet bruge det politisk. Da bladet vender og han som andre overløbere skal se at klare sig — jeg bruger bevidst udtrykket overløber om Holstein, som oprindelig var franskvenlig og senere blev tyskvenlig —, bruger han ikke det argument, og han levede dog en måneds tid endnu efter befrielsen. Han siger det heller ikke overfor Nordentoft; tværtimod, han slår det hen og siger: det har jeg fra dr. Munch. Det har han sagt til Nordentoft med et smil. Det viser, hvad det er værd — eller også, at han foragtede Nordentoft.

Hartel: Ja, det sidste er selvfølgelig tænkeligt med grev Holsteins arrogance.

Hækkerup: Men de var dog lidelsesfæller, da de sad på det lokum. Jeg tror ikke på, at Holstein selv har troet på historien. Jeg tør ikke sige, hvorfor han har sagt det, eller hvad han har sagt, men jeg tror heller kke, at De har troet på det, for De kan ikke dokumentere på nogen måde, at De på noget tidspunkt har villet gøre brug af det på en sådan måde, at man kan tro, at De har troet på det. Derfor er Deres rolle i sagen interessant. De starter den, da Guldberg kommer tilbage — Guldberg kommer tilbage i august, De siger selv 14 dage før Deres brev af 29. august. Da starter De sagen, men jeg indrømmer, De er jo langt den klogeste af de herrer, De har salveret Dem, for De har, efter at De blev løsladt, holdt Dem fra sagen, for De ved, at den er ingenting værd. På den anden side har De også dengang salveret Dem, for De har fået en erklæring fra Guldberg, og hvis en skal efterlade sin hale i saksen, bliver det ikke Dem, men Guldberg.

Hartel: Ja, det var nu helt andre ting, jeg tænkte på dengang. Jeg mente, det var meget ufint af mig, hvis jeg sendte sådanne oplysninger, som Guldberg måske ønskede at gøre brug af på anden måde i sin egen sag, hvis jeg på forhånd kastede dem ind i den politiske debat uden hans tilladelse. Det kunne aldrig falde mig ind.

Hækkerup: Men hvorfor skrev *De* så?

Hartel: Fordi det var i mit hæfte, det var skrevet.

Hækkerup: Nej, brevet til justitsministeren?

Hartel: Ganske simpelt, fordi jeg kendte justitsministeren, men Guldberg kendte ikke justitsministeren, og så mente vi, at det havde mest valeur, i det øjeblik jeg sendte det.

Hækkerup: Oprigtig talt ville enhver mene, at det havde mest valeur at få det fra den, der kendte det.

Hartel: Men det var altså vort ræsonnement. De må tilgive, vi har måske set skævt på det i den givne situation, men således så vi på det. Nu var jeg altså en større forbryder end han, så det var måske også helt forkert.

Hækkerup: Ja, ja, men umiddelbart må det for mig ligge således, at den, der kom med oplysningerne, skrev det, og det interessante er, at senere farer Guldberg også i blækhuset, og der har jeg sagt til ham, at det kunne da ikke være nødvendigt, for Hartel havde jo skrevet. Winding Christensen farer i blækhuset med det samme. Det var dog nok, at een skrev det. De skrev nogle gange, fordi de siger, at oplysningerne ændrede sig efterhånden. Må jeg spørge: Hvem drøftede De indholdet af brevet med, andre end Guldberg?

Hartel: Jeg drøftede det faktisk ikke med andre, men det var uundgåeligt, på en stue med 21 mennesker, en stue, der ikke var større end her fra skranken og derhen, dèr kunne der ikke foregå ret meget mellem disse lediggængere, uden at alle stod og hørte på, hvad der foregik. De kender vist ikke en sådan koncentrationslejr fra indersiden, men De må holde mig tilgode, at jeg uden bitterhed taler om det.

Hækkerup: Men de lyttende folk, deltog de så også i diskussionen om indholdet?

Hartel: Nej, det var jo ikke, som når kosakkerne skrev til sultanen. Vi passede det jo selv, men en står og siger et, og en

står og siger noget andet rundt omkring. Der fandtes ikke en skriveplads, hvor man kunne sætte sig hen i fred og skrive. Man skulle kæmpe sig til en plads, som man skulle holde, sålænge man kunne ved at sætte sig på den, og så står den ene der og den anden der. De fulgte selvfølgelig med levende interesse alt, hvad der foregik, og de havde så deres forbindelser og bragte det videre gennem dem, dels over Sundholm og dels over deres familier. Det var uundgåeligt.

Hækkerup: Har De under den drøftelse med Guldberg — jeg går ud fra, at De havde spurgt Guldberg ud om, hvor han havde disse oplysninger fra o. s. v.?

Hartel: Ja, han sagde jo ganske åbent, at han i koncentrationslejren Nienburg an der Weser 031 — jeg kan endda huske tallet, for jeg har spurgt om det så mange gange for at få det verificeret — havde truffet disse folk, Grothmann først og fremmest — jeg kan bedst huske Grothmanns navn, men jeg synes også, han nævnte Obersturmbannführer dr. Brandt; rækkefølgen kan jeg ikke huske, men Grothmann var i det mindste med fra starten, og de havde altså talt sammen i lejren og drøftet forholdene, og dèr havde de givet ham disse oplysninger.

Hækkerup: Givet ham disse oplysninger rent konkret, som de er nedfældet i det, De skriver i Deres kladdehæfte?

Hartel: Ja, og jeg har senere været så loyal, at jeg har sendt Guldberg en afskrift af det, for at han kunne vide, hvad han skrev dengang.

Hækkerup: Ja, det er han heller ikke løbet fra.

Hartel: Såsnart jeg var blevet spurgt om det her, gik jeg hjem og sendte ham det. Jeg har ikke talt med ham, siden jeg var her sidst, men jeg har sendt ham det.

Hækkerup: De gik ham ikke nærmere på klingen, da han fortalte om det?

Hartel: Ork, vi har diskuteret i det uendelige; han har fortalt om enkeltheder, hvor han sad og spiste med de pågældende, hvordan stemningen var.

Hækkerup: Har han også fortalt om, hvordan han nåede frem til navnene på de danske deltagere?

Hartel: Nej, jeg kan kun huske om det, at tyskerne havde været ret usikre med hensyn til de danske navne, udover, såvidt jeg altså erindrer, dr. Munch, altså udenrigsministeren. Han lå forholdsvis fast i billedet, men det andet, navnene, de kom og gik.

Hækkerup: Ja, det viser sig jo senere, at de i høj grad kom og navnlig gik. Munch kom og gik, så kom Mohr ind, og så gik Mohr igen, og ejendommeligt nok, Mohr forsvandt, da Munch døde, for Mohr havde den ubehagelige egenskab, at han kunne protestere; det kunne Munch ikke, da han var død. Men nærmere nåede De ikke, hvordan de egentlig kom frem til det? At de sad og rodede sig frem til det ved hjælp af olympiaden o. s. v.?

Hartel: Nej, det gik ret hurtigt, hans pen gik rivende let, og hans taleflom bar i højeste grad veltalenhedens præg. Det var først senere, han fik sine betænkeligheder. Det var forøvrigt netop en af de ting, hvor jeg syntes, at det hele blev formet med en sådan legende lethed, som om det var naturligt og lige ud ad landevejen.

Hækkerup: Jeg kan godt sige, at efter at vi har talt med Guldberg nogle gange, er han nærmest som hovedvidne, hvad jeg vil kalde „ausradiert".

Dommeren: Ja, Grothmann er afhørt, og han kender ikke Guldberg.

Hækkerup: Ikke engang efter at have set et billede af ham.

Hartel: Det var dog en ny oplysning for mig.

Hækkerup: Det var det også for os.

Hartel: Det ville jeg have forsvoret, at en mand kunne sidde og tale om en anden med en sådan geläufighed, som han fortalte med om Grothmann; og han var lige kommet derfra, så der var ikke megen mulighed for, at det havde forskudt sig i erindringen. Men som sagt, jeg har ikke ofret væsentligt på sagen, siden vi var her; det har ikke været meget.

Dommeren: Det, som jo har undret os noget, er det, at der fra Guldbergs side ikke i flere år sker noget, indtil han pludselig i august 1950 udsender et skrift: Til det danske folk — Rostockmødet opklaret. Så spørger man sig selv: hvorfor begynder han nu igen? og vi er nået så vidt, at vi må formene, at han gennem Sehested har fået at vide det om pastor Schmidt og om dr. Jacobsen, og da nu hr. Hartel har snakket med de to herrer på gaden, ligger det nær at spørge,

om det er efter aftale, med Deres bistand, at han har rejst sagen igen.

Hartel: Nej, det kan jeg bestemt tage afstand fra.

Dommeren: De har ikke været med?

Hartel: Jeg har ikke haft noget som helst at gøre med planlæggelsen af nogen offentlig udsendelse om den sag i det hele taget på noget tidspunkt.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 11,10.

Lørdag den 30. juni 1951, kl. 9^{30}.

Hækkerup: Må jeg gøre en bemærkning, inden vi går til afhøring af vidnet; den refererer sig til afhøringen af hr. Hartel sidste gang. Jeg bestred en udtalelse af hr. Hartel, hvorefter Ejnar Vaaben som udsending fra Danmarkskredsen skulle have truffet Himmler i Tyskland. Nu kan man diskutere, om Danmarkskredsen sendte Vaaben eller ikke, men det er ikke relevant; det, det drejer sig om, er, at det, jeg sagde, var forkert. Forholdet er det, at Vaaben har været på to rejser til Tyskland. På den første traf han en senator Hoff i Bremen, en mand, som man mente stod Hitler nær, og så rejste han til Berlin, hvor han traf, ikke Himmler, men Hess. Så foretog han en senere rejse, hvor han bl. a. traf Himmler, som mente, at man fra tysk side ikke var interesseret i et dansk regeringsskifte.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne rejseleder Leo Bjørn Agard.

Dommeren: Når vi har bedt Dem komme i dag, er det, fordi vi gerne vil stille Dem et par spørgsmål. Denne kommissionsdomstol er nedsat for at søge oplyst, om der skulle ligge nogen realiteter bag rygterne om et møde i Rostock, og meget periferisk er Deres navn kommet ind i denne forbindelse. De møder som vidne, d. v. s. De har ifølge loven pligt til at tale sandhed. Retsmødet foregår for lukkede døre, så offentlig meddelelse om, hvad der sker, må ikke finde sted.

Hækkerup: Kender De fhv. kaptajn, civilingeniør Holger Winding Christensen.

Agard: Ja.

Hækkerup: Har De i efteråret 1946 været interneret sammen med ham i Vestre Fængsel?

Agard: Ja.

Hækkerup: Og talt med ham?

Agard: Ja.

Hækkerup: De kommer ind i sagen på den måde, at Winding Christensen i et af sine breve i foråret 1947 til justitsministeren omtaler, at han i Vestre Fængsel i efteråret 1946 har talt med „en politisk fange", som skal have meddelt ham, at han, den pågældende politiske fange, i efteråret 1939 havde været på en automobiltur sammen med daværende ritmester Lunding, der var efterretningsofficerer ved grænsen, og ritmester Lunding skulle ved den lejlighed have sagt til den pågældende, at i disse dage afgøres det, til hvad side Danmark skal holde. Vi har forsøgt at efterspore denne historie, og Winding Christensen henviste i første omgang til Ove Leif Guldberg. Kender De ham?

Agard: Overhovedet ikke.

Hækkerup: Guldberg viser historien fra sig, og det kan heller ikke være ham. Men så har Guldberg som vidne her forklaret, at han mener at kunne erindre, at Winding Christensen i forbindelse med denne episode nævnte Deres navn, og da vi foreholdt Winding Christensen det, sagde han, at det var muligt, at det var Dem, der havde fortalt, at De havde haft den oplevelse sammen med Lunding.

Agard: Nej.

Hækkerup: Det kender De ikke noget til?

Agard: Nej, det gør jeg ikke.

Hækkerup: Kender De nuværende oberstløjtnant Lunding?

Agard: Da det er sagt mig, at jeg forklarer her under fortrolighed, kan jeg ikke nægte, at jeg før krigen har haft flere samtaler med oberstløjtnant Lunding.

Hækkerup: Var De knyttet til efterretningsvæsenet?

Agard: Det er så meget sagt. Jeg følte

det som min pligt som rejseleder at hjælpe mit land, så godt jeg kunne. Det er desværre senere blevet misforstået; det er en sag for sig. Min indstilling var antikommunistisk.

Hækkerup: Og dèr har De lært daværende ritmester Lunding at kende?

Agard: Ja.

Hækkerup: Har De nogensinde sammen med den daværende ritmester været på en automobiltur i Sønderjylland?

Agard: Nej, aldrig i Sønderjylland.

Hækkerup: Ja, det skulle være foregået i Sønderjylland. Har De andre steder været på en automobiltur med ham.

Agard: Ja, det var engang, jeg tilfældigt mødte oberstløjtnant Lunding ved Sølvgades kaserne, og vi kørte en tur, og jeg stod af ved Kongens Nytorv. Det var i november 1939.

Hækkerup: Ja, det er det kriminelle tidspunkt.

Agard: Men der er ikke nævnt noget som helst i den retning. Det, ritmesteren spurgte mig om — og det tror jeg også ritmesteren vil indrømme —, var, hvorledes det så ud med de tyske troppekoncentrationer eller andre ting ved grænsen, og da jeg lige var kommet dernedefra — nej, undskyld, det passer ikke, at det var i november, for da kunne vi ikke komme derned. Datoen kan jeg selvfølgelig ikke så mange år efter fastslå, men jeg kom — hvornår brød krigen ud?

Hækkerup: Den 1. september 1939.

Agard: Og jeg var den sidste danske rejseleder, der havde tur i Tyskland. Jeg er altså kommet hjem omkring den 6.—7. september, og da havde jeg den samtale med ritmester Lunding. Men den drejede sig kun om — det er måske forkert, at jeg siger det, men jeg regner med, at det er danske mænd, jeg sidder overfor.

Hækkerup: Ja, der er ikke spor forkert i, at De forklarer det her.

Agard: Og da spurgte ritmester Lunding mig: har De lagt mærke til nogen foreteelser i Nordslesvig? og jeg sagde til ham: ja, forsåvidt en interessant foreteelse, idet tyskerne trækker tropper nordfra og sydpå — altså modsat af, hvad man egentlig kunne forvente. Det var den samtale, og de samtaler, jeg til hver en tid har haft med ritmester Lunding, har alle tider kun været af efterretningsmæssig karakter.

Hækkerup: Hvad De som rejseleder havde observeret i Tyskland, og som kunne have interesse for ...

Agard: Ja, som kunne have interesse for generalstaben som militær institution. Politik har jeg aldrig blandet mig i, selvom jeg er blevet bebrejdet det. Jeg var ikke medlem af DNSAP, jeg kunne ikke blive det; der har stået noget i Bovrupkartoteket, og jeg ved godt, hvor det stammer fra; det er fra ritmester Rantzau Engelhardt. Jeg begyndte i 1934, og hvorvidt mit arbejde har været godt eller ikke, ved jeg ikke. Jeg har ikke fået noget for det, for man er nu engang ikke til salg i det spørgsmål. Og Danmark havde kun et beløb af 20 000 kr. om året til det, og det leger man ikke ret meget med.

Dommeren: Men en samtale med oberstløjtnant Lunding om Danmarks skæbne?

Agard: Har aldrig fundet sted.

Hækkerup: Hvor ofte har De så nogenlunde talt med oberstløjtnanten? Må jeg bruge det udtryk, om det var oberstløjtnanten, De talte med, som „plejede" Dem, om jeg så må sige.

Agard: Ja, vi havde et træffepunkt i Kastellet, men dèr har jeg også nogle gange talt med oberst Bennike, Gyth og Nordentoft. Jeg har fulgt op fra den gamle Gullaksens tid.

Hækkerup: Men De har aldrig med ham drøftet storpolitik og Danmarks placering under en storkrig?

Agard: Nej, overhovedet ikke, for det har jeg ikke forstand på.

Hækkerup: De kan blankt afvise, at De skulle være ophavsmand til den historie?

Agard: Absolut.

Hækkerup: Der blev nævnt i samme forbindelse, at samme mand skulle have omtalt en episode på 6. regiments kontor i Odense. Hvad denne episode er gået ud på, og hvornår den nærmere har fundet sted, er vi ikke blevet klar over, men når Winding Christensen nævnte det, var det, fordi han sagde, at den samme mand, som fortalte om samtalen med Lunding, samtidig fortalte om en episode på 6. regiments kontor i Odense. Det kender De ikke noget til?

Agard: Nej; jeg har været afhørt om det engang tidligere, da jeg sad i Vestre Fængsel, og der blev forelagt mig en fotokopi. Det var en, der hed Granath, der har afgivet sådan noget lignende, men i mit navn.

Hækkerup: Nå, sådan.

Agard: Deri ligger det nemlig, for denne

Granath var en lidt mærkelig type. Han legede ganske kolossalt efterretningsmand og yndede at lave mærkelige kombinationer. Vi talte vistnok om det engang en times tid derude.

Hækkerup: Nå, De talte med Winding Christensen om det?

Agard: Nej, nej, med de herrer fra opdagelsespolitiet.

Hækkerup: Men har De under Deres ophold i november 1946 i Vestre Fængsel talt om den sag i 6. regiment?

Agard: Nej, det ved jeg ikke noget om. Der har været forelagt mig noget med 6. regiments kontor i Odense, men hvad det drejer sig om, og hvor 6. regiments kontor ligger, ved jeg ikke.

Hækkerup: Så det er ikke Dem, der har fortalt det?

Agard: Nej.

Hækkerup: Og det er aldeles udelukket, at det er Dem, der er ophavsmand til den skrøne om Lunding?

Agard: Det ville være en gemenhed at udtale den slags ting om oberstløjtnant Lunding.

Dommeren: Han kommer her kl. 10.

Agard: Ja, jeg glæder mig til at hilse på oberstløjtnanten, hvis han vil hilse på mig. Det vil gøre mig ondt, hvis han ikke vil. Jeg kender hans indstilling i eet og alt; den fremgår tydeligt af vore samtaler, og det ville være ganske ulogisk, at oberstløjtnanten overfor mig skulle udtale, hvad der ville ske i storpolitiske forhold. Denne udtalelse, den har jeg hørt mange gange; den cirkulerede almindeligt ude i Vestre Fængsel, men ikke med Lunding, absolut ikke. Hvordan Lunding kommer ind i billedet nu, er jeg altså ikke klar over. Vi hørte tit, at det var i slutningen af november allerede bestemt, hvorledes Danmarks stilling ville være.

Hækkerup: Ja, det harmonerer også med det, vi har hørt, og det, vi har læst. Man påstår, at det første møde, forløberen for Rostockmødet, skulle være holdt i november. Men selve denne episode med ritmester Lundings udtalelse?

Agard: Nej, det politiske har jeg aldrig blandet mig i. Det, der havde interesse, var at hjælpe oberstløjtnanten med observationer i udlandet, og så det, jeg lader falde ind under begrebet mit antikommunistiske arbejde. Hvorvidt jeg kan betragtes i det hele taget som troværdig, er måske nok et stort spørgsmål, for man var jo så venlig — det har ikke affødt nogen bitterhed hos mig — at give mig psykopatforvaring.

Hækkerup: Ja, det oplyste Winding Christensen.

Agard: Fordi man forlangte fra politiet, at jeg skulle opgive disse mennesker, som havde arbejdet for mig i antikommunistisk retning. Men disse mennesker var gift og havde børn, så hvorfor skulle jeg gøre det? Det havde jo ingen interesse for sagen. — Winding Christensen og jeg sad længe sammen; vi fik lov at sidde sammen, fordi jeg udarbejdede et responsum til professor Bohr om en ændring af cyclotroneformlen.

Hækkerup: Nå, De er også ingeniør.

Agard: Nej, jeg er autodidakt, men bruger min hjerne en del og har interesse for matematik.

Dommeren: Der blev sagt til Winding Christensen den 19. juni:

> „Nu prøvede Guldberg at hjælpe os lidt i går ved at sige, at han mente, at De, dengang De talte om den politiske fange, der skulle have refereret episoden for Dem, har nævnt navnet Aagaard, et navn, som senere skulle være ændret til Agard."

Så siger Winding Christensen:

> „Nu kommer der vist noget. — Ja, det er ikke udelukket, at det er Agard."

Han forklarer, at han har vist haft noget med efterretningstjenesten at gøre under en eller anden form, og at han har siddet i celle med ham i lang tid:

> „Nu da det bliver forelagt, vil jeg være tilbøjelig til at tro, at det er ham, der har sagt det, at han er nøglen til det."

Det passer altså ikke?

Agard: Nej, det er forkert.

Dommeren: Han siger, at han, altså Agard, har skrevet et brev til ministeren.

Agard: Jeg? Har jeg?

Dommeren: „Hvilken minister", spørges der, og han siger:

> „Til justitsministeren, medens han sad i fængslet, og det var noget ekstremt i sin form" ...

Agard: Har jeg skrevet til justitsministeren?

Dommeren:

> „Således at man på højere sted resolverede, at der måtte være noget galt ved manden, og det resulterede i, at han blev overført som psykopatfange til Hersted-

vester og vistnok sad det meste af tiden dèr."

Agard: Nej, det er da helt forkert.

Dommeren: Så er vi vel efterhånden kommet så vidt, at jeg kan sige, at hr. Agard har ingen interesse for os.

Agard: Winding Christensen var, kan man sige på lidt pænt dansk, lidt rundt på gulvet — ja, undskyld. Han skrev, og han skrev, og han skrev, og det ulykkelige ministerium blev jo overbebyrdet.

Som vidne mødte herefter yderligere oberstløjtnant H. M. Lunding.

Dommeren: Som De erindrer, oberstløjtnant, søgte vi sidst at komme til klarhed over en samtale, der skulle være ført mellem Dem og en mand på en automobiltur i Jylland, hvor De skulle have sagt, at i disse dage afgøres det, til hvilken side Danmark skal gå, og man mente oprindelig, at det stammede fra hr. Guldberg. Nu har vi senere talt både med Guldberg og Winding Christensen, og nu er man inde på den tanke, at det skulle være hr. Agard, der sidder dèr. Men han kender ikke det mindste til det.

Agard: Har vi nogensinde kørt sammen i bil i Jylland?

Lunding: Det er hr. Agard, tidligere Aagaard?

Agard: Ja.

Lunding: Vi har aldrig kørt i bil i Jylland.

Agard: De har heller aldrig oplyst mig noget om, til hvilken side Danmark skulle holde.

Lunding: Vi kender hinanden fra — hvad skal vi sige? fra 1937 mon ikke? Nej, det kan dårligt passe, jeg kom først ind i generalstaben i 1936.

Dommeren: Vi behøver vist ikke at gå dybere ind i det, når ingen af Dem har været i vogn sammen ved den lejlighed.

Lunding: Vi har kørt i bil sammen, jeg tror, det var engang i begyndelsen af krigen. Vi var ikke helt enige om visse ting, og De stod ud af vognen på Sølvtorvet.

Agard: Nej, det var på Kongens Nytorv.

Lunding: Men vi har ikke været i vogn andre steder, ikke mig bekendt i hvert fald.

Agard: Heller ikke mig.

Hækkerup: Det harmonerer fuldkommen med, hvad hr. Agard forklarede, før oberstløjtnanten kom, så jeg tror, hr. Agard glider ud af sagen, og det gør oberstløjtnanten også.

Lunding: Ja, af den affære glider jeg ud. Vi har aldrig mødtes i Jylland.

Dommeren: De forstår, det var, som om man fandt et halmstrå, da man fik et nyt navn udleveret.

Hækkerup: Vi bliver nødt til at skrinlægge den sag.

Hermed sluttede afhøringen af Agard, som derpå forlod retsmødet.

Hækkerup: Sidste gang oberstløjtnanten var her, den 19. april, fik vi en meget udførlig forklaring, men der er en lille enkelthed, vi er faldet over, et tal, som muligvis må være forkert. Oberstløjtnanten siger:

„Der var ingen spærringer af nogen art på hovedvej 10, heller ingen forberedt. Den eneste spærring var den ved de 15 km nord for grænsebommen."

Lunding: Nej, det må vist være en fejlhøring eller noget i den retning. Den eneste spærring mig bekendt var selve grænsebommen. Den står ca. 15 m nord for grænseskellet, altså grænsestenen. Det tyske toldsted er her, det danske dèr, og grænsestenen er i midten, og omtrent henne ved det danske toldsted er der en bom, og var der også dengang en bom; og der er en afstand af 15—30 m.

Hækkerup: Så har vi blot fået et k for meget med.

Lunding: Det er en træbom. Den er der den dag i dag, og det er den eneste spærring, jeg har set.

Hækkerup: Det er altså 15 m.

Lunding: Ja, cirka. Om det er 15 eller 20...

Hækkerup: Men det er simpelthen grænsebommen?

Lunding: Ja.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 10,05.

Onsdag den 15. august 1951, kl. 10

mødtes kommissionsdomstolen med *dr. Rudolf Jacobsen* på dennes sagfører, Rechtsanwalt, notar, dr. Hoffmanns kontor i Hildesheim. Dr. *Hoffmann* selv var også tilstede ved mødet, som dommer *Olrik* indledte med at takke dr. Hoffmann for at have stillet sit kontor til rådighed for anledningen.

Dommeren: Jeg vil gerne begynde med at takke dr. Jacobsen, fordi De har været så venlig at ville komme til denne konference. Vi vil gerne have uddybet nærmere de oplysninger, som De tidligere har givet de herrer Henriksen og Hornslet. Vi ville jo gerne have så nøjagtige oplysninger som muligt, og vi håber, De vil være så venlig at hjælpe os dermed.

Jacobsen: Som jeg har skrevet til Dem, er jeg selvfølgelig villig til, såfremt der måtte være nye spørgsmål at stille, da at besvare disse, men da jeg allerede har afgivet en meget udtømmende forklaring, går jeg ud fra, at det kun kommer til at dreje sig om enkelte spørgsmål, idet sagen ellers formentlig vil tage det meste af en dag.

Hækkerup: Under hensyn til den betydning, dr. Jacobsens udtalelser har i denne sag, er der en række spørgsmål, vi gerne vil have lov at stille Dem.

Må jeg begynde med at spørge: Hvor intim var dengang Deres forbindelse med Himmler?

Jacobsen: Inden jeg begynder at svare, vil jeg gerne spørge: Jeg modtager vel en afskrift af den protokol, der måtte blive optaget?

Dommeren: Ja.

Jacobsen: Tak! — Jeg har kendt Himmler personlig siden 1935, men allerede i 1934 har jeg haft kort berøring med ham. Jeg ved ikke, hvor meget man ønsker jeg skal specificere mit svar?

Hækkerup: Så vil jeg gerne stille spørgsmålet direkte: Tilhørte De Himmlers personlige stab?

Jacobsen: Nej, den personlige stab har jeg aldrig tilhørt, hvorimod Reichsführung der SS.

Hækkerup: Jeg har forstået det således, at De var knyttet til SS-Hauptamt; SS-Hauptamt var jo en del af SS, Reichsführung der SS. Hvor havde SS-Hauptamt til huse?

Jacobsen: Hvor tjenestestedet var? Det var først i Berlin, Prinz Albrechtstrasse; enkelte afdelinger var dog underbragt i andre gader, f. eks. i Wilhelmstrasse.

Hækkerup: Hvor havde Himmlers personlige stab til huse?

Jacobsen: Himmlers personlige stab havde til huse i det, man kan kalde Gestapos hovedkvarter, i Prinz Albrechtstrasse.

Hækkerup: Men SS-Hauptamt og den personlige stab havde ikke til huse samme sted?

Jacobsen: Nej, de var ikke til huse i samme bygning, men de boede i nærheden af Himmler, det var i et gammelt hotel.

Hækkerup: Kender De dr. Brandt?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Kender De SS-Untersturmführer Egon Wagener?

Jacobsen: Det er muligt, det kan jeg ikke huske.

Hækkerup: Altså ved De ikke, om han lever?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Kender De SS-Untersturmführer og Referendar Meine?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Kender De Himmlers sekretær, frøken Potthast?

Jacobsen: Nej, i hvert fald kan jeg ikke huske hende.

Hækkerup: Kender De SS-Obergruppenführer Karl Wolff?

Jacobsen: Ja, udmærket.

Hækkerup: I den forklaring, De har afgivet til rapporten, forklarer De, at De „siden 1936 gentagne gange af Himmler har været benyttet ved modtagelsen af fremmede landes repræsentanter".

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Kan De huske, hvor ofte det er sket?

Jacobsen: Før den 9. april 1940 vel mindst 4 gange, og efter den 9. april 1940 så ofte, at jeg er ude af stand til at tælle det.

Hækkerup: Det, der interesserer mig, er det, der er sket før den 9. april, og her vil jeg gerne spørge Dem, dr. Jacobsen: Hvilke landes repræsentanter har det drejet sig om?

Jacobsen: Finland, Polen, Italien.

Hækkerup: Ikke Danmark?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Jeg har forstået det sådan, at når Himmler ved denne lejlighed anmodede Dem om at deltage, skyldtes det Deres kendskab til skandinaviske forhold. Men når det drejede sig om andre lande end skandinaviske, f. eks. Polen og Italien, hvad var da begrundelsen for, at De medvirkede?

Jacobsen: Det var ikke kendskab til forhold i de pågældende lande, der talte i denne forbindelse, men at Himmler havde bemærket, at jeg ved besøg af udenlandske gæster var i stand til at underholde dem.

Hækkerup: Drejede det sig om officielle repræsentanter for de pågældende lande?

Jacobsen: Dels ja, dels nej. Jeg kan bl. a. erindre og nævne et tilfælde med den polske gesandt Lipski, som ved et besøg var ledsaget af en højtstående polsk officer, der blev overladt mig, for at jeg skulle underholde ham.

Hækkerup: Kendte De normalt de fremmede, De mødte?

Jacobsen: Nej, men jeg vil i denne forbindelse gerne have lov at bemærke: den optagne rapport er alt i alt godt optaget, men er dog på et lille punkt affattet lidt ved siden af, hvad jeg har ment. Det er A. 584, hvor der står: „og hans opgave bestod ved sådanne lejligheder i at opvarte og underholde de pågældendes ledsagere". Ordet „ledsager" er ikke ganske rigtigt. I det tilfælde, jeg lige nævnte med den højtstående polske officer, var der vel nok tale om en „ledsager" (Begleiter), men jeg har andre tilfælde, hvor den pågældende ikke alene var „ledsager", men tillige en selvstændig personlighed. Man kunne måske tilføje til denne passus: „og andre selvstændige personligheder". Endvidere kunne jeg ønske, at sætningen „indtil de eventuelt fik foretræde for Himmler" blev strøget, idet der ikke var tale om foretræde for Himmler, men kun om noget rent selskabeligt.

Hækkerup: Må jeg forstå det således, at De i visse tilfælde direkte har deltaget i forhandlingerne?

Jacobsen: Dertil må jeg svare, at det i almindelighed ikke drejede sig om forhandlinger, men om rent selskabelige sammenkomster.

Hækkerup: Så adskiller det sig altså fra forhandlingen den 17. marts — *det* var jo en egentlig forhandling.

Jacobsen: Ja, men min opgave den dag var heller ikke af forhandlingsmæssig karakter, men også selskabelig.

Hækkerup: Så vil jeg gerne gå over til spørgsmålet om dr. Jacobsens kendskab til danske forhold. De har forklaret — det står i politirapporten A. 583 —, at De flere gange har været i Danmark og herunder ikke alene har fået kendskab til landbrugs- og mejerivirksomhed, men også til andre nordiske forhold.

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: I den forbindelse vil jeg gerne vide, hvad det er for nordiske forhold udover det landbrugsmæssige?

Jacobsen: Allerede ved mit første besøg i Skandinavien har jeg gjort flere personlige bekendtskaber, hvorved der vaktes interesse hos mig for danske og skandinaviske forhold. Disse bekendtskaber har jeg ønsket at opfriske, og jeg er derfor rejst til disse lande ikke alene for at uddybe mit kendskab til mejerivirksomhed og den slags, men også for disse bekendtskabers skyld — af og til er mine rejser da også betalt af mig selv og ikke af mine foresatte. Mine foresatte havde selv gentagne gange været i Danmark, og vi har derfor indbyrdes talt om og underholdt os om skandinaviske forhold.

Hækkerup: Hvilke venner havde De i Danmark før krigen?

Jacobsen: Dette spørgsmål blev også stillet mig sidste gang. Da ønskede jeg ikke at besvare det, og det gør jeg heller ikke i dag, idet jeg ikke ønsker at udsætte disse personer for ubehageligheder. Men jeg kan endnu en gang forsikre, at ingen af disse venner hverken før eller senere har haft noget med Rostocksagen at gøre.

Hækkerup: Det var netop det, jeg gerne ville ind på: Om De traf disse venner under besættelsen?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Har De, når De traf disse

venner under besættelsen, drøftet Rostockmødet med dem?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Aldrig?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Har disse venner da aldrig ytret ubehag overfor Dem ved, at Tyskland besatte Danmark, og sagt det til Dem?

Jacobsen: Det kan jeg ikke erindre, men jeg kan vel erindre, at danske personer, jeg lærte at kende i den første tid, har ytret sig uden uvilje i anledning af besættelsen.

Hækkerup: Det, jeg gerne vil ind på, er dette: Har De aldrig med disse venner, som De havde, og som De utvivlsomt har truffet også under besættelsen, diskuteret Tysklands besættelse af Danmark?

Jacobsen: Nej, når jeg skuer tilbage, mener jeg at kunne sige, at vi ikke har drøftet det, idet det altid drejede sig om upolitiske personer.

Hækkerup: Hvad jeg tænker på, er dette: Når De traf disse venner, var det da ikke nærliggende, at De drøftede spørgsmålet om den tyske besættelse af Danmark?

Jacobsen: Nej. Såvidt jeg kan erindre, fandt mine besøg heller ikke sted lige efter besættelsen, men først nogle måneder senere i hvert fald.

Hækkerup: Men De har aldrig, dr. Jacobsen, med Deres tidligere venner, Deres venner fra før besættelsen, diskuteret besættelsen?

Jacobsen: Jeg skal svare ganske nøje: om jeg har diskuteret spørgsmålet med mine venner, kan jeg ikke med sikkerhed erindre efter de mange års forløb, men at jeg ikke har talt med dem om Rostocksagen, det er sikkert.

Hækkerup: Det er nemlig det, der undrer mig, for når De traf Deres gamle venner i Danmark, kunne jeg tænke mig, at disse venner beklagede sig over besættelsen, og at De så dertil ville svare: ja, men det var jo en aftale. Det er ikke sket?

Jacobsen: Der er ingen af disse mine bekendte, der har beklaget sig. Og selvom de havde beklaget sig, ville jeg aldrig have talt om den trufne aftale.

Hækkerup: Må jeg forstå det således, at De heller ikke overfor pastor Schmidt har nævnt spørgsmålet?

Jacobsen: Ikke i 1940 eller 1941.

Hækkerup: Heller ikke den 17. marts, da De herrer mødtes i Rostock?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Jeg ville gerne vide, om De, da De mødte pastor Schmidt den 17. marts, nævnte, at De var i Rostock på grund af dansk-tyske forhandlinger?

Jacobsen: Jeg har, såvidt jeg husker, sagt: jeg er her i anledning af vigtige dansk-tyske forhandlinger.

Hækkerup: Det har De sagt?

Jacobsen: Ja, det har jeg sagt. Mere kunne jeg ikke sige, for jeg vidste ikke mere. Jeg vidste, hvilke personligheder der var: Himmler og Munch. Men mere har jeg bestemt ikke sagt.

Hækkerup: Jeg vil så gerne vende mig til Deres samtale med generalløjtnant Schmitt den 16. marts 1940 og først spørge: Tør De, dr. Jacobsen, fastholde, at samtalen med generalløjtnant Schmitt fandt sted den 16. marts 1940?

Jacobsen: At det var den 16. marts, har jeg rekonstrueret, idet det var aftenen før Rostockmødet.

Hækkerup: Var det om aftenen?

Jacobsen: Ja, eller sent om eftermiddagen — vi kan roligt sige: om aftenen.

Hækkerup: I den erklæring, De har afgivet til Olesen, står, at De fik befaling til straks at rejse til Rostock, og Olesen har forklaret, at De rejste den 16., medens De selv til politirapport har forklaret, at De først rejste den 17.

Jacobsen: Forberedelserne til rejsen har jeg straks truffet den dag, da jeg modtog befaling til at rejse.

Hækkerup: Hvorfor fulgtes De ikke med Himmler og hans stab?

Jacobsen: Det ved jeg ikke, idet jeg intet ved om, hvorfra Himmler er kommet. Jeg ved ikke, om han er kommet fra Berlin eller hvorfra.

Hækkerup: Det vil sige, at De ikke ved, hvornår Himmler er rejst til Rostock?

Jacobsen: Nej, det ved jeg ikke, for han var der.

Hækkerup: Generalløjtnant Schmitt har ikke i sin samtale med Dem nævnt Danmark?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Har generalløjtnant Schmitt nævnt, at det drejede sig om officielle statsrepræsentanter?

Jacobsen: Han har sagt: vigtige, ledende personligheder. Men om han har sagt „officielle", kan jeg ikke huske.

Hækkerup: Generalløjtnant Schmitt nævnte ikke, hvad der skulle forhandles om?

Jacobsen: Nej, han har ikke sagt et ord derom.

Hækkerup: Der blev altså til Dem kun sagt, at De skulle stå til disposition for rigsføreren?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Når De i andre tilfælde har deltaget i lignende forhandlinger, blev der da heller ikke sagt andet end, at De skulle stå til disposition for rigsføreren?

Jacobsen: Jeg havde den bestemte følelse, at Schmitt overhovedet ikke vidste, hvad det drejede sig om, og ved mange andre lejligheder er det også hændt mig, at der intet blev sagt om, hvad det drejede sig om, men at dette først senere er blevet sagt mig.

Hækkerup: De spurgte ikke om det?

Jacobsen: Nej, jeg har ikke spurgt, fordi jeg havde følelsen af, at han ikke vidste, hvad det drejede sig om, og dernæst også fordi jeg som soldat ikke plejede at spørge.

Hækkerup: Hvilke tanker gjorde De Dem egentlig om Deres opgave?

Jacobsen: Jeg var meget spændt, men kunne ikke forestille mig, hvad det drejede sig om. Jeg formodede kun, at det drejede sig om repræsentanter fra Norden.

Hækkerup: Jeg forstår det således, at generalløjtnant Schmitt kun gav Dem adressen på det pensionat i Rostock, hvor De dagen efter skulle møde?

Jacobsen: Ja, udover hvad han tidligere under samtalen havde meddelt mig.

Hækkerup: Der var ikke tale om Doberan?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Kun om Rostock?

Jacobsen: Ja. Doberan har jeg først senere rygtevis hørt, men derom ved jeg intet.

Hækkerup: Hvem ejede det pensionat i Rostock?

Jacobsen: Det spørgsmål har jeg tidligere svaret på: jeg har været i hundreder af pensionater og hoteller og husker det ikke mere.

Hækkerup: Det vil sige, at De kan ikke forklare, hvorfor netop dette pensionat var valgt til forhandlingssted?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Har De tidligere været til forhandling samme sted?

Jacobsen: Nej, aldrig.

Dommeren: Heller ikke senere?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: For det virker på os så tilfældigt, at man skulle mødes med den danske udenrigsminister i et pensionat i Rostock.

Jacobsen: Det var ikke noget dårligt pensionat — det var et repræsentativt hus, og min private formodning er, at man til dette formål ikke kunne bruge en offentlig bygning eller et stort hotel.

Hækkerup: Var de øvrige tyske deltagere i forhandlingen indlogeret i det pågældende pensionat?

Jacobsen: Det ved jeg ikke. Jeg tror, de kan have været der en nat eller to, eller måske er de ligesom jeg kommet en halv time før og har straks efter forladt stedet igen.

Hækkerup: Jeg spørger om det, fordi Olesen har forklaret, at de tyske forhandlere boede i dette pensionat, og han siger, at han har det fra Dem.

Jacobsen: Må jeg dertil bemærke, at hr. Olesen taler yderst dårligt tysk, og at det er svært for ham at gøre sig forståelig. Om han måske har forvekslet ordet „wohnen" med ordene „sich aufhalten", kan jeg ikke sige.

Hækkerup: Boede der andre, tyske eller udlændinge, i det samme pensionat?

Jacobsen: Udover de personer, som var tilstede, har jeg ikke set nogen som helst.

Hækkerup: Hvem ledsagede Himmler ved den lejlighed?

Jacobsen: Den eneste, jeg tror at kunne erindre mig, er dr. Brandt. Jeg ved det ikke sikkert, men jeg mener senere lejlighedsvis at have talt kort med dr. Brandt om dette Rostockmøde.

Hækkerup: De ved ikke, om Wagner var tilstede?

Jacobsen: Jeg kan ikke erindre det, hvis jeg ikke ser et billede. Måske hvis jeg ser et sådant billede.

Hækkerup: Var Karl Wolff tilstede?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Ved De, om Meine var tilstede?

Jacobsen: Nej, bestemt ikke, for Meine var dengang ikke i stillingen.

Hækkerup: Dermed mener De vel, at han var ikke knyttet til Himmlers personlige stab?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Det er ikke rigtigt: han *var* i den personlige stab på denne tid.

Jacobsen: Det mener jeg ikke han var. Jeg mener, han var ved fronten på det tidspunkt; i hvert fald var han ikke i Ro-

stock, og jeg formoder, at han var ikke i den stilling hos Brandt.

Hækkerup: Alt det forstår jeg, dr. Jacobsen. Senere blev Brandt Ministerialrat — det var han ikke i marts 1940.

Jacobsen: Det ved jeg ikke; jeg ved ikke, hvilken rang han havde.

Hækkerup: I marts 1940 var Meine ansat hos dr. Brandt — det ved vi fra Brandt.

Jacobsen: Har man spurgt Brandt nøje om dette, om denne dato?

Hækkerup: Nej, det har vi ikke, men vi har dr. Brandts dagbog fra dengang.

Jacobsen: Og dèr står Meine nævnt på denne tid?

Hækkerup: Ja. — Så De i Rostock frøken Potthast?

Jacobsen: Nej, jeg kender hende ikke.

Hækkerup: Så vil jeg gerne vende mig til Deres samtale med Himmler, den samtale, De havde med Himmler den 17. marts om formiddagen. Har Himmler til Dem sagt, at det var Deres opgave at etablere en god atmosfære?

Jacobsen: Ja, det var det, der var opgaven.

Hækkerup: Hvorledes skulle De løse denne opgave?

Jacobsen: Derom har jeg ikke modtaget nogen speciel instruks.

Hækkerup: Ja, jeg spørger om det, fordi De går en halv times tid umiddelbart efter samtalen med Himmler.

Jacobsen: Jeg forstår ikke sammenhængen mellem disse to ting.

Hækkerup: Jo, når Deres opgave var at skabe en gunstig atmosfære, så virker det noget ejendommeligt, at De går Deres vej.

Jacobsen: Ja, da de personer, mellem hvilke jeg skulle skabe denne gode atmosfære, ikke var tilstede. Det fremgik af samtalen, at det ville vare endnu en trekvart times tid, inden de pågældende eventuelt kom.

Hækkerup: De har forklaret, at De havde det indtryk, at Himmler ville tale med den danske udenrigsminister om et andet spørgsmål end en eventuel besættelse af Danmark.

Jacobsen: Ja, han har selv sagt: jeg vil først tale alene med den danske udenrigsminister. Og min opfattelse var, at det drejede sig om et andet emne.

Hækkerup: Har De nogen mening om, hvad det kan have været for et emne?

Jacobsen: Nej, det har jeg ikke.

Hækkerup: De siger, at Himmler kunne ikke tænkes at ville forhandle militære spørgsmål med den danske udenrigsminister.

Jacobsen: Ja, af to grunde. For det første havde jeg det indtryk af hans udtalelser, og for det andet havde Himmler overhovedet ikke nogen militær funktion.

Hækkerup: Så forstår jeg egentlig ikke, hvad Himmler egentlig skulle tale med dr. Munch om.

Jacobsen: Det har været mig ganske klart.

Dommeren: Hvorfra?

Jacobsen: Hvad der forestod er blevet mig klart af Himmlers udtalelser.

Hækkerup: Men hvad formål skulle en forhandling mellem Himmler og dr. Munch have efter dette?

Jacobsen: Hvis jeg skal sige det med eet ord, skulle det være en „test". Der lå noget i luften — hvem der har sagt ham det, ved jeg selvfølgelig ikke —, og han ville nu se, hvorledes den danske repræsentant ville stille sig. Dette er min formodning på grundlag af de udtalelser, Himmler fremsatte overfor mig.

Hækkerup: Må jeg forstå det således, at De har den opfattelse, at Himmler ville *antyde* overfor dr. Munch, at der kunne blive tale om en tysk besættelse af Danmark?

Jacobsen: At det ligger indenfor mulighedernes grænse — det siger jeg ja til.

Hækkerup: Det forstår jeg ikke, dr. Jacobsen. Jeg forstår ikke dette, at Himmler på Tysklands vegne skulle lufte overfor den danske udenrigsminister, at man senere ville besætte Danmark. Var det ikke meget farligt af Himmler at gøre det?

Jacobsen: Det ved jeg ikke.

Hækkerup: Det ved De ikke? Men kan De ikke se, at det *kan* Himmler simpelthen ikke have gjort?

Jacobsen: Nej, det kan jeg ikke.

Hækkerup: Han *kan* dog ikke komme til den danske udenrigsminister og sige: måske besætter vi Danmark. Det *kan* han ikke, for hvad ville den danske udenrigsministers reaktion være?

Jacobsen: Ja, det var lige det, han ville fastslå.

Hækkerup: Skal jeg altså forstå det således, at fra tysk side var man nysgerrig efter at vide, hvordan Danmark ville reagere?

Jacobsen: Det indtryk havde jeg.

Hækkerup: Var det kun Himmlers personlige nysgerrighed?

Jacobsen: Nej, jeg tror ikke, det var hans personlige nysgerrighed.

Hækkerup: Med andre ord, han handlede på den tyske rigsregerings vegne?

Jacobsen: Nej, ikke på den tyske regerings vegne, men kun på Adolf Hitlers personlige vegne — det er min formodning.

Hækkerup: Det er Deres formodning, at Himmler her gik Hitlers personlige ærinde?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Hvorfor skulle Hitler egentlig gøre det? Kan De ikke se, at det er helt vanvittigt?

Dommeren: Og dermed røbe de hemmelige planer, man var ved at udarbejde!

Jacobsen: Dertil siger jeg netop, at militære planer blev ikke forhandlet, heller ikke specielt politiske.

Dommeren: Det var dog politik at fortælle den danske udenrigsminister: vi besætter måske Danmark.

Jacobsen: Bortset fra dette er ingen specielle politiske detailspørgsmål forhandlet, idet Himmler jo intet dermed havde at gøre. Men jeg vil gerne indskyde, at de spørgsmål, der er stillet i løbet af det sidste kvarters tid, ligger udenfor min viden.

Dommeren: Det vil sige, at hvad De har sagt om disse ting, bygger kun på Deres *formodninger?*

Jacobsen: Ja, det er kun mine formodninger — altså bortset fra hvad jeg personlig har set og hørt.

Dommeren: Men har Himmler sagt til Dem, dr. Jacobsen, at han skulle tale med dr. Munch om en besættelse af Danmark?

Jacobsen: Dette indtryk har jeg fået af de udtalelser, Himmler er kommet med. Selve ordene har Himmler ikke brugt, han har kun antydet overfor mig, at en forskydning af krigen mod nord — navnet Danmark har han ikke nævnt — lå indenfor mulighedernes grænse.

Hækkerup: Må jeg forstå det således, at Himmler til Dem har sagt: det kan være, det bliver nødvendigt, at krigen breder sig mod nord?

Jacobsen: Ja, det er ordene, og min egen kombination var naturligvis: han vil tale med Munch om Danmarks besættelse.

Dommeren: Men der står i Deres erklæring af 28. november 1950, at der blev forhandlet om en gnidningsløs besættelse af Danmark, „dass über die reibungslose Besetzung Dänemarks verhandelt wurde". Det er dog noget ganske andet end, hvad De her forklarer: at han overfor Dem kun har nævnt en mulig forskydning af krigen mod nord.

Jacobsen: Det er en tankegang hos ham, jeg giver udtryk for. Det skal forstås derhen, at det er, hvad jeg har kombineret mig til ud af Himmlers få forsigtige ord.

Dommeren: De siger i erklæringen: „I Rostock erfarede jeg, — „*erfuhr ich*" — af Heinrich Himmler personlig, at der blev forhandlet om den gnidningsløse besættelse af Danmark, der som følge af krigsbegivenhederne fra tysk side blev anset for nødvendig". Det *erfarede* De.

Hækkerup: Jeg forstår det således, dr. Jacobsen, at Himmler til Dem har sagt, at det kan være, det bliver nødvendigt, at krigen breder sig mod nord.

Jacobsen: Ja, det har han sagt.

Hækkerup: Ja, og så spørger jeg Dem: Mener De, at Himmler har sagt det samme til den danske udenrigsminister?

Jacobsen: Det ved jeg ikke, om han har sagt det eller mere.

Hækkerup: Udmærket — det stemmer helt med min opfattelse, at det kan *De*, dr. Jacobsen, intet vide om.

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Men i erklæringen af 28. november siger De direkte, at der blev forhandlet, og det vil sige mellem Himmler og Munch som kontraktpartner...

Dommeren: Ja, „als Vertragspartner".

Hækkerup: ...forhandlet om Danmarks gnidningsløse besættelse. De kan godt se, dr. Jacobsen, at en erklæring, der lyder som den af 28. november 1950, er meget værdifuld for hr. Olesen, medens hr. Olesen ikke havde megen interesse i, at De kunne sige, at Himmler til Dem havde sagt, at det kunne være, at krigen bredte sig mod nord, for deri lå jo ikke, at Danmark skulle besættes. De kan godt se, dr. Jacobsen, at Olesen var interesseret i at få en erklæring fra Dem om, at Himmler og Munch havde forhandlet om Danmarks besættelse, det er hans eneste interesse, naturligvis, medens det ikke har megen interesse for ham, at Himmler har den opfattelse, at krigen måske kunne brede sig mod nord. De ser forskellen mellem erklæringen af 28. november 1950 og så Deres udtalelser til rapporten?

Jacobsen: Jeg ser vel forskellen, men ikke modsætningen.

Hækkerup: Jeg kan godt se, at De kan *ræsonnere* Dem til — når Himmler siger,

som han gør —, at Danmark skal besættes. Men det står ikke i erklæringen; dèr står, at De *erfarede*, „erfuhr", fra Himmler personlig, at Danmark ville blive besat.

Jacobsen: Ja, således fremgik det for mig.

Hækkerup: Men i erklæringen står der, at det er noget, De hørte, „erfuhr", i Rostock af Himmler.

Dommeren: Ja, ikke at det er noget, dr. Jacobsen selv har kombineret...

Hækkerup: ...tænkt sig til, men derimod noget, De har hørt.

Jacobsen: Når han siger noget ganske kort, har jeg lov til udfra dette selv at drage slutninger.

Hækkerup: Det, jeg gerne vil holde fast ved, det er dette, at der står i erklæringen mere, end dr. Jacobsen i dag vil stå ved. Dr. Jacobsen vil ikke i dag sige, at Himmler til ham har sagt, at Danmark ville blive besat i løbet af få uger.

Jacobsen: Nej, det har han ikke sagt, fordi Himmler simpelthen ikke måtte sige det til mig, det var en tjenestehemmelighed, og det måtte han overhovedet ikke sige. Men det er min bestemte opfattelse.

Hækkerup: De forklarer nemlig ved afhøringen her i Hildesheim, at De ikke kender de tyske krav og heller ikke kender den danske udenrigsministers svar til Himmler.

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Og derfor er det, dr. Jacobsen, vi så gerne har villet tale med Dem, fordi Deres erklæring til Olesen er meget, meget stærkere end det, De i dag siger til os.

Dommeren: Ja, ikke sandt?

Jacobsen: Ja, stærkere, men det står og falder med dette ord „erfuhr".

Dr. *Hoffmann* forespurgtes derefter, om ordet „erfahren" har flere betydninger, og klarlagde spørgsmålet derhen, at ordet på tysk bruges i to betydninger, idet det såvel kan anvendes i forbindelse med, hvad der direkte er sagt til en, som i forbindelse med, hvad man udfra givne oplysninger selv har sluttet sig til.

Dommeren: Så er ordet altså et meget farligt ord at benytte. ...

Dr. Hoffmann: Ja.

Dommeren: ... i særdeleshed i forbindelse med en erklæring.

Hækkerup: Og det er altså fra dansk side opfattet forkert?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: De forstår, dr. Jacobsen, at vi herefter med hr. Olesen må drøfte dette sproglige spørgsmål.

Jacobsen: Ja, det er den logiske følge.

(Frokostpause).

Hækkerup: Vi talte om Deres forbindelse med Himmler. De har afgivet forklaring til politirapport i Danmark i 1947 (*Jacobsen:* Ja.), og i den forklarer De, at De i september 1940 af Himmler fik ordre til under SS-Hauptamt at arbejde med spørgsmålet om de frivillige (*Jacobsen:* Javel.); De fortalte om dette arbejde, og så siger De: „Herved blev formentlig Himmlers opmærksomhed henledt på mig". Jeg nævner det, fordi dèr nævner De udtrykkelig september 1940, og De siger, at *dengang* blev Himmler opmærksom på Dem. Det forekommer mig lidt ejendommeligt, at De siger det på den måde, fordi jeg har forstået, at De kendte Himmler forinden og har arbejdet sammen med ham forinden.

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Hvad kan jeg lægge i dette?

Jacobsen: Det er både sikkert og let at eftervise, at jeg fra 1935, ja, allerede fra 1934 i forbindelse med flygtningemødet gentagne gange har haft berøring med ham.

Hækkerup: Det vil altså sige, at jeg kan ikke lægge afgørende vægt på, hvad der står i denne politirapport, hvor De forklarer, at De i september 1940...

Jacobsen: Ja, da fik jeg en *ny* opgave af Himmler.

Hækkerup: Men De siger, at dengang blev Himmler opmærksom på Dem.

Jacobsen: Ja, for *denne* opgaves vedkommende.

Hækkerup: Så vil jeg gerne spørge Dem: Har De til redaktør Olesen sagt, at Tyskland ønskede en gnidningsløs besættelse af Danmark som led i en aktion mod Norge for at komme de allierede i forkøbet?

Jacobsen: Om jeg har sagt det til hr. Olesen direkte, ved jeg ikke, eller rettere: jeg kan ikke huske det, idet jeg har talt så meget med hr. Olesen.

Hækkerup: For Olesen giver den fremstilling, at det er Deres udtrykkelige udtalelse, og det siger jo meget mere end det, vi talte om før.

Jacobsen: Jeg ser ikke klart, om De mener mine tanker fra den 17. marts 1940 eller mine tanker fra 1950, da jeg lærte hr. Olesen at kende.

Hækkerup: Dertil skal jeg sige, at Olesen fremstiller det således, at De har sagt, at Tyskland dengang, i marts 1940, ønskede en besættelse under den forudsætning, hvorved forstås som et led i en aktion mod Norge.

Jacobsen: Et sådant spørgsmål bør man da ikke rette til mig — det er jo ølstuepolitik.

Hækkerup: De forstår, dr. Jacobsen, Olesen giver hele denne fremstilling, siger, at Tyskland ønskede besættelsen af de og de grunde, og så siger han, at det har han fra *Dem.*

Jacobsen: Ja, jeg har selvfølgelig på hr. Olesens spørgsmål fremsat min mening, men hvis jeg har sagt noget, så er det kun min private mening. Hitler har da ikke fortalt mig, hvad han ville.

Hækkerup: Jeg ved ikke, om De forstår spørgsmålet rigtigt. Spørgsmålet er, om De virkelig har sagt sådan til Olesen, som han nu påstår.

Jacobsen: Dertil må jeg svare, at jeg har, som jeg allerede tidligere har sagt, talt med hr. Olesen i flere timer. Vi har talt om emnet, men hvilke ord der er anvendt, er det selvfølgelig vanskeligt at sige. Jeg kan højst sige det sådan, at jeg har sagt til hr. Olesen, at det var mit indtryk fra dengang.

Hækkerup: For De forstår: Olesen giver hele denne fremstilling af den politiske situation dengang, og når man spørger ham: Hvor har De det fra? — så siger han altid: fra dr. Jacobsen.

Jacobsen: Ja, derpå kan jeg svare: jeg har i det store og hele sagt til hr. Olesen, hvad jeg har sagt til Dem. Jeg har givet ham min erklæring af 28. november, og det er så omtrentlig, hvad jeg også har *sagt* til hr. Olesen.

Hækkerup: For Olesen siger bl. a., at De skal have udtalt, at Tyskland anså et dansk skinforsvar for nødvendigt af hensyn til folkestemningen i Danmark og for at undgå et engelsk bombardement.

Jacobsen: Ja, om dette spørgsmål har vi naturligvis talt. (Konfererer med dr. Hoffmann).

Dr. Hoffmann: Dr. Jacobsen mener, at det, han skulle svare på i dag, er, hvad der angår tidspunktet omkring den 9. april 1940, og ikke forhold vedrørende 1950, eller hvad han måtte have erfaret gennem samtaler med andre...

Jacobsen: Ja, allerede af den grund, at hvad jeg selv har set, og hvad jeg har kombineret, hvad jeg har erfaret eller selv senere oplevet, går sammen i eet billede, således at det ikke i dag er mig muligt at udskille, hvad jeg har hørt dengang.

Dr. Hoffmann: Jeg har opfattet min klients forklaring således, at han ikke i dag er i stand til nøjagtigt at adskille, hvor han har de oplysninger fra, som han har meddelt hr. Olesen, sådan at han ikke er i stand til at afgøre, om det er oplysninger, han selv har erhvervet sig ved læsning, det være sig brochurer eller aviser, eller oplysninger gennem trediemand.

Hækkerup: Så vil jeg gerne spørge Dem: Har Himmler direkte sagt til Dem, at han skulle tale med den danske udenrigsminister?

Jacobsen: Ja, jeg tror, han har brugt den vending, at han skulle tale med ham, og at han måtte tale med ham personlig.

Hækkerup: Så De selv dr. Munch?

Jacobsen: Man fik forevist en herre, der lige netop blev ført ind, som dr. Munch.

Hækkerup: Hvem var den herre, der sagde, at det var dr. Munch?

Jacobsen: Det var en mig indtil da ubekendt mand, formentlig fra Himmlers stab.

Hækkerup: Var det dr. Brandt?

Jacobsen: Nej, dr. Brandt kendte jeg jo i forvejen.

Hækkerup: Var dr. Brandt tilstede dèr i forhallen?

Jacobsen: Nej, det var underordnede personer.

Hækkerup: De har betegnet dr. Munch som en „Mussolini-type".

Jacobsen: Jeg må ærlig talt sige, at jeg ikke nogen sinde har set Mussolini, kun på billeder.

Hækkerup: Kendte De Quisling?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Lignede han ham?

Jacobsen: Quisling forekom mig større.

Hækkerup: Hvem var de andre danske, som De skulle tage Dem af?

Jacobsen: Der er ikke kommet nogen — i hvert fald har jeg ikke set nogen.

Hækkerup: De ventede i tre kvarter?

Jacobsen: Omtrent.

Hækkerup: I et andet værelse?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Hvad lavede De dèr?

Jacobsen: Dèr har jeg drukket kaffe og ventet og ellers intet andet.

Hækkerup: Så kom Deres chauffør og sagde, at Himmler var rejst?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Og så går jeg ud fra, at Himmlers stab også var rejst?

Jacobsen: Dertil må jeg sige, at Himmlers stab overhovedet ikke var der.

Hækkerup: Var det ikke besynderligt, at man ingenting sagde til Dem, men bare stak af?

Jacobsen: Det har jeg ofte oplevet, det gik ofte meget stærkt. Det var ikke af uvilje fra Himmlers eller fra nogen andens side, men de måtte som oftest skynde sig videre.

Hækkerup: Havde der før forhandlingen mellem dr. Munch og Himmler været ført forhandlinger mellem de danske og de tyske udsendinge?

Jacobsen: Nej, i hvert fald ikke mig bekendt.

Hækkerup: Jeg spørger om det, fordi Olesen har forklaret, at De har sagt, at der var ført forhandlinger ved sendemænd mellem de to delegationer.

Jacobsen: Ja, jeg har ytret noget sådant overfor hr. Olesen udfra min senere viden, hvor jeg også blev bekendt med rygterne om Doberanmødet.

Dommeren: Hvem har De talt med om det?

Jacobsen: Det må have været enten dr. Brandt eller Tiefenbacher.

Hækkerup: Men De har ikke selv været sendemand mellem de to delegationer?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Er der optaget protokol over forhandlingerne?

Jacobsen: Derom ved jeg intet.

Hækkerup: Olesen siger, at De har sagt, at der *er* optaget protokol, og at den er brændt eller taget af englænderne?

Jacobsen: Nej, denne udtalelse er jeg i hvert fald ikke kommet med.

Hækkerup: Har De efter Tysklands kapitulation været afhørt i Danmark?

Jacobsen: En gang i Garmisch af to danske herrer og en gang i Danmark af hr. Bech.

Hækkerup: Har De overfor Bech nægtet at udtale Dem om Rostockmødet?

Jacobsen: Nej, med hensyn til ytringen om, at jeg skulle have nægtet at udtale mig til hr. Bech om Rostockmødet, benægter jeg bestemt dette og henviser til, at jeg under sidste afhøring udtrykkelig har gjort opmærksom på, at hvis noget sådant er sagt af hr. Olesen, er det i hvert fald ikke kommet fra mig.

Hækkerup: Den 17. marts 1940 mødte De pastor Schmidt i Rostock?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Kan De huske, hvad tid på dagen det var?

Jacobsen: Om morgenen, tidligt om formiddagen.

Hækkerup: Hvor var det?

Jacobsen: På gaden.

Hækkerup: Var det rent tilfældigt, De mødte ham?

Jacobsen: Det var bestemt ganske tilfældigt.

Hækkerup: Hvor længe talte de herrer sammen?

Jacobsen: 3—4 minutter.

Hækkerup: Om hvad?

Jacobsen: Først almindelig samtale, og derefter har jeg kort fortalt ham: jeg er her i Rostock for at stå til rådighed ved vigtige forhandlinger.

Hækkerup: Sagde De til pastor Schmidt, at det var dansk-tyske forhandlinger?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Hvad svarede Schmidt til det?

Jacobsen: Han gjorde indtryk af at vide noget om det, men alligevel at være overrasket; det var, som om jeg vel fortalte ham noget nyt, men at det ikke kom som nogen hel overraskelse for ham.

Hækkerup: Sagde pastor Schmidt, at han havde set dr. Munch?

Jacobsen: Det kan jeg ikke sige med sikkerhed.

Hækkerup: Sagde pastor Schmidt, hvorfor han var i Rostock?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Spurgte De ham?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Sagde han, hvor han ville rejse hen fra Rostock?

Jacobsen: Nej — måske har han sagt, hvorfra han kom, og hvorhen han ville, men i hvert fald kan jeg ikke huske noget om det i dag.

Hækkerup: Hvilken forbindelse havde De med pastor Schmidt før krigen?

Jacobsen: Pastor Schmidts frue er en slægtning af mig.

Hækkerup: Ja, en kusine til Deres fader?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Har De ofte besøgt pastor Schmidt?

Jacobsen: Nej, kun nogle gange.

Hækkerup: Når De besøgte ham, drøftede De så mindretalsproblemer med ham?

Jacobsen: Med pastor Schmidts store interesse for mindretalsproblemer har vi sikkert også talt om det, men det var før 17. marts, og disse samtaler havde naturligvis en rent familiær karakter.

Hækkerup: Har De i september 1938 truffet pastor Schmidt i Berlin?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Og det er De sikker på?

Jacobsen: Sikker.

Hækkerup: Pastor Schmidt forklarer, at han, da han traf Dem i Rostock den 17. marts 1940, har nævnt for Dem, at han havde set dr. Munch, og at det virkede generende på Dem, at han sagde det. Kan De huske det?

Jacobsen: Jeg ved kun, at vi begge havde indtryk af, at det var bedre, at vi hver gik til sit, fordi dette sammentræf føltes pinligt af os begge.

Dommeren: Hvorfor fortalte De så pastor Schmidt, at De skulle til dansk-tyske forhandlinger?

Jacobsen: Fordi jeg i det øjeblik regnede med, at jeg kunne tillade mig at komme med sådanne antydninger overfor en mand som pastor Schmidt — hvorved jeg måske i dette øjeblik har sagt for meget.

Hækkerup: De har besøgt pastor Schmidt i sommeren 1940 eller 1941 — altså under besættelsen?

Jacobsen: Ja, i 1940 eller 1941.

Hækkerup: Talte De dengang med pastor Schmidt om Rostockmødet?

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Og pastor Schmidt nævnte det heller ikke?

Jacobsen: Nej — besøget var også kun meget kort.

Hækkerup: De traf pastor Schmidt i Tyskland i efteråret 1950?

Jacobsen: Mit møde med pastor Schmidt i 1950 ønsker jeg ikke at udtale mig om, da jeg mener derigennem at kunne påføre pastor Schmidt ubehageligheder.

Hækkerup: Det forstår jeg, dr. Jacobsen, men der er blot een ting, jeg gerne vil spørge om: De har sagt til pastor Schmidt, at Rostockmødet fandt sted den 17. marts 1940?

Jacobsen: Ja.

Hækkerup: Pastor Schmidt kunne nemlig ikke selv huske datoen.

Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Hvorpå støtter De, at mødet fandt sted netop på den dato?

Jacobsen: Jeg har ingen bestemte holdepunkter for det.

Hækkerup: De har sagt, at De med sikkerhed kunne huske, at mødet fandt sted nogle uger før Danmarks besættelse?

Jacobsen: Ja, det er sikkert.

Hækkerup: De siger her i Deres erklæring af 28. november 1950 direkte, at det er den 17. marts. (Erklæringen forevises).

Jacobsen: Da jeg afgav denne erklæring og før den tid, var jeg af den bestemte overbevisning, at mødet havde fundet sted den 17. marts.

Hækkerup: Vil De udtale Dem nærmere om Deres forhandlinger med Olesen?

Jacobsen: Det vil jeg helst ikke, da dette ligger omkring 1950; jeg har ikke holdepunkter for samtalen og ønsker ikke at volde hr. Olesen ubehageligheder. Men hvis De har specielle vigtige spørgsmål, De ønker besvaret...

Hækkerup: Ja, der er et ganske enkelt spørgsmål, jeg gerne vil stille: Deres erklæring af 28. november 1950, er den skrevet i Olesens nærværelse eller efter hans diktat?

Jacobsen: Dette spørgsmål må ubetinget besvares benægtende.

Hækkerup: Har De drøftet indholdet af erklæringen med Olesen, før De afgav den?

Jacobsen: Jeg har spurgt hr. Olesen, hvad han ville have erklæring om. Derpå har han erklæret, at det gjaldt forhistorien til Rostockmødet.

Hækkerup: Deres første erklæring fra august måned 1950 fandt Olesen ikke tilfredsstillende?

Jacobsen: Nej, han skrev til mig senere, at den måtte være udførligere.

Hækkerup: Vi har nogle gange nævnt dr. Brandt, og jeg har forstået, at meget af Deres viden om Rostockmødet, altså de oplysninger, som De, dr. Jacobsen, har, stammer fra dr. Brandt.

Jacobsen: Nej, de stammer for største delen fra mig selv.

Hækkerup: Men De har drøftet Rostockmødet med dr. Brandt?

Jacobsen: Senere, ja.

Hækkerup: Har dr. Brandt sagt til Dem, at han var tilstede ved Rostockmødet?

Jacobsen: Det ved jeg ikke mere. Jeg har ikke regulært konfereret med dr. Brandt om dette spørgsmål, men kun rent personlig underholdning.

Hækkerup: De må nemlig vide, at dr. Brandt har ikke været tilstede, og at derfor alt det, man senere har tillagt ham, må være urigtigt. Vi har nemlig undersøgt, hvor dr. Brandt var i den periode, og vi ved fra hans egen dagbog, at han *ikke* har været i Rostock, ligesom vi af hans dagbog kan slutte, at Himmler sandsynligvis heller ikke har været i Rostock, idet han formentlig søndag den 17. marts 1940 befandt sig et helt andet sted. I hvert fald ved vi, at dr. Brandt var et helt andet sted.

Jacobsen: Det er i hvert fald sikkert, at jeg har talt med dr. Brandt om Rostockmødet.

Hækkerup: Men De tør ikke sige, at dr. Brandt har sagt, at *han* var tilstede?

Jacobsen: Nej, det kan jeg ikke påstå.

Hækkerup: Vi ved fra en række tyske dokumenter, eller rettere, for at udtrykke det mere nøjagtigt: en række tyske dokumenter viser, at der ikke har været nogen forhåndsaftale om besættelsen.

Vi har dels en førerordre fra januar 1940, bl. a. rettet til SS-føreren, hvori det tilkendegives, at han ikke må blande sig i spørgsmål vedrørende besættelse af fremmed landområde; vi har en skrivelse fra OKW af 2. april 1940, hvoraf det klart fremgår, at der ikke har været nogen forhåndsaftale, og vi har yderligere en personlig skrivelse fra general Keitel til rigsudenrigsminister Ribbentrop dateret den 3. april 1940; vi har endvidere den daværende tyske gesandt von Renthe-Finks indberetning af 15. april 1940, hvoraf det fremgår, at han i hvert fald er helt uvidende om en forhåndsaftale, og vi har en meget klar erklæring fra ham dateret den 11. juni 1951, hvori han giver meget stærkt udtryk for, at der ikke har været tale om nogen forhåndsaftale; og endelig kan jeg henvise til den erklæring, vi har fået fra Obergruppenführer Wolff — den tror jeg dr. Jacobsen kender —, og også Kansteins, Liedigs og andres.

De vil forstå, dr. Jacobsen, at alt dette, navnlig de officielle tyske dokumenter fra dengang, gør det umuligt for os at tro, at der har fundet forhåndsforhandlinger sted. Så skulle nemlig disse tyske dokumenter enten savne enhver mening eller være forfalsket.

Endvidere, hvis der havde været en forhåndsaftale, ville de ledende tyskere, der blev dømt ved den allierede krigsforbryderdomstol, bl. a. storadmiral Raeder, have påberåbt sig denne forhåndsaftale. For hvis der havde foreligget en forhåndsaftale, kunne man ikke have dømt Raeder for at have taget initiativet til et overfald på Danmark.

Jacobsen: Tror De, at storadmiral Raeder har taget initiativet til at angribe Danmark?

Hækkerup: Ja, det fremgår, at storadmiral Raeder var den initiativtagende til aktion „Weserübung", altså denne udvidelse af fronten over Danmark og Norge. Det fremgår ganske klart af de foreliggende dokumenter, at det er storadmiral, dr. Raeder, der har ment, det var nødvendigt for den tyske krigsførelse at besætte Norge og derfor også at besætte Danmark.

Derfor forstår De, dr. Jacobsen, alt det gør, at vi ikke kan tro på, at der har været en forhåndsaftale. Jeg kan naturligvis ikke vide, om offentliggørelsen af disse tyske dokumenter vil gøre noget indtryk på Dem, og at forholdet muligt kan være det, at der foreligger en misforståelse: at der kan være andre forhandlinger, hvori Himmler har været inddraget, forhandlinger også med danske, som kan have givet anledning til, at dette rygte er opstået. Men alle andre kilder, vi har undersøgt, har vist sig at være uden indhold. Det eneste, vi har tilbage, er Deres erklæring af 28. november 1950.

Ønsker De at sige noget hertil?

Jacobsen: Disse kilder og efterretninger, De har talt om, er uden tvivl alle ægte. Til trods derfor vil jeg være i stand til at give et udtømmende svar, men De vil også kunne forstå, hvis jeg ikke endnu giver svaret, idet jeg vil forbeholde mig en senere skriftlig redegørelse.

Hækkerup: Jeg forstår, der vil senere komme en skriftlig redegørelse fra Dem?

Jacobsen: Fra mig selv eller fra andre personer, som jeg agter at overgive materialet til — det ved jeg ikke endnu.

Hækkerup: Var det udelukket, at den danske parlamentariske kommission, som har til opgave bl. a. at undersøge dette spørgsmål, kunne blive gjort bekendt med det materiale, De har?

Jacobsen: Det vil jo ske gennem offentliggørelsen.

Hækkerup: Tør jeg spørge, om De har udarbejdet denne redegørelse i samarbejde med dr. Wäsche?

Jacobsen: Nej. Jeg kender dr. Wäsche og har også korresponderet med ham, men jeg

har ikke haft samarbejde med ham i dette spørgsmål.

Hækkerup: Kan De antyde, af hvad art det materiale, De råder over, er?

Jacobsen: Det er dels min egen erindring, overvejende, og dels vidnesbyrd om enkeltheder afgivet af enkelte personer.

Dommeren: Vi har jo i dag hørt, at Himmler har ikke sagt noget vedrørende en direkte aftale; vi har hørt, at dr. Brandt har ikke sagt, at han var tilstede; dr. Jacobsen selv har ikke været tilstede...

Jacobsen: Ved forhandlingerne, nej.

Dommeren: Og De erindrer ikke de andre deltagere, dr. Jacobsen?

Jacobsen: Fra tysk side var de andre herrer, der var tilstede, ikke, hvad skal jeg sige, første rangs, ikke spidser.

Hækkerup: Var Grothmann tilstede?
Jacobsen: Nej.
Hækkerup: Tiefenbacher?
Jacobsen: Nej.
Hækkerup: Wolff?
Jacobsen: Nej.

Hækkerup: Vil De svare på: Hvem er de folk, De vil føre som vidner?

Jacobsen: Det er folk, som selv kun kan svare på det ene eller det andet detailspørgsmål.

Hækkerup: Jeg tror, vi *har* talt med alle de folk; vi har talt med von Löw, Heydebreck...

Dommeren: Bengelsdorff?

Hækkerup: Han eksisterer ikke. Bensmann?

Jacobsen: Kender jeg ikke.

Hækkerup: Kender De Stauffeldt? Er han Deres vidne?

Jacobsen: Nej.
Hækkerup: Stobbe?
Jacobsen: Nej.
Hækkerup: Riedweg?
Jacobsen: Kommer heller ikke på tale.
Hækkerup: Schlitter?
Jacobsen: Kender jeg ikke.
Hækkerup: Grothmann?
Jacobsen: Nej.
Hækkerup: Kanstein?

Jacobsen: Nej — men han er en god bekendt af mig.

Dommeren: Han var Himmlers specielle udsending den 9. april og kender intet til nogen aftale.

Hækkerup: Er der nogen danske blandt Deres vidner?

Jacobsen: Måske til besvarelse af et eller andet mindre spørgsmål.

Hækkerup: Pastor Schmidt?
Jacobsen: Nej.
Hækkerup: Olesen?
Jacobsen: Nej.
Hækkerup: Guldberg?
Jacobsen: Heller ikke.
Hækkerup: Winding Christensen?
Jacobsen: Kender jeg ikke.
Hækkerup: Hartel?
Jacobsen: Kendte jeg kun selskabeligt.
Hækkerup: Sehested?
Jacobsen: Kender jeg ikke. Men De skal ikke søge vidnerne i en bestemt kreds.

Hækkerup: Hvornår kan man vente denne redegørelse fra Dem?

Jacobsen: Om 10 år eller 5 år, måske også meget hurtigt. I det øjeblik situationen kræver det.

Dommeren: Er det et bevis for Rostockmødet?

Jacobsen: Det er ikke mig, der vil bevise Rostockmødet. Jeg er blevet spurgt, og jeg svarer.

Dommeren: Men har De da tilbageholdt oplysninger for os, dr. Jacobsen?

Jacobsen: Nej, jeg har ikke tilbageholdt væsentlige punkter.

Dommeren: Væsentlige?

Jacobsen: Ja, som overhovedet er af betydning — dem har jeg ikke tilbageholdt. Hvad jeg endnu har er ting, som støtter min påstand.

Hækkerup: Vil De svare mig på et spørgsmål: Det, De med Deres fremtidige redegørelse vil bevise, er det dette, at der har fundet et Rostockmøde sted, eller er det spørgsmålet, om der har fundet forhåndsforhandlinger sted mellem Danmark og Tyskland.

Jacobsen: Det er en udførligere skildring af det, jeg har sagt til kriminalbetjent Henriksen, og en begrundelse for og en underbygning af enkelte punkter.

Hækkerup: Ja, så har jeg vist ikke mere at spørge Dem om.

— — —

Dr. *Hoffmann* ønskede efter en kort konference med sin klient på dennes vegne overfor kommissionen at præcisere, at man ikke måtte misforstå den sidste udtalelse

fra dr. Jacobsen, idet forholdet er det, at der ingen *kendsgerninger* er forholdt kommissionen, men at dr. Jacobsen, som det så ofte er tilfældet i disse tider, agter at udgive en bog eller pjece om sine erindringer også vedrørende dette spørgsmål, men at han deri kun ønsker at underbygge de af ham til nærværende sag givne oplysninger.

Dommeren: Ja, så kan vi vist slutte mødet,

men må jeg forinden takke Dem, dr. Jacobsen, fordi De har været så venlig at besvare de spørgsmål, vi har stillet Dem, ligesom jeg pány takker dr. Hoffmann, fordi De så venligt har stillet Deres kontor til disposition for os.

Mødet hævet kl. 14,30.

Onsdag den 22. august 1951, kl. 9^{30}.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne Ove Leif Guldberg.

Dommeren: Vi kommer til at ulejlige Dem endnu en gang, hr. Guldberg; jeg håber, det bliver sidste gang. Det er stadig som vidne, De udtaler Dem, og under de vilkår, De tidligere har fået foreholdt.

Hækkerup: Inden vi går over til det, jeg egentlig vil tale om, er der en detail, jeg vil spørge om. Da vi sidste gang drøftede Deres samtaler med forskellige tyskere, brugte De den vending, at de havde hver deres arbejde, og De havde arbejde udenfor lejren. Af hvad karakter var det arbejde?

Guldberg: Jeg var det, man kalder kakkelovnsmand, d. v. s. jeg stillede kakkelovne op, reparerede vinduer over hele lejren, også i officersbarakkerne, i mandskabsbarakkerne.

Hækkerup: Af hvad art var det arbejde, en mand som f. eks. Bensmann blev sat til?

Guldberg: Han huggede træ, såvidt jeg husker.

Hækkerup: Træfældning?

Guldberg: Ja, kløvede træ. Fældning kom først senere, da ganske enkelte fik lov at gå med ud i skoven.

Hækkerup: Og Stobbe?

Guldberg: Også det samme.

Hækkerup: Grothmann og Brandt?

Guldberg: Også de flækkede træ.

Hækkerup: Det, jeg gerne ville tale om, var dette: Nu nærmer vi os afslutningen af denne undersøgelse, og vi skulle jo gerne nå frem til, hvad der egentlig er sandheden. Jeg ved ikke, om jeg går Dem for nær, når jeg siger, at jeg har det indtryk, at Deres forklaringer hele vejen igennem, både det De har offentliggjort, det De har sagt til politirapport, og det De har sagt her, er med et mildt udtryk unøjagtigt. Jeg kan godt bruge et stærkt udtryk: Jeg synes det er gennemupålideligt, hvad De har sagt.

Dommeren: Vi skulle jo søge at bevare formerne.

Hækkerup: Jeg tager en lille ting som dette, at De starter med at sige, at det var udenrigsminister dr. Munch, der forhandlede med tyskerne. Senere siger De, at det var udenrigsministeriets direktør. De vender tilbage til, at det var dr. Munch. Jeg skal ikke hæfte mig ved, at De efterhånden har droppet de danske deltagere i det påståede møde, men jeg vil nævne en ting som dette, at De siger, at De har en redegørelse liggende i udlandet klar til trykning; da vi taler om det med Dem, viser det sig, at hvis De overhovedet har noget, er det en redegørelse til eget brug, hvis De føler De er i klemme i en given situation. Jeg nævner en ting som dette, at De møder frem med hr. T. i Spanien, som skulle sidde inde med oplysninger af værdi for os. Jeg nævner historien om stålbåndet. Og så er der navnlig de personer, De nævner. Da jeg spørger, hvad det er for tyskere, De har drøftet Rostockmødet med i denne engelske lejr, udslynger De navnet Bensmann. Da han bliver afhørt, viser det sig — og han har ingen interesse i at lyve —, at han har ingen som helst erindring om, at han nogensinde overfor Dem har udtalt sig om det emne. De udslynger navnet Stobbe. Vi finder ham — det havde De ikke ventet, så havde De ikke nævnt ham.

Guldberg: Jeg opgav i hvert fald, at Bensmann skulle være i Bremen.

Hækkerup: Gjorde De det? Stobbe udslynger De som et af navnene. Vi spørger ham; han siger, at han har aldrig sagt et ord til Dem om den sag. Han har ingen interesse i at lyve. Han siger om Deres meget detaillerede forklaring, hvorefter han skulle have talt om et møde i Mecklenburg, at det er det rene vrøvl. De fremfører som hovedvidne dr. Grothmann. Har De overhovedet talt med ham? Det er tvivl underkastet. Han siger nemlig nej, han har aldrig overfor Dem nævnt det emne. Er det ikke besynderligt, hvis De overhovedet har talt med Grothmann om det, at han så ikke har sagt til Dem, at han ikke var med i mødet i Rostock? De lader ham optræde som deltager i denne påståede forhandling i Rostock indtil det allersidste. Da glider han ud, og Brandt træder i stedet, fordi Brandt

er død, havde jeg nær sagt. Jeg kan ikke tro, at De overhovedet har talt med Grothmann om det emne, for så ville De selvfølgelig have spurgt, om han selv havde deltaget, og havde De spurgt, havde han sagt nej, det er klart. Tilbage er der Brandt. Jeg vil spørge: Har De overhovedet talt med Brandt?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Det har De?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Hvor ofte?

Guldberg: Det er vanskeligt at sige. Det har strakt sig over — det kan være en halv snes gange, det kan være 6 gange, 12 gange.

Hækkerup: Har De talt med ham om det emne, vi behandler her?

Guldberg: Ja.

Hækkerup: Hvad har han sagt til Dem?

Guldberg: Ja — — det jeg har forklaret.

Hækkerup: Det, De har forklaret, er dette, at De har talt med Brandt og har i samtale med ham fået en række navne frem på danske og tyske deltagere. Alt det har De jo frafaldet. Har Brandt virkelig sagt det?

Guldberg: Det mener jeg bestemt.

Dommeren: Brandt har jo ikke sagt til Dem, at han har været med i Rostock.

Guldberg: Nej, vi har diskuteret det møde i Rostock.

Dommeren: Hvor kan De så lade ham optræde som en af deltagerne, en, der kunne fortælle?

Guldberg: Han har forklaret dengang, hvad der var i Rostock.

Dommeren: Brandt var jo slet ikke med i Rostock. Det ved vi fra hans dagbog.

Hækkerup: Må jeg spørge Dem: Har Brandt sagt andet til Dem, end at han havde den personlige opfattelse, at der måtte være gået forhandlinger forud for Danmarks besættelse? Har han sagt andet og mere til Dem? Nu gør jeg opmærksom på, at De taler under vidneansvar. Har han sagt andet og mere end det, Grothmann siger i dag: at Grothmann havde den subjektive opfattelse, at der *måtte* være en forhandling, ellers kunne det ikke være gået, som det gik. Har Brandt sagt andet?

Guldberg: — — Det forekommer mig, han sagde det.

Hækkerup: Hvilket forekommer Dem?

Guldberg: — — Det forekommer mig, at han sagde, at han selv havde været der.

Dommeren: Men sidste gang sagde De her — det står i det stenografiske referat —, at han ikke havde sagt, at han havde været med.

Hækkerup: Må jeg minde Dem om, at første gang De var her og udtalte Dem under vidneansvar, gav De udtryk for den opfattelse, at Brandt havde sagt til Dem, at han var med til mødet selv. Da vi anden gang afhørte Dem og foreholdt Dem dette, frafaldt De. Nu ved vi, Brandt ikke var med, hvis det møde overhovedet har fundet sted. Hvad har Brandt egentlig sagt til Dem i lejren, hvis han overhovedet har sagt noget?

Guldberg: Det kan jeg dårligt huske nøjagtigt nu.

Hækkerup: Det beklager jeg, for De har skrevet meget detailleret om det møde og påberåbt Dem Brandt. Hvad har Brandt sagt til Dem i lejren? Har han overhovedet sagt noget?

Guldberg: Ja, det har han. Vi talte sammen mange gange.

Hækkerup: Ja, men ikke om dette her. Alt det her har De jo digtet selv, hr. Guldberg.

Guldberg: Nej.

Hækkerup: En meget klog mand har sagt, at løgnagtige vidner skal man ikke være ked af, for de kan ikke holde til det, og det kan De heller ikke, hr. Guldberg. Hvad har Brandt egentlig sagt til Dem? — Ingenting.

Guldberg: Jo, jeg har talt med ham.

Hækkerup: Ja, De har talt med ham. Javel, De var i lejr sammen med ham, i hvert fald 8—10 dage. Det ved vi jo. Må jeg lige spørge: Hvad var egentlig grunden til, at De, som gerne vil demonstrere som udpræget antinazistisk indstillet, førte indgående samtaler i lejren med SS-officerer?

Dommeren: Som de andre ikke ønskede at have forbindelse med.

Guldberg: Når man bor på stue sammen, taler man med dem. Man kunne ikke isolere sig fuldkommen. Jeg var isoleret på det tidspunkt i arbejdet, og dèr arbejdede jeg sammen med en kommunist, som nu er en meget stor mand hos Pieck.

Hækkerup: Men så om aftenen, når De mødte de herrer?

Guldberg: Ja, så snakkede vi. Vi boede på stuer, hvor der var en 10—12 mand.

Hækkerup: Javel, og hvad sagde Brandt til Dem? — Altså hr. Guldberg, der er ikke blevet sten på sten tilbage af den forklaring, De har givet offentligt. De har jo kørt det

offentligt mange gange, og så holder De op. Så i august 1950 møder De Sehested, og han ringer til Dem senere og siger: der kommer en erklæring fra en tysk deltager, der kommer en erklæring fra en landsmand, der har set Munch i Rostock. Så siger De til Dem selv, hr. Guldberg: det var satans, for jeg ved jo, at det er løgn. Var det ikke i virkeligheden Deres ræsonnement?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Men De kan ikke fortælle os, hvad Brandt egentlig har sagt til Dem? Har han fortalt Dem alle de detailler, De nu kører frem med i Deres offentlige udtalelser, eller er det altsammen noget, De slutter Dem til?

Guldberg: Det var noget, vi fandt ud af ved at tale sammen.

Dommeren: Men han var jo ikke med. Det har De selv fortalt sidst, at han ikke har sagt, at han var med, og vi ved, som jeg sagde før, at han ikke *var* med. Hvorfor så sidde og vrøvle om det dèr?

Guldberg: Vi sad og vrøvlede allesammen.

Hækkerup: Jeg kan jo forestille mig, hvordan det er gået til. De har som dansk i lejren talt om det dansk-tyske forhold, De har følt eller ment, at der i forbindelse med Tysklands besættelse af Danmark er passeret et eller andet, som ikke er til at forklare. Det har De drøftet med Brandt, måske også med Grothmann og andre. Men hvad har Brandt sagt til Dem? Har han givet Dem positive oplysninger, ja eller nej? — De taler under vidneansvar, hr. Guldberg. Har han sagt andet til Dem, end at han mente — således som Grothmann mener det i dag —, at der måtte være en aftale, når det gik, som det gik? Har han sagt andet? — Stålbåndet har han jo ikke nævnt.

Guldberg: — — —

Dommeren: Hele udviklingen i Deres forklaring er så betegnende, hr. Guldberg. Oprindelig er det Grothmann, og det er jo ganske kort tid efter, at De var sammen med de herrer. Da er det Grothmann, der optræder som den, der fortæller. Det begynder med brevet fra Hartel, som bygger på et notat, som De har underskrevet; Hartel ville ikke have fingrene i klemme, han ville have det bestemt fra Dem, og i det brev er det kun Grothmann, der optræder. Det er skrevet den 29. august, og dèr er det kun Grothmann.

Hækkerup: Det er tre fjerdingår efter, at De kommer fra Tyskland, knap tre fjerdingår efter.

Dommeren: Der står her om Guldberg: „har haft lejlighed til samvær med Obersturmbannführer dr. Grothmann, der har givet ham den ovenstående fuldstændige information", og det stemmer nøjagtig med det protokollat eller den bemærkning i Hartels dagbog, som De har underskrevet. Og som kontorchefen sagde før, det er tre fjerdingår efter, at det har fundet sted.

Hækkerup: Og det ved vi er ganske urigtigt. Det ved vi fra Grothmann, som siger, at han kan slet ikke erindre Dem, selv ikke da han ser et billede af Dem. Han benægter overhovedet at have udtalt sig om det emne i nogen lejr til noget menneske. Skal vi ikke være enige om, at det er frit opfundet hver en stavelse?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Hvad har Deres motiv været? Winding Christensen var så venlig at sige, at De regnede med, at hvis den historie gik igennem, ville De få en stor erstatning. Har De sagt det til Winding Christensen?

Guldberg: Nej.

Dommeren: Det forklarede han her som vidne munter og glad.

Hækkerup: Og det harmonerer ganske med det indtryk, som i hvert fald jeg efterhånden har fået. Hvad sagde Brandt til Dem i den lejr?

Guldberg: — — Jeg kan såmænd ikke nøjagtig huske det, således at jeg kan lægge mig fast på det.

Hækkerup: Men De har nøjagtigt skrevet om det gang på gang. Nøjagtigt har De skrevet om det gang på gang. Ganske vist har det ændret karakter efterhånden. — Skal vi ikke være enige om, at det er noget, De har lavet, fordi De troede, at De ad den vej måske kunne komme ud?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Men så må De da kunne sige til os, hvad Brandt har sagt til Dem. Vi ved, at Grothmann har ingenting sagt; vi ved, at Bensmann har heller ingenting sagt, Stobbe heller ikke. . . .

Dommeren: Og Brandt er henrettet.

Hækkerup: Vi ved, at Brandt ikke har været der, fordi vi har hans dagbog. Men hvad har han sagt til Dem? Har han sagt mere end dette, at han havde den opfattelse, som det hele var forløbet, at der måtte være en aftale?

Dommeren: Har De overhovedet snakket om det?

Guldberg: Ja, det har vi. Jeg kan jo ikke pludselig finde på en bestemt dato og et mærkeligt sted.

Dommeren: Men der er så meget andet, som er så mærkeligt, at man ikke kan stole på det. På en række punkter er der modsigelser og uoverensstemmelser i det, De har skrevet.

Hækkerup: Men De kan ikke sige os i dag, hvad Brandt dengang har sagt til Dem?

Guldberg: — — —

Dommeren: Denne tavshed er jo meget talende.

Hækkerup: Ja, jeg tror ikke, vi når videre. Det vil De ikke udtale Dem om?

Dommeren: De går så vidt i Deres første redegørelse, at De taler om de „endelige aftaler", der blev truffet; De går så senere over på den sikrere skanse og siger, at der er ikke truffet aftale, men man ville tage det, der var sagt, til efterretning, og at De senere ville komme med en redegørelse om, hvorvidt regeringen havde accepteret. Kontorchefen nævnte før det om Munch, der var der eller ikke var der.

Hækkerup: Vil De have, at noget fornuftigt menneske skal tro på, hvad De har forklaret? — Er det ikke rigtigt, at det var en stor overraskelse for Dem, da Sehested kom og fortalte Dem, at nu kom der en erklæring fra Jacobsen? Det var en kolossal overraskelse, for De vidste, at det var løgn det hele. Er det ikke rigtigt?

Guldberg: Nej.

Hækkerup: Men hvad sagde Brandt da til Dem dengang?

Guldberg: — — —

Dommeren: Husk også på, hvordan De fortalte her om stålbåndsoptagelsen. De går så vidt, at De i et brev taler om, at den er mærket „Deutsch-dänische Gespräche 17. März 1940", og at den er heldigvis bevaret, og senere, da vi taler med Dem, viser det sig, at det hus, hvori måske stålbåndsoptagelsen ligger, måske er intakt. Vi er i den grad ude at svømme hele tiden. Det er så unøjagtigt og så utroværdigt, det De selv har skrevet og forklaret.

Hækkerup: De må da kunne sige, hvad Brandt har sagt til Dem dengang.

Dommeren: Jeg refererer videre. Om Brandt bliver der spurgt af forhørslederen: „Har Brandt sagt, at han, Brandt selv, deltog i forhandlingerne i Doberan?" De svarer: „Det tør jeg ikke sige, om han har sagt bestemt, at han deltog, det kan såmænd godt være". Senere spørger dommeren: „Men De tør ikke sige nu, at Brandt har fortalt Dem, at han har været tilstede?" Så svarer De nej.

Hækkerup: Hr. Guldberg, har jeg ikke ret i, at hvis Brandt overhovedet har sagt noget til Dem om det emne, er det det, som Grothmann siger i dag, at han, Brandt — ligesom Grothmann i dag — har den subjektive opfattelse, at der må have været en aftale, når begivenhederne fik det forløb, de fik?

Guldberg: Det har han i hvert fald sagt.

Hækkerup: Ja, det kan jeg forstå, for det harmonerer fuldstændig med, hvad Grothmann siger nu, og med den indstilling, som jeg går ud fra Brandt også har haft. Men har han sagt mere? Har Brandt sagt til Dem, at dr. Riedweg har deltaget i forhandlingerne?

Guldberg: Det tror jeg ikke.

Hækkerup: Nej, men De nævner Riedweg som deltager.

Guldberg: Men det har jeg fået et andet sted.

Dommeren: Desværre et lige så uheldigt sted, for Riedweg var ikke med.

Hækkerup: Jacobsen siger, at han selv var i Rostock. Vi har været nede og talt med Jacobsen, og det var meget interessant. Han sad ganske vist i et værelse ved siden af og drak kaffe, og så kom hans chauffør og sagde, at nu var de borte, og så tog han hjem. Men ham kender De ikke; det har De tidligere sagt.

Guldberg: Nej, jeg har ikke talt med ham om det spørgsmål.

Hækkerup: De har talt med Brandt, og han har sagt det, jeg gav udtryk for for et øjeblik siden, men har han sagt mere? Har han givet Dem hele den søforklaring, De lader Hartel afgive? — Det har han jo ikke.

Guldberg: — — Jeg diskuterede sagen med en mand i Vestre Fængsel, der hed Simonsen — og han vidste besked også om bl. a. navnene på det tidspunkt.

Hækkerup: Hvornår talte De med hr. Simonsen?

Guldberg: Det var lige efter, at jeg var kommet ud på Vestre, det var lige efter Alsgades skole.

Hækkerup: Navnet Simonsen er jeg stødt på engang; jeg tror det er hos Sehested,

vi møder det navn. Lever han, eller er han død?

Guldberg: Jeg tror han lever; jeg tror han sidder i Horsens; jeg skal ikke sige det bestemt.

Hækkerup: Men er det Simonsen, der har fortalt Dem alt det, De lader Hartel skrive?

Guldberg: Lidt af det, noget af det har han fortalt mig. Vi diskuterede nemlig spørgsmålet en dag inde på Politigården, og han havde arbejdet i Himmlers stab og bl. a. været adjutant hos Rommel.

Hækkerup: Fortalte han, hvilke kilder han havde til sine oplysninger?

Guldberg: Nej, det gjorde han ikke, for jeg betragtede — altså, når han havde arbejdet i staben nede i Prinz Albrechtstrasse, så vidste han vel nogenlunde rigtig besked.

Hækkerup: I Prinz Albrechtstrasse var underbragt bl. a. SS-Hauptamt?

Guldberg: Ja, det var hovedkvarteret. Det var dèr, han arbejdede.

Hækkerup: Og han fortalte detailler?

Guldberg: Han fortalte en del detailler.

Dommeren: Men der står ikke i Deres redegørelser eller erklæringer noget som helst om hr. Simonsen. Det er ganske andre navne, som Brandt og Grothmann, der var deltagere i Rostockmødet. Er det nu en fair behandling af den danske offentlighed at fortælle, at Brandt og Grothmann, der var deltagere, har sagt sådan og sådan, når det faktisk er en helt anden, der hedder Simonsen, og som ikke har haft forbindelse med Rostockmødet direkte? Er det fair? Er det loyalt overfor offentligheden?

Guldberg: — — —

Hækkerup: Jeg kan forstå, efter at hr. Simonsen nu optræder på tapetet, at nu stryger vi Brandt. Brandt har ikke sagt andet end det, jeg gav udtryk for før, at han mente, at der var en aftale. Det er klart, at hvis Simonsen lever, må vi snakke med ham, for så er det slet ikke hr. Guldberg, der interesserer, så er det hr. Simonsen. Jeg ved ikke, hvad dommeren mener. På mig virker det hele aldeles horribelt.

Dommeren: Jeg må jo sige, det er en stor chance for hr. Guldberg, at pressen ikke er tilstede i dag. Men der er vist ikke mere at spørge hr. Guldberg om. Nu har vi jo fået forklaringen: at det er hverken Grothmann eller Brandt, der har sagt noget, men det er hr. Simonsen, der har fortalt noget.

Hækkerup: I Vestre Fængsel?

Guldberg: Ja.

Hermed sluttede afhøringen.

Som vidne mødte derefter for kommissionsdomstolen dommer Aage G. Holm.

Dommeren: Hr. civildommer Holm, vi har bedt Dem komme for at afgive forklaring som vidne. De er bekendt med, at De møder under vidneansvar, og at mødet er for lukkede døre.

Hækkerup: Det, vi gerne vil spørge dommeren om, er den forhandling, dommeren som kommissionsformand, formentlig i 1946, havde med dr. Munch. Kommissionens daværende formand og næstformand tilkaldte dr. Munch i anledning af de rygter, der var fremkommet om et Rostockmøde. Jeg vil gerne bede dommeren gøre rede for, hvad der skete under den forhandling.

Holm: Jeg må have lov først at sige, hvorfor det møde kom i stand på den måde. Da rygterne om Rostockmødet var kommet frem, blev de drøftet i et kommissionsmøde, og da de forekom — det kan jeg jo godt sige her — kommissionen noget absurde, vedtog man, at man ikke ville indkalde Munch, forinden man havde orienteret sig hos ham ved, at formanden og næstformanden fik en forhandling med ham. Nu kan jeg ikke huske, hvornår dette møde, der fandt sted i rigsdagen på bureauchefens kontor, fandt sted, men det må formentlig kunne ses af forhandlingsprotokollen for kommissionen, hvornår omtrent det skete. Da Munch var kommet, blev der sendt meddelelse til mig om at komme ned på kontoret, og dèr blev Munch så spurgt, om han havde været i Rostock. Munch svarede med et smil, at det havde han ikke. Tilstede var foruden mig som nævnt næstformanden og kommissionens sekretær. Da Munch havde svaret dette, blev resultatet forelagt kommissionen.

Hækkerup: Må jeg lige indskyde: Dommeren fremstiller det på den måde, at man spurgte dr. Munch, om han havde været i Rostock. Jeg går ud fra, at man spurgte ham, om han havde været i Rostock til de forhandlinger, som vi taler om.

Holm: Ja, det er en lapsus fra min side. Ja, det gjorde man, det er rigtigt.

Hækkerup: Og jeg forstår, at dr. Munch med et smil afviste det.

Holm: Ja.

Hækkerup: Så forstår jeg, at kommissionens formand og næstformand også havde tilkaldt daværende ritmester Lunding.

Holm: Ja, om det var samme dag, kan jeg ikke huske, men i alle tilfælde havde vi et tilsvarende møde med Lunding, og Lunding svarede lige så kategorisk nej, han havde ikke været med til et Rostockmøde.

Hækkerup: Jeg har forstået det sådan, at når man ikke indkaldte dr. Munch og ritmester Lunding til en egentlig afhøring, var det, fordi man i kommissionen havde den opfattelse, at det hele var noget vrøvl.

Holm: Ja, det var det, jeg omtrent i begyndelsen af min fremstilling sagde, at man syntes, det var noget absurd noget, og derfor ville man ikke ulejlige Munch med et højtideligt møde i kommissionen, forinden man havde talt med ham. Det var begrundelsen for, at det gik på den måde, det gik. Det var i overensstemmelse med kommissionens vedtagelse.

Hækkerup: Ja, nu kan man jo godt i dag beklage det, når man har set, hvordan hele den historie har udviklet sig.

Holm: Ja, det kan man godt, men jeg tror, den beslutning rent spontant affødtes af kommissionens vurdering af rygternes karakter.

Hækkerup: Da rygterne fremkom dengang — det var i et brev af 29. august 1946 fra Hartel til justitsministeren —, anså man dem altså i virkeligheden for aldeles tåbelige?

Holm: Ja, det gjorde man. Det var det indtryk, jeg havde af de udtalelser, der fremkom i kommissionsmødet, at man anså det for ganske urimeligt. Jeg kan måske her føje til, jeg går ud fra — det var i alt fald fra min egen side den tanke, der kom frem —, at hvis der endelig skulle have været et sådant møde mellem Munch og tyske repræsentanter, kunne det have været foretaget meget mere diskret her i København. Det var ligesom at sætte det hele på en præsenterbakke at holde mødet i en lille by som Doberan.

Hækkerup: Baggrunden for den opfattelse, kommissionen dengang havde, altså at det hele var absurd, var jo, at man ikke under sine undersøgelser iøvrigt på noget punkt var stødt på noget, der mindede om en forhåndsaftale?

Holm: Nej, ikke spor.

Hækkerup: Og derfor mente man at kunne afvise det med det samme.

Holm: Ja.

Hækkerup: Jeg tror ikke, vi har mere at spørge om. Vi ved, at denne forhandling med Munch har fundet sted i slutningen af september 1946, efter de oplysninger bureauchefen har givet os.

Holm: I forhandlingsprotokollen må der jo stå en bemærkning.

Hækkerup: Der står ikke noget i forhandlingsprotokollen. Det var et løst notat, bureauchefen havde.

Holm: Ja, det ved jeg godt, der står ingen dato på det notat. Derfor henviste jeg til forhandlingsprotokollen. Man kunne muligvis ad den vej finde ud af, hvornår omtrent det møde med Munch fandt sted. Men man må huske på, at Munch var en svagelig mand, så det er ikke sikkert, at det er sket, lige efter at beslutningen er truffet.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævet kl. 10,05.

Torsdag den 23. august 1951, kl. 9^{30}.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne påny fhv. folketingsmand A. Hartel.

Dommeren: Inden vi afslutter, er der et par ting, som vi gerne ville spørge hr. Hartel om. De møder stadig som vidne.

Hartel: Jeg havde, hvis jeg havde vist det, jo nok sendt bud efter referat af det sidste møde, men jeg mente, at det var det afsluttende, og jeg har jo ikke villet gøre mere ud af det end strengt nødvendigt. Men jeg må måske gøre en enkelt bemærkning. Jeg ser, der står i en avis, „Politiken" for 20. juli, forskellige bemærkninger, som efter min opfattelse kun kan stamme her fra kommissionen, da jeg aldrig nogensinde har udtalt mig til nogen. Der står her, at udenrigsminister Munchs påståede deltagelse deri havde Hartel efter sin egen opgivelse fået fra løjtnant Guldberg i Vestre Fængsel. Det er netop en af de ting, som ikke fremgik af min skrivelse; og som jeg forklarede her, var grunden til, at det ikke fremgik af skrivelsen, at jeg havde fået det fra Guldberg. Jeg blev afhørt om her i kommissionen, hvorfor skrivelsen havde den uklarhed, så det så ud, som om jeg selv kendte disse navne og ikke havde dem fra Guldberg, og da jeg ikke har talt med et menneske, endsige henvendt mig til offentligheden om noget som helst denne sag vedrørende, læste jeg med en vis overraskelse, at „Politiken" skrev sådan. — Jeg blev netop foreholdt her, at af skrivelsen så det ud, som om jeg kendte de andre navne, ikke alene rigsfører Himmlers, men også Grothmann og Jacobsen, og hvem det nu var, og jeg forklarede her, at det burde have fremgået tydeligere af skrivelsen, at det var Guldberg, jeg havde det fra.

Dommeren: Der står jo i brevet af 29. august 1946*), at Deres viden blev fuldstændig, efter at De i fængslet havde truffet Guldberg, og i brevet af 25. januar 1947 står der udtrykkeligt, at grev Holsteins oplysning kun indeholdt eet navn, rigsfører Himmlers. Dette er jo offentliggjort.

Hartel: Så er der det med den konservative tillidsmand i Sønderjylland, der havde skrevet til Christmas Møller. Det med den konservative tillidsmand var jo en hypotese, som jeg blev stillet overfor her, som Henning Hasle skulle have udtalt. Jeg har jo aldrig fuldt sanktioneret, at det *var* en konservativ tillidsmand, men kun ladet det henstå som en mulighed, da jeg ikke selv kunne huske navnet. Men nu undrer det mig at se, at det står i avisen. Hvordan i alverden kan det komme i avisen, da jeg ikke har talt med nogen journalist om det og Sehested, som er det eneste menneske, jeg har talt med, netop skriver modsat; han mener, det er direkte samtale med Christmas Møller. Havde jeg talt med ham om det punkt, havde han været retledet. Hvordan kommer det? Jeg har ikke talt med Flemming Dahl, jeg har ikke talt med Axel Juul, jeg har ikke talt med Guldberg. Det eneste, jeg har sendt Guldberg, er en kopi af det, der stod i min dagbog fra Sundholm, fordi jeg mente, det var unfair at lade ham være uvidende om det, når jeg havde meddelt det til Christmas Møller.

Dommeren: Jeg kan kun sige, at jeg har henledt den parlamentariske kommissions formands opmærksomhed på, at det synes at lække fra den parlamentariske kommission. Men her fra domstolen tror jeg, jeg kan sige at der ikke er kommet noget ud.

Hartel: Jeg forstår ikke, hvordan sådan noget kan komme ud, når man selv bestræber sig til den yderste grad for ikke at tale med noget menneske, som er impliceret i sagen; så kommer sådanne ting, som jeg ved jeg kun har drøftet for den høje domstol, alligevel ud. Jeg kunne jo have udtalt mig offentligt, såsnart det havde stået i „Politiken", men jeg lod være af hensyn til den holdning, jeg hele tiden har indtaget, for ikke at begynde en bladpolemik om noget, som ikke er færdigt fra kommissionen.

Hækkerup: Hvad det første angår, fremgår det af det, der er offentliggjort. Hvad det sidste angår, er det vanskeligt at holde det skjult, fordi vi har måttet tale med det konservative partis kontor og andre for at få opklaret, hvem der kan have sendt det

*) A. nr. 46.

brev til Christmas Møller. Derfor undrer det mig ikke så meget, at den side er kommet frem. Jeg ved ikke, hvorfor hr. Hartel lægger så meget vægt på dette. Vi har ikke ved vore undersøgelser kunnet finde ud af, hvem den mand er, men vi har måttet foretage visse undersøgelser.

Hartel: Det er i og for sig ikke selve realiteten, jeg lægger vægt på, men det rent formelle. Jeg er bundet af tavshedspligten og overholder den og udtaler mig ikke offentligt, og så står der alligevel ting, som jeg ved jeg kun har drøftet her.

Hækkerup: Men De forstår, at vi har måttet foretage undersøgelser.

Hartel: Ja, nu forstår jeg, der har været en læk indenfor det konservative parti.

Hækkerup: Det tør jeg ikke sige. Det er forbløffende i og for sig, at det kommer i „Politiken"; jeg har ikke set den artikel før. Jeg vil slet ikke skyde på det konservative parti, men jeg gør blot opmærksom på, at vi har måttet foretage visse undersøgelser udenfor kommissionens egentlige område.

Hartel: Det var i anledning af et indlæg fra Sehested, hvor De netop affærdiger Sehested med ting, som jeg skulle have opgivet overfor domstolen, nemlig at det var en konservativ tillidsmand. Det ser jo i og for sig mærkeligt ud, at jeg lader Sehested være i total uvidenhed om den side af sagen, men samtidig kommer det ud fra helt anden side. Sehested er jo dog min gode personlige ven, og jeg har haft uhyre meget at gøre med ham under retssagen, så der havde ikke været noget mærkeligt i, at jeg havde sagt det til ham, hvilket i og for sig heller ikke var ulovligt, men jeg har ikke gjort det. Men så ser jeg alligevel, at det står i avisen, netop i forbindelse med en debat med Sehested. Det virker frapperende.

Hækkerup: Nå, men i løbet af ret kort tid bliver jo det hele offentliggjort.

Hartel: Ja, det er en anden side af sagen, men dette her er fra den 20. juli, det er en måned gammelt.

Hækkerup: Vi kan fortsætte med dette brev fra den ukendte mand til Christmas Møller, et brev, hvis indhold hr. Hartel har inspireret. Det brev har vi jo drøftet nogle gange, og hr. Hartel siger i den første afhøring om dette brevs indhold: „Dèr står faktisk med mere fint formulerede udtryk det, som blev sagt fra Holsteins side". Det er det, jeg gerne vil lægge afgørende vægt på. Der står jo i det brev, Christmas Møller får, at man fra tysk side, vel i udenrigsministeriet, har den opfattelse at der har været en forhåndsaftale. Det er, hvad der står, og jeg er tilbøjelig til, efter alt det vi nu har undersøgt, alt det vi har talt om både med hr. Hartel og andre, at sige, at det tror jeg er fuldstændig rigtigt. Jeg tror, det er det, grev Holstein dengang har sagt, hverken mere eller mindre, og navnlig ikke mere. Hvis grev Holstein dengang havde sagt noget om, at der var en forhåndsaftale, at der havde været et møde nogle uger før besættelsen mellem danske udsendinge og rigsfører Himmler, og hvis hr. Hartel havde bragt dette videre til den pågældende ukendte mand, så ville det have været yderst naturligt — ja, alt andet havde været unaturligt —, at han havde skrevet det i det brev og sagt: denne rent konkrete oplysning har jeg. Den har nemlig værdi. Dette, at man i det tyske udenrigsministerium eller i tyske kredse overhovedet har den opfattelse i sin bedømmelse af begivenhedsforløbet, at der må have været en forhåndsaftale, har ikke nær den samme værdi som det rent konkrete, at man siger: jeg ved, at der har været nogle uger før besættelsen en forhandling mellem danske udsendinge og Himmler. Det har man ikke gjort, og det er det jeg synes i og for sig er det afgørende. Derfor må jeg være af den opfattelse, at det, grev Holstein dengang har sagt, har blot været dette ene, som er gengivet i brevet: der må have været en forhåndsaftale, den opfattelse har man fra tysk side, når man bedømmer begivenhedsforløbet. Det harmonerer nemlig med, hvad nogle tyske vidner den dag i dag giver udtryk for som deres opfattelse, bl. a. Grothmann, senest dr. Jacobsen, som vi har haft lejlighed til at tale med i Tyskland. Det er deres opfattelse, at det må der have været, når de bedømmer begivenhedsforløbet, og det, jeg vil spørge om, er: Tør hr. Hartel under vidneansvar sige, at grev Holstein dengang, i 1940, har sagt andet og mere end det, der er nedfældet i det brev, Christmas Møller får?

Hartel: Ja, det tør jeg stadig sige under vidneansvar.

Hækkerup: At han har sagt?

Hartel: Han har sagt, at der har været danske udsendinge i Tyskland nogle uger forud for besættelsen.

Hækkerup: Og talt med?

Hartel: Og at der har været kontakt med rigsfører Himmler.

Hækkerup: Det vil De fastholde?

Hartel: Det tør jeg stadigvæk fastholde. Jeg har også forklaret, hvorfor jeg ikke nævnte grev Holsteins navn til Sehested i sin tid, og i det hele taget min sky for at nævne navne under sådanne samtaler og transportere fra den ene til den anden det, man hører, men i stedet for gengive summen af det som noget, jeg også selv er overbevist om er rigtigt.

Hækkerup: Ja, men hr. Hartel vil gøre mig den indrømmelse, at det ville virke meget stærkere, hvis der i brevet havde stået: jeg ved, at der har været forhandlinger nogle uger før med Himmler, danske udsendinge har forhandlet med Himmler — at det vil være meget, meget stærkere end dette meget mere udflydende, at man siger: i tyske kredse har man den opfattelse.

Hartel: Ja, men det er den aftale, der er truffet, der hentydes til som beroende i udenrigsministeriet — altså den aftale, der var truffet, eller de følere, der havde været der mellem danske udsendinge og tyskerne forud for besættelsen, at det var det, som nu beroede i udenrigsministeriet.

Hækkerup: At det skulle bero i det tyske udenrigsministerium?

Dommeren: Det giver De jo ikke spor udtryk for i skrivelsen: Man mener i Berlin, vel i udenrigsministeriet. Deri ligger jo intet om en aftale, der beror i det tyske udenrigsministerium. Tværtimod, man har den opfattelse.

Hartel: Opfattelsen er, at der vitterligt har foreligget en klar aftale mellem det danske udenrigsministerium og det tyske.

Dommeren: Man mener. Der står ikke, at der foreligger.

Hartel: At der har været en klar aftale.

Dommeren: Der står intet om, at det beror i udenrigsministeriet. Vi har Christmas Møllers brev her*). (Overrækker dette).

Hartel: Ja, det, der står i dette, er, at opfattelsen i Berlin, vel i udenrigsministeriet, er den ...

Dommeren: Meget løst, ikke sandt?

Hartel: Det er vel nærmest, fordi meddeleren ikke helt har gjort sig klart, hvad jeg sagde. Så har han brugt den vending og sagt: det er vel i udenrigsministeriet. Men det, som er afgørende, er, at der vitterligt har ligget en klar aftale mellem det danske udenrigsministerium og det tyske — der skulle altså have stået rigsregering —, at den danske regering ikke skulle modsætte sig.

Dommeren: Der er intet konkret dèr. Man refererer kun et rygte fra Berlin.

Hækkerup: Det er det, der er det springende punkt, hr. Hartel.

Hartel: Ja, et rygte? Det vil det altsammen forsåvidt være, som der jo ikke er noget bevis. At Holstein siger således til mig, er jo ikke det samme som noget bevis. Sådan har jeg heller aldrig nogensinde opfattet det. Det kunne jeg ganske simpelt ikke. Det var derfor, jeg bragte det videre, som Guldberg yderligere supplerede det med, for først da antog det visse former af noget konkret.

Hækkerup: Vi havde Guldberg oppe i går til en afsluttende afhøring, og jeg tror ikke, jeg går ham for nær, når jeg siger, at der blev intet, intet som helst, tilbage af hans forklaring, og den skriftlige erklæring, han dengang har givet hr. Hartel, er intet, intet som helst, værd. Han gik herfra med det stempel på sig, at han havde selv lavet det hele, eller også havde Simonsen, der nu sidder i Horsens Tugthus, fortalt ham det. Jeg tror ikke, jeg siger for meget, når jeg siger, at han erkender, at ingen tyske, hverken Brandt eller Grothmann, har fortalt ham noget. Grothmann havde han ikke talt med. Det, jeg nåede frem til, er, at han stadig mener at have talt med Brandt, og at Brandt i hvert fald har sagt til ham, at han, Brandt — ligesom Grothmann i dag —, havde den subjektive opfattelse, at der måtte have været en aftale, men alt det konkrete, der blev tilskrevet først Grothmann og så Brandt, har Guldberg ikke kunnet fastholde.

Dommeren: I den erklæring, han har underskrevet overfor Dem, nævner han Grothmann. Grothmann har selv forklaret — og det har Guldberg måttet erkende —, at han har intet sagt til ham; han har ikke været med ved mødet, han har overhovedet ikke drøftet det.

Hartel: Det er dog højst besynderligt.

Hækkerup: Altså, vi måtte gå herfra i går med det indtryk, at det var hans egen opfindelse, og han endte med at påberåbe sig den dødsdømte Elo Simonsen.

Dommeren: Og det er ikke det samme som to deltagere i mødet.

Hartel: Nej, og jeg havde i det mindste

*) A. nr. 270.

aldrig videreb ragt hans oplysninger til justitsministeren, hvis de kun havde skrevet sig fra det.

Hækkerup: Men det er altså det resultat, vi er nået til.

Hartel: Jeg regnede ham jo for en mand, der havde været ansat hos dr. Züchtner og derved havde haft god mulighed for at sætte sig ind i forholdene, og at han bestemt ikke indtog en holdning af nazigrunde, for det er en kendsgerning for Guldbergs vedkommende, at han ikke er nazist.

Hækkerup: Dr. Züchtner har han ikke under nogen form villet påberåbe sig som sin kilde.

Hartel: Nej, men jeg vidste, at han var ansat dèr.

Hækkerup: Men det, jeg gerne vil have hr. Hartel til at være enig med mig i, er, at der ville i dette brev til Christmas Møller havde været meget mere slagkraft, hvis man havde henvist til det rent konkrete, at der nogle uger før besættelsen havde fundet en forhandling sted i Nordtyskland mellem danske udsendinge og Himmler. Hvis der havde stået det i denne henvendelse til Christmas Møller, kunne den daværende regering, eller rettere de medlemmer af regeringen, som dette brev blev viderebefordret til, ikke have afvist sagen som det rene vrøvl. Hvis der havde stået noget konkret, havde en undersøgelse naturligvis været nødvendig. Om den så havde kunnet foretages på det tidspunkt, kan man diskutere, men det havde fået en helt anden virkning, hvis det konkrete havde stået dèr. Men som det står her, ville modtageren læse det som, at det er et rygte i Tyskland, at man, vel i udenrigsministeriet, mener.

Hartel: Det er dog en kendsgerning, at Christmas Møller efter dette brevs og disse oplysningers modtagelse gentagne gange har søgt at få en klar besked fra udenrigsminister dr. Munch. Jeg erindrer sågar at have set et vidneudsagn af ingeniør Højgaard i en af den parlamentariske kommissions beretninger, hvor Højgaard netop siger, at Christmas Møller gang på gang søgte at få klar besked fra dr. Munch vedrørende disse oplysninger, men aldrig fik det.

Hækkerup: Ikke specielt vedrørende det dèr.

Hartel: Ja, altså vedrørende de forhold, der førte til besættelsen, og det, der var gået forud.

Hækkerup: Ja, det, der interesserede dengang, var begivenhederne, der gik forud, d. v. s. indberetningerne.

Hartel: Jeg havde på det tidspunkt ikke været uforberedt på, at jeg, efter at disse meddelelser var gået videre til Christmas Møller, pånv havde hørt fra ham med anmodning eventuelt om nærmere oplysninger, og det undrede mig selv, at det ikke førte til en eller anden form for forhandling. Men jeg har jo ikke kendt den form, hvori det er skrevet; jeg har jo ikke kendt dette brev; jeg ved kun, at jeg har givet denne mand en række oplysninger og ikke var uvilligt stemt overfor, at det gik videre til Christmas Møller. Jeg tror også, jeg kan sige, at jeg meget gerne så, at det gik videre til Christmas Møller, men jeg har ikke set formen, hvori manden henvendte sig til ham.

Hækkerup: Nej, ikke før De senere mødte det under retssagen.

Hartel: Nej, og det er selvfølgelig en meget beklagelig ting, at der er gået en 5—6 år efter det, og nu er der gået 5 år ekstra, siden jeg skrev til justitsministeren, og ens hukommelse bliver bestemt ikke skærpet af at sidde en 5—6 år i fængsel. Derfor er det vanskeligere og vanskeligere for mig at klare enkeltheder fra det daværende tidspunkt, og derfor udtalte jeg heller ikke under mit udsagn i byretten i sin tid i Flemming Dahl-sagen mere end det, jeg efter min bedste overbevisning kunne huske, nemlig at grev Holstein havde sagt, at der havde været danske udsendinge i Tyskland nogle uger før besættelsen, og at de havde haft kontakt med rigsfører Himmler, og det var sket af hensyn til ikke-angrebspagten mellem Danmark og Tyskland.

Dommeren: Må jeg gøre en bemærkning her. Jeg har siddet og gennemset de stenografiske forklaringer fra Deres sag. Her har De fortalt os om, at De var hos Renthe-Fink og stillede ham spørgsmål, lagde det op sådan, at han måtte forstå, at De tænkte på en forhåndsaftale mellem Danmark og Tyskland, men her har jeg Deres forklaring den 22. maj 1946, altså inden Deres, vi kan vel nok nu sige ulyksalige møde med hr. Guldberg, og det ligger dèr på en helt anden måde. (Overrækker referatet).

Hartel: Jeg ser jo ikke, at der er nogen væsentlig forskel.

Dommeren: Der står overhovedet ikke noget som helst om forhåndsforhandlinger.

Hækkerup: Jeg beder Dem hæfte Dem

ved det allersidste, hvor der tales om aftalen den 9. april.

Dommeren: Der er ikke noget som helst, der antyder en viden om, at der har været forhåndsforhandlinger.

Hækkerup: Og når jeg sammenholder det med indholdet af Christmas Møllers brev, når jeg sammenholder det med Deres forhandling med Stauning, og når jeg sammenholder det med Deres brev til venstres og den konservative rigsdagsgruppe, er billedet overalt det samme.

Dommeren: Vi må erindre, at i brevet til de konservative er Deres henvendelse til Stauning refereret. Dèr findes gengivet, hvad De sagde til Stauning.

Hartel: Men der står forsåvidt også her, at det skyldes den opfattelse, at det danske folk mente, at tyskerne kom brasende herind i huset. Det ville det have været, hvis der ikke var noget forudgående.

Dommeren: Der står intet, ingen antydning af en forhåndsaftale i den forklaring, De gav i maj, inden De havde truffet Guldberg.

Hækkerup: Det, De afkræver Renthe-Fink, er en forklaring på nødvendigheden af den tyske aktion, ikke en redegørelse for, at den er sket efter aftale med den danske regering.

Hartel: Jeg mener ikke, jeg nogensinde har sagt direkte til Renthe-Fink ...

Dommeren: De har sagt her, at De havde lagt det op, så han måtte forstå, at De tænkte på en forhåndsaftale.

Hartel: Jeg mener også stadig, at Renthe-Fink måtte få det indtryk.

Dommeren: Men De kan se, Deres forklaring dèr går i en helt anden retning.

Hartel: Det er vanskeligt for mig at sige, da jeg ikke har set den sammenhæng, hvori det her opstår. Det er vist et helt andet spørgsmål, det her drejer sig om.

Dommeren: Det er et referat af Deres henvendelse til Renthe-Fink.

Hækkerup: Jeg tror ikke, vi kommer det nærmere, men jeg ville dog gerne have, at hr. Hartel vil indrømme mig, at når jeg læser det brev, må jeg læse det på den måde, at det er det, grev Holstein har sagt, hverken mere eller mindre, og at brevet ville have haft meget, meget større virkning, hvis det konkrete om forhandlinger havde været indført deri. Det synes jeg hr. Hartel må indrømme mig.

Hartel: Ja, jeg kan altså ikke sige andet,

end at det, der står i dette brev, er selvfølgelig fuldstændig rigtigt refereret, udover forskellige udtryk, men det er alligevel en anden mands ord, det er givet med, og det er selvfølgelig heller ikke alt, hvad vi talte om.

Hækkerup: Nej, men også på denne anden mand måtte det have gjort et meget stærkere indtryk, hvis hr. Hartel havde sagt: jeg ved — min kilde kan være Dem ligegyldig, men jeg ved, at der nogle uger før besættelsen var danske udsendinge i Nordtyskland, som forhandlede med Himmler.

Hartel: Jeg vidste det jo ikke. Jeg vidste jo kun, at jeg havde fået den oplysning. Grev Holsteins opfattelse kunne jo også være forkert.

Hækkerup: Javel, men hvordan tør De så bringe den videre?

Hartel: Netop fordi jeg mente, at ad denne vej kunne man få klaret spørgsmålet. Jeg ved, at Christmas Møller tog det op.

Hækkerup: Men så havde det dog været endnu bedre at tage det rent konkrete med.

Hartel: Og så mener jeg, så kommer det af sig selv, i det øjeblik det forelægges for Christmas Møller, som er participant i regeringen; så vil de antagelig vende tilbage til spørgsmålet. Men det skete jo ikke; derimod får vi i stedet for et tysk forbud mod overhovedet at berøre noget, som kan angribe regeringen.

Hækkerup: Ja, men de regeringsmedlemmer, som får det brev, vil jo sige: ja, der står: man mener at vide i tyske kredse, men herregud, der går så mange rygter, ville man sige, og så ville man ræsonnere som så: hvis det virkelig er sket, har udenrigsministeren snydt os, og det har vi ikke spor af grund til at tro. Men stod det konkret, havde det en helt anden slagkraft. Men vi kan måske ikke komme videre.

Hartel: Nej, det havde måske været lettere i 1946 end i 1951.

Hækkerup: Ja, jeg indrømmer, at det havde været bedre, hvis man på et tidligere tidspunkt havde talt udførligere f. eks. med dr. Munch om det, men dengang rygterne fremkom, anså man dem for helt grebet ud af luften og nøjedes blot med underhånden at tale med dr. Munch og så ikke at foretage nogen egentlig afhøring og undersøgelse, fordi man ikke i de undersøgelser, man havde anstillet, havde noget, der kunne støtte den hypotese. Men det havde været lykkeligere — det erkendte også den parlamentariske kommissions da-

værende formand i går — ,om man dengang var gået mere radikalt til værks.

Hartel: Jeg har heller aldrig kunnet forstå, hvorfor den vidneførsel, Sehested begærede under sin sag, aldrig kom i stand.

Hækkerup: Vi har afhørt alle dem, vi kunne få fat i.

Hartel: Men det ligger også 5 år senere.

Dommeren: Man mente, det var uden interesse for sagen.

Hartel: Ja, den dag vi var frifundet for højforræderisigtelsen, kunne man sige det, men det var vi ikke på det tidspunkt. Tværtimod, da domineredes hele anklagen af disse vanvittige sigtelser for sammen med tyskerne at have villet styrte regeringen. Derfor havde det betydning.

Hækkerup: Men nu har vi afhørt alle de mennesker, bortset fra Bengelsdorf, som vi ikke kan finde.

Hartel: Jeg kender ikke Bengelsdorf.

Hækkerup: Nej, det er der ingen der gør.

Hartel: Jeg kender Sturmbannführer Jacobsen. Ham har jeg truffet i Tage Brylds hjem, og ham vil jeg aldrig nogensinde glemme, fordi han udtalte sig meget skarpt om Frits Clausen.

Hækkerup: Vi havde en meget interessant forhandling med ham.

Hartel: Det var aftenen mellem 1. og 2. september 1940. Man sagde til sig selv: Hvordan er det muligt, at højtstående tyskere kan udtale sig således om Frits Clausen, når samtidig hele landet går og tror, at man vil give magten til Frits Clausen?

Hækkerup: Jeg vil gerne vende mig til en anden ting. Jeg vil gerne tale lidt om den rolle, *De* har spillet i hele denne sag. Deres forbindelse med Guldberg er vi klar over, og som jeg sagde for et øjeblik siden, er det mit indtryk, at Guldberg i udpræget grad har ført Dem bag lyset ved at give Dem oplysninger på et grundlag, som han ikke kan holde til. Men det, som interesserer mig, er også den virksomhed, hr. Hartel har udfoldet, efter at De blev løsladt i marts i fjor. Jeg gav sidst udtryk for, at jeg mente, at Deres holdning havde været passiv. Jeg kan ikke helt fastholde den opfattelse, og det ville jeg gerne tale lidt nærmere om. Det, som navnlig har gjort indtryk på mig, nu jeg bagefter har tænkt over det, er hr. Hartels rejse til pastor Schmidt, jeg har forstået kort efter Deres løsladelse. Hr. Hartel forklarede her, at denne rejse var motiveret ved et ønske om at få lejlighed til at hilse på pastor Schmidt i anledning af hans overståede 80 års fødselsdag. Nu kan jeg naturligvis ikke have megen mening om, hvor intim hr. Hartels forbindelse, politisk og personlig, har været med pastor Schmidt; han udtrådte jo af rigsdagen i 1939, tror jeg, og det har undret mig, at hr. Hartel ville foretage denne rejse derned disse 11 år efter, at pastor Schmidts politiske virksomhed var ophørt. En sådan hyldest og tak til ham kunne jo lige så godt rettes skriftligt.

Hartel: For det første må jeg gøre den bemærkning, at det var ganske uprovokeret af den høje ret, at jeg gav den oplysning. Der var ingen her i kommissionen, der havde bedt mig om det eller havde forelagt noget om den sag. Allerede dette tyder i allerhøjeste grad på min holdning i dette spørgsmål, for hvis jeg havde haft noget at skjule, kunne jeg ganske simpelt have fortiet det. For det andet var der det, at redaktør Olesen, som jo gennem bladet „Revision" har gjort uhyre meget for de politiske arrestanter, ville jeg også gerne træffe og hilse på og besøge ved den samme lejlighed, så det var forsåvidt ikke helt grebet ud af luften, og pastor Schmidt bor som bekendt ikke langt derfra. Såvidt jeg husker, er hans fødselsdag den 4. juni, og nu var der altså gået et par år, men som jeg sagde til ham: jeg var lovligt forhindret i at mindes Dem på Deres 80 års fødselsdag, for da sad jeg som bekendt inde. Dèr aflagde jeg altså dette besøg, og hvad nyt oplyste pastor Schmidt ved den lejlighed? Intet, der var nyt for Olesen eller dem, der var tilstede.

Hækkerup: Men var det på det tidspunkt nyt for hr. Hartel, at pastor Schmidt ville fremkomme med en erklæring om, at han havde mødt dr. Munch i Rostock? Vidste De det, inden De rejste derned?

Hartel: Det tror jeg ikke jeg vidste, udover altså at jeg havde hørt, at Olesen havde talt om, at pastor Schmidt havde sagt sådan i videre kredse.

Hækkerup: Det er netop det, jeg gerne vil ind på, for sidste gang siger hr. Hartel — det kom i forbindelse med den drøftelse, vi havde af det tilfældige møde, hr. Hartel og Sehested havde med Guldberg, og dèr siger hr. Hartel: det kom ikke som nogen overraskelse for mig, for det havde jeg hørt, da jeg var nede hos pastor Schmidt. Og det, jeg gerne ville vide, var, om hr. Hartel

forinden besøget var vidende om — det forstår jeg at Olesen var —, at pastor Schmidt ville fremkomme med en erklæring.

Hartel: Nej, det vidste jeg ikke noget om. Det, jeg vidste fra Olesen, var, at pastor Schmidt havde fremsat sådanne udtalelser i sin omgangskreds i Sønderjylland, og det var Olesen, som er en af dem, jeg kender, der har de videste personlige forbindelser dernede, velkendt med. Vi talte så om den gamle rigsdagstid o. s. v. og de forskellige mennesker, han satte pris på; han talte om Stauning, og han talte om Peder Grau o. s. v., og så talte han også om grev Holstein og sagde: et af de mennesker, jeg satte allermest pris på på den danske rigsdag, var grev Holstein. Så siger jeg: ja, det er forøvrigt meget interessant, at De netop nævner grev Holstein, som jeg selv har kendt så mange år, og som netop har givet anledning til, at jeg i sin tid fremsatte de og de udtalelser om forhåndsaftaler vedrørende besættelsen. Så siger pastor Schmidt: ja, jeg har forøvrigt selv på en rejse — såvidt jeg husker, var det fra Østpreussen, på tilbagerejse, det kan jeg nu ikke erindre — haft lejlighed til at træffe dr. Munch engang i marts 1940 i Rostock.

Hækkerup: Blev der også ved den lejlighed nævnt, at der ville komme en erklæring fra dr. Jacobsen?

Hartel: Nej, det kender jeg ikke noget til. Derimod blev dr. Jacobsen forsåvidt omtalt, men jeg kan ikke huske noget som helst om nogen erklæring fra dr. Jacobsen, udover at pastor Schmidt talte noget om, at han på en eller anden måde var i familie med dr. Jacobsen, men hvordan det var, kan jeg ikke erindre. Men nogen erklæring var der ikke tale om.

Hækkerup: Kan hr. Hartel huske, hvornår omtrent det besøg var? Pastor Schmidt har altså fødselsdag den 4. juni?

Hartel: Det har altså været tæt deromkring.

Dommeren: Hvornår blev hr. Hartel løsladt?

Hartel: Det var i marts; altså henunder det tidspunkt, hvor hans fødselsdag faldt, havde jeg en anden rejse; jeg skulle rejse over på Fyn og ordne nogle private ting, og så syntes jeg ikke, afstikkeren var så forfærdelig lang. Havde jeg stået overfor at skulle rejse udelukkende for det, er det ikke sikkert, at det var blevet til noget, men da jeg nu kunne kombinere det med den rejse, jeg skulle foretage af private grunde, foretog jeg den rejse. Og jeg sagde det ganske åbent her i kommissionen, så der er slet ikke noget som helst dybsindigt i det. Og jeg har ikke talt med pastor Schmidt siden. Såsnart jeg hørte, at han blev indstævnet her som vidne, har jeg overhovedet hverken talt med eller skrevet til ham.

Hækkerup: Men det, som gør, at jeg prøver at optræde med lidt dybsindighed, er, at den viden, hr. Hartel får ved den lejlighed fra pastor Schmidt, lader De gå videre til Sehested.

Hartel: Ja, det gjorde jeg. Af hensyn til den sag, han arbejdede på at få genoptaget, sagde jeg: pastor Schmidt har overfor mig fremsat sådanne supplerende udtalelser, som passer til en vis grad sammen med det billede, som grev Holstein gav af det i sin tid.

Hækkerup: Og det lader Sehested så gå videre til Guldberg, og så kommer Guldberg med sit triumfskrig, kan jeg godt kalde det. Men altså, hr. Hartel vil ikke mene, at man ved den lejlighed....

Hartel: Jeg tør ikke sige, om Guldberg ikke ad anden vej kan have fået det at vide.

Hækkerup: Nå, det har vi hans egen forklaring om, men det, jeg interesserer mig for, er denne sammenkomst hos pastor Schmidt, om hr. Hartel dèr har deltaget i en drøftelse af, hvordan aktionen fremover skulle tilrettelægges.

Hartel: Nej, der har overhovedet ikke været nogen som helst drøftelse af en aktion fremover. Det var et ganske fredeligt kaffeselskab i hans hjem med hans syge datter liggende på en sofa ved siden af, hvor bemærkninger af almen karakter vekslede med rent private bemærkninger. Det andet er en ganske forkert fremstilling.

Hækkerup: Ja, jeg spurgte også bare.

Hermed sluttede afhøringen.

Derefter mødte som vidne Elo B. S. Simonsen.

Dommeren: De møder her i retten som vidne, og De har ifølge loven som vidne pligt til at tale sandhed; der er straf for falsk forklaring i retten. Retsmødet foregår for lukkede døre, så der må ikke ske offentlig meddelelse om, hvad der foregår her.

Hækkerup: Jeg ved ikke, om De er klar over, hvad denne domstols opgave er?

Simonsen: Jeg kan tænke det.

Hækkerup: Den er at undersøge rygterne om Rostockmødet. Deres navn er på et meget sent tidspunkt af undersøgelsen bragt ind i sagen. Jeg må dog med det samme sige, at Deres navn på et tidligere tidspunkt blev nævnt af hr. Sehested mere i forbigående.

Dommeren: Altså stamhusbesidder Jørgen Sehested.

Simonsen: Ja, jeg ved, hvem det er.

Hækkerup: Men da vi i går havde afsluttende afhøring af hr. Guldberg — jeg går ud fra, at De kender Guldberg?

Simonsen: Jeg har truffet ham i Vestre.

Hækkerup: Forholdet er det, at han har givet en serie forklaringer om dette Rostockmøde. Oprindelig forklarede han, at han havde disse oplysninger fra forskellige tyskere. Nu har vi nøje undersøgt spørgsmålet, og da vi i går talte med Guldberg, måtte han faktisk frafalde, at det var nogle tyskere, der havde fortalt alt dette om, hvem der deltog fra dansk og tysk side. Han endte med at sige, at De havde fortalt ham det, kort efter at han kom til Vestre Fængsel i marts 1946. Jeg må hellere citere, hvordan Guldbergs ord faldt her i retten i går, st. 554. Jeg siger til ham:„ De har talt med Brandt, og han har sagt det, jeg gav udtryk for for et øjeblik siden, men har han sagt mere? Har han givet Dem hele den søforklaring, De lader Hartel afgive? Det har han jo ikke." Så tier Guldberg lidt, og så siger han: „Jeg diskuterede sagen med en mand i Vestre Fængsel, der hed Simonsen — og han vidste besked også om bl. a. navnene på det tidspunkt." Derefter spørger jeg, hvornår han har talt med ham, og han siger: „Det var lige efter, at jeg var kommet ud på Vestre, det var lige efter Alsgades skole." Jeg siger så, at jeg har stødt på Deres navn tidligere under Sehesteds forklaring, og jeg spørger, om De lever, og det bekræfter Guldberg. Så spørger jeg ham: „Men er det Simonsen, der har fortalt Dem alt det, De lader Hartel skrive?" og dertil svarer Guldberg: „Lidt af det, noget af det har han fortalt mig. Vi diskuterede nemlig spørgsmålet en dag inde på Politigården, og han havde arbejdet i Himmlers stab og bl. a. været adjutant hos Rommel." Jeg må måske begynde med det sidste. Har De været adjutant hos Rommel?

Simonsen: Ikke adjutant. Jeg har været hos Rommel, men ikke som adjutant. Jeg var der en overgang som tolk og livvagt.

Hækkerup: Har De tilhørt Himmlers stab?

Simonsen: Hvis det tyske sikkerhedspoliti tilhører den, har jeg tilhørt den.

Hækkerup: Men Himmlers stab?

Simonsen: Nej, ikke hans personlige stab.

Hækkerup: Så spørger jeg Guldberg, om De har sagt, hvorfra De havde de oplysninger, og dertil siger han: „Nej, det gjorde han ikke, for jeg betragtede — altså, når han havde arbejdet i staben nede i Prinz Albrechtstrasse" — har De været dèr?

Simonsen: Jeg har en kort tid været i Prinz Albrechtstrasse.

Hækkerup: Som hvad?

Simonsen: Hos chefen for den tyske efterretningstjeneste.

Hækkerup: Har han fortalt Dem noget om Rostockmødet?

Simonsen: Nej.

Hækkerup: Hvad ligger der bagved det, Guldberg her fortæller?

Simonsen: Jeg kan kort fortælle, hvad jeg har fortalt Guldberg. Det skete en dag i en celle på Politigården — det har været i 1946, jeg kan ikke huske datoen så nøje —, og dèr kommer vi til at sidde og tale sammen. Og så havde jeg en lejlighed i Parchenstrasse 11 i Warnemünde, denne lejlighed delte jeg med en kaptajn i værnemagten, Grothmann; det er meget nemt at finde; jeg har læst beretningen i „Nordschleswiger", og det er, som man siger på tysk, noget Kuddelmuddel det hele.

Hækkerup: Er det den Grothmann, vi interesserer os for, en SS-officer?

Simonsen: Han er ikke SS-officer, men værnemagtsofficer.

Hækkerup: Hvordan staver han navnet?

Simonsen: Grothmann.

Hækkerup: Er han i familie med vor Grothmann? Er De klar over, hvem *han* er?

Simonsen: Ja.

Hækkerup: De kender den Grothmann?

Simonsen: Ja.

Hækkerup: Har De talt med ham under besættelsen?

Simonsen: Ja.

Hækkerup: Men ikke om dette?

Simonsen: Nej.

Hækkerup: Men den Grothmann, De delte lejlighed med, er en helt anden?

Simonsen: Ja.

Hækkerup: Var De i den tyske værnemagt?

Simonsen: Jeg var i Waffen-SS.

Hækkerup: Men den Grothmann, De taler om, var værnemagtsofficer?

Simonsen: Ja, og han var i den tyske generalstab. Han var aktiv officer dèr til 12 år, inden krigen begyndte, og var blevet toldinspektør i Hamborg. Så blev han under krigen indkaldt igen. Da han var aktiv soldat, var han med i Rostock — hvor navnet Doberan er kommet fra, kan jeg ikke sige —, men dèr fortalte han, at han var med til at fastlægge invasionsplanen for Danmark på danske generalstabskort, hvordan indmarchen skulle foregå i Sønderjylland og den slags ting. Det er, hvad jeg har fortalt Guldberg.

Hækkerup: Javel. De siger, at han har været med i Rostock som generalstabsofficer til at udarbejde disse planer. Vi har nemlig ladet afhøre en major von Heydebreck*), som tilhørte general Himers stab. Han nævnte ikke navnet på en kaptajn Grothmann. Han siger, at staben „udelukkende bestod af værnemagtsofficerer med general Himer som chef. Den øvrige stab bestod af general Kaupisch, major Macher, ritmester v. Witzleben og komparenten samt deres ordonnansofficerer".

Simonsen: Så bliver han betegnet som ordonnansofficer. Hvis man kendte forholdene fra dengang, ville man være klar over, at rigsfører Himmler og Ribbentrop var meget uenige om spørgsmålet Danmark, og Ribbentrop gjorde alt, hvad han kunne, for at Himmler ikke skulle få magten i Danmark. Derfor kan det ikke have fundet sted på den måde, som det udlægges.

Hækkerup: Nej, det tror vi heller ikke på. Men denne kaptajn Grothmann, som De delte lejlighed med i Warnemünde, har sagt, at han var med til at udarbejde planerne for indmarchen i Danmark?

Simonsen: Ja.

Hækkerup: Sagde han ved den lejlighed noget om, under hvilke forudsætninger disse planer blev udarbejdet? De forstår måske ikke spørgsmålet; jeg vil nødig spørge kaptiøst.

Simonsen: Jo, jeg forstår, hvad De mener, men jeg vil sige, hvem tænkte dengang på at spørge om den slags ting. Vi delte lejlighed, og så var jeg tilfældigvis en tur nede på orlov; og så sidder man og sludrer, som soldater nu gør det, og så kommer det ind i samtalens løb, og det fortæller han.

Hækkerup: At han har været med i stabsarbejdet?

Simonsen: Ja.

Hækkerup: Heydebreck siger nemlig, at disse planer var udarbejdet under den bestemte forudsætning, at der ville blive gjort modstand. Men kaptajn Grothmann har ikke overfor Dem sagt, at man udarbejdede planerne under den forudsætning, at der var en aftale?

Simonsen: Det kan jeg ikke hævde; det har han ikke sagt.

Hækkerup: Det er altså, hvad De har sagt til hr. Guldberg?

Simonsen: Det er min samtale med hr. Guldberg.

Hækkerup: Så må jeg altså fastslå, at det er ikke rigtigt, når han påstår, at det er Dem, der har givet ham de oplysninger, han har nedfældet dengang?

Simonsen: Jeg kan sige så meget, at jeg kender sådan set sagens gang fra dengang. Jeg har talt med Guldberg om det, og så pludselig en dag hører jeg, at der kommer et navn, Bengelsdorf, og sidst jeg traf på navnet Bengelsdorf, var i „Nordschleswiger", De har sikkert selv læst artiklen. Der stod, at jeg skulle have givet oplysninger til det danske politi om besættelsen af Danmark grundet på mit kendskab til Bengelsdorf og hans udtalelser til mig. Jeg må her klart fastslå, jeg kender ikke navnet Bengelsdorf.

Hækkerup: Det interesserer mig meget, fordi De nævnes som den, der har bragt navnet Bengelsdorf frem. Det interessante er, at Bengelsdorf er gjort til toldinspektør.

Simonsen: Men det er forkert, det er Grothmann. Jeg tør næsten sige med 100 pct.s sikkerhed, at Grothmann er ved toldvæsenet i Hamborg i dag.

Dommeren: Så er det tydeligt, at det er

Bengelsdorf, der er avanceret ind i Grothmanns stilling.

Simonsen: Ja, og hvordan det er blevet kombineret? Ser De, Guldberg boede i celle ved siden af mig i Vestre Fængsel, og han kom senere til Sundholm, og dèr er dette blevet kombineret; hvordan kan jeg ikke sige.

Hækkerup: Sehested anfører navnet Bengelsdorf som en af de folk, han ønsker afhørt som vidne, og vi har søgt at finde frem til ham. Vi har forstået, at det var Dem, der har oplyst, at han var toldinspektør i Hamborg, og dèr kender man ham ikke. Vi har også spurgt Heydebreck, fordi vi har forstået, at Bengelsdorf skulle være SS-officer og have været med til at udarbejde planerne for indmarchen.

Simonsen: SS havde ikke noget med planerne at gøre.

Hækkerup: Nej, Heydebreck kender heller ikke navnet. Det har vi spurgt Heydebreck om, og han kender ingen af det navn. Derfor er det meget interessant, at vi kan

spørge Dem. Vi kan nemlig ikke finde Bengelsdorf; det har vi faktisk opgivet. Men jeg må forstå det sådan, at det, De har fortalt Guldberg, er det, De har gjort rede for her?

Simonsen: Ja, det er det i korte træk. Jeg kan ikke huske vore samtaler ordret, men pointen i det er det, som jeg her har forklaret, og det er i overensstemmelse med sandheden.

Hækkerup: At De har kendt en kaptajn Grothmann, som var — nu må vi altså sige ordonnansofficer, og som var med til at udarbejde planerne for indmarchen i Danmark?

Simonsen: Ja.

Hækkerup: Det er det, De har fortalt?

Simonsen: Ja.

Hækkerup: Og intet mere?

Simonsen: Intet mere.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 10,30.

Fredag den 31. august 1951, kl. 10.

For kommissionsdomstolen mødte påny som vidne redaktør A. Olesen.

Domneren: Vi har set os nødsaget til at ulejlige Dem endnu en gang med at give møde. De møder stadig som vidne, og retsmødet er for lukkede døre.

Hækkerup: Vi nærmer os jo nu afslutningen af denne undersøgelse, og vi skulle, om jeg så må sige, prøve på at blive enige om, hvad vi kan lade glide ind i skolebøgerne. Jeg vil gerne spørge, om De har fundet det nummer af „Revision", som vi talte om sidst, det, hvor Guldbersg brev til kongen af 1947 delvis er offentliggjort.

Olesen: Nej, det har jeg ikke. Der mangler nogle numre, og det må være blandt dem. Men det er jo på biblioteket, og dèr kan der fås en afskrift af det.

Hækkerup: Det spiller nu ikke så stor en rolle, men vi talte om det i sin tid. — Vi drøftede sidste gang nogle henvendelser, hr. Olesen havde fået fra flere officerer, som havde skrevet, at de var enige i den fremstilling, De havde givet i bogen „Fra utrykte Kilder". Jeg bad Dem give os navnene på disse officerer, og De lovede at sætte Dem i forbindelse med dem og underrette os.

Olesen: Jeg satte mig også straks i forbindelse med dem, idet jeg skrev til hver enkelt af dem. Svarene er jo ikke enslydende, men de betyder det samme, nemlig dette, at de er i tjeneste, og desuden, og det er vel nok det væsentlige, skriver de — det skriver den øverste af dem direkte: den militære side af denne sag kan betragtes som oplyst, det er den politiske, der er tilbage, og den har jeg ikke noget kendskab til.

Hækkerup: Skriver de andre også det?

Olesen: Ja, nu har jeg citeret ham temmelig ordret, men tendensen i de øvrige svar er den samme; den er dette, at det militære kan der ikke være megen strid om, og det politiske har de ikke noget med at gøre. Det er kvintessensen af det.

Hækkerup: Så tror jeg vi stryger det for så vidt. — Så er der nogle enkeltheder i Deres sidste forklaring, jeg gerne vil vende tilbage til. Vi talte sidste gang om Deres forbindelse med forskellige af de herrer, der havde interesse i denne sag, og dèr nævner jeg også, om De har haft forbindelse med hr. Hartel efter besættelsen, og det siger De nej til. Vil De fastholde det?

Olesen: Nej, jeg har ikke sagt nej til, at jeg har haft forbindelse med ham efter besættelsen. Det har jeg aldrig sagt, det er urigtigt. Jeg har truffet — det har jeg også sagt dengang, der må jo være et referat af det —, jeg traf Hartel, kort efter at han var blevet løsladt, på et møde i Grundtvigs Hus; jeg tror, det var Rytter og Gad, der var talere, det er nu ligegyldigt. Dèr traf jeg ham, og vi hilste på hinanden. Jeg har derimod sagt — det kan jeg huske, og det er også rigtigt —, at jeg har ikke haft forbindelse med Hartel efter 1937; efter at jeg udtrådte af DNSAP, havde jeg ingen forbindelse med ham, altså under besættelsestiden og alt det. Fra 1937 og til nu, lige efter at Hartel er blevet løsladt, hvor jeg traf ham, har jeg ingen forbindelse haft med ham.

Hækkerup: Ja, jeg spurgte sidste gang....

Olsen: Ja, det må også fremgå, det andet kan jeg aldrig have sagt, for det er ikke rigtigt. Derimod har jeg sagt, at jeg ingen forbindelse har haft med ham fra 1937.

Hækkerup: De siger: „Efter den tid" — det er fra 1945 — „har jeg ikke haft forbindelse med nogen af dem, heller ikke med Hartel." Så spørger jeg: „Heller ikke i forbindelse med denne pjece?", og De siger nej. Men De har altså truffet Hartel ved et møde i Grundtvigs Hus?

Olesen: Ja, og også senere.

Hækkerup: Hvad var det for et møde?

Olesen: Det var et møde mod udrensningen. Jeg tror, det var Rytter og rektor Gad,

der var talere. Der var en 800—900 mennesker; dommer Prytz var der også, kan jeg huske, for han og Hartel fulgtes ad, og da vi gik ud, efter at mødet var forbi, traf jeg dem ved udgangen, og da hilste jeg på Hartel, vi hilste på hinanden, for jeg havde ikke set ham i så mange år, og jeg ønskede ham velkommen hjem.

Hækkerup: Men har De ikke også truffet hr. Hartel hos pastor Schmidt?

Olesen: Jo, det var forrige sommer, og det må være umiddelbart efter det møde i Grundtvigs Hus, jeg taler om. Da kom Hartel ned til mig og sagde, at han var på en — jeg tror han kaldte det en rundrejse, efter at han nu var kommet ud, og jeg tror også, han nævnte, at han havde været et sted henne og set på nogle møbler, han havde opmagasineret: og så kommer jeg også ind og hilser på dig og siger dig tak for det arbejde, du har gjort, og jeg skal også ned til pastor Schmidt, han har haft — det var vist 80 års fødselsdag —, og ham har jeg haft en del med at gøre, da jeg var folketingsmand, og jeg sætter stor pris på pastor Schmidt — sådan tror jeg Hartel sagde —, og jeg har en lille ting til ham, jeg sad endnu som fange, da han havde fødselsdag, og nu jeg er hernede, vil jeg benytte lejligheden til også at tage ned og hilse på pastor Schmidt, og du kan komme med, hvis du vil. Og jeg tog også med derned.

Hækkerup: Ja, De kørte ham derned.

Olesen: Ja, vi tog en vogn.

Hækkerup: Jeg har forstået på hr. Hartel, at De kørte ham derned.

Olesen: Nej, vi havde en chauffør, men jeg var med derned.

Hækkerup: Jeg vil gerne vide, om man ved den lejlighed, hvor pastor Schmidt var tilstede, og De var tilstede, og Hartel var tilstede, og måske andre ....

Olesen: Nej, der var kun vi tre, tror jeg.

Hækkerup: Det kunne egentlig godt interessere mig, om man ved den lejlighed har drøftet denne Rostocksag, herunder de erklæringer, der fremkom senere samme år fra pastor Schmidt og dr. Jacobsen.

Olesen: Nej, når det drejer sig om erklæringer, kan jeg sige med bestemthed, at de ikke drøftedes. Jeg kan derimod ikke sige med samme bestemthed, at Rostockmødet ikke er nævnt. Jeg mener ikke det er det, men jeg ved godt, nu kommer pastor Schmidt og Hartel sammen, de har kendt hinanden før, og da blev hele udviklingen, alle mulige forhold, udrensningen, Faarhuslejren, hvordan Hartel havde haft det i Horsens, hvordan det var gået pastor Schmidt, hvordan det var gået hans børn, alle disse ting, i hvert fald mange af dem, blev drøftet. Jeg ved ikke, vi fik vist kaffe, vi var vist dernede halvanden time, og jeg tør ikke sige, at Rostocksagen ikke blev nævnt; jeg kan ikke huske, at den blev nævnt, men det er muligt. Men der har ikke fundet nogen drøftelse sted, og det er vist det, hr. Hækkerup mener. Der har ikke fundet nogen drøftelse sted om erklæringer og den slags.

Dommeren: Der blev ikke støbt nogen kugler?

Olesen: Nej, det gjorde der ikke.

Hækkerup: Hr. Hartels forklaring går ud på, at han ved den lejlighed blev bekendt med, at der ville fremkomme en erklæring. Han siger, at da han senere i en samtale med Guldberg og Sehested berører det spørgsmål, kom det ikke som noget nyt for ham, at der ville fremkomme en erklæring fra pastor Schmidt, for det vidste han, og det er i den forbindelse, han nævner sit besøg hos pastor Schmidt sammen med Dem.

Olesen: Det må Hartel i og for sig også selv svare på.

Hækkerup: Jeg går også ud fra, at hvis Hartel siger det, må det være rigtigt.

Olesen: Ja, men hvis det har været drøftelse i den forstand, at der skulle støbes kugler og alt det, så måtte det være ret indgående drøftelse, og det er ikke tilfældet. Men kan der ikke være en forveksling dèr, for endnu inden der havde stået noget om det, vistnok før Guldbergs pjece kom, var det kommet ud, og det har det nu været flere gange, at pastor Schmidt havde truffet Munch i Rostock. Det var også bragt frem i nogle blade som forlydende, og navnlig mand og mand imellem, og så kom der tilsidst — nej, det var foranlediget af nogle blade, jeg kan huske „Hejmdal" bl. a., og jeg tror også „Jydske Tidende", det lokale blad dernede; de spurgte pastor Schmidt, om det var rigtigt, og det erklærede pastor Schmidt overfor disse blade, det står i aviserne. Men når Hartel siger, at der kunne ventes en erklæring, er det så ikke muligt, at det er det, der sigtes til?

Hækkerup: Disse avisartikler i „Hejmdal" og „Information" kom jo væsentligt senere.

Olesen: Det var i september.

Hækkerup: Ja, det var i slutningen af august og begyndelsen af september, lige hvor valgkampen var ved at slutte i 1950.

Olesen: Ja, det var nu midt under valgkampen.

Hækkerup: Ja, det er rigtigt, for valget kom først i oktober.

Olesen: Det var et af de første møder, pastor Schmidt var ude til. Jeg ved, at bladet skrev, at de fandt ham i Rabsted, en by dernede; jeg ved ikke, om det har nogen betydning, det kan også ses i avisen, men såvidt jeg husker, var det dèr.

Hækkerup: Men jeg har forstået det sådan, at Hartels og Deres fælles besøg hos pastor Schmidt dengang har været lige i højsommeren, lige omkring juni.

Olesen: Nej nej, det tror jeg ikke. — Ja, det vil jeg nu heller ikke sige. Det var om sommeren, det kan jeg godt huske.

Hækkerup: Der er en skrivelse fra pastor Schmidt til Hartel, dateret 3. juni 1950, hvor han netop takker for besøget og for den gave, han fik. Deraf slutter jeg, at det har været tidligere.

Olesen: Ja, hvis den datering er rigtig, har det været på et tidligere tidspunkt, for den gave, han fik, havde Hartel med ned til ham; der kan ikke være nogen forveksling af besøg, sådan at han har været der to gange, for det var dengang, han havde gaven med, at jeg var med.

Hækkerup: Ja, han takker i det samme brev for gaven.

Olesen: Ja, og forudsat at dateringen er rigtig, må det være på et tidligere tidspunkt. Men det var om sommeren, det husker jeg godt.

Hækkerup: Men mit indtryk er, at ved den lejlighed blev Hartel bekendt med i hvert fald, at pastor Schmidt havde denne specialviden. Men det kan hr. Olesen ikke erindre?

Olesen: Jeg vil ikke benægte, at det har været på tale, men det har ikke været på tale på en sådan måde, at jeg erindrer det som noget specielt. Nu skal man også huske, dette Rostockmøde og alt det har jo også været omtalt i fængslerne, og det er ret nærliggende, at Hartel og pastor Schmidt har talt om det. Nu kommer jeg yderligere også i tanker om, at jeg en stor del af tiden, mens de talte sammen, var inde hos fru Schmidt; pastor Schmidt har en datter, der er lammet og ligger syg, og hende var jeg inde at tale med, og ligeså med fru Schmidt. Jeg er næsten sikker på, at hvis det har været på tale, har det i hvert fald været, mens jeg ikke har været tilstede, og jeg kan i hvert fald sige, at der ikke i min nærværelse er talt om den sag på en sådan måde, at der kan være tale om planlæggelse af erklæringer, og hvad der skal stå i dem. Det er jeg helt sikker på.

Hækkerup: Og heller ikke vedrørende den erklæring, man ventede fra dr. Jacobsen?

Olesen: Nej. — Da var den jo heller ikke fremkommet. Var den det?

Hækkerup: Nej, men den var på trapperne, om jeg så må sige.

Olesen: Men heller ikke den første, den lille, tror jeg var kommet på den tid. Der var jo to erklæringer.

Hækkerup: Og det er det jeg mener; selv den første erklæring er dateret i august. Altså, dr. Jacobsens erklæring har ikke foreligget på det tidspunkt. Det er jeg klar over.

Olesen: Nej, men på et så tidligt tidspunkt synes jeg slet ikke det har været på tale. Det synes jeg ikke det har været.

Hækkerup: Jeg fik nemlig det indtryk, at ved den lejlighed blev Hartel også klar over, at *den* erklæring var på trapperne.

Olesen: Nej, det *kan* den ikke have været. Det tror jeg ikke er rigtigt. Jeg ved ikke, om jeg må spørge i den forbindelse vedrørende pastor Schmidt: Jeg har forstået, at det brev, der er dateret 3. juni, er et privat brev, hvor han takker for besøget og sådan noget. Er Rostocksagen nævnt dèr?

Hækkerup: Overhovedet ikke, Det er kun et brev, der takker for besøget og gaven, og det har Hartel sendt os, fordi han ville understrege besøgets helt private karakter og tidspunktet for besøget, og det vil vi efter hans anmodning naturligvis offentliggøre. — Så vender jeg mig til spørgsmålet om hr. Olesens forbindelse med Sehested. Jeg har forstået på både hr. Olesen og Sehested, at de herrer var uenige om, hvorvidt materialet skulle offentliggøres, men jeg har også forstået på begge de herrer, at Sehested alligevel har givet bidrag dertil.

Olesen: Det har jeg svaret på i det første, at Sehested har ligesom mange andre givet bidrag, men disse bidrag — det gælder også de andre, der er ingen af disse bidrag, som man kan sige er givet direkte til Rostocksagen, selvom en hel del af bidragyderne jo nok har være bekendt med, at bidragene for en væsentlig del gik til den sag.

Hækkerup: Javel, gik til arbejdet med den sag?

Olesen: Ja, men vi har haft så mange ting, og det har kun for en lille del været specificeret.

Hækkerup: Det, der undrer mig, er, at Sehested giver et bidrag, når han er imod offentliggørelsen.

Olesen: Ja, det ved jeg ikke, for Sehested har nu også givet et bidrag til fangehjælp og de forskellige ting, inden han blev løsladt. Og nu må jeg sige om ham i den forbindelse, at han er jo under administration endnu, og hans midler er ikke særlig store, men han har været efter forholdene usædvanlig rundhåndet overfor kammeraters familier oppe fra Horsens. Når han vidste, at de var i forlegenhed, har han været usædvanlig rundhåndet i forhold til den evne, han har haft.

Hækkerup: Javel, men det skal ikke forstås sådan, at Sehesteds bidrag var afgørende for offentliggørelsen?

Olesen: Nej, men hr. Hækkerup, at vi var uenige om offentliggørelsen, kolliderer jo heller ikke med, om Sehested også havde givet bidrag til Rostocksagen, for det var først da materialet var fremme, der skulle tages stilling til dets anvendelse.

Hækkerup: Javel.

Olesen: Jeg synes ikke det kolliderer, og det, Sehested foreslog — nu må jeg sige, han har kun været i stand til at foreslå, for det var mig, der lå med materialet, og Sehested siger, at han troede, han mente, at han opnåede mere ved underhånden at gå til regeringen med materialet, og så brugte han også tit det udtryk, når vi diskuterede det, at han syntes også, det var pænere overfor landet; dèr er jeg ikke klar over sådan set, hvad han mener. Men det var altså hans stilling til det, og efter at jeg så havde udgivet bogen — vi havde en ret skrap diskussion om det og derefter også en ret skrap brevveksling, og jeg tror ikke, vi så noget til hinanden i det første par måneder, efter at bogen var udgivet.

Hækkerup: Så vil jeg gerne vende mig til spørgsmålet om den første erklæring, pastor Schmidt gav Dem. Dèr spurgte dommeren Dem sidste gang, om De havde den, og dertil svarede De, at det var De ikke sikker på, for den havde ingen betydning, da De fik den næste, og De forklarede, hvilke indvendinger De havde mod den første, indvendinger af rent teknisk art. Har De senere set efter, om De har den første?

Olesen: Nej, det mener jeg ikke. Jeg mener, at pastor Schmidt har selv fået den til tilintetgørelse, eller fået den udleveret, efter at jeg havde fået den anden. Det mener jeg, og jeg har den i hvert fald ikke. Det er også rimeligt, at pastor Schmidt har fået den.

Hækkerup: Ja, det er muligt, at han så har fået den tilbage.

Olesen: Ja, det vil jeg mene, for jeg synes også, han sagde, dengang der skulle skrives en sådan, at han skulle naturligvis så have den gamle tilbage. Og det tror jeg også han har fået.

Hækkerup: Det, der interesserer mig, er dette, at erklæringen kasseres, og De forklarede sidste gang, at det var af rent tekniske grunde. Dels ville de have den på een side for at kunne fotokopiere den, og dels var der sprogfejl.

Olesen: Ja, det, at det kan stå på een side, er jo mest praktisk, men det er ikke afgørende. Min afgørende indvending mod den var de rent sproglige fejl, for jeg synes ikke, det tager sig så godt ud, at der skal laves en kliché med direkte stavefejl. Og det indrømmede pastor Schmidt også, da jeg havde gjort ham opmærksom på det.

Hækkerup: Men så vil jeg gerne stille spørgsmålet på den måde: Var erklæring nr. 2 en nøje afskrift af erklæring nr. 1, bortset fra sproglige fejl?

Olesen: Ja, bortset fra disse sproglige fejl, og dèr tænker jeg ikke alene på bogstaveringsfejl, men også på — hvad kan man sige — sammenstillingen.

Hækkerup: Ordstillingen?

Olesen: Ja, ordstillingen, som jo let bliver bagvendt, om jeg så må sige, for dem.

Dommeren: Det er forbavsende, for pastor Schmidt taler jo flydende dansk, fejlfrit dansk.

Olesen: Ja, det er nu ikke så sjældent, at han har sproglige fejl i sine breve. Jeg synes næsten, han har det hver gang.

Hækkerup: Men dr. Jacobsens første erklæring ville De have udførligere. Er forholdet ikke også det, at De ville have pastor Schmidts erklæring udførligere?

Olesen: Det kunne det have været, men det foreligger ikke.

Hækkerup: For pastor Schmidts erklæring fik jo endelig en sådan form, at den passede som hånd til handske i hele sagen, og de afhøringer, vi har foretaget af pastor Schmidt, viser, at enkeltheder i erklæringen

kan han ikke fastholde. Og det er det, der vækker min mistanke om, at der har været en indgående drøftelse mellem de herrer om, hvad der skulle stå i den.

Olesen: Nej, og tiden mellem første og anden erklæring kan ikke have drejet sig om mere end nogle få dage. Det kan det ikke, for jeg reagerede straks, endda i telefonen, kan jeg huske. Da jeg havde fået brevet, ringede jeg op og sagde tak for erklæringen, men gjorde opmærksom på, at der var et par fejl, som jeg syntes ikke så så godt ud, når de kom på tryk, og det indrømmede han også. Dertil kommer det andet, som har mindre betydning, at når der nu alligevel skulle skrives en anden erklæring, kunne den lige så godt, når der var plads til det, skrives på een side, og det kan jeg også huske jeg sagde til ham.

Hækkerup: Men hr. Olesen vil fastholde, at indholdet af den erklæring ....

Olesen: Nej, der er intet ændret i tendens eller udsagn, eller hvad man skal kalde det.

Hækkerup: Og det reelle indhold står helt for pastor Schmidts regning?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Så vil jeg gerne vende mig til problemet Grothmann. Hr. Olesen har jo talt med Grothmann?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Jeg vil gerne være helt klar over, hvad Grothmann ved den lejlighed har sagt. Hr. Olesen forklarede sidste gang, at Grothmann havde afgivet en erklæring, og De føjede til, at den sagde ikke stort mere end Tiefenbachers. Så spørger jeg, om Grothmann da gav udtryk for, at han mente, at Rostockmødet havde fundet sted, og dertil sagde hr. Olesen, at det gav Grothmann udtryk for, men at han ikke selv vidste noget om det, og at den erklæring, han havde givet Dem, var formet på den måde, at han kendte ikke noget til Rostockmødet, men at han i sin tjeneste havde fået erfaring for — der kom dette med Fühlungnehmen igen —, at hvis det ikke havde været i Rostock, måtte det have været et andet sted. Og så tilføjer De: det er det samme, som Meine siger, han nævner heller ikke Rostock. Jeg ville nu gerne være klar over, hvad indholdet var af Deres samtale med Grothmann.

Olesen: Ja, jeg spørger jo Grothmann, jeg siger til ham: dr. Grothmann, De har været hos Himmler — og er han ikke også — nej, Grothmann er vist ikke nævnt i Guldbergs pjece ....

Hækkerup: Jo.

Dommeren: Han er hovedpillen til at begynde med.

Olesen: Nej, var det ikke Brandt?

Dommeren: Nej, Grothmann var hovedpillen til at begynde med.

Olesen: Nå, det er også ligegyldigt i den forbindelse, men jeg har i hvert fald — enten det har været gennem pjecen, det har det åbenbart været, eller på anden måde — fået fat i Grothmanns navn som en af dem, der kendte til Rostockmødet, og så siger jeg — nu er det jo ikke ordret refereret, men det er indholdet; jeg siger: De er nævnt som deltager i det møde i Rostock, og jeg vil gerne have at vide — vi er ved at tage den sag op, har jeg antagelig sagt —, om det er rigtigt, at De var deltager dèr, eller om De kender noget til mødet. Og dertil svarede Grothmann, at han havde ikke noget kendskab til det, han havde ikke været med i Rostock. Jeg tror, han forklarede, at han kom i Himmlers stab på et senere tidspunkt, hvis jeg husker rigtigt, og han har altså ikke været med i mødet, men efter hvad han senere havde kunnet forstå, havde erfaret eller kunnet forstå, kunne besættelsen ikke være foregået på den måde, den foregik, uden at der havde været en forhåndsaftale eller en forhåndsforståelse, og så kan den jo lige så godt være truffet i Rostock som et andet sted, eller sådan noget. Det var altså hans synspunkt.

Hækkerup: Javel, og det stemmer helt med den forklaring, han har afgivet til politirapport. Vi har nemlig bedt kriminalassistent Hornslet om at tale med Werner Grothmann, og han har også afgivet udtalelser om dette*). Det interessante i hans forklaring er, at han slet ikke kender Guldberg. Guldberg påberåber sig nemlig i starten Grothmann som hovedvidne, forklarer, at det er Grothmann, han har truffet i Nienburg an der Weser, og at han har givet ham alle disse oplysninger. Grothmanns forklaring går ud på, at han slet ikke kender Guldberg, heller ikke efter at have set et billede af ham, og han hævder, at han vel har været i denne lejr, men at han hverken i den lejr eller i nogen anden lejr overfor noget menneske har udtalt sig om Rostockmødet. Og så forklarer han også det samme, som han har sagt til Dem, at på det tids-

*) A. 581.

punkt, i foråret 1940, var han officer ved et SS-regiment, og først senere på året kom han til Himmlers stab. Han siger derfor, at om et møde som det påståede kan han intet oplyse, men han tilføjer det samme, som han altså har sagt til hr. Olesen, at der må have været en aftale, og det mener han at have bevis for, når han betragter omstændighederne ved besættelsen. Iøvrigt siger han, at han mener at kunne huske, at han før besættelsen, eller i hvert fald omkring dette tidspunkt, af personer, der tilhørte Himmlers stab, har hørt, at besættelsen fandt sted efter forudgående aftale, men han erindrer intet nærmere derom. Det er det, han siger om det, og det vil altså i virkeligheden sige, at han udfra sit indtryk af begivenhedsforløbet har den subjektive opfattelse, at der må have været en aftale. Det sidste er jo meget, meget svagt, idet han intet oplyser om, hvem der har givet ham det indtryk, og det er jo muligt, at der simpelthen foreligger en misforståelse, at det, han er blevet gjort bekendt med, er den de facto aftale, der blev truffet den 9. april om morgenen. Men det afgørende i Grothmanns udsagn er, at han siger, at han kender overhovedet ikke Guldberg. Har De med ham drøftet Guldberg?

Olesen: Hvis jeg er kommet på sporet efter ham i Guldbergs pjece, hvis det er årsagen til, at jeg har givet mig til at lede efter ham, og det er jo rimeligt, at det er det — nu kan jeg ikke huske i øjeblikket, at han er nævnt dèr, men det er han altså —, så må jeg jo have spurgt, om han kender Guldberg.

Hækkerup: Men De har ingen erindring om det?

Olesen: Det synes jeg ikke, men med hensyn til Guldberg og det dèr vil jeg gerne have lov til at sige, at jeg har ikke i den sag haft nogen som helst forbindelse med Guldberg. Jeg har kun taget de navne eller undersøgt forholdene med de personer, som han har nævnt i sin pjece, og jeg er kommet til den opfattelse, at Guldberg har siddet sammen med dr. Brandt i den lejr. Men det er jo ikke noget, jeg kan sige; det er kun min egen opfattelse af det; det er ikke noget, jeg ved, men det er min teori; der er jo en hel del af Guldbergs udsagn i det hele taget, der ikke passer, for at sige det rent ud, ja, det er kedeligt bagefter at skulle se det på tryk — men jeg har forestillet mig, eller jeg er sikker på, det tror jeg, det er min opfattelse, at Guldberg har truffet dr. Brandt i den lejr — jeg kan ikke huske, hvad den hedder.

Hækkerup: Nienburg an der Weser.

Olesen: Der var også et nummer.

Hækkerup: 031.

Olesen: Nå, dèr har de to truffet hinanden, og de har drøftet denne Rostocksag, og så kan dr. Brandt have sagt: men Grothmann sidder også i denne lejr her, og han har også været hos Himmler, han ved måske også noget. Var der ikke også en til? Jeg har trukket et par ud, kan jeg huske, i „Fra utrykte Kilder".

Dommeren: Riedweg.

Olesen: Ja, dr. Riedweg har jeg trukket ud, og ham kan jeg huske. Han var nævnt som en hovedperson dèr, og han erklærer, ligesom nu Grothmann siger: jeg har ganske vist nok siddet i den lejr, jeg har også siddet der på det tidspunkt....

Hækkerup: Nej, det er ikke rigtigt; Riedweg har ikke været der.

Olesen: Har han ikke det?

Hækkerup: Nej, Riedweg har ikke været i den lejr. Det er en anden, der har siddet i den lejr, nemlig Bensmann — og Stobbe.

Dommeren: Jeg tror, vi kan gøre en lang historie kort ved at sige, at Guldberg har trukket voldsomt i land, også med hensyn til Brandt. Brandt har ikke fortalt ham, at han havde været med i Rostock, og det, Guldberg har fortalt, siger han nu stammer for en del fra en hr. Elo Simonsen, og Elo Simonsen siger, at det er løgn, han har ikke sagt det.

Hækkerup: Man kan godt sige det på den måde, at der intet bliver tilbage af hr. Guldberg.

Olesen: Det forundrer mig heller ikke så overvældende.

Dommeren: Men De må huske, hr. Olesen, han er en af Deres hovedkilder i bogen.

Olesen: Nej.

Dommeren: Jo, der er en hel del stof, der er gået over, og det stof, De har taget fra Guldberg, er ikke uvæsentligt i Deres fremstilling. Og det er ikke egnet til skolebøgerne. Det er ikke „dokumenteret", tværtimod.

Olesen: Måske lige så meget som en hel del af det, der står i skolebøgerne i dag. Men jeg vil i den forbindelse have lov til at sige, at jeg har overhovedet ikke haft forbindelse med Guldberg.

Dommeren: Men De har benyttet hans stof.

Olesen: Men det, som jeg ved min egen undersøgelse har fundet frem til var urigtigt i Guldbergs fremstilling, f. eks. om dem, der var i lejren — ja, Grothmann —, det som viste sig ikke at være rigtigt, det har jeg trukket ud.

Hækkerup: Det er nu et problem, jeg gerne vil vende tilbage til lidt senere, når vi snakker om de danske deltagere; dem har De nemlig fra Guldberg. Men jeg vil gerne vende mig til problemet dr. Rudolf Jacobsen, som De jo gør til Deres hovedvidne; det er vi enige om?

Olesen: Ja.

Hækkerup: Han bliver afhørt til politirapport den 4. juni i år af kriminalassistent Hornslet og kriminalbetjent Henriksen*). Jeg må måske spørge, om De kender indholdet af den rapport?

Olesen: Nej.

Hækkerup: Det vil sige, De har ikke haft forbindelse med dr. Jacobsen mundtligt eller skriftligt siden 4. juni i år?

Olesen: Jo, det har jeg.

Hækkerup: Mundtligt?

Olesen: Ja, det har jeg også.

Hækkerup: De har været nede at tale med ham?

Olesen: Ja, jeg gjorde ophold et andet sted og skulle hen og tale med ham, og det er da klart, jeg spørger ham: hvordan gik det? og så siger han: der er optaget et stenografisk referat af den afhøring, hvoraf der også var lovet ham et eksemplar, men det stenografiske referat havde han ikke fået — rent bortset fra at han heller ikke havde lov til at benytte det.

Hækkerup: Hvornår er det, De har talt med ham?

Olesen: Ja, det kan jeg da regne ud. Det må da have været i — hvad har vi nu? Nu er vi sidst i august; det må have været i juli måned.

Hækkerup: Men det, han dèr har talt om, er politirapporten, som er optaget den 4. juni. Den er der ikke taget stenografisk referat af. Det er en simpel politirapport, og dèr har han fået gennemslag af det, han har underskrevet.

Olesen: Javel, det har også nok været det. Han skulle altså have en kopi af det, og det kan godt være, at det er mig, der gør det til et stenografisk referat, da der nu er så meget med stenografi.

Hækkerup: Men dr. Jacobsen kan ikke have sagt, at han ikke har fået det, for det fik han samme dag.

Olesen: Ja, så kan han måske have sagt, at han ikke havde fået lov til at benytte det. Det ved jeg ikke. Havde han mulighed for at få lov til at benytte det?

Dommeren: Der står i rapporten: „Jacobsen har efter anmodning erholdt et gennemslag af det skrevne udleveret".

Olesen: Javel, men jeg kom gennem Hannover; det var om natten, jeg kom henad ved midnatstid og skulle rejse næste dag kl. 10, og da ringede jeg til Jacobsen i det firma, hvor han var ansat, og så kom han hen på hovedbanegården, og han kan selvfølgelig ikke have haft den rapport med, han går sikkert ikke med den i lommen, men jeg tænker — det er det væsentlige, jeg spørger naturligvis Jacobsen: hvordan gik det så? Det er det, jeg bedst kan huske, det er det væsentlige, og dertil svarede han: det gik udmærket.

Hækkerup: Ja, det vil altid være en skønssag. Men altså, indholdet af politirapporten er ikke hr. Olesen bekendt?

Olesen: Nej.

Hækkerup: Men den mangel vil vi redressere i dag.

Dommeren: Og De har ikke været i forbindelse med ham, efter at De har været dernede?

Olesen: Ikke mundtligt, men skriftligt. Jeg ved ikke, om jeg må forklare det med det samme. Der står i aviserne, at den parlamentariske domstol har været nede og afhørt dr. Jacobsen, og så skrev jeg til dr. Jacobsen og spurgte, hvordan det forhør var forløbet, og dertil svarede han — det er temmelig nyt, tror jeg, det er vist ikke mere end 14 dage siden eller sådan noget —, dertil svarede han, at det var han også tilfreds med, uden at meddele enkeltheder.

Hækkerup: Nu vil jeg gerne sige, netop fordi hr. Olesen bruger dette udtryk, at vi var nede at afhøre dr. Jacobsen, at det var jo ikke en afhøring i den forstand, vi kunne foretage overfor dr. Jacobsen. Han udtaler sig ikke overfor os under vidneansvar, ikke som vidne. Vi forhandler med ham, stiller ham nogle spørgsmål, og han står frit overfor, om han vil svare eller ikke; og jeg kan godt sige, at der var konkrete spørgsmål, som han positivt nægtede at svare på....

Olesen: Jeg ved ikke, om jeg må afbryde. Når jeg siger afhøring, nævnte jeg udtrykke-

*) A. 583.

ligt, at det stod i aviserne. Det er hverken dr. Jacobsens eller mit udtryk.

Hækkerup: Nej, det skal De heller ikke hæfte Dem ved; det er ikke for at hænge Dem op på noget, det er blot for at forklare, under hvilke omstændigheder vi talte med dr. Jacobsen. Afhøring var det ikke. Han står frit overfor, om han vil svare, og enkelte spørgsmål nægtede han positivt at besvare, og andre emnekomplekser ville han ikke ind på, men kun besvare enkelte konkrete spørgsmål. Det er klart, at vi har ikke, om jeg må bruge det udtryk, den mulighed for at gå i kødet på dr. Jacobsen, som vi har overfor hr. Olesen.

Olesen: Ja, De kan jo ikke lukke munden op på mig, hvis jeg ikke vil sige noget.

Hækkerup: Jo, denne domstol råder dog over de magtmidler, enhver domstol har, at den kan sætte folk i spjældet, men dem har vi ikke overfor dr. Jacobsen, og dermed er det givet, at når han f. eks. ikke vil ind på sin forbindelse med Dem eller med pastor Schmidt, så kan vi ikke tvinge ham dertil. Og det er lige så klart, at vi heller ikke kan indlade os på, om jeg må bruge det udtryk, at krydsforhøre dr. Jacobsen om hans personlige forhold. Vi kan spørge ham ud, i det omfang han vil besvare disse spørgsmål, om hans forbindelse med Rostock o. s. v., men vi kan ikke krydsforhøre ham om, hvad han har foretaget på dette eller hint tidspunkt. Jeg vil sige det, for at det kan ligge klart, når vi til sin tid offentliggør denne forhandling — det udtryk vil jeg bruge —, som vi har haft med dr. Jacobsen. Så vil man se, at vi har ikke kunnet gå synderlig radikalt til værks. Det er blot det, jeg vil forudskikke. Jeg vil så minde om, at dr. Jacobsen forud har afgivet den erklæring af 28. november f. å., som hr. Olesen har offentliggjort i „Fra utrykte Kilder", og dèr diskuterede De og jeg indgående sidste gang det spørgsmål, hvorvidt dr. Jacobsen havde *set* dr. Munch, idet jeg hævdede det synspunkt, at erklæringen var konstrueret, og at den måtte læses sådan, at han ikke havde *set* dr. Munch.

Olesen: Hvad var det for et udtryk, der var strid om? Det var et bestemt udtryk.

Hækkerup: Det var udtrykket „betegnet", på tysk „bezeichnet". Vi mente, at der skulle have stået udtrykket „udpeget", for det ville vise, at han personlig havde set dr. Munch. Det er klart, at det spørgsmål har vi nævnt overfor dr. Jacobsen, og han har afgivet forklaring derom, dels til politirapport og dels overfor os. Jeg kan godt sige, naturligvis, at han siger, at han har set dr. Munch.

Olesen: Men må jeg indskyde, hr. Hækkerup, at det må jeg også have hævdet sidste gang. Da der var strid om det udtryk, hævdede jeg bestemt, at han havde set ham, for det indtryk må jeg få af samtalen med dr. Jacobsen.

Hækkerup: Ja, det er rigtigt, De sagde sidste gang, at dr. Jacobsen til Dem havde sagt, at han havde set dr. Munch, og det fastholder dr. Jacobsen altså. Til politirapporten siger han om dette, at mens han står dèr i forværelset i pensionatet, kommer der en ham ubekendt tysker ind med en dr. Jacobsen ligeledes ubekendt herre, som den tyske herre fører ind til Himmler, og den tyske herre kommer derefter ud igen og siger så til dr. Jacobsen, at den mand, han havde ført ind til Himmler, var den danske udenrigsminister. Og så siger dr. Jacobsen til politirapporten, at han, Jacobsen, ikke kendte udenrigsminister Munch, men han siger, at det var en middelhøj mand, Mussolini-type, men han havde egentlig et andet indtryk af manden, end da han nu ser billedet af Munch i Olesens bog, og endvidere siger han i slutningen af politirapporten vedrørende dette signalement af den som dr. Munch udpegede mand, at betegnelsen „Mussolini-type" ønsker han ikke benyttet, han har kun nævnt dette for at betegne personens hovedform og som sit indtryk fra dengang. Han siger, at dette, at han egentlig havde et andet indtryk af manden end det, der fremgår af billedet i Deres bog, skal forstås således, at han efter billedet ser ældre ud. Det virker — det kan De godt forstå — lidt usikkert på mig. Da vi talte med dr. Jacobsen om det, siger jeg udtrykkeligt til ham: „Så De selv dr. Munch?", og dertil siger han: „Man fik forevist en herre, der lige netop blev ført ind, som dr. Munch". Jeg spørger så: „Hvem var den herre, der sagde, at det var dr. Munch?", og dertil svarede dr. Jacobsen: „Det var en mig indtil da ubekendt mand, formentlig fra Himmlers stab". Det går jeg lidt nærmere ind på, men får at vide, at det er i hvert fald ikke dr. Brandt, der er den tyske herre, der fører den formodede dr. Munch ind. Så siger jeg til dr. Jacobsen: „De har betegnet dr. Munch som en „Mussolini-type"", hvortil dr. Jacobsen siger, at

han må ærligt talt sige, at han har aldrig set Mussolini, kun på billeder. Jeg spørger så, om dr. Jacobsen kender Quisling. Det bekræfter han, og jeg spørger, om den formodede dr. Munch da ligner Quisling, og får det svar, at Quisling forekom dr. Jacobsen at være større end den pågældende herre. Forstår De, min skepsis overfor alt dette beror selvfølgelig på, at dr. Jacobsen ikke er i stand til at sige, hvem den tyske herre er, som har udpeget den formodede danske udenrigsminister.

Olesen: Når han ikke kender ham, kan han jo heller ikke sige det.

Hækkerup: Men det er det forbløffende ved det, at dr. Jacobsen faktisk ikke kender nogen af dem, der har været tilstede.

Olesen: Jeg synes ikke, der er noget forbløffende ved det. Sådan var det system. Den ene hånd måtte ikke vide, hvad den anden gjorde.

Hækkerup: Ja ja, jeg lader det foreløbig ligge. Jeg nævnte for Dem før, at vi havde forsøgt at diskutere med dr. Jacobsen forskellige af de udtalelser, han skal have fremsat overfor Dem, og som danner basis for den fremstilling af Rostockmødet, De giver i „Fra utrykte Kilder". Dèr stod vi overfor dette, at dr. Jacobsen — jeg kan godt udtrykke det på den måde — overfor Dem viste megen loyalitet. Han ville ikke fremsætte udtalelser om sin forbindelse med Dem, der, som han sagde, kunne skabe Dem vanskeligheder. Derfor var det lidt vanskeligt for os at komme i gang med det. Der var et spørgsmål, som i høj grad interesserede mig; det var den forbindelse, dr. Jacobsen havde haft med dr. Brandt. De forstår meget vel, hvorfor jeg spørger dr. Jacobsen om det: fordi De flere gange, når vi har diskuteret Deres fremstilling, siger, at det har De fra dr. Jacobsen, som har det fra dr. Brandt.

Olesen: Er det nu helt korrekt gengivet? Har jeg ikke sagt, at det er det indtryk, jeg har fået af det ved samtale med dr. Jacobsen? Det er ikke helt det samme.

Hækkerup: Ja, der er nogle steder, hvor vi kommer meget stærkt ind på det, hvor De siger, at det er det indtryk, dr. Jacobsen har fået, men andre steder lader De klart forstå, at det er en viden, dr. Jacobsen har fra Brandt. Derfor interesserer vi os noget for den forbindelse, dr. Jacobsen havde med afdøde dr. Brandt, og har også spurgt om det til politirapport, og han siger om dette emne — vi spørger nemlig, om dr. Brandt har været tilstede ved Rostockmødet, og til politirapporten siger dr. Jacobsen, at han mener at kunne huske, at også Brandt var imellem de herrer, der ledsagede Himmler til Rostock. Det går vi også lidt nærmere ind på, da vi taler med dr. Jacobsen. Jeg spørger først, st. 528: „Hvem ledsagede Himmler ved den lejlighed?". Dertil siger dr. Jacobsen: „Den eneste, jeg tror at kunne erindre mig, er dr. Brandt. Jeg ved det ikke sikkert, men jeg mener senere lejlighedsvis at have talt kort med dr. Brandt om dette Rostockmøde". Og noget senere, da vi diskuterede emnet igen, frafalder han i virkeligheden dette. Jeg spørger nemlig direkte: „Har dr. Brandt sagt til Dem, at han var tilstede ved Rostockmødet?". Så siger dr. Jacobsen: „Det ved jeg ikke mere. Jeg har ikke regulært konfereret med dr. Brandt om dette spørgsmål, men kun rent personlig underholdning". Men senere siger dr. Jacobsen: „Det er i hvert fald sikkert, at jeg har talt med dr. Brandt om Rostockmødet". Jeg siger endnu en gang: „Men De tør ikke sige, at dr. Brandt har sagt, at *han* var tilstede?", hvortil dr. Jacobsen siger: „Nej, det kan jeg ikke påstå". Vi ved nemlig, at dr. Brandt ikke har været tilstede. Det gjorde jeg også dr. Jacobsen bekendt med: at vi har Brandts, jeg vil ikke sige dagbog, men dagkalender*), hvoraf det fremgår, hvor han har været i den periode, der er tale om, og dèr ligger det klart, at han har ikke været i Rostock den dato, der nævnes — nu er jeg klar over, at den retoucheres noget —, for da er Brandt i Wewelsburg i nærheden af Paderborn; det er et stykke fra Rostock. Klart er det, at dr. Brandt ikke har været der, at dr. Brandt ikke har nogen førstehåndsviden derom. Dr. Jacobsen går så vidt, da jeg spørger ham nærmere om, hvem der har været tilstede, at han siger, at der var ingen tilstede af Himmlers personlige stab, der var ingen spidser tilstede, det var nærmest småfolk. Men De vil se, vi kommer til det resultat, at dr. Brandt har ikke været tilstede, og han kan ikke for dr. Jacobsen være førstehåndsvidne, fordi han ikke har førstehåndsviden om, hvad der er passeret.

Efter disse indledende bemærkninger vil jeg gerne vende mig til nogle mindre enkeltheder. Der er spørgsmålet om den samtale, dr. Jacobsen havde den 16. marts med generalløjtnant Schmitt. Jeg spørger Dem

*) A. nr. 264 og 266.

nemlig, hvorfra De ved, som De skildrer det i Deres pjece, at Rostock-Doberanmødet har fundet sted fra lørdag den 16. til søndag den 17. marts, og dertil svarer De, at det ved De fra dr. Jacobsen, som siger, at han fik ordre til at tage derned og være der den 16. Dertil siger jeg, at dr. Jacobsen ikke har sagt sådan, men kun, at han fik ordren den 16., og dertil svarer De: „Det har han da sagt til mig, at han tog til Rostock den 16."

Olesen: Står det ikke i selve erklæringen?

Hækkerup: Nej, det gør det ikke, og det er derfor, vi spørger ham om det og interesserer os lidt derfor. De vil finde oversættelsen i Deres bog side 86.

Dommeren: Er det ikke bedre at bruge originalen?

Hækkerup: Ja, på det punkt er oversættelsen helt korrekt. Der står: „Den 16. marts 1940 fik jeg .... befaling til straks i civilt tøj at begive mig til Rostock".

Olesen: Ja, straks? Nu er der nævnt den 16., og straks? Det er vel også den 16.

Dommeren: Men vi får at vide, at han er først rejst den 17.

Hækkerup: Ja, det spørger vi om, og det kommer dr. Jacobsen meget elegant udenom ved at sige: forberedelserne til rejsen. De forstår, hvorfor jeg hæfter mig ved denne lille ting, som det i virkeligheden er, hvornår dr. Jacobsen rejste. Det er, fordi De siger, at mødet var den 16.—17. Så siger jeg: hvor ved De det fra, og De siger: det ved jeg fra dr. Jacobsen, som rejste derned den 16. Og det gjorde han ikke.

Olesen: Jeg har rimeligvis — der er jo ikke så forfærdelig langt fra Berlin til Rostock, og når han den 16. får besked om straks at begive sig afsted, har jeg måske sluttet, at så er det den 16.

Hækkerup: Men De siger til mig sidste gang, at han har sagt, at han tog til Rostock den 16., og det, der interesserer mig, er, at noget holdepunkt for, at denne forhandling skal have strakt sig over to dage, er der ikke. Beviset skulle ligge i, at dr. Jacobsen rejste den 16., og det har han ikke gjort. — Så er der de forhandlinger, som De siger er gået forud for det personlige møde mellem Himmler og dr. Munch. Vi diskuterede det problem, om der er ført indledende forhandlinger gennem sendemænd, og det siger De der er, det er der fra begge sider gennem delegationer, som var dernede. Jeg spørger: hvor har De det fra? har De det fra dr. Jacobsen? og De siger: ja, bl. a. vistnok, og forklarer noget om, at dr. Jacobsen siger, at det „foregik jo ikke på den måde, i en stue eller sal, hvor det nu var, hvor tyskerne sad på den ene side og danskerne på den anden og forhandlede problemerne. Det foregik på den måde, at de sendte — ja, sendemænd? det udtryk har jeg brugt, fra den ene til den anden. Det er altså hans forklaring". Det spørger vi ham naturligvis om, for det interesserer os, navnlig om han selv har været sendemand, og det benægter han blankt. Han siger, at ham bekendt har der ikke været forhandlinger af den art. Jeg siger, hvorfor jeg spørger om det, og dertil siger dr. Jacobsen, at han har nok ytret sådan noget overfor Dem, men det er udfra en senere viden, han mener at have, hvor han blev bekendt med Doberanmødet. D. v. s. han sondrer lidt mellem det Rostockmøde, han selv har overværet, og Doberanmødet. Jeg spørger, hvem han har det fra, og han siger: enten Brandt eller Tiefenbacher. Nu ved vi, at ingen af disse herrer har været tilstede, så det med sendemændene tror jeg vi dropper. Da jeg spørger dr. Jacobsen direkte, om han har været sendemand, siger han nej, så det med sendemænd lader vi falde.

Olesen: Ja, jeg mener da, dr. Jacobsen har sagt, at der var sendemænd.

Dommeren: Jacobsen siger, at alt det, han selv har oplevet, det, han har hørt og har læst o. s. v., har dannet eet billede. Han kan ikke sige, hvad der er hans personlige oplevelse.

Olesen: Det kan også være vanskeligt nok.

Hækkerup: Der er et andet lille problem. Jeg spurgte Dem sidste gang, hvor tyskerne var indlogeret, fordi De skriver i bogen, at delegationens medlemmer var indlogeret forskellige steder i Rostock og Doberan, de fleste af tyskerne i et pensionat i Doberan. Det har vi naturligvis også spurgt dr. Jacobsen om, og dertil siger han, at det ved han ikke noget om, for han ved slet ikke, hvornår Himmler er kommet derned, eller hvem der har været med Himmler, så det spørgsmål kan han ikke udtale sig om. Vi må hellere tage nøjagtigt, hvad han siger: det ved jeg ikke, det er muligt, at disse tyske deltagere har været der en nat eller to, måske er de kommet samtidig med dr. Jacobsen. Jeg siger så, at jeg spørger om det på grundlag af Deres forklaring, og dertil siger dr. Jacobsen, at De taler meget dårligt tysk, og at der derfor kan være en sproglig

misforståelse mellem ordene „wohnen" og „sich aufhalten". Men min interesse i denne detail er stadig knyttet til dette, at mødet skal have strakt sig over flere dage.

Dommeren: Og så ved vi fra hr. Jacobsen, at Himmler har været der en time højt regnet, bliver det til: Himmler har været tilstede, såvidt hr. Jacobsen ved, en times tid. Han kommer ind til Himmler, som siger noget til ham om hans opgave; så går han en halv time, han kommer tilbage og sidder tre kvarter i et værelse og drikker kaffe, og så kommer hans chauffør og siger, at Himmler er kørt, så der er ikke noget ophold bagefter i Rostock.

Hækkerup: Så er der det problem, vi drøftede sidst. Vi var enige om at forkaste den fantasifulde forklaring, Guldberg havde givet om en stålbåndsoptagelse, der skulle bero i østzonen, men dèr forklarer De, at dr. Jacobsen til Dem har sagt, at der var optaget en protokol over forhandlingerne, en protokol, som enten var brændt eller taget af englænderne. Det benægter Jacobsen, idet han siger: denne udtalelse er jeg i hvert fald ikke kommet med.

Olesen: Protokol — det er måske et lidt forkert udtryk, men....

Dommeren: Det aner han ikke noget som helst om.

Hækkerup: Da vi taler med Dem om det under afhøringen her, siger jeg: „De siger, der er optaget en protokol", hvortil De svarer: „Ja, det mener dr. Jacobsen". Så siger jeg: „Har han nogen mening om, hvor den er?" Dertil svarer De: „Han mener, den er taget af englænderne". Jeg siger: „Af englænderne?" hvortil De svarer: „Ja, hvis den ikke er brændt. Der er jo brændt en hel del i Berlin". Det spørger jeg dr. Jacobsen om dernede: Er der optaget en protokol, og han siger: „Derom ved jeg intet". Jeg gør opmærksom på, at De har forklaret, at han, dr. Jacobsen, skal have sagt, at der er optaget en protokol, som enten er brændt eller taget af englænderne, og dertil siger dr. Jacobsen klart: „Nej, denne udtalelse er jeg i hvert fald ikke kommet med".

Olesen: Ja, jeg kan ikke tænke mig — hvem andre skulle det være? Hvem kan det være? Jeg synes ikke, der kan ske nogen forveksling fra min side.

Dommeren: Men efter Jacobsens forklaring ved han overhovedet intet om, hvad der er foregået. Han har ikke været tilstede, han aner intet om, hvad Himmler har snakket med den som dr. Munch udpegede om.

Olesen: Det ved jeg ikke, nej, det tror jeg ikke, man kan ikke forveksle protokol eller rapport — ja, det kunne man jo godt i den forstand.

Dommeren: Men når så højtstående personer som en SS-Führer eller Reichsführer og dr. Munch forhandler, skriver man jo ikke rapporter. Så skriver man protokoller.

Olesen: Ja, det er ikke sikkert, det er ikke under alle omstændigheder, man gør det.

Hækkerup: Det kan jo være uformelle notater.

Dommeren: Han ved altså intet om en sådan protokol.

Olesen: Jeg kan jo ikke have haft det fra andre end Jacobsen.

Hækkerup: Nej, og det er det, jeg hæfter mig ved, at det er så detailleret: at den er brændt eller taget af englænderne, for hvis der var noget som helst om det, ville vi da henvende os til englænderne om at få denne protokol.

Dommeren: Jacobsen afviser bestemt, at han har sagt det.

Hækkerup: Der er endelig en ting endnu, jeg vil hæfte mig lidt ved. Det er det, at hr. Olesen i sin bog har hævdet, at dr. Jacobsen efter kapitulationen blev afhørt her i landet, og at han har nægtet at udtale sig om Rostockmødet med den motivering, at han følte sig truet af det danske politi. Det har vi naturligvis også drøftet med Jacobsen. Forholdet er jo det, at dr. Jacobsen blev afhørt her i landet den 17. juni 1947 af nuværende statsadvokat Bech, og dèr afgav han en meget udførlig forklaring om sin gøren og laden indtil Danmarks besættelse og derefter, sin forbindelse med de frivillige — overmåde detailleret, uden på et eneste punkt at antyde et kendskab til Rostockmødet. Det er så meget mere forbløffende, som dette Rostockrygte jo allerede dengang cirkulerede, idet denne afhøring ligger mere end et halvt år efter, omtrent et år efter at Rostock-krøniken var kommet frem gennem Hartels brev til justitsministeren, mere end et halvt år efter at den dengang endnu levende, tidligere udenrigsminister Munch havde dementeret. Det er det forbløffende, at dr. Jacobsen i denne meget udførlige forklaring slet ikke nævner det. Jeg synes, vi i dette ser en parallel til det, vi oplevede med Hartel og Sehested, som begge har erklæret efter befrielsen, at deres kendskab under besættel-

sen til Rostockmødet var væsentlig bestemmende for deres holdning overfor den daværende regering, påstande, som vi har søgt verificeret, og vi er nået til det resultat, at der ikke er skygge af sandhed deri: de herrer har under besættelsen ikke kendt et hammerslag til Rostockmødet, og har de hørt nogle forløbne rygter derom, har det aldeles ikke påvirket dem. Det eneste, der antydningsvis ligner talen om Rostockmødet i det, vi har fået frem fra de to herrer, er et brev, som Hartel har inspireret, til Christmas Møller fra en ukendt mand*), men dèr tales der om løse rygter i tyske kredse, rygter af den art, vi endnu kender fra mænd som Grothmann og Jacobsen, der siger, at der må have været noget. Parallellen er tydelig. Dr. Jacobsen afhøres side op og side ned uden at sige et ord om Rostockmødet. Det er for mig et meget vigtigt indicium, men når jeg kommer ind på denne episode, er det, fordi jeg næsten har det indtryk, at De afliver dette indicium ved den udtalelse, at han har nægtet at udtale sig om det, fordi han følte sig truet. Det er noget af et kardinalpunkt for os, og jeg siger til ham, st. 537: „Har De overfor Bech nægtet at udtale Dem om Rostockmødet?", hvortil han siger: „Nej, med hensyn til ytringen om, at jeg skulle have nægtet at udtale mig til hr. Bech om Rostockmødet, benægter jeg bestemt dette og henviser til, at jeg under sidste afhøring udtrykkeligt har gjort opmærksom på, at hvis noget sådant er sagt af hr. Olesen, er det i hvert fald ikke kommet fra mig". Når jeg lægger vægt på det, er det af den grund, at hvis dette her var rigtigt, hvis han havde nægtet at udtale sig, fordi han følte sig truet af det danske politi, så var det indicium, der ligger i hans forklaring til rapporten i juni 1947, intet værd. Nu sagde jeg før, at det var ikke let for os at gå i kødet på dr. Jacobsen, for at bruge dette lidt vulgære udtryk, og derfor anså jeg det for liggende helt udenfor, hvad jeg kunne få noget ud af, at diskutere med dr. Jacobsen indholdet af rapporten af 17. juni 1947. Kun een enkelthed nævnte jeg overfor ham; den findes i politirapporten side 10. Dèr forklarer dr. Jacobsen — og De må huske, det er en forklaring, som han afgiver, ikke under pres af nogen art, og ikke fordi han spørges, for der er ingen, der kan spørge ham, ingen, som ved, hvad han har foretaget sig, i hvert fald ikke, hvad han har foretaget sig på det tidspunkt, men

dèr forklarer dr. Jacobsen noget om, at i september 1940 — det ligger altså godt et halvt år efter de påståede martsforhandlinger — vil han have fået ordre fra Himmler til under SS Hauptamt at arbejde med spørgsmålet om den psykologisk rigtige form for behandling af frivillige fra Skandinavien og Nordvesteuropa. Han forklarer nærmere, at der havde været vanskeligheder med de flamske og hollandske frivillige i regiment Westland, medens han i bataillon Nordland ikke havde haft lignende tilpasningsvanskeligheder, og han siger, at herved var formentlig Himmlers opmærksomhed blevet henledt på ham. Det er i september 1940. Det er det eneste, jeg nævner overfor dr. Jacobsen, og jeg siger, eller rettere, jeg lader forstå, at det undrer mig, at han i en politirapport uprovokeret siger, at i september 1940 henledes Himmlers opmærksomhed på ham på grund af det arbejde, han havde haft med de frivillige, som jo kommer til Tyskland efter 9. april, efter besættelsen. Og dr. Jacobsen svarer, at det var for *denne* opgaves vedkommende Himmlers opmærksomhed blev henledt på ham; han mener, at Himmler har kendt ham længe forinden. Jeg må måske hellere anføre ordret, hvad dr. Jacobsen siger om det emne. Jeg spørger, st. 534: „Hvad kan jeg lægge i dette?", hvortil Jacobsen siger: „Det er både sikkert og let at eftervise, at jeg fra 1935, ja, allerede fra 1934 i forbindelse med flygtningemødet, gentagne gange har haft berøring med ham". Dertil siger jeg: „Det vil altså sige, at jeg kan ikke lægge afgørende vægt på, hvad der står i denne politirapport, hvor De forklarer, at De i september 1940....", og dr. Jacobsen afbryder: „Ja, da fik jeg en *ny* opgave af Himmler". Så fortsætter jeg og siger: „Men De siger, at dengang blev Himmler opmærksom på Dem", og dr. Jacobsen siger: „Ja, for *denne* opgaves vedkommende". Jeg har nævnt dette for Dem i forbindelse med den episode, De gengiver i „Fra utrykte Kilder", og som dr. Jacobsen afviser, fordi det for mig er et meget vigtigt indicium, at dr. Jacobsen ikke i denne meget udførlige rapport fortæller et eneste ord om Rostockmødet — en rapport, hvor han fortæller om sit liv og sin tilværelse, hvad han har foretaget sig, sine besøg i Danmark o. s. v. Dèr nævner han ikke med et ord denne meget vigtige sag. Det er for mig et indicium for, at der er mindre om det, end der burde

*) A. nr. 270.

være, når man afgiver erklæringer af det indhold.

Olesen: Må jeg sige et par ord om dette. Med hensyn til rapporten til politiadvokat Bech, eller det forhør, har det vel nærmest været, har Jacobsen sagt til mig, at han dèr undgik at komme ind på detailler, som personlig måske kunne være til skade for andre, og når han blev spurgt, om han kendte noget til Rostocksagen, har han afvist det — det er altså hans forklaring til mig —, afvist det sammen med en hel mængde andre spørgsmål, idet han siger: det var ikke alene Rostocksagen, der blev spurgt om, men der blev stillet mindst 20 spørgsmål, som han gik udenom; dels ville han ikke bringe andre i forlegenhed, og dels følte han sig også truet, siger han, hvis han kom ind på de ting. Det er hans forklaring til mig.

Dommeren: Hans forklaring her er altså en helt anden.

Olesen: Ja, det er den jo ikke helt, hr. dommer, for forhøret hos Bech eller hans forklaring dèr er meget omfattende. Det er ikke det samme som at de er kommet ind på de spørgsmål, der drøftes her. Dem kan Jacobsen udmærket være gået udenom, og så har der endda været stof nok. Med hensyn til den opgave — det har Jacobsen også nævnt for mig, fordi jeg tænkte, at det var den opgave, han tænkte på, nemlig at han senere af Himmler fik ordre til — Himmler og Terboven var uenige om deportationen af studenter fra Norge, Terboven ville vist have taget 1 000, men der kom 300, hvis jeg husker rigtigt, og Himmler fandt den fremgangsmåde ganske uklog, og han tog disse studenter ud af koncentrationslejren og fik dem anbragt i — jeg ved ikke, om det var Sennheim, det kan jeg ikke huske, og Jacobsen fik den opgave at sørge for, at disse studenter fik det ordentligt.

Dommeren: I Deres bog side 64 står der: „Dr. Rudolf Jacobsen har efter kapitulationen været afhørt her i landet, men nægtede at udtale sig om Rostockmødet med den motivering, at han følte sig truet af det danske politi". Det kan ikke forstås, som De siger.

Olesen: Jo, det kan det nok. Nu drejede det dèr sig om Rostock, men der burde have været tilføjet, at det var ikke det eneste, han nægtede at udtale sig om.

Dommeren: Men han har slet ikke nægtet at udtale sig, efter hvad han selv siger. Det har fået en vending dèr, som dr. Jacobsen helt tager afstand fra.

Olesen: Han fastholder bestemt, at han afviste disse spørgsmål fra Bech; dem gik han udenom.

Dommeren: Undskyld, at afvise og at gå udenom er ikke det samme.

Olesen: Det er ikke helt det samme.

Dommeren: Nej, det er to helt forskellige ting. Efter Deres bog må man forstå det således, at han siger: det vil jeg ikke udtale mig om, fordi jeg føler mig truet af det danske politi. Nu vil De gøre det til, at han har undgået at tale om det. Det er to helt forskellige ting. De har lagt noget ind i hans ord, som han ganske afviser.

Olesen: Javel, men det er da min opfattelse, at det var hans mening.

Dommeren: Så er det forkert, efter hvad han selv har forklaret.

Olesen: Ja, jeg er temmelig sikker på, men det kan godt være, det vil jeg indrømme, det kan godt være, at det er uheldigt affattet. Der burde vel have stået, at det drejede sig om en snes andre spørgsmål; det burde have været vedføjet ved det første. Og så burde der også have stået — jeg vil give dommeren ret i, at der er en forskel; efter hvad han har sagt til mig, burde der have stået, at han gik udenom disse spørgsmål, fordi han følte sig truet. Jeg indrømmer, at det er ikke det samme.

Hækkerup: Det ligger altså klart, og jeg vil gerne iøvrigt gøre den bemærkning, at den politirapport, der dengang blev optaget over Jacobsen, indeholdt en række oplysninger om bestemte personers holdning her i landet — det var derfor han blev afhørt —, om hans forbindelse med fremtrædende nazister her i landet.

Olesen: Ja, det kan han jo nok skønne om, hvad han kan....

Hækkerup: Altså, dette emne, Rostockmødet, har overhovedet ikke været nævnt, og hvem skulle have nævnt det andre end dr. Jacobsen, hvis han tillægger det betydning. Det er klart, politirapporten bærer præg af, at dr. Jacobsen vil være loyal overfor de folk, han har arbejdet med under besættelsen, men det er ganske givet, at hvis dr. Jacobsen havde den overraskende oplysning, at hele grundlaget for at dømme de mennesker var falsk, fordi der havde været en forhåndsaftale mellem Danmark og Tyskland, så ville han være kommet med den oplysning — hvis han havde troet på

den. Det er mit indicium, og det er det jeg siger, at dette indicium vil blive slået ihjel, hvis Deres forklaring er rigtig: at han har nægtet at udtale sig, fordi han følte sig truet. Men det er ikke rigtigt.

Olesen: Jeg indrømmer, at det kunne være udtrykt anderledes. Det kan jeg godt indse nu, at det måtte ikke have været så bestemt. Det indrømmer jeg, men jeg kan ikke se, at det er så afgørende.

Hækkerup: Men sammenholdt med alt det øvrige tror jeg nok det danner et billede, for mig i hvert fald. — Så vil jeg gerne spørge Dem direkte: Hvad foretog De Dem i Flensborg den 8. april 1940 om aftenen?

Olesen: Den 8. april 1940 om aftenen? Da har jeg overhovedet ikke været i Flensborg.

Hækkerup: Er De aldeles sikker på det?

Olesen: Ja, det tror jeg.

Hækkerup: Det er forklaret her under vidneansvar.

Dommeren: Ja, ikke med navns nævnelse.

Hækkerup: Der er forklaret, at en redaktør Olesen....

Dommeren: Nej, ikke Olesen.

Hækkerup: Der er sagt, at en nazistisk redaktør i Aabenraa, han hed formentlig Olesen, den 8. april 1940 om aftenen kørte til Flensborg.

Olesen: Det er urigtigt. Det har jeg tilfældigvis let ved at bevise. Vi havde fremmede hjemme den aften, og jeg kan huske, jeg sagde — jeg havde hørt forskellige rygter i dagens løb, og det så meget truende ud; det er der blevet talt om, og jeg sagde: det skulle ikke undre mig, om tyskerne er her i morgen, inden vi kommer op. Det udtryk brugte jeg. For det andet var jeg ikke nazistisk redaktør; jeg fratrådte i 1937. For det tredie havde jeg overhovedet ikke i den periode, fra 1937 til 1945, noget som helst med politik at gøre, ikke det fjerneste; jeg har ikke været til et politisk møde, ikke stemt ved valgene eller noget som helst. Jeg stod i modstrid, også under besættelsen, til de danske nazister. Det er altså urigtigt.

Hækkerup: Så vender vi os til problemet om de danske deltagere i forhandlingerne i Rostock udover dr. Munch. Dèr nævner De Stemann, Zahle og Lunding; Kjølsen har De udskudt. Jeg må gå ud fra, at disse navne på de danske deltagere har De fra Guldbergs pjece.

Olesen: Ja, det har jeg.

Hækkerup: For det kan dr. Jacobsen intet have sagt om. Men dèr kan jeg ikke forstå, når De nu *vil* skrive dette og *vil* give den fremstilling og *vil* sige, at det er dokumenteret, at De så ikke taler med Guldberg, som er Deres vidne. Det kan jeg ikke forstå.

Olesen: Ja, med hensyn til tyskerne er jeg gået udenom Guldberg, og jeg brød mig ikke om at have for megen infiltration dèr. Hvad skulle det hjælpe, at jeg gik til Guldberg?

Dommeren: Men når man vil udgive et „dokumenteret" værk, ligger det nær at prøve sine kilder lidt.

Olesen: Ja, men dem kunne jeg ikke prøve hos Guldberg.

Dommeren: Guldberg er jo Deres kilde. Spørg ham, hvor han har det fra.

Olesen: Javel, men den eneste dokumentation, den eneste mulighed for dokumentation var jo den mulighed, jeg havde overfor tyskerne: at henvende mig til de folk. Men det kunne jeg ikke gøre med Stemann.

Hækkerup: Det er muligt, men De kunne have spurgt Guldberg, hvor han havde det fra.

Olesen: Ja, det måtte jeg se at finde ud af.

Hækkerup: Vi har jo været meget skeptiske overfor Guldberg og er kommet til det resultat, at det er løgn det hele. Og han har frafaldet det hele.

Dommeren: Der står i bogen, at enhver påstand i denne bog er dokumenteret, og De har altså dèr taget Guldbergs fremstilling som dokumentation for, hvad De har fortalt folk i Danmark og udenfor Danmark.

Hækkerup: Af de tyske deltagere udover Himmler bliver der tilbage efter Deres fremstilling dr. Brandt og dr. Jacobsen. Om dr. Brandt ved vi, som jeg allerede har sagt, at han ikke har været der, og om dr. Jacobsen ved vi, at han ikke har forhandlet med nogen; han har drukket kaffe, gået tur og snakket med pastor Schmidt. Jeg spurgte ham ud om en række navne, derunder også navnet Meine, og dr. Jacobsen siger, at jeg har ret i, at Meine var der ikke, og Meine var på det tidspunkt slet ikke knyttet til staben; jeg må indrømme, at jeg selv havde læst Brandts dagbog forkert; jeg læste det som, at han var i staben, og det var han ikke, dèr kom han først senere; det er klart, Meine kunne ikke være der. Jeg nævnte en række andre navne, og de var der heller ikke. Men vi er enige om nu, at af danske forhandlere har vi kun afdøde dr. Munch, af de tyske afdøde

Himmler tilbage. Dr. Jacobsen hævder, at han har været der, men han har ikke forhandlet. Vi har ikke andre end de to døde.

Olesen: Ja, det har vi jo ikke i øjeblikket.

Hækkerup: I Deres pjece side 20 er der en erklæring, afgivet af friherre von Loew. Ham har vi afhørt til politirapporten. Han er en ganske overmåde interessant mand at snakke med. Til Dem har han i sin erklæring af 12. november 1950 sagt, at hans daværende foresatte antydede,

„at den tyske regering var forpligtet til at tage vidtgående hensyn til regeringen Stauning af grunde, der hang sammen med gennemførelsen af besættelsen af Danmark."

Det er erklæringen, der står side 20 i bogen. Det har vi — det var kriminalassistent Hornslet — så spurgt ham om, og så siger han derom*),

„at han af både Daufeldt og Joost eller i alt fald af een af dem fik fortalt, at der „fra oven" — Heydrich eller måske Himmler selv — var givet besked på, at der fra tysk side ikke måtte udøves tryk på den danske regering med hensyn til regeringsskifte, og som grund angav han eller de begge den danske regerings holdning ved besættelsen, og han"

— „han" går her på von Loew —

„mener, dog med forbehold, at der blev sagt: regeringens holdning omkring og umiddelbart før besættelsen."

Det bliver jo efterhånden noget svagt, det kan De godt indrømme, for nu bliver det til „med forbehold". Det forbehold er ikke med i erklæringen af 12. november, da blev det „antydet", at sådan lå det, men nu er det „med forbehold" om regeringens holdning omkring eller umiddelbart før besættelsen.

Så ville vi naturligvis gerne snakke med Daufeldt og Joost. Det kan vi ikke. Joost sidder, så vidt det er opklaret for os, i fængsel på 30 år. Vi har forsøgt at få lov til at komme til at tale med ham**), men er blevet afvist, ligesom det heller ikke er muligt for os at komme til at tale med oberst Peiper, der som livsfange efter at være dødsdømt, sidder i — er det ikke Landsberg. Om Daufeldt siger derimod von Loew....

Olesen: Hvad rolle spiller de?

Hækkerup: Daufeldt og Joost skulle spille den rolle, at de var von Loews overordnede, som skulle have antydet det overfor ham.

Dommeren: Det står i Deres bog side 20.

Olesen: Ja, jeg kan ikke huske alle de navne.

Hækkerup: Det er derfor, vi har søgt denne Joost, men ham må vi ikke snakke med, og hvad Daufeldt angår, siger von Loew, at han ved ikke, hvor Daufeldt opholder sig, men han har hørt noget om, at det skulle være i nærheden af Wiesbaden eller mulig endda i selve byen, og så tilføjer von Loew, at hvis han kan skaffe Daufeldts opholdssted oplyst, vil han give skriftlig underretning derom. De vil forstå, hr. Olesen, at det slet ikke undrer mig, at man ikke har fået nogen meddelelse. Han kan styre sig. Det kan vi godt være enige om. For når folk enten sidder i spjældet og man ikke kan komme til at snakke med dem eller man ikke kan finde dem, så er de altid anvendelige som vidner.

Olesen: Det er ikke noget uhørt, at folk, der sidder i spjældet, bliver afhørt.

Hækkerup: Nej, men vi måtte altså ikke.

Dommeren: Der er gjort kraftige forsøg på at komme i forbindelse med Peiper og Joost. Der var givet tilladelse, men vi blev afvist til sidst og måtte opgive det.

Hækkerup: Endvidere havde von Loew lovet os at skaffe adressen på en embedsmand i rigsudenrigsministeriet, om hvem von Loew siger, at han skulle have haft viden om det. Det har vi naturligvis heller ikke hørt spor om. Dèr ved von Loew, hvem manden er, men vil ikke sige, hvor han bor. Han vil tale med ham først.

Olesen: På hvilket tidspunkt er der optaget politirapport hos von Loew?

Hækkerup: Den 10. juni.

Olesen: Men han er jo umiddelbart efter kommet meget til skade ved en bilulykke. Han har siden den tid ligget på sygehus. Nu er han vist kommet hjem, men han er meget stærkt medtaget. Det er min opfattelse, at han er en meget præcis mand, og jeg vil tro, at hvis han har lovet at finde de mænd, og hvis han kunne opgive adresserne på dem, ville han have gjort det, hvis han ikke havde været forhindret i det. Det er min opfattelse. Men han har altså været syg helt fra forsommeren engang, det må have været umiddelbart efter politiafhøringen — det var i hvert fald inden den 1. juli —, at han kom til skade ved, at en bus styrtede ned ad en klippeskrænt.

*) A. 588. **) A. 579 f.

Hækkerup: Det er altså Deres indtryk. Mit indtryk er et helt andet, når jeg læser hans forklaring til politirapporten. Den er så floromvunden, at jeg i ham ser en besynderlig Machiavelli i lommeformat, og for mig er det slet ikke overraskende, at vi intet som helst har hørt. Jeg tror ikke von Loew over en dørtærskel.

Så er der endelig en meget interessant mand, der hedder Bengelsdorf, som De nævner i „Fra utrykte Kilder" side 52, fodnoten, hvor De siger om ham, at han 3 uger før besættelsen sammen med andre generalstabsofficerer blev kaldt til Rostock, han skulle være med til at tilrettelægge opmarchen mod Danmark.

Dommeren: Det er note 5, side 52. Herefter skal Bengelsdorf have udtalt, at det var tilsikret fra dansk side, at der ikke ville blive ydet modstand under indmarchen, og skal have sagt, at den danske udenrigsminister, dr. Munch, mindst 14 dage før besættelsen var fuldkommen informeret om, at Tyskland havde til hensigt at besætte Danmark.

Denne Bengelsdorf har vi forgæves forsøgt at få fat i.

Olesen: Det har jeg også.

Hækkerup: De har til Hornslet forklaret, at De mente, han var i fremmedlegionen.

Olesen: Det har jeg da ikke sagt.

Hækkerup: Jo, det har De forklaret til Hornslet, at De havde hørt noget om. Hvor har De det fra?

Olesen: Jeg har da overhovedet ikke talt med Hornslet.

Dommeren: Hvor har De denne note fra? Sehesteds bog? Er den taget derfra?

Olesen: Det er muligt — jeg kan sørenme ikke nu huske, hvor jeg har de enkelte dele fra —, at den er taget derfra.

Dommeren: Der står her, side 59 i Sehesteds bog, om Bengelsdorf, og det er det, som er gengivet i Deres note, og det interessante er jo dette, at Sehested omtaler sin bog, da han bliver afhørt her første gang, og da har han jo ikke haft noget at støtte sig til. Det er jo skrevet i fængslet.

Hækkerup: Ja, det dèr med Bengelsdorf. Sehested antyder noget om...

Dommeren: Nej, det er fra hans bog.

Hækkerup: Nå ja, det er afhøringen af Sehested, for dèr kommer han ind på at nævne Simonsen.

Dommeren: Sehested har skrevet sin bog uden noget som helst grundlag.

Hækkerup: Ja, dèr kommer han altså med navnet Bengelsdorf, og det sætter han i forbindelse med navnet Simonsen.

Dommeren: Sehested siger, st. 410:

„Jeg havde vist på daværende tidspunkt Elo Simonsen, han havde nogle rapporter, som nu er offentliggjort; dem kendte jeg på det tidspunkt. Jeg har ikke noget kendskab af anden art til Bengelsdorf, end at Simonsen havde fortalt, at han havde meget med ham at gøre. Men det, Bengelsdorf siger, er ikke i og for sig helt det samme, Rostocksagen."

Hækkerup: Men De har altså dette her fra Sehesteds bog?

Olesen: Ja, det må jeg have. Jeg kan ikke sidde her og huske.

Hækkerup: Det er det, jeg undrer mig over — De har jo talt med Sehested nogle gange —, at De så ikke gik ham lidt nærmere på klingen, for det var meget vigtigt, hvis det var rigtigt. De må da have fået det samme indtryk som jeg, at Sehesteds viden med hensyn til Rostockmødet er blank som en barnemås. Han ved intet som helst. Har De ikke fået det samme indtryk?

Olesen: Nej.

Dommeren: Han siger her, at han havde Elo Simonsen. Det lykkedes os at finde Simonsen, som siger, at han kender ingen Bengelsdorf.

Hækkerup: Da vi taler med Simonsen, kommer han til det resultat, at Bengelsdorf hed Grothmann, og at han ikke var SS-officer, men værnemagtsofficer. Den eneste forbindelse er, at Grothmann er toldinspektør i Hamborg.

Dommeren: Og det er Bengelsdorf ikke.

Hækkerup: Og at han formentlig som ordonnansofficer har været knyttet til den generalstab, som under Himer udarbejdede angrebsplanen. Det er ham, Simonsen kender.

Dommeren: Men ikke om Rostockmødet.

Hækkerup: Nej, det, han har talt med ham om, det er det arbejde, der fandt sted med at planlægge opmarchen mod Danmark. Det har denne kaptajn Grothmann deltaget i som ordonnansofficer, og Simonsen mener, at her må forvekslingen ligge, at Bengelsdorf i virkeligheden er identisk med den Grothmann, der sidder som toldinspektør i Hamborg.

Olesen: Der må da have eksisteret en Bengelsdorf?

Dommeren: Det er ikke muligt at finde nogen Bengelsdorf i Tyskland.

Hækkerup: Vi har bl. a. spurgt major von Heydebreck, som også var i denne generalstab. Han kender intet til nogen Bengelsdorf og understreger iøvrigt, at der var slet ikke SS-officerer med til det arbejde, men alene værnemagtsofficerer. Så Bengelsdorf tror jeg vi bliver nødt til at henvise til fantasiens verden.

Olesen: Så er det ikke så mærkeligt, hvis man ikke kan finde ham.

Dommeren: Men husk, han er taget med i Deres bog, og alt, hvad der er i denne bog, er dokumenteret, og hvis De tager Sehesteds bog, „Danmark öppnar porterna" som dokumentation, så er De ude på en meget, meget tynd is.

Olesen: Ja, men, hr. dommer, må jeg komme med en bemærkning dèr. Det er rigtigt nok, at det står der, men når nu f. eks. den parlamentariske kommission udsender en beretning — det må da være en meget højtidelig akt sådan noget —, så skulle det også være dokumenteret, og i den sidste beretning, III A, eller hvad det hedder, er der fuldstændig uden kommentar eller noget som helst optaget en ren røverhistorie, som har stået i „Der Schleswiger" dernede, skønt den ikke var ret mange dage gammel, denne røverhistorie; den kunne lige nå at komme med i kommissionens beretning.

Dommeren: Det gør da ikke Deres bog bedre, at der måske fejles andre steder. De går til offentligheden i Danmark og udlandet og bl. a. Norge og fortæller: Jeg har dokumentation for alt dette her, og så hører vi, at dokumentationen er Guldbergs sludder og Sehesteds vrøvl.

Olesen: Ja, men den parlamentariske kommissions beretning går min sandten også til Norge og udlandet og alle mulige steder.

Hækkerup: Jeg gør opmærksom på den meget væsentlige forskel, at vi opgiver vor dubiøse kilde, om De vil, dette Slesvigblad, det står udtrykkeligt, at det er derfra, men De opgiver Gud hjælpe mig ikke Sehested som kilde til historien om Bengelsdorf.

Olesen: Men, hr. Hækkerup, må jeg ikke lige, for det kunne interessere mig, få at vide, hvornår jeg har talt med Hornslet. Det mindes jeg ikke.

Hækkerup: Nå ja, det kan vi godt. Den 15. maj i år forklarer kriminalassistent Hornslet*):

*) A. 575.

„Jeg har efter flere forgæves forsøg på at træffe Olesen på hotellet"

— han havde fået oplyst, at De boede på hotel „Ansgar" —

„afleveret et brev, hvori han anmodes om at underrette stationen pr. telefon om Bengelsdorfs adresse, hvis han kender den.

Efter dette brev har *Olesen* derefter meddelt stationen, at han ikke ved, hvor Fritz Bengelsdorf opholder sig i Tyskland, og videre, at han selv har søgt ham i Hamborg, hvor komparenten" —

— det er Dem, der er ikke noget uartigt i udtrykket, det er den tekniske betegnelse —

„også har forhørt i folkeregistret, men uden gunstigt resultat. Komparenten mener ikke, at Bengelsdorf bor i Hamborg.

Komparenten havde forklaret, at han som rygte havde hørt, at Bengelsdorf skulle være i fremmedlegionen, men dette har han ikke kunnet få bekræftet. Rygtet sagde, at Bengelsdorf skulle have meldt sig sidste efterår."

Det er altså den forklaring. Den har De ikke givet direkte til Hornslet, men til denne station.

Olesen: Jeg husker godt det brev, der lå, med anmodning om at ringe denne station op. Så ringede jeg op og traf ikke Hornslet, men talte med en anden betjent dèr, som jeg bad om at give besked. Det er altså det, der er sket. Jeg har aldrig set Hornslet. Nu havde jeg glemt denne episode.

Dommeren: Nu er vi altså klar over, at noten i Deres bog stammer fra hr. Sehesteds bog „Danmark öppnar porterna".

Olesen: Det må jeg antage.

Dommeren: Så behøver vi vist ikke at ofre denne note mere opmærksomhed.

Hækkerup: Den glider ud af skolebøgerne.

Så er der lige en lille ting, jeg vil drille Dem lidt med, de levnedsmiddelpakker. Nu har De vel ikke glemt nogen? De fortalte, at Grothmann havde fået, og dr. Jacobsen fortalte os, at han har fået to, men så holdt det op på hans initiativ. Der er vel ingen andre, der har fået?

Olesen: Nej, der er ikke andre.

Hækkerup: Jeg synes, De er lidt uvenlig i et brev — om det er til kommissionen, til domstolen, eller hvem det er —, når De antyder, at vi skulle have betalt Wolff for hans erklæring.

Olesen: Det skyldes Dem selv, hr. Hækkerup.

Hækkerup: Det ved jeg da ikke.

Olesen: Jo, det skyldes, for De brugte udtrykket lige ved afslutningen af afhøringen sidste gang. De brugte netop om disse levnedsmiddelpakker udtrykket „som tak for venligheden", og jeg må da mene, at der deri insinueres, at de har fået disse pakker for at afgive denne erklæring, og så er det, jeg siger, at jeg kunne med lige så stor ret spørge, hvor meget Wolff har fået for sin.

Hækkerup: Det er altså kun drilleri, men dr. Jacobsen er inde på den samme tanke, at han ikke vil have flere af frygt for, at man skal opfatte det på den måde. Det siger han nemlig til politiet.

Dommeren: Ja, nu er det bedst, vi citerer*):

„Olesen har sendt ialt to levnedsmiddelpakker til Jacobsen straks efter sit første besøg og igen nogle uger senere, men derefter blev de enige om, at det var bedre at holde op hermed, og grunden var, at Jacobsen ikke ønskede, at det skulle se ud, som om det var betaling for de oplysninger, han havde givet eller ville give i sagen."

Olesen: Det er rigtigt nok, og så havde for resten den ene af dem ligget en hel måned.

Dommeren: Det var da synd.

Olesen: Den var blevet helt harsk inden.

Hækkerup: Så er der hele problemet om den fremstilling af Rostockmødet, som dr. Jacobsen har givet, og den fremstilling, som står i Deres bog „Fra utrykte Kilder", som vi sidste gang diskuterede med Dem. Om den mener jeg nok nu, efter at vi har talt med Jacobsen, at turde sige, at hele denne fremstilling beror på dr. Jacobsens ræsonnementer, idet forholdet er dette, at hans positive viden er ganske overordentlig begrænset. Den politirapport, der blev optaget over dr. Jacobsen i juni i år, giver et højst ejendommeligt billede af hans færd, hvad han egentlig har foretaget sig, navnlig når man sammenholder den med den erklæring, han har givet Dem den 28. november, og alt det De har forklaret han iøvrigt skal have sagt. F. eks. hæftede vi os ved, at det i erklæringen hed:

„I Rostock erfarede jeg så af Heinrich Himmler personlig."

Det forelægger vi for ham, idet vi siger, at på tysk hedder det: „In Rostock erfuhr ich dann von Heinrich Himmler persönlich," og det kommer der en meget interessant forhandling ud af, hvor dommeren præsenterer dokumentet for ham og vi diskuterer rent sprogligt, hvad der ligger i ordene „erfuhr ich" og i oversættelsen. Vi erklærede, at det betyder for os, når vi læser det, rent sprogligt, at det er, hvad Himmler har sagt til ham, nemlig at Munch havde givet møde som kontraktpartner, og at der blev forhandlet om en gnidningsløs besættelse. Det foreholder vi dr. Jacobsen og diskuterer det længe og indgående og kom ved hans sagførers hjælp til det resultat, at „erfuhr" på tysk kan forstås i to betydninger, dels som det, man direkte får fortalt, men dels også som det, man selv kombinerer sig til af det, man hører, og hele diskussionen sluttede med, at Hoffmann, der altså er Jacobsens sagfører, erkendte, at udtrykket „erfuhr" herefter var et temmelig farligt ord at bruge, navnlig i en erklæring af det indhold og til den brug, der skulle gøres af den.

Dommeren: Det erkendte også Jacobsen.

Hækkerup: Jeg tog naturligvis det forbehold, at det måtte jeg drøfte nærmere med Dem, men jeg går ud fra naturligvis, at De her har været i fuldkommen god tro, når De har oversat udtrykket „erfuhr", som vi oversætter det, „erfarede", og at De læser det på samme måde, som vi måtte læse det, at det var det, Himmler havde fortalt Jacobsen. Så kan De altså sige, at De er løbet med vildmanden, ligesom vi er. Der er slet ikke grund til at gennemgå detailleret hele den forhandling, vi havde med Jacobsen, det bliver offentliggjort. Kvintessensen er dette, at hans sagfører og han selv erkender på dommerens direkte spørgsmål, at det er et farligt ord at anvende, at der i den danske oversættelse og naturligt læst på dansk kommer til at ligge mere i denne erklæring, end Jacobsen kan stå inde for.

Dommeren: For Himmler har slet ikke sagt det dèr til ham.

Hækkerup: Det var lidt af det samme, vi var inde på, da vi sidste gang diskuterede erklæringens ord: „betegnet som den danske udenrigsminister", men forstår De, det eneste, vi efter forhandling med Jacobsen er klar over, er, at dr. Jacobsen vil hævde, at det, han ved, er dette, at Himmler har sagt til ham, at han skulle tale med Munch, for det andet, at Himmler ville antyde, at

*) A. 586.

der kunne blive tale om en krigsudvidelse mod nord. Det sidste vil jeg hellere tage ordret, det er nemlig så væsentligt, st. 531:

„Dommeren: Men har Himmler sagt til Dem, dr. Jacobsen, at han skulle tale med dr. Munch om en besættelse af Danmark?

Jacobsen: Dette indtryk har jeg fået af de udtalelser, Himmler er kommet med. Selve ordene har Himmler ikke brugt, han har kun antydet overfor mig, at en forskydning af krigen mod nord — navnet Danmark har han ikke nævnt — lå indenfor mulighedernes grænse."

Det er noget helt andet end det, der står i erklæringen, for dèr står nemlig, at der skulle forhandles om den gnidningsløse besættelse af Danmark. Nej, det, Himmler har sagt til dr. Jacobsen efter det, dr. Jacobsen nu vil holde fast ved, er dette, at der er mulighed for, at krigen udvider sig mod nord, og, siger Jacobsen, når han så skal tale med Munch, må jeg kombinere mig til, at det er besættelsen af Danmark, han skal tale om, og dr. Jacobsen må erkende, at den erklæring, han har givet, kan han i dag ikke stå ved. Altså, det, han ved, er, at Himmler har sagt, at han skulle tale med Munch, desuden at Himmler har antydet, at der kunne blive tale om krigsuvidelse mod nord. Endelig hævder Jacobsen, at han så Munch. Det, der svækker noget ved det standpunkt, er dette, at han slet ikke ved, hvem det er, der har sagt: det er Munch. Det ved han ikke. Han kender ingen af dem.

Olesen: Naturligvis er det svækkende, men det er også forklarligt.

Hækkerup: Det svækker, at han ikke kender de tilstedeværende tyskere.

Olesen: Men det er også forklarligt.

Hækkerup: Han kender ikke de tilstedeværende tyskere. Han har oprindelig sagt til Dem, som han har antydet overfor politirapporten, at han mente, at Brandt var der. Overfor os tør han ikke fastholde det, specielt da vi siger til ham, at det var han ikke, det ved vi.

Dommeren: Han siger udtrykkeligt, at han ikke tør påstå, at Brandt har sagt, at han har været der.

Hækkerup: Og de samtaler, han har haft med Brandt, har været af tilfældig karakter. Det er ikke sådan, at de har siddet og drøftet, hvad der er sket ved den lejlighed, altså, den viden, Brandt senere kan have fået. Det er tilfældigt, de har snakket om det. Han har ikke sådan udspurgt Brandt for at få fat i detailler i denne sag. Han erkender klart, at det, han har sagt og skrevet om den gnidningsløse besættelse af Danmark, ræsonnerer han sig til, sådan at man altså har lov til at sige, at den fremstilling, De giver i Deres bog her, byggende på dr. Jacobsen som hovedvidne, den fremstilling, De giver fra side 14 til side 19—20, hele denne fremstilling er langt, langt stærkere, og den fremstilling vil dr. Jacobsen ikke sige god for, den vil han ikke tage ansvaret for. Han siger nemlig ganske åbent, at han kender intet til de tyske krav, der er stillet, og han kender intet til de danske reaktioner. Det, han kan fortælle, er kun, at han om formiddagen søndag den 17. marts kom til Rostock efter ordre fra generalløjtnant Schmitt, han indfandt sig i pensionatet, han kan ikke huske, hvad det er for et pensionat, han har hverken været der før eller siden. Som han siger så sødt: det var et pænt hus, fordi vi syntes, det var sådan lidt tilfældigt. Han taler med Himmler, som siger dette her til ham, det, som hans senere fremstilling skal dække. Så går han sig en tur i en halv time, han kommer tilbage, står i forhallen, og der kommer så en tysk herre og fører den danske udenrigsminister ind til Himmler, hvorefter dr. Jacobsen opholder sig i et værelse, hvor han drikker kaffe. Indenfor tre kvarter kommer hans chauffør, som siger, at nu er Himmler rejst. Så siger dr. Jacobsen til sig selv: hvad skal jeg så her? Han går en lille tur i byen, og så kører han hjem. De ser, den rolle, han spiller, reduceres in absurdum sammenholdt med den fremstilling, De giver i bogen, hvor han er forhandlingspartner, hvor han oven i købet efter Deres fremstilling her, da vi taler om det, er sendemand, hvor han virkelig spiller en rolle. Nu er han reduceret in absurdum. Han får lidt at vide, han kommer derned, de folk, han skulle tage sig af, kommer ikke, så drikker han kaffe, medens de andre forhandler. En helt igennem sjofel behandling af en mand, der tilkaldes for at deltage. Så tager han hjem.

Olesen: Ja, det hænder jo.

Hækkerup: Det siger han nemlig også, at de var vant til den omgang.

Olesen: Ja, de havde frygtelig travlt, så det hændte.

Dommeren: Det, som undrer mig, er, at

han bliver kaldt til for at forhandle med de danske, men de danske forsvinder fuldstændig i tågen. Han drikker kaffe, så er de væk. Han søger ikke de danske, han ser ikke de danske. Der er ingen. Det er fuldstændig håbløst.

Hækkerup: Det, jeg gerne vil have at vide af Dem, er: Hvad har egentlig Jacobsen sagt til Dem, for han siger nemlig til os, at han har sagt til Dem det samme, som han siger til politirapporten, og som han siger til os. Har De fået denne fremstilling af kaffedrikningen og om chaufføren?

Olesen: Ikke kaffedrikningen og chaufføren.

Dommeren: Det er ikke så afgørende.

Olesen: Alt det, vi er kommet ind på, jeg har spurgt om, kan jeg ikke huske. Jeg spurgte ham direkte, hvor de forskellige boede, og når jeg spurgte om det, så var det fordi, hvis man kunne få en adresse på en mand eller et hus — nu kan det være vanskeligt nok, da det ligger i østzonen —, var der en mulighed for, at man kunne spørge disse mennesker: har de herrer været der dengang, og alt det dèr. Men dertil har Jacobsen sagt, at de boede forskellige steder i Rostock eller Doberan, uden at han kunne opgive det.

Hækkerup: Det var vi inde på for et øjeblik siden. Det vidste Jacobsen ingenting om.

Olesen: Det siger De, men jeg kan kun sige...

Dommeren: Det er sendt til ham for længe siden. Han har ikke skrevet noget i strid mod det.

Olesen: Stammer det fra den sidste afhøring?

Dommeren: Ja.

Olesen: Jeg har spurgt om det, det kan jeg huske, fordi jeg godt ville have fat i de folk, hvis der var sådan nogle.

Dommeren: Han siger, at hr. Olesen taler meget dårligt tysk, så det er muligt, at den ene af de herrer har siddet og talt i vest, og den anden har svaret i øst.

Olesen: Ja, mit tysk er meget sløjt.

Hækkerup: Det, som er afgørende, hr. Olesen, er dette: Har dr. Jacobsen, når han nu har ført disse samtaler med Dem — det drejer sig om flere og, som han selv siger, lange samtaler —, hvor De har drøftet alle disse enkeltheder, og hvorpå De altså bygger Deres fremstilling, har dr. Jacobsen da gjort det klart for Dem, hvad han selv vidste, og hvad han ræsonnerede sig til?

Olesen: Det mener jeg da.

Hækkerup: For når jeg nu, som jeg gjorde i går, gennemlæser afhøringen af ham, så viser det sig, at det, han siger, det var det indtryk, Jacobsen måtte få.

Olesen: Ja, det er jo ikke nemt bagefter at skelne mellem, hvad een direkte siger, og hvad indtryk man har, det er temmelig svært, men det, jeg i bogen har tillagt Jacobsen, den viden, vi har fra ham, den er ikke overdrevet fra min side. Jeg har givet udtryk for, hvad jeg mener, Jacobsen har meddelt mig foruden erklæringen.

Hækkerup: Ja, men har han meddelt det som sin viden eller blot som ræsonnementer?

Olesen: Ja, det er vanskeligt.

Hækkerup: Spørgsmålet er: Hvem har bondefanget hvem, for at være kynisk.

Olesen: Jeg har haft mange samtaler med Jacobsen, mange eller nogle af dem, i hvert fald et par stykker af dem, har været meget lange, temmelig lange, og dèr blandedes det jo let sammen.

Dommeren: Husk på, at det er et dokumenteret værk.

Olesen: Jeg synes også, jeg har givet udtryk for dèr, at det er en gengivelse af min opfattelse.

Dommeren: Hvis Jacobsen nemlig har sagt til Dem det, som han har sagt til politirapporten, er det ganske uforsvarligt at udgive en bog som denne. Dr. Jacobsen ved jo ikke det fjerneste om, hvad der er foregået. Han ved ikke det fjerneste. Himmler sagde ikke noget til ham. Hvad der virkelig er sagt til Munch, hvad der er foregået, aner han ingen verdens ting om.

Olesen: Nej, men hr. dommer, De må da indrømme, at f. eks. hans erklæring...

Dommeren: Den er jo helt misvisende.

Olesen: Hans erklæring giver udtryk for viden.

Dommeren: Så er det jo forbavsende, hvis De kan have misforstået ham så meget, at De kan tro på erklæringen. Erklæringen er komplet misvisende.

Hækkerup: Der er en enkelthed, jeg vil spørge om. Har Jacobsen sagt til Dem sådan som til os, at den forhandling mellem Himmler og Munch var inspireret af Hitlers personlige ønske om at vide, hvordan man fra dansk side ville reagere, hvis krigen blev udvidet mod nord? Har han sagt det?

Olesen: Nej, det mindes jeg ikke.

Hækkerup: For i erklæringen står der

nemlig, at det, det drejede sig om, var en forhandling om gnidningsløs besættelse af Danmark.

Dommeren: Som på det tidspunkt ansås for nødvendig fra tysk side. Vi ved jo fra de tyske dokumenter, at det var slet ikke afgjort endnu på det tidspunkt. Det ved vi fra Jodls dagbøger.

Hækkerup: Men altså, det, vi hæfter os ved, er dette: vi får i virkeligheden det indtryk, da vi taler med Jacobsen, at det, det drejede sig om, det var, at Himmler skulle søge at tilfredsstille Hitlers personlige nysgerrighed med hensyn til, hvordan man fra dansk side ville reagere, hvis der skete noget. Det harmonerer dårligt med det, der står, at der blev forhandlet om en gnidningsløs besættelse.

Dommeren: Det kan godt være, hr. Olesen, hvis vi går ud fra Jacobsens forklaring, at vi kan sige, at Himmler har fået den opgave at spørge, hvorledes det vil gå, hvis krigen udvider sig mod nord, nemlig f. eks. hvis englænderne overfalder. Hvad vil Danmark gøre, hvis englænderne kommer? Der behøver slet ikke at være tale om tysk besættelse.

Olesen: Nej, men jeg mindes da ikke, at jeg har drøftet det spørgsmål med Jacobsen.

Hækkerup: Ja, men det, der giver os andre en lidt klam fornemmelse, er for det første, at Jacobsens erklæring får et helt andet indhold på dette meget væsentlige punkt, for det andet at hele den fremstilling, De giver af forhandlingernes forløb, hvad der blev sagt fra tysk side og fra dansk side, svæver vel herefter i luften, for jeg mener, det havde ikke megen værdi for Dem at skrive i en bog, at Himmler havde fået den opgave af Hitler at spørge: Hvad vil I gøre, hvis vi kommer, eller englænderne kommer, eller hvilket som helst andet, som Jacobsen kunne ræsonnere sig til. Det havde ingen værdi, kan De godt se?

Olesen: Nu har jeg heller ikke haft Jacobsen i forhør, ligesom De har.

Hækkerup: Vi har netop ikke haft ham i forhør.

Dommeren: Vi har haft samtale, ligesom De har haft.

Hækkerup: Jeg tror vi kan fastslå, hr. Olesen, at dr. Jacobsen måtte erkende, at den erklæring, han har givet Dem af 28. november, er stærkere, end han i dag vil stå ved.

Nu endte vor forhandling med dr. Jacobsen meget interessant, idet han bebudede, at der fra ham ville komme en udførlig redegørelse. Det er klart, at det var vi overmåde meget interesseret i. Vi forsøgte at få at vide, hvad denne erklæring skulle indeholde, for det vil vi gerne have med i undersøgelsen o. s. v.

Olesen: Hvor vil den komme? Vil han sende den her til domstolen?

Hækkerup: Det ved vi ikke. Om 10 år eller 5 år, måske meget hurtigt, vil der fra ham eller andre, som han overgiver materialet til, fremkomme en redegørelse. Men det endte med, at hans sagfører på hans vegne, da vor forhandling egentlig var færdig, afgav følgende erklæring, st. 544.:

> „Dr. *Hoffmann* ønskede efter en kort konference med sin klient på dennes vegne overfor kommissionen at præcisere, at man ikke måtte misforstå den sidste udtalelse fra dr. Jacobsen, idet forholdet er det, at der ingen k e n d s g e r n i n g e r er forholdt kommissionen, men at dr. Jacobsen, som det så ofte er tilfældet i disse tider, agter at udgive en bog eller pjece om sine erindringer også vedrørende dette spørgsmål, men at han deri kun ønsker at underbygge de af ham til nærværende sag givne oplysninger."

Men altså, dette næsten Guldberg'ske, at vi skal have en ny redegørelse, indeholder ingen Tatsachen. De kendsgerninger, Jacobsen mener at råde over, dem har han givet os, og de er altså af det indhold, jeg her kort har redegjort for overfor Dem, de få ting, som Jacobsen egentlig ved, medens alt det andet er hans ræsonnementer. Udfra de, som han selv siger, få ord, Himmler sagde, kombinerer han sig til det videregående, som i Deres bog enten ved hans eller Deres skyld bliver til en fremstilling, der baseres på dr. Jacobsens viden.

Olesen: Hvis der skal tales om skyld i den forbindelse, må De dog indrømme, at tager man bare en ting som Jacobsens erklæring, som den står i bogen, giver den da udtryk for...

Hækkerup: Det er jeg enig med Dem i, og dèr måtte han også erkende overfor os, at den er stærkere, end han kunne stå ved.

Dommeren: Vi skylder retfærdigheden at sige, at han ikke har sagt noget om, at den er brygget sammen af de herrer.

Hækkerup: Han siger, han er ene ansvarlig for erklæringen, den er ikke drøftet med

Dem eller Schmidt. Den står helt for hans egen regning.

Olesen: Det gør den også.

Hækkerup: Forstår De, det vil slet ikke undre Dem, at jeg har det indtryk af Jacobsens hele holdning i denne sag, efter alt det, jeg har nævnt, forklaringen af 1947, politirapporten og den forhandling, vi har haft med ham, at jeg ser ikke rettere,end at det, der har været Jacobsens formål med alt dette her, det har i virkeligheden været, at de herrer Olesen og Schmidt kunne bevare skindet på næsen. Han har givet Dem en erklæring, som gør, at de herrer kunne siges at have været i god tro, når de kom med alt dette. Det er mit bestemte indtryk. Jeg har indtryk af, hvad jeg vil kalde misforstået loyalitetsfølelse overfor de herrer.

Olesen: Schmidt og jeg er da ikke i klemme.

Hækkerup: Man kan godt sige, når man udslynger dette her, hvor man i virkeligheden beskylder ikke alene afdøde dr. Munch, men nulevende danske tjenestemænd for at have foretaget en handling af denne karakter, at så er man i klemme.

Olesen: Det er da først kommet i bogen senere; den erklæring, Jacobsen skrev, står da i denne bog, i det øjeblik han skrev den, var der ikke kommet nogen bog.

Hækkerup, Nej, men vi kender hele den agitation, der har været drevet.

Olesen: Schmidt har jo overhovedet — det er også noget, pressen misbruger — Schmidt har overhovedet ikke haft med sagen at gøre udover det, at han har fortalt mig den viden dèr og på min foranledning givet mig en erklæring. Andet har Schmidt ikke haft med det at gøre.

Hækkerup: Ja, forholdet er da det, at den erklæring var kendt, længe før den kom, det må De ikke glemme. Den foranledigede udsendelsen af hr. Guldbergs demonstrative triumfhyl i august 1950. Alt det dèr gør, at man kan sige, at de herrer har fremsat nogle udtalelser, som må indeholde og indeholder, synes jeg, et angreb på navngivne personer, men de herrer vil kunne sige med Jacobsens erklæring — han tager også ansvaret for en del af Schmidts erklæring, nemlig datoen —, at de herrer har været i god tro. Det er det, jeg tror ligger bagved. De får ikke mig til at tro, at Jacobsens erklæring virkelig kan stå for en historisk domstol. Dertil er den alt, alt for tyndbenet, hans viden alt, alt for ringe, hans fremstilling alt, alt for usandsynlig.

Men hvis hr. Olesen ikke har mere at sige, må jeg måske bede Dem blive tilbage, til vi har talt med Schmidt — det er ganske kort. Så vil jeg gerne tale med de herrer sammen afsluttende.

Hermed sluttede afhøringen.

For kommissionsdomstolen mødte dernæst som vidne fhv. folketingsmand, pastor Johs. C. Schmidt.

Dommeren: Jeg beklager meget, at vi for det første har måttet ulejlige Dem og for det andet, at vi har ladet Dem vente. Det skyldes kun, at vor samtale med hr. Olesen var så interessant, at vi ikke kunne afbryde den, men De må tilgive denne ikke tilsigtede hensynsløshed.

Det er stadig som vidne, at pastor Schmidt møder, og ligesom sidste gang for lukkede døre.

Hækkerup: Det er nogle enkeltheder i pastor Schmidts forklaring af 17. april, jeg gerne ville drøfte lidt nærmere med pastor Schmidt. Der er først det, pastor Schmidt forklarer om sit ophold i Rostock. Vi prøvede jo indgående, om vi kunne komme frem til, hvad grunden var til, at pastor Schmidt havde gjort ophold i Rostock på en rejse fra Flensborg til Celle, og dèr forstod jeg det sådan, at pastor Schmidt mente, at det muligvis kunne være, fordi pastor Schmidt ønskede at træffe sin svigersøn, som var på orlovsrejse fra vestfronten til Goldap i Østpreussen, og dèr er det, jeg er kommet til at tænke på, om pastor Schmidt muligt gennem et brev havde holdepunkter for, at De skulle møde Deres svigersøn på denne rejse, for på en eller anden måde må pastor Schmidt jo have fået besked om, at svigersønnen havde orlov ved denne lejlighed og pastor Schmidt derfor skulle træffe ham, krydse ham ved denne lejlighed.

Schmidt: Det har jeg også ledt efter, men har ikke fundet.

Hækkerup: De har ikke kunnet finde noget om, hvorpå De støtter denne formodning?

Schmidt: Nej, ikke sådan, at jeg kan sige det bestemt. Jeg formoder det endnu den dag i dag.

Hækkerup: Men noget holdepunkt for det i en henvendelse enten fra ham eller Deres datter har De ikke?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Jeg kom også til at tænke på dette. Det forekommer mig en lille smule usandsynligt, at pastor Schmidts svigersøn skulle få orlov netop på det tidspunkt, fordi situationen var jo en sådan, at krigshandlinger på vestfronten kunne komme i gang, når det skulle være.

Schmidt: Det kunne de nok.

Hækkerup: Vi ved nemlig også fra de tyske dokumenter, at på det tidspunkt drøfter man i højeste kredse, om man skulle sætte „Weserübung" i gang, eller man skulle sætte, nu husker jeg ikke det tekniske navn, operationen mod vest i gang. Det diskuterede man frem og tilbage, hvad der skulle igangsættes først, og på det tidspunkt, i hele den situation forekommer det mig lidt tvivlsomt, om man i virkeligheden kunne give orlov på vestfronten.

Schmidt: Det kan man ikke sige noget bestemt om. Det kan godt være, at de allerede dengang har været klar over, at denne aktion mod nord først skulle startes.

Dommeren: Det var man ikke klar over. Man ved det fra Jodls dagbøger.

Schmidt: Det kan man selvfølgelig ikke sige noget om.

Hækkerup: Nej, det er en formodning, pastor Schmidt har, men underbygge den kan De ikke.

Schmidt: Men det skete for resten også ofte, når der forestod en aktion, at man benyttede tiden lige før til, at de, der skulle have orlov, snart afgjorde det, for at de kunne være tilstede bagefter.

Hækkerup: Det forstår jeg meget vel, og det synes jeg lyder overordentlig sandsynligt, men forudsætningen var, at man var klar over, hvornår man ville igangsætte aktionen. Det har man altså ikke været. Men det, kan jeg gå ud fra, kan vi ikke komme nærmere.

Så drøftede vi indholdet af det andet brev, pastor Schmidt sendte til sin hustru, brevet sendt fra Celle*), hvor pastor Schmidt omtaler „Die Entscheidung". Det fortalte pastor Schmidt også en hel del om: Indholdet af „Die Entscheidung", hvem den var udarbejdet sammen med, hvad formålet med den var, hvem den var sendt til. Der er en ting, der her undrer mig, og det er dette, at pastor Schmidt tør nævne „Die Entscheidung" i et brev på et tidspunkt, hvor Tyskland er i krig, hvor censuren åbner brevene — det blev nemlig åbnet, der står udtrykkelig „geöffnet". Var det ikke lidt farligt at omtale en sådan illegal publikation?

Schmidt: Ja, det kunne det måske være,

*) A. nr. 215.

men det var jo sådan lidt halvvejs illegalt, og halvvejs ville vi jo, at det kom frem til muligst mange. Det var jo sandheden, som man ikke godt kunne tåle at høre dengang. Det var ikke et angreb mod nogen som helst, men det var meninger og opfattelser, som de ikke ville høre, ikke godt kunne høre.

Hækkerup: Javel, det er bare det, jeg hæfter mig ved, at jeg synes...

Schmidt: I sådanne tilfælde, „so lässt man es darauf ankommen", som man siger.

Hækkerup: Jeg finder altså blot, at det navnlig i det krigsførende Tyskland med en skrap censur er farligt at nævne sådan noget. Det kunne give anledning til undersøgelser.

Schmidt: Det var jo i grunden ikke så meget politisk, men sådan de sidste ting, der blev drøftet dèr, og som ikke fik lov til rigtigt at komme frem indenfor det nazistiske regimente.

Hækkerup: Vel. Var det kritik af den nazistiske „Weltanschauung"?

Schmidt: Javel, lidt af det. F. eks. det bidrag, som den unge mand, jeg arbejdede sammen med — det var Kenssler — skrev, hed „Vom Kreuz zur Krone"; det kan De straks se, det er et religiøst emne, som belyses af de ting, vi oplevede dengang.

Hækkerup: Javel, ja. Vi diskuterede så også sidste gang i forbindelse med de to breve, pastor Schmidt har sendt til sin hustru, om der ikke var, fordi det sidste brev taler om pastor Schmidts sygdom, hekseskud og forkølelse, et mellemliggende brev, hvor fru Schmidt blev gjort bekendt med sygdommen. Pastor Schmidt lovede at undersøge, om der var et sådan mellemliggende brev. Er der det?

Schmidt: Det forstod jeg ikke helt.

Hækkerup: Jo, forholdet er det, at først sender pastor Schmidt et brevkort den 15.

Schmidt: Ja, fra Flensborg.

Hækkerup: Ja, den 15. marts, og senere et brev fra Celle den 21. marts, og i brevet fra Celle omtaler pastor Schmidt, at det går bedre med forkølelsen og hekseskuddet. Deraf drager jeg den slutning, at i et mellemliggende brev enten fra pastor Schmidt selv eller fra datteren i Celle må fru Schmidt være gjort bekendt med, at De var angrebet af forkølelse og hekseskud, og jeg spurgte Dem, om De ville undersøge, om der var et mellemliggende brev.

Schmidt: Jeg har ikke fundet nogen oplysning.

*) A. nr. 232.

Hækkerup: Endvidere rejste jeg det spørgsmål og bad Dem om at tænke over, hvorvidt De omkring denne periode dèr havde været på andre rejser i Tyskland end rejsen til Celle. Kan pastor Schmidt i dag huske noget om det?

Schmidt: Nej, det er vist kun denne rejse fra Celle til Rostock. Andre kan jeg ikke tænke mig, andre ved jeg ikke. Selv i Celle var jeg optaget af disse lidt højere ting, som jeg skrev, og det var jeg også meget.

Hækkerup: Endelig er der lige et spørgsmål, jeg gerne vil stille. Det er dette. Vi talte sidste gang om, at pastor Schmidt også i 1938 havde truffet dr. Munch og minister Mohr i Tyskland. Dèr vil jeg gerne stille det spørgsmål, om dette tilfældige møde dengang i 1938 kan have fundet sted på Stettiner Bahnhof i Berlin. Er der mulighed derfor?

Schmidt: Det tror jeg ikke. Jeg ved ikke på hvilket sted. Nej, det mener jeg ikke, det har, men bestemt kan jeg ikke sige det. Det var altså på strækningen Berlin—København, ikke sandt, over Warnemünde. Det vover jeg ikke at sige.

Hækkerup: Når jeg spørger, så er det, fordi det fremgår af den erklæring, vi har fået fra minister Mohr*), at samtalen på den pågældende banegård mellem dr. Munch og pastor Schmidt formentlig har fundet sted ved 8-tiden om aftenen, altså inden dr. Munch har trukket sig tilbage til sin sovevogn, og deraf drager jeg den slutning, at det muligt har været på Stettiner Bahnhof i Berlin, hvorfra det tog udgår. Men pastor Schmidt kan ikke huske, om han på det tidspunkt — det var under den czekiske krise — af en eller anden grund har været i Berlin, som mindretallets politiske leder f. eks.

Schmidt: Det er ikke udelukket, men det ved jeg ikke.

Hækkerup: Men det er ikke udelukket, at pastor Schmidt kan have været i Berlin ved den lejlighed. Pastor Schmidt husker, at da vi sidste gang talte om det, nåede vi frem til, at pastor Schmidt aftenen før havde talt ved et møde i Nordslesvig — der var arrangeret en række møder i anledning af den czekiske krise; så er der den mulighed, at pastor Schmidt enten om natten eller næste morgen er rejst til Berlin i sin egenskab af politisk leder af det tyske mindretal for at drøfte et eller andet. Det er ikke udelukket.

Schmidt: Det er ikke udelukket.

Hækkerup: Kan det anses for udelukket, at pastor Schmidt ved den lejlighed har truffet dr. Jacobsen?

Schmidt: Ja ja.

Hækkerup: Det har De ikke?

Schmidt: Nej. Dr. Jacobsen har jeg set i Rostock, ellers har jeg kun set ham her i Danmark. Han har engang været på Petersholm, jeg har truffet ham her i København, men ellers ikke.

Hækkerup: Ellers ikke i Berlin dengang?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: All right. Så er der problemet om den henvendelse, pastor Schmidt rettede til Olesen i 1945 eller foråret 1946, og hvor pastor Schmidt gjorde Olesen bekendt med Rostockmødet — med „Rostockmødet" mener jeg altså pastor Schmidts møde med dr. Munch i Rostock. Hvorfor sagde pastor Schmidt egentlig det til redaktør Olesen dengang?

Schmidt: Hvorfor? Fordi jeg blev spurgt.

Hækkerup: Nej, det blev De ikke dengang. De må huske: det er 1945 eller foråret 1946.

Schmidt: Da jeg første gang fortalte ham om det? Nå, dengang. Det har han fortalt, at da jeg første gang fortalte ham det, kunne han ikke rigtig begribe sammenhængen, hvorfor jeg i grunden gjorde det. Ja, når De nu spørger, hvorfor jeg dengang... det er noget, som jeg gik med, og som var temmelig opsigtsvækkende for mig: hvorledes hænger det sammen, og jeg har nok benyttet lejligheden til at sige til ham: der er passeret noget mærkeligt for mig. Jeg husker nemlig temmelig godt, at jeg omtrent sådan indledte: jeg har engang oplevet noget mærkeligt, og måske jeg ventede af ham, at han kunne give noget til forklaring, men jeg kan ikke sige bestemt, i hvilken anledning det kom. I en samtale kan der komme mange ting frem.

Hækkerup: Javel, men det, pastor Schmidt her er inde på, er, hvordan det gik til, men det som...

Schmidt: Det var det, som han kom tilbage til, da det engang dukkede op i hans erindring: det har pastor Schmidt engang fortalt mig, og dengang har jeg ikke rigtigt forstået hvorfor, men nu forstår jeg det jo.

Hækkerup: Javel, det er jeg klar over, det, der senere sker. Olesen vender tilbage og siger til pastor Schmidt: det var meget interessant, må jeg få detailler, og så ender det med, at han får erklæringen, men det, der interesserer mig, er pastor Schmidts motiver til i 1945 eller foråret 1946 at fortælle Olesen det.

Schmidt: Ja, det er mere, end jeg kan besvare.

Hækkerup: Må jeg gætte, at motivet er dette, at pastor Schmidt havde den indstilling, at udrensningen havde slagside og er uretfærdig?

Schmidt: Ja, det begyndte dengang allerede, men det kom jo klarere frem derefter; det ene hænger sammen med det andet. Da Guldberg kom med sit skrift, blev vi først aktive. Da føler jeg mig forpligtet til at komme med min viden.

Hækkerup: Men på det tidspunkt, pastor Schmidt nævner det første gang overfor Olesen, var der intet kommet frem om Rostockmødet. Det møder vi nemlig allerførste gang i august 1946.

Schmidt: Ja ja, jeg kan ikke sige noget nærmere om det.

Hækkerup: Jeg anser heller ikke problemet for at være altfor væsentligt, men det interesserede mig i og for sig, hvordan sammenhængen var. Så er der endelig en ting til, jeg gerne vil spørge pastor Schmidt om. Pastor Schmidt fik jo i sommeren 1950 — det har været enten i slutningen af maj eller begyndelsen af juni — besøg af Hartel, tidligere folketingsmand Hartel.

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Et privat besøg i anledning af pastor Schmidts 80 års fødselsdag, som havde været forinden, hvor han overrakte en gave. Det har hr. Hartel fortalt os om, og Olesen har også fortalt lidt om det, idet han var med ved den lejlighed, ledsagede Hartel derned. Det, jeg egentlig gerne ville vide, var, om man ved den lejlighed, hvor de tre herrer var sammen hos pastor Schmidt, drøftede indholdet af den erklæring, pastor Schmidt har afgivet til Olesens bog „Fra utrykte Kilder". Nu vil jeg slet ikke bondefange pastor Schmidt, men gerne sige, at Hartel har givet udtryk for, at han ved den lejlighed blev bekendt med den viden, pastor Schmidt mente at have.

Schmidt: Det kan godt være. Jeg mener ikke, det drejede sig meget om det. Mit forhold til Hartel har aldrig været sådant, at vi har arbejdet sammen i visse retninger, men jeg har altid haft sympati for ham, og han har haft sympati for mig. Det var mig overraskende, at den gik så vidt, at han i

grunden ville være mødt ved min 80 års fødselsdag. Som han siger, da var han lovligt forhindret, for da sad han arresteret. Nu ville han altså gøre det godt igen, så kom han med et billede, som han mente kunne interessere mig, som en gave. Det var et venskabeligt besøg uden politiske motiver.

Hækkerup: Javel.

Schmidt: Men ved den lejlighed kan vi godt have talt om det.

Hækkerup: Det er netop det, der interesserer mig så meget, at pastor Schmidt sådan set uprovokeret siger, at pastor Schmidt blev overrasket over, at han gjorde så meget ud af det, at han rejste derned.

Schmidt: Der har i grunden altid været sådan en vis sympati, altså både fra hans side og fra min side, men nu kom han ned.

Hækkerup: Det var nemlig også det, som jeg gjorde gældende, da jeg talte med Hartel sidst om det. Det undrede mig egentlig, for jeg kunne ikke vide, om der var et personligt venskabsforhold, en personlig forbindelse mellem de herrer, men det, jeg mente at vide, var, at der ikke var politisk forbindelse, og derfor undrede det mig lidt, at Hartel, om jeg må bruge det udtryk, gjorde så meget ud af det, at han selv måtte derned.

Schmidt: Jeg vil ikke sige, at det undrede mig, men jeg var meget glad for, at han kom.

Hækkerup: Ja, men det førte til, at jeg havde den samme forundring. Jeg lagde deri, at det har måske ikke alene været, fordi Hartel ville hylde pastor Schmidt i anledning af 80 års dagen, men måske også for at drøfte lidt om denne Rostocksag, som Hartel interesserede sig for. For at bruge dommerens udtryk fra før: for at støbe nogle kugler.

Schmidt: Vi kan godt have talt om det.

Hækkerup: Men der har altså ikke været drøftet indholdet af den erklæring, pastor Schmidt siden afgav?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Eller den erklæring, man ventede fra Jacobsen?

Schmidt: Det ved jeg ikke noget om. Nej, det tror jeg ikke.

Hækkerup: Det kan vi nok ikke komme nærmere. Så er der kun tilbage det spørgsmål, vi skulle tale med Olesen og Schmidt om samtidig.

Som vidne mødte herefter yderligere redaktør A. Olesen.

Hækkerup: Det var et spørgsmål, som jeg gerne vil stille de herrer i fællesskab. Da vi sidste gang havde lejlighed til at tale med hr. Olesen og pastor Schmidt her i domstolen, stillede jeg det spørgsmål på baggrund af nogle avismeddelelser, om pastor Schmidt, for at sige det kynisk, havde fået betaling for sin erklæring, den erklæring, som pastor Schmidt har afgivet, og som er offentliggjort i „Fra utrykte Kilder", og det benægtede begge de herrer under vidneansvar, ikke sandt, pastor Schmidt, og den benægtelse vil de herrer fastholde?

Olesen og *Schmidt:* Ja.

Hækkerup: Nu beklager jeg at måtte sige, at rygtet er meget svært at aflive — det er der mange rygter, der er —, og rygtet har antaget en temmelig konkret form, hvor man både nævner beløb og afsendelsessted og modtagelsessted o. s. v., og nu vil jeg gerne spørge de herrer, om vi måtte have lov til ved henvendelse til postvæsenet at undersøge det.

Olesen: Ja, naturligvis, det er der ikke noget i vejen for.

Schmidt: Om vi vil give Dem lov til at undersøge det? Ja værs'god.

Hækkerup: Så takker jeg.

Olesen: At der er nævnt beløb og alting, er ikke nogen hemmelighed. Det kan godt være, at beløbet er blevet større.

Dommeren: Der er jo ting, der vokser. De herrer har ikke noget imod, at vi undersøger det, udmærket.

Så tror jeg ikke, der er mere, vi skal. Det skulle være vor sidste afhøring, ikke alene af de herrer, men i det hele taget, så jeg håber, at vi meget snart kan offentliggøre, hvad der er kommet frem.

Olesen: Til lykke med det.

Dommeren: Ja, mange tak.

Hermed sluttede afhøringen.

Hækkerup: Den indiskretion, som Hartel ved sidste afhøring beklagede sig over vedrørende brevet til Christmas Møller, er begået af mig i en samtale med en af „Politiken"s redaktører. Jeg beklager denne indiskretion, og jeg beklager, at jeg først kom i tanker om den, da jeg læste det stenografiske referat.

Retsmødet hævet kl. 12,40.

Fredag den 7. september 1951, kl. 14, holdt kommissionsdomstolen retsmøde i Aabenraa.

Som vidne for kommissionsdomstolen mødte påny pastor Johs. C. Schmidt.

Dommeren: Vi bliver desværre nødt til endnu en gang at ulejlige Dem, stadig som vidne, altså stadig med pligt til at tale sandhed og for lukkede døre.

Hækkerup: Først vil jeg spørge Dem, om der eksisterer en erklæring afgivet af Dem til hr. Olesen forinden den erklæring, som er offentliggjort i hr. Olesens bog?

Schmidt: Det mener jeg ikke.

Hækkerup: Forholdet er nemlig det, at hr. Olesen har forklaret, at pastor Schmidt først udarbejdede en erklæring, og at hr. Olesen, om jeg må bruge det udtryk, kasserede den på grund af nogle sproglige fejl, og af den tekniske grund, at den ikke stod på een side.

Schmidt: Det kan jeg anerkende. Det er rigtigt. Jeg skrev en erklæring, og så mente han, at den skulle afleveres sådan, at den kunne stå på een side. Og der var måske også nogle sproglige fejl.

Hækkerup: Ved pastor Schmidt, om den første erklæring stadig eksisterer?

Dommeren: Hr. Olesen mener nemlig, at han har givet den tilbage til pastor Schmidt.

Schmidt: Ja, det er muligt, men det kan også godt være, at jeg så har kasseret den.

Hækkerup: Pastor Schmidt mener ikke at vide, at den stadigvæk eksisterer?

Schmidt: Nej, og det er en erklæring af samme indhold.

Dommeren: Hvis den eksisterer, kunne vi nemlig bede kriminalassistent Hornslet køre med pastor Schmidt hjem og hente den.

Schmidt: Nej nej; sandsynligvis fordi den ikke kommer i betragtning, har jeg vistnok kastet den i papirkurven. Det mener jeg, men jeg kan ikke huske det bestemt.

Hækkerup: Så vil pastor Schmidt erindre, at domstolen i retsmødet den 30. august, altså i dag for en uge siden, fik også pastor Schmidts samtykke til, at domstolen ved henvendelse til postvæsenet søgte oplyst, om der var holdepunkter for de rygter, der går om et økonomisk mellemværende mellem de herrer Schmidt og Olesen, altså de rygter, som går ud på, at der fra København, et eller andet sted i København, skal være tilsendt pastor Schmidt et beløb på 800 kr., sendt af hr. Olesen. Det kan pastor Schmidt erindre?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Vi har nu rettet henvendelse til postvæsenet; jeg skrev samme dag til generaldirektoratet, og vi har fra postgirokontoret fået fremsendt en postanvisning, der er udstedt den 16. februar i år fra Hellerup postkontor. Adressen lyder: Hr. J. Schmidt, Petersholm, Tørsbøl, 800 kr., og den er kvitteret den 23. februar 1951 af hr. Schmidt. Jeg vil bede pastor Schmidt se på den, om pastor Schmidt genkender sin håndskrift på kvitteringen. (Overrækker denne).

Schmidt: Det er ikke noget, jeg har nægtet nogensinde.

Hækkerup: Jeg vil gerne spørge: Hvem har sendt det beløb til pastor Schmidt?

Schmidt: Står det der ikke?

Hækkerup: Nej, men postgirokontoret oplyser, at afsenderens navn på indbetalingslisten for Hellerup postkontor er anført som Olesen. Er det redaktør Olesen?

Schmidt: Ja ja, det må være redaktør Olesen.

Hækkerup: Redaktør Olesen i Aabenraa?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Det er ham, der har sendt pastor Schmidt beløbet?

Schmidt: Ja.

Hækkerup: Det er nemlig det, jeg hele tiden har spurgt om, om pastor Schmidt har fået det beløb fra redaktør Olesen. Jeg vil minde om, at da pastor Schmidt var til afhøring i den parlamentariske kommission, blev spørgsmålet rejst, og der blev udtrykkeligt spurgt, om der var et økonomisk mellem-

værende mellem redaktør Olesen og pastor Schmidt; og dèr sagde pastor Schmidt nej. Men det er der altså?

Schmidt: Det er efter den tid, ikke sandt?

Hækkerup: Ja„ det er i februar 1951, altså efter at „Fra utrykte Kilder" er udkommet. Vil pastor Schmidt være i stand til at sige, hvad der er baggrund for den pengetransaktion?

Schmidt: Det har jeg sagt før, det har slet ikke med denne sag at gøre, det er mine private anliggender. Jeg har en datter, der er flygtet fra Østpreussen og måtte flygte, blev evakueret med 6 børn, og de var kommet til mig. Nu kan De nok forstå, at det ikke er så nemt at klare sig, når familien bliver forøget med 7, og for mig var det en selvfølgelig pligt, at jeg tog imod hende. I grunden var hun jo berettiget til at få en bestemt rente, fordi hendes mand var forsvundet på østfronten, en rente i Tyskland, men betingelsen er i grunden, at man bor i Tyskland, og hun var syg, hun kunne ikke flytte derhen, hun var henvist til vor hjælp; det er en sygdom, som lægerne kalder uhelbredelig, og når vi ikke tog os af hende, var det forbi med hende. Nu prøver jeg at få denne rente alligevel og opnår måske et resultat, men hele den tid fra 1944 indtil i dag har jeg sørget for det hele, og det bragte mig selvfølgelig i vanskeligheder. Det har jeg nok engang talt med Olesen om og meddelt Olesen, som jeg var god ven med, og han siger: det skal vi se at få. Det er ikke Olesen alene, det er også mine tyske folkefæller, der har hjulpet mig over den tid med en større sum. De står i grunden lige. Det var 1 000 kr. og det var 800 kr., og begge disse dele angår den vanskelighed, som jeg er kommet i på grund af min datters sygdom og på grund af, at hun måtte flygte fra Tyskland. Det er hele forklaringen.

Hækkerup: Det er forklaringen på, at hr. Olesen...

Schmidt: Det har ikke spor at gøre med den ting her. Jeg har også offentligt allerede en gang taget stilling til det, overfor hele offentligheden i pressen.

Hækkerup: Det har jeg ikke set. Hvad har pastor Schmidt sagt?

Schmidt: Det står i „Der Nordschleswiger".

Hækkerup: Hvad har pastor Schmidt sagt dèr?

Schmidt: Omtrent hvad jeg siger her. Jeg synes, det var synd, at det var infamt, at man gør mig bebrejdelser for, at jeg tager imod noget, som en ven giver mig. Når det er en forbrydelse, ved man jo ikke mere, hvad...

Hækkerup: Det forstår jeg meget vel, det er der intet som helst at sige til, at en ven af pastor Schmidt yder bistand.

Schmidt: Og jeg har venner på den danske side, og jeg har venner på den tyske side. De har begge hjulpet mig i den retning.

Hækkerup: Men det, som jeg gerne vil slå fast, er dette, at den hjælp, som redaktør Olesen ved den lejlighed yder til pastor Schmidt personlig, ingen som helst forbindelse har med den erklæring, pastor Schmidt har afgivet til brug for hr. Olesens bog „Fra utrykte Kilder".

Schmidt: Det har ikke nogen forbindelse med den.

Hækkerup: Ingen som helst forbindelse?

Schmidt: Nej.

Hækkerup: Den hjælp, Olesen yder, skyldes privat venskab?

Schmidt: Ja.

Hermed sluttede afhøringen.

Som vidne for kommissionsdomstolen mødte derefter påny redaktør A. Olesen.

Dommeren: Vi er blevet nødt til endnu en gang at ulejlige Dem, og De møder stadig som vidne på de samme vilkår som tidligere.

Hækkerup: Redaktør Olesen husker, at vi i sidste retsmøde, fredag den 30. august, opnåede pastor Schmidts og hr. Olesens samtykke til at undersøge, om der var realiteter bag dette rygte, og det, der er fremkommet om det, det, vi har fået fra postvæsenet efter vor henvendelse, er en postanvisning, der er sendt den 16. februar i år. ...

Olesen: Ja, det kan godt passe.

Hækkerup: ... til hr. Schmidt på 800 kr. Hr. Schmidt erkender at have modtaget dette beløb, men forklarer, at det er en personlig hjælp, hr. Olesen har ydet pastor Schmidt, som er kommet i økonomiske vanskeligheder på grund af en datters flugt fra Østpreussen med en del børn. De vanskeligheder, som pastor Schmidt dèr er kommet i, har medført, at forskellige venner, deriblandt hr. Olesen, har ydet ham økonomisk hjælp. Det er rigtigt?

Olesen: Ja det kan man godt — det kan man godt sige; det hører jo også — det hører jo med til, at vi har forhandlet om et manuskript, en bog. Han skrev to bøger, en, som hed „Mein politischer Werdegang", og så et hjemstavnsskrift, og det er underforstået, i hvert fald fra min side, at hvis jeg skal trykke den bog — det var meningen, at jeg skulle trykke den —, så var det forfatterhonorarer. Det er i hvert fald underforstået.

Hækkerup: Javel. Det eneste, jeg egentlig hæfter mig ved efter dette, er, at beløbet sendes fra København; hr. Olesen sender det fra Hellerup postkontor. Det undrer mig lidt, for det var jo lige så let at gå ned ..

Olesen: Det er ikke mig selv, der har sendt det. Det er sendt for min regning.

Hækkerup: Ja, for det er oplyst, at på indbetalingslisten fra Hellerup postkontor er anført navnet Olesen.

Olesen: Ja, det var, fordi det var for min regning, beløbet var sendt.

Hækkerup: Javel. Mener dommeren, at vi kan komme det nærmere?

Dommeren (overrækker vidnet postanvisningen): Er det Deres underskrift?

Olesen: Nej. Men jeg ved ikke, om jeg må indskyde — det drejer sig om 800 kr., det drejer sig om den dato, og det er i og for sig ikke noget nyt, der er i og for sig ingen grund til at undersøge noget, for det har der været redegjort for i „Revision". Pastor Schmidt har også redegjort for det i „Der Nordschleswiger".

Hækkerup: Det forklarede pastor Schmidt. Det har jeg slet ikke set.

Olesen: Jo, alting, beløb og dato, er nævnt allerede dengang. Ja undskyld, at jeg brød ind.

Hækkerup: Nej, værsågod, hvis De har mere at sige.

Olesen: Det har jeg i og for sig ikke, men det er jo en ret mærkelig historie, også på den måde, at der er ingen tvivl om, at der er sket brud på posthemmeligheden. Såvidt man kan få undersøgt, er det begået i selve Graasten, hvor der har siddet en postassistent, der var i forbindelse med det socialdemokratiske blad „Sønderjyden" i Sønderborg. Det er selvfølgelig også noget, som kan undersøges, og hvis der skal gøres noget ved denne sag, skal det også undersøges. Så sender de det fra Sønderborg, fra „Sønderjyden" til „Bornholms Socialdemokrat", hvis redaktør, Larsen Bjerre, nogle få måneder i forvejen var rejst fra Sønderborg som redaktør af bladet dèr, og så bringer han det i „Bornholms Socialdemokrat", formentlig for at man ikke sådan lige skal være på sporet, og så bringer „Sønderjyden" igen akkurat det samme efter „Bornholms Socialdemokrat". Jeg kan jo tænke mig, at denne postmand, eller hvem det nu er, måske har sagt: De skal ikke rode mig ind i noget, men der kan kun — det er forsåvidt undersøgt — der kan kun være sket brud på posthemmeligheden. Endelig er der også at bemærke, at hvis man på nogen måde, hvad hverken pastor Schmidt eller jeg har gjort, hvis der på nogen måde kunne være noget, der kunne angribes i dette forhold, så bor vi da ikke flere kilometer fra hinanden, end at vi da sagtens kunne have ordnet denne lille affære uden at benytte det kongelige postvæsen dertil.

Hækkerup: Netop, men det, jeg gerne vil spørge hr. Olesen om her under vidneansvar, er, om hr. Olesen vil hævde, at denne pengeforsendelse ikke står i forbindelse med den erklæring, pastor Schmidt har afgivet.

Olesen: Ikke det fjerneste. Det er jeg også villig til, om det skal være, at aflægge ed på.

Hækkerup: De forstår, hr. Olesen, det er det, der interesserer os.

Olesen: Det er klart, og så er der da endelig også det, at pastor Schmidts erklæring er udstedt i november, eller hvornår det er, og dette her er først i februar.

Hækkerup: Det kunne man jo nok klare ved at sige, at bogen først skulle sælges, for at der kunne komme nogle penge ind, så det er ikke noget indicium.

Olesen: Nej, hvis det var ligefrem betaling for erklæringen, som der blev spurgt om ved mødet i København, så var der i hvert fald det at sige, at jeg var en meget langsom betaler.

Dommeren: Bare De havde sagt dette, da De blev spurgt i København. Så var vi sluppet for denne lange rejse.

Olesen: Ja, De har spurgt en gang tidligere i København. Da blev der kun spurgt, om der var nogen pengemæssig forbindelse mellem pastor Schmidt og mig med hensyn til selve Rostocksagen, og når jeg ikke sagde det inde i København i fredags — ja, det tænkte jeg ikke på. Jeg vil godt indrømme, bagefter kom jeg i tanker om, at jeg kunne godt have nævnt det, men når jeg ikke nævnte det, er det, fordi der er jo ikke spor — jeg tror også, jeg sagde til Dem, at vi har ikke noget imod, at De undersøger problemet, for det er ikke noget nyt.

Dommeren: Så måtte De regne med, at postvæsenet ville sige: der er sendt 800 kr. den dato, og så måtte vi undersøge det igen.

Olesen: Ja, men det, der har forvirret mig, er, at beløb og dato, alting har stået i flere blade. Jeg har skrevet det i „Revision", redegjort for det ligesom hr. pastor Schmidt. Jeg kan ikke huske; hvad han skrev, men det var i „Der Nordschleswiger", dengang sagen på grund af „Sønderjyden"s artikel var bragt frem. Jeg må nu bemærke, at det er kun den socialdemokratiske presse dernede og på Bornholm, der har beskæftiget sig med det; de andre lokale blade, „Hejmdal" og „Jydske Tidende", har overhovedet ikke rørt ved det dengang. Men når der nu har været redegjort for det, både for beløb og dato, synes jeg, det er forklarligt, at jeg ikke tænker på derovre at forklare det forfra.

Hækkerup: Dèr ville jeg alligevel synes, at når jeg udtrykkeligt beder om tilladelse til at undersøge det, ville De have gjort det lettere for os ved at sige: det ligger sådan og sådan.

Olesen: Det sagde jeg da også.

Dommeren: Nej, De siger ikke: der er sendt 800 kr. Det kan De sige med det samme, så er der ikke grund til at undersøge noget.

Olesen: Så vidt kom vi ikke. Jeg sagde, at der er ikke grund til at undersøge noget, for det beløb, det drejede sig om, er nævnt.

Dommeren: De siger: „At der er nævnt beløb og alting, er ikke nogen hemmelighed. Det kan godt være, at beløbet er blevet større".

Olesen: Dèr tænkte jeg på, at disse 800 kr., efterhånden som tiden er gået, kunne være blevet til mere rygtevis.

Dommeren: Der er ikke tvivl om, at det havde været nemmere, hvis De havde sagt: der er det mellemværende mellem os. Så var vi sluppet for denne lange rejse.

Olesen: Ja, men jeg anså det ikke for nødvendigt. Jeg ved ikke, om jeg ikke har sendt dommeren eller kommissionen „Revision" i den periode, altså for at der ikke skal stå noget, som De ikke ser, og så er det nærliggende at tænke: hvis der er noget af interesse, så har domstolen det.

Hækkerup: Nu beklager jeg, at jeg ikke har set det. I de numre af „Revision", som jeg har set, har det ikke stået — jeg har lånt nogle numre af dommeren —, og jeg har ikke læst „Der Nordschleswiger". Men når jeg har forfulgt sagen, er det på grund af, at da vi afhørte pastor Schmidt i den parlamentariske kommission den 2. marts — og det er ganske kort efter at han har fået dette beløb —, da bliver pastor Schmidt udtrykkeligt spurgt, om der er noget mellemværende de herrer imellem, og han siger nej.

Olesen: Dèr tænkte han vel på Rostocksagen.

Hækkerup: Ja, men der blev ikke nævnt Rostocksagen, og da svaret ikke var tilstrækkelig tydeligt, gentog pastor Schmidt det på anmodning og sagde, at der var ingen økonomisk forbindelse. Nu kan pastor Schmidt naturligvis have sine grunde til at

tænke, at det er hans private anliggende.

Olesen: Jeg synes ikke, jeg kan huske, at pastor Schmidt har omtalt det dèr i afhøringen, men han kan jo have tænkt på, at hvad selve Rostocksagen angår, som det drejede sig om, er der ikke noget økonomisk mellemværende. Jeg vil jo tro, at pastor Schmidt har tænkt således.

Hækkerup: Det forstår jeg, men spørgsmålet kommer på den måde, at den parlamentariske kommissions formand siger, som der står i referatet*):

„Formanden: Har De i det hele taget haft noget økonomisk mellemværende med hr. Olesen?

Schmidt: Nej.

Formanden: Det har De ikke? Ikke af nogen art?

Schmidt: Nej.

Formanden: Hverken modtaget penge eller sendt penge til ham eller noget sådant?"

Så svarer pastor Schmidt, men svaret høres ikke, hvorefter et medlem af kommissionen beder om at få svaret en gang til, og så siger pastor Schmidt, men han går sådan set udenom det, han siger: „Økonomisk mellemværende? De mener, om jeg har støttet dette økonomisk?" og det benægter han; altså, han benægter, at han har støttet udgivelsen af „Fra utrykte Kilder". Så siger formanden endnu engang: „Men ellers har De ikke haft noget økonomisk mellemværende med A. Olesen?", og dertil siger pastor Schmidt nej. Og dette her er dog et økonomisk mellemværende.

Dommeren: Særlig når vi hører, at det er honorar for nogle bøger, han skal udgive.

Olesen: Ja, jeg har udtrykkeligt gjort opmærksom på, at det var underforstået fra min side, at hvis det gik i orden med, at jeg skulle trykke de bøger, da skulle de 800 kr. gå af som forfatterhonorar til pastor Schmidt.

Hækkerup: Pastor Schmidt opfatter det nemlig som en hjælpeaktion.

Olesen: Ja, jeg ved ikke andre, jeg ved ikke, om han har modtaget — jeg er i hvert fald ikke, om jeg så må sige, med i en sammenslutning af flere, som har skillinget sammen.

Dommeren: Nej, men pastor Schmidt siger, at der foreligger her en gave fra Dem, ligesom han også fra anden side, fra tysk side, har fået det.

Olesen: Nu kom jeg lige bort fra tråden i det, jeg synes havde haft lidt betydning. Hvad var det nu? — nå, det er dette, det er jo lidt vanskeligt at definere, hvad det er at have med hinanden at gøre økonomisk. Når f. eks. Schmidt siger: nej, han har ikke spor, så kan det jo ikke være rigtigt, hvis han ikke udelukkende har tænkt på Rostocksagen, forsåvidt som han da f. eks. hele tiden har været abonnent på „Revision", og den betaler han da også.

Dommeren: Ja, det nævnte pastor Schmidt udtrykkeligt.

Olesen: Ja, men det blev ikke sagt, men jeg siger det kun, og ligesådan. har pastor Schmidt købt bøger af mig, og jeg har købt bøger af ham. Det kan man jo også kalde — jeg ved ikke, om man ikke kan kalde det økonomisk mellemværende. Det er i hvert fald noget, der har med penge at gøre.

Hækkerup: Men jeg forstår det sådan, at de herrer begge to hævder, at denne transaktion her har ingen forbindelse med den erklæring, som er afgivet af pastor Schmidt. At de herrer så er lidt uenige om grundlaget for transaktionen, kommer ikke os ved.

Olesen: Nej, men det reelle er jo, at pastor Schmidt trængte til den hjælp — det er det reelle —, og at jeg også tænkte på, hvis det nu går i orden med den bog...

Dommeren: Og De skaffer pengene?

Olesen: Ja, jeg har et tilgodehavende i København.

Hækkerup: Endelig er der et spørgsmål, jeg gerne vil stille. Vi diskuterede sidste gang den afhøring, daværende politiadvokat Bech havde foretaget af dr. Jacobsen i juni 1947, og hr. Olesen vil forstå, at fra mit synspunkt var det så overraskende, at dr. Jacobsen slet ikke dèr nævner sin virksomhed i Rostockmødet. Men dèr forstår jeg hr. Olesens forklaring derhen — og nu har jeg læst det stenografiske referat igennem —, at hr. Olesen har den opfattelse, at dr. Jacobsen ikke alene på spørgsmålet om Rostockmødet, men også på en række andre punkter søgte at glide udenom. Han har ikke været stillet overfor spørgsmålet, forstår jeg, så direkte, at han har sagt: det vil jeg ikke svare på, men han har søgt at komme udenom spørgsmål, som han ikke ønskede at besvare, måske for ikke at stille andre uheldigt, eller hvad grunden kan være. Jeg vil gerne spørge, om hr. Olesen efter at have overvejet det vil fastholde, at det er sådan. Når jeg spørger, er det af to grunde. For det første, når jeg gennem-

*) Kommissionens afhøringer, st. 78.

læser rapporten, som dr. Jacobsen har underskrevet, er der for mig intet som helst, der tyder på, at Jacobsen er spurgt om noget, som han ikke ønskede at svare på. Han giver en ganske flydende fremstilling, og de spørgsmål, der stilles ham, relevante spørgsmål vedrørende hans forbindelse med danske, besvarer han klart og åbent. Jeg har, når jeg læser det, ikke fjerneste indtryk af, at der er ting, som han ikke udtaler sig om. Når jeg spørger og gerne vil have en udtalelse fra hr. Olesen, er det, fordi jeg naturligvis så må tale med Bech om, om han har det samme indtryk.

Olesen: Jeg må bestemt fastholde, at det har dr. Jacobsen direkte sagt, at det drejede sig om mange spørgsmål.

Hækkerup: De nævnte sidste gang tallet 20.

Olesen: Ja, jeg tør ikke sige, om det var en snes eller snese, så det var endnu flere, men jeg opfattede dr. Jacobsen sådan, at det var en generel afvisning af spørgsmål, som han ikke ønskede at komme ind på, og blandt disse spørgsmål var Rostocksagen.

Dommeren: Dèr har vi jo en ganske klar udtalelse fra hr. Jacobsen, som går i stik modsat retning.

Olesen: Jeg kan jo kun tale for mig selv.

Dommeren: Der står side 42 i Deres bog:

„I sagen mod Knud Bach m. fl. blev enkelthederne om dansk-tyske forhåndsforhandlinger gentagne gange oplyst af de tiltalte og er bevaret gennem det stenografiske referat af retsforhandlingen."

Er det noget, De bygger på Deres egne studier af det stenografiske referat?

Olesen: Nej, men står det ikke...

Dommeren: Jeg har nemlig læst igennem bl. a. Hartels forklaring og studsede over, at han, der jo sad i knibe og måtte se at klare sig, helt lader dette spørgsmål ligge, så han først nævner det, da han træffer Guldberg, og i sit brev til justitsminister Elmquist skriver han endog*):

„Jeg har hidtil maattet klare mit Forsvar med andre og mindre tungtvejende Argumenter, fordi jeg ikke kan overskue, hvorledes Offentligheden herhjemme og i Norge og England vil reagere, hvis det omhandlede Forhold bliver almindeligt kendt. Men nu, hvor Sagen lakker mod sin Afslutning, er jeg nødt til at træffe min Beslutning. Jeg har jo ikke selv søgt noget Opgør, end mindre kunde det falde mig ind at skade nogen dansk Statsinteresse."

Altså, han erklærer den 29. august 1946, at han overhovedet ikke har nævnt Rostocksagen, og så spørger jeg da, om De har selv studeret det stenografiske referat?

Olesen: Nej, ikke det stenografiske referat, men hvis jeg husker rigtigt, har jeg det fra Sehesteds bog „Danmark åbner portene".

Dommeren: Ja, den har vi tidligere talt om.

Hækkerup: Jeg tror ikke, jeg har mere at ulejlige hr. Olesen med, og heller ikke pastor Schmidt.

Dommeren: Ja, så siger vi farvel og tak, hr. Olesen.

Olesen: Farvel, og tak for samarbejdet.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 14.30.

*) A. nr. 46.

Mandag den 10. september 1951, kl. 14.

For kommissionsdomstolen mødte som vidne statsadvokat E. C. Bech.

Dommeren: De var så venlig at give domstolen en oplysning om Deres undersøgelse vedrørende Frits Clausens viden om Rostockmødet, men der er endnu et punkt, som vi ville bede Dem oplyse for os, og derfor har vi bedt Dem komme som vidne i dag. Retsmødet holdes for lukkede døre, og De kender selvfølgelig vidneansvaret.

Hækkerup: Som dommeren nævnte, var der først problemet om Frits Clausens påståede kendskab til Rostockmødet. Det er fremført fra enkelte sider under afhøringerne her i kommissionsdomstolen, at Frits Clausen meget hurtigt efter besættelsen havde fået kendskab til dette Rostockmøde eller i hvert fald til forhåndsforhandlinger mellem den danske regering og tyske repræsentanter om besættelsen af Danmark, og det er sagt under den konkrete form, at Frits Clausen havde til hensigt i sin tale ved mindeappellen i Forum at fremdrage dette spørgsmål, men blev bremset ved et telegram fra den tyske udenrigsminister Ribbentrop. Nu vil jeg gerne spørge Dem, om De kender noget til, at Frits Clausen skulle have et sådant kendskab. Vi har jo fået en erklæring fra statsadvokaten, hvoraf det fremgår, at kriminaloverbetjent Olesen, der var statsadvokatens medarbejder dengang, har gennemgået akterne i Frits Clausen sagen, herunder rapporterne, og ikke her har fundet Rostockmødet omtalt, men jeg vil gerne spørge, om statsadvokaten ved sine afhøringer af Frits Clausen er stødt på, at han havde et sådant kendskab enten til Rostockmødet konkret eller til forhåndsaftale mellem Danmark og Tyskland.

Bech: Jeg vil sige for det første, at det er meget begrænset, i hvilket omfang Frits Clausen blev afhørt. Vi så mere vor opgave i at indsamle et vist materiale, og vi lagde iøvrigt sagen an på meget bred basis. Som det måske er retten bekendt, samarbejdede vi med historikere, som gennemgik Bovrup-arkivet, og vi havde en større plan for selve sagen; vi havde delt den op i en række afsnit og så vor opgave i at samle materiale ind på bred basis, nok så meget som i at snakke med Frits Clausen. Jeg har selvfølgelig haft adskillige samtaler med ham, og jeg kan sige, at han ikke på noget tidspunkt overfor mig har omtalt, at han havde noget forhåndskendskab til aftaler om besættelsen af Danmark. Derimod var der en anden ting, som lå ham meget nær på hjerte, og som han var meget interesseret i at få frem. Det var påståede planer om en tysk grænseflytning i Sønderjylland i sommeren 1940, vistnok juni 1940. Jeg kan huske, at noget af det første, Frits Clausen gjorde, efter at han var blevet anholdt, og mens han vistnok endnu sad i Frøslevlejren, var at skrive et brev til nu afdøde udenrigsminister Munch for at få dennes bekræftelse af, at om ikke Clausen personlig, så folk i Clausens parti havde forsøgt at tale med Munch, og måske også havde talt med Munch, om disse grænseflytninger, som DNSAP og Frits Clausen på det tidspunkt modsatte sig.

Dommeren: Men det ligger lidt udenfor vor interessesfære.

Bech: Ja, men jeg tager det med netop til belysning af dette, at det var et punkt, som det meget stærkt interesserede Frits Clausen at få frem. I modsætning dertil har jeg intet hørt om, at Frits Clausen skulle have haft noget kendskab til forhåndsaftaler om besættelsen.

Hækkerup: Jeg er meget interesseret i, at statsadvokaten nævner dette, for hvis Frits Clausen havde kendskab til sådanne forhåndsaftaler, havde det været nærliggende for ham at tage det med netop i en drøftelse med den danske udenrigsminister om grænseflytningen.

Bech: Det er derfor jeg tager det med, fordi han havde en positiv interesse i at få disse ting lagt fast. Her havde han, om jeg så må sige, vundet visse points ved sine forsøg på at intervenere og forhindre disse ting, og vi har iøvrigt under sagen netop beskæftiget os med dette problem. Vi havde

et særligt afsnit, jeg tror II. a, hvor vi udelukkende koncentrerede os om afhøringer vedrørende denne påståede grænseflytning. Men som sagt, det andet punkt har jeg aldrig hørt Frits Clausen udtale sig om, og overbetjent Olesen, som var min nærmeste medarbejder, har foretaget en gennemgang af sagen, og der er intet fremkommet.

Dommeren: Det stemmer med, at hans forsvarer heller intet har.

Hækkerup: Ja, vi har fået en erklæring fra landsretssagfører Axel H. Pedersen, hvor han siger: selv efter at have gennemgået Frits Clausens udkast til erindringer m. v. har hverken jeg eller min medarbejder kunnet finde noget vedrørende dette — altså vedrørende Rostockmødet. Jeg ved ikke, om dommeren har statsadvokatens afhøring af dr. Jacobsen og Riedweg.

Dommeren: Jeg har den.

Hækkerup: Dommeren siger til mig, at det ville vel nok være naturligt at spørge statsadvokaten, om De dengang i Deres samtaler med Frits Clausen har hørt noget om, at han, umiddelbart før han talte ved denne mindeappel, havde fået telegram fra den tyske rigsudenrigsminister med direktiver for talens indhold.

Bech: Nej, det mener jeg ikke jeg har talt med Clausen om. Forholdet var det, at dr. Henningsen, dr. Jørgensen og landsarkivar Hvidtfeldt og jeg var i Berlin i august—september 1947 og gennemgik et meget stort materiale dernede. Vi tog det hjem mere eller mindre råt, fordi vi selvfølgelig ikke havde tid til at gennemlæse det under vor gennemgang af dette meget store arkiv i det tyske udenrigsministerium, og først efter at det var kommet hjem, sad jeg oppe i rigsdagen og gennemgik det stof, som måtte antages at have interesse kriminelt for Clausen sagen, og trak det ud. Men der blev ikke nogen tid til afhøring af Frits Clausen om disse særlige områder.

Dommeren: Hvornår døde Frits Clausen?

Bech: Han døde først i december 1947, den 5. eller 6. december 1947. Han er ikke afhørt om disse forhold.

Hækkerup: Altså om det, De har fundet i det tyske rigsudenrigsministerium?

Bech: Nej, det er han ikke.

Hækkerup: Var der i det, man fandt dèr, noget telegram til Frits Clausen?

Bech: Jeg har ikke set noget telegram til ham.

Hækkerup: Altså et telegram, der skulle have relation til den tale, han ville holde?

Bech: Nej.

Dommeren: Det er nok gået gennem gesandtskabet.

Bech: Så var jo den mulighed tilstede, at vi kunne have fundet det i genpart, for vi fandt jo dernede indberetningerne fra først Renthe-Fink og senere Best. De fandtes ikke heroppe, idet det tyske gesandtskabs arkiv var ødelagt, men i Berlin fandt vi genparter af instrukser og skrivelser til gesandtskabet heroppe. Men jeg har ikke set noget telegram til Frits Clausen, og jeg kan ikke i dag mindes, at jeg har set noget telegram til Renthe-Fink eller gesandtskabet iøvrigt, som indeholdt instrukser om, hvad Frits Clausen skulle sige ved denne mindeappel i Forum i november 1940. Der var en meget vigtig ting netop fra efteråret 1940 i dokumenterne i udenrigsministeriets arkiv i Berlin, nemlig, hvad retten formentlig allerede kender, dette telegram fra Renthe-Fink til udenrigsministeriet i Berlin om, at Frits Clausen — og det har formentlig været i oktober—november 1940 — havde rettet henvendelse til Renthe-Fink om, at nu ønskede han at overtage magten i Danmark. Jeg går ud fra, at retten kender det i forvejen. Men må jeg tilføje her, at jeg har jo disse ting meget lidt præsent, for jeg har ikke beskæftiget mig med dem siden 1947, og hvis jeg skal udtale mig mere eksakt om tingene, må det forudsætte, at jeg foretager en gennemgang af det afsnit i Frits Clausen sagen, som vi har kaldt „magtovertagelsen".

Hækkerup: Det anser jeg ikke for nødvendigt.

Bech: Jeg kan sige visse almindelige ting om det, men jeg vil nødig sige for meget, for det bliver for usikkert.

Dommeren: De forstår, når vi har fået fastslået, at der ikke i sagen findes noget om Rostockmødet, og De ikke har nogen erindring om at have talt om det og dette bekræftes fra forsvarerens side, så er der vist ikke grund til at gå dybere ind i dette.

Bech: Men jeg kan sige som min fornemmelse i dag, at når Frits Clausen i efteråret 1940 på mødet i Forum ville tale om „sandheden om den 9. april" og disse ting, så ligger det efter min opfattelse nu sådan, at det var ting, der lå på linie med Blankensteiners og Wencks pjece „Sandheden om den 9. April".

Hækkerup: Det er også mit indtryk, at det må have været noget i den retning.

Bech: Ja, og såvidt jeg kan se og kan huske i dag, ikke mere end det. Men det er altså usikkert fra min side.

Hækkerup: Det spørgsmål, som i særlig grad har gjort, at vi ønskede at tale med statsadvokaten, er problemet om statsadvokatens afhøring af dr. Jacobsen den 17. juni 1947. Redaktør A. Olesen fra Aabenraa hævder i sin bog „Fra utrykte Kilder", at Rudolf Jacobsen ved afhøring her i landet skal have nægtet at udtale sig om Rostockmødet med den motivering, at han følte sig truet af det danske politi. Den oplysning har vi foreholdt dr. Jacobsen, da vi var dernede i sidste måned, og han erklærede da, at han — jeg må hellere tage det ordret; jeg spørger, st. 537: „Har De overfor Bech nægtet at udtale Dem om Rostockmødet", og så siger Jacobsen ordret:

> „Nej, med hensyn til ytringen om, at jeg skulle have nægtet at udtale mig til hr. Bech om Rostockmødet, benægter jeg bestemt dette og henviser til, at jeg under sidste afhøring udtrykkelig har gjort opmærksom på, at hvis noget sådant er sagt af hr. Olesen, er det i hvert fald ikke kommet fra mig."

Denne udtalelse fra Jacobsen har vi så foreholdt redaktør Olesen, som imidlertid har fastholdt, at der er noget om det; han har ikke turdet fastholde, at Jacobsen direkte har nægtet at udtale sig om det, men Olesen får det drejet derhen, at han siger, at en række spørgsmål blev stillet til dr. Jacobsen, spørgsmål, som han ikke ønskede at svare på og derfor gik udenom. Olesen siger det på den måde, at dr. Jacobsen

> „undgik at komme ind på detailler, som personlig måske kunne være til skade for andre, og når han blev spurgt, om han kendte noget til Rostocksagen, har han afvist det."

Olesen siger, at det er den forklaring, han, Olesen, har fået af dr. Jacobsen, og da vi går lidt hårdere ind på ham, ender det med, at han siger, at det drejer sig om en hel række spørgsmål, som Jacobsen skal have afvist at svare på eller i hvert fald har søgt at omgå, at komme udenom. Olesen erkender, at det er lidt for stærkt udtrykt i pjecen „Fra utrykte Kilder", men realiteten i det skulle altså være, at statsadvokaten havde stillet Jacobsen en række spørgsmål, bl. a. vedrørende Rostockmødet, og at Jacobsen er gået udenom dem. Vi har nu senest haft Olesen til afhøring i fredags, og da sagde jeg til ham endnu en gang, om han ville fastholde, at det var hans opfattelse, og at den opfattelse, var bibragt ham af dr. Jacobsen, for hvis det var tilfældet, måtte vi tale med statsadvokaten. Jeg vil gerne spørge, hvad statsadvokaten har at sige til Olesens erklæring.

Bech: Jeg vil gerne sige, at da vi afhørte Jacobsen sammen med de to andre...

Hækkerup: De to andre?

Bech: Det var Riedweg og Schellenberg — da vidste vi ikke så forfærdelig meget om nogen ting. Når vi fik dem herop, var det, fordi vi syntes, at en afhøring af disse folk hørte med til en afrunding af Clausen sagen, og det, som interesserede os, navnlig i forbindelse med Riedweg og Jacobsen, var samarbejdet mellem Frits Clausen, DNSAP, på den ene side og Germanische Leitstelle på den anden side, herunder disse uddannelser, som danske DNSAP-folk og andre gennemgik ved tyske SS-skoler, herunder Schalburgkorpset, og i det hele taget alle de ting, som stod i forbindelse med SSs virksomhed her i landet, i begyndelsen i forbindelse med DNSAP og senere mere udskilt under Schalburgkorpset. Det var ikke fra et politimæssigt standpunkt nogen særlig tilfredsstillende afhøring, netop af den grund, at vi vidste, at tyskerne havde mulighed for at svare, uden at vi var i stand til at vurdere kvaliteten af de pågældendes svar, og det vil jeg i og for sig også tro fremgår af de afhøringer, som jeg har foretaget af Jacobsen, Riedweg og Schellenberg. Jeg tør ikke sige, om jeg overfor Jacobsen har været inde på spørgsmålet om Rostockmødet. Jeg har ikke noget indtryk af efter min erindring i dag, at Jacobsen på noget tidspunkt har nægtet at svare på noget af det, jeg spurgte ham om.

Hækkerup: Overhovedet ikke noget af det?

Bech: Nej. Det har måske sin ganske naturlige forklaring i, at han kunne svare, uden at jeg var i stand til at kontrolere rigtigheden af de opgivender, han kom med. — Må jeg få lov at spørge, om jeg *har* været inde på spørgsmålet om Rostockmødet?

Hækkerup: Ikke efter rapporten.

Dommeren: Vi har her en meget fyldig rapport (Overrækker denne til vidnet),

hvor dr. Jacobsen fortæller en hel masse ting.

Hækkerup: Jeg har det indtryk, når jeg gennemlæser den rapport, der er taget over Jacobsen, at han fortæller temmelig frit fra leveren. Jeg har intet sted, når jeg gennemlæser rapporten, indtryk af, at han har nægtet at svare på noget som helst spørgsmål.

Bech: Må jeg sige, når jeg nu får at vide, at jeg ikke har været inde på spørgsmålet, at jeg tror slet ikke Rostockmødet for mig var en realitet, som jeg interesserede mig for på det tidspunkt. Jeg ser afhøringen er foretaget i sommeren 1947; det er muligt, at jeg allerede på det tidspunkt har hørt disse rygter fra Guldberg og andre, og muligvis også de påstande, som Hartel har fremsat, men det var ikke noget, jeg lagde vægt på, det var ikke noget, der interesserede mig i afhøringen af Jacobsen, så meget mere som jeg ikke mener at have vidst på det tidspunkt, at Jacobsen skulle have været tilstede under mødet i Rostock. Det var efter min bedste hukommelse altsammen kun løse udtalelser fra Guldberg og Hartel om, at der havde været dette møde i Rostock; det var slet ikke på linie med det, der interesserede mig under min afhøring af Jacobsen, nemlig forholdet mellem SS og de forskellige former for SS i Tyskland og de danske nazistiske institutioner.

Hækkerup: Men når jeg læser denne rapport, som jo er meget udførlig, og hvor Jacobsen frimodigt fortæller om sin tilværelse, jeg havde nær sagt fra barndommen til han bliver arresteret, så fortæller han løst og fast om sin virksomhed og sin forbindelse med danske forhold, men intet sted strejfer han noget som helst om sin deltagelse i så vigtige forhandlinger. Nu vil jeg gerne stille det spørgsmål: Havde statsadvokaten det indtryk, at Jacobsen følte sig truet af danske myndigheder?

Bech: Jeg kan ikke tænke mig på hvilken måde.

Hækkerup: Olesen siger, at motiveringen for Jacobsens nægtelse af at udtale sig om Rostockmødet skulle være, at han følte sig truet af det danske politi.

Bech: De pågældende tre tyskere, Riedweg, Schnellenberg og Jacobsen, vidste, at de var heroppe blot til afhøring, og at de, når afhøringen var tilendebragt, ville blive transporteret tilbage til Tyskland. Det var et lån, om jeg så må sige.

Hækkerup: Fra de allierede myndigheder?

Bech: Gennem de allierede myndigheder, og de var anbragt under udmærkede forhold i arresten i Fredensborg; jeg tror oven i købet jeg tør sige, at jeg fik indtryk af, at de befandt sig godt under opholdet her i landet. Jeg kan slet ikke tænke mig, på hvilken måde han skulle have følt sig truet, og på hvilken måde man fra dansk side ville være i stand til at true ham.

Dommeren: Han har også fralagt sig det.

Hækkerup: Ja, han benægter, at han overfor statsadvokaten skulle have nægtet at udtale sig om dette emne, fordi han følte sig truet, men Olesen hævder at have den viden fra Jacobsen, at der blev stillet ham en række spørgsmål, som han gled udenom.

Bech: Nej, det gjorde han ikke. Han svarede på de spørgsmål, jeg stillede, og jeg fremhæver endnu engang, at han var i en stilling, hvor han kunne svare, uden at jeg havde større mulighed for at vurdere det, han sagde til mig.

Hermed sluttede afhøringen.

Retsmødet hævedes kl. 14,25.